



# Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

## Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

**Danskernes Historie Online** er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

### Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

### Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

### Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

# BOGEN OM SKIVE

I ANLEDNING AF

KØBSTADENS 600 AARS JUBILÆUM

DEN 15. AUGUST 1926

UDGIVET EFTER BYRAADETS BESLUTNING

REDIGERET AF

*CHARLES THIESEN*



SKIVE

SKIVE FOLKEBLADS BOGTRYKKERI

MDCCCXXVI

Oplag: 2000 Eksemplarer

*Den 15. August 1926 er 600-Aarsdagen for Udstedelsen af Skive Købstads ældste bevarede Privilegiebrev.*

*Efter at Byraadet (ved dets Skoleudvalg) i nogen Tid havde syslet med Tanken om i Anledning af denne Mærkedag at udsende en Bog om Skive og prøvet forskellige Veje for Tankens Virkeliggørelse, blev det i Byraadsmødet den 13. Oktober 1924 overdraget Skoleudvalget at træffe Foranstaltninger til Bogens Udarbejdelse. Man ønskede en Række Medarbejdere, som alle havde Tilknytning til Skive.*

*I Løbet af Vinteren 1924—25 lykkedes det at samle en Del Medarbejdere. Det har senere været nødvendigt at ændre og supplere disses Række, men det har ikke været nødvendigt at fravige Ønsket om deres nære Forbindelse med Skive By.*

*Da Byraadets Skoleudvalg efter Valget 1925 udvidedes fra 3 til 5 Medlemmer, kom Redaktionsudvalget til at bestaa af: Faktor Frede Holm, Formand for Skoleudvalget, og Redaktør Carl Hansen, Medlem af Skoleudvalget; begge havde haft Sæde i det tidligere Udvalg. Derefter blev Lærer Charles Thiesen, der ikke er Medlem af Byraadet, anmodet om at overtage Redaktørposten.*

*For at Værket kunde udsendes til rette Tid, har det været nødvendigt at paabegynde Trykningen, forinden Bogen forelaa færdig i Manuskript — de fleste Afhandlinger er indleveret til Trykkeriet en efter en eller Del efter Del, efterhaanden som de er kommet Redaktionen i Hænde — og det har af den Grund ikke været muligt i Forvejen at faa et samlet Overblik over Stoffet. Af samme Grund er det af Redaktionen efterhaanden fremskaffede og af Byens Borgere indleverede Billedmateriale ikke anbragt ganske, som det under andre Arbejdsvilkaar vilde være blevet.*

*Redaktionen udtaler Haabet om, at Bogen trods dens Mangler vil blive modtaget med Velvillie; den bringer Medarbejderne en Tak for Bidragene, hvad enten disse har faaet Form som Tekst eller Billeder, og den bringer Byens Borgere en Tak for den Bereðvillighed, hvormed de har stillet Billeðstof til Raadighed og givet Oplysninger om Forhold, som det ellers vilde have været vanskeligt at faa belyst.*

*Juli 1926.*

*CHARLES THIESEN*



### *Tekstbidrag af:*

Jeppe Aakjær, Forfatter, „Jenle“.  
Niels P. Bjerregaard, Kommunelærer, Skive.  
C. V. Borch Jacobsen, Overretssagfører, Skive.  
Marie Bregendahl, Forfatterinde, København.  
N. C. Bøgelev, Kommunelærer, Skive.  
Carl Hansen, Redaktør, Skive.  
Elin Hansen, Journalist, Skive.  
J. C. Hansen, cand. mag., Viborg.  
H. C. Harly, Stationsmester, Skive.  
Albert Helsingreen, fhv. Teaterdirektør, København.  
C. Hendil, Redaktør, Skive.  
Aage Pedersen, Kommunelærer, Skive.  
Charles Thiesen, Kommunelærer, Skive.  
Carl Wiinberg, Kommunelærer, Skive.

*Friser og Vignetter* af A. Mogensen, Maler, Skive.

*Silhøuetter* af Frk. Else Hasselriis, København.

*Tegningerne* Side 272 og 273 af V. Munch, Kapellan, Skive.

*Kortene* Side 135, 149 og 359 af Aage Hansen, Stadsingeniør, Skive.

*Fotografier* optaget til Bogen af C. Hadrup, Fotograf, Skive.

Endvidere er anvendt ældre og nyere Fotografier, optagne af mag. art. Hugo Matthiessen, København, Fotograferne N. Jepsen, M. Jensen, C. Hadrup, N. Nielsen og J. A. C. Laursen, Skive, Charles Nielsen, forhen Skive, m. fl.

*Klicheerne* er fremstillet i A. Hammerschmidts Reproduktionsanstalt, Aarhus. Enkelte tidligere benyttede Klicheer er anvendt.

*Trykningen* er udført i Skive Folkeblads Bogtrykkeri, Skive,

*Bogbinderarbejdet* i Herluf Wangs Bogbinderi, Skive.

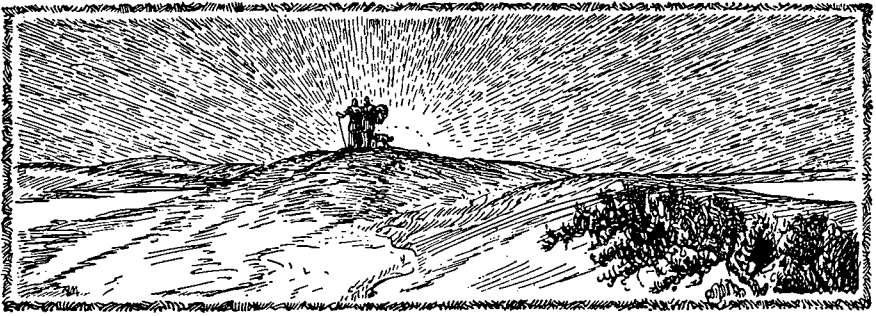
# INDHOLD

	Side
I. <i>Byens Plads i den store Ramme</i> af Carl Hansen .....	1
Fantasi og Virkelighed — Kulturen rykker frem — Saga siger om Seklernes Gang.	
<i>Mennesker og Skæbner</i> af Carl Hansen med et Bidrag af J. C. Hansen	24
II. <i>Skive Købstads Topografi og Bebyggelse</i> af J. C. Hansen .....	49
Byens Oprindelse — Byens Kærne — Byens Jord — Byens Form — Byggeskik og Brande — 1750 til 1826 — For hundrede Aar siden — Vore Bedsteforældres Tid — Skive i Mands Minde.	
<i>Braarup</i> af Charles Thiesen med en tidligere offentliggjort Afhandling af J. K. Simonsen.....	123
<i>Skive Kommunes nuværende Grundejendomme og Legatjorder</i> med Omtale af de kommunale Værker af Charles Thiesen .....	130
III. <i>Byens Styre</i> af Carl Hansen med Bidrag af J. C. Hansen.....	153
Borgmestre, Raadmænd og menige Borgere — Enkeltmandsstyrets Tid — De eligerede Mænds Tid — Købstadloven af 1837 og senere Love — Borgerrepræsentantvalget 1838 — Kommunalbestyrelsen 1838 til 1926 — Valgenes Liv og Strid — Den kommunale Økonomi.	
<i>Rets- og Politivæsen</i> af Carl Hansen .....	192
IV. <i>Skive Skolevæsen</i> af Charles Thiesen .....	203
Offentlige Skoler før 1814 — Det kommunale Skolevæsen efter 1814 — Private Børneskoler.	
<i>Skive Folkebibliotek</i> af Aage Pedersen .....	262
<i>Dagbladene i Skive</i> af Carl Hansen .....	264
<i>Skive Kirker</i> af Niels P. Bjerregaard .....	271
Den gamle Kirke — Den nye Kirke — Kirkernes økonomiske For- hold — Præster og Menighed.	
V. <i>Den sociale Forsorg</i> af Charles Thiesen .....	309
Legater — Stiftelser — Alderdomshjem — Børnehjem — Svendehjem — Fattighuse og Fattiggaard — Smaa Opmuntringer.	
<i>Sygevæsen</i> af Charles Thiesen med et Bidrag af J. C. Hansen.....	336
Sygehuse — Sygehasser og Sygeforeninger — Menighedssygeplejen — Embedslæger med Bopæl i Skive — Apotek og Apotekere — Værne- foranstaltninger.	
VI. <i>Træk af Skive Havns Historie</i> af Charles Thiesen.....	353
<i>Jernbaner</i> af H. C. Harly .....	362
<i>Postvæsen</i> af J. C. Hansen...	366
<i>Telegraf og Telefon</i> af J. C. Hansen.....	371
<i>Biler og andre Køretøjer</i> af Charles Thiesen.....	373

	Side
VII. <i>Handel og Handelsstand</i> af J. C. Hansen .....	377
Før Enevælden — Under Enevælden — De sidste hundrede Aar.	
<i>Haandværk og Industri</i> af J. C. Hansen .....	433
VIII. <i>Foreningsliv og Forlystelser</i> af Carl Wiinberg med Bidrag af C. Hendil og Elin Hansen .....	441
<i>Teater og Teaterliv</i> af Carl Wiinberg med et Bidrag af Albert Helsingreen Skuespil — Teateret i Skive — Dilettantkomedie.	463
IX. <i>Byens tidligere Naboer</i> af N. C. Bøgelev .....	483
Krabbesholm og Skivehus — Skive Landsogn og Resen.	
X. <i>Vægtersang og Brandallarm</i> af Marie Bregendahl .....	497
<i>Stude og Storke</i> af Jeppe Aakjær .....	501
<i>Barnømsrerindringer om Skive</i> af C. V. Borch Jacobsen .....	507

*Register.*

*Rettelser og Tilføjelser.*



## I.

# BYENS PLADS I DEN STORE RAMME

## FANTASI OG VIRKELIGHED

Een Dag som tusind Aar.  
Og tusind Aar som een Dag.

**D**et første kan ikke beskrives. Ingen Fantasi er mægtig at skildre Oprindelsen til vor Klode. Den fjerneste Fortid er hyllet i Mørke. Vi kan grave, og vi kan gætte; men Klarhed naar vi ikke.

1894—1907 lod Carlsbergfondet foretage en videnskabelig Dybdeboring i Grøndals Eng ved København.

Her fandt man Lag for Lag:

- 0—11 m: Tørv, Sand og Ler.
- 11—38 m: Saltholmskalk.
- 38—290 m: Skrivekridt med Flint.
- 290—534 m: Skrivekridt uden Flint.
- 534—861 m: graa, skifret Mergel.

Længere naaede man ikke. Den *faste* Skal om Jordens glødende Indre fik man ikke at se.

*Urfjeldet* ligger godt gemt! Paa Bornholm træder Granit, Sandsten og Skifer dog saa nær frem til Overfladen, at Granskeren kan betragte, veje og maale; men dermed er det Slut. Saa skriver man i Lærebøgerne, at Granitten hører til den *første* Skorpedannelse omkring Jorden. Sandsten og Skifer hører til *anden* Dannelse — den *sekundære*. Og Kalkstenen regnes for det yngste Lag i den geologiske Periode Nr. 2.

Men Danmark stiger langsomt frem af Havet i den 3. og 4. Periode.

Den 3. Periodes Stenarter (Tertiærformationer) findes *ved Skive*. De er aflejrede i et Hav af forholdsvis ringe Dybde. Den lysegraa

Mergel og det kalkfri Ler hører herunder. Moleret ligesaa. Teglværksleret ved Skive, Gammelgaard, Krabbesholm og Lundhede er aflejret i Havet, før Salling endnu havde faaet Form. Det var *Istiden*, som gav vort Land dets Bølgeform, dets Bakker og Dale. Istiden faldt i den første Del af 4. Periode (Kvartærtiden). Det menes almindeligt, at den kvartære Istid havde flere mellemliggende isfri Tidsrum, saaledes at man egentlig kan tale om *flere* Istider. Om Aarsagerne til Istiderne vides intet med Sikkerhed. Nye astronomiske Opdagelser synes at vise, at der i Dele af Himmelfrummet findes ophobet store Masser af koldt gas- eller støvformet Stof.

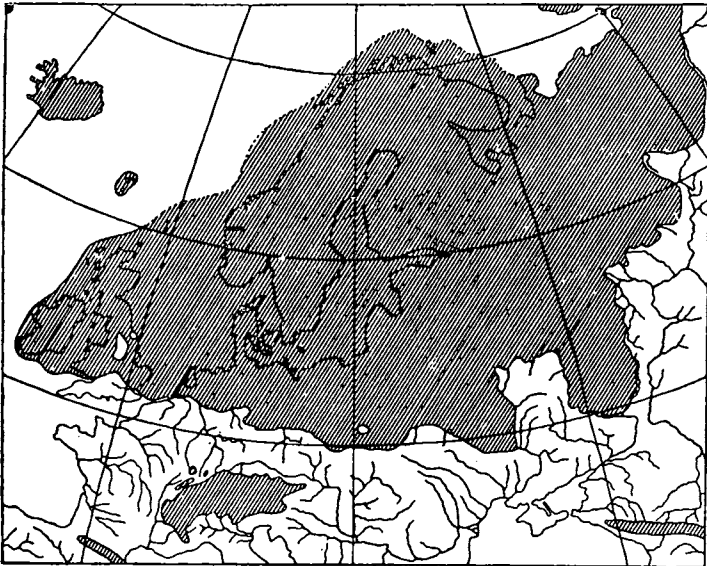


Fig. 1. Isens Udbredelse under den første store Istid (efter De Geer; her efter Salmonsens Konversationsleksikon).

Kommer vort Solsystem ind i saadanne Masser, er det tænkeligt, at Solens Varmeudstraaing hindres i den Grad, at det fremkalder Istid paa Jorden. Dette er vistnok den *nyeste* Forklaring paa Istidernes Aarsag; men der er adskillige flere. Kvartærtidens Aflejringer er de yngste af Jordskorpens Formationer. Tykkelsen af disse Aflejringer veksler fra 0—200 m.

- a) Aflejringer, dannede af Vandmasser (diluviale).
- b) Aflejringer, dannede i Tidsrummet fra Istidens Slutning til Landet blev dækket med Storskov (senglaciale).
- c) Aflejringer, dannede ved Jordbundens Hævning eller Sænkning, Opskylninger, Sødannelser etc. i Perioden *efter* Menneskets Fremtræden (alluviale Aflejringer).

*αδ α:* I Danmark har man paavist Spor af mindst 3 Istider med 2 mellemliggende varmere Perioder. Under den første store Istid naaede Isbræen til Alperne (Fig. 1).

Men hvad der særlig interesserer os her, er de Spor, som den sidste Istid har efterladt ved Skive. Vi ser (Fig. 2), at Isbræens Pote naaede til Skive Kirkebakke. Det er Isen, som har aflejret Bakkerne, og Smeltevandet, der har aflejret Slettelandet mod Syd.

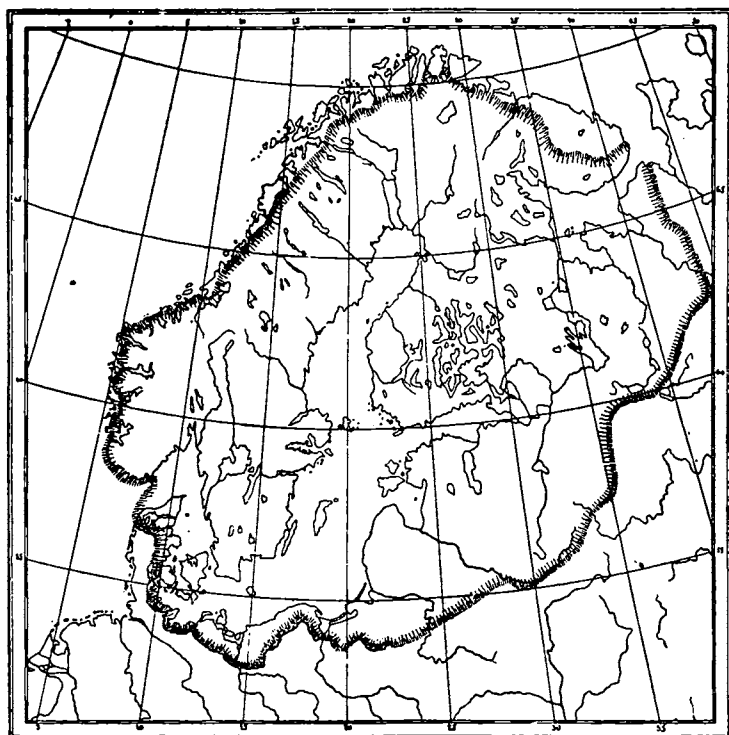


Fig. 2. Isens Udbredelse under den sidste Istid (efter Salmonsens Konversationsleksikon).

Hvornaar det er sket?

Den svenske Geolog Friherre *de Geer* antager, at der er forløbet 13,000 Aar, siden Indlandsisen for *sidste* Gang forlod Sydskaane.

Hvad efterlod Isen os her ved Skive? *Alt*, hvad den med sin brede Ryg paa Gletschermaner kunde bære fra Norden og Østen af Sten, Grus, Sand og Ler. Da Isen smeltede, sank det og blev liggende som *Moræne*. De danske Øer, Jyllands Østkyst, *Salling*, Mors og Thy fik de rigeste Gaver; — thi den lerholdige *Moræne* er *frugtbar*. Slettelandet sydpaa fik ikke saa rig en Arv. *Morænesandet* er fremherskende; men der findes dog mange frugtbare

Pletter, og Menneskene har i vore Dage gjort sig Jorden saa underdanig, at der høstes rige Afgrøder, selv paa den fattige Sandjord, — langt rigere end for 100 Aar siden.

*ad b:* Mosen mellem Skive og Vinde hører til den senglaciale Periode. I Tørvegravene har man fundet mægtige Træstubbe og Takker af Hjort og Elsdyr.

De Geer har tegnet et Kort over Fordelingen af Land og Vand i den senglaciale Tid. For 100 Aarhundreder siden laa Grænserne som angivet i Fig. 3.

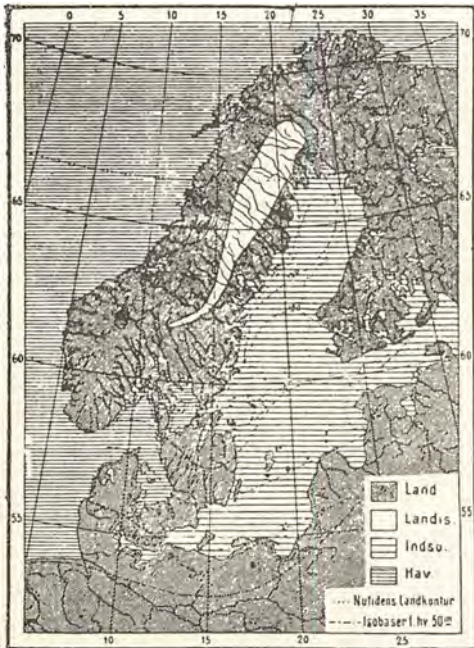


Fig. 3. Shaane landfast med Jylland (efter De Geer; her efter Salmonsens Konversationsleksikon).

*ad c:* Jordbunden har hævet sig, saadan at Søvejen til Rønbjerg ikke mere kendes; men Syd for Lundhede har man ved Tørvegravning fundet Skibsredskaber, — Vidnesbyrd om, at Fjorden engang har omsluttet hele Salling, der da ogsaa har baaret Navnet *Sallingholm*. Desuden har vi bevaret Sagnet om Prinsessen, som kom i Havsnød, men blev reddet og byggede en Kirke paa det samme Sted: *Sct. Peders Kirke i Skive*.

Geologerne mener, at Vendssyssel har hævet sig 58 m. Her findes gamle Havdannelse højt oppe i Landet.

Ogsaa ved Skive kan vi mange Steder træffe paa gammel Strandbred, som nu ligger mange Fod over Havet.

Østersøen havde sin Forbindelse med Skagerak over Mellemverrig, og Skaane var landfast med Jylland; men ved Hævningen spærredes Østersøen inde som en stor Indsø (Ancylus) med fersk Vand (Fig. 3). Mosernes Tørvelag og Undersøgelser af den øverste Jordskorpe har givet Videnskaben Grundlag for disse Teorier. Men foran Videnskaben gav Menneskets Fantasi Svar paa de store Gaader.

I Fortalen til den store danske Krønike fortælles et Sagn om, hvordan Limfjorden blev til. En frugtsommelig Kvinde pralede af, at hun vilde føde en Søn, større end Kristus. Da fødte hun et un-



derligt Kreatur, som lignede en Gris. Siden voksede det stærkt og fik Børster saa svære, at de ragede op over Skovens højeste Træer. Og det rodede i Jorden, saa Havet fik Indløb i Hullerne og dannede en vældig Fjord. Svinet hed Limgrim\*), og Fjorden fik Navn efter sit Ophav. Den kom til at hedde Limgrimsfjord, senere forkortet til Limfjord.

## KULTUREN RYKKER FREM

Menneskeslægten gennemlevede lange Tidsrum, førend de danske Lande steg frem af Havets Skød. Det er fastslaaet som en sikker Kendsgerning, at det *vestlige* Europa var befolket, da Rensdyret strejfede paa Frankrigs og Englands Sletter. Mennesket oplevede gennemgribende Forandringer af Jordens Overflade og af de enkelte Egenes Klima. Store Omvekslinger i Dyreverden og Planteverden fandt Sted, medens vore Forfædre langsomt høstede Erfaringer og lagde Fremskridt til Fremskridt. Mærkelige Fund i Vesteuropas Klippehuler og gamle Flodlejer viser, at Mennesket forstod at beskytte sig mod det haarde Klima og formaaede at skaffe sig Føde ved Jagt paa Storsvildt. Ildens Brug var kendt, og Redskaber forstod man at forme med ikke ringe Kunstfærdighed. Saa vidt var Mennesket kommet, førend *vort* Land blev taget i Besiddelse af de første dristige Pionerer. De kom sydfra i smaa Flokke for ca. 5000 Aar siden. De levede som Jægere og Fiskere, og de kendte gennem lange Tider ikke andre Husdyr end Hunden.



Hjortetak, funden ved Tørvegravning 1893 i Gdr. Carl Hansens Mose ved Sdr. Felding Bæk. — Tilhører Skive Museum. — (Hadrup fot.)

De ældste Minder om Menneskets Tilværelse i Egnen ved Skive vidner ikke om et ganske lavt Udviklingstrin. De fortæller tværtimod om en Befolkning, som levede samlet paa faste Opholdssteder, og som raadede over ikke saa helt faa Midler til Værn for Livet.

Vore ældste stedlige Minder er *Skaldyngerne*, de saakaldte „Køkkenmøddinger“, paa Skive Bakke og i Krabbesholm Skov. Skaldyngerne blev „opdaget“ for ca. 75 Aar siden. Før den Tid ansaa man dem for at være Havets Aflejringer.

Arkæologen *Worsaae* undersøgte 1850 en stor Skaldyngede ved Mejlgaard paa Nordkysten af Djursland. Han skrev i sin Dagbog:

\*) Stavelsen „grim“ har Tilknnytning til hedensk Overtro. Kirkegrim er f. Eks. en Vætte, der stammer fra det Offerdyr, hvorover man troede, enhver Kirke blev bygget. Jvfr. Gudmund Schütte i „Tilskueren“ Juli 1925.



„Man skulde virkelig næsten fristes til at tro, at der i den fjerneste Oldtid her har været et Slags Spisested for Omegnens Folk. Derfor Kogekarrene, Kullene, Dyrebenene, Flintflækkerne. Men det er naturligvis kun en løs Formodning, som jeg ikke vil tillægge videre Vægt.“ Men allerede Aaret efter kom man til Klarhed over, at Skaldyngerne ikke var dannede af Havet, — de var samlede Maaltidspladser fra Landets ældste Tid. Skaldyngerne er Minder om Bopladser fra den ældre Stenalder. Hovedmassen i Dyngerne er Skaller af Østers og Hjertemusling, Blaamusling og Strandsnegl.



Køkkenmødding i Krabbesholm Skov.

Hadrup fot.

Imellem Skallerne ligger spredt en Mængde Fiskeben (Flynder, Torsk, Sild og Aal), Fugleknogler (Ænder, Gæs, Svaner, Maager osv.), Dyreben (Hjort, Raadyr, Vildsvin, Sæl, Odder, Maar, Ræv, Urokse, Bjørn, Los, Ulv, Bæver, Vildkat osv.). Smaa Stensætninger, sværtede af Ild, Striber af Kul og Aske, forbrændte Redskaber af Ben og Sten vidner om Baal paa Pladsen. Maaltidet blev tilberedt og indtaget paa Skaldyngen, og man gætter paa, at Hytterne har ligget tæt bagved. Talrige forarbejdede Genstande af Sten, Dyreben, Hjortetak samt Skaar af Lerkar ligger spredt omkring i Lagene. Det er en broget Blanding. Man beregnede, at Dyngen ved Mejlgaard har indeholdt over 100,000 bearbejdede Genstande.

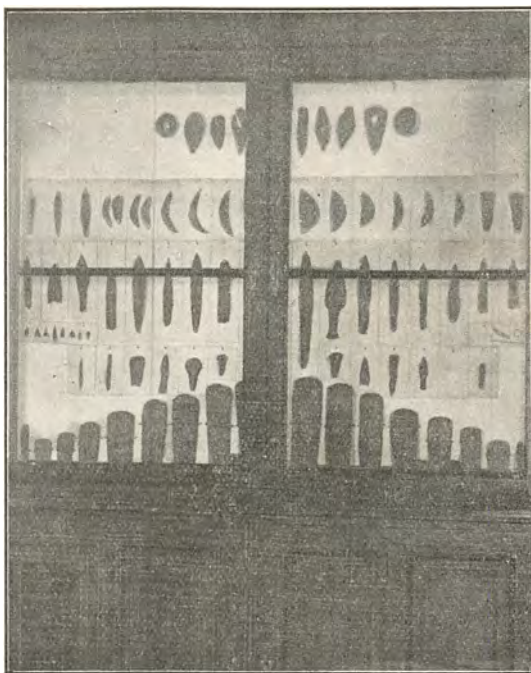
Alle disse Skaldynger, som findes ved Fjorde og Havarme, er vor rigeste Kilde til Viden om Vilkaarene for Menneskers Liv i

Danmark længe før Abrahams Tid. Landet var opfyldt af Ege- og Fyrreskove. Med den yngre Stenalder optræder et nyt Folk med en anden og højere Kultur. Vaaben og Redskaber er mere fuldkomne, Urnernes Ornamentter røber den vaagnende Sans for Kunst. Stendysser og Jættestuer taler til os om vaagnende religiøs Følelse. Ved den Tid Israel havde Moses til Fører (ca. 1500 f. Kr.), kom Sydens Bronze og Guld til Norden.

I Engen ved Skive Banegaard har man fundet et langt Sværd af Bronze; men Fæstet manglede.

I en Grund paa Østertorv fandtes to smaa Bronzeøkser (Celter).

Men *Jernkulturen* trængte frem. Nu hamres Vaaben af det haarde Jern, og Broncen støbes til Smykker og Kar. Jernalderen regnes fra det femte Aarhundrede f. Kr. I Thomsensgade fandt man ved en Udgravning en Grav fra den romerske Periode af Jernalderen (de første Aarhundreder e. Kr.). Paa Kejser Augustus's Tid nævnes Kimbrer og Harder. Vi gætter os til, at Himmerland og Harsyssel var disse Stammers Bo-



En Samling Oldsager fra Salling, skænket Skive Skole af Apoteker Norgaard. — (Hadrup fot.)

plads og Kongerige. Men før Aaret 500 var Stammerne smeltet sammen til et Folk: *Jyderne*. Senere gav de sejrige *Daner* hele Landet Navn. I det 6. Aarhundrede var der 2 Riger, et jydsk med Jelling som Kongesæde og et østdansk under Skjoldungeætten med Lejre, senere Roskilde, som Kongesæde. Senest i 8. Aarhundrede fuldbyrdes *Enheden*, og Skjoldungerne faar Herredømmet lige til Ejderen.

Minder fra den Tid har vi i jyske Grave, som undertiden er rige paa Gravgoods.

I Torvegade fandt man 2 Grave paa en Byggegrund. Kisterne var af Egetræ, ca. 5 Alen lange, med meget svære Beslag og Nagler

af Jern samt Bæreringe langs Siden. I den ene Grav laa Kraniet og Laarbenene af et svært Individ samt en Kniv af Jern med Skaft og Skede af Træ. Den anden Grav var forstyrret ved tidligere Gravning; men uden for Kisten fandtes Stykker af Kraniet.

Fra samme Tid er et stort Vikingsværd, som blev opgravet nær ved Skive Bro. Sværdet var af Jern med lang, tveægget Klinge, et svært Hjalte og en stor, kløverbladformet Knap. I en engelsk Bønebog fra 12. Aarhundrede findes en Tegning, hvor man ser Knud den Store med et Sværd af ganske samme Form. Nogle Arkæologer mener at kunne paavise, at saadanne Sværd blev smedede i Normandiet.

En hel Oldtidskirkegaard har ligget paa Skraaningen ved Harders Teglværk, hvor fordem Ildgravene (Ildergrave) var beliggende (se „Skive Købstads Topografi og Bebyggelse“). Paa dette Sted er fremdraget et halvt Hundrede Gravurner, — grove, simple Lerkrukker, fyldt med Aske og sorte Benstumper. Efterhaanden som Arbejdet i Lergraven skred frem, sank Muldjordsskorpen, og Potterne trillede ned. De fleste gik itu, — kun enkelte er bevaret.



Lerhar med Aske og brændte Ben.

Oldtiden strakte sig over Tusinder af Aar, og Gravskikkene vekslede mange Gange. Her har man altsaa en Tid praktiseret Ligbrænding under aaben Himmel. Naar Liget var brændt, blev

Resterne puttet i et simpelt Lerkar og sat en halv Alen ned i Jorden, — saa var *han* færdig.

I Gaarden bag Vestergade 1 findes ligeledes et stort Gravsted, hvor mange Skeletter er fundne. Bl. a. fandt man ogsaa en muret Kampestensgrav fra 12. Aarhundrede med et velbevaret Skelet af en ung Kvinde.

Ved Udgravning for en Fabriksbygning samme Sted kom for Dagen et Fundament, bestaaende af Granitkvadre, ganske som de, der findes i den gamle Kirke. Der lever mundtlig Overlevering om en Trækirke i Sønderbyen; men Fundamenterne tyder paa, at der paa *dette* Sted har ligget en romansk Granitkirke.

Flere Steder i Byen er der ved Gravning fremdraget gamle Ligsten og Stykker af Epitafier. I Vestergade 16 fandt man en flad, firkantet Sandsten, ca. 1 Alen lang, med en særdeles smukt hugget kvindelig Figur i Ligdragt med Sløjfer paa Forsiden og med Hovedet

hvilende paa en udtunget Pude. Man har et Billede af Kristian den 4de i lignende Dragt. En ganske lille Sten med samme smukke Billede blev funden nær ved Kirkegaarden. Men nu er vi langt oppe i den *historiske* Tid.

Vi regner altsaa, at Skrænterne ved Skive har været Menneskers Hjemsted i henved 5000 Aar. Og i over 1000 Aar har Hjemmene paa Skive Bakke, som Del af det danske Folkesamfund, i Krig og i Fred, i ondt og i godt, i Nød og i Lyst delt Skæbne med Landsdelen og Riget.

Lad os da i hastige Glimt erfare, hvad

## SAGA SIGER OM SEKLERNES GANG

Vi tager kun beskedne Stikprøver for hvert Hundrebaar.

*Omkring Aar 726:* „Dannerne var grusomme Folk, og deres Konge, *Yngvin*, var vildere end et Dyr og haardere end Sten“. Saaledes skildrer Krøniken Tilstanden paa den Tid, den fromme *Willibrord* gæstede det danske Hof for at plante Kristendommens første Spirer her i Landet. En anden Krønike fortæller, at Willibrord blev godt modtaget af Kong *Ongendus*. Missionæren blev behandlet med al Hæder; men Kongen selv vilde ikke lade sig omvende.

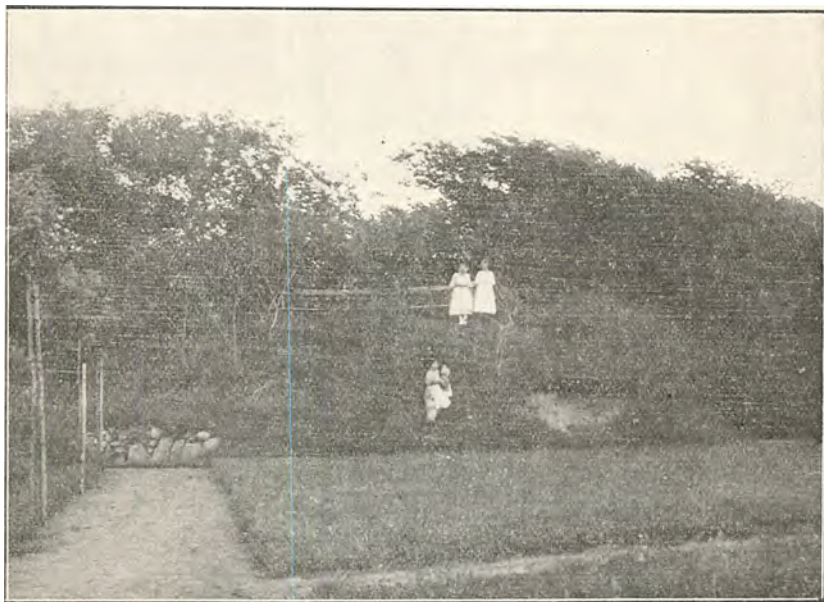
Da Willibrord rejste hjem, tog han 30 danske Drengene med sig. Han vilde opdrage dem i den kristne Lære og senere bruge dem som Missionærer blandt deres Landsmænd.

Om Drengenes Skæbne vides intet, og der gik et Aarhundrede, inden vi hører om det næste Forsøg paa at kristne de vilde Daner.

*Omkring Aar 826:* I Juni Maaned drog *Harald Klak* til Ingelheim og lod sig døbe. Han gav sit Rige i Kejser Ludvig den Frommes Hænder som Len. Kejseren gav til Gengæld Harald en Guldkrone, en Purpurkaabe, prydet med Guld og Ædelstene, og bandt sit eget kostelige Sværd ved hans Side. Kejserinden gav den danske Dronning et Diadem, en Gyldenstykkessaabe, Guldkæder og en Mængde andre Kostbarheder. De fleste af Haralds Følge lod sig døbe. Til at styrke Kong Harald i den kristne Tro og udbrede den blandt Hedningerne i Norden valgte Kejser Ludvig en ung Benediktinermunk: *Ansgar*; og Klosterbroderen *Autbert*, en ung Mand af høj Byrd, besluttede at følge ham paa den farefulde Vej. De kom begge til at virke i det sydlige Jylland og oprettede en Skole i Hedeby ved Slesvig, hvor 12 Drengene ad Gangen blev undervist. Autbert blev syg og rejste hjem. Han døde Paaskedag 829. Ansgar fortsatte Missionsarbejdet under mange Farer og Lidelser; men han

vandt Hedningernes Agtelse og Kærlighed ved sit ydmyge og opofrende Sind.

*Omkring Aar 926:* Den franske Historieskriver *Duðo* fortæller, at der i 911 blev oprettet et Normannerrige paa Frankrigs Nordkyst. En Høvding blandt Normannerne hed *Rollo*. Han var Søn af en mægtig dansk Høvding og maatte flygte fra Danmark paa Grund af Kongens Fjendskab. De fleste af de Vikinger, som tog Normandiet i Besiddelse, var danske. Da Rollo og hans Folk kom sejlene op ad Seinen, sendte Kong Karl af Frankrig en Ridder ned til Floden



Kæmpehøj ved Sygehuset.

for at spørge, hvad de vilde. De fik til Svar: „Vi er Danske, vi kommer fra Danmark og vil erobre Frankrig“. Naa, det kom da til Forhandling og Forlig. Sagnet fortæller, at Rollo skulde kysse Kongens Fod. Men i Stedet for at knæle, saa bukkede han sig ned, greb Kongens Fod og løftede den op til sin Mund! Kongen maatte gaa bagover, — han var nok ikke vant til saa voldsom en Underdanighed. Men Vikingerne morede sig kosteligt. Skønt alt dette slet ikke kommer Skive ved, saa noterer vi det som et Vidnesbyrd om Danskens *Humør* for 1000 Aar siden, — og hvem ved, om der ikke nok har været Mænd fra Skive i Rollos Følge.

Runestene, fundne ved Slien, fortæller om Kampe mellem den svenske Kongesøn Gnupa og Gorm den Gamle. Gorm fældede



Gnupa, som 934 havde ladet sig døbe. Her plejer vi at sætte Skellet mellem Danmarks Oldtid og den historiske Tid.

Nu kommer for Alvor Brydningen mellem Hedenskab og Kristendom. Gorms og Tyres Høje i Jelling sætter Punktum for Oldtiden. Runestenen i Jelling har Drageslyngninger omkring Nordens ældste Kristusbillede. Men *Kirken* mellem de to Kæmpegrave vidner om, at det ny vandt Fæste.

*Omkring Aar 1026*: Gorms Sønesønsøn, *Knud den Store*, opholdt sig meget i England, hvis Kultur han elskede. Men *Olav* i Norge og *Anund Jacob* i Sverrig gik i Forbund om Erobring af Danmark. Knud kom snart hjem og jog de fremmede Voldsmænd bort. Aaret efter (1027) foretog han en Pilgrimsrejse til den hellige Fader i Rom. Knuds store Magt og Rigdom kastede Glans over Rejsen. Kirker og Klostre fik rige Gaver. Pave Johan den 19. modtog ham med stor Venlighed. Paaskedag 1027 var Knud til Stede ved Kejser Konrads Kroning i Peterskirken. Kejseren afstod til Knud Tysklands Fordringer paa Landet mellem Slien og Ejderen. Siden den Tid var Ejderen stadig Danmarks Grænse mod Syd. Hjemme sad *Odinkar* som Biskop i Ribe fra 1005 til 1043. Hans Efterfølger, Biskop *Vale*, flyttede Nørrejylland's Bispesæde til Viborg (senest 1049). De nuværende *Stifter* blev oprettet 1060.

*Omkring Aar 1126*: Knud den Stores Søstersønsøn, *Niels*, skildres som en godmodig, men svag Konge. Dronningen, *Margrete Fredkulla*, var derimod en klog og højsindet Kvinde, der søgte at bøde paa Tidens Nedgang og holde sammen paa Riget. Hun fandt den rette Mand til at værge Rigets Sydgrænse. Kongens Brodersøn, *Knud Lavard*, blev Hertug i Sønderjylland og fik saaledes Grænsforsvaret i sin Haand.

Da han fik Styret, udryddede han en Mængde Røvere, som huserede i Grænselandet mellem Sli og Ejder. En Røver, som prælede af sin kongelige Byrd, lod Knud hænge højt op i Toppen af en Skibsmast for saaledes at hædre hans Herkomst! Vi ser atter et Glimt af det gamle danske Vikingehumør. Knuds Folk har nok moret sig kosteligt over Spasen.

*Omkring Aar 1226*: Den 28. Juni 1226 blev *Valdemar Sejr*, Knud Lavards Sønesøn, 56 Aar gl. I de samme Dage løste Pave *Honorius* ham fra det Løfte, som han helligt og dyrt havde indgaaet: *ikke at hævne sig paa Fjenden!* Paven erklærede, at „Eden bør ikke være et Baand i Uretfærdighedens Tjeneste, men en Støtte for Retfærdigheden!“ Den 7. Maj 1223 havde sorte Grev Henrik af Schwerin fanget Valdemar paa Lyø. Tung var Kongens Skæbne, og han maatte naturligt søge Oprejsning ved Hævn. Første Juledag

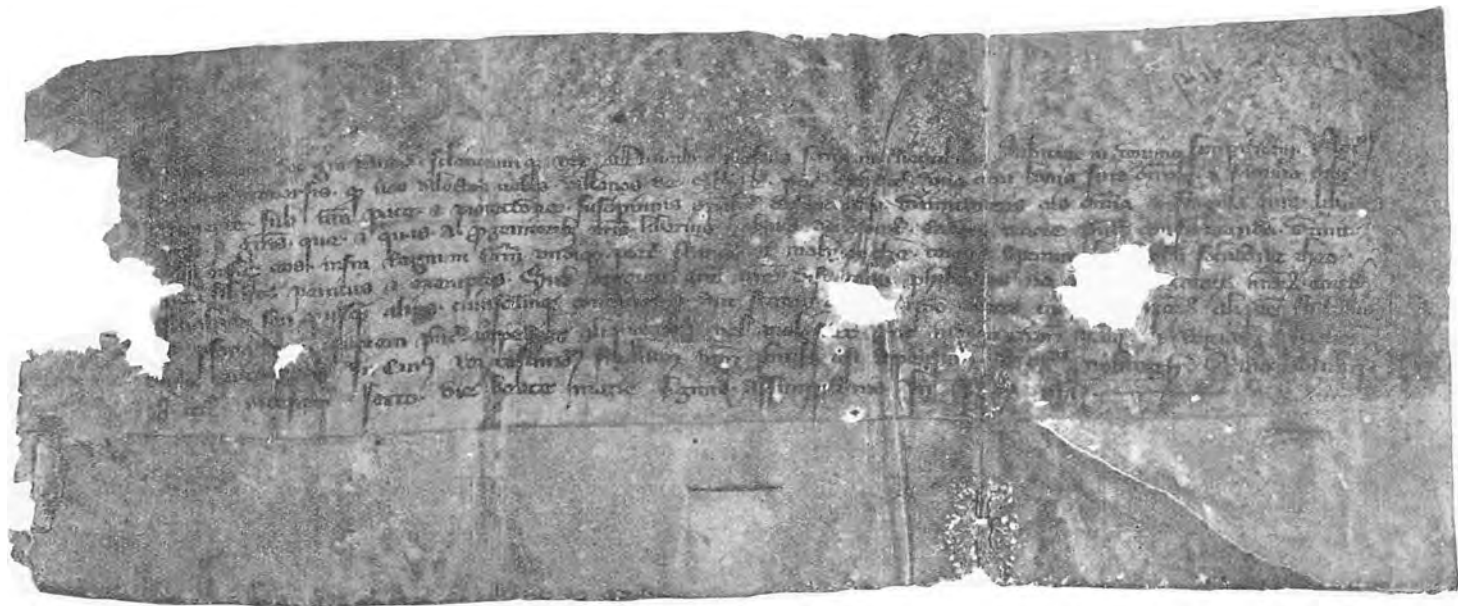
1225 kom han atter hjem til Danmark, bundet ved Eder og dyre Løfter. To Sønner og 40 andre danske Mænd maatte han efterlade som Gidsler. Men løst fra sin Ed begyndte Valdemar Krig. Ved Bornhoved slog Tyskerne ham (22. Juli 1227). Kongen mistede sit ene Øje og reddedes med Nød og næppe fra et nyt Fangenskab. Men saa tog Valdemar et fredeligt Arbejde op. Han gav sit Land et ordnet Retsvæsen, den kosteligste Perle et Folk kan eje. „*Jydske Lov*“ blev vedtaget paa en Rigsforsamling i Marts 1241. „Med Lov skal Landet bygges“, hedder det i Fortalen. „Vilde hver Mand nøjes med sit eget og lade andre nyde det samme, da behøvede man ej Lov. Var ej Lov i Landet, da havde den mest, som mest monne gribe . . . .“

„Loven skal være ærlig, retfærdig, taalelig, efter Landsens Vane, bekvem, gavnlig og aabenbar, saa at alle Mænd maa vide og forstaa, hvad Loven siger“. Herredstinget skal holdes under aaben Himmel indenfor bestemte Stenkredse. Visse Sager skulde undersøges af Nævninger, 8 eller 12 Mand for hvert Herred. De blev udnævnt af Bønderne, og de skulde efter Undersøgelsen sværge den anklagede skyldig eller uskyldig. Jydske Lov anvendte ogsaa Sandemænd, det var 8 Selvejere i hvert Herred, og de udnævntes af Kongen paa Livstid. Biskop *Gunner* af Viborg nævnes som Kongens fornemste Medarbejder. Det var ham, der samlede de gamle Vedtægter og stillede Forslag til nye. Han blev Biskop i Viborg 1222 og døde paa Asmildkloster 25. August 1251 i den høje Alder af 100 Aar.

Ved samme Tid begynder *Borgerstanden* at udvikle sig. Handel og Haandværk fremmes, og Købstædernes Tal forøges. Byerne stilledes ofte under Kongens særlige Værn, og de begynder at faa deres egne Stadsretter. Skive Købstads ældste Privilegier kendes ikke, men det er sandsynligt, at Byen som Led i den store Kæde har været under den almindelige Udviklings Lov.

*Omkring 1326*: Den 7. Juni 1326 blev *Valdemar 5.* hyldet som Konge paa Viborg Landsting. Riget var i Opløsning. Jyder og Fynboer under Ledelse af Ludvig Albertsøn, Knud Porse og Laurids Jonssøn havde i Begyndelsen af 1326 gjort Opstand mod Christoffer 2. De fandt Støtte hos de holstenske Grever *Geert* og *Johan*. Valdemar var kun 11 Aar gammel, da de gjorde ham til Konge under den kullede Greves Formynderskab. Samme Aar bekræftede Valdemar 5. Skive Købstads Privilegier. Det skete i Nyborg den 15. August 1326.

Kun fire Aar fik Valdemar Lov til at sidde paa Danmarks Trone. Grev *Geert* lod ham træde tilbage i 1330, og Christoffer 2. kom



Skive Købstads Privilegiebrev af 1326.

(Originalen, 22 cm × 8,5 cm, i Rigsarkivet.)



tilbage fra sin tyske Udlændighed. Han raadede i Virkeligheden kun over Nyborg og Skanderborg Len, — det øvrige Land var pantsat. 1332 døde han, og da var hans yngste Søn, Valdemar (Atterdag), kun 12 Aar gammel. Mens Tyskerne reves om Danmark, voksede de to Valdemarer op og blev Mænd. Den 1. April 1340 vog *Niels Ebbesen* den kullede Greve, og i Maj s. A. blev det aftalt, at Valdemar (Atterdag) skulde ægte Valdemar 5.s Søster *Helveg* og have den nordligste Del af Jylland som Medgift. Resten skulde indløses ved en stor Skat paa Indbyggerne. De to unge Valdemarer havde allerede i flere Aar søgt at nærme sig hinanden. Begge var Sønnesøns-Sønnesønner af Valdemar Sejr, og begge har de baaret Kongenavn i Danmark. Men Fred kunde de ikke holde. Der kom Tider med aaben Kamp mellem Frænderne og Tider med „falsk Fred og løjet Forbund“.

*Omkring Aar 1426:* Valdemar Atterdags Datterdatter søn, *Erik* af Pommern, var i 1397 blevet kronet i Kalmar til Konge over Danmark, Norge og Sverrig. Hans Fostermoder, Dronning *Margrete*, overlod ham kun ringe Magt; men fra hendes Død 1412 styrede han Rigerne eneraadigt. 1426 stod Erik midt i Kampen for Bevarelse af Sønderjylland. Med Krigen var det gaaet baade op og ned; men saa blev begge Parter enige om at underkaste sig Kejser *Sigmund's* Dom. Kendelsen blev afsagt den 28. Juni 1424. Den gik ud paa, at Hertugdømmet Slesvig tilligemed Frisland, Als og hvad dertil hørte „med direkte og brugeligt Herredømmes Ret“ tilhørte Kong Erik og Danmarks Rige, og at de holstenske Grever hverken havde eller kunde faa nogen Rettighed til disse Lande som Len!

Kong Erik drog derpaa til det hellige Land; men da han kom tilbage i Maj 1425, viste det sig, at Holstenerne slet ikke havde respekteret Kejserens Dom. Og Hansestæderne tog nu Parti for Holstenerne. Kong Erik havde nemlig paalagt deres Skibe Told for at sejle gennem Øresund. Det var den første Begyndelse til Øresundstolden. Erik havde et klart Blik for Sundets voksende Betydning for den danske Handel. Han viste stor Interesse for Købmandstanden, og han gav Købstæderne Eneret til Handelen i Danmark. Krigen med Hanserne fortsattes i mange Aar til ringe Baade for Danmark.

*Omkring Aar 1526:* En ny Tid bryder frem. De gamle Kulturlande kom ind i en Udvikling, som ogsaa forplantede sig til Danmark. Amerikas Opdagelse, Bogtrykkerkunsten og Reformationen satte sine dybe Spor. *Hans Tausen* kom hjem fra Wittenberg i Efteraaret 1524. I Antvorskov Klosterkirke talte han imod den gængse Lære. Saa blev han sendt til Viborg i Forsommeren 1525

for at faa Prior *Peder Jensens* Retledning. Efter en Tids Forløb fik han Lov til at tale i Graabrødrenes Klosterkirke Søndag Eftermiddag. Han fik mange Tilhørere. Der var en Ild og Kraft i hans Tale, som henrev baade Mænd og Kvinder. En skønne Dag aflagde han sin Munkekappe og bad Borgerne om Beskyttelse. Nu var Kampen uafvendelig. Den blev baade lang og bitter. Men i Efteraaret 1526 besøgte Kong *Frederik 1.* Nørrejyland. Det lykkedes Hans Tausen at faa en personlig Samtale med ham. Resultatet blev et kongeligt Budskab til Borgmester, Raad og Menighed i Viborg, hvori det hedder: „Vider, kjære Venner, at vi nu har taget denne Brevviser, Mester Hans Tausen, under vor kongelige Hegn, Fred, Værn og Beskjærmelse og annammet ham udi vor Tjeneste til vor Kapellan, dog have vi givet ham Forlov at være i Viborg nogen Stund at prædike det hellige Evangelium for eder. Thi byde vi eder, at I paa vore Vegne udi vor Fraværelse beskjærme Mester Hans Tausen, vor Tjener og Kapellan, for alle, som ville overfalde ham med Magt og Vold, være sig enten gejstlige eller verdslige.“ (Dat. 2<sup>a</sup>/10 1526.)

Man undrer paa, at Kongen saaledes gav frit Løb for „det lutherske Kætteri“. Men Baggrunden for denne Frihed var den hellige romerske Kirkes Tilstand.

Hvad var det for Mænd, som beklædte Kirkens højeste Embeder?

Biskoppen i Odense, *Jens Andersen Beldénak*, var dømt til Tremarksmand som Løgner og Æreskænder. Biskop *Stygge Krumpen* paa Børglum laa i med en anden Mands Kone. Biskop *Jørgen Friis* i Viborg klamredes om Pengesager med Alverden, og han dyrkede nok baade Bacchus og Venus. Paa Aarhus Bispestol sad vel en Hædersmand som *Ove Bille*, og den højt ansete *Lage Urne* var Biskop i Roskilde; men efter ham kom *Joachim Rønnow*, som var en rigtig Bureaukrat. Og hvordan kom „Bedragere og Øjenskalke, som ingen med Ord og Gjerninger nyttige var“, i Besiddelse af deres Embeder? Det skulde vel vække til Eftertanke, naar den notoriske Slyngel *Diðrik Slagheck* ved Bestikkelser i Rom opnaaede at blive Ærkebiskop i Lund! Et Par Maaneder efter blev han offentlig brændt af Bøddelen paa Amagertorv i København!

Kong Frederik 1. valgte under disse Forhold den snilde Politik at sikre Talefriheden. Paa den Maade blev Religionsrevolten gennemført i Løbet af faa Aar. Vi ejer mangfoldige Vidnesbyrd om den krasse Realisme, som den lutherske Lære førte med sig.

Aar 1523 eller 1524 udkom saaledes i Erfurt en Satire over Valfartsstedet i Byen Grimmenthal. For at faa Folk til at ofre rigeligt til Kirken udhulede man Hovedet paa Madonnas Billede og

fyldte det med Vand, der gennem borede Huller sivede ud af hendes Øjne. Hvorfor græder Madonna? Fordi Folk ofrer saa lidt! Den tyske Satire blev med en vis Behændighed overført paa Madonnabilledet i *Karup*, som det synes inden 1530. Handlingen foregaar i *Skive*.

Borgmesteren, Lars Foged, sidder ved sin Bordende, og Broder Kort og Hr. Jens sidder hos ham og leger Vartavl. Saa kommer Peder Smed ind og siger til Lars Foged:

„Lars Foged, I er en Dannemand,  
I haver godt Rygte i Sallingland.  
Lader mig faa Øl i min Kande,  
jeg siger eder det paa min Sande.  
Jeg tager mig tit saa stor Uro,  
jeg drak ikke siden i Holstebro.“

Lars Foged svarer:

„Velkommen, Peder Smed, udi mit Hus,  
du skølt faa Øl i Kande og Krus.“

Lars Foged henter Øl og siger videre:

„Drikker den ud, min gode Peder Smed,  
I skulle faa mere, om I tørve ved\*).  
Sidder og drikker og slukker eders Tørst,  
vi kommer endnu fra Kirke først.“

Som Peder Smed nu sidder nede ved Døren og drikker sit Øl, kommer Adser Bonde ind og siger:

„Sidder i Helsen, alle paa Rej\*\*)?  
Viser mig til Karup den rette Vej.  
Skal jeg over den lange Bro?  
kan jeg komme over med tørre Sko?“

Peder Smed byder Adser Bonde Kanden og siger:

„Hvor haver I hjemme? hvortil vil I gaa?  
Drikker, I maa en Svale faa.  
Mig tykker, jeg haver set Eder før?  
Staa bedre hid fra denne Dør.“

Adser Bonde svarer:

„Jeg siger eder Sanding og svær om Kors,  
jeg bor i Tebbering By paa Mors.  
Jeg skal ikke æde andet end Vand og Brød,  
jeg skal ikke komme i den Nød,  
før jeg kommer den Rejse af Sted,  
som jeg haver til Karup jet\*\*\*).“

\*) trænger til det. \*\*) Rad. \*\*\*) lovet.

Lidt efter lidt kommer Samtalen saa til at dreje sig om Rejsens egentlige Maal. Præsten derhjemme paa Mors har fortalt Adser Bonde, at den hellige Jomfrus Billede i Karup fælder Taarer, fordi ingen gør Valfarter til hende længere, siden den Kætter Luthers Lære har begyndt at faa Indpas.

Det er meget sandt, bekræfter Smeden, Jomfru Marie græder; men det har nok sin egen Sammenhæng med den Ting:

„Da Karups Rejse blev mindre gjort\*),  
og Ofret blev ikke halvt saa stort,  
der fattes alt paa Hr. Mouritz's\*\*) Disk  
baade Lam og Gæs, Oste og Fisk,  
han gjorde med andre Præster et Raad,  
at Lægfolk skulde det ikke forstaa.  
Vor Frues Billede, i Karup staar,  
grov han igennem Hoved og Haar  
og gjorde Hovedet inden tomt.  
Der var et Hul baade vidt og rumt;  
en Nagle stak han i Øjet saa,  
at det kunde ingen Mand forstaa.  
Saa øste han Hovedet fuldt med Vand,  
og det saa sagte gennem Øjet rand,  
og sagde: Vor Frue græder saa saare,  
for ingen vil til Karup fare.“

Den brave Smed forsikrer, det er sandt, for Herredsfogeden i Rinds Herred stod op paa en Stige og fandt Hovedet endnu halvt fuldt af Vand, som sivede ud af Øjnene, og Landsdommeren var til Stede og vil bekræfte det.

Derfor, min gode Adser Bonde, gaa ikke videre paa den Pilgrimsrejse!

„Værer hjemme, arbejder, da gør I Ret,  
for eders Hustru og Børn med.  
Haver Gud for Øjne, eder hjælpe kan,  
ingen kan hjælpe uden han.“

Hvorvidt nu den samme Svindel, som Præsterne øvede i Grimmenthal, ogsaa er øvet i Karup, kan ikke vides; men Satiren vidner om den dybe Mistro til Præsterne, som paa den Tid raadede i Danmark.

Der blev dog ogsaa udrettet en Del for at styrke Tilliden til den katolske Kirke.

Aarstallet 1522 i Skive gamle Kirke fortæller os, at Kalkmalerierne er fra den Tid. Hvad var Hensigten med denne pragtfulde

\*) færre Rejser. \*\*) Præst i Karup 1525.

Udsmykning? De skulde vel tjene til at styrke Menigheden i Troen paa Kirkens Helgener, — gøre det anskueligt, at de virkelig var til.

Alt tyder paa, at Hvælvingernes Udsmykning har ligget i rige Folks Hænder. De Høg'ers adelige Vaabenskjold og forskellige Indskrifter i Kirken leder os paa Spor. Rigsraad *Niels Høg* til Eskjær købte Nørre- og Søndre-Skovshoved før 1513. Disse Gaarde blev siden til *Krabbesholm*. 1520—24 var Niels Høg Lensmand paa Skivehus. I Skibbykrøniken siger Poul Helgesen, at Niels Høg „var en Modstander af Biskoppernes Overdaadighed og Stolthed, men om han derved lod sig lede af Iver eller af Had og Gerrighed, maa vi lade henstaa uafgjort, thi han var en saare veltalende Mand, der forstod at bruge sin Tunge med stor Færdighed. Mod sine undergivne Bønder skal han derimod have været en haard og streng Herre.“

Den 28. Juni 1524 var han Medunderskriver af Rigsraadsbrevet, hvori man forpligtede sig til at modstaa Luthers Kætteri til Tak for, at Gud i sin store Naade „formedelst Jomfru Maria, den himmelske Kejserinde, . . . har frelst Riget for den haarde og umilde Kong Christiern“.

Den 7. August s. A. fandt Frederik 1.s Kroning Sted; men den 10. August blev Niels Høg ramt af Apopleksi, som han sad i Helligaandskirken og hørte paa Messen. Han døde 9 Dage efter.

Men 2 Aar før Lensmandens Død var Skive Kirkes Udsmykning fuldbragt. Malerierne giver „den himmelske Kejserinde“ Hæderspladsen, og derfor regner vi nu den gamle Kirke for en Maria- eller Vor Frue Kirke.

Niels Høg har nok ikke været den Fjende af den hellige Kirke, som hans Udfald mod Præsterne kunde formode. Men han har haft et skarpt Blik for den katolske Gejstligheds Laster og Hovmod. Desuden har saa rig og mægtig en Adelsmand vel trængt til et Monument, som kunde vidne om ham for sene Slægter. Men i saa Fald har Niels Høg forregnet sig. Thi inden 10 Aar efter hans Død var det lutherske Kætteri blevet Rigets Evangelium, og inden 100 Aar var Niels Høgs Helgenbilleder skjult af tykke Hvidtelag. Mon Bonden ikke har set Tilintetgørelsen som Guds retfærdige Straffedom over den mægtige Herremand, som havde været dem „en haard og streng Herre“?

*Omkring Aar 1626:* Et frygteligt Ulykkens Aar for Danmark var 1626. Kong Kristian den 4de havde Aaret i Forvejen ladet sig friste til en Indgriben i „Kejserkrigen“, som kom Danmark dyrt til at staa. Rigsraadet havde paa det bestemteste advaret ham; men

det hjalp ikke. Den 17. August 1626 kom det til en afgørende Kamp ved Lutter am Barenberg i Brunsvig. Slaget varede fra Kl. 11 Formiddag til Kl. 5 Eftermiddag. Flere danske Regimenter blev drevne ud i et Morads; den danske General faldt, Kongen blev omringet, men slog sig igennem, 4000 Mand faldt, og 2000 blev taget til Fange. Til sidst maatte Kong Kristian flygte. Han var en af de sidste, der forlod Valpladsen. Hans Hest styrtede; men Staldmesteren sprang straks af sin Hest og gav den til Kongen, der reddede sig til Wolfenbüttel. Kristian den 4de var dybt nedtrykt over Nederlaget, men skød Skylden paa sin General. Historien har imidlertid lagt Skylden paa Kongen. Hans Indgriben i de tyske Religionskrige var et dumdristigt Vovespil. Men hans Modstander, General *Tilly*, skrev til Kejseren, at han i 18 Slag ikke havde fundet en Modstander, der i Tapperhed og Aandsnærværelse kunde maale sig med Kong Kristian. Hvorpaa hans Tropper oversvømmede Jylland, brændende og skændende, hvor de kom frem.

Men foran de kejserlige Tropper plyndrede Kong Kristians flygtende Soldater det arme Land. De røvede og plyndrede efter det Princip, som ogsaa kendes fra Verdenskrigen, at hvad øe levnede, kom Fjenden til gode. Saa gjaldt det om at levne det mindst mulige. De jyske Bønder var ret velhavende; thi de havde levet i Fred siden Grevefejdens Tid for 100 Aar siden. Kong Kristians Slot ved Skive Aa var lige bleven sat i Stand under Lensmanden Tyge Brahe.

Den 10. Maj havde Kongen bevilget 300 Daler til Istandsættelsen. Hvad det yderligere koster, skal Lensmanden selv betale. Regningen kom paa 628 Daler, saa man skønner, at „Overskridelser“ ikke er nogen helt ny Opfindelse. *Niels Sneøker* i Skive og *Niels Smed* i Lund fik et travlt Aar. Der bygges ny Skorstene, og der kommer ny Tagsten paa Østerhuset. Døre og Vinduer ses efter med Beslag, og Murene forankres. Gaarden faar ny Brolægning osv. osv. Det blev altsammen kun en stakket Glæde. 1627 blev hele Viborg Amt i Bund og Grund udplyndret. Velstanden forsvandt som Dug for Sol. Man har beregnet, at de 2 Aars Besættelse kostede Jylland 130 Mill. Kr. i Penge alene. Ved Ørum Aa satte Bønderne sig til Modværge; men de kunde ikke holde Stillingen. De flokkes til sidst i Kirken. Mange blev dræbt, og Fjenden søgte at sætte Ild paa Kirken. De svedne Bjælker skal være at se den Dag i Dag.

En Kvittering, som ligger ved Lensregnskabet for Skivehus 1627, viser, at Fjenderne det Aar tog 22 Tdr. Rug, 17 Tdr. Byg, 73 Tdr. Havre, 5 Køer, 9 Lam, 2 Svin, 1 Gaas og 6 Høns. Og de kom næste Aar igen, — og næste!

Bønderne var saa forarmede, at de ikke kunde svare deres Afgifter. En Mængde Inventar har Fjenden ranet eller ødet paa Kong Kristians Slot: Dyner og Puder, Duge og Fade, Stole og Skamler og Borde.

Ogsaa Bygningerne har faaet en ilde Medfart. Nu kan Haandværkerne begynde paa en frisk. *Jens Glarmester* faar alene 23 Daler for at gøre 120 ny Vinduer. Der blev lavet 34 ny Vindueskarne, hver til 4 Vinduer. Og 36 Døre!



Gl. Shivehus, Østfacade.

Hugo Matthiessen fot.

Og Skovene derude ved Lund blev „aldsammen af Fjenderne ganske afhugne“. Skive Kirke blev forfærdeligt hjemløst. Og Latin-skolen. Saa kan man gætte sig til, hvordan det stod til med Borgernes private Huse. Almuen i By og paa Land maatte i mange Tilfælde bogstavelig grave sig ned i Jorden. Nogle gjorde Fortvivlelsen til Tyve og Røvere. De lurede i Hulvejene og overfaldt Fjendens Proviantvogne, naar de kunde se deres Snit. Andre har værget for Reden med Næb og Klør. Den 5. Juni 1629 spurgtes det i Salling, at Fjenden plyndrede i Harsyssel. Da gik Budstikken fra Grande til Grande, og Leerne blev sat paa Skaft, Folket samledes for at gøre Modstand; men snart erfarede man, at Horderne marcherede videre fort, og saa vendte enhver atter hjem til sit. Men saa nemt gik det ikke hver Gang.



*Omkring Aar 1726:* Dybere i Elendigheden har det danske Folk maaske aldrig været.

„ . . . knap skrevet paa Dansk en Bog,  
 som ret kunde Hjerterne hue,  
 kun Eventyr brugbart i Kakkelovaskrog,  
 kun Vise til Spinderskens Stue.  
 Hver Mand, som med Kløgt gik i Lærdom til Bunds,  
 Latin paa Papiret kun malte;  
 med Fruerne Fransk og Tysk med sin Hund  
 og Dansk med sin Tjener han talte.“

Kongen var enevældig, og Hoffets Foragt for det danske Modersmaal smittede de dannede Kredse. Den forhen saa mægtige danske Adel spillede Askepot. Kong Frederik 4. nedskrev den 24. April 1723 et politisk Testamente paa Tysk. Det indeholdt nogle Regler, som han vilde lægge sin Søn paa Sinde og byde ham at holde hellige som selve Rigets Grundlov:

Den gamle Adel skulde holdes borte fra ethvert Embede af nogen Betydning. Mere end een Mand af dansk Adel maatte ikke sættes ind i Gehejmekonsejlet. Og denne ene skulde vælges med Omhu. Det skulde være en Adelsmand, som kun forstod sig paa Landvæsen og i øvrigt var en brav og ærlig Mand.

Paa samme Tid var det blevet Sædvane at skaffe sig Embeder ved Bestikkelser. Et Forbud derimod hjalp ikke, og saa prøvede Kongen den modsatte Vej. 1715 kom et Reskript, som gav frit Løb for „Rekognition“ i visse Tilfælde. Følgen blev naturligvis den dybeste Demoralisation. I 1725 maatte Kongen nedsætte en Inkvissionskommission. Denne Kommission afhørte en Mængde Mennesker, og der blev ryddet op med stor Strenghed. Krigsminister *Gabel*, Kancellipræsident *Rostgaard* og Admiral *Judichær* fik deres Afshed.

Offentligheden kom naturligvis i den heftigste Bevægelse. Det var artige Ting, der kom for Dagen. Landets Embeder blev simpelt hen solgt. Det kostede f. Eks. 2—3000 Daler at blive Amtmand! Fordannelse, endsige Eksamen eller Fagprøve, fordredez ikke. En Lakaj kunde blive Byfoged. Og mange tyske Probenreutere var i Vælten.

Stiftamtmand *Jørgen Bildø* i Aalborg stillede i 1730 Forslag til „de slette Tilstandes Forbedring“. Han giver en drastisk Skildring af Tidens Forhold. Hjørring Byfoged har været „Hans Majestæts Lakaj“. Han er ikke lovkyndig, men faar dog den Ros, at „han skal være en ærlig Mand“!



Byfogeden i Sæby er heller ikke lovkyndig; men han er lige saa ærlig som den foregaaende paa det nær, at hans Svogre faar ham til „at begaa store „Fauter“ ved Røttens Administration“. Byen regeres saadan, at Byfogedens egne Børn har alle de Midler og al den Handel, som er i Sæby. De andre Borgere har ikke Salt til et Æg. Herredsfogeden i Børglum har været Skibsskriver. Som Dommer er han dumdrøst; — thi han dømmer ikke efter Loven, men saadan, som det ham lyster! Birkedommerne er under al Kritik. Den ringeste er ham ved Gaarboe; „thi han er en fattig Fisker, som kan hverken læse eller skrive“. Naar der skal laves et Puds, søger Folk derfor til ham!



Gdr. Ludvig Andersen i Lund.

Og saa Præsterne, — Gud bedre det! Saasomt de har faaet Kjølen paa, tænker de lidet paa Bogen og deres Gerning, men lægger sig snarere efter et verdsligt og uanstændigt Levned. Der er i den sidste Tid „befunden store Skarn“ blandt Præsterne. Der er bl. a. Hr. *Iversen* fra Viborg Stift, som „sidder i Arrest for Beskyldning at have slaget sin Karl ihjel“.

Degnene er naturligvis ikke et Hak bedre. „Naar de betjener Præsten for Alteret samt raaber Amen“, formener de, at de har tjent deres Løn, og bryder sig ikke om Ungdommens Undervisning.

Slet stod det til; men Borger og Bonde havde det allerringest. Ved Stavnsbaandet af 1734 fik Herremanden en vidtstrakt Ret over alle Bønderkarle mellem 14 og 25 Aar. Jørgen Bilde paaviser allerede i 1730, hvordan Forordningen om Landmilitzen har udpint Bondestanden. Han skriver, at „det gode Jylland, mere end nogen skulde tro, er saa forarmet, at hvis Gud ej vil yde sin Hjælp og Hans kongelige Majestæt sin Naade og Omsorg for at redde det, vil det inden faa Tider ses udi saa elendig en Tilstand som aldrig før“. Faa Aar senere hører vi lignende Jammerklage fra Skive.

*Omkring Aar 1826:* Efter en glimrende Udvikling, kaldt til Live ved en forstandig Neutralitetspolitik, kom atter Krig og tunge Aar over Danmark. Landets Handel blev ødelagt, Industrien, som for øvrigt aldrig havde spillet nogen større Rolle, sygnede hen, Landbo-

forholdene blev usikre, Tusinder af Familier gik fra Hus og Hjem og maatte gribe Betlerstaven, Pengevæsnet kom i den sørgeligste Forvirring, og Befolkningen maatte saa at sige arbejde sig frem paa bar Bund. Men den Grund, som vore Oldefædre lagde i disse trange Aar, blev ikke desto mindre tryk og sikker. Den bar Danmark frem til en Gyldenhøst, som intet tidligere Aarhundrede endnu havde set Mage til. Man byggede paa de gamle solide Borgerdyder: Nøjsomhed, Flid, Redelighed og Orden. Ganske langsomt hæver Danmark sig billedlig talt paa ny af Havets Skød, stiger frem som en ung Viking, der med glad Sind og frejdigt Mod tager Kampen op! Men alt ligger endnu som i Svøb. Bondestandens Lænker er vel løst, og Selvejerstanden begynder at træde frem; men der er ogsaa adskillige Tegn paa Reaktion. Enkelte maa opgive deres Selvejendom og nøjes med Fæste som før. De kan ikke betale Renter og Skatter!

Men alligevel: hvilken Forandring fra 1726 til 1826! Kong Frederik 6.

„ . . . var dansk som Danrigets bedste Mand, og Retsinds Krone har han baaret. Jævn var hans Tale og Tanken sand og Sindet saa lyst som Haaret.“



Gdr. Ludvig Andersens Hustru i Lund.

Der ligger en hel Revolution i Ordet *dansk!* Kongen var dansk og omgav sig med danske Mænd.

Det ny Danmark blev aandelig talt bygget paa dansk Grund. Det bruser en i Møde med dansk Digtning og danske Tanker ved den Tid. Almuen begynder at lytte! Og inden næste Hundredaar er omme, har den danske Almue vundet baade Mæle og Magt.

Den økonomiske Revolution, som Pengekrisen førte med sig, ramte alle Grundejere meget haardt. De voldsomme Svingninger i Pengenes Værdi rev mange af Pinden, og det var ikke usædvanligt, at Folk, som for faa Aar siden havde været velstaaende, maatte gribe Betlerstaven. Men ny Kræfter tager fat, hvor det glipper for de gamle. Ny Velstand grundlægges. Ny Tider gryr!

Som Eksempel paa, hvor langt nede i Bølgedalen Priserne laa for 100 Aar siden, kan nævnes Auktionen i Lund den 10. August 1825, hvor afdøde Sognefoged Poul Christensens Gaarde blev solgt.

Den ene købte Chr. Jacobsen fra Brøndum for 615 Rdlr. Og den anden købte Ladefogeden paa Krabbesholm, *Ludvig Andersen*, for 650 Rdlr. Købernes Børnebørn ejer nu de to Gaarde.

Købmand Bilgravs Enke havde en Obligation paa 800 Rdlr. i den Gaard, som Ludvig Andersen købte. Enken lod 250 Rdlr. staa mod 1. Prioritet hos den ny Ejer; men 150 Rdlr. af hendes oprindelige Tilgodehavende gik jo tabt.

Værdien af disse Gaarde steg i det følgende Hundredaar over 100,000 Kr. Stigningskurven hæver sig ganske langsomt i de første Aartier, derefter gaar det med stigende Fart fremad indtil Midten af Firserne. Her peger Linien atter mod Afgrunden; men efter Aarhundredskiftet gaar den paany mod Højden og kulminerer i Krigstiden.

Saa nøje er Skive By knyttet til sit Opland, at de økonomiske Vilkaar paa Landet næsten øjeblikkeligt forplanter sig til Byen og giver Dagliglivet sit Præg. Skive By blomstrer med sit Opland og lider med det, naar Tiderne er onde.

*Aar 1926* ser vi tilbage over de svundne Sekler og fremad mod den næste store Milepæl 2026! Maa vi end indrømme, at der er langt frem, inden det fuldkomne, det ideale Samfund er konstitueret, saa tør vi dog sige, at *aldrig* blomstrede Danmark i skønnere Pragt end ved *denne* Hundredskifte! Og aldrig har Skive By og Borgere ejet saa store materielle og aandelige Livsgoder som i *denne* Jubilæumsaar. I dyb Taknemmelighed mod de Slægter, som grundede den Udvikling, hvoraf vi nyder Frugterne, maa det blive Borgernes stolte Hverv at bygge videre til Gavn for kommende Slægter. Denne Bog skal navnlig drage Træk frem af *sidste* Sekels Saga, men vi maa ogsaa have Lov til at mindes enkelte Begivenheder, som i forrige Tider har tildraget sig her i Byen, og som udførligt findes dokumenteret i ældre Skrifter.

*Carl Hansen.*

## MENNESKER OG SKÆBNER

Hvad vi kan fortælle om Land og By i fordums Tid, er smaat nok; men helt ringe bliver det, naar vi skal skildre de enkelte Borgers Liv og Færd. *Jeppe Aakjær* er den, som har gravet dybest ned og fundet frem af Glemsel baade Navne og Tildragelser, som kaster Lys, om end kun sjældent Glans, over de bortfarne Slægter. Mange fortrinlige Afhandlinger i „Skivebogen“ og „Min Hjemstavns Saga“ giver os ikke blot Navne, men ogsaa Glimt af Skæbner, af Suk og Sang, af Harm og Fryd i vore Fædres By.

### *Den vilde Jagt.*

Aar 1534 om Efteraaret drog Johan Rantzau med sine Lanseknegte gennem Skive paa Jagt efter Skipper Clement. Han fortæller selv, at han drog fra Holstebro til en anden lille Købstad ved Navn Skive. Her hørte han, at Skipper Clement og Skipper Hermann tilligemed deres Tilhængere, deriblandt flere Tusind Bønder, stod samlede ved Viborg. Johan Rantzau naede ham først ved Aalborg i December s. A.

Kong Christian var gentagende paa Besøg i Skive, som formodentlig i Modsætning til Bønderne har været særdeles kongetro. Frugten heraf blev bl. a. Braarups Indlemmelse i Skive 1546.

### *En Valborgstus og dens Følger.*

Sct. Valborgsdag 1559 kom en Klynge Peblinger fra Latinskolen ind i Christen Jensens Værtshus for at drikke en Kande Øl eller to. Der var Byfogedens Søn *Knud* iblandt, og han kom op at skændes med en Kammerat, som hed *Poul*. Denne viger ud af Stuen for Freds Skyld; men Knud for efter ham ud paa Gaden, han griber en Kampesten og slaar Poul i Hovedet, saa Blodet randt ham i baade Øjne og Mund. Han tørrer sig med Kjortelen; men Knud bliver ved at slaa løs. Da bliver det Poul for meget, han gribes af Raseri og trækker Kniv. Knud faar et Stik i Brystet, og saa var det Slagsmaal forbi.

Men det fik et Efterspil. Rektor *Severin Brun* meldte Bataillen til Øvrigheden. Herover blev Præsterne fornærmede; thi Latinskolen var en gejstlig Institution, og Peblingernes Slagsmaal hørte under den gejstlige Ret. Rektor blev stævnet for Kapitlet i Viborg, og hans Synderegister var langt som et ondt Aar.

Præsterne *Peder Juul* i Skive og *Jens Juul* i Hem inspicerede Latinskolen og fandt Undervisningen meget slet. Det var jo Latin og Latin fra først til sidst; men Latinen i Skive var nok ikke ret meget bevendt; for Severin Brun blev da stemplet som en sløj Person, der burde have sit Embede forbrudt.

### *Søndagsmarkedet afskaffes.*

1587 blev det forbudt at afholde Marked paa Hellig Trefoldigheds Søndag, da de fleste af den omboende Almue søgte Markedet og forsømte Kirken. „Slig Uskikkelihood, Forargelse og Guds Fortørnelse“ maatte forebygges. — Efter Branden 1715 beder Skive om en ekstra *Torvedag* for at forebygge den hidindtil „altfor meget i Svang gaaende Sabbatens Misbrug“. For 50 Aar siden handlede man dog om Søndagen fra alle Butikker, undtagen i Kirketiden: Kl. 9—4.

*Borgmester Svend Christensens Drab.*

Henimod Jul 1591 kom Adelsmanden *Jørgen Høg* til Skive og begærede Nattelogi hos den gode og fornemme Mand *Svend Christensen*, Borgmester i Staden. Adelsmanden havde i sit Følge en Karl, Peder Løber, og to Dreng, og Selskabet var nok ikke helt ædru. Da Tiden kom, at *Jørgen* vilde gaa til Sengs, sagde han Godnat og forkyndte, at Regningen vilde han betale i Morgen. Borgmesteren sad for sin Bordende, da han lidt efter fik Besøg af sin Nabo, Jep Koch. Overfor ham beklagede han sig over, at han skulde forstyrres af saadan en forløben Adelsmand: „Gud bedre mig fattige Mand, jeg kan ikke have Fred i mit eget Hus!“ Imidlertid havde *Jørgen Høg* set Gæsteværelset an; men han fandt det ikke efter Ønske. I Raseri og Fuldskab løb han da ind i Skænkestuen og raabte til Borgmesteren: „Kom herud, din bugede Skælm, saa skal du faa syv Tusind Pokker i Livet!“ Straks efter faldt der et Skud, og Værten faldt om og var død. Der blev naturligvis stor Jammer i Huset. *Jørgen Høg* skyndte sig bort, og han blev først grebet 13 Uger efter Drabet. Rettertinget i København, Kongen og Rigsraadet, dømte ham til at have sit Liv forbrudt. Han blev dog benaadet af Kongen, „da Adelens Fruer og Jomfruer gik i Forbøn for ham!“ Inden 6 Uger skulde han forlade Landet og „lade sig bruge imod dend Christen Kirkes arge Fiende Tørken“. Men lur *Jørgen Høg*! 1594 opholdt han sig fremdeles her i Landet. Trods givet Ord og Løfte! Det vilde Kongen ikke finde sig i. En Adelsmand skal holde sit Ord. Saa sendes Anders Brun i Kolding ud paa Jagt efter Forbryderen, som formodes at holde til i Thy, Mors eller Harsyssel. *Jørgen Høg* slap dog helskindet over til Sverrig, hvor han giftede sig, — og Svenskerne synes at have holdt Haanden over ham. *Jørgen Høg* kom ikke til at bøde for sin Udaad i Skive.

*Niels Aands sørgelige Død.*

Aar 1633 meldes om Svirelag paa *Willom van der Huvs* Værts-hus i Skive. Blandt Gæsterne nævnes den „hæderlig og højlærd Mand“, Mester *Hendrich Nielsen Arctander*, Sognepræst til Selde og Aasted og Provst i Nørre og Harre Herreder. Han var kommen til Skive for at vise Lensmanden, *Mogens Sehested* paa Skivehus, sine Regnskaber. Provsten træffer en af sine Sognemænd, *Niels Aand* fra Sæbygaard, om Aftenen den 2. Maj, og de bliver enige om, at *Niels Aand* skal age med Provsten hjem den næste Dag, som var en Bededag. De svirede tilsammen om Aftenen til Kl. 11, Brændevin og Øl drak de, og Bededags Morgen tog de fat igen. Til sidst sank *Niels* under Bordet og var død; men Provsten var lige-

glad, — han drak med hver og en, som vilde svinge et Bæger. Blandt andre kom ogsaa Anders Jensen Skolemester ind paa Værts-  
huset og desuden Raadmand Thue Jacobsen samt Peder Mortensen  
paa Slottet. De krævede Brændevin ind, og Provsten, som sad og  
spiste Frokost, fik en Dram med. De drak, indtil Peder Mortensen  
laa paa Bænken og sov. Da Ligsynet kom til Stede, inviterede  
Provsten de gode Mænd hen til sit Bord og „drak tæt med dem“. Han  
drak til den sene Aften, „saa han var vel beskænket, førend de  
fulgte ham til Seng“. Blandt Gæsterne nævnes ogsaa Præsten i Bal-  
ling, Hr. Anders; og Kældersvenden vidner, at han skænkede 3 Pægle  
Brændevin for de gejstlige Mænd, — lige midt under Gudstjenesten!

Den tredje Dag ved Middagstid var Provsten omsider færdig til  
at køre hjem; men endnu svinger han Glasset ude i Gaarden sam-  
men med Raadmanden og Latinskolens Rektor, ovennævnte Anders  
Skolemester, der for øvrigt fulgte med Provsten til Grønning Kirke,  
vistnok for at deltage i en Begravelse.

Efter den Historie mistede Hr. Hendrich sin Bestilling som Provst;  
men han sad dog som Præst i Selde-Aasted til sin Død 1652.

### *Skivehus i Kongens Eje.*

„Det Slot og Fæste Skyvæ“ nede ved Aaen var i Kongens Eje,  
og Lensmændenes Regnskaber og Indberetninger giver Indblik i ad-  
skilligt, som hører Skive til. Slottets Bygninger er som oftest i For-  
fald, og Byens Haandværkere har travlt med at reparere eller bygge  
nyt. Nu skal vi høre:

1535 stævner Lensmand *Jep Friis* et Par Borgere fra Nykøbing  
og deres Medfølgere, fordi de har plyndret Slottet. De skal møde  
for Kongen i Horsens „næstkommende Langfredag“. Formodentlig  
har det været Skipper Clements Tilhængere.

1564 sender *Magdalene Banner* Skib til Norge efter Egetøm-  
mer til Byggeri paa Skivehus. Hun havde Lenet fra 1562—74.

1602 hærgede Pesten By og Egn og bortrev mange Mennesker.

1603 blæser en Lade omkuld paa Skivehus. Lensmand *Henneke  
Reventlow* (1602—06) faar Besked om, at Laden skal rejses paany.  
Han skal bruge det gamle Tømmer, som er nogenledes. Han maa  
desuden hugge Træ i den Lund, der staar og fortørres Nord i Mar-  
ken. Men Lensmanden faar Formaning om, at Byggeriet skal koste  
saa lidt som muligt. Bekostningen blev 204 Rdlr. Af Haandvær-  
kere fra Skive, som fik Arbejde, nævnes Tækkemand Eske Poder  
og Jens Hvidskræder.

1606 bliver *Claus Daa* Lensmand. Han skal selv holde Slottet  
vedlige. Det første Aar anvender han 314 Daler paa Bygningerne.



1610 blæser en Hølade omkuld. 15 Bindinger gik i Løbet ved det Guds Vejr. De blev aldeles „brækket og forknusset“. Her maa Kongen hjælpe til. Laden skal op igen; men det skal ske „med ringeste Bekostning muligt er“. Claus Daa fratræder Lenet i 1613, og da er Husene „mesten Parten møjet brøstfældig“. Jo, der var stadig væk noget for *Haandværkerne* at bestille!

1655 bliver *Erik Krag* Lensmand. Husene var alle ubrugelige og brøstfældige, saa nær som Laden og den nordre Fæstald. Lensmanden kan slet ikke holde Hus, før der bliver bygget. Kong



Gl. Skivehus, set fra Syd.

Hugo Matthiessen fot.

Frederik 3. maa desaarsag bevilge Penge til Byggeri. 700 Daler aarlig i 3 Aar. Men hvad forslaar det? Haandværkerne hjælper sig om ved det paa den Maade, at de sætter Stivere til Væggene. Dem sparkede Svenskerne væk, da de gæstede Slottet i 1657—58. Det var nok i September 1657, at Fjenden naaede til Skive. Rov og Brand var deres Haandværk. De kom sydfra, og Rædslen fløj forud. I Vridsted plyndrede de Præsten bogstaveligt til den bare Skjorte. Men i Skive blev Fortropperne fanget af danske Sogneryttere. Hvor meget hjalp det vel, naar ny Horder uafbrudt myldrede frem?

Efter Krigen besluttede Kong Frederik at afhænde Skivehus Slot og Gods. Det havde vel aldrig givet andet end Underskud!

### *Fra Svenskekrigenes Tid.*

*Sten Bille* og *Laur. Below* fortæller i en Indberetning 1645:

Fjenden tog Kvarter i Byen, og de fattige Borgere maatte ikke blot skaffe Husly, men desuden Mad, Drikke, Hestefoder, Klæder og Penge, saa længe de noget kunde bringe til Veje. Og naar Borgene ikke mere formaaede at tilfredsstille de svenske Soldater, saa blev de fængslede, „slaget og ilde medhandlet!“ Nogle blev jaget fra Hus og Hjem, deres Boliger blev spoleret, saa de forvinder det aldrig. Andre har desværre haft deres „Omgængelse og Gunst“ med Fjenden, og de har forstaaet at hytte sig bedst. Borgmester og Raad har skriftligt gjort Rede for det altsammen.

Aar 1664, den 25. Juni, gør Byfoged *Niels Christensen Brøndum* vitterligt, at „otte trofaste Dannemænd“ har vidnet, at Hs. kongl. Majestæts Korn, saavel som Lensmandens Korn, der ved Mikkelsdagstid 1657 henlaa paa Skivehus og paa Kirkeloftet, altsammen blev borttaget og forødt af de Svenske.

Fru *Karen Reedtz* paa Krabbesholm, Enke efter Jens Kaas, fik 1662 halv Tiendefrihed tilstaaet af Dølby, Resen og Lyby Sogne. Kongens Brev kom hende først i Hænde Aar 1664, længe efter at Fru Karen havde leveret Kornet, og nu sender hun Kongen en Regning paa 78 Rdlr. for den Gave, der var tiltænkt hende, og formedelst hun „haver levet paa Afgift“.

Byfoged Niels Christensen Brøndums Regnskaber viser Glimt af Fjendens Hærgninger. *Hans Bønding* i Skive kan f. Eks. slet ikke betale Barnebidrag, „formedels han . . . i Ufredstid udaf Fjenden blev forjagit og hans Gods af dennem spolleridt“.

### *Børneleg i Skive Kirke.*

Den sidste Søndag i Januar 1673, mellem de to Prædikener, gik nogle Skivedrenge og -piger op i Kirken for at lege. Det blev en Skarns Leg. For Jens Sørensens Søn *Søren* stillede sig an som Præst lige foran Alteret og messede: „Herren være med eder“. En anden Knægt, som hed *Hans*, svarede fra Degnestolen: „Og med din Aand“. *Søren* gik derefter op paa Prædikestolen. Han havde en Seddel i sin Haand og læste noget op. Siden legede Børnene Barnedaab. *Inger* Fursmand holdt en Muffe i Armen; den skulde gøre det ud for Barnet. *Søren* brugte Djævlebesværgelsen: „Far herud, du urene Aand“, som Skik den Gang var ved Daaben. „Hvad skal Barnet hedde?“ „*Kirsten*“, svarede *Inger*. Derefter blev der ofret Smaasten paa Alteret. Saadan legede Børnene, som Børn har for Skik, at de var store, voksne Mennesker. Men det blev dem en dyr Historie. Thi Rygtet fløj over Byen. Det var Helligbrøde.



Præst og Bisp og Kancelli tog Affære; men Sagens Udfald kendes ikke. Sørensen Far, *Jens Sørensen*, ses at have givet 100 Rdlr. til Skive Kirke. Muligt det er Bod for Brøde.

### *Herremand kontra Borgmester.*

1693 kom *Werner Parsbjerg* til Eskjær i Besiddelse af Skivehus. Han kom straks i Proces med Byen om nogle Jorder ved Slottet, som han vilde negle. Men den gik ikke. Christian 3. havde givet Byen Brev paa den Jord. Og det maatte Højesteret jo respektere. Borgmester *Fabricius* vandt Sagen til Fordel for sin By. Det



Gl. Skivehus, Bindingsværkslænge fra 1719.  
(Hugo Matthiessen fot.)

ser ud til, at Byen derefter er gaaet paa Forlig med Herremanden; thi i en Beretning 1719 meldes, at Borgerne har andraget Kongen om at faa den Jord tilbage, som „ved Forlig er bortgivet til Oberst Parsbjerg“. Det drejer sig om Reberbanen sønden for Slottet, Blegghaven, beliggende mellem de to østre

Broer, og et Stykke Fællid, som gaar fra Broen og ud til „Broerup Kjær“. I over 100 Aar stredes Byen med Herremændene om disse Grundarealer.

### *Uheldige Byfogeder.*

*Poul Fabricius* fik den 26. November 1684 Bestalling som Herredsfoged i Salling. Han fik efterhaanden fat paa flere Embeder, — blev Byfoged og Borgmester i Skive, og det blev ham, som mange Gange maatte tale Borgernes Sag, naar haardest det kneb for den lille fattige By. Men før hans Tid nævnes fire Byfogeder, som forlod Byen „udi største Urigtighed“. Det var Niels Jensen, Jens Findsen, Peder Nielsen og Jens Kjerulf. Og Forgængereren, *Walter Klerck*, havde nok ogsaa ondt ved at klare for sig. Han fik Embedet i 1671 og skulde ikke staa til Ansvar for, hvad der var passeret før hans

Tid. Han fik ogsaa nok at gøre med sit eget. Han fik sin Afsked paa graat Papir i 1682. For han kunde ikke gøre Redelighed. Revisorerne holdt han hen med Snak. Han undskyldte sig med, at hans Papirer var bleven væk paa en Sørejse. Han boede for Resten fra 1686 i Gammelgaard, som han ejede til sin Død, den 17. Novbr. 1703. Desuden ejede han en Gaard i Tastum. *Chr. Lassen Tycho-nius* digtede ham et Eftermæle, hvori det hedder:

„Hele Schive skal ham sætte  
denne Gravskrift ved min Pen:  
Hør Læser, som paa denne Sten  
et hastigt Øje fæster,  
vid, at her hviler sine Ben  
en ærlig Borgemester;  
som Kongen udi fjorten Aar  
vor Byes Ret betrode,  
og siden her paa Gammelgaard  
i sytten Vintre bode.  
Et Aar og dertil syv Gang ti  
Gud ham i Livet spared,  
af dem de tredive og ni  
hans Ægtestand har varet.  
Fem Sønner efterlod han sig,  
en Datter og en Enke.  
Gud Glædens Strømme rigelig  
i deres Sorrow skjænke!  
Hans Lives og hans Lykkes Gang  
begyndte nu at ile  
mod Aftenstund, da Gud fra Tvang  
hjemkaldte ham til Hvile.  
Han levde vel og døde vel,  
hans Troes Øjemærke  
besiddes nu udaf hans Sjæl.  
Hans Navn var Walter Klerche.“

Uheldig som Borgmester var unægtelig den arme *Jens Findsen*. Han ragede uklar med en af Byens mægtigste Mænd, *Niels Lejrskov* eller *Niels Hesselbjerg*, som han først kaldte sig. Niels Lejrskov havde været Forpagter paa Strandet; men 1684 bor han da i Skive. Han var en Hestpranger, som idelig solgte og købte. I Skive blev han Avlsbruger og Købmand. 1703 er han Konsumtionsforpagter. Han førte mange Processer med Byen og laa i evig Spektakel med Bønderne, der brændte forbuden Brændevin. 1705 blev han dømt ved Højesteret for Skovtyverier paa Hald; men det synes ikke at have svækket hans Anseelse. Allerede i 1684 blev det meldt, at noget Tømmer laa nedgravet i Niels Lejrskovs Lade.

Byfoged Jens Findsen lod naturligvis afholde Forhør og kom til det Resultat, at Niels Lejrskov var Tyven. Dommen blev imidlertid underkendt, først ved Landstinget og i 1685 ved Højesteret.

Før Højesteretsdommen faldt, skrev Jens Findsen til Kongen, at Niels Lejrskov førte „et uskikkeligt Hus med Drikken og Sværmen Helligt og Søgnet“. Det var saa galt, at Folk ikke engang var sikre for „Gevalt og Overlast“ i deres egne Huse. Der var flere Gange gjort Bøn fra Prædikestolen; men hvad hjalp *det*. Borgmesteren maatte sørge for Orden. Saa havde han da foretaget en Undersøgelse hos Niels Lejrskov, som allerede fra Fjends Herred havde et daarligt Rygte for „grove begangne Gjerninger“, bl. a. med „Gammel Peder udi Ørum“. Han havde saa i Lejrskovs Lade fundet 10 Træer nedgravet med  $\frac{1}{2}$  Alen Jord og Halm over. Niels Lejrskov vidnede, at „onde Mennesker har ført det ind i hans Lade uden hans Vidende“! Men hvordan kunde *det* ske? Der var Laas og Stang for Portene! Nej, Lejrskov havde selv lagt Tømmeret i Graven, og det var hans egen Karl, Christen Olufsen, som havde gravet den. Men har nogen vel lagt deres eget Tømmer i Skjul dybt i Jorden!

Hvad har Jens Findsen ikke døjet med den Sag. Hvad Udgift voldte det ham ikke! Rejst til Kongen i Holsten. Opholdt sig hele sidste Vinter i København for den Sags Skyld! Over 300 Rdlr. har den allerede kostet ham!

Og mens Jens Findsen var paa Rejse, spolerede onde Mennesker hans Ejendom i Skive. De har stukket hans Hoppe „ind udi Livet“ med en Kniv. En anden Hoppe har de skaaret Ører, Man og Rumpe af. De nedtramper hans dejlige Rug, saa „en Hednings Hjærte maa græde ved en saadan Medfart og Ælendighed“. Det er ikke nemt at styre et uregerligt Folk. Og Niels Findsen har „ingen Assistenz udi Henseende om nogen sammenrotter dem med Klagemaal mod en fattig Øvrighedsmand“. Banden og Sværgen gaar i Svang. Det er uhørt, hvad „Oprør og ugudeligt Væsen, der paa Stedet (Skive) nu findes. Søndagen vanhelliges, Kongens Forordninger ringeægtes“, og skal Niels Lejrskov og hans Selskab være deres egne Herrer, da „vorder ikke mange i Byen bestandig, som er noget“.

Hele denne Fremstilling for Kongen hjalp ikke den ulykkelige Borgmester. Jens Findsen klagede flere Gange over, at Landstingsdommen har undertrykt Papirer og Tingsvidner, som gik Niels Lejrskov imod. Men Købmanden blev pure frikendt af Højesteret, som erklærer, at Landstingsdommen er „grundet paa Ret og Billighed“. Desuden skal Jens Findsen yde 50 Rdlr. til Lejrskov, fordi han ulov-

ligt har „procederet med ham“. Dermed var hans Saga ude som Borgmester i Skive.

Den 26. September 1685 blev *Jens Kjerulf* udnævnt til Byfoged i Skive „istedenfor Jens Findsen, der ved Højesteret er dømt fra samme Bestilling“.

En glad Morgenstund drak han sig svirende sammen med en god Ven. Han gennembankede Lauritz Winde, der kom ind i hans Hus, og trakterede ham med Skældsord. Det passerede 16. Juli 1688. Slaget fortsattes paa Gaden (Kongens Adelgade). Byfogeden angreb Lauritz Winde med „Hug og Slag udi Næse og Mund med sin Næfve, saa han er vorden ganske blodig“. Winde flygtede ind til Niels Skippers. Byfogeden efter ham. Truede ham med al Landsens Ulykker og skældte ham for en Skælm at være. Winde flygtede ud ad Døren til Gaarden, mens Skipperens Pige tog Kaarden fra Byfogeden, at han ikke skulde gøre videre Fortræd. Men den gode Kjerulf var kommen saadan i Harnisk, at han ikke kunde styre sig. Han fik da ogsaa fat i Winde og ruskede ham saaledes i hans Haar, at Niels Skipper maatte gribe ind for at befri den ulykkelige Winde. Højesteretsdommen faldt i Oktober 1689. Skænderiet var nok opstaaet om Kopskatten, og det viste sig, at Winde havde betalt, hvad han var skyldig. Saa finder Højesteret, det er bedst, at Byen bliver skilt af med Jens Kjerulf, „saasom Drukkenskab heller ikke kan undskylde Byfogden“. Saa var *han* færdig. Kjerulf døde 1729 som Prokurator i Viborg.

Da er det, Herredsfoged *Fabricius* bliver Byfoged, og han beholdt Bestillingen til 1732.

### *Da Raadhuset faldt om.*

Aar 1685, den 24. November, blev der taget Syn over Skive Raadhus. Samme befandtes at være meget brøstfældigt; men det viste sig umuligt at opnaa Enighed om nogen Reparation. Tiden gik til 31. December om Natten, da „nederfaldt bemeldte Raadhus paa Jorden“, saa nær som de „thou vesterste Fag, og ganske blev gruttet“. Nu kom der Gang i Støvlerne: Byfoged *Jens Kjerulf* kalder Raadmændene sammen, og de overdrager til *Niels Pedersen Lejrskov*, ogsaa kaldet *Niels Hesselbjerg*, at bygge et nyt Raadhus, der skal være færdigt „inden førstkommende Pinsedag“. Det ny Raadhus skal bestaa af 6 Bindinger forsvarligt Hus, 12 Alens Bjælker, 10 Alens Spartræer, 4½ Alens Egestolper, 3 Karm Vinduer, Halmtag, Fjælegavle, Lervægge (undtagen til Gaden). Raadhuset skal have 3 Værelser. Husets hele søndre Halvdel indrettes til at „holde Ting udi“ og til Borgerskabets Forsamling, naar noget er at

forrette. Det bliver „en smuk Stue“. Resten af Raadhuset indrettes som Arresthus, — et Kammer for *ærlige* Mennesker, som har forset sig, og et andet Kammer for Misdædere. Det sidste Rum bliver  $3\frac{1}{2}$  Alen paa hver Led, og det skal beklædes indvendig med Planke, Dørene laves med Jernhængsler og Kroge.

Raadhusets Yderdør er imponerende. Den forsynes med Laas og Nøgler! Niels Lejrskov fik 9 Daler for at bygge Huset; men saa maatte han beholde alt det Skrammel, som blev tilovers fra Byens gamle, nedfaldne Raadhus.

Det ny Raadhus brændte sammen med 50 andre Huse den 10. Juli 1715.

### *Kongebesøget 26. Juni 1702.*

Aar 1584 har Frederik 2. nok aflagt et Besøg i Skive, og helt stille er det vel ikke gaaet af, efter hvad man i øvrigt ved om denne Konges muntre Færd. Det var jo ham, der hørte om Kap med Per Gyldenstjerne paa Timgaard.

Da Per rullede forbi Kongen, sa' han: „Pyt!“ Heraf Skæmteordet: „Pyt sa' Per til Kongen, hvad sa' Kongen da? Han sa', at han vild' ingen Pytten ha!“

Men den 26. Juni 1702 afholdtes en Slags Kongerevu ved Skive. Tropperne skulde mønstres for den unge Konge. Kapellanen i Skive, *Chr. Lassen Tychonius*, skrev 19 lange Vers, som han strøede for Majestætens Fod, da de sad ved Tallet paa Skivehus. „Ringe Ære-Blomster paa Hans Majestæts Kong Friderich den Fierdes Vej, da han ved Land-Milicens Revise beviste sin ringeste Kiøbstad Schive den Naade hende at besee og besøge“.

Et af disse Ære-Vers lyder saaledes:

„Saalænge Lime-Fiord ved Schive sig indstiller,  
Og spraglet Ørrete i Schive Aa omspiller,  
Skal denne Ære-Dag dig ei af Minde gaae,  
Da Du Kong Friderich den Fierde hos dig saae.“

Aldrig i Evighed skal det glemmes:

„Aar Sytten Hundrede og To en Konge sad  
Ved dette ringe Bord og nød et Maaltid Mad“.

Den 1. August s. A. blev Tychonius gift med Sognepræstens Datter Sidsel Birgitte. Bishop Deichmann fra Viborg viede Brudeparret. I September døde Sognepræsten, Provst Laur. Breth, og Svigersønnen begav sig straks til København for at søge Kaldet,

som han da ogsaa fik. Hans svulmende Hyldest til Kong Frederik har jo nok ikke skadet ham. En Mindetavle til Ære for Provst Breth og Hustru hænger i Vor Frue Kirke.

### *Latinskolens sidste Rektor.*

Han hed *Bertram Winde* (1713—1739). Rektor kom ikke for godt ud af det med Sognepræsten, *Chr. Lassen Tychonius* (1702—1727). Til sidst maatte Biskoppen tilkaldes, og han befaler Præsten, at nu skal Skive Skole „ufortøvet inden 14 Dage“ gøres saadan i Stand med Vinduer, Døre, Borde, Bænke etc., at Rektor der „kan bekvemmelig holde Skole“!

Til Gengæld maa Bertram Winde love at holde ordentlig Skole, saa mindst 2 Disciple aarlig kan sendes til Viborg Skole, og saadan, at Kirketjenesten i Skive Sogn kan blive besørget. Han skal tage Børnene for sig „og høre dem i deres Katekismus mindst en Gang om Maaneden“!

Ved Forliget maa Winde tillige gøre Præsten en Undskyldning, fordi han har forsømt at affatte Mandtalslisterne, og fordi han „i Ivrighed“ har skrevet et vidtløftigt Brev med haarde Udtryk til Præsten. Disse Udtryk „fortryder og afbeder“ den gode Rektor nu (1726). Men to Aar efter, da Tychonius er forflyttet, gaar Rektor atter paa Krigsstien. Han sender Biskoppen et stort Anklageskrift, der begynder saaledes: „Nu gaar Vandene mig over Sjælen, og jeg ikke længere kand tie“. Han anklager Tychonius, fordi der ikke er aflagt behørigt Regnskab for det Korn, „han af Degnene har annammet, mig til Blame, Skolen til Undergang og til ganske liden Respekt for hans Majestæts Lov“. Tychonius svarer, at han nok skal aflægge Regnskab, saa snart Rektor har aflagt *sit* Regnskab. Derpaa gaar han over til Angreb: Bertram Windes slette Konduite har bragt Skive Skole i en miserabel Forfatning. Han har ingen Gaver til at lære Eleverne noget. Han er baade døv og dum. Den bedste af hans Elever kunde ikke komme højere end i første Lektie, da han havde gaaet i Skive Skole 7 a 8 Aar!

Dette ynkværdige Menneske, Rektor Bertram Winde, har forhæftet og pantsat alt, hvad han ejer og har. Saa har da Præsten inkasseret Degnekornet; men Winde har været fræk nok til at indkræve Kornet hos nogle af Degnene, og det skylder han Regnskab for. Frem med det, saa kan det hele gøres op paa 2 Timer!

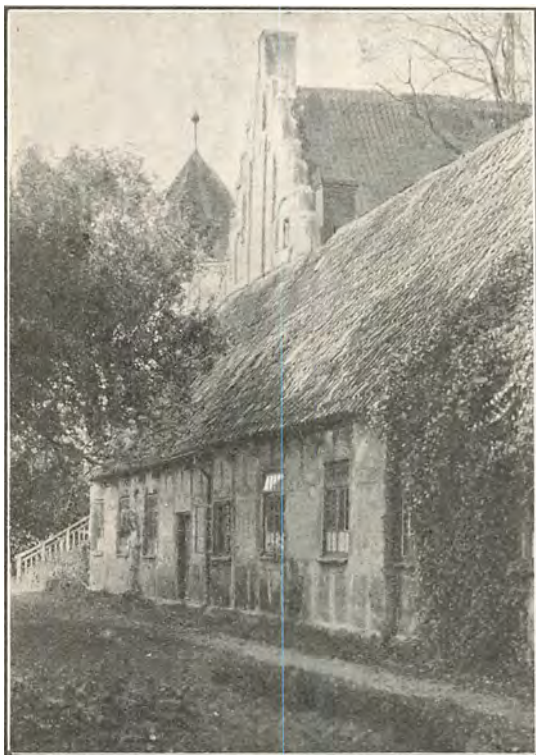
Ja, i 1726 har Skive Latinskole kun een eneste Elev, som Rektor oven i Købet maatte betale for at søge Skolen! Alligevel holdt Bertram Winde det gaaende til 1739, da Skolereformen af 17. April udslettede Skive Latinskole, hvis særlige Indtægter blev henlagt til



Skolen i Viborg, dog saaledes, at Disciple fra Skive og Omegn skulde være nærmest til at nyde godt af disse Penge. Bertram Winde bliver nu Pensionist med 52 Rdlr. om Aaret. Han døde 1752.

*Det er Øvelsen, det kommer an paa.*

Aar 1747 hører vi, at Klokkeren i Skive, Sognets danske Skolemester, er syg og sengeliggende. Saa foreslaar Præsten, *Jacob*



Krabbesholm, Bindingsværhslænge,  
(N. Nielsen fot.)

*Hasse*, at den hæderlige Knapmager *Claus Schouboe* skal overtage Tjenesten, hvad han er villig til, naar han faar sikkert Løfte om Embedet efter den syge Klokker. Præsten forsikrer, at Manden er baade ædruelig og vindskibelig. Baade han og Konen er kommen af skikkelige Folk, og de fører et velanstændigt Levned. „Derhos skriver og regner han forsvarligt, har endog i Læsning og Christendom underhaanden informeret et og andet Barn fra Landet, saa jeg haaber, han ikke aldeles er fremmed i det Arbejde, som dog altid læres bedre ved Øvelse“. Det tilføjes,

at Menigheden vil blive vel fornøjet med hans Valg. De fornemste i Byen ønsker, at Knapmageren skal have Bestillingen!

Snart efter gør Resenboerne Vrøvl, og de har Herremanden paa Krabbesholm, *Werner Rosenkrans*, paa deres Side. De vil ikke gi Penge til Skive Skole, som deres Børn ikke har nogen videre Fornøjelse af. De vil heller ikke ha Knapmageren til Klokker og Degn, med mindre han vil gaa til Resen og undervise de *smaa Børn*, saa de kan blive fri for at gaa til Skive. Det er en grim Vej for Resen Børn. For det første er der to Bække, „som tit giver Oversvøm-

melse efter Regnskyl“. Og der er slemme Hulveje, som om Vinteren er saa fulde af Sne, at selv gamle Folk har ondt ved at komme ind til Byen. Og saa er der et Lerælte paa visse Tider, saa det er en Ynk! For den timelige Ære at høre under Skive Skole skal de arme Resenbørn erlægge 4 Skilling pr. Tønde Hartkorn foruden særlige Udgifter til Kapellan og Klokker m. fl. Ja, de skal forsyne dem med „Ildebrand“, det gaar for vidt! De har ringe Nytte af det alt sammen!

— Nu skulde Werner Rosenkrans lige higge ud over den brolagte Chaussé mellem Skive og Resen! Nu er begge Bækkes Vildskab tæmmet, og Hulvejen er blevet til en Dæmning!

### *Ildebrand og Skjaldegaver.*

*Chr. Lassen Tychonius* var Tidens festligste Rimsmed. Født i Sahl Præstegaard. Præst i Skive og siden i Viborg, Ludvig Holbergs samtidige og efter sommes Mening hans Overmand i „høje Sinds-gaver“. Han er et af „de største Genier, som vor Danmark har produceret“, skrev „Kjbh. ny Tid.“ om ham i 1757.

Da Kong Frederik stillede sig lidt afmaalt over for Bønnerne fra Skive om Hjælp til Genrejsning af Byen efter Ildebranden 1715, rejste Tychonius til København og opnaaede virkelig, at Kongens Søkende, Prins Carl og Prinsesse Sophie Hedvig, skænkede en Sum Penge. Snart hvilrede Præstens Skjaldepen sin Taksigelse i høje Toner.

„Højbaarne, naadig Arve Prinds!  
Min Skjalde-Pen fuld længe  
Har pønsat paa og vær't til Sinds  
Sig for Din Fod at slænge —“

Og til Prinsessen:

„ . . . Jeg vilde takke, at De mig,  
En Præst for Jydske Bonde,  
En naadig Audientz for Sig  
Forleden vilde unde, —  
Og da jeg stod og skulede  
Ret som en fattig Peder  
Mig med det Øje vilde see,  
Som hele Verden glæder.  
Jeg vilde takke hiertelig,  
At De har villet tænke  
Paa Schives usle Folk og mig  
Og os en Gave skænke.  
En Gave, som evindeligt  
Skal i mit Minde blive  
Og aldrig glemmes udaf mig,  
Mens der er Tag paa Schive.



Ogsaa Stiftamtmand *Palle Krag* (Ejer af Katholm) viste sin Generøsitet og Gævmildhed ved „en rund og rig Almissee“. Straks var Præsten der med sin Taksigelse:

„Om Salling Gjæsses Fier i Penne vare skaaren,  
Ti Tusind Pund Viciril i Schive Aae var baaren,  
Saa den var bare Blæk, og Parsbergs Havrestak  
Var Postpapir, var det ej nok for vores Tak.“

Mens anden Øvrighed udsuger de fattige og „dypper deres fede Finker i de armes Sved“, saa staar *Palle Krag* blandt de brandlidte og deler Penge ud, saa alle faar nok.

„-- En regner over, at han nu kan Stolper købe,  
En anden staar paa Spring paa Landet ud at løbe  
At tinge Tag og Kalk, een vil nu købe Brød,  
En anden Vadmel mod den kolde Vinters Nød.  
— Om Byens Vangeled en Gang til Port skal blive,  
Jeg selv da over den skal lade dette skrive:  
*At Schive Bye blev bygt og staar paa denne Dag,  
Næst Gud og Kongen maa den takke Palle Krag.*“

*Palle Krag* døde 1723, og den ny Stiftamtmand, Hr. *Ivar Rosenkrans*, benaadede Skive By med sin første Nærværelse den 29. Oktober 1723.

Straks sadlede Præsten sin Pegasus og sang:

„Mens spraglet Ørret skal i Schive Vaaben stande,  
Mens Schive-Huuses Fod betræder Aaens Vande,  
Mens vi har Plov til Lands, mens vi har Baad til Vands,  
Gud spar og signe selv Hr. Ivar Rosenkrantz.“

Den 21. April 1725 brændte Slotsgade, Sønderbyen, Grydeboderne og noget af Adelgade og Vestergade. Byfogeden, *Poul Fabricius*, er blandt de 32 brandlidte. Saa er det hans Tur at sætte sig i Spidsen for en Henvendelse til Landsfaderen, der ligner Gud „i Naade og Medynk over fattige, hierteklemte og hiemsøgte Siæle“, som de udtrykker sig. De maa have 6000 Rdlr., om det skal hjælpe. Og de forbistrede Aalborg Købmænd kan vel ogsaa hjælpe en Smule! F. Eks. med 4 Skilling pr. Læst for den „store Avantage og Næring af Skive By, som der mesten stedse tager sin Vahre“. Men det kan Stiftamtmand *Ivar Rosenkrans* slet ikke anbefale. Det er vel rigtigt nok, at Aalborg har næsten den hele Næring af Sallinglands Handel, det eneste, der rigtig bliver tilovers for Skive, er Bryggeri og Brændevinsbrænding.

Stiftamtmand Ivar Rosenkrans anbefaler kun en vis Skattelempelse og Kollekt ved Kirkerne. Og saadan blev det. Kong Frederik resolverede, at der maatte stilles Bækken ved alle Landets Kirkedøre, saa enhver kunde give de brandlidte en frivillig Hjælp af kristen Kærlighed. „De afbrændte“ fik da ogsaa Skattelempelse i 10 Aar. Og Kongen giver dem et særdeles Privilegium: De kan faa „en Collects Bog“ og selv gaa rundt paa Tiggeri!

Aar 1742 var der en Kone, *Karen Clemmensdatter*, som „i Hastighed og Overilelse haver udtalt nogle Undsigelsens Ord over



Krogen i Reberbanen.

Hugo Matthiessen fot.

Byen“. Hendes Mand, *Hans Eschow*, havde solgt deres Gaard i Skive mod hendes Vilje, og det skal have bragt hende i Raseri, saa glemte hun at tøjle sin Mund. For denne Overilelse blev Karen dømt til livsvarigt Ophold i Viborg Tugthus. Siden blev hun overflyttet til København. Hun blev først benaadet i 1753 paa den Betingelse, at hun aldrig maatte vise sig i Skive. Det hedder i Tugthusedirektørens Beretning, at hun havde „tabt det bedste af sit Syn og i saa Maade ej er Tugthuset til Nytte“!

### *Kandidat Trap og Ildebranden 1749.*

Den 26. Maj 1748 brændte 24 Gaarde i Nørregade. Det var en Søndag Morgen Kl. 5, at Branden kom over de ulykkelige Folk,

og mange maatte „saa godt som nøgene“ flygte ud af Ilden. To gamle Kvinder indebrændte, og flere andre kom til Skade. Stiftamtmand *With* kom til Byen og lod Borgerskabet kalde sammen og gør derefter Indstilling til Kongen om 12 Aars Skattefrihed, hvilket vil udgøre ca. 10,000 Rdlr. Kongen bevilger 3500 Rdlr., som kan udbetales i 3 Aar til Bygningshjælp (<sup>7/10</sup> 1748).

Vinteren gik, og det blev Vaar. Den 2. April 1749, sent om Aftenen, opstod Ild i Provst Jacob Hasses Gaard i Nørregade, og den Dag „brændte alt, som reddedes forrige Aar“, undtagen Amtsforvalter Lunds Hus og det kgl. Magasin. Alle er derved „sat i en meget lamentabel Tilstand“ og behøver Naadehjælp ved Kollekt, om Byen nogen Sinde skal bringes i Stand igen. Regeringen er ikke meget villig denne Gang, det gaar nok for tit paa med de Brande i Skive; men Amtmand *With* tryglede da saa længe, at Kongen gav Ordre til en Indsamling ved alle Kirkedøre i Nørrejylland. Saa kunde enhver „af Christenkjærlighed og Medlidenhed“ give, hvad han vilde. Blandt de skadelidte nævnes Degnen, Jacob Chur, og Mikkel Sørensen Bedemand. Ved denne Brand omkom i Flammerne en 25-aarig Mand ved Navn *Rasmus Cortsen Trap*, teologisk Kandidat med Non, Søn af en Købmand i Aalborg. Han arriverede til Skive otte Dage før Pinse 1748 og blev optaget i Provst Hasses Hus. Kandidat *Trap* mødte med Brev og Anbefaling fra sin Morbror, Borgmester Grotum i Aalborg, som fortalte, at han allerede var øvet i Prædiken og nu gerne skulde dygtiggøre sig videre til Præstegerning. Han var ganske vist noget doven; men det haabede Provsten der skulde blive Raad for. Saa satte han da unge *Trap* til at prædike i Kirken, og det gik helt godt — en Tid. Destoværre fik Fyren snart sin Gang hos Mikkel Skrædder, der holdt Smugkro, og der blev stor Bekymring i Provstegaarden, hver Gang *Trap* blev funden døddrukken i Rendestenen. Turede han rundt paa Værtshusene, og det blev Sengetid, sendte Provsten sin Pige ud for at kalde ham hjem. Saa raabte Pigen ind ad Værts-husets Dør: „Vi skal hilse jer fra Provsten, I skal komme hjem!“ Og hjalp det ikke første Gang, lød det som Basuner: „I skal komme hjem! Hvad sidder I her efter? Vi vil ikke blive længere oppe efter jer. I skal hjem! Klokken er 9, og det er Helligaften!“ Unge *Trap* var ikke altid parat til at adlyde Kirsten, saa hed Pigen. Han kunde sige: „Hils Mama!“ og lade hende skraale. Sad han ved et godt Spil Kort, var det saa meget vanskeligere at bryde op.

Tabte han, saa brugte han det Mundheld: „Jeg har set Fanden i min Ungdom“. De fandt nok ogsaa falske Penge hos ham. Alt i alt var *Rasmus Trap* en vidtløftig Herre, som Provsten hellere end

gerne vilde være kvit. Der gaar nogle Maaneder, Vinteren er forbi, den 2. April er der Bryllup i Byen. Farver Nic. Spendrup hjemfører sin unge Brud. Det er Aften. Der lyder Skud paa Skud omme fra Toften ved Kirken. Det er Guldsmeden og Parykmageren, som hædrer Brudefolkene paa denne Maade. Henne hos Mikkel Skrædder sidder unge Trap og balsenerer. Han er saapas fuld. Han snakker om Provstinden: Ja, ja, he, he, — hun er, som hun er! Men Provsten han er god nok! Fra Mikkel Skrædders gaar Turen hen til Peder Brøndums, Svirebrødrene dasker med, — for Rasmus Trap vil give



Mindetavle om Brandene 1699 og 1715.

Hadrup fot.

Tavlen, som er anbragt paa den nordre Gavlf af Hjørnebygningen Frederiksgade 1 („Haslunds Hjørne“), bestaar af en Egetræsplade, i hvilken der er udskaaet følgende Vers:

Aar sekstenhundrede ni og halvfemsindstive  
 Har Ilden giested os med andre her i Skive.  
 Aar syttenhundrede og femten drack vi ud  
 Dend samme Skaal. Du fri os nu, o gode Gud.

L. H. S.                      1716.                      B. N. D. A.

for en Skilling Brændevin. Han er sluddervorn i Tøjet og skiden paa Knæene; men Humøret er lystigt. De kigger ind til Chr. Es-manns, danser paa Gulvet, skraaler, drikker; — men *her* kom Kirsten over dem! En rask Pige, den Kirsten, hun faar Kalorius hjem paa hans Kammer, hjælper ham af Støvlerne og tænder hans Lys. Hun gaar med Melding til Provstinden, men har knap faaet Munden paa Gled, før Ilden slaar ud fra Taget over Kandidatens Dør ovre i Baghuset! Hun iler over Gaarden for at faa reddet sin Kiste, der staar ved Traps Dør. Han er ved Haanden og hjælper hende; — men siden blev han ikke set i Live. De fandt Traps forkullede Lig netop paa det Sted, hvor hans Seng havde staaet; men hans Nøgler og Penge fandt de i Gaarden ved Pumpen, og Pengene bar Mærke af Ilden. Selvfølgelig maatte Rygtet udpege Rasmus Trap som Op-havsmand til Branden; men noget direkte Bevis kunde ikke frem-skaffes. Hans Lig henstod længe ubegravet; men 25. Juli fik Familien kgl. Brev med Tilladelse til at jorde ham i Stilhed. Familien mente, at „ildesindede Mennesker paa blot optænkte Gisninger og et Qvindemenneskes ustadige Udsigelse (havde) udstrøet, at han skulde

have været Aarsag til Branden"! Kapellan *Gjern* kalder ham et lastefuldt Menneske med „en ret overmaade gemen og lidelig Sjæl“. De brandlidte har vel givet Kapellanen Ret.

### *Smaat med Penge.*

Aar 1767 rejser Byfoged *Caspar Rothe* Spørgsmaalet om at opføre Byen et Raadhus. Siden Branden 1715 havde man hjulpet sig med en lejet Stue. Haandværkerne regner ud, at det kan bygges for 791 Rdl. 4 Mk. 8 Sk., naar Pligtarbejdet udføres af Bønderne. Vil man ha *Grundmur*, koster det et Par Hundred Daler mere. Byen skal betale det halve, og Landet den anden Halvpart. Men Borgerne protesterer. Det er for kostbart. De kan ikke magte det. Saa ender det for den Gang med et Kompromis. Aar 1770 købes 6 Fag Hus af Bedemand Mikkel Sørensen. Huset ligger paa Adelgade *mod Torvet*. Her er en smuk Stue, hvor Tinget kan holdes, og et Rum for *ærlige* Arrestanter. Og saa er der Plads til *Sprøjten*. Der er ogsaa et Køkken; men det kan Sælgeren ikke helt afse. Det skal være fælles for Raadstuen og den øvrige Del af Gaarden; thi herfra skal fyres i Bilæggerne! Forstuen maa ogsaa være fælles. Byfogeden og Husets Ejer faar dog hver en Nøgle til Døren. Arresten for Plebs henlægges til *Kælderen*. Sælgeren fik 250 Rdlr. for Herlighederne; men 1782 er Lokalerne saa jammerlige, at der maa kostes 360 Daler paa Reparationer. Arresten i Kælderen er ikke solid. Fangerne render deres Vej hvert Øjeblik. Herredsfogeden klager ustandseligt. Sessionen flytter til andre Lokaler (1794). Elendighed det hele! Det stod ikke bedre til i Husets anden Ende, som Degnen *Niels Steenberg* ejede. 1811 klager han sin bitre Nød og begærer 20 Rdlr.s Løntillæg. Ellers er han nødt til at sælge Huset. Nu har han været Byens Degn og Skolemester i 29 Aar, og det har ikke været andet end Sult og Sorg. Naa, Degnen fik et Plaster paa 8 Rdlr., — saa fik man vel Fred en Stund!

### *Det militære Vandhus ved Skive Torv.*

Det var beliggende mellem Amtstuen og Torvet, og det skulde betjene Soldaterne, som Byen havde i Indkvartering. 1780 gav Generalmajor *v. Kaaeber* Ordre til at rense „Huset“, saa Urenligheden ikke skulde flyde ned over Gaderne. Forrige Aar var Huset blevet tømt ved Foraarstide, og Skarnet nedgravet i Jorden; men det gav Anledning til Protest fra Sekretær *Schierbeck* paa Amtstuen, saa *det* kunde man ikke fortsætte med. Borgmester *Ole Selmer*, som stod for Renovationsvæsenet, fandt da paa at lade Natmanden, *Jens Pibhyt* fra Vinde, trille Skarnet ned i Aaen. Hvad andet

skulde han gøre? Den 24. Februar 1780 stillede Natmanden med to Hjælpere for at udføre sit Hverv. Det traf sig saa uheldigt, at Aaen var tillagt med Is, og da Manden paa Skivehus mærkede Stanken, blev han ikke naadig. Prokurator *Peder Lund* nøjedes ikke med at holde sig for Næsen, — nej, han greb til Stokken og gennemtærskede baade Jens Pibhyt og hans Medhjælpere. Nu vil ingen fortænke dem i, at de straks erklærede Strejke. Det er et Mundheld i Salling, naar en Uret bliver for drøj, at „saadan noget kunde selv en Rakker blive gal over“. Hvor slidsindede Rakkerne end var, saa kunde det blive dem for broget. Og Ole Selmer med hele Garnisonen i Ryggen kunde vel beskytte sine Folk! Det varede ikke længe, før Herredsfogeden fik Vagten mobiliseret, 3 Mand høj. Den tog Stilling ved Ole Rønbergs Port (Brogaarden), medens Herremanden stillede sine 6 Tærskere op ved Enden af Huset. Naa, det kom ikke til Blodsudgydelse den Gang. Men der flød ikke saa lidt Blæk for samme Affæres Skyld. Den skriftlige Procedure er jo ogsaa langt at foretrække for Næveretten, især for Efterslægten, der gennem Akterne faar saa mange rare Ting at vide. Herremanden vil ikke have det militære Skarn slængt hen paa Isen kun et Stenkast fra det Sted, hvor Skivehus henter Vand til Husholdningen. Men Modparten siger, at Skivehus henter sit Drikkevand ved Ole Rønbergs Brønd! I Aaen ligger baade Hunde og Katte og forraadner, uden at det generer Herremanden. Ja, Karlene har endog druknet et Føl i Aaen lige ved Broen. Naar Skivehuses Folk selv griser saadan med Vandet, saa skal de ikke komme og bebrejde Byen noget! *Hans Kjølsten*, der er 42 Aar og født i Skive, bevidner, at Nathuset paa Skivehus ogsaa har Udløb i Aaen! Og Byens Rendestene! Mødding afløb!

Aaen har fra Arilds Tid taget Byens Skarn i sin blide Favn; det er Naturen selv, der har anlagt dette fortrinlige W. C. for Byen!

Vi faar at vide, at Skomagere og Feldberedere skyller og vasker Huder ved Aaen. Farvere og Handskemagere skyller deres Redskaber. Ved Bleghaven ligger Byens Baade for at tjæres. Ja, Kvinderne paa Skivehus gaar til Aaen og vasker Linned *sønden* for Broen!

Det blev ikke stort andet end Gebærder hin Dag, da Natmanden fik sine Prygl. Herremanden svor, at Selmer var en daarlig Politimester, han skulde bare komme an! Men Selmer stod „ganske stille uden at røre sig“. Han har vel tænkt, at den ler bedst, som ler til sidst. Han tager Vidner paa, hvad der sker. Ole Rønberg, som er 46 Aar gl. og har været i Skive i 30 Aar, bevidner, at Lunds Folk kom ud fra Skivehus med deres Plejle og stillede sig op ved den østre Ende af Vidnets Hus. Og hans Folk

havde set, hvordan Lund bankede Natmanden og omringede Byfogeden og Vagten.

Højesteretsdom faldt den 30. Oktober 1783. Den gik Prókurator Lund til Skivehus imod, og Sagens Omkostninger blev paalagt ham.

*Frederik den 6tes Besøg i Skive.*

Oehlschlæger skrev en Nationalsang for Jyderne i Anledning af Kongerejsen 1824. Den slutter saaledes:

O, mindes vil Jyden i Fremtidens Aar,  
Naar Lærken slaar,  
Den Sommer, da Limfjord og Skodborgaa  
Dit Billed saae!

Frederik 6. kom til Skive fra Mors den 22. Juni. Ved Nørreport og Østerport lod 5 af Byens mest velhavende Borgere bygge Søjler. Bekostningen blev 39 Rdlr. Byfoged Selmer, Distriktslæge Stengel og Amtsprovst Bregendahl var blandt Bidragyderne. Drejer Melgaard leverede Kugler til alle fire Søjler. To Aar efter kom Kongen igen, paa Gennemrejse fra Viborg til Thisted. Den 12. Juni meddeles, at Kongen vil indtræffe den 19. Kl. 10 om Formiddagen. Han vil se Byens Mærkværdigheder og tage Krabbesholm i „allerhøjeste Øjesyn“. Embedsprotokollerne skal være til Rede paa Raadhuset, om Kongen skulde ønske at se dem. Endelig skal der spises til Middag i Skive; men det maa ikke vare over en Time. Kl. 1 vil Kongen rejse videre. Den 17. Juni udsteder Politimester *Rosenstand* en Ordre, hvori bl. a. befales: „Fra i Morgen Aften af holdes samtlige Byens Køer inde, saaledes at de ej kommer paa Gaderne førend efter Kl. 4 Mandag Eftermiddag. Inden Kl. 8 Mandag Morgen ere samtlige Byens Gader paa det allerrenligste fejede og paa det bedste pyntede. Som Følge heraf er det ej nødvendig, at Gaderne i Eftermiddag fejes.“ Ingen uvedkommende Heste og Vogne maa komme paa Gaden paa Højtidsdagen efter Kl. 9<sup>1</sup>/<sub>2</sub> Fmd. Saa skal og 6 Borgere møde med Vogne for at føre Kongen og hans Følge til Kirken og til Krabbesholm. Vognene skal være velbespændte, med gode, bekvemme Sæder og Agestole. Men her kneb det! Købmand *Giørup* svarer, at han har kun „en Sempel arbejds-Fiel Vogn“. Apoteker *Bechmanns* Vogn og Hestetøj er „saa simpel . . . at det næppe til slig Brug kan anvendes“. Ligesaa hos Madam *Dige*. Men Krigsraad *Theil*, Købmand *Holm*, Købmand *Ring* og Madam *Bilgrav* lover at sende Befordring.

1828 anmelder Kongen atter Besøg. Han vil ingen ceremonielle Anstalter have, som „kunne foraarsage Vore hjære og tro Under-



saatter Pengeudgifter eller Os Tidsspilde“. Det var jo meget pænt af Kongen; men der er alligevel meget at ordne i Anledning af Kongebesøget. Stiftamtmand *Schønheyder* og Byfoged *Rosenstand* vekslede flere Breve derom. Her er et Par Strejf fra Amtmandens Breve:

<sup>21</sup>/<sub>5</sub>: Hans Majestæt vil antageligt rejse fra Løgstør Onsdag den 18. Juni. Kongen vil enten rejse over Livø og Fur eller over Hvalpsund til Skive, hvor han overnatter.

<sup>23</sup>/<sub>5</sub>: Nattekvarteret i Skive maa være hos Byfogeden. „Jeg skal meddele Dem nøjagtig Underretning om, hvad der for den høje Gæsts Soveværelse fordres“.



Indkørsel til Krabbesholm.

<sup>26</sup>/<sub>5</sub>: Kongens Rejserute bliver over Hvalpsund.

<sup>27</sup>/<sub>5</sub>: „ . . . betræffende Sengen mærkes, at deri ene maa være to Madradser at ligge paa, en skraa Madradse og en Pude samt en saakaldet Trækkepude under Hovedet; saa og derhos foruden det penere Tæppe tvende uldne dito. Om Sengen maa ikke være Gardiner undtagen de, som maatte kunne anbringes ved en saakaldt Tronhimmel“.

<sup>30</sup>/<sub>5</sub>: „ . . . Hans Majestæt er meget empfindtlig for mindre god Luft og Lugt, hvis Aarsag jeg har skyet al Maling, af hvilken ved hans Ankomst kunde mærkes Spor i Værelserne“.

(Desværre har Byfogeden allerede fikset op med Maling uden at tænke paa Kongens Afsky for Lugten. Det ses af næste Brev.)

<sup>3</sup>/<sub>6</sub>: „ . . . Da nu de ommeldte Vinduer og Døre allerede er malede med Oliefarve, saa er kun tilbage at anvende alt for at



trække Lugten ud“. „Det er vistnok ikke nødvendigt, at H. Maj.s Seng skal have Tronhimmel, men . . . ingen Gardiner frem paa Siderne eller fortil maa finde Sted . . .“ „Militær Vagt i H. Maj.s Kvarter behøves sandelig ikke . . .“

„Er der nogenlunde bekvem Vej fra Hvalpsund til Eskjær?“

<sup>10</sup>/<sub>6</sub>: „Forhaabentlig kommer H. Maj. saaledes vel til Skive Kl. 7—8. Han besøger i Skive: Skolen, Raadstuen, lader Brandkorps vise sig etc., efterser Protokollerne . . . og giver maaske ogsaa nogen Audientz, alt om Morgenen den 19.“

I Viborg skal der være Kunstflidsudstilling den 16. i Anledning af Kongebesøget. Stiftamtmanden beder om „Produkter“ fra Salling og Skive. „Falkenbergerne plejer at levere Liim, som er af fortrinlig Bonitet, og Mads Justesen har lovet mig Hør. Maaske kunde Provst Kamph skaffe et ekstra godt Stykke Lærred. Men hvad jeg især tillige vilde bede om, er Hestbechs Hatte. De skulle være fortrinlige.“

<sup>12</sup>/<sub>6</sub>: „ . . . For H. Maj. vil der om Aftenen og Morgenen ikke være Spørgsmaal om videre Forfriskning end det, jeg allerede har nævnt for Dem. Om Morgenen kunde desforuden for Suiten vel være lidt Confect og Vin samt skaaret Smørrebrød eller deslige (jeg mener i den store Stue) . . .“

Saaledes instrueret holder Rosenstand alt parat til den store Dag. Han glemmer ikke at bekendtgøre „ved Trommeslag“, hvad Folk har at iagttage: Gaderne skal fejes, Køerne væk, ingen Træsko paa Fødderne, Opsyn med Læredrenge og Børn, — saa er Skive parat! Thøger faar 3 Mk. for at opsætte Æreporten ved Købmand Halds. Anders Himmelbo maa nøjes med 2 Mk. Ole Falkenberg kvitterer for Grene, han henter i Skoven, — 2 Mk. Læsset. Sejlgarn 3 Mk. Vagt ved Lamperne m. m. 4 Mk. i alt til Jens Skipper. Men hvad, — det er jo ikke hver Dag, Kongen kommer til Skive! Naa, Tiden gaar, Majestæten kommer, alt klapper, som det skal, og Stiftamtmanden er overmaade tilfreds. <sup>20</sup>/<sub>6</sub> sender han sin „hjerteligste Tak“ til Rosenstand og hans Svigerinde „for Deres gode Foranstaltninger ved H. Maj.s Nærværelse hos Dem, hvorved ogsaa mig er sket en stor Behagelighed“.

### *Storm i Borgerrepræsentationen.*

(Meddelt af cand. mag. J. C. Hansen.)

„Byens første Borgerrepræsentanter, som 1838 afløste de elige-rede Mænd, havde det ikke alt for roligt. I Fyrreerne stod der svære Kampe, hvis Dønninger gav Borgerne i den lille By noget at tale

om. 1837 var Købmand *Halb* bleven *Formand* for de eligerede Mænd; men efter det første Valg til Borgerrepræsentationen blev Møller *Ring* Formand, og 1839 blev Hald ikke genvalgt.

Ved Valget 1842 kom han paa ny i Raadet; men saa ansøger Ring om at maatte træde ud. Smed *Bilgrav* blev valgt i hans Sted, og Hald blev Formand.

Hans Dage var dog snart talte. Han lavede en Dumhed, som slog ham ud for en Tid.

Sognefoged *Søren Mortensen* i Vejby skulde afgive et Vidnesbyrd eller en Erklæring i en Sag, der skulde sendes til Amtet. Hald var ikke tilfreds med den Erklæring, Søren Mortensen havde givet, og saa lavede han den om til noget helt andet, end den var, og sendte den saaledes ind. Det vilde Sognefogeden naturligvis ikke finde sig i, og saa anklagede han Hald for Politiretten. Hald turde ikke lade Sagen paadømme, men sluttede uden Rettens Medvirkning Forlig med Søren Mortensen. Men straks var Byfoged *Horn* der og henstillede til Borgerrepræsentationens øvrige Medlemmer at „entledige“ Hr. Hald, da han ikke i Sagen med Søren Mortensen ved Dom var bleven rensat for den graverende Beskyldning for at være en Løgner, der var bleven hæftet paa ham, og i Henhold til Anordningen af <sup>24/10</sup> 37 §§ 6, 7 og 15 ekskluderede Borgerrepræsentationen da ogsaa Hald i et Møde 29. Nov. 42, og *Thorup* overtog for Resten af Aaret Formandskabet.

Men Hald vilde ikke saadan lade sig smide ud; han skrev til Kongen og forklarede, at det var personlig Hævn og Forfølgelse fra Byfogedens og andre af hans Uvenners Side, og efter at Sagen havde været til Erklæring hos Stiftamtmanden og forskellige andre Steder, resolverede Kancelliet, at Halds „Entledigelse“ var sket paa et for spinkelt Grundlag, idet han jo ikke *ved Dom* var kendt skyldig i nogen vanærende Handling. Han kunde derfor atter indtage sit Sæde i Borgerrepræsentationen, og han møder paa ny den <sup>13/2</sup> 43.

Udelt behageligt for ham kan det ikke have været at sidde blandt sine gamle Kolleger; for i dette første Møde efter Entledigelsen blev alle hans Synder, gamle som nye, gennemgaaet, og han fik klart og utvetydigt at vide, hvad man mente om ham og hans Færd. Men Hald bed Tænderne sammen og holdt sig stiv paa sin Plads, og den hævdede han, til hans Valgperiode udløb 1848.

Eksklusionen havde et Par Processor til Følge. Byfoged Horn anlagde Sag mod Købmand Hald, fordi denne i sin Skrivelse til Kongen havde sagt, at Byfogeden handlede af privat Hævnghæder, og Hald anlagde Proces mod den øvrige Borgerrepræsentation,

fordi den paa et uholdbart Grundlag havde „entlediget“ ham som Medlem.

Hald maa have vundet sin Proces, siden han beholdt sin Plads i Borgerrepræsentationen.“

— — —

Saaledes har da ogsaa den gode gamle Tid haft sine Affæ-  
rer og Brydninger, som satte Sindene i Bevægelse. Paa en Tid, da  
der hverken var Højre eller Venstre, Socialdemokrater eller Ra-  
dikale, tog Borgerne Parti for eller imod de stridende *Personer*.  
Og det kunde jo hænde, at den personligt prægede Kamp kunde  
blive baade haard og bitter.

*Carl Hansen.*





## II.

# SKIVE KØBSTADS TOPOGRAFI OG BEBYGGELSE

## BYENS OPRINDELSE

Skive hører til de Købstæder, hvis Oprindelse og ældste Historie taber sig i Fortidens Mørke. Alt, hvad man derom kan vide eller mener at kunne vide, grunder sig paa Slutninger, dels fra, hvad man ved om Folkets almindelige Udvikling, dels fra andre Byer, hvis ældre Historie er bedre kendt, og dels fra Stedets naturlige Forhold. Og hertil kommer da ogsaa, at man fra yngre kendte Forhold kan drage Slutninger om ældre ukendte. Man lader Fantasien bygge op, og dette er ikke uberettiget, saa længe man blot skelner skarpt imellem, hvad der er virkelig Historie og derfor fuldt paalideligt, og hvad man har bygget op paa et ofte noget spinkelt Grundlag. Det sidste kan komme Virkeligheden nær; men det kan jo ogsaa rumme Fejltagelser.

Om hver enkelt af de danske Købstæder har udviklet sig af et Fiskerleje eller en Landsby, om en befæstet Borg, et Kloster eller blot naturlige Betingelser for god Omsætning har fremkaldt Byen, lader sig med nogenlunde stor Sikkerhed afgøre, selv om intet historisk Dokument beretter derom. Fra Historien ved man ogsaa, at et Kongebud eller en Rigsdagsvedtagelse kan være Anledningen til, at en By trylles frem; men Skive er hverken et St. Petersborg eller et Esbjerg. Sin Tilblivelse skylder det — saa vidt vor Kundskab rækker og vor Forstand kan skønne — kun *Stedets egne naturlige Betingelser*.

Stedets og Egnens første Bebyggelse ligger langt forud for al Historie. Skaldyngerne ved Krabbesholm (Side 6) og Fund ved

Skive vidner om, at her har der levet Mennesker paa det ældste og mest primitive Kulturtrin, man kender her fra Norden. Aarhundreder efter Aarhundreder gik, inden dets Beboere naaede en Udvikling og en Samfundsordning som den, der giver sig Udtryk gennem Omegnens Kæmpehøje.

Paa dette Trin er Befolkningen forlængst bleven bofast, og de to vigtigste Betingelser herfor er skaffet til Veje: Stabile Ernæringsforhold og et paa Ret og Orden grundet Samfund med fælles Forsvar til Beskyttelse i Ufredstider.

Dette sidste spillede til Tider en større Rolle, end vi nu sædvanlig forestiller os. „Bondeborge“, hvor en hel Landsbys Befolkning kunde søge Tilflugt og Beskyttelse mod Angribere, har været meget talrigere, end man i Øjeblikket har nogen Forestilling om, og har været i Brug langt ned i Middelalderen. Kun har Forskningen endnu ikke rigtig beskæftiget sig med dem og med de talrige Spor og Levninger af dem, som findes spredt rundt om i Landet.

Men har mangan almindelig Landsby haft sit Forsvar, sin „Borg“, kan man sige sig selv, at et saadant har været endnu mere nødvendigt for en Bebyggelse, der laa som et Knudepunkt ved Alfarvej, og hvor Forholdene maatte medføre, at vejfarende, enkeltvis eller i Skare, mødtes og af Forholdene undertiden blev tvungne til at standse for kortere eller maaske længere Tid.

Og et saadant Knudepunkt var netop *Skive*. Her samledes Vejene fra et stort Omraade, fra Nord og Vest. Herover gik Adelvejen (Hovedvejen) fra en stor Del af Thy og hele Mors til Rigets østlige Dele, og ligesaa Vejene fra de forskellige Dele af Salling, og endelig kom hertil Forbindelsesvejen med Holstebro over Sevel og Hjelm Hede. Her var det bekvemmeste Vadested og senere Færge og Bro over Aaen, der sammen med Fjorden paa en lang Strækning skilte Jyllands østlige og vestlige Egne fra hinanden, og her var endelig en frugtbar Natur, der satte Stedets og Omegnens Befolkning i Stand til at yde de vejfarende saadanne Livsfornødenheder, som de trængte til, og som ikke kunde skaffes i de mere karrige Egne andetsteds ved Aaen.

Vadestedet var ikke altid lige let at passere. Det kunde hænde, at dette i nogen Tid slet ikke lod sig gøre, saa de rejsende maatte vente, til Forholdene bedrede sig, og for Resten var Pladsen paa de smukke Bakker oven for Aaen ogsaa et passende Sted at holde Rast. Hvad enten man kom fra den ene eller den anden Side, kom man her til noget nyt. Landskabet forandredes; Kulturen sikkert ogsaa, og fra Bakkens Top kunde man paa een Gang se tilbage over det, man forlod, og fremad over det, man drog imod.

Her maatte altsaa hyppigt opholde sig fremmede Folk, og til Tider mange paa een Gang, og ligesom deres Forsyning med Livs-fornødenheder maatte give Anledning til Handel, saaledes laa det ogsaa nær, at Handelsfolk blandt de vejfarende benyttede Lejligheden til at gøre Forretning. De egentlige Købmænd var i de ældste Tider selv „farende Folk“; men fandt den handlende et Sted, hvor der var gode Chancer for en mere stadig Afsætning, kunde han slaa sig ned for længere Tid, eller han kunde blive helt bofast paa Stedet og kun gøre Rejser for at hente ny Forsyning eller for at afsætte Produkter, som han havde tilhandlet sig fra Egnens Befolkning. Og-saa kunde den farende Købmand overdrage til en vederhæftig Bonde paa Stedet at afsætte Varer, som han efterlod, medens han selv rejste bort for at gøre Forretning andre Steder, og ad Aare eller efter flere Aars Forløb kunde han komme igen for at holde Afregning og bringe ny Forsyning. Af disse farende Købmænd holdt nogle sig til Søen og besøgte kun de Steder, som de kunde komme til med deres Skibe; andre for til Lands og førte deres Varer frem paa Vogne. Den Handelsplads, der voksede frem her paa Bakken tæt ved Aaens Udløb i Limfjorden, havde den Fordel, at den kunde besøges af begge Slags. Efterhaanden som Stedet er blevet bekendt som en fordelagtig Forretningsplads, er de handlendes Besøg bleven hyppigere og Tiderne for deres aarlige Ankomst bestemtere. En fast helaars Handel er kommen i Gang; Haandværkere har bosat sig paa Stedet, og saa var Byen der.

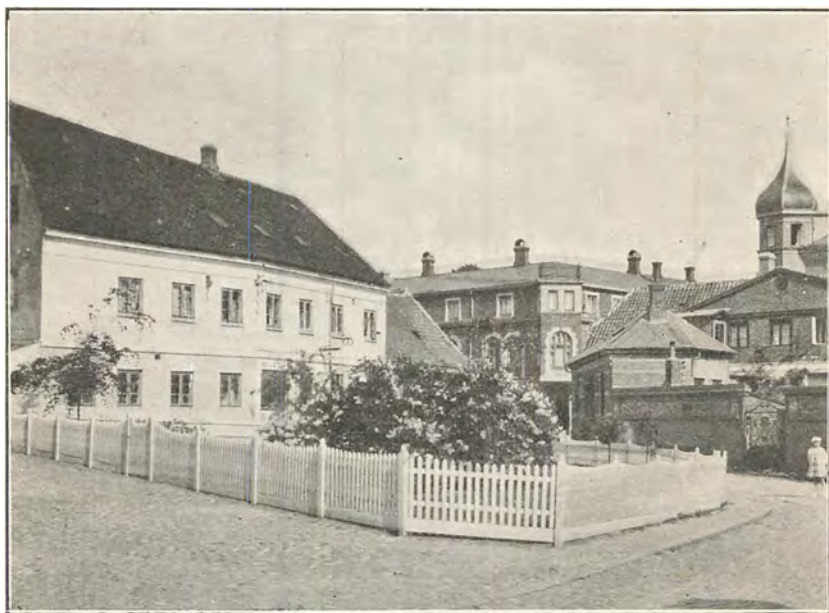
For Bønderne, som boede paa Stedet og ejede og dyrkede dets Jord, maatte Fremmedbesøget baade være en Fordel og medføre Ulemper og Farer. Deres stedlige Overhoved maatte haandhæve Ret og Orden baade mellem Indbyggerne selv og mellem de fremmede Elementer, der ofte ikke var af det bedste Slags, og der maatte skabes Forsvarsmidler, der kunde beskytte saavel den ene som den anden Part og hævde Stedets Fred.

## BYENS KÆRNE

Vejenes Retning og Løb i de store Træk bestemtes af Landets Naturforhold. I det mindre gjaldt den samme Lov. Høje Bakker, stejle Skrænter, Vandløb, Moser og Søer kunde faa Vejene til at slaa Bugter og Sving, endog helt ud af deres Hovedretning, som de dog altid igen fandt tilbage til. Ved Naturforholdene, Aaen mod Øst og Syd og den langagtige Sænkning Nordvest for Skive, der i gamle Tider var dyb Sø eller Mose, var det givet, at der til den Bakkeknude, paa hvis østlige Side Skive voksede op, kun kunde

føre tre Veje, en fra Nord og en fra Vest, der løb sammen paa Bakkeskrænten og i Forening fortsatte ned over Skraaningen til Vadestedet over Aaen for der at mødes med den tredie Vej, der kom fra Øst.

Byens Knudepunkt blev da det Sted, hvor Adelvejene fra Nord og Vest mødtes, det Sted, vi nu kalder „Apothekerens Hjørne“. Her maa vi tænke os, at Byens Centrum oprindeligt har været. Den lille aabne Plads ved Søndergade har maaske været dens ældste Torv.



Apothekertorvet 1925.

Hadrup fot.

Herfra har den egentlige Købstadbebyggelse bredt sig langs Hovedvejene og de senere dannede Sideveje.

Den Kærne, hvoraf *Købstaden* Skive udviklede sig, maa efter Forholdenes Natur antages at have været en Bondeby, hvis Hytter har ligget langs Nordsiden af den Slugt eller Lavning, som endnu strækker sig langs Kirkegaardens Nordside, mellem den og Bagsiden af Vestergade. Denne Lavning har i gamle Dage været betydeligt dybere, og den har strakt sig længere mod Vest, over den gamle Hestemarkedsplads, hvor den nye Kirke nu ligger, og er med en snæver, men ret dyb Munding gaaet over i det lave Terræn Vest for Kirkegården. Opfyldningen af den vestlige Del af denne Slugt er for største Delens Vedkommende først sket i en meget ny Tid. Fra gamle Dage af var der nok lagt en Dæmning over Slugten op



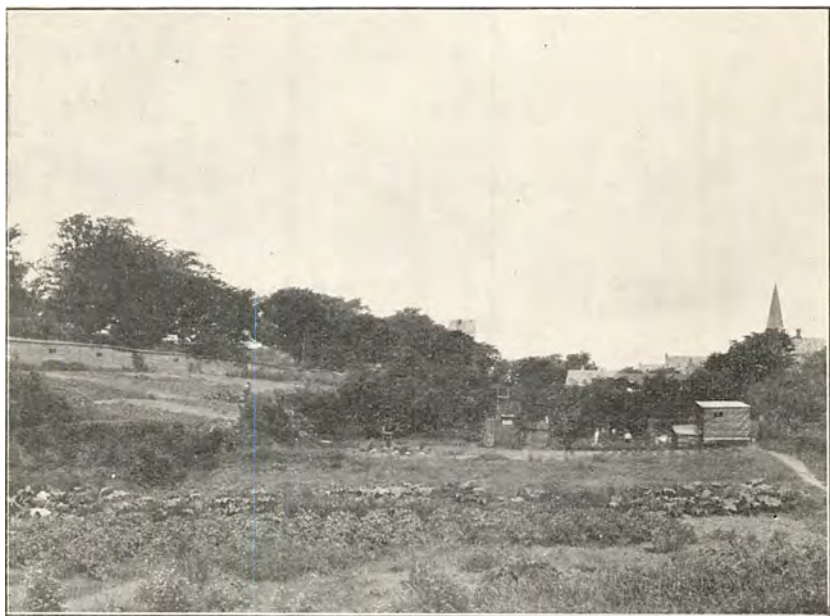
til Kirkens Indkørselsport, dog kun saaledes, at Ophørselen til Porten endnu var meget stejl. Gik man derimod ad Stien fra Enden af Vestergade op til Kirkelaagen, maatte man ned i Slugten og derefter temmelig stejlt opad til Laagen. Det var først i 1838, at man tog fat paa at opfylde Slugten her, men efter at man havde arbejdet derpaa et Par Aar, kneb det med at skaffe Fyld. Den daværende Ejer af Møllen og Mølletoften, C. W. Ring, skænkede da til Byen et Stykke af den østlige Ende af Toften. Denne var 2—3 Alen højere, end Pladsen nu er, og ved at afgrave det af Ring skænkede Stykke fik man Jord til at fylde Lavningen med, saa der dannedes en Plads, den gamle Hestemarkedsplads, der fra Kirkeporten skraanede jævnt ned mod Vejen og Vestergade. Først efter at Opfyldningen var sket, blev den Husrække bygget, som nu strækker sig fra Vestergade op til Kirkelaagen. Men Opfyldningen og Husrækken i Forening udviskede ganske Konturerne af den stolte Bakke, paa hvis Top Kirken er bygget.

Denne Bakke har sikkert i Byens ældste Historie spillet en Rolle, som kun faa nu drømmer om. Den har uden Tvivl været Byens oprindelige faste Borg, en Fæstning, indrettet til at kunne optage Byens Befolkning i Farens Stund. Og den har egnet sig godt dertil: en høj Banke med stejle Skrænter til alle Sider og dog med rummelig Plads paa sin Top. Paa den nuværende Kirkegaard, der nu mod Syd og Øst er udvidet ud over Skrænterne, kan man endnu øjne Omridsene af den oprindelige Bakketop, en langagtig Banke, bredest mod Vest, hvor Kirken staar, men løbende lidt mere spidst ud mod Øst.

At der blev bygget en Kirke paa „Borgen“s Plads er der ikke noget underligt i. Det maa først bemærkes, at der paa en „Borg“ i gammel Forstand ikke behøvede at være Bygninger af nogen som helst Art. Den til Forsvar befæstede Plads var altid en „Borg“, om der saa ikke var bygget saa meget som et Skur eller en Hytte paa den. Men ofte var der naturligvis hjulpet paa den af Naturen dannede Fæstning med Volde eller Palisadeværk, hvor det tiltrængtes. Oftest løb der vel et Brystværn om langs Skrænten for at lette Forsvaret, og det er ikke usandsynligt, at Dele af Kirkegaardsdiget, som det staar endnu, før Kirkens Tid har gjort Tjeneste som Bolværk mod en Fjende. Og Kirken selv er sikkert ikke alene bygget med Henblik paa, at den skulde være et Gudshus, men ogsaa i den Hensigt, at den skulde gøre Tjeneste som Tilflugt og Værn i Ufredstider. Med en saadan Bihensigt er en Mængde — maaske de fleste — gamle Kirker her i Landet bygget, og i enkelte Tilfælde

synes Hensynet til Forsvaret endog at være gaet forud for Hensynet til Bygningens kirkelige Brug.

Lavningen mellem Kirken og Byen har ogsaa haft sin Betydning, som i dens nuværende Tilstand ikke saa lige falder i Øjnene. Gamle Folk vil kunne huske, at dens nederste Del i sin Tid dannede en stor Dam. Nu er Dammens Bund omdannet til frugtbare Haver. Men for et Par Hundrede Aar siden var der et Par Steder Tværdæmninger over Slugten, saa der dannedes flere Damme, den



Slugt og Kirkebakke 1925.

Hadrup fot.

ene lidt højere liggende end den anden. Her har det for enhver By nødvendige Gadekær været, hvor Kreaturerne vandedes, hvor man hentede Vand til Slukning i Ildebrandstilfælde, til Vask, Vanding i Haver osv. Over en af disse Dæmninger gik en Sti op til en Kirkegaardslaage — eller maaske før Kirkens Tid til en Port i „Borgen“. (Se Grundtegningen Side 63.)

Hytterne paa Lavningens Nordside har bredt sig paa hele Terrænet mellem Lavningen og den nuværende Vestergade. Ned imellem dem fra Vest til Øst gik der en uregelmæssig Vej eller Gade (nu Reberbanen), og Nord for denne har saa Vestergade senere dannet sig. Hele dette Parti af Byen laa i al sin Oprindelighed bevaret indtil for 200 Aar siden, da en Ildebrand tilintetgjorde

det. Her og i Sønderbyens Krinkelkroge maa vi formentlig søge Byens ældste Dele; men dette Spørgsmaal skal vi senere komme tilbage til.

## BYENS JORD

I gamle Dage var al Jordejendom mere *Slægtseje* end Enkeltmandseje. Den Slægt, der har ejet Bondebyen og den Jord, hvorpaa Købstaden udviklede sig, har sikkert ogsaa ejet den Jord, hvorfra Stormandsejendommen „Skivehus“ (Skivegaarde) voksede op. Det maa oprindeligt have paaligget denne Slægts Overhoved eller Fører at sørge for Forsvaret og for Overholdelse af Ret og Orden indenfor dens Jordomraade (i øvrigt hørte Stedet under Herredsretten (Hindborg Herred), der er den ældste Retskredsinddeling, vi kender). Paa en eller anden Maade er denne Slægts Ejendom i en meget tidlig Tid kommen ind under Kronen. Vi ved ikke, naar eller under hvilke Omstændigheder det er sket; paa fredelig Vis er det dog næppe gaaet for sig.

Det bliver herefter Kongen, der maa overtage Forsvaret, og da den gamle Borg efter Byens Udvikling ikke har haft Plads nok til i Farestunder at optage Befolkningen og dens vigtigste Ejendele, maa man sikre sig paa en anden Maade. Man bygger da en Fæstning nede ved Aaen, hvor den skærmes ved vandfyldte Grave, en „Borg“ af en ny Slags, ikke indrettet paa at optage Befolkningen i sig, men til at rumme en Besætning, der skal tjene til Byens Forsvar og være parat til at rykke i Marken mod den truende Fjende.

Hvornaar denne Forandring er sket, kan ikke angives; men man fejler næppe meget i at sætte den i Forbindelse med Begivenheder, som er foregaaet før Valdemarstiden. I Kong Valdemars Jordebog (1231) nævnes Skive blandt de Byer, som tilhører Kongen.

Efter Valdemarstidens krigerske Periode gled Udviklingen lidt efter lidt over i almindelig Usikkerhed og Lovløshed.

Byens ældste Privilegiebrev (Side 13), udstedt 1326, som stadfæster de af foregaaende Konger givne Privilegier, gaar da ogsaa først og fremmest ud paa at tilsige Borgerne med deres Gods og Husstand Fred og Beskyttelse og særligt Forsvar. Kong Valdemar Eriksen havde ellers i sin Haandfæstning givet Borgerne i samtlige Købstæder en vigtig Indrømmelse, nemlig Retten til selv at befæste deres Byer og sørge for deres Forsvar; men for Skives Vedkommende kan Kongen have haft en særlig Grund til selv at overtage dette. Det „Slot og Fæste“ ved Aaen har nemlig ogsaa haft til Opgave at forsvare den vigtige Overgang over Aaen og kræve Told af dem, der passerede Broen, som var bleven bygget der. Og Stedet

var af *strategisk* Vigtighed. Med en forholdsvis ringe Styrke kunde Forbindelsen mellem to Dele af Landet her afbrydes, og her kunde en fremrykkende Fjende let standses. Et saadant Sted maatte nødvendigvis til enhver Tid være i Kongens Magt.

Tiderne var dengang meget urolige og vedblev længe at være det. Det var vanskeligt at haandhæve Ret og Orden, og Respekten for Kongemagten var meget ringe. Egenraadige og tøjlesløse Stormænd, rene Røveriddere, var der nok af. For dem var det baade Forlystelse og tillige *Erhverv* at bekrige hinanden indbyrdes og plyndre Byer og Klostre, hvor der var Udsigt til at gøre Bytte af Levnedsmidler og andre gode Sager. Vi kender fra Egnen her godt saadanne Herrer, f. Eks. Ridderen *Gotskalk Skarpenberg*, Svigersøn af Ridder Bugge paa Hald, og hans Søn *Johan*. Den kongelige Lensmand *Peder Pykstruð*, som Johan skal have slaæet ihjel, og hvis Borg han brændte, er for saa vidt mere sagnagtig, som vi ikke ved, hvor han hørte hjemme. Trods sine Overgreb blev Johan Skarpenberg Dronning Margrethes Hovedsmand paa Skivehus og har nu haft det Hverv at forsvare Byen.

Kongebrevet fra 1326 stadfæstede, som ovenfor sagt, endnu ældre Privilegier, givne af tidligere Konger. Af disse Privilegier maa et — og det maaske det vigtigste — være det, at Byen og dens Omraade var skilt ud fra Herredets Jurisdiktion og havde sin egen Ret (Birkeret). I Stedet for Herredsretten, der bestyredes af den af Bønderne selv valgte og af Lensmanden eller Kongen anerkendte Foged, traadte nu et særligt Byting med en Byfoged og en Raadhusret, som bestod af et Raad med et Par Borgmestre i Spidsen, valgte af Borgerne selv. Byen fik særlige Retsvedtægter, hvorefter der dømtes; disse Vedtægter havde i mange Tilfælde strengere Straffe for Lovovertrædelser, end selve Landsloven (Jydske Lov) havde. Dette kunde nok gøres nødvendigt, hvor saa mange var samlet sammen paa eet Sted, og hvor der blandt Befolkningen ofte fandtes urolige og tøjlesløse Elementer, der havde Tilbøjelighed til ikke at skelne mellem mit og dit, og hos hvem Kniven sad løs i Skeden. Raadmænd kender man her i Landet fra ca. Aar 1250 af (Kong Abels Tid) og Borgmestre fra ca. Aar 1350 (Vald. Atterdags Tid). Stadsretter (særlige Købstadslove) begynder paa samme Tid at finde Indpas i Købstæderne. Mønstrene kommer sydfra. Horsens faar sin Stadsret fra Slesvig, og fra Horsens laaner igen Ebeltoft sin Ret. Viborg faar sin Stadsret 1440, og fra den laaner Varde, Ringkjøbing, Kolding, Sæby og Thisted deres Retter. Ribe laante delvis sin Stadsret fra Lübeck; den var strengere i sine Bestemmelser end andre Byretter („Tak du Gud, min Søn, at du ikke

kom for Riber Ret, sa'e Kællingen; hun saa sin Søn hænge i Varde Galge“).

Men til *Skive Stadsret* kender vi intet, og dog maa Byen have haft en saadan, stadfæstet af Landsherren. I Kong Frederik den I.s Privilegier til Byen af 1530 finder vi, at nogle Ændringer i den stadfæstedes af Kongen: Naar Byens egne Borgere eller Borger-svende begaa Slagsmaal indbyrdes i deres By, skal de bøde 3 Mark til Kongen og 3 til Byen; men dersom fremmede Folk begaa Slagsmaal i Byen, skal de bøde 40 Mark til Kongen og 40 til Byen.

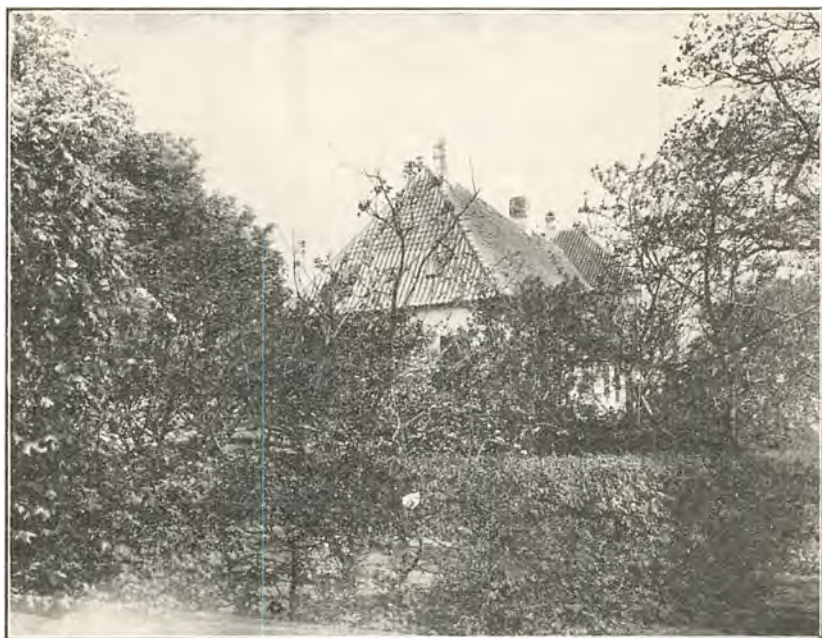
At Byen i retslig Henseende blev udskilt fra Herredet og fik sit eget Byting, maatte medføre en skarp geografisk Afgrænsning af Byens Grund. I Betragtning af, at en Købstads Indbyggere i gamle Dage foruden af deres Handel og Haandværk for en stor Del ogsaa maatte leve af Landbrug, var Byens Jordomraade meget ringe. Af Agermark fandtes Vest for Byen kun den lille *Møllertoft* og *Bymanøstoft*, der fra Vestergade strakte sig bag Adel- og Nørregades Husrækker hen til den nuværende Thomsensgade, og som i Bredde mod Vest kun gik saa langt som i Flugt med den vestlige Side af den gamle Markedsplads, hvor Kommuneskolen nu ligger. Endvidere var der *Galletoft* Øst for Landevejen Nord ud af Byen. Den strakte sig fra den nuværende Havnevej mod Nord til lidt forbi, hvor Præstegaarden nu ligger. Øst for Byen laa *Raadmanøstoft* og *Skrivertoften*, mellem Nørregades Bagside og Engene. Endelig fandtes der nogle faa Agre ved Ejendommene i Sønderbyen samt Øst og Sydost for den gamle Kirkegaard Søndertoft eller Søndermarken, der kun var af ringe Omfang, samt *Klippens Mark* ude ved Lund Skel, mellem Galgebakken og Lundbro.

Til Græsning uden for den egentlige Agermark havde man *Vesterfælled*, det vil sige hele Strækningen, der begrænses af Skrænterne („Lien“) mod Nord og af Engene mod Syd, og som strækker sig lige fra, hvor Harders Teglværk nu ligger, Syd om Kirkegaarden vestpaa helt ud til Bymarkens nuværende Vestgrænse omtrent ved Lundbrovejen.

Dertil kom jo saa en Del af Engene Vest og Nord for Aaen. I hvor stor Udstrækning de oprindelig har hørt ind under Byen, er det meget vanskeligt at udrede; men de har ydet deres gode Bidrag af Hø til Vinterfoder for Byens Kreaturbestand. Til Græsning egnede de sig mindre godt paa Grund af deres bløde og sumpede Tilstand.

Som Byen voksede i Folketal, og Byggegrundene udstykkedes, har det været vanskeligt ud af dens Landbrug at skaffe de nødven-

dige Fødemidler til de Familier, som havde Part i Byens Jord, og at underholde de Kvægbesætninger, som der var Trang til. Særlig Sommergræsningen har det knebet med, og paa Borgernes Bøn forunder Kong Christian d. III. dem da 1546, at de til Græsning maa faa al den Jord, som ligger til *Braarup* By. Det er dog ikke saaledes, at Skive By uden videre faar disse Jorder til Gave; den skal betale den sædvanlige aarlige Fæsteafgift af dem og træder endda ind i Fæsteforholdet under ringere Vilkaar end Braarup Bys tidligere



Gl. Skivehus, set fra Syd.

Hugo Matthiessen fot.

Fæstebønder, idet den kun maa bruge Jorderne i Fællesskab til Græsgang, ikke indhegne og dyrke dem. — Dette var Borgerne i Længden meget utilfredse med, og den følgende Konge, Frederik d. II., gav dem da efter deres Ansøgning derom Lov til at indhegne baade Ager og Eng derovre. Dette gjorde de ogsaa „med stor Omkostning“. Men nu var der straks nogle Borgere, som for Kongen klagede over, at „samme Ejendom waar uligelig skiftt“, og Følgen blev, at Hans Majestæt tog sin Tilladelse tilbage og bød, at al Jorden igen skulde være Græsgang som før. Saa snart Frederik d. II. var død, sendte „Borge-Mester, Raadmend och Menighed wdi Schiffwe“ igen Ansøgning om at maatte indhegne og dyrke Jorden, og Rigsforstanderskabet, der regerede for den mindreaarige Christian d. IV.,



gav da atter Borgerne Lov dertil, „indtil saa længe vi anderledes derom tilsigendes vorder. Dog saa, at de det ligeligen skulle imellem sig dele, saa at hver efter sin Lejlighed kan dette nyde. Saa fremt derover nogen Klage kommandes vorder, vi da ikke skulle foraarsage denne vor naadigste Bevilling at igenkalde og forandre.“

Nu vidste de gode Borgere, hvad de havde at rette sig efter, og vogtede sig vel for at klage; og formodentlig har ogsaa de, der forestod Jordens Fordeling, denne Gang vogtet sig for at forfordele nogen.

Med den Udvidelse, som Skive Købstads Jordomraade fik ved den kongelige Gave, havde dette saa omtrent faaet de Grænser, som det havde, før de forskellige Indlemmelser i den nyere Tid fandt Sted. Nogen Ændring skete der i det 18. Aarh. ved Magelæg med Skivehus, hvorved Bymarksgrænsen dels rettedes ud efter mere lige Linier, dels Øst for Resenvej flyttedes lidt længere mod Nord.

Engang har de Skive Borgere dog haft en gunstig Lejlighed til at udvide deres Jordomraade; men de turde ikke benytte den. Det var lige efter Svenskekrigen. Den nye Enevoldsregering trængte til Penge og maatte se at faa noget mere ud af Krongodset, end man havde faaet under det gamle Lensmandsstyre. Gennem den daværende Lensmand paa Skivehus, *Magnus Arenfeldt*, henvendte den sig til Borgerne i Skive og tilbød dem, at de kunde faa alle Skivehusenes Jorder i Forpagtning. Men baade Borgmestrene og Raadet og de menige Borgere svarede, at de paa Grund af den Armod, Krigen havde bragt dem i, ikke kunde eller turde overtage denne Forpagtning.

Et halvt Aar senere blev Skivehus med en Del af det underliggende Bøndergods overdraget til Rigsadmiral *Ove Gjeddes* Arvinger til privat Eje (1661).

Under Udviklingens Løb, men naar vides ikke, har man anset det for nødvendigt for Købstædernes Vedkommende at ændre den gamle Landslovs Bestemmelser for Køb og Salg af Jord. Jorden var jo efter gammel Retsopfattelse mere Slægtens end Enkeltmands. En Mand kunde ikke sælge sin Jord til fremmede uden Slægtens Tilladelse; han skulde i hvert Fald lovformeligt 3 Gange paa Tinge tilbyde Slægten den til Købs, og først naar ingen af Slægtsmedlemmerne derefter meldte sig som Købere, kunde han skøde Jorden til fremmede. Sin Kones Jord kunde en Mand ikke sælge. Døde Ægtefællerne uden Livsarvinger, faldt Konens Jord tilbage til hendes Slægt, ligesom Mandens til hans Slægt. Saadanne Bestemmelser

var i høj Grad en Hindring for Udviklingen i en Købstad, idet al Udstyknng i Smaagrunde ved dem næsten var umuliggjort. Paa et eller andet Tidspunkt har man da ændret Loven saaledes, at Købstadjord kunde købes og sælges ligesom Løsøre, medens de gamle Bestemmelser for al anden Jords Vedkommende vedblev at være gældende næsten lige ned til vore Bedsteforældres Tid.

Da de gamle Regler for Salg af Jord har været gældende, dengang Byen grundlagdes, eller maaske rettere sagt, var i sin Vorden, saa følger deraf med en vis Nødvendighed, at Byens Jord ikke oprindelig er solgt til Borgerne af private Jordejere, men maa være overdraget til dem af Kongen, det vil sige, at Borgerne ikke er blevne Ejere af deres Grundstykker, førend efter at Kongen er bleven Ejer af Stedet, hvor Byen ligger, og alt det omliggende Jordegods, hvoraf „Skivehus“ opstod.

Men Byen kan meget vel have udviklet sig længe før, og Borgerne kan have været Fæstere. Maaske er endog den Byskat, som lige fra den tidlige Middelalder af udrededes til Kongen med et fast Beløb aarlig, og hvis Oprindelse Historien ikke kan oplyse, ikke andet end en krystalliseret Fæsteafgift.

## BYENS FORM

Ved Hovedvejenes Løb var — som før er sagt — Grundlaget givet for den Form, Byen vilde faa, efterhaanden som Bebyggelsen udvidedes. Fra „Apotekerens Hjørne“ har man bygget langs Vejene mod Nord og Vest. Det var Adelvejene, som til enhver Tid skulde være i farbar Stand. Selve Vejens Navn nedfældede sig i Navnet Adelgaden (Hovedgaden), og denne Betegnelse findes anvendt ikke alene paa den nuværende Adelgade, men ogsaa i enkelte Tilfælde paa Dele, som vi nu regner til Nørregade. Ogsaa Slotsgade kaldes undertiden Adelgaden. Om Vestergade er Udtrykket derimod ikke fundet.

Om Sønderbyen som Byens formentlige Kærne er der talt. Den nuværende Søndergade fortsattes som Vej over til en Lokalitet bag Kirkegaarden, som kaldtes „Ildgravene“ (senere døbt om til „Ildergavene“). Her har aabenbart de Virksomheder fundet Sted, som det var forbundet med Brandfare at udøve inde i den straaatækte By. En Gade i Sønderbyen hed „Grydergade“, og det formodes, at Pottemageriet særlig har haft sit Hjemsted her. Grydergade skal have været en Fortsættelse af Søndergade, hvad der er meget troligt, siden den netop førte til „Ildgravene“. Undertiden kaldes hele Sønderbyen *Gryderboderne*.

Hvorledes denne Bydel oprindeligt har set ud, og hvor ofte den i fordums Tider efter Ildebrande, Hærgninger eller andre Ulykker er genopstaaet i altid noget ændret Skikkelse, derom tier Historien. Afdækkede Bygningsrester, Grave og andre Fund synes at vise, at der nær ved Hjørnet af Vestergade og Søndergade har ligget en Kirke. (Skivebogen 1919, Side 21<sup>+</sup>.)

Nu er det saa ejendommeligt, at et Testamente fra 1304 nævner *St. Petri Kirke* i Skive, medens Peder Hansen Resen i sit Værk kalder Skive Kirke *Vor Frue Kirke* (se Billedet Side 62). Dens



Terræn ved Ildgravene 1925.

Hadrup fot.

store Klokke har da ogsaa en Indskrift, der fortæller, at den er støbt 1511 og indviet til „Moderen“, det vil sige til „Vor Frue“. Hypotesen om, at Kirken skulde være indviet baade til Vor Frue og St. Peder, kan man vist se bort fra. Tilbage bliver da den naturlige Forklaring, at Skive i Middelalderen har haft 2 Kirker: St. Petri nede i Byen, hvor Fundene er gjort, og „Vor Frue“ paa Banken. Herfor taler ogsaa den Omstændighed, at Kirken i det omtalte Testamente er nævnt ved sin Helgens Navn. Havde der kun været een Kirke i Byen, var det naturligt at nævne den efter Byen: Skive Kirke eller Kirken i Skive; men naar der er to Kirker, er det lige

<sup>\*)</sup> Jfr. nærværende Bog, Side 8.

saa naturligt og nødvendigt ved Helgennavnet at betegne, *hvilken* af dem der menes.

En Betragtning af den gamle Kirke bestyrker Antagelsen. Dens ældste Del, den midterste, synes at stamme fra Slutningen af det 12. Aarh. (Vald. d. Stores eller Knud d. Sjettes Tid). Koret er (ligesom Taarnet) en senere Tilbygning, dog næppe yngre end fra Slutningen af det 14. eller Begyndelsen af det 15. Aarh. (Vald. Atterdags eller Dronning Margretes Tid). En Del af Materialet, som er an-



Efter Resens Atlas danicus 1677.

vendt ved Tilbygningen, bærer Præget af at have været benyttet før i en anden Kirkebygning, deriblandt ogsaa Stenen (en Ligsten?) med Tovsnoningen. De to Kirker har hver for sig kun været smaa; men hvad er da rimeligere, end at man efter en Brand eller en Hærgning, hvorved Kirken dernede i Byen er bleven molesteret, har foretrukket at rive den ned og bruge dens Materialer til at udvide den anden med?

Men har der været to Kirker, er det et Vidnesbyrd om, at Byen paa den Tid har haft en ikke ringe Størrelse og Udvikling.

Umiddelbart op til Stedet, hvor Resterne af den gamle Kirke er fundne, laa ogsaa *Latinskolen*, og her paa den aabne Plads ved

„Apotekerens Hjørne“ kan vi antage, at Byens ældste Torv har været. Men ellers kender vi saa godt som intet til Byens Form her.

Først fra Svenskekrigens Tid af kan vi saa nogenlunde følge Udviklingen. Vi er saa heldige at have et Par Tegninger af Byen, der gaar tilbage til den Tid, og selv om de ikke er helt fejlfri, saa kan de supplere og korrigere hinanden, saa det rigtige Billede kan komme frem. Den ældste Tegning (Side 62) er lavet meget nær efter 1660. Den er bestemt til at være en af Illustrationerne til et stort latinsk Værk af *Pæder Hansen Resen* om Danmark, „Atlas danicus“, som imidlertid aldrig udkom; men af de til Illustrationerne stukne Kobberplader blev der 1677 taget en Del Tryk, og af dem findes der endnu 5 fuldstændige Samlinger, 4 paa Det kgl. Bibliotek og 1 i Stockholm. Det her gengivne Billede af Skive viser sikkert Byen, som den var før Svenskekrigen, altsaa paa Chr. IV.s Tid.



Efter Pontoppidans *Theatrum Daniæ* 1730.

Den anden Tegning (Grundplan af Byen) findes i Erik Pontoppidans „*Theatrum Daniæ*“ 1730, men er sikkert lavet nogle Aar i Forvejen og tager i hvert Fald ikke Hensyn til de Forandringer, der var foregaaet med Byen efter Brandene 1715 og 1725. Ved Sammenligning vil man let se, at denne Tegning ikke er lavet som en Slags Kopi af den foregaaende, dertil er Afgivelserne for mange og til Dels for betydelige. Man kan gaa ud fra, at hvor de stemmer overens, har de begge det rigtige, og hvor de er forskellige, kan senere Forhold vise, hvad der er det rigtige.

For Sønderbyens Vedkommende kan vi se, at den Gade, der gik op langs Bagsiden af Vestergade (nu Reberbanen), har været ret uregelmæssig. Husrækken paa dens sydlige Side har bugtet sig ud og ind. Bag sig har denne Række haft den dybe Slut med Vanddammene.

Fra denne Gade, som velsagtens har haft et Navn, vi nu ikke kender, gik der en Gade eller Gyde til Vestergade, *Skolegyden*, som der endnu er en Rest af i en Smøge mellem Nr. 7 og Nr. 9 i



Vestergade. Man kommer nu ind i Smøgen gennem en Dør fra Vestergade og ser straks paa den gamle Bygning til venstre, at den i sine Velmagtsdage med sine Vinduer har haft en bedre Plads at se ud paa end denne Smøge. For 50 Aar sidén var Navnet Skolegyde endnu velkendt. Gyden havde sit Navn af Byens gamle Latin-skole, der, naar man fra Vestergade kom derigennem, laa paa Hjørnet til venstre ud til Sønderbyens navnløse Gade (Reberbanen).

Det ældste Billede viser os Skolens Plads (2), ligesom det viser os Kirken (Vor Frue) paa sin stolte Banke, og det viser os, at de



Reberbanen.

Hugo Matthiessen fot.

to Indgange, Kirkelaagen og Kirkeporten, allerede da fandtes. Derimod har Tegneren gjort Kirkegaarden altfor bred i Forhold til andre Tings Størrelse paa Billedet. Naar der efter Billedets Fremstilling synes at have været en Række Huse ned gennem Kløften og op til Kirkelaagen, er dette maaske rigtigt nok.

Om hele Sønderbyens eller Gryderbodernes Huse hedder det 1715, at „de er ikke som andre Købstadvaaninger, enten udi Biugning eller Orden med Gader eller deslige; de bebos af 10 fattige Familier“.

Her har vi uden Tvivl paa dette Tidspunkt endnu den oprindelige landlige Byggeskik bevaret: Røgstuen med sin „Brandsten“ (Arne) midt i Stuen. Intet Loft, men i Taget en Aabning (Lyre) til Lysning og Røgtræk. Og de smaa Huse eller Hytter er bygget, hvor



Jordsmonnet har frembudt den bekvemmeste Byggeplads, uden Planering eller andet forberedende Arbejde og uden Hensyn til nogen regelret Gadelinie; — en sidste Levning af den oprindelige By.

Dens Levetid blev dog ikke lang. 10 Aar senere (1725) gik hele dette middelalderlige Stykke Skive op i Røg.

Af omtrent samme Beskaffenhed som Sønderbyen var Vestergade. Den har sikkert ogsaa hørt til den tidligst bebyggede Del af Byen og har manglet Betingelser for at udvikle sig længere mod Vest. Den strakte sig ikke længere ad den Kant end selve Sønderbyen. Grunden hertil maa vel søges i, at Færdselen ad Vejen fra Vest kun har været ringe. Denne Vej var vel nok en Adelvej, siden den var Forbindelsesvej mellem Skive og Holstebro og andre Købstæder i det vestlige Jylland, men af Oplandsfærdsel har den vist kun haft lidt. Fra største Delen af Vestsalling synes man at have fulgt Veje over Brøndum—Hem eller Balling—Hem og videre over Vinde og Nord ind i Byen.

Om Vestergade siges det da ogsaa 1715, at dens „ti Vaaninger, mest maadelige, er beboet af gamle, fattige Kvinder“. Den delte i 1725 Skæbne med Sønderbyen.

Som Byen udvikler sig, bliver dens vigtigste Gader *Adel-* og *Nørregade*. Her er fremfor alt Hovedfærdselen. Paa en aaben og fritliggende Plads ved denne Hovedvej bliver Tingpladsen lagt, hvor man til at begynde med plejer Retten under aaben Himmel. Tingpladsen bliver efterhaanden tillige Torv og omsluttet af Bygninger, og Raadhuset faar sin Plads paa dens nordre Side, mellem den og en Sidegade, den senere Østergade. Her stod det Raadhus, der drattede om Nytaarsnat 1685 (se Side 33), og her opførtes det nye, der brændte 1715. Pladsen blev senere solgt til en af Byens Købmænd og blev bebygget med et langt, straatækt Hus, der brugtes dels til Pakhus, dels til Svinesti o. a. m. Men Stedet beholdt dog i over 100 Aar derefter Navn af „Raadhuset“. I over 50 Aar nøjedes Borgerne med til Raadstue at benytte lejede Lokaler, indtil man 1770 paa den anden Side af Adelgade købte 6 Fag Hus til dette Brug. Denne ringe Lejlighed var da Byens Raadhus, indtil det nuværende byggedes 1845.

Som begge Billeder (S. 62 og 63) viser, var Torvet bebygget baade paa sin sydlige og sin østlige Side. Husene mellem Torvet og Tinggade var dog vist kun et Par smaa og lave Boder. Noget *Torvestræde* ud til Østergade fandtes ikke; det opstod først efter Branden 1749.

Naar man taler om Ting- og Raadhus, maa man ogsaa helst tænke paa Arrest og Galge. Som Byens Arresthus maa man vist tænke sig den enlige Bygning paa Torvet op til Adelgade (se Bil-

ledet). Det staar rimeligvis paa Galgens oprindelige Plads, der i de fleste Byer oprindelig fandtes paa Torvene og sædvanlig havde et huslignende Underrum, der kunde bruges som Fængsel. Senere flyttedes Galgen i Regelen uden for Byerne og har sikkert da i Skive først faaet sin Plads umiddelbart uden for Nørreport, hvor *Galletoft* har bevaret Navnet efter den. En Jordknode ved Vejen viser paa Billedet maaske dens fordums Plads; men Galgen selv finder vi knejsende paa Galgebakken Vest for Byen.

Mens vi er ude ved Galletoft, kan det lønne sig at kigge lidt paa Højen Vest for Landevejen, paa *Slotsmarken*. Den ligger nu i Sygehusets Have (se Side 10), og dens gamle Navn, ser vi, er *Trimhøje* (trim (ɔ: tre) haugum): Trehøje. Om Billedet skal vise 3 Høje eller en tretoppet Høj, er ikke let at afgøre.

Til den anden Side har vi Krabbesholm gamle Vandmølle, „Skovmøllen“, og Skovbakken, der altsaa allerede for halvtredie Hundrede Aar siden har hørt til Omegnens Mærk- og Seværdigheder. Dog skal vi ikke fortabe os i Betragtninger over de Former, Tegneren har givet Bakken eller Fjorden ved dens Fod, ligesaa lidt som vi maa hænge os i Aaens Slyngninger. Han skildrer aabenbart ikke efter Selvsyn, men paa Grundlag af Rids og Beskrivelser, som han tolker efter bedste Evne.

Ved Aaen er der den Mærkværdighed, at den spalter sig og danner et Par Holme netop der, hvor Vejen skal føres over, saa det er nødvendigt at bygge 3 Broer. Dette er næppe et Spil, som Naturen her har moret sig med for egen Regning. Ganske vist kan en Aa bugte sine Slyngninger saa stærkt, at den faar Lejlighed til at æde sig gennem en smal Jordstrimmel, der skiller et Par af dens Bugter; den skyder da Genvej til sit Løb paa den anden Side af Strimmelen og afsætter en Holm. Men efter de Spor af gamle Løb at dømme, som findes paa gamle Tegninger og Billeder, og som der i Engen endnu er Spor af, synes Aaens Løb engang i Fortiden at være ændret ved Menneskehaand. Herpaa kunde det ogsaa tyde, at et østligt Løb, som for et Par Menneskealder siden rensedes op og rettedes ud, førte Navn af „Gammelaa“, en Betegnelse, som godt kan være nedarvet gennem Aarhundreder. At Aaen tidligere har haft stor Betydning for Byen som Sejlløb, er sikkert, og den holdtes da opmudret — vistnok paa Byens Bekostning. Paa Billedet fra 1767 (Side 83) ser vi „Moddermaskinen“ ligge ved Bleghaven. En Aa, der havde sit Løb midt ude i Engen, med lave, sumpede Bredder, kunde ikke være til nogen Nytte; det vilde derfor ikke være mærkeligt, om en Bys vindskibelige Borgere tog sig for at lede dens Løb saa nær ind til den faste Jordbund, saa de let kunde komme

til dens Bred, og at de sørgede for at holde den sejlbar. Det er sikkert dette, der er gjort her; men det maa være sket meget langt tilbage i Tiden, maaske endog før „Borgen“ lagdes ned til Engens Kant.

Paa det ældste Billede (Side 62) ser vi de 3 Broer anbragt saa nogenlunde paa den rigtige Plads. Paa det andet Billede findes Broerne ikke, og de tre Løb med de to Holme imellem er anbragt for langt nede ad Aaen, næsten midt imellem Slottet og Fjorden. Paa begge Billeder er Holmenes Form forkeert; de har været meget mere langstrakte. Paa Billedet fra 1767 (Side 83) ser vi Rester af de gamle Løb, og de kan iagttages i Engene paa begge Sider af Østerbrogade den Dag i Dag.

Aaens Betydning som Sejlløb er ogsaa antydnet paa det ældste Billede. Vi ser et Skib paa Fjorden, et andet i Færd med at løbe ind i Aamundingen og et tredje liggende ved Ladepladsen tæt ved Bleghaven.

Skulde det ældste Billede svare til Forholdene paa den Tid, da det er lavet, maatte det vise en By i Tilbagegang. Men dette vilde stride imod det Værks Hensigt, som det skulde illustrere. Peder Hansen Resen skrev sit Værk — eller rettere lod andre skrive det — paa Latin, dengang det internationale Sprog, for at Folk i Udlandet af hans Bog kunde faa Kundskab om „Danmarks frugtbare Herlighed“. Han maler da sikkert Tilstandene mere, som de havde været, før de sidste hærgende Krige havde bragt Landet i Nød; og der havde jo i hans Barndom været gode Tider i Landet. Han maatte vel ogsaa mene, at disse gode Tider vilde komme igen, naar Krigens Saar blev lægt. Men de første 100 Aar efter hans Tid blev lutter Nedgang, i hvert Fald da for Skive. Kort efter Svenskekrigens Slutning og Enevældens Indførelse havde Byen dog over 500 Indbyggere, skønt man maa regne med, at Folketallet da var gaaet meget ned, ja, maaske kun var det halve af, hvad det havde været et Par Menneskealdrer før. Men 100 Aar senere, da Tiderne var blevne endnu slettere, og Byen havde været hjemløst af Brande, var Folketallet kun lidt over fire Hundrede!

Kom man fra Øst over Broerne og skulde videre, var Adelvejen (den reglementerede Vej, om man saa maa sige) op ad *Slotsgade*. Denne Gade var brolagt, i hvert Fald paa sin nederste Del; den var mindre stejl end de andre Veje op i Byen, skønt der omtrent midtvejs paa den var et Stykke med temmelig stærk Stigning. Terrænet omkring denne Stigning hed *Brobakken*, og de Bygninger,

der laa der, *Brobakkehusene*. Der førte endnu 3 Veje eller Gader fra Broen op til Byen; men det var nærmest Genveje op til Tingpladsen (Torvet) eller til forskellige Dele af Adel- og Nørregade. De var alle mere eller mindre vanskelige at befare, enten paa Grund af deres Stejlhed eller slette Tilstand. Den Skraaning, paa hvilken Bydelene nedenfor Hovedgaden laa, var flere Steder ret vandrig. Kilder vældede frem, eller Vand sivede op og dannede Smaabække og Løb, og Terrænet var ujævnt.

Til Tingpladsen førte *Tinggade*, der ikke var brolagt, og som dels i uregelmæssig Bugtning gik langs ad en Skraaning, der hældede mod Syd, dels paa sit sidste Stykke, lige før den naaede Tingpladsen, var saa stejl, at den var vanskelig at befare med Køretøjer. Lige neden for dette stejle Sted var der tæt Syd for Gaden en Kilde, hvorfra de, der boede omkring Torvet eller ved Tinggaden, hentede Vand. Her blev siden Byens offentlige Brønd, og Pladsen om den var Kommunens og vedblev at være det nær ned mod vor Tid.

For gennemgaaende Færdsel havde Tinggade vist meget lidt at betyde; den var hovedsagelig Vej til Kilden og Genvej for gaaende og ridende til Torvet. Først i en meget ny Tid er den bleven reguleret og brolagt; i ældre Tid betegnes den ofte kun som „Vejen“.

*Østergade* var for saa vidt en mere betydelig Gade, som den blev mere benyttet som Genvej for Færdselen fra Broen og Nord ud af Byen eller omvendt. Den havde ikke samme Forløb som nu, men gik fra et Punkt nederst i den nuværende Østergade i en mere skraa nordlig Retning (bag om Postgaarden og Hotel Royal) og mandede ud i Nørregade omtrent for Enden af Sallinggade. Dens gamle Retning ses endnu tydeligt inde i de Gaarde, der ligger paa dens Plads imellem Nørregade og Torvegade, idet Skellene og Bygningsgavlene følger dens tidligere Løb. Ejendommen Nr. 20 i Nørregade dækker nu Aabningen, hvor da Østergade mandede ud i Nørregade, og Indkørselen mellem „Folkebladet“s og Restauratør Povlsens Ejendomme viser, hvor den passerede over den nuværende Torvegade.

Det Stykke af den nuværende Østergade, som fra den gamle Skole gaar op foran Postgaarden, Hotel Royal og Skive Bank, eksisterede vel i gamle Dage, men kaldtes da Tinggade ligesom Gaden eller Vejen paa den anden Side af Torvet.

I 1748 brændte, sammen med Nørregade, hele den øverste Del af den gamle Østergade og blev ikke bygget op igen. En Aarsag hertil var sikkert den, at en Del af Grundene heroppe efter Branden blev købt af Amtsforvalteren, der var Ejer af Amtstuegaarden (nu

Hotel Royal), og han har ikke været interesseret i at faa dem bygget, men har lagt dem ud som Have til sin Gaard. Gaden blev dog i lang Tid ved at eksistere som Vej bag om Ejendommene i den øverste Del af den nuværende Østergade; men den Færdselsret, som Folk havde, blev senere forskubbet Nord om Amtstuegaardens Haver, hvor den hævdes endnu af nogle enkelte.

Den nederste Del af Østergade synes efter de gamle Tegninger (Side 62) ikke at have haft den Drejning mod Syd, som den senere havde, og heller ikke er der noget paa disse, der kan tydes at være Brogaarden. Maaske er begge Tegningerne her unøjagtige, eller maaske har Østergade oprindelig gaaet bag om Brogaarden. Denne Gaard regnes i hvert Fald altid med til Tinggade, men ligger isole-ret allernederst i Gaden nær ved Broen, og nærmest Vest for den var der i gamle Dage et Stykke Kær eller „moradsigt“ Jord, som tilhørte Kommunen. Dette Jordstykke enedes Borgerne ved et Raadstuemøde 1766 om at overdrage til den daværende Ejer af Brogaarden, Ole Rønberg.

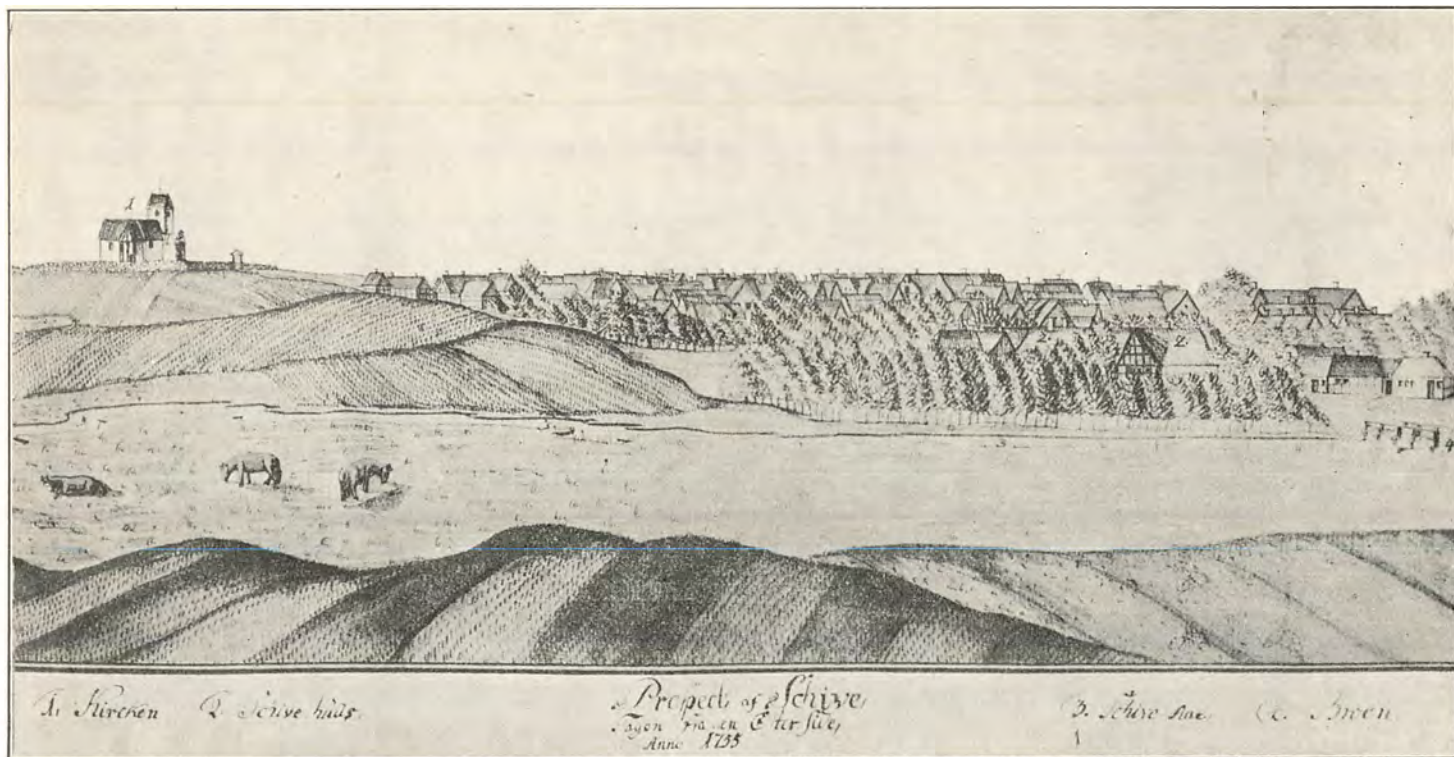
I en Indberetning efter Branden 1715 kaldes *Brogaarden* „en liden Gaard ved Broen, der ejes og beboes af *Anders Bering*, Øltapper“. Hans økonomiske Tilstand er „maadelig“, hvad der i de Tidens Sprog vel betyder „saa nogenlunde god“. Her bor ogsaa *Jens Handskemager* og *Maren Farverpige*. Anders Bering drev ellers ogsaa almindelig Købmandshandel. Han og hans Hustru døde kort efter hinanden 1760, og Gaarden blev solgt ved Auktion. Den beskrives da som gammel, meget brøstfædig og miserabel, og den blev med Grund, Haver, tilliggende Engstykker og et Hus, kaldet Handskemagerhuset, tilslaaet Bedemand Mikkel Sørensen for ialt 166 Rdlr.

Af Mikkel Sørensen maa sagtens derefter Ole Rønberg have købt Gaarden.

Vi maa af Beskrivelsen slutte, at Brogaarden har undgaaet at blive ødelagt af de stedfundne Brande. Den har efter 1750 sandsynligvis været den eneste gamle Gaard i Byen\*). En af dens Bygninger kaldtes „det gamle Farverhus“, hvad der rimeligvis betyder, at der i sin Tid havde været knyttet et Farverprivilegium til Gaarden, og et andet hed Handskemagerhuset; det laa enligt nær ved Broen (se Billedet af 1755, Side 70). Brogaarden brændte 1785 og blev genopbygget af Ole Rønberg.

*Østertorv* henlaa i øvrigt i en meget uordentlig Tilstand. Naar det var fugtigt Vej, var det nærmest et Morads.

\*) „Amtsgaarden“ var dog heller ikke brændt ved Brandene 1748 og 1749.



Af Byen ses fra venstre til højre: Husene i Sønderbyen, Vestergade og Adelgade. Slotsgade og Tinggade har kun øverst oppe et Par Huse hver. Længst til højre oven for Broen: „Handskemagerhuset“ og Brogaarden; der over igen enkelte Huse i Østergade og øverst Amtstuegaarden. Af Nørregade ses intet. Den aabne Plads fra Brogaarden op forbi Amtstuegaarden er hele Terrænet mellem Tinggade og Østergade samt Torvet, der altsammen var ubebygget.



Mellem den brolagte Vej til Broen (Brogade) og Slottets Ladegaard var en græsbevokset Plads, der brugtes som Markedsplads for Trævarer. Her holdt „Skovlovringerne“ paa Markedsdage med deres Tømmerlæs og Træsager.

Den sidste Dag i Aaret 1700 udstedtes en ny kongelig Forordning om Consumptionen og dens Optrækning. Det indskærpedes heri, at Byerne skulde være lukkede, omgivne med forsvarlige Plankeværker, saa der ingen Adgang fandtes til dem uden igennem de lovlige Porte. I Skive har man just ikke forhastet sig med at efterkomme det kongelige Paabud; for det var først i Aaret 1707, at Byfogden *Fabricius*

fik stabled et Plankeværk op langs Syd-siden af Slots-gade og ned foran Skivehus i Skellet mellem Byens og Herregaardens Grund. Men han kom for den Sags Skyld da ogsaa tidsnok der med sit Plankeværk; for det medførte en drabelig Fejde mellem ham og Ejeren af Skivehus, Oberst Werner Parsberg (se Skivebogen 1919, Side 66).



Kirhegade 1 Aar 1925; forhen Bomhus ved Vesterbom.  
(Hadrup fot.)

Ved dette Consumptionsplankeværk dannedes der en skarp Grænse mellem Byens Ejendomme med deres Haver indenfor og Markerne udenfor. Til Brug for Toldbetjentene, der skulde føre Opsyn med, at intet smugledes ind over Plankeværket, anlagdes der uden for dette en Sti, ad hvilken de jævnlig skulde patrouillere, særlig om Natten. Denne Toldernes Sti er som bekendt endnu bevaret omkring den største Del af den gamle By.

Grænsen har haft en meget stor Betydning for Bevarelsen af den Form, som Byen dengang havde. Den var rigtignok en stor Gene for alle de Grundejere, der fra deres Gaarde og Haver havde haft Porte og Laager ud til deres bagved liggende Marker; men dette tog den enevældige Regering intet Hensyn til. Den hindrede tillige, at disse Marker af enkelte toges i Brug som Oplagspladser eller til Udvidelse af Haver og Bagpladser. Grænsen skulde være



saa lige som muligt og frembyde de færrest mulige Vinkler og Kroge, der kunde hindre et effektivt Opsyn; det var derfor særdeles vanskeligt for en Grundejer at faa noget ændret ved den, især hvis Ændringen vilde bryde den rette Linie. Byen har da ogsaa forstaaet at indrette sig saa godt inden for sit Plankeværk og sin Toldsti, saa disse Levninger fra en svunden Tid har faaet Lov til at ligge urokkelig fast.

## BYGGESKIK OG BRANDE

I Sønderbyen fandtes, som vi har set, endnu efter Aar 1700 den fra Middelalderen eller vel endog fra Oldtiden nedarvede Byggeskik. Husene havde lave, klinede Lervægge, som oftest uden Vinduer. Stuen var uden Loft, og Lyset kom ind gennem en „Lyre“ i Tagrygningen. Huse af den Art var almindelige paa Landet, navnlig i Fjendsherred, og de forsvandt først ca. 100 Aar senere; ja, enkelte Steder var de endnu i Brug i 1830erne.

Muligvis fandtes der saadanne Bygninger andre Steder i Byen end i Gryderboderne; men ellers var man gaaet over til den nye Skik at opføre Beboelseshusene af Mur- og Bindingsværk, medens sædvanlig endnu Udhusene havde Lervægge.

Skive var ikke dengang Byen med de røde Tage, for der fandtes ikke et eneste saadant, alt var straatækt. Om maaske tidligere enkelte rige Borgere havde rejst anseligere Huse med Tegltage vides ikke; i saa Fald maa disse igen være gaaet til Grunde under Krigens Hærgninger og Byens Brande. Sit første kendte Tegtag fik Skive i 1703, da Præsten *Chr. Lassen Tychonius* genrejste sin Gaard paa Hjørnet af Adelgade og Tinggade efter en Ildebrand.

Det var i det hele taget den røde Hane, der Gang paa Gang skulde gribe ind og ændre Byens Udseende, og den greb dybt ind. I de 100 Aar fra 1650 til 1750 rejste den mindst en halv Snes Gange sin flammetakkede Kam over Byen, og for hver Gang efterlod den sig Tomter, hvorpaa ingen Huse rejstes. Ilden fortærede, hvad Fjender havde levnet, og Byen gik halvt til Grunde i en Armod, fra hvilken der i lange Tider ikke var nogen Genrejsning. Hele Gader forsvandt, og Folketallet gik ned under, hvad der nu findes i hveranden lille Stationsby.

Mellem Svenskekrigens Slutning 1660 og Aar 1700 ligger flere mindre Brande. Engang brændte 4 af de bedste Gaarde, en anden Gang 9 mindre Steder og senere igen 7 smaa Huse. Mod Aarhundredets Slutning brændte endnu en af de gode Gaarde, og endelig 24. Okt. 1699 7 Gaarde. Disse Brande blev ganske vist

hver Gang begrænsede, men Faren hang som en evindelig Trusel over den tætbyggede, straatækte By. Ingen synes dog at tænke paa at ændre Byggeskikken. Først da det 1703 brændte for Præsten Chr. Tychonius, tilmed 2 Gaarde paa een Gang — han ejede nemlig baade Gaarden paa Hjørnet af Adelgade og Tinggade og Nabo-gaarden, det nuværende Gregershus — rejste han dem igen med Tegltag paa Husene til Gaden.

Præsten fik sin Gaard rejst igen, men andre maatte sædvanlig lade deres ligge hen som Brandtomter. Der eksisterede jo dengang



Søndergade 1919.

Hugo Matthiessen fot.

intet Forsikringsvæsen, og offentlig Hjælp flød meget sparsomt. Staten var som de allerfleste af dens Undersaatter i stor Armod og Nød. Af de henimod 30 nedbrændte Gaarde og Steder fra de forskellige Brande i sidste Halvdel af det 17. Aarh. var kun en enkelt Gaard genrejst med slette Bygninger for de tidligere gode. Resten laa som Brandtomter, eller Pladserne var indtaget til Havejord.

Da ramte en ny og større Brandulykke Byen.

I en Lade til Købmand *Laurits Høderups* Gaard i Adelgade, der laa, hvor nu Hjørnet af Adelgade og Frederiksgade er, eller muligt i Laden til *Dorthe Hæsselbjergs* Gaard, der laa, hvor nu Hjørnet af Nørregade og Frederiksgade er, opstod der den 10. Juli 1715 Ild, og i Sommerens Tørke bredte den sig, drevet af en frisk Vestenvind, over den østlige Del af Byen og fortærede i Løbet af faa Timer

50 Gaarde. I Nørregade tog den paa Vestsiden de 3 Gaarde, som da strakte sig til, hvor Sallinggade nu er, og paa Adelgades Vestside 6 Gaarde, der da indtog Pladsen fra Haderups Gaard (iberegnet) mod Syd til ud for Enden af Tinggade.

Paa den modsatte Side brændte i Nørregade 5 af de 6 Gaarde, der laa mellem Enden af Østergade (som da mandede ud i Nørregade omtrent ud for Enden af den nuværende Sallinggade. Se foran!) og Hjørnet, hvor Skive Bank nu ligger. Den Gaard, der laa paa selve Hjørnet af Nørregade og Østergade (den senere Gæstgivergaard „Salling“) reddedes, skønt Ilden havde godt fat i den. Hjørnejendommen, hvor Skive Bank nu ligger, ejedes dengang af en Skipper *Niels Jensen Kolding*, der „mistede Helbredden udi Ilden og siunes mere død end levendis“, hvilket dog ikke forhindrede ham i at leve 50 Aar længere.

Med den gamle *Østergade* gik det langt værre; den gik op i Luer saa at sige fra Ende til anden, i hvert Fald den øverste Del af den, og den genopstod ikke mere. Dens Navn flyttedes hen paa den nuværende Østergade, der tidligere synes at have haft Navnet *Tinggade* lige som Gaden, der Syd for Torvet førte ned ad Bakken mod Broen. Det er i hvert Fald sikkert, at en Del af de brandlidte, som angives at have boet i Tinggade, faktisk har boet i den øverste Del af den Gade, der nu hedder Østergade, medens de faa Huse, der da vendte ud mod vor nuværende Tinggade, ikke synes at være brændt. Naar der tilmed angives at være brændt 11 Gaarde paa Tinggades Nordside, saa bliver denne Angivelse kun forklarlig, hvis vi antager, at den øverste Del af den nuværende Østergade da har heddet Tinggade.

Paa Østsiden af Adelgade mellem den nuværende Østergade og Torvet laa *Raadhuset*, der ogsaa gik med i Løbet, og samme Skæbne led et Par mindre Ejendomme, der laa ved Siden af det. Paa Hjørnet af Adelgade og den nuværende Tinggade laa Præsten Tychonius's 2 Gaarde, opbygget efter Branden 1703, Byens fornemste Bygninger. Gaarden paa Hjørnet brændte, men den anden ved Siden af (hvor „Gregershus“ nu er) skaanedes. Det er intet Under, at Præstemanden bliver modfalden over for anden Gang at blive ramt af en stor Brandulykke. Han tør ikke trøste sig til at rejse Gaarden igen, men sælger Pladsen til den rige Købmand *Peder Husted*, der bor lige over for ham paa den anden Side af Gaden. Husted rejste paa Hjørnet et stort straatækt Pakhus med Gavl til Adelgade og brugte ellers Pladsen til Tømmerplads og Have, og denne Anvendelse vedligeholdte sig under de følgende Ejere over 150 Aar, indtil en Værtshusholder *Niels Pedersen* i den øverste Del af Huset, der

imidlertid var bleven lidt ombygget og havde faaet Tegltag, i 1871 fik indrettet et Værtshus med Indgang paa selve Hjørnet.

Tychonius boede siden i sin anden Gaard lige ved Siden af. Han solgte den, da han blev forflyttet til Viborg, til sin Efterfølger i Embedet, Pastor *Hasse*. Senere hen (1818) blev Gaarden købt til Skole af Skive Kommune og brugtes som saadan, til Skolen i Østergade blev bygget 1852.

Branden 1715 fandt Sted paa et Tidspunkt, da det var umuligt for Regeringen at give nogen videre Støtte til de brændte Bygningers Genrejsning; det var under den store nordiske Krig. Borgerne savnede ofte selv Midler til at bygge for, og saaledes gik det til, at kun en ringe Del af det nedbrændte erstattedes af nye Bygninger. Men nogle Huse blev dog rejst, og enkelte røde Tage hævede sig blandt de graa Straatage (se Billedet Side 41).

Aar 1725 den 21. April var atter en Ulykkesdag for Skive. En ny Ildebrand ødelagde da en Del af Vestergade, hele den gamle Sønderby (Gryderboderne), Slotsgade og den sydlige Del af Adelgade. 32 Steder, hvoraf 12 var hele Gaarde, brændte. Ulykken ramte Byen saa meget haardere, som der endnu laa ca. 30 Tomter fra tidligere Brande ubebyggede, deraf 16 fra 1715.

Mange af Landets Købstæder hjemsøgte i det hele i disse Aar af ødelæggende Brande, og dette foranledigede Regeringen til at paabyde, at Straatagene skulde afløses af Tegltage, i hvert Fald til Gaden. Fra Byerne lyder der et Ramaskrig over dette Forlangende. Det erklæres bestemt, f. Eks. fra Horsens, at Fordringen er uigennemførlig, da dens Opfyldelse vilde forarine mange Mennesker og tvinge dem bort fra Hjem og Ejendom. Nogle flere Tegltage fremkaldte Regeringens Bestræbelser vel; men for største Delen fortsattes paa den gamle Maner, og man lagde Straatag paa de opførte Bygninger.

Det Skive, der rejste sig efter Brandene 1715 og 1725, kender vi saa godt som intet til, da det atter forsvandt ved 2 Brande 26. Maj 1748 og 3. April 1749, der fortærede den hele By „undtagen trende smaa Steder“.

## 1750—1826.

Det Skive, der efter disse Brande rejste sig af sin Aske, frembød i sit Ydre den Forskel fra det gamle, at de røde Tage blev mere overvejende, i hvert Fald i Hovedgaderne. Det var jo ikke muligt for Borgerne uden Hjælp at genopbygge deres By, og Regeringen ydede da ogsaa Hjælp til enhver, der vilde bygge, men paa den Betingelse, at den nyopførte Bygning blev tækket med Tegl.

Det viste sig imidlertid, at Fordringen heller ikke denne Gang helt kunde gennemføres, og de allerfleste Bygninger i Slotsgade, Tinggade og Østergade fik Straatag, ligesom ogsaa Bagbygningerne i Hovedgadernes Gaarde ofte blev tækket med Straa. Selv de to kongelige Kornmagasiner, som stod øverst i Tinggade lige ved Torvet, beholdt deres Straatag, og af de nye Huse fik Pakhuset paa Hjørnet af Tinggade og Adelgade og ligesaa et langt Hus, der rejstes paa Raadhusets Plads fra Torvet og hen til Hjørnet af Østergade, begge Straatag. De Huse, der rejstes, var jo sikkert ellers mere moderne



Smed Christensens Gaard (Vestergade Nr. 12).

Hugo Matthiessen fot.

end de gamle. De opførtes som oftest af Mur- og Bindingsværk; men ikke saa sjældent var dog Side- og Baghuse inde i Gaardene Stolpebygninger med klinede Lervægge mellem Stolperne. I de tre Gader, der løb ned mod Øst, og i Nørregade fandtes der dog ogsaa lerklinede Huse til Gaden.

Husene var i det hele baade lave og snævre, og der var kun faa Bygninger, der i Arkitektur og Udstyr hævede sig over de øvrige. Af de almindelige borgerlige Huse fra den Tid er kun faa bevarede. Endnu staar dog Forhuset til Smed Christensens Gaard i Vestergade som et Minde fra den Tid, og i Smøgen mellem Nr. 7 og Nr. 9 i samme Gade staar et gammelt Sidehus, som dog dengang; da det blev opført, vel var et Sidehus til Gaarden i Vestergade, men tillige



var et Slags Forhus med Vinduer ud til Skolegyden, hvoraf Smøgen er en Rest (se Side 63).

I *Vestergade* blev der kun genopbygget 8 Gaarde, 4 paa hver Side af Gaden. Store Haver laa imellem dem ud til Gaden, eller de adskiltes fra hverandre ved Gyder. Paa Sydsiden fandtes saaledes den ofte nævnte Skolegyde, og paa Nordsiden af Gaden var der et bredt Gab mellem den Gaard, hvori for ca. 40 Aar siden Købmand H. B. Kloch og senere Købmand Hestbech boede (Nr. 10), og Ejendommen ved Siden af (Nr. 8), hvori paa samme Tid Kobber-



Chr. Jespersens Gaard (Adelgade Nr. 14).

Hugo Matthiessen fot.

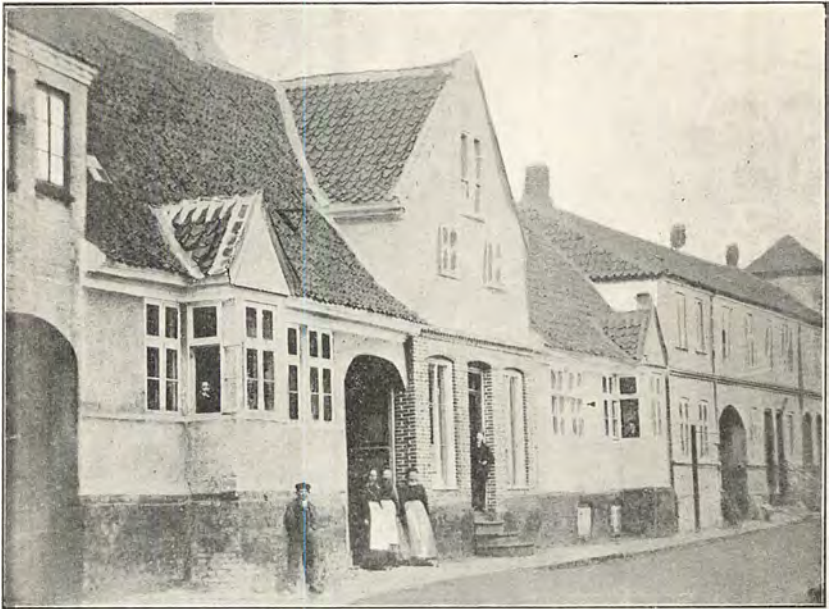
smed Byrum og Guldsmed Fibæk boede. Aabningen hed „*Ageskaaret*“ og førte ind til Hjørnet af Bymandstoft, hvortil det var Alfzarvej. Adgangen til Bymandstoft var af Hensyn til Kreaturerne lukket med et Led, som hed „*Ageskaarleddet*“, og denne Betegnelse brugtes ofte om Vejen eller Gyden selv.

Byrums og Fibæks Ejendomme blev i øvrigt først bygget mange Aar efter Branden. Paa Pladsen Øst for Ageskaaret laa der ud til Vestergade en stor Have, som hørte til Byens fornemste Gaard i Adelgade — den senere „*Rybner Petersens Gaard*“. Senere blev Haven erhvervet af Købmand Jens Sørensen, der boede lige over for paa Sydsiden af Vestergade, og af denne delvis brugt til Tømmerplads. Paa Sydsiden af Vestergade var der en meget stor Have ud til



Gaden mellem den Gaard, der laa paa Hjørnet lige over for Apoteket, og den næstfølgende mod Vest paa Hjørnet af Skolegyden.

De enkelte Gaarde laa i det hele temmelig frit, hver for sig ligesom Gaardene i en tæt bygget Landsby. Og fraregnet, at de fleste nu havde Tegltag, i hvert Fald til Gaden, var der ikke nogen videre Forskel paa Gaardene i Skive og de mere moderne Bindingsværks-Bøndergaarde, der samtidig begyndte at rejse sig paa Landet, især paa enkelte Godser i Salling. Købmandsgaardene var dog i Regelen mere omfangsrige, fordi de foruden at have Plads til Avl



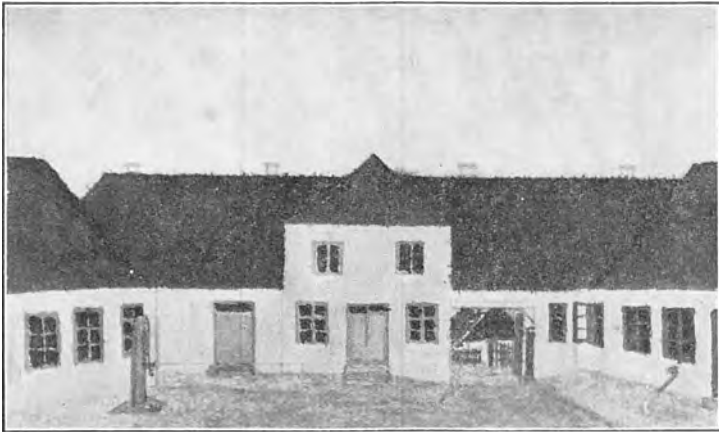
Rybner Petersens Gaard (Adelgade Nr. 16), set fra Gaden.

og Landbrugsbesætning, som dengang nødvendig hørte til, tillige maatte rumme Varelagere og Butiksrum og ofte tillige Brændevinsbrænderi eller Bryggeri. Vi træffer derfor i Byen Gaardsrum, der i Omfang er nær ved at kunne maale sig med Herregaardenes Ladegaarde.

Naturligvis bestod en Del af Byens Ejendomme kun af en Bygning til Gaden med bagved liggende Have samt et lille Sidehus; men i Hovedgaderne var den Slags Ejendomme faatallige i Forhold til Gaardene. De ejedes ofte af Haandværkere, og det var hyppigst dem, der havde størst Vanskelighed ved at faa deres Huse bygget op igen efter Branden. Meget ofte laa Tomterne derfor ubebygget hen og opslugtes i Regelen til sidst af en nærliggende større Ejen-

dom. Husets Indretning i en saadan mindre Ejendom svarede ganske til, hvad ældre Folk endnu saa godt kender fra deres Barndom fra gamle Stuehuse paa Landet. Husets Vidde var i Regelen kun 7—10 Alen. Det gav Plads til en Stue med et Par Alkover i Baggrunden. Selv i Stuehusene til flere af de større Gaarde i Skive finder vi i Slutningen af det 18. Aarh. samme Indretning. Finere Folks Stuer var dog ikke indrettet med Alkover, men havde Vinduer til begge Sider, og der var særlige Sovekamre. Køkkenet var i Regelen lagt i et Sidehus, der var sammenbygget med Forhuset, saa der var direkte Passage fra det til Stuerne.

Af Bygninger med en lidt finere Arkitektur end de øvrige opførtes der kun faa. Den mest fremtrædende var den senere „*Rybner*

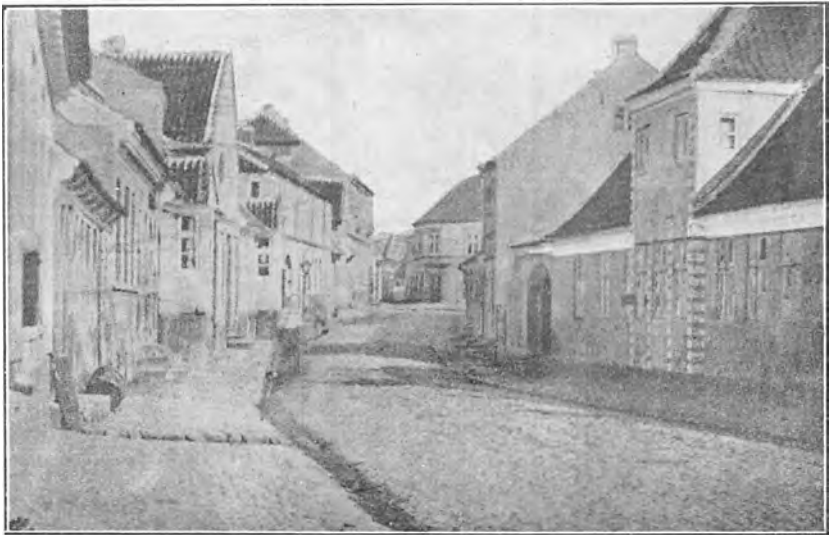


Rybner Petersens Gaard, set fra Gaardspladsen.  
(Efter en Tegning.)

*Petersens Gaard*“ i Adelgade med fremspringende Karnap og 2 Frontespicer (Kviste, som de dengang kaldtes). Hvem der har opført denne Gaard, vides ikke bestemt, men den ejedes faa Aar efter Branden af Byfogden *Caspar Peder Rothe* og er maaske opført af ham. Han blev Byfoged i Skive 1754 efter *Dorchæus's* Død. De tre efterfølgende Byfogder købte den hver efter sin Formand — *Hellich* 1774, *Selmer* 1775, *Rosenstand* 1826. Senere tilhørte den Postmester *Holm* og efter dennes Afgang 1868 Frk. *Soetmann*, der oprettede Boghandelen der. 1872 købte *Rybner Petersen* Gaarden.

En af Byens største Gaarde var Byfoged *Dorchæus's Gaard* paa Hjørnet af Adelgade og Slotsgade. Den tilhørte i det 17. Aarh. Amtmand *Henrik Müller*, der 1694 solgte den til Borgmester *Fabricsius*, efter hvem Byfoged *Dorchæus*, der var gift med hans Datter, blev Ejer af den. Efter Branden opførte sidstnævnte den igen med

26 Fag Forhus til Adelgade. Paa Midten af dette Forhus var der en Frontespice, som sammen med en Del af Huset staar den Dag i Dag. Ned langs Slotsgade byggedes 17 Fag teglhængt Hus med Indkørselsport paa Midten og længere ned ad Gaden langs Haven et Hus paa 10 Fag med Straatag. Nord i Gaarden byggedes et Sidehus paa 14 Fag til Lade og Hestestald. Mod Øst ned til Haven var Gaarden aaben. Gaardens Bygninger udgjorde tilsammen 67 Fag eller ca. 165 løbende Alen. 1759 solgte *Dorchæus's* Enke Gaarden til Pastor *Worsøe*, og denne solgte den igen 1767 til sin Efterfølger, Pastor *Windø*. Efter *Winds* Død deltes Gaarden. Den nord-



Adelgade. Den gl. Præstegaard (Nr. 9) i Forgrunden til højre.

ligste Del af Forhuset med Frontespicen samt den bagved liggende Del af Gaarden og hele Haven købtes af *Rosenkrantz de Lasson* til Astrup. Hans Søster, der var Enke efter en Kaptajn *Lüttichau*, fik Hjørnet og den teglhængte Længe ned langs Slotsgade. Det straatækte Hus nedenfor solgtes for sig, saaledes at den flotte Gaard nu var stykket ud. Efter *R. de Lassons* Død 1813 erhvervedes hans Del af Ejendommen til *Præstegaardø* for Skive og Resen Menigheder og anvendtes i denne Egenskab, til der i 1882 byggedes en ny Præstegaard ude ved Resenvej.

Byens omfangsrigeste Gaard var *Amtstuegaardø* (nu Hotel Royal). Den og Brogaarden var de eneste Gaarde, der undgik Ødelæggelse i Brandene 1748 og 1749. Den var bygget som 2 Gaarde (den øvre og den nedre) ved Siden af hinanden ud til Østergade.

Den øvre laa, hvor Royal nu ligger; „Nedergaarden“s Plads er nu den øverste Del af Torvegade. Men desuden hørte ogsaa den der- efter følgende Grund, hvor nu „Postgaarden“ ligger, ind under Amtstuegaardens. Her laa der som en Fortsættelse af „Nedergaarden“ langs Østergade et Hus med 3 Lejligheder, som Amtsgaardens Ejer lejede ud.

Gaarden ejedes i første Halvdel af det 18. Aarh. af Amtsforvalteren *Anders Mikkelsen Lund*, der var Jordegodsejer og Tiendetager i stor Stil og gjorde store Forretninger i Kornhandel, ligesom han ogsaa holdt en stor Kreatur- og Svinebesætning, som fordrede megen Plads. Men Gaarden eller Gaardene havde da ogsaa 145 Fag Hus eller ca. 350 løbende Alen.

Efter A. M. Lund fik Sønnen, J. M. Lund, Gaarden og Embedet; men da han blev forflyttet til Thisted, gik Gaarden fra den ene til den anden af de skiftende Amtsforvaltere, der hver købte den af sin Formand. Da Amtstuen i 1806 flyttedes til Viborg, købtes den af den tidligere Ejer af Herregaarden Astrup, *Axel Rosenkrantz de Lasson*, som tog Bopæl paa Gaarden.

A. R. de Lasson havde i øvrigt efterhaanden købt alle Ejendomme paa Adelgades Østside, samt de to forhenværende kongelige Magasiner paa Torvets Østside og Ejendommene mellem dem og Østergade (langs Torvestræde), foruden en større Gaard i Nørregade. Han var nu efter Købet af Amtsgaarden Ejer af en bred Stribe af Byen fra Apoteket og omtrent ud til Krabbesholmsvejen (Havnevej). Hans Indflydelse som Storgrundejer har dog ikke sat sig mange Spor i Byens Udvikling. Det vigtigste er maaske det, at han fra Amtstuegaardens bortsolgte (1811) Lejehuset ved Østergade med bagved liggende Grund. Dette blev nu den selvstændige Ejendom, paa hvis Grund den store Bygning paa Hjørnet af Torvegade og Østergade (Postgaarden) nu staar.

Paa et ubebygget Grundstykke, der hørte til Ejendommen paa Hjørnet af Torvestræde og Østergade, byggede A. R. de Lasson det Hus, som endnu staar der (Østergade Nr. 4). Derimod synes selve Hjørneejendommen ved Torvestræde at være bygget før hans Tid.

Selve Amtstuegaardens solgte de Lasson 1811 til Købmand *P. M. Woetmann*, og nu bliver den for en Tid en almindelig Købmandsgaard. Under Woetmann eller en af de nærmest følgende Ejere bliver en Del af „Nedergaarden“ nedbrudt. Over dens aabne Plads dannes der langs Ejendommens Østgrænse en Sti helt over til Krabbesholmsvejen („Skovstien“). (Se Kortet S. 87.)

I øvrigt byggedes de største og smukkeste Købmandsgaarde yderst i Nørregade. Her laa en stor Gaard, omtrent hvor Hjørnet

af Thomsensgade og Nørregade nu er, og en anden paa samme Side lidt længere ude, hvoraf nu Grosserer Mich. Nielsens Gaard er en Del. Begge disse Gaarde havde Frontespicer paa Forhuset.

Paa den modsatte Side af Gaden (Østsiden) yderst ude byggede *Christen Pedersen Svinót* Byens største Købmandsgaard. Dens Forhus paa 24 Fag (ca. 60 Alen) synes ikke at have haft nogen særlig Udsmykning eller i Byggemaade at have adskilt sig fra de almindelige Mur- og Bindingsværksbygninger; men indvendig var



Gammel Købmandsgaard (Nørregade Nr. 27).

Hugo Matthiessen fot.

det meget rummeligt og mere herskabeligt indrettet end de andre Købmænds Beboelseshuse. Bag i Gaarden byggedes en straatækt Lade af samme Længde som Forhuset. Sidehuset mod Nord var paa 20 Fag (50 Alen langt); den sydlige Længe var derimod kun paa 15 Fag; men saa byggedes desuden ud fra Midten af Hovedbygningen et „Korshus“ paa 7 Fag ud i Gaarden, saa denne deltes i to Gaarde ved Siden af hinanden. I dette Korshus har formentlig Køkken, Bryggers og andre Udenomsbekvemmeligheder haft Plads.

Medens, som før sagt, Forhuset var en Bindingsværksbygning, havde Korshuset fuldt murede Vægge (Grundmur), og det samme var Tilfældet med den nordlige Længes underste Del. Denne Længe







havde nemlig to Etager, hvoraf den øverste var Bindingsværk eller maaske en Trækonstruktion, opført paa det murede Underhus.

Nord for Gaarden laa Ejendommens store Frugt- og Køkkenhave. Den strakte sig helt ned til Laden og til Dels om bag denne. I Haven var der indrettet to store Fiskedamme.

I sine Velmagtsdage hørte saavel Gaard som Have til Byens Seværdigheder. Senere blev Gaarden delt i to og derefter vel endnu videre udstykket. Muligvis staar dog endnu enkelte Dele af de af Chr. Svindt opførte Bygninger i Gaardene derude i Nørregade.

20 Aar efter Branden havde man faaet genrejst i alt 91 Gaarde og Huse; men samtidig angives Familiernes Antal i Byen kun til 80. Af Ejendommene var en Del kun nogle meget smaa Rønner, der beboedes af enlige Personer, mest gamle Kvinder.

I Erik Pontoppidans „Danske Atlas“, der udkom 1767, findes omstaaende Billede af Skive. Af fremhævede Bygninger i Byen noteres paa Billedet, foruden Kirken og Skivehus, kun Landsdommer Rothes (Rybner Petersens) Gaard, Amtstuen (Hotel Royal) og Købmand Svindts Gaard. Anden seværdig Arkitektur frembød Byen ikke.

Men Byen kravlede dog fremad, skønt det gik langsomt. Om trent ved Aarhundredskiftet var Indbyggerantallet atter steget til 500; men hvor langsomt det end gik med Tilvæksten, kunde Byggevirkomheden dog ikke holde Trit. Der blev virkelig Bolignød, og denne blev endnu værre, da Danmark kom i Krig med England, og Havene blev spærret, saa Forbindelsen med Norge afbrødes. Derved blev der en saa følelig Mangel paa Tømmer, at den ikke alene ganske standsede Byggeriet i en lang Aarrække, men der savnedes endog Træ til saa nødvendige Ting som Liggister. Ofte maatte man skille Porte ad eller brække Bræddegulve op for at faa Materiale til Liggisten, og Fattigfolk maatte ofte stedes til den sidste Hvile foruden. Man flettede da store Halmmaatter og svøbte Liget deri.

Boligmangelen havde til Følge, at de Huse, der stod, ofte stykkes ud og solgtes i meget smaa Parter. Et Hus paa en halv Snes Fag (ca. 25 Alen) deltes ofte i 3 Lejligheder, der hver fik sin Ejer. Ofte havde 2 Naboer fælles Skorsten, for ikke at tale om, at mange Ejere kunde være fælles om en Brønd. Det var naturligvis mest i Sidegaderne mod Øst, at denne Udstykning fandt Sted; men ogsaa i Nørregade fandtes der nogle stærkt udstykkede Huse.

Og efter Krigsperioden kom Krisetiden, der ligeledes hemmede Byggeriet. Følgen deraf var, at i de 60 Aar fra 1766 til 1826 var der kun bleven bygget i alt 18 nye Ejendomme, hvoraf tilmed de fleste var meget smaa, og slet ingen særlig stor og betydelig.

## FOR HUNDREDE AAR SIDEN

For hundrede Aar siden havde da Skive samme Ramme, som den havde haft saa langt tilbage, som dens Historie kan efterforskes; men den kunde ikke ganske udfylde Rammen. Ikke alene var den egentlige Sønderby bag Vestergade forsvunden, og den gamle Østergade bleven til en ubebygget Vej; men inde i de Gader, der var opretholdt, gabede mange tomme aabne Pladser, eller der fandtes Haver eller endog dyrkede Marker helt ind til Gadelinien, hvor der før havde staaet tætte Husrækker.



Gammelt Hus paa Hjørnet af Thomsensgade og Nørregade, nedrevet 1923.  
(Efter Fotografi, tilhørende Skive Museum.)

I arkitektonisk Henseende var Byen maaske for saa vidt gaet frem, som der nu fandtes mange pæne Bindingsværksbygninger med røde Tage; men Straatagenes Tal var endnu saare stort. Alle Bygningerne i Østergade neden for Torvestræde, ligesaa alle Husene i Sønderbyen og et Par Stykker i Brogade havde Straatag. Mærkelige var det, at næsten hele Nørregade med Undtagelse af de større Gaarde (knap en halv Snæs) ogsaa var straatækt.

Sammen med Straatag hørte endnu ofte lerklinede Vægge. Ogsaa de fandtes i stort Tal i Byen, ikke saa sjældent i Huse, der laa til Gaden, men naturligvis langt hyppigere i Side- og Bagbygninger.

Værst saa det dog ud omkring Torvet. Her var der kun ordentlige Bygninger paa Adelgadesiden. Paa Hjørnet af Adelgade og

Tinggade laa der paa den store Plads, hvor i sin Tid Tychonius's Gaard havde staaet, et to Lofts Pakhus, straatækt, med Gavlen, hvori Indgangen var, til Adelgade. Her havde for Resten Byens første Brandsprøjte, der var anskaffet kort efter de sidste store Ildebrande, sin Plads. Paa Torvets Østside laa Statens to Kornmagasiner. Det mindste af dem ligger der endnu, omdannet til Beboelseshus; det tilhørte i sin Tid Skomager Alstrup. Det store Pakhus laa umiddelbart Øst derfor med Gavlen ud til Tinggade og strakte sig hen langs en Del af Torvets Østside. Det er for ikke mange Aar siden nedrevet; en Del af dets Grund blev lagt til Raadhusets for at faa Plads til det nye Arresthus, som da byggedes. Nord for det store Magasin gik der dyrkede Marker lige ind til Torvet, idet al Jorden mellem Tinggade og Østergade brugtes til Avlsbrug.

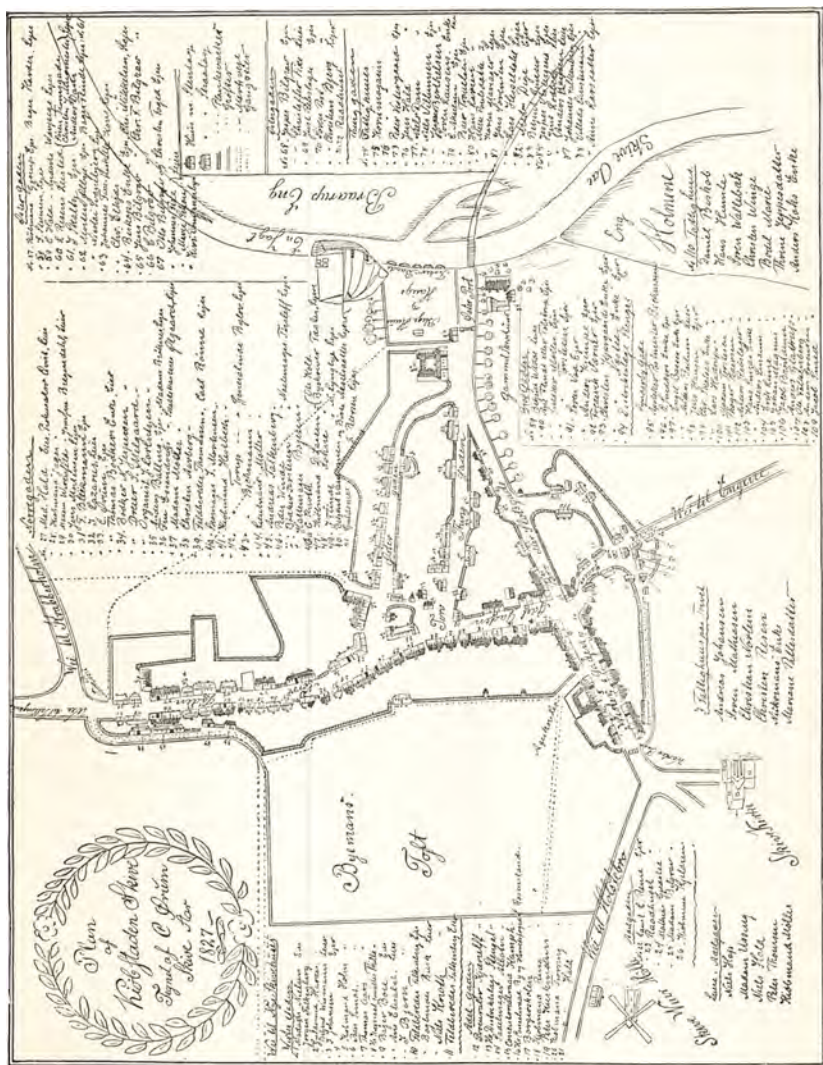
Der laa paa hele Jordarealet mellem de to Gader kun meget faa Huse. Ud til Østergade laa der, bortset fra Hjørneejendommen ved Torvestræde, kun eet lille Hus der, hvor Snedker Nørløvs Gaard senere laa, lige neden for den gamle Skole, og til Tinggade laa der kun et Par Huse øverst oppe ved det store Magasin og ligeledes to eller tre mindre Bygninger allernederst i Gaden.

Paa Torvets Nordside, hvor nu den store Karré staa, begrænset af Torvet, Adelgade, Østergade og Torvestræde, laa der en af Plankeværk indhegnet Plads, der brugtes dels til Have og dels til Oplagsplads. Paa denne Plads laa der paa et Stykke langs Adelgade et temmelig langt straatækt Hus, der brugtes paa forskellig Maade, bl. a. til Svinesti. Paa den Side, der vendte ud til Østergade, laa et Par smaa teglhængte Bygninger med Indkørsel imellem. De bar sammen med det straatækte Hus det flotte Navn „Raadhuset“, velsagtens som Minde om, at her havde Byens Raadhus ligget i Byens fordums Velmagtsdage.

Paa Torvets Østside, hvor Raadhuset nu ligger, laa Byens Fattighus. Det blev opført 1815, men blev senere flyttet om i Sønderbyen, da det nye Raadhus skulde bygges. Torvet var i det hele langtfra at være det Centrum, hvorom Livet pulserede stærkest, eller hvorom de finere Forretninger samlede sig; det lignede mere en afsides og forsømt Krog, skønt det laa ved den alfare Vej.

I Forbindelse hermed kan det bemærkes, at det i det hele vistnok stod lidt daarligt til med, hvad vi kan kalde den offentlige Renlighed og Orden. I den Henseende stod man endnu paa et ret middelalderligt Standpunkt. Om Gadernes Brolægning og Vedligeholdelse ved vi kun lidt; dog skulde sikkert allerede fra meget gammel Tid af de egentlige Hovedgader, „Adelgaderne“, hvor igennem Kongens Hærvej gik, være ordentlig vedligeholdte og til Dels

brolagte paa Byens Bekostning, medens det var overladt til Grundejerne hver at sørge for sit eget Fortov. Men disses Interesse for at holde det ordentligt og pynteligt foran Husene og feje, hver for



Samt af Skive Forsamlings Jernkasse

Skive 1827.

sin Dør, har sikkert været saare forskellig. Hertil kom, at Byen ikke har haft noget egentligt Kloakvæsen, men at man kun har sørget for, at Vandet fandt Afløb gennem aabne Rendestene og Grøfter, og har overladt til Beboerne hver at holde disse oprensede ud for sin Ejendom. Afløbet maatte naturligvis i de forskellige Bydele samle sig i enkelte Hovedgrøfter, der førte ned til Aaen.

Vi ved, at der for en Del af Adelgade fandtes en saadan langs Gadens østlige Side mellem Slotsgade og den store Tømmerplads. Den havde Tilløb fra Rendestenene paa Gadens Vestside gennem en dyb, plankedækket Grøft tværs over Gaden og drejede ved det nordlige Hjørne af „Skolegaarden“ mod Øst ned mellem denne og Tømmerpladsen. Engang i det 18. Aarh. var denne Grøft paa det Stykke, der løb langs Gaden foran den senere Skolegaard, af Gaardens daværende Ejer bleven dækket med Planker for at undgaa den ulidelige Stank, som den om Sommeren udsendte. Disse Planker figurerer stadigt i Skøderne ved Ejerskifte som et Tilbehør, der skal følge Gaarden.

Fra Vestergade førtes Afløbet ad en Grøft Syd om Apotekerens Have og videre ned langs Slotsgades Sydside til Voldgraven ved Skivehus.

Det siger sig selv, at disse primitive Afløbsforhold Gang paa Gang maatte give Anledning til Uenighed mellem Naboer, Klager, Processer og andet Spektakel\*).

Den egentlige Bys Grænser var trukket skarpt op ved Konsumptionsliniens Patrouilleveje, Stierne „bag om Byen“, med tilhørende Bomme for Enderne af Hovedgaderne: Vesterbom, Nørrebom og Østerbom. De dannede Rammen; men indenfor var der god Plads og Albuerum nok for de forskellige Virksomheder, som Byen da husede. De følgende 50 Aar gik med at udfylde de tomme Rum inden for Rammen; men saa kom det Tidspunkt, da denne blev for snæver; den sprængtes, og efter andre 50 Aars Forløb havde Byen mangedoblet sit Omfang.

## VORE BEDSTEFORÆLDRES TID

1826—1876

Byernes Vækst staar i nøje Sammenhæng med Tilstandene i Landet i det hele. Da Danmark er — og i gamle Dage i endnu højere Grad var — et udpræget Agerbrugsland, maatte Landbrugets almindelige Kaar faa en overvejende Indflydelse paa Byernes Udvikling. „Naar Bonden har Penge, har vi alle Penge“, mente Borgerne; men det betød ikke just, at Byerne altid voksede, naar Landbruget havde gode Kaar, og gik tilbage i dets daarlige Tider. I det lange Løb var det rigtigt, men naar Konjunkturerne afvekslende steg og faldt meget stærkt i kortere Perioder, holdt Sætningen ikke Stik.

\*) Et Eksempel herpaa er anført i Skivebogen 1919, S. 68 ff, hvor der tillige findes Oplysninger om flere af disse Afløb.



Borgernes Eksistens hvilede for hundrede Aar siden vel endnu for en stor Del paa deres eget Agerbrug; men der var den Forskel paa By og Land, at Borgerne som Regel selv var Forbrugere af alle deres egne Produkter og mere til, medens Bønderne maatte producere til Salg, og deres Kaar derfor i højeste Grad var afhængige af deres Produkters Afsætning og Priserne paa dem.

Krigstilstandene (Napoleonskrigene) i Slutningen af det 18. og Begyndelsen af det 19. Aarhundrede havde faaet Priserne til at stige og givet det almindelige Landbrug gode Kaar; men for Byerne blev disse Tider alligevel ikke særlig gunstige. I Aarene omkring Aarhundredskiftet steg vel Forretningslivet noget; men snart lammedes det ved Fastlandsspærringen og Danmarks Inddragelse i Krigen. Saa kom Statsbankerotten 1813 og Pengekrisens Tid. Der blev god Jordbund for Spekulation og Svindel. Enkelte Forretningsmænd slog sig op for en Tid, men endte gerne med Fallit og Undergang. Der havde aldrig i Landet før været saa mange Fallitter som i Aarene omkring 1820.

Under alt dette led Byernes jævne Befolkning ofte ligefrem Nød, fordi Priserne paa Livsfornødenheder steg til abnorme Højder. Under saadanne Forhold standsede Bybefolkningens Vækst. Men saa kom Landbrugskrisen fra 1818 med et lige saa abnormt Prisfald paa alle Produkter, og denne Krise varede over en halv Snes Aar. Nu blev det lettere at ernære sig i Byen end paa Landet, og Byernes Folketal tager til. Skive By, der Aar 1800 kun havde 500 Indbyggere, naaede 1840 Tallet 1000; men Forøgelsen foregaar hovedsagelig i Landbrugets Kriseaar (1818—1830). I de 6 Aar 1834—1840 er Stigningen i alt kun 35 Personer; der er altsaa i disse Aar saa godt som ingen Fremgang.

Disse Forhold faar naturligvis den største Indflydelse paa Byens Udvikling og Bebyggelse.

I Vækstperioderne maa der skaffes Boliger til de mange nye Familier; men der er endnu stadig Plads nok inden for Byens gamle snævre Grænser. Der er store Grunde nok at stykke ud og bebygge, og der er store Ejendomme med Bygninger, som kan deles. Gamle meget store Købmandsgaarde skæres over og afgiver rigelig Plads til 2 eller flere Forretninger.

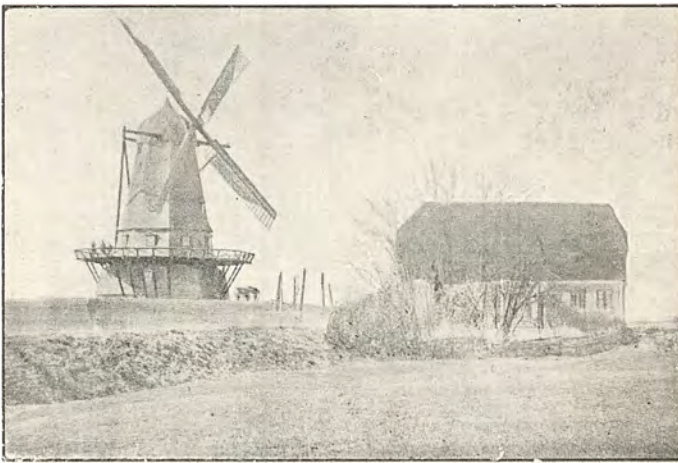
Kun i ganske særlige Tilfælde begynder man at bygge uden for Bommene. I 1827 byggede et Konsortium Skive Mølle yderst paa Vestertoft, og i 1834 byggede Købmand C. W. Ring, der var Konsortiets Hovedmand og snart blev Eneejer af Møllen, derude den kendte store Hovedbygning, der indtil 1892 endnu stod i sin gamle Skikkelse med sit høje Straatag.



Nu er denne karakteristiske Bygning moderniseret, og Møllen er brændt 1919 (se Skivebogen 1920).

Ogsaa uden for Nørre Bom rejste der sig Øst for Landevejen til Resen et Par smaa Huse; men det var Fattigmandsboliger, til hvilke Kommunen ydede Grund. Her boede Hans Humle i sit eget lille Hus, i hvis Stue der var stampet Lergulv og Murstenskakkelovn. Han havde tidligere boet i Fattighuset i Sønderbyen.

Paa den sydlige Side af Slotsgade, hvor al Jorden hørte under Gl. Skivehus, laa der før kun et enkelt Hus lige oppe ved Hjørnet af Sønderby Tværgade. Den dertil hørende Grund blev stykket ud



Skive Mølle, set fra Øst. Selve Møllen opført 1856 efter Branden 1855.  
(Klicheen tilhører Skive Museum.)

og gav Plads for et Par Huse til, men ellers blev denne Side af Gaden først senere efterhaanden bebygget.

I hvor ringe Omfang Udstykning og Deling af Ejendomme havde fundet Sted — trods Befolkningens Vækst — i Løbet af de 44 Aar fra 1787 til 1831 kan ses af følgende Sammenligning:

Grundejere	1787	1831
i Vestergade	10	10
- Sønderbyen	12	16
- Slotsgade	5	8
- Adelgade	7	18
- Nørregade	29	27
- Tinggaade	8	15
- Østergade	11	16
	82	110

Antallet af selvstændige Ejendomme og Grunde er naturligvis noget større end de her anførte Tal, idet samme Mand ofte ejede mere end een Ejendom eller Grund; men dette forrykker næppe Billedet af Forholdene synderligt, da det vel har været Tilfældet i nogenlunde lige Grad 1787 og 1831.

Man ser, at Udviklingen er stærkest i Adelgade samt i de smaa Gader ned mod Øst.

I en helt anden Henseende bragte 1830erne en stor Forandring i Byens Udseende. I over 100 Aar havde Regeringen ført Krig mod Købstædernes Straatage, uden at det var lykkedes at faa dem afskaffet, ja, mange Steder end ikke at faa deres Antal indskrænket i nogen synderlig Grad. Nu skulde det være Alvor. Under 4. April 1832 udstedtes en ny kongelig Anordning om Brandvæsenet i Købstæderne, hvis første Paragraf lød saaledes:

„§ 1: Alle Straatage, som endnu findes paa Købstadbygninger, skal i Almindelighed være nedtagne inden 10 Aar fra dette Aars Udgang, saaledes at det af Amtmanden — efter Forslag af den Bygningskommission, som, efter hvad der i nærværende Anordnings § 13 vil blive bestemt, i enhver Købstad skal findes — hvert Aar fastsættes, paa hvilken Tiendedel af Byens straatækte Bygninger Straataget i Aarets Løb skal nedtages.

§ 2: Herved bliver at tage Hensyn saavel til Straatagenes større eller mindre Farlighed efter Bygningernes Beliggenhed mod andre, som og til Ejernes Evne til at bekoste Tegltag oplagt i Straatagets Sted, og hvis nogen, som det saaledes paalægges at udføre denne Forandring, hellere end at fuldbyrde dette alt til den fastsatte Tid, vil fordele samme paa saa mange Aar, som der til den Tid endnu staar tilbage af de ovenmeldte 10 Aar, da bør dette tilstedes ham.

§ 7: Der skal for Fremtiden aldeles ingen Dispensation kunne gives til i en Købstad at belægge nogen ny Bygning eller nogen Tilbygning med Straatag.“

Ved Anordningens § 13 indføres der *Bygningskommissioner* i alle Købstæder. Enkelte Byer havde allerede i Forvejen paa eget Initiativ oprettet saadanne Kommissioner; nu lovbefales de, og om deres Sammensætning bestemmes, at de i hver By skal bestaa af Borgmesteren, Brandinspektøren, to af de „eligerede“ Mænd samt to andre Mænd, som Amtmanden efter Forslag af Magistraten dertil finder tjenlige.

Den nye Anordning indeholder endvidere en Mængde Bestemmelser om Bygningsmaade, Skorstene, Gadebredde og meget andet, som maatte faa stor Betydning for Byernes Bebyggelse for Fremtiden.

— — — Paabudet om Straatagenes Ombygning med Tegltage ramte mange som et Tordenslag. Det var jo hovedsagelig de meget smaa Ejendomme, der var straatækte, og de ejedes af Smaakaarsfolk, ofte Enker eller gamle Folk, der lige ejede Tag over Hovedet, men heller ikke stort mere. Deres Huse var ofte saa spinkelt byg-

gede, at Overtømmer og Lægter aldeles ikke kunde bære et Tegtag, og for en Del af dem fik Paabudet den Følge, at de maatte sælge deres Ejendom.

Et Held i denne Knibe var det for nogle, at Skive Bys Fællesjorder lige var bleven udskiftet (1831). Enhver Grundejer i Byen fik i Forhold til sin Ejendoms Grundtakst tildelt egne Lodder i Byens Fællede og Hede. Disse Lodder, som mange Smaafolk alligevel ikke selv kunde udnytte, kunde nu sælges, og der blev snart Rift om dem, saa de smaa Grundejere kunde sælge dem til ganske ordentlige Priser og derved faa Raad til at udføre de paabudte Forbedringer ved deres Huse.

Hvor stort disse smaa Grundejeres Tal var, kan man skønne deraf, at 25 af Byens Borgere havde en Grundtakst af under 10 Rdl., og blandt dem var der endog i Slotsgade 6 Grundejere, som kun havde en Grundtakst af 2 Rdl. hver.

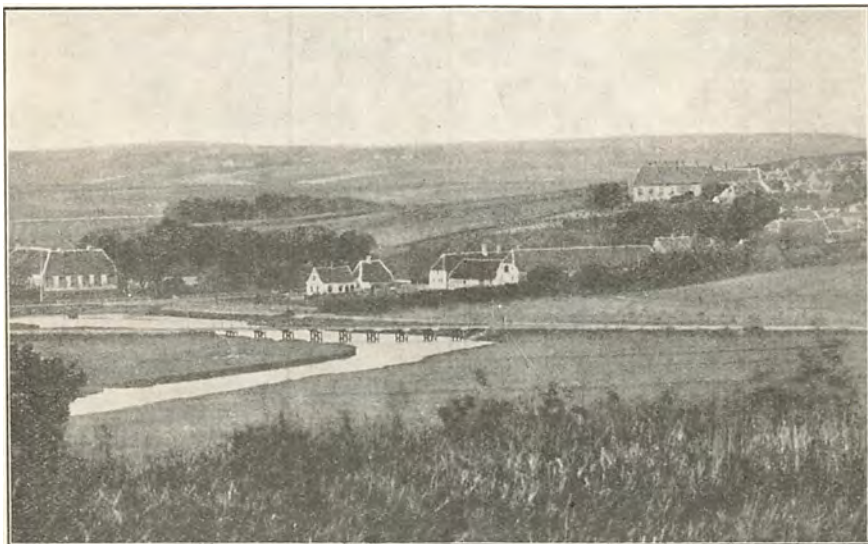
Til Sammenligning kan tjene, at Byens største Grundejer, Købmand og Møller C. W. Ring, havde en Grundtakst af ialt 900 Rdl.; men han ejede da ogsaa hele 3 Gaarde i Adelgade. Den næststørste Grundejer, Købmand J. Thiørring, havde 275 Rdl. Grundtakst. Derefter kom Købmand og Farver J. C. Holm i Vestergade (senere Hestbechs Gaard) og Prokurator Øllgaard med hver 165 Rdl. 6 Borgere havde mellem 150 og 100 Rdl. og 13 mellem 100 og 50 Rdl. Den store Mellemstand — ca. 60 % af samtlige Borgere — havde Grundtakster fra 10 til 50 Rdl.

— — — Brandanordningen bevirkede, at Byen i Løbet af de følgende 10 Aar i betydelig Grad forandrede Udseende. Nu blev de røde Tage eneherskende — saa omtrent da; det viste sig, at enkelte Huse hist og her i Baggaardene — især hvis de laa lidt isolerede — trods Lov og Forordning endnu længe beholdt deres Straatag, og umiddelbart uden for den snævre Bygrænse, Toldernes Sti, betragtede man ikke Anordningen som gældende, men byggede Lader og Pakhuse paa gammeldags Vis med det kære Straatag.

Gennem *Fyrreaarene* gør Skive kun ringe Fremgang, men der sker dog en Del, som sætter Spor i Byens Ydre. Opfyldningen af Hestemarkspladsen uden for Vester Bom (se foran, Side 53) og Opførelsen af Husrækken fra Vestergade op til Kirkelaagen (Kirkestræde) (1843) ændrer Byens Udseende paa den Kant (se Billedet Side 99). Paa Slotsgades sydlige Side, hvor der hidtil kun var bygget et Par smaa Ejendomme øverst oppe, udstykkes der flere Byggegrunde af Skivehus Jord, og ned langs Gaden bygges der i eet Aar (1843) 4 nye Smaaejendomme. Samme Aar byggede P. I. Dige det lille Brohus nede ved Siden af Acciseboden, hvor det tid-

ligere „Handskemagerhus“ (se Side 69) havde staaet. I det hele byggedes der i de første Aar af Fyrrerne slet ikke saa lidt, navnlig smaa Beboelseshuse og store Pakhuse. Fra den Tid stammer nemlig en Del to Etagers Pakhuse i Købmandsgaardene, saa det ser ud til, at der har været nogle faa gode Aar for Byen.

Fra Fyrrerne stammer ogsaa et Par Navne, som har holdt sig til den Dag i Dag: „*Tambohuset*“, som blev bygget 1845 af en Peder Jacobsen, Byens Tambour, og *Reberbanen*, der har Navn efter et Rebslagerhus med Bane, som anlagdes her 1847 af en Rebslager



Shive østlige Del ca. 1870, set fra Nordøst.  
(Gl. Shivehus, Liselund, Brohus, Trækbanebro, Brogaard, Sygehus.)

Jens Christensen paa en Grund, som tilhørte Ejeren af den øverste Gaard paa Vestergades Sydside, Guldsmed F. A. Harder.

Fyrrernes største Begivenhed var dog Opførelsen af det nye Raadhus. Sagen havde staaet paa Borgerrepræsentationens Dagsorden i flere Aar. I over 70 Aar havde man til Raadstue nøjedes med et tarveligt Rum i et almindeligt Borgerhus i Adelgade (den sydlige Halvdel af det nuværende Nr. 6), og det var over 125 Aar siden, Byens sidste Raadhus paa Hjørnet af Adelgade og Østergade (dengang kaldet Tinggade) var nedbrændt.

Det vanskeligste at komme til Enighed om synes at have været Spørgsmaalet om det nye Raadhuses Beliggenhed. Der var hos en Del af Borgerne Stemning for at købe det op til Torvets østlige Side liggende — forhen kongelige — Pakhus og et Par tilgrænsende

Grundstykker for at faa Raadhuset bygget saa langt tilbage mod Øst som muligt og bevare Torvet i dets hele Udstrækning. Men Borgerrepræsentationens Flertal turde ikke sætte Byen i en saadan Merudgift, som disse Køb vilde forvolde, og det hjalp ikke, at nogle behjertede Mænd satte sig i Spidsen for en frivillig Selvbeskatning og virkelig fik en stor Del Borgere til at tegne sig for bestemte aarlige Bidrag i 5 Aar for paa den Maade at faa en Del af Købesummen tilvejebragt. Man naaede ikke at faa Tilsagn om et saa stort Beløb i det hele, at Planen kunde virkeliggøres, og Raadhuset blev da 1845 rejst paa den østlige Del af Torvets Grund, hvor Fatighuset i 30 Aar havde haft sin Plads.

De Ejendomme, man dengang ikke mente at have Raad til at erhverve, maatte man dog senere — men rigtignok først mange Aar efter — købe for at faa Plads til det bag Raadhuset opførte Arresthus (1902).

Krigsaarene 1848—1850 bringer Røre og Liv paa mange Omraader. Ogsaa Handel og Omsætning paavirkes af deres Begivenheder, og den Stigning i Folketal, som Byen udviser for Tiaaret 1841—1850, synes væsentligst at fremkomme i de første og de sidste Aar af Perioden. Men det er dog først efter Krigens Afslutning, at Udviklingen tager Fart. Den fri Forfatning har fjernet Trykket af Enevældens klamme Haand fra Landets økonomiske som fra dets aandelige Liv. Der kommer efterhaanden Fart i Tingene. Blot en saadan enkelt Foranstaltning som Konsumtionens Afskaffelse (fra 7. Oktbr. 1850) befriede Byerne fra den Skranke, som Toldplankeværkerne var, og lettede Adgangen til at udvide og bebygge, hvor der var Trang dertil. Ikke mindst for Skive fik dette Betydning.

Ikke længe efter at Raadhuset var opført, rejste sig Spørgsmaalet om Tinggades Regulering. Denne Gade henlaa endnu som en snæver, uregelmæssig og næsten ufarbar Vej, kun til Dels brolagt uden for de faa Huse, som da fandtes i Gaden. Husejerne tilbød efter Opfordring frivilligt at afstaa deres Fortove, trække deres Havegærder ind og bygge deres høje Stentrapper, som ragede frem paa Gaden, ind i Husene, men vilde i øvrigt ikke have nogen Bekostning ved Reguleringen. Det værste var, at der tiltrængtes en Mængde Fyld, og dette foresloges tilvejebragt ved at henstille til dem af Byens Borgere, som havde Fyld at undvære, at køre det ned og læsse det af i Tinggade.

Om det er lykkedes paa den Maade at faa Gaden dæmmet op og gjort nogenlunde farbar, kan ikke oplyses; men Forholdene blev i hvert Fald noget forbedrede, og Følgen blev da ogsaa, at Folk nu vilde bygge der. I 1852 rejstes der ikke mindre end 5 nye Ejen-

domme ned langs dens Nordside og 2 paa den sydlige Side. Nu kom den til nogenlunde at ligne en Gade; men det var dog først, da der ca. 30 Aar efter foretoges en ny Regulering, og Gaden derefter fik en ordentlig Brolægning, at den rigtig blev brugelig for Vognfærdselen.

Hidtil havde man i Skive, hvad Byggemaade angik, holdt sig ved Jorden. Der var Plads nok, og Grundene var ikke dyre; hvorfor saa bygge i Højden! De større Ejendomme havde fra gammel Tid ligget og bredt sig, hver over et meget stort Areal, hvor de end laa i Byen. Dette kunde gaa, saa længe der ikke fandtes et Centrum,



Det nordøstlige Hjørne af Skive Torv.  
(Efter et ældre Fotografi, tilhørende Skive Museum.)

i hvis Nærhed alle helst vilde være. Et saadant Centrum var nu efterhaanden Torvet og Adelgade blevet, og dette sloges yderligere fast, efter at det nye Raadhus var blevet bygget, og Torvet og dets Omgivelser var kommen i en ordentlig Stand. I Raadhuset havde Byen faaet sin første monumentale Bygning med to Etager, og det synes at have virket som et Signal til, at nu kunde andre ogsaa bygge høje Huse. Det fortælles, at der engang var bleven rettet det Spørgsmaal til Myndighederne, om det var tilladt at bygge to Etagers Huse til Gaden, og der var da bleven svaret, at det maatte man gerne; men der vilde næppe blive givet Tilladelse til at benytte øverste Etage til Beboelse. Havde man maaske tidligere haft Betænkeligheder af Hensyn til Faren for Menneskeliv i Tilfælde af Ildebrand, saa maa denne Frygt nu være svunden.



Det første private Beboelseshus med 2 Etager lod Enkemadam *Pouline Haló*, født *Boserup*, opføre 1847. Det var Huset i Torvestræde, hvori Fiskehallerne nu er. Der var Stil i denne Bygning (den midterste paa Billedet Side 95) med de rundbuede Vinduer ligesom i Raadhusets øverste Etage, og den var efter de Tiders Opfattelse en værdig Nabo til Raadhuset, med hvis ene Hjørne den var sammenbygget. Saa fulgte i Halvtredserne flere høje Huse efter; 1851 byggede Købmand F. C. Behrens et 2 Etagers Forhus paa Adelgade for Enden af Tinggade (nu Nr. 10); 1852 blev Skolen i Østergade bygget, og samme Aar lod Snedkermester J. C. Jespersen, der havde købt den Ende af det store Magasin, som laa henimod Tinggade, sit Stykke nedbryde og byggede paa Pladsen det nuværende Nr. 3 i Tinggade; 1854 byggede Købmand F. C. Johnsen i Vestergade et 2 Etagers Forhus (nu Nr. 3), og samtidig byggede Grosserer Borchsenius, der var bleven Ejer af Amtstuegaarden, „Klubbygningen“ (den nuværende østlige Længe af „Royal“ ud mod Torvegade); 1857 byggede han Forhuset til Østergade fra Hjørnet af Torvegade til Porten (denne indbefattet). Derefter fulgte Sagfører S. Munksgaard, der ved samme Tid opbyggede sin Ejendom i Adelgade (nu Nr. 6), og Konsul Fr. Friis, der byggede et Hus i Tinggade (nu Nr. 6—8); endelig byggede Skomager Svanberg Nr. 20 i Nørregade (1859).

I al denne Byggevirksomhed følger man en ny Byggeskik. Bindingsværket er ikke saa formaalstjenligt for de høje Huse; man opfører derfor Husene af Grundmur, og Husenes Dybde gøres større. Medens tidligere 10—12 Alens Dybde havde været det almindelige, gaar man nu over til 14—16 Alen.

Ogsaa i Husenes indre Udstyr gør en voksende Kultur sig gældende. Omkring 1850 hører man Tale om tapetserede Værelser som noget nyt. En Overdaadighed som Parketgulv var naturligvis meget sjælden, men fandtes dog i det tidligere omtalte store Stuehus, som Møller Ring 1834 lod opføre oppe ved sin Mølle. Ogsaa kan det nævnes, at Bilæggerovnene efterhaanden afløses af de mere moderne Vindovne (Etageovne).

Ved denne Tid kommer ogsaa et nyt Tagmateriale frem, Skiferet, som benyttes paa enkelte større Huse. Paa den anden Side er af gammeldags Byggemaade meget bevaret; klinede Lervægge er endnu ret almindelige i Udhuse og ses end ikke saa sjældent i Bygninger til Gaden.

— — — Halvtredserne var i det hele stærke Opgangsaar. Byen gør Fremstød i flere Henseender, og Folketallet stiger med 450 Personer. Blandt Byens initiativrige og virksomme Mænd kan særlig

nævnes Konsul Fr. Friis. Han fik gennemført, at der i 1856 anlagdes en helt ny Gade, *Frederiksgade* (i mange Aar mest kaldet „Nygade“), hvortil Friis selv afgav den meste Grund og Jord. Han anlagde der Byens første Jernstøberi, og paa de af ham langs Gaden udstykkede Grunde opførtes der i de nærmest følgende Aar ikke saa faa Ejendomme.

Ogsaa sin første Dampskorsten faar Skive i Halvtredserne, idet Møller F. C. Jahnsen i 1852 lod indrette en lille Dampmølle i Enden



Nørregade i 1870erne. (Til venstre Svanbergs Hus med 2 Etager. Yderst til højre Peder Ravns Hus. Rendesten tværs over Gaden.)

af sin Ladebygning Syd for Holstebrovej omtrent lige over for, hvor Vandtaarnet nu staar. Endelig fik det ved samme Tid sit første *Sygehus*, Amtssygehuset i Sønderbyen, bygget 1853. Skønt det kun var en 1 Etages Bygning, hævede det sig betydeligt over de Huse, det laa nærmest, og er meget fremtrædende paa Billeder af Byen fra den Tid (se Side 93).

Byens Forbindelse med Omverdenen fremmes ved, at den 1857 faar Telegraf. Da dette „Væsen“ endnu ikke hørte under Staten, maatte Byen for at faa Del i dets Goder selv skaffe Telegrafbygning, og denne opførtes da for Kommunens Regning paa Hjørnet af Krabesholmsvejen (Havnevej) og Resenvej.

Det stærkt pulserende Forretningstilv fik et Stød ved Pengekrisen sidst i Halvtredserne. Nogle af dem, der havde vovet sig videst, blev slaaet ud, i hvert Fald for en Tid, saaledes Konsul Friis, og andre maatte sagtne Farten. Dette faar i nogen Grad Indflydelse paa Udviklingen i det næste Tiaar. Vel fortsættes Byggeriet ogsaa efter Krisen, men gaar omtrent i Staa med selve Aaret 1860. Af dem, der byggede i disse Aar, skal nævnes Købmand Jens Sørensen i Vestergade, der byggede 18½ Fag Forhus op af nyt 1859—60 (nu Nr. 7), men kun een Etage høj. I 1860 byggede en udenbys Mand, Propr. J. C. Erichsen, Ramsinggaard, en stor 2 Etagers Bygning i Frederiksgade (nu Landmandshotellet).

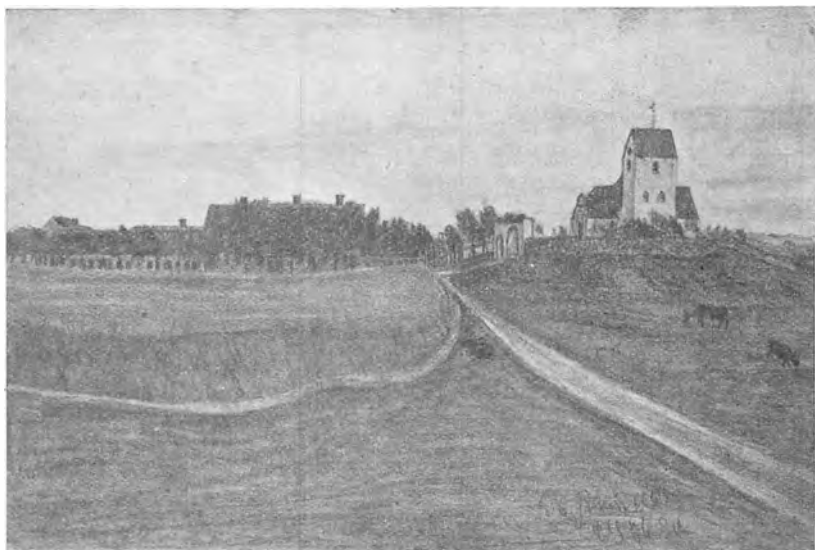
Ved Overgangen til *Tresaarene* er Skive optaget af et meget vigtigt Spørgsmaal. Det forrige Tiaars stærke Udvikling har medført mere Samkvem med andre Byer og har vakt Trang til lettere Forbindelse med dem. Det store tekniske Fremskridt, som Dampbefordringen er, maa ogsaa finde Vej hertil. Men vil det lykkes at faa Regeringens Jernbaneplaner til at strække sig saa langt mod Vest? Naar noget saa nyt og kostbart skal indføres, er der naturligvis en stor Del baade indflydelsesrige og ansvarsbevidste Mænd, der nærer Betænkeligheder. Man var dengang ikke som nu vant til at tumle med Millionbeløb. Kunde det betale sig? Vilde det ikke for Landet være et finansielt Vovestykke?

Den Plan, som mange fandt rimeligst, lod Banen ende ved Hjarbæk Havn, og der var Fare for, at den ikke vilde blive ført igennem til Skive. Da sendte en Kreds af de betydeligste Mænd baade fra By og Land i Thy, Mors og Salling en Adresse til Regering og Rigsdag med Bøn om, at Banen maatte blive ført igennem til et Punkt ved det vestlige Limfjordsbækken, og hvad enten det nu var denne Adresse, der havde virket eller ikke, saa blev Banen som bekendt ført igennem til Struer og Holstebro, og Skive var nu i Sporforbindelse med Omverdenen.

Strækningen Viborg—Skive aabnedes for Driften 17. Oktober 1864 og Skive—Struer 17. November 1865.

Aldrig saa snart havde Byen faaet Jernbane, før man tog fat paa Arbejdet for ogsaa at skaffe sig en Havn. Den gamle Losse- og Ladeplads nede ved Krabbesholm Strand var ikke længere fyldestgørende. I Aarene 1868—69 anlagde da Byen sin dengang tidsvarende Havn, som med det samme blev sat i Sporforbindelse med Jernbanen ved en Trækbane, hvoraf en Gren førtes ind til Blegghaven mellem Aaen og Brogaarden. Havnen blev senere udvidet (1902) og fik endelig ved betydelige Nyanlæg i 1924 sit nuværende Omfang.

Endelig fik Skive ogsaa i 1868 en ny Markedsplads, da den gamle ved Kirken var bleven for lille. Konsul Friis, der efterhaanden var bleven Ejer af den største Del af Bymandstoft, solgte til Byen det Stykke af Toften, der laa mellem Møllegade og Frederiksgade, og her havde man da Markedsplads, indtil de kommunale Skoler lagdes derop, og man af Skivehus Jorder Nord for Frederiksgade erhvervede det store Areal mellem Frederiksgade og Odgaardsvej, hvor der nu baade er Markedsplads, Dyrskueplads og Sportsplads m. m. (1899). I øvrigt paavirkedes Udviklingen i Treserne i høj Grad af Krigen 1864. Denne afbrød saaledes for en Tid Arbejdet



Vesterfælledvej fra Tambohuset (ses ikke) til Kirken 1869.  
(Efter en Tegning af C. S. Himmelstrup, tilhørende Skive Museum.)

paa Jernbanens Bygning, og den gjorde Folk utrygge med Hensyn til Fremtiden. Den private Byggevirksomhed var f. Eks. meget ringe. Af større Ejendomme, som opførtes i disse Aar, kan kun nævnes P. G. Holms Gaard paa Torvet (nu Adelgade Nr. 8), der opførtes stykkevis 1862, 1866 og senere. Ellers er det kun faa og smaa Huse, der bygges, og Forholdene er i det hele — navnlig efter Krigen — temmelig trykkede. Byen er under disse Omstændigheder ved at faa et Proletariat, som der maa sørges for paa en særlig Maade, og betegnende er det, at man slutter Tiaaret med 1869 at bygge Fattiggaarden ude ved Resenvej.

Det er naturligt, at Befolkningstilvæksten i Treserne ikke er saa stor som tidligere, i alt kun 350 Personer eller 100 mindre end i det foregaaende Tiaar.

Med Aar 1870 ændres dog Konjunkturerne til det bedre. Den fransk-tyske Krig drev dem yderligere op, og Bedringen sætter sig hurtigt Spor. Købmand A. Essemann bygger paa Torvets Nordside et to Etagers Hus, som strækker sig et Stykke om i Adelgade, og Købmand Brix i Vestergade (nu Nr. 9), begge 1870. Flere andre Ejendomme rejses af nyt eller ombygges i de første Aar af Halvfjerdserne, og enkelte faar en Etage sat oven paa den, der allerede staar. En Ændring i Byens Fysiognomi fremkommer ved, at de mange smaa Tømmerpladser ved Købmandsgaardene forsvinder. Tid-



P. G. Holms Gaard.

(Totalafholdsfest i Begyndelsen af 80erne, Samling paa Torvet.)

ligere havde hver enkelt Købmand sin lille Tømmerplads; men i 1874 slaar de sig sammen og danner Aktieselskabet „Skive Tømmerhandel“, der til Tømmerplads lægger Beslag paa et stort Areal af Bymandstoft mellem Vestergade og Frederiksgade. Herved frigøres inde i Byen flere smaa Pladser, hvoraf nogle laa ud til Gaden, for Bebyggelse. En saadan Plads var allerede bleven bebygget 1871, altsaa før „Skive Tømmerhandel“ dannedes. Den laa i Adelgade, hvor Gæstgivergaarden „Jylland“ nævnte Aar byggedes af Chr. Dahl.

Den eneste af de betydeligere Købmænd, som ikke gik med i Sammenslutningen, men beholdt sin Tømmerplads, var P. Dige. Den store Tømmerforretning, som han drev i Kompagni med L. Buemann, laa ud mod Brogaardsgade (tidligere Østergade), hvor en Del af den nye „Brogaard“ senere byggedes.



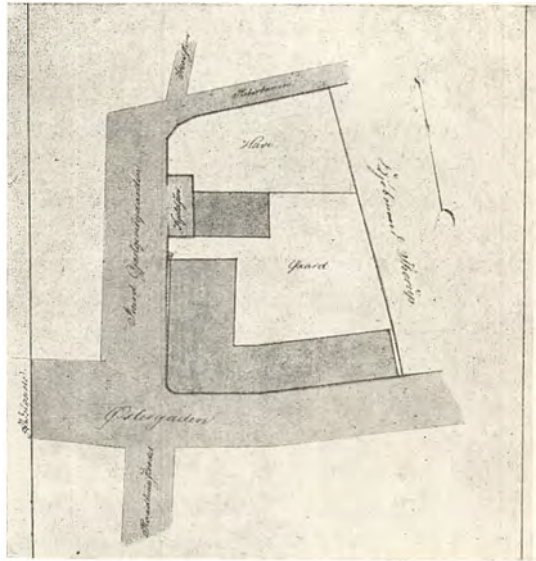
Paa et Punkt i Byen indleedes i Halvfjerdserne en Bebyggelse, der blev Retningslinie for et nyt Gadeanlæg.

Som før omtalt var der over den gamle Amtstuegaards Grund i Fortsættelse af Torvestræde dannet en Passage, der førtes videre helt over til Krabbesholmsvejen ved en Sti langs Skellet mellem de bagved liggende private Jorder, „Skovstien“ kaldet. Øst for denne Sti lige bag „Postgaarden“, hvor Biografteatret nu ligger, laa der et Rebslagerhus med Bane ned bag Østergade, og umiddelbart derefter laa paa samme Side Gartner Chr. Jensens store Have, der strakte sig over omtrent hele Terrænet mellem nuværende Torvegade og Voldgade helt hen til Nordbanevej \*).

Vest for Stien laa Amtstuegaardens gamle Haver og Marker, der imidlertid til Dels var blevet udstykkede, og lidt Nord for „Gæstgivergaarden“, som Amtstuegaarden nu kaldtes, var der paa et Grundstykke op til Stien bleven bygget et lille Hus. Denne Ejendom blev i 1875 købt af Vognmand M. Chr. Sørensen, som straks tog fat paa at bygge det lange, skifertækkede Hus, som nu er Skive Folkeblads Ejendom.

Faa Aar efter (1879) byggede Gartner Chr. Jensen paa den modsatte Side det Hus, som nu ejes af Kollektør Nedergaard (Nr. 10). Disse to Huse blev Begyndelsen til Torvegade, der imidlertid først blev anlagt som Gade en Snes Aar senere.

Til dette Tidspunkt var Byen endnu saa at sige „det gamle Skive“. Hvad der var bygget ud over den gamle Grænse og de gamle Gader, var højst ubetydeligt; men den gamle Ramme var ogsaa nu udfyldt, og snart skulde den blive sprængt.



„Postgaarden“'s Hjørne 1853.

\*) Denne Have var baade ved sit Omfang og sit Anlæg i sin bedste Tid en Seværdighed og fik ofte Besøg af Folk baade fra Land og By, som enten vilde hente Idéer til deres egne Haver eller blot fryde sig over dens Alléer, Plantninger, Blomster og Urter.



## SKIVE I MANDS MINDE

1876—1926

Med Halvfjerdserne oprinder i mange Henseender en ny Tid. Frihedens og Folkelighedens Aand, som i 1848 brød igennem med næsten eksplosiv Voldsomhed, skulde have lang Tid til at gennemsyre det hele Samfund og havde maaske allervanskeligst ved at trænge ind i Borgerskabet i en mindre Købstad. Den frie Forfatning, Krigslykken i Trearskrigen, Ophævelsen af de Baand og Skranker, der hæmmede Næringslivet, havde altsammen bidraget til at hæve Folkets Mod og fremme privat Initiativ og Foretagelseslyst. Men Fremskridtene beroede endnu næsten kun paa enkelte Mænd, og da den økonomiske Krise i Slutningen af Halvtredserne til Dels lammede disse, og Krigen 1864 yderligere slog Modet ned hos mange, blev der for en Tid Stilstand, og om nogen dybt reformerende Bevægelse var der ikke Tale.

Det Skive, der gik ind i Halvfjerdserne, var i mange Henseender endnu bunden i Traditionerne fra Frederik den Sjettes Tid. Enevældens Rangforordning og Skel mellem de forskellige Samfundslag opretholdtes i næsten fuld Udstrækning. Den kommunale Skole var delt i en Friskole for Fattigfolks Børn og en borgerlig Betalingsskole for Mellestandens, medens de mere velhavende og dannede Folks Drengene undervistes af Student Hasselriis i et Par smaa Stuer oppe i Kirkestrædet, og deres Pigebørn fik deres Skoledannelse i Frk. Sørensens „Institut“ i Huset lige overfor Postgaarden i Østergade. I Gæstgivergaardens „Klubbygning“ samledes Klubben „Foreningen“s Medlemmer paa første Sal til L'hombre og Whist med tilhørende Toddy, eller til Baller eller „Komodie“ paa det i Klubsalen indrettede ret primitive Teater; medens „Borgerforeningen“ i Stuerne nedeunder ved Kaffepunsch og Tevandsknægt dyrkede Skærvinsel eller Trekort, alt imens man baade oppe og nede drøftede Dagens Spørgsmaal, hvert Lag ud fra sit særlige Synspunkt. Men disse Synspunkter var endnu de nedarvede, og gammeldags var de fleste af Byens Institutioner, lige fra „Brandmajoren“ til Natvægterne og „Borgerkoret“, der drog til Øvelser og Skydning paa Fælleden ved Aarbjerg.

Og som Borger saa By. De mere velhavendes Huse rejste sig i ny Pragt over de jævne Borgeres, medens Fattigfolks Rønner med lave Mure og endnu ikke sjældent med lerklinede Vægge dukkede sig i de snævre Sidegader, som om den gamle Rangfølges Trip-Trap-Træsko ogsaa nødvendigvis maatte kendes i Byens Ydre.

Et Bindeled var der imellem alle disse „Vaninger“, store og smaa; det var Gadernes Brolægning af runde, smaa og store toppede

Sten, vanskelige at færdes paa for den træskoklædte Gaardskarl som for Frøkenen i Silkeskoene, og særlig vanskelige, synes det, for den uøvede fremmede, der tilfældig gæstede Byen, og derfor en af de faa Ting fra det gamle Skive, som er forevigtet i Litteraturen.

Den fransk-tyske Krig ruskede op i Folk og satte tillige Forretninglivet i stærkere Sving. Priserne steg. Og ind i det nye Røre begyndte nu Arbejderne at blande deres Stemmer. Hidtil havde de hverken haft noget fælles Samlingssted eller nogen fælles Sag at samles om. Nu holdt de socialdemokratiske Ideer deres Indtog i



Gyde mellem Søndergade og Reberbanen 1919.  
(Hugo Matthiessen fot.)

Landet og fandt ogsaa Vej til Skive, men vandt dog foreløbig ikke megen Udbredelse her, og dog var Tiden egnet dertil; for det kneb frygteligt for Byernes Smaakaarsfolk. Arbejdsfortjenesten holdt ikke Skridt med Prisstigningen. Men Landbruget lukkede; næppe har det i noget enkelt Tiaar gjort mere rivende Fremgang end i Halvfjerdsene. Det var ikke alene i det rent økonomiske, at Bønderne vandt frem, men maaske nok saa meget i Kampen for at vinde fuld Ligestilling og Anerkendelse ved Siden af de andre Stænder. De økonomiske Sammenslutninger begynder at danne sig: Brugsforeninger, Mejerier, Andelsforeninger skyder frem. Bønderne grunder Sparekasser og deltager i Oprettelsen af Banker (Salling Bank 1876). Der er nyt i Gære paa alle Omraader; nye Synspunkter kommer i

Konflikt med nedarvede, og Modsætningerne ses skarpere end før. Stærkest bliver Brydningerne efterhaanden paa det politiske Omraade; men den aandelige Kamp, der føres, virker æggende og stimulerende og afføder forøget materiel Virksomhed, og den bidrager mægtigt til at udviske eller fjerne de gamle Skel mellem Samfundslagene og dele Folket efter helt nye Linier. Penge og Hartkorn daler i Kurs i Henseende til at danne Grundlag for en Mands Anseelse, og aandelige Fællesinteresser virker stærkere samlende end økonomiske.

Alt dette giver sig Udslag i Skive som andre Steder. Paa Landet har Højskolebevægelsen taget stærkere Fart, og i Skive er Interessen for dens Tanker vaagnet saa vidt, at der kan dannes en for By og Land fælles Foredragsforening. Den politiske Interesse er bleven saa almen og stærk, at den bringer Folk med fælles Syn til at slutte sig sammen i Foreninger, for hvilke Bygrænsen ikke eksisterer. Af dette stærkere aandelige Samkvem mellem By og Land paavirkes ogsaa Byens selskabelige Liv. Ikke alene i private Hjem, men ogsaa i Byens Foreninger ses Landboere hyppigere og hyppigere som Gæster. Den gamle Standsmodsætning mellem By og Land er ved at falde. I de gode Aar med de stærkt stigende Ejendomspriser har ikke saa faa Landmænd solgt deres Gaarde og er flyttet til Byen, og andre har grundet Forretninger der, og i Byen selv er der en stigende Følelse af, at der tiltrænges et nyt Samlingspunkt for Byens forskellige Elementer.

Dette førte da til, at der 1882 dannedes en „Ny Borger- og Haandværkerforening“, som erhverver en Ejendom i Frederiksgade, hvor der indrettes Lokaler til Foreningen og bygges en Teatersal med fast Scene. Men selv om den nye Forening først og fremmest har selskabelige Formaal, faar den i anden Henseende Betydning for Byens Udvikling.

Ejendommeligt er det, at der netop under det nye Røre vækkes en stærk Interesse for Byen selv, og, som det synes, ikke mindst hos de yngre og de nye tilflyttede. Private Samtaler og Drøftelser angaaende Byens Forhold fører til, at Byraadet tager forskellige Sager op, der angaar saavel Byens Forskønnelse som Forbedring af praktiske Forhold. Midt i Halvfjerdserne tilvejebringes og vedtages saaledes en samlet Plan til en ny Brolægning af samtlige Byens Gader, hvortil der i alle Hovedgaderne skal anvendes tilhugne Brosten, og dette store Arbejde tilendebragtes i Løbet af forholdsvis faa Aar. Samtidig hermed foretoges der en Regulering af Gaderne, hvor en saadan tiltrængtes, f. Eks. afgravedes den øverste Del af Tinggade, saa den blev mindre stejl (sml. Side 94—95), og der toges

Bestemmelse om, paa hvilke Steder Huse, der ragede for langt frem og gjorde Gaden snæver, ved Nybygning skulde rykkes ind. Gennemførelsen af denne Plan har i Aarenes Løb bevirket, at den bugtede Bygningslinie er bleven rettet ud, og flere Steder i Byen — f. Eks. i Nørregade — har Ændringerne ganske forandret Gadens Udseende. Ogsaa Slotsgade har ved Reguleringen faaet en jævn Stigning i hele sin Længde og er senere tilmed bleven betydelig udvidet ved, at Apotekets Havemur er rykket 2 à 3 Alen tilbage (1906). Hvem der ikke er gammel nok til at huske, hvorledes Ga-



Østertorv med Bager Dahls Hus. — (Efter et Fotografi fra 70erne.)

derne i deres maleriske gammeldags Uregelmæssighed og Snæverhed saa ud for 50 Aar siden, vil vanskeligt kunne gøre sig nogen Forestilling om, hvor mange fremspringende Hjørner og dunkle Kroge og Smøger de dengang frembød, herlige Skjulesteder for Børnene under deres Leg og velkomne Tilflugtssteder for unge Par, som gerne for et Øjeblik vilde unddrage sig andres Opmærksomhed.

Hvor Slotsgade og Tinggade løber sammen, dannedes en Spids, som, da Reguleringen fandt Sted, ejedes af Bager Dahl. Midt i Treserne var den kendte Bygning dernede mellem de to Gader med Facade ud til Østertorv bleven bygget. Efter en lille Brand 1874 blev den af Dahl restaureret, og paa selve Spidsen foran Huset anlagdes en pæn lille Have med Blomster. Denne Have købte Byen 1878 og lod her anlægge et naturligt Springvand, som fik sit Tilløb

gennem en Ledning fra en Brønd oppe ved Apoteket, saaledes at Vandets Tryk i Ledningen var tilstrækkeligt til at sætte Straalen til Vejrs. Det hele Anlæg med Springvandet var en virkelig Pryd for Pladsen dernede; men uheldigvis blev — siges der — Ledningen ødelagt ved et privat Byggeforetagende længere oppe i Slotsgade, og efter at Bassinet havde ligget tørt i nogle Aar, sløjfedes det hele, og Pladsen brolagdes og toges i Brug som — Grisetorv.

Den øverste Del af Frederiksgade, omtrent fra Asylgade til Holstebrovejen, havde hidtil henligget i et Uføre og lignede allermest en opkørt Markvej. Det sidste Stykke af den, fra Skolen og til Holstebrovejen, gik over Skivehus's Ejendom og var altsaa privat Vej. Dette uheldige Forhold blev nu ordnet. Proprietær Giedde, der havde solgt Skivehus, men forbeholdt sig Toften Syd for Frederiksgade, og hans Efterfølger, Proprietær Meier, afstod Grund til Gaden, der nu blev makadamiseret. Hidtil havde hele dette Stykke af Gaden været ganske ubebygget, med Undtagelse af at Proprietær Giedde mange Aar før paa sin Toft havde ladet bygge et Hus til Enkesæde for sin Moder. Det var en firkantet to Etagers Bygning, der populært kaldtes „Taarnet“ (nu Frederiksgade Nr. 23). I 1877 fik den private Realskole her paa en Grund af Markedspladsen opført sin egen Bygning, og 1878 byggedes „Borger- og Haandværkerstiftelsen“ (udvidet 1887), og endelig laa ogsaa Sprøjtehuset her, paa Hjørnet af Frederiksgade og Asylgade, indtil der 1884 opførtes et nyt i Møllegade. (Sprøjtehuset var opført 1869. Tidligere havde Sprøjterne haft deres Plads i et Rum ved Raadhuset.)

I 1857 havde Hattemager *Borup* bygget sig en to Etagers Bygning paa Bymandstoft ved Holstebrovejen (nu Møllegade) „et godt Bøsseskud udenfor Vesterbom“. I over 20 Aar laa denne høje Bygning helt isoleret uden for Byen, omsust af alle Vinde, og kaldtes populært „Blæsenborg“. Da Bymandstoftens bagved i 1868 købtes til Markedsplads, lagdes der en Vej langs Pladsens østlige Side fra Vestergade til Frederiksgade, og Bygningen, der nu ejedes af Snedker F. Klock, kom til at ligge paa Hjørnet. Paa Vejens østlige Side fik „Skive Tømmerhandel“ sin Plads (1874), og i 1882 lagdes paa den modsatte Side det af Apoteker Norgaard og Hustru oprettede Asyl, som kom til at give Gaden Navn (vedtaget 1884). I 1906 byggedes her Skolens nuværende Hovedfløj.

Et vigtigt Spørgsmaal stod midt i Halvfjerdserne paa Dagsordenen. Det var Ønsket om at tilvejebringe et Anlæg eller skaffe Byens Befolkning Adgang til Skoven ved Krabbesholm. Da denne var lukket for Publikum i Almindelighed, fandtes der ikke Adgang til Skov og Plantning nærmere end i Astrup og Eskjær Skove, og



ud til disse drog da ogsaa paa Sommersøndage de faa, som evnede at befordre sig selv den lange Vej. Turen foregik, naar Vejret opfordrede dertil, ofte til Søs, saa de faa Fiskerbaade og Sejlbaade, som kunde anvendes til Trafikken derud, tit var fuldt optagne. I 1875 vedtog Byraadet da at købe Jorden ved Havnevejen til et Lystanlæg, og 1877 blev Plantningen foretaget. Samtidig med Købet blev *Skovstien*, der for største Delens Vedkommende ejedes af Gartner Chr. Jensen, ved Forhandling med denne offentlig (1876).

Imidlertid vilde det jo vare flere Aar, inden man kunde faa nogen Fornøjelse af dette Anlæg, og Skoven laa jo saa nær og saa ind-



Vestergade (efter et ældre Fotografi).

(N. Jepsen fot.)

bydende. Da oprettedes i 1880 „Skovforeningen“, som ved Kontrakt med Ejeren af Krabbesholm fik Adgang til Skoven for sine Medlemmer, og Medlem kunde enhver pæn Mand blive imod at erlægge et forholdsvis moderat Kontingent. Der blev i Skoven bygget en Pavillon, „Enighedsværn“, og det blev overdraget Konditor Harder at sørge for Skovgæsternes Beværtning\*).

Dette var et Fremskridt; men endnu stod alt for mange uden Adgang; for selv et lavt Kontingent kunde ikke enhver ofre, og mangen en, som nok kunde, meldte sig dog ikke, i den Tanke, at Skovforeningen kun var for fine Folk.

\*) I 1895 blev denne Pavillon, en uanselig lille Træbygning, afløst af den nuværende „Rosenhøj“, udvidet 1925.



Byens Vækst i Halvfjerdserne tog til mod Slutningen af Tiaaret; men det var tilsyneladende kun lidt, den udvidede sig. Der blev bygget lidt i Møllegade og uden for Nørreport ved Resenvej og bag Nørregade et Par Bygninger, som blev den første Begyndelse til *Thomsensgade*. Mest iøjnefaldende var dog den fortsatte Bebyggelse af den sydlige Side af Slotsgade paa Gl. Skivehus's Grund. Her havde enkelte velhavende Mænd fundet et Skattely; men da Byen ikke gerne mistede gode Skatteborgere, og en Del af de ved Slotsgade bosatte gerne vilde ind under Byen, enedes man i Bestræbelserne for at faa de bebyggede Grunde paa Gadens Sydside indlemmet under Købstaden, hvilket ogsaa skete 1881. Denne første Indlemmelse omfattede 10 Ejendomme og strakte sig oppe fra Sønderbyen og ned til den Gaard, hvori nu Købmand Stilling bor. Fire Aar efter indlemmedes ogsaa denne Gaard.

I de sidste Aar af Halvfjerdserne rejste sig ogsaa de første Huse i Engen Øst for Aaen ved Vejen til Banegaarden, Begyndelsen til „Østerbro“. Her anlagde Brødrene Johansen deres Jernstøberi (nu Siliam Bjerre), og flere Huse rejste sig efterhaanden baade Syd og Nord for Vejen. I 1887 indlemmedes Jernstøberiet med tilhørende Grund under Byen.

Den største Udvidelse af Byens Gadenet i Firserne gav Anlægget af Sallingbanen Anledning til. Der skulde skaffes Vej til Holdepladsen, som anlagdes nede ved Kanten af det nye Anlæg. Der fremkom flere Projekter; men Byraadet bestemte sig for at modtage et Tilbud fra Købmand O. E. Godskesen om Afgivelse af Jord til den nye Vej gennem hans Gaard i Nørregade og bagved liggende Have, saa langt denne strakte sig ned mod Holdepladsen, og derved blev „Nordbanevejen“s Beliggenhed fastslaaet. Men samtidig forlangte Byraadet, at Hr. Godskesen ogsaa skulde afgive Jord til en Gade, som man agtede at anlægge, hvor Skovstien løb, fra Østergade til Krabbesholmsvejen, og dette gik han ind paa. Saaledes fastlagdes „Torvegade“s Beliggenhed, idet man som Retningslinie for dens Løb anvendte Facadelinien af den af M. Chr. Sørensen ved Skovstien opførte Ejendom (nu „Folkebladet“s).

De to Gader anlagdes 1883—84, dog saaledes, at Torvegade kun gennemførtes fra Østergade til Nordbanevej, medens den resterende Del af Skovstien, fra Nordbanevej til Krabbesholmsvejen, blev liggende som en snæver Allé (Nørre Allé) og først 1898 udvidedes og anlagdes som Gade.

Til Firserne hører Opførelsen af den nye Præstegaard paa Resenvej (1882) og det nye Amtssygehus (1885—1886), bygget af Arkitekt Paludan, Viborg; de senere Udvidelser af Arkitekt Lind, Skive.

Det gamle Sygehus i Sønderbyen blev bortsolgt til privat Eje. Købmand C. Olesen, som 1880 køber den Essemannske Gaard paa Torvet samt den tilstødende Ejendom, ombygger eller opbygger i Løbet af Aarene 1880—83 hele Karreen. Denne faar dog først ved en Restaurering 1901 af Bygningerne ud mod Torvet sin nuværende Form med de afrundede Hjørner.

Ved den ny Byggelov af <sup>30/12</sup> 1858 var det forudsat, at der fastsattes en Grænse, inden for hvilken Byggelovens Bestemmelser og Byens Sundhedsvedtægter skulde gælde. En saadan *Byggegrænse*



Nordbanevej 1891.

synes man ikke at have faaet fastsat i Skive; man har formodentlig ment, at den Byggegrænse, der betegnedes ved „Toldernes Sti“ omkring Byen, ogsaa naturligt maatte være Lovens Byggegrænse. Imidlertid opførtes der uden for denne Sti og næsten i umiddelbar Fortsættelse af Byens Bygninger Huse og Lader med Straatage (f. Eks. havde Konsul Fr. Friis en straatækt Lade paa Bymandstoft), og ogsaa ved Sønderbyen paa udstykkede Grunde fra Gl. Skivehus opførtes der straatækte Bygninger. Dette gav Anledning til, at man allerede i Slutningen af Treserne gjorde Forsøg paa at faa Byggegrænsen udvidet, og navnlig skulde den ogsaa omfatte Gl. Skivehus, hvis Lader og Stalde var straatækte. Men Ejeren, Propr. Spliid, gjorde Indsigelse, og Sagen synes at være bortfalden uden Resultat.

Under Byens stærke Vækst omkring 1880 tages Spørgsmaalet op paany, og i 1884 opnaaede man at faa Byggegrænsen udvidet til at omfatte en Del nye Ejendomme, hvoraf nogle laa paa Landsognets Grund. Ved den Lejlighed inddroges navnlig Grundene Vest for Nørregade og Nord for Frederiksgade indtil en vis Afstand under Byggelovens og Sundhedsvedtægtens Omraade; men hermed var Straatagenes Saga i Skive dog endnu ikke helt ude.

Byens Vækst og Udvikling i Aarene fra 1876 til 1890 er uden Sidestykke i dens Historie. Ved 1870 havde den naaet et Indbyggertal af 2000; i 1890 er dette Tal, naar man regner de begyndende Forstæder og Havnen med, fordoblet. Den store Fremgang falder dog væsentligst paa Tiden efter 1876. Tager man Tiaaret 1870—79 for sig, viser Fremgangen sig i dette Tidsrum at være 460 Personer eller omtrent samme Tal som Halvtredsernes, medens Tiaaret 1880—89 viser en Fremgang paa 1225 Personer; heri endda ikke medregnet Forstæderne og Havnen\*). Aarsagerne til denne Vækst er for en Del lette at faa Øje paa. Efter de gode Aar i Halvfjerdserne var Pengerigeligheden stor, og Lysten og Evnen til at sætte Foretagender i Gang stod i Forhold dertil. Da Omslaget kom for Landbrugets Vedkommende, ved at baade Amerika og Rusland med Sibirien blev farlige Konkurrenter, og Priserne paa Landbrugsprodukter trykkes, øgedes Prisdaldet yderligere ved Virkningerne af Guldmøntfodens Indførelse, der fik de danske Penge til at stige i Kurs; men denne Kursstigning kom Forretningslivet til gode. Det blev vanskeligt at ernære sig ved Landbrug, samtidig med at der var fuldt op af Arbejde og Udsigt til god Fortjeneste i Købstaden, og derfor begynder der en Tilstrømning til Byerne, som man næppe før havde set Mage til.

Man kan undres over, at Skive fandt Plads til alle disse tilstrømmende; men Byggevirksomheden var stor, og foruden hvad der byggedes i de nyanlagte Gader, ombyggedes mange Ejendomme, eller der opførtes nye i de gamle Gader og nu næsten altid i to Etager. Tilvæksten inden for den gamle Bygrænse var fra 1880 til 1889 ca. 500 Personer. Om nogen større Bebyggelse i Forstæderne paa Landsognets Grund er der endnu ikke Tale.

I de første Aar af Halvfemserne fortsættes vel Indvandringen, men tager af, efterhaanden som Landbrugets Forhold bedres. De

\*) Antallet af Ejendomme paa Byens Grund har haft en nogenlunde tilsvarende Vækst, men denne skal her kun angives for et længere Tidsrum. Der var i 1855 212 brandforsikrede Ejendomme i Skive; i Aaret 1890 var Antallet 312, altsaa en Tilvækst af 100 i Løbet af de 35 Aar, i hvilke Tilvækst af Betydning i det hele havde fundet Sted.

førrige Aars store Byggelyst har drevet Priserne paa Byggegrunde op, og Ejere af større Grundarealer henvender sig til Byraadet om at faa projekteret Gadeanlæg over deres Jorder. Saaledes projekteredes der paa Terrænet Øst for den nyanlagte Torvegade en ny Gade langs den østlige Side af Gartner Boas's (forhen Chr. Jensens) Have, samt den nuværende Aagade. Den førstnævnte afsattes oprindelig saaledes, at den løb bag om Brogaarden ned til Aagade, men Retningen ændredes siden, saa den kom til at gaa ud til Østergade, og endelig afsattes der en Gade Syd for Nordbanevej og parallel med denne. Først 1897 fastsloges officielt disse Gaders Navne: *Voløgade*, *Aagade* og *Karolinegade*.

En stor Del af den Bebyggelse, der var foregaaet i Firserne, laa ligesom den ny projekterede ikke paa de egentlige Bygrunde, men paa de saakaldte Markjorder, der beskattedes efter et andet Princip end Bygrundene. Da dette ved Skattelægningen medførte forskellige uheldige Forhold, besluttedes det at inddrage en Del af de Arealer, der allerede var bebyggede eller kunde ventes at blive bebyggede i en nær Fremtid, under Byen, eller med andre Ord at udvide *Bygrænsen*. Dette skete 1892. Under Byen inddroges ved den Lejlighed den østlige Side af Resenvej, den nordlige Side af Krabbesholmsvejen indtil Sallingbanen, de projekterede Gader Øst for Torvegade, Østerbro og Ejendommene ved Horsensvejen ud til Viadukten, Ejendommene mellem Reberbanen og Kirkegaarden og alle Ejendomme bag Frederiksgade og Nørregade indtil Landsognets Grænse. Skive By i snævrere Forstand havde paa een Gang fordoblet sit Omfang.

Ud af Byens offentlige Eje gik til Gengæld en Lokalitet, som i fordums Tid var nøje knyttet til dens daglige Liv. Det var *Blegghaven* nede ved Broen mellem Brohuset, Konsul Diges Ejendomme og Aaen, som Byraadet bortsolgte 1896. Et stort Indgreb i denne Plads var der allerede gjort i sin Tid ved Anlægget af Trækbanen fra Havnen, som her fik Stoppested. Under nyere Tidens mere fremskredne Kultur havde Blegghaven i mange Aar kun været lidet anvendt efter sin oprindelige Bestemmelse; men i gamle Dage spillede den en saa meget des større Rolle i Byens Liv. Paa Billedet fra 1677 (Side 62) ser vi store Væve af Lærred ligge paa Bleg her. Hjemmeproduktionen af Beklædningsstof var dengang og længe efter altovervejende, saa vel i Byen som paa Landet, og Tøjet maatte — Uldstof som Lærred — i Regelen passere Blegepladsen, inden det var færdigt til Brug. Her var ogsaa Byens almindelige Vaskeplads. Der vaskedes i Aaen og tørredes paa Blegghaven; og hernede skyllede Farveren sit nyfarvede Tøj og Garn og Garveren sine Huder.

Paa Billedet af 1677 findes der paa Bleghavens sydlige Del noget, der ser ud som en Forhøjning, og som paa Billedet kaldes *Steenkarbæcke*. Det er rimeligvis et Anlæg, som har Hensyn til Pladsens Brug, men hvis Anvendelse vi nu ikke formaar nærmere at forklare.

Her nede færdedes da i gamle Dage Byens Madamer og unge Piger ved deres Gerning med Tøjet, og her flokkedes om Aftenen unge og ældre af begge Køn, naar Lærredet paa Blegen skulde vendes og vandes, eller Vasketøjet skulde hentes hjem. Og selv om Haven kunde være stærkt optaget af Blegen, turde det vel hænde,



Udsigt fra Kirkebakken over Sønderby 1919.  
(Hugo Matthiessen fot.)

at der var saa megen Plads tilovers, at de unge — og ældre med kanske — kunde tage hinanden i Hænderne og træde Dansen til Sangen af en gammel Folkevisse, mens Slottets Herrer, Fruer og Frøkener lyttede til, og dets Tyende vel listede over og fandt sig en Plads i den dansende Kæde.

Ja, det var dengang; — og det er nu meget længe siden!

Af Bygninger og Anlæg, offentlige og private, som hører Halvfemserne til, kan nævnes *Teknisk Skole* paa Nordbanevej (1890); *Arbejderhjemmet* paa Havnevej (stiftet af Apoteker Norgaard) (1890); *Arbejdersygekassens Stiftelse* i Nørre Allé (1892); *Mejeriet* i Thomsensgade (1893); *Gasværket*, anlagt 1895—96, og endelig den *nye Kirke* 1896—1898. Af nye Gader blev foruden de foran nævnte ogsaa *Christiansgade* til i disse Aar; den fik officielt sit Navn i 1898.

I 1895 lod Ejeren af Gl. Skivehus, Sygehuslæge Dr. Sporon, sætte en Etage oven paa Gaardens lave, noget uanselige Hovedbygning. Derved fremkom den stilfulde Bygning, der i sine smukke Omgivelser virker saa tiltalende paa enhver, der over Broen kommer ind i Byen.

Til Forskønnelse af Byens nærmeste Omgivelser virkede ogsaa Anlægget af Damgaard Møllers Gartneri (1898) paa de før saa nøgne Skrænter Syd for Kirkegaarden.

Ved Aarhundredskiftet fik Byen en ny Udvidelse. I 1899 købtes fra Skivehus 9½ Tdr. Land til Markeds- og Dyrskueplads m. m., og dette Jordstykke tilligemed Gieddes Toft, det vil sige Trekanten mellem Holstebrovej, Frederiksgade og Skolens Grund, indlemmedes i Aaret 1900 under Skive Købstad. Ved Salget af de 9½ Tdr. Land paatog Ejeren af Skivehus, Fru Glud, sig Forpligtelsen til at udlægge Jord til en Vej i Fortsættelse af Thomsensgade (Odgaardsvej). Tidligere var denne Vej en privat Vej fra Skivehus til Byen.

Mere Betydning for Byen fik det dog, at P. Odgaard, Tastumgaard, i Aaret 1901 købte Ny Skivehus. Denne ualmindelig foretagsomme Mand begyndte straks at forberede en stor Del af Jordernes Overgang fra Landbrugsdrift til købstadmæssig Bebyggelse. Han anlagde *Vejen til Vinde* og en Skraavej fra Gaarden op til Holstebrovej, endvidere *Godthaabsvej* vinkelret paa Holstebrovej, og snart begyndte der ved de nye Veje en livlig Virksomhed med Boligbyggeri og Anlæg af industrielle Virksomheder og Forretninger. Jorderne Nord for Vejen fra Skivehus til Nørregade overdroges til Konsortier, som her projekterede og anlagde nye Gader og Veje: *Allégade*, *Brøndumsgade* og *Enghavevej*, og snart var der her et livligt Byggeri i Gang, dels ved selve Skivehusvejen (senere *Odgaardsvej*) og dels ved de nyudstukne Gader.

Samtidig bygges der Øst for den nye Markedsplads og Sportspladsen, og nye Gader opstaar her: *Grønnegade* (Navnet officielt 1908), det øverste af *Sallinggade*, den nordlige Del af *Christiansgade* og den øverste Del af *Thomsensgade*, dels paa Byens og dels paa Landsognets Grund.

Ogsaa paa andre Kanter af Byen bygges der: i Nørre Allé, hvor der dannes en Tværgade (*Borgergade*), og Nord for Havnevejen, hvor et Par nye Veje anlægges (*Kielgastvej* 1905). Havnevejen selv reguleres 1906. Ved Nordbanevej anlægges en lille Tværgade, *Anlægsgade*, og Voldgade bliver offentlig Gade (1904). Ved Sønderbyen anlægges et Konsortium *Fredensgade* (1906, Navnet officielt 1910). Navnet „*Reberbanen*“ bliver officielt 1907 i Stedet for „Krogen“ eller „Bag om Byen“, som denne Passage før kaldtes.



Ogsaa her rejser der sig nye Huse. Samtidig ændres Navnet *Torvestræde* (eller *Raadhusstræde*) til *Torvegade*, og Vejstrækningen fra Jernbanebommen ved Sallingbanen ud ad Viborgvejen til Banegaarden faar Navnet *Jernbanegade*. Ved Koldingvejen bygges 1902 Andelsslagteriet. Af Amtsvejene overtager Byen i 1905 forskellige Strækninger, saaledes *Viborgvejen* til et Stykke Øst for Banegaarden, *Koldingvejen* til Viadukten, *Holstebrovejen* til den gamle Indkørsel til Ny Skivehus, *Havnevejen* til Krabbesholms Skel og *Frederiksgades* Forlængelse, det vil sige Stykket fra Asylgade til Holstebrovejen.



Den gamle Træbro over Store Aa.

I Forbindelse hermed kan det bemærkes, at Hjørnet af Adelgade og Tinggaade i 1908 fastsloges som *Byens Nulpunkt*, det vil sige det Punkt, hvorfra alle Vejlængder ud fra Byen skal beregnes.

I Forbindelse med Overtagelsen af Vejstrækningerne stod Ombygningen af *Broerne* over Store Aa og Gammel Aa. Den foretoges i 1905, og Broerne forsynedes med et pynteligt Moniergelænder. Samtidig brolagdes Østerbro.

To for Byen meget vigtige Værker bliver anlagt i Aarhundredets første Tiaar: *Vandværket*, anlagt af et privat Konsortium 1905 og overtaget af Kommunen 1910, samt *Elektricitetsværket*, anlagt 1906. Foruden de Kulturgoder, Borgerne derved vandt, fik Byen i Vandtaarnet ved Holstebrovejen en Bygning, som i høj Grad virker med i Billedet af Skive By set udefra.

De sidste 20 Aar før Verdenskrigens Udbrud synes at betegne Højdepunktet af dansk Velstand og Kultur i den nyere Tid. Vi skal 300 Aar tilbage i Tiden for i Fortiden at finde noget tilsvarende, tilbage til Tiden nærmest før og efter Aar 1600. Det var dengang, da de smukke kongelige Slotte blev til: Kronborg, Frederiksborg og Rosenborg, da Renaissancekulturen afsatte saadanne Blomster som

de mange stolte, slots-lignende Herregaardsbygninger, og da der ogsaa i Købstæderne rejste sig stilfulde borgerlige Huse. Det var dengang trygge, rige Tider, da ogsaa al anden Kultur steg, og Borgere og Selvejere kunde slide Silke om Kap med Adelen. Men Rigdommen og Trygheden svandt hurtigt, da det halve Europa blussede op i ødelæggende Krige, og Brand og Hærgen lagde Landene øde. 300 Aars Nød og Savn og Slid skulde der til for atter at naa frem til en lignende Kulmination, som nu blev saa meget højere, fordi Videnskaben imidlertid havde gjort rivende Fremskridt, der

var bleven taget til Indtægt af det praktiske Liv. I Aarene omkring 1900 var saavel den indre Samfundsorganisation som Organisationen af det internationale Samkvem naaet frem til saa ideelle Forhold, at Samvirksomheden baade indadtil og udadtil syntes at fungere støt og paalideligt. Produktion, Handel og Omsætning var kommen i et fast Leje, og Arbejdet gav et sikkert og rimeligt Udbytte. De trygge Forhold gav Folk Mod og Lyst til ogsaa at bestræbe sig for at skabe noget skønt og stilfuldt, og Udslag heraf ser vi i en Del af de Bygninger, som af private rejstes i Skive i disse Aar. At denne Stræben



Gregershus 1925

Hadrup fot.

kunde være bevidst, fremgaar af Indskriften paa den smukke Bygning Nr. 7 i *Nørregade*, der 1908 opførtes af et Konsortium: „I Fællig vi bygge til Skives Pris; Gud give os Lykke og ej Forlis“. (Bygningen er tegnet af Arkitekt Zacha Friis i København.) Af andre Bygninger fra denne Periode skal her kun nævnes *Gregershushus* (opført 1898—99 af daværende Trikotagehandler i Skive, nu Direktør for Dollerup Mølles Fabrikker, Gregers Hansen, med Gasværksbestyrer von Essen som Bygmester); „*Børsen*“ paa Hjørnet af Adelgade og Slotsgade (opført efter en Brand 1905 af Kreaturhandler Blom Wiborg



Den ny Brogaard.

med Arkitekt Lind som Bygmester); „*Postgaardén*“ paa Hjørnet af Østergade og Torvegade (opført 1905—06 af Kbmd. Jacob Staal, Skive, og Teglværksejer Chr. Sørensen, Højslev, med Jensen Værum, Randers, som Bygmester); „*Brogaardén*“ paa Østertorv (opført 1905—06 af Konsul Alb. Dige med Arkitekt Lind som Bygmester); „*Aahuset*“ paa Østerbro (opført 1910 af Træhandler A. Nielsen med P. Thomsen som Bygmester) samt flere smukke Villaer i Byens umiddelbare Nærhed. Hertil kan føjes enkelte offentlige eller halv-offentlige Bygninger som Kommuneskolens Hovedbygning i Asylgade (Bygmester Lars Jensen); „*Skive Bank*“ (1911—13, Arkitekt Lind) og *Logebygningen i Sallinggade* (1914, Bygmester A. Linde).

Flere af disse Bygninger er af stor arkitektonisk Skønhed og monumental Værdighed og en Pryd for deres By. De vil i Frem-

tiden staa som Minde og Vidnesbyrd om det Liv og den Foretag-somhed, som i Begyndelsen af dette Aarhundrede prægede Skive, og om en vaagen Sans for immaterielle Værdier.

Af humane Stiftelser rejstes i Kvarteret ved Havnevejen *Beværtterstiftelsen* 1905 og det ny *Alderdomshjem* 1907\*).

I mange Aar havde der været Bestræbelser oppe for at skaffe Skive Bys Indbyggere nem Adgang til i Hvilestunder at søge ud i smukke Omgivelser eller samles til Møder og Fester i det fri. I tidligere Dage stod det smaat til i saa Henseende. Syd for Byen ved Randen af Engene laa der en lille Plantage med smaa forkrøb-lede Træer, „*Liselund*“, som benyttedes til Grundlovsfester, men ellers ikke frembød noget hverken smukt eller indbydende, som kunde lokke Folk til at gøre den til Maal for deres Spadsereture eller Udflugter. Det var fordem Byens eneste Plantning; men saa kom det nye An-læg ved Krabbesholmsvejen, og saa snart det var vokset nogenlunde til, flyttedes Grundlovsfester og andre Møder herop (1886). Snart dannedes der en staaende Grundlovsfestkomité, som ikke alene tog sig af Arrangementet ved Festen, men ogsaa tog sig af Anlæggets Udvikling ved ny Plantning og Indretning af en passende Festplads med Pavillon m. m. Saa kom Skovforeningen (se foran), og det var altsammen gode Fremskridt, men Maalet maatte være, at Byen blev Herre over Skoven. Dette opnaaedes i 1906, idet Byraadet da afkøbte Ejeren baade Krabbesholm Hovedbygning med Have og den sydlige Del af Skoven — den nordlige Del var tidligere solgt til det 1904 oprettede Krabbesholm Sanatorium — samt et Areal af den Nord og Vest for Skoven liggende Jord (med Skovbakken). Hovedbygningen og Haven (5 Tdr. Land) solgtes til Højskole, men Resten beholdt Byen, og den overtog tillige den af Skovforeningen opførte Pavillon, „*Rosenhøj*“, som blev ombygget og udvidet. Ved denne Erhvervelse er Skive naaet langt frem mellem de Byer, som selv har Raadighed over de vigtigste af deres nærmeste naturshønne Omgivelser.

At Byen foruden Skoven tillige fik et ikke ringe Jordareal til Raadighed, blev Anledning til, at de første Kolonihaver her blev an-lagt (1908). Kolonihavebevægelsen bredte sig og kom flere Steder til at præge Byens nærmeste Omgivelser.

Foruden Skoven og Jorden ved Skovbakken købte Byen ogsaa fra Krabbesholm ca. 1 Td. Land nede Øst for Anlægget til Udvidelse af dette. Monumentet af Chr. IX, som en Komité ved Indsamling

\*) Det ældre Alderdomshjem var tidligere bleven indrettet i den oprindelige Tele-grafbygning paa Hjørnet af Havnevej.

havde tilvejebragt, blev 1908 opstillet paa sin Plads lige for Broen over Banen.

I 1907 indlemmedes under Byen hele Trekanten paa Østerbros nordlige Side mellem Store Aa og Sallingbanen undtagen Jernstøberiets Grunde, der allerede var bleven indlemmet 1887. Samtidig indlemmedes den sidste Grund paa Østertorvs Sydside, den Grund, hvorpaa „Taarnborg“ senere byggedes.

Efterhaanden som Bebyggelsen trak længere og længere ud langs Vejene, nærmede den sig eller omsluttede ældre Bygninger med Straatage. Det blev da atter nødvendigt at lægge *Byggegrænsen* længere ud (se foran Side 109). Saaledes maatte man i 1902 inddrage under Byggelov og Sundhedsvedtægt et Par Ejendomme med Straatag uden for Nørreport paa den vestre Side af Resenvej. Dog fik de en Frist af 15 Aar, inden hvis Udløb deres Straatage skulde ombyttes med brandfrit Tag. Og ligesaa gik det ud ad Koldingvejen; men dette blev ogsaa det sidste Udfald mod Straatagene; inden Aar 1920 skulde de i Byens Nærhed alle være forsvundne.

Af Reformer i Byen i disse Aar af mindre Vigtighed, men dog til en vis Grad iøjnefaldende, kan nævnes, at Byen i 1906 fik Gadeskilte.

I 1909 fjernedes Fiskehandelen fra Torvet og henlagdes til Fiskehallerne, som var bleven indrettet i Bygningen ved Siden af Raadhuset. Selve Bygningen, Byens ældste Privatbygning med 2 Etager, havde Byen købt i 1896.

Ude Vest for Byen var Byens gamle maleriske Grusgrav, Galgebakken, bleven beplantet 1901, og Skivehus's gamle Hovdige langs Landevejen („Lien“) derud var bleven omdannet til en god Spadserevej. Ligesaa var den nøgne Skraaning Syd for Mølletofte til Dels bleven beplantet, saa Byen fra den Side begyndte at faa et venligere Udseende.

Mens Fremgangen i Indbyggertal i Halvfemserne ikke kunde maale sig med Firsernes, saa tager den dog Fart igen i de sidste Aar før Aarhundredskiftet. I de 11 Aar 1890—1900 stiger Folketallet med 850 Personer, og i de følgende 5 Aar, 1901—1906, er Tilgangen ifølge Folketællingen endog 1050; men i Angivelsen af Folketallet efter Tællingen 1906 (5646) er vistnok medtaget Beboerne i den købstadmæssigt bebyggede Del af Landsognet.

Med 1906 er Fremgangen i Folketal for selve Byens Vedkommende ikke alene standset, men den aarlige kommunale Folketælling, som indførtes fra og med Aar 1907, viser endog Aar for Aar Tilbagegang indtil 1913. Forklaringen ligger i, at Byens Forstæder paa



Landsognets Grund, særlig ved Ny Skivehus, men ogsaa Nord for Byen og ud ad Braarupvejen, nu optager hele Tilgangen, medens man inde i Byen omdanner flere og flere Beboelseslejligheder til Butikker og Forretningslokaler.

Forstæderne naar i 1916 et Folketal af 1400 Indbyggere, medens selve Byen i de 10 Aar fra 1906 til 1916 slet ingen Fremgang har gjort.

Men da kommer der pludselig et Par mærkværdige Aar, 1916—18, der tilfører Byen op imod 500 nye Indbyggere. Verdenskrigen havde bragt Priserne paa alle Produkter til at stige enormt, og som Følge deraf steg Ejendomspriserne til Højder, som ingen havde anet, de kunde naa. Dette fristede en Mængde Landmænd til at sælge deres Gaarde og flytte til Byen, og Tilstrømningen fremkaldte her en lignende Prisstigning paa Smaaejendomme og Villaer og en Byggespekulation, der i Løbet af et Par Aar tryllede en Mængde nye Bygninger frem. Forretningsfolk, som ved de stigende Konjunkturer havde tjent Formuer, kunde nu realisere deres Yndlingstanke og bygge sig Villaer uden for Byen, og snart rejste der sig rundt om den paa næsten alle Kanter Grupper af større og mindre Boliger, omgivne af Haver, som forskønnede deres Omgivelser og forandrede disses Karakter. Set udefra er særlig Byens sydlige og vestlige Udkanter derved meget forandrede. Terrænet ved Søndergades Forlængelse og ved Fredensgade, der nu ogsaa betydeligt forlængedes, blev oversaaet med Huse og Villaer. De før golde Skraaninger og Bakker mod Sydvest er blevet et Villakvarter (Frederiksdal) af en ikke helt almindelig Skønhed, og ogsaa i Kvarteret langs Havnevejen ned mod Skoven og ud langs Resenvej har der rejst sig ikke saa faa Villaer, ligesom ogsaa Skivehuskvarteret og Braarupvej bebyggedes tættere. Men dette Byggeri kunde dog ingenlunde dække Efterspørgselen, og der blev Bolignød. Allerede før Krigen havde der været en følelig Mangel paa Lejligheder, navnlig smaa, og dette havde bevirket, at der dannedes en Boligforening („Skive“), som under Kommunens Garanti fik Laan af den nys oprettede Statslaanefond til Opførelse af et Hus med Arbejderlejligheder. Bygningen opførtes ved Havnevejen. I 1918 oprettedes en Byggeförening, som fik kommunal Støtte i Form af Lempelser med Hensyn til Installation af Vand og Gas samt med Hensyn til Afgifter og kommunale Skatter, og der ydedes tillige kommunal Støtte til Enkeltmænd, som vilde bygge saaledes, at der i de opførte Huse foruden egen Bolig ogsaa blev mindst een Lejlighed at udleje. Men desuden tog Byraadet selv Sagen op og lod bygge 3 Huse ude ved Resenvej til Udlejning til husvilde, og dette kommunale Byggeri



maatte senere fortsættes, f. Eks. ved Opførelsen af Bygninger i Sønderbyen og paa Mølletofte (1920).

Med Hensyn til Byens Gadenet sker der i disse Aar ikke store Forandringer. I 1910 faar den nederste Del af Østergade fra Hotel Phønix's Hjørne til Østertorv Navnet „*Brogaardsgade*“, og i 1911 anlægges den nederste Del af *Sallinggade* og overtages af Kommunen. Hvor *Sallinggade* munder ud i Nørregade, stod før Peder Ravns Hus (se Billedet Side 97), som nu maatte forsvinde. Det var for mange Herrens Aar siden af Enkemadam Bilgrav bleven testamenteret til Maren Christensdatter, som blev gift med Peder Ravn. Maren Ravn holdt Pogeskole, og mange endnu levende ældre Folk i Skive har lært Bogstaverne og gjort deres første Fremskridt i Videnskaberne under Marens Scepter. Og Maren kendte sin Tid og sine Folk; hun fulgte nøje Rangforordningen, og hvor denne slap op nedefter, lavede hun selv en Fortsættelse og rangerede Børnene efter den. Det var der god Rimelighed i, mente Folk dengang. Maren døde 1885.

Nye Vejanlæg foretoges over Terrænet Nord for Havnevejen (Porshøjvej 1918) og bag Sønderbyen og Slotsgade ned til Østertorv (1918). *Karolinegades* nederste Del blev offentlig Vej (1919). Vejen fra Østerbro til Viadukten, der var bleven tæt bebygget, fik Navnet *Braarupgade* (1918). Vejen over Engen fra Havnevej til Jernbanegade med Bro over Aaen anlagdes i Aarene 1918—22.

Dette Anlæg som adskillige andre iværksattes til Dels som Nødhjælpsarbejder for at afhjælpe den herskende Arbejdsløshed. Der anlagdes paa flere Steder Gangstier langs Vejene og andre Steder, f. Eks. langs Havnevejens Nordside (1920), langs Sydsiden af Kirkegaarden (1922), senere til Dels ødelagt ved et Jordskred, og forskellige Beplantninger foretoges, f. Eks. af Markeds- og Sportspladsen (1918), samtidig med at denne sidste anlagdes og indhegnedes. Paa en Del af Markedspladsen anlagdes Tennisbaner. I 1923—25 foretoges store Brolægningsarbejder i den øverste Del af Frederiksgade, paa Viborgvej og i Braarupgade samt i Møllegade og paa Holstebrovej. Da samtidig Amtsvejene blev brolagte, mod Øst helt ud forbi Højslev, mod Syd et Stykke ud ad Horsensvejen og mod Vest til Galgebakken, fik Byen smukke og fortrinlige Veje ud til alle Sider.

I 1920 stiftedes i Skive en *Forskønnelsesforening*, som paa forskellig Vis har gjort sig fortjent ved at tage Initiativet til Forbedringer, der kunde være til Pryd for Byen eller forskønne dens Omgivelser — som Regel saaledes, at Byraadet tog Planerne op til Gennemførelse. Det smukke *Anlæg paa Kirkebakken, Beplant-*

ningen ved Vandtaarnet, Skovens og Anlæggets ydre Tilstand, Opførelsen af Musikpavillonen dernede osv. er Ting, som Foreningen har taget sig af. En af dens Fremtidsplaner er at faa gennemført en Strandvej forbi Sanatoriet til Resengaard; men denne Opgave vil maaske endnu længe staa uløst, fordi den vil være ret kostbar at gennemføre.

En værdifuld Forøgelse af Byens Baneforbindelser med Oplandet var Vestsallingbanen, der aabnedes  $11/12$  1924. I øvrigt er for Nærtrafikkens Vedkommende siden Verdenskrigen Rutebilerne bleven af den største Betydning, og Skive By har da ogsaa Bilruter ud til alle Sider i sit Opland.



Skive 1925, set fra Lufften.

J. A. C. Laursen fot.

Verdens nyeste Befordringsmiddel, Flyvemaskinen, har enkelte Gange gæstet Skive; og det er sikkert kun et Tidsspørgsmaal, naar den vil indgaa som et konstant Led i Byens Færdselsforbindelse med Omverdenen. Allerede i 1917 drøftedes i Byraadet — efter en Henvendelse fra Aeronautisk Selskab — Spørgsmaalet om en komunal Flyveplads, og i 1925, da en Junckermaskine fra en Plads paa Estvadgaards Mark foretog Flyvninger med adskillige Personer fra Skive By, var Spørgsmaalet igen ved at blive aktuelt. Vanskeligheden ved dets Løsning ligger i at finde en tilstrækkelig stor, bekvem Plads i Byens umiddelbare Nærhed.

Af Spørgsmaal, som har været drøftet flere Gange i Løbet af de sidste 10 Aar uden at finde sin Løsning, kan nævnes Anlægget af en Gangsti med Gangbro over Aaen fra et Punkt tæt nedenfor Kirken tværs over Engene til Egeris. Foruden at blive en nem

Kirkesti for en Del af Landsognet Syd for Aaen vilde et saadant Anlæg blive en smuk Spadserevej og frembyde Adgang til at betragte Byen fra dens smukke sydlige Side, hvad der nu kun sjældent gives Lejlighed til.

Af Enkeltbygninger, opførte i de senere Aar, kan nævnes *Kapellanboligen* paa Havnevej og den nederste Bygning i Slotsgade mellem den endnu navnløse Gade og Gl. Skivehus: *Taarborg* (1918). Med denne afsluttedes Bebyggelsen af Slotsgades Sydside. Samme Aar byggedes ogsaa „*Sabroes Børnehjem*“ i Fredensgade (taget i Brug 1919). I 1923 rejstes Bygningen paa Hjørnet af Nørregade og Thomsensgade. I den vestlige Ende af Byen tilintetgjorde en



Skive Vejmølle 1882. — (Klicheen tilhører Skive Museum.)

Ildebrand 1919 en af Byens mest karakteristiske Bygninger, Skive Vejmølle, der for alle ældre særlig har givet denne Bydel sit Præg.

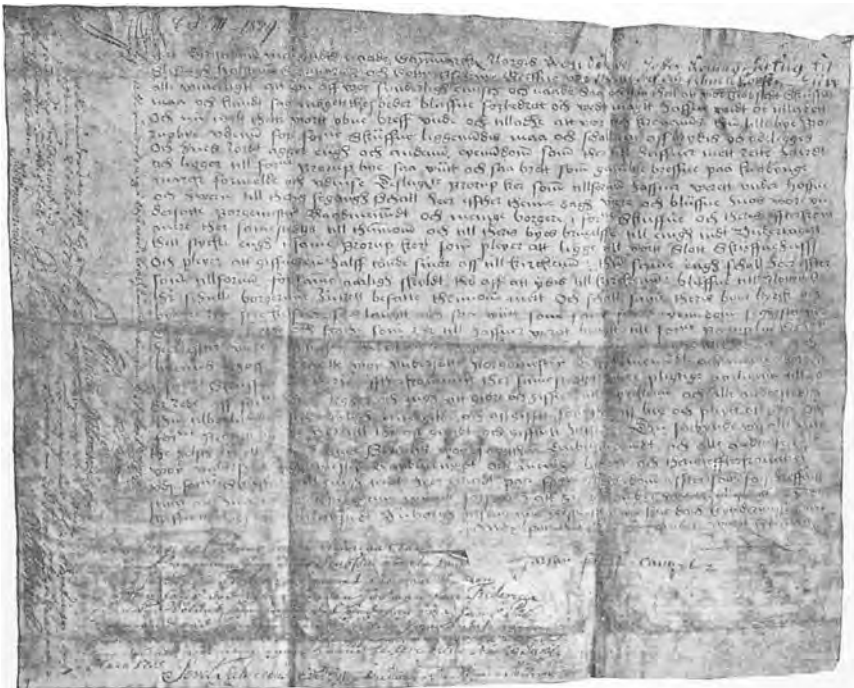
1920 købte Byen *Ny Skivehus's* Hovedbygning med Have og Forplads.

Verdenskrigens Ophør i November 1918 havde med eet forandret meget. Mangen Virksomhed og mange Forretninger maatte lægges om, og mange Hænder blev uden Beskæftigelse. Skive By havde i Løbet af Aaret 1918 naaet et Indbyggertal af over 6000, men maatte atter under de forandrede Forhold skyde en Del fra sig. Snart gaar det dog igen fremad, og Folketællingen i November 1924 viste et Indbyggertal af 6341 Personer. Forstæderne under Landsognet, der i 1916 var naaet op over 1400 Personer, havde i 1921 1800 og gik frem i et endnu stærkere Tempo end Købstaden. Husenes Antal var i Byen 548 og i Forstæderne 287.

Der havde i over 10 Aar været arbejdet paa at faa snart mindre, snart større Dele af disse Forstæder lagt ind under Byen, men stadig uden Held. Først i 1925 lykkedes det at faa en Indlemmelse gennemført; men ved denne medtoges da ogsaa alt, hvad der i en overskuelig Fremtid kunde ventes at komme til at staa i et saa nært Forhold til Købstaden, at det vilde være naturligt, at det kom ind under den. Ved denne ny Indlemmelse har Skive for første Gang faaet geografisk naturlige Grænser, og det tør haabes, at dette nye Skridt i Udviklingen vil være til Held og Gavn for Byens Fremtid. (Se Kortet Side 135.)

J. C. Hansen.

## BRAARUP



Kristian III's Gavebrev (formindsket Gengivelse); Originalen opbevares paa Skive Kommunkontor. — (Hadrup fot.)

*„Wii Christiann mett gudts naade . . . giøre alle witterliggt att wii aff wor synderligh gunsth och naade Saa och paa thett att wor kiøbsteødt Skiiffue maa och kandt saa møgett thesbeder*

*bliiffue forbedrett och weðt magtt haffue vnót och tilladett Och nu mett thette wortt obne breff vnóe och tilladóhe att wor och kronenns then lille bye Brorup bye vóen for for<sup>ne</sup> Skiiffue liggennóis maa och schall nu affbryóis och ødelegges Och hues<sup>+</sup>) Jorót agger engh och andenn eyennódom som ther till haffuer mett rette høerót och ligger till for<sup>ne</sup> Brorup bye saa wiitt och saa brett som gamble breffue paa kiøbynge marck formelde och vóuise Desligste Brorup ker som tillfor<sup>nn</sup> haffuer werett vnder hoffue och hwern<sup>+</sup>) till theris fegangh Schall heer effther thenne ódagh were och bliiffue huos wore vndersotte Borgemester Raadómennót och menige borgere i for<sup>ne</sup> Skiiffue och theris effterkomere ther samesteótzs till thennom och till theris byes brugelsse till euigh tiót Vndertagett thett stycke eng i same Brorup ker som pleyer att ligge til wortt Slott Skiiffuehussz . . . Och schall same theris byes byrck och byrcke rett strecke segh saa langtt och saa wiitt som same for<sup>ne</sup> eyennódom segh strecker Doch hues hethe och forthe<sup>+++)</sup>) som ther till haffuer werett brugtt till for<sup>ne</sup> Brorup bye Schall heer effter were och bliiffue en almynnódeligh forthe og fegangh bóóde till Slottenns och byenns behoff . . . .“*

Saalunde lyder i Uddrag Kristian den Tredies Gavebrev, ved hvilket han skænker Skive Købstad Braarup Mark, men hvorved han tillige paa en saare haardhændet Maade straffer de Braarup Bønder for deres Deltagelse i Clementsfejden.

Indtil Udskiftningen 1831 hørte den sydlige Del, „Heden“, til Byens Fællesjorder og brugtes som Græsgang for Kreaturerne. Hvornaar Navnet *Hedemarken* er blevet til, vides ikke; men det er maaske opstaaet ved, at man (efter Udskiftningen) har kaldt sin Lod (Mark) i Heden Hedemarken, at man senere hen ikke har skelnet mellem Lodder af den tidligere Fællesjord og af den øvrige Braarup Mark, og at Navnet derefter (eller samtidig) er blevet en Fællesbetegnelse for Jorderne derude, som 1919 atter fik Navnet *Braarup*. Markens Historie skildres i nedenstaaende Afhandling<sup>++++)</sup>, der tillige giver os et Indtryk af Beboernes stærke Interesse for det gamle, mindere Navn.

*„Braarup. Byen, der forsvandt, men atter opstod!*

Beboerne af Skive Bymark Syd for Viadukten er for Tiden i Færd med at antage eget Bynavn for deres Mark. Denne Begiven-

<sup>+</sup>) *hvaó*   <sup>++)</sup> *Hov og Horn*   <sup>+++)</sup> *Græsgang*

<sup>++++)</sup> „Skive Folkeblad“, Maj 1919.

hed, der jo hverken er dagligdags eller Offentligheden aldeles uvedkommende, turde vel kunne paaregne lidt Opmærksomhed uden for Markens snævre Grænser, især da den tillige er af nogen historisk Interesse.

Skive søndre Bymark — almindelig kaldet Hedemarken — grænser mod Nord til Skive, hvorfra den skilles ved Jernbanelinien, mod Vest til Egeris og Bilstrup, mod Syd til Fly, mod Øst til Tastum, Dommerby og Aarbjerg. Den har en Udstrækning i Syd—Nord af



Gammelt Hus i Braarup (1925).

Hadrup fot.

4 à 5 km og i Vest—Øst af gennemsnitlig ca. 1 km. Den gennemskæres i sin Længderetning af Kolding Landevej.

Marken er gennemgaaende meget flad, den nordligste Del er af god Beskaffenhed, idet Underlaget der er Ler; men den sydlige og langt overvejende Part — den egentlige Bærer af Navnet Hedemarken — maa betegnes, dels som nogenlunde god sandmuldet Jord og dels som saa daarlig, at den kun egner sig til Beplantning.

For mindre end en Menneskealder siden laa den aaben for alle Vinde som en forblæst og sandpisket, nøgen Mark, der i sin Armod kun formaaede at yde sine Dyrkere en fattig Belønning for deres sure Slid. Befolkningen førte for største Delen en ret kummerlig Tilværelse og holdt Livet oppe hovedsagelig ved Kartoffelavl. Mange forkomne Stakler har i Tidernes Løb søgt Skjul herude i elendige Rønner, der nu snart er en Saga blot.



Det kan siges, at det ikke var gode Børn alle, der i de henfarne Tider holdt til paa Marken, og det blev ikke bedre ved, at Brændevinsdjævelen huserede slemt iblandt dem. Der kom Vanry over Marken — forskyldt og uforskyldt! — Blev der lavet „Viderværdigheder“ i Egnen — særlig vel paa Beværtninger eller lignende Valpladser i Skive — og Spektakelmagerne skulde stedfæstes, hed det sig ofte — ikke altid efter særlig grundig Undersøgelse eller med lige stor Ret —: „Aah, de Kumpaner er selvfølgelig fra Hedemarken!“ De fik saaledes ofte Skyld for andres Gavtyvestreger, medens de utvivlsomt havde mere end nok med at svare til egen Skyld.



Gammelgaards Dampmølle 1925.

Hadrup fot.

Men i Løbet af de 2 à 3 sidste Aartier har Marken lidt efter lidt skiftet Karakter. Kommunen anlagde for godt 20 Aar siden en ret stor Plantage herude, og den er for Tiden i Færd med ny Anlæg, ligesom den for kort Tid siden købte den af Købmand Jespersen, Skive, anlagte Plantage, der grænser lige op til Kommunens og er større og næsten lige saa gammel som denne. Saa at sige alle Beboerne har foretaget større eller mindre Plantninger. Marken er saaledes ved at blive klædt godt paa, og Vindens Magt vil snart være helt brudt. De ikke beplantede Jorder er nu for største Delen veldyrkede og i forholdsvis god Kraft, saa der nu kan drives rentabelt Landbrug. En stor Del af Befolkningen, der bestaar af 40—50 Familier, ernærer sig dog ved Arbejde paa Teglværker, Slagterier

osv. i eller ved Byen. Af industrielle Foretagender findes inden for Omraadet: Fællesbageriets store Mølleri, et Cementstøberi samt Kommunens Renovationsanstalt og endvidere 3 Gartnerier. Desuden er der Skole og Forsamlingshus. Boligforholdene er gennemgaaende gode.

Marken er altsaa ikke mere, hvad den har været, der bor nu derude en arbejdsom Befolkning, hvorom det tillige kan siges, at den er ædruelig og interesseret i Fremskridt. Der er saaledes udmærket Jordbund for Afholdssagen, der har Repræsentanter i saa godt som hvert Hjem. Ligeledes findes der en stor og livskraftig Husmandsforening, vel nok et Vidnesbyrd om Beboernes Trang til Fremskridt.

Disse ønsker nu at bringe Marken ud af Fornedrelsen og beslutter derfor som Led i denne Bestræbelse at frigøre den for Navnet Hedemarken, som aldrig har været dens rigtige Navn, men ved Tidernes Ugunst er blevet den paahæftet og anvendt i nedsættende Betydning.



Braarup Forsamlingshus 1925.

Hadrup fot.

— Marken har historisk Adkomst til Navnet *Braarup*, idet den før 1546 dannede en lille Landsby, der gik til Skive Bro og benævnedes Brorup efter denne. Men nævnte Aar blev Byens Gaarde ifølge endnu bevaret Kongebrev nedrevne og Jorderne lagt ind under Skive Købstad til Straf for, at deres Indehavere havde taget virksom Del i Grevefejden paa Skipper Clements Side, medens Skive By havde været loyal og derfor skulde belønnes.

Men foruden dette kan anføres, at Navnet har levet uafbrudt til denne Dag i hver Mands Adkomstdokumenter til hans Jord, der overalt benævnes: „af Skive Braarup Jorder“.

Endvidere lever Navnet: Braarupgade, Braarupvej, Braarup Planteskole, Braaruphus, Braarupgaard osv.

Det gamle Braarup gik altsaa til Broen ved Gl. Skivehus, det ny til Viadukten, Terrænet derimellem har forlængst faaet købstadagtig Bebyggelse (Østerbro med Jernbanegade—Braarupgade) og er gaaet tabt for Braarup.

For at faa det gamle Navn tilbage er der foretaget følgende: 2. April d. A. holdt Beboerne Møde i Skolen og vedtog med deres Underskrifter: at Bymarken Syd for Viadukten herefter skal bære sit gamle, historiske Navn: *Braarup*, og at de herefter altid vil benævne den saaledes. Endvidere vedtoges at overdrage Lærer Simonen at søge Navnet anerkendt hos Byraad, Skoleautoriteter, Postvæsen, og hvor det i øvrigt maatte være nødvendigt.

30. April indsendtes Meddelelse til Byraadet om det passerede og Andragende til det om at foretage Skridt til, at Skolens Navn kan blive forandret — fra: Skive Hedemarks Skole — til: Braarup Skole.

Byraadet vedtog derefter enstemmigt i sit Møde 12. Maj 1919 at anerkende Navnet Braarup som fremtidigt Bynavn for Marken.



Braarup Planteskole 1925.

Hadrup fot.

For denne Vedtagelse er vi taknemmelige og haaber, at hvad der ellers maatte være nødvendigt af Anerkendelse, let maa kunne skaffes. —

I sin historiske Tale i Skive Anlæg forleden Aar omtalte Forfatteren Jeppe Aakjær udførligt, hvorledes Landsbyen Braarup forsvandt, ligeledes, men ganske kort,

i „Skivebogen 1917“. Disse Oplysninger i Forbindelse med Redegørelsen for Antagelsen af Bynavnet Nørrevejle for Kolonien paa Nørregaards Mark gav omsider os Lyst og Mod til at forsøge paa at faa vort gamle Bynavn tilbage.

— — —

Henved 400 Aar er rundne i Tidens Hav, siden en sejrende tysk Fyrste holdt holstensk Rettergang med slagne danske Bønder, der i en kongeløs Tid havde troet sig berettiget til at optræde som krigsførende Magt mod deres forhadte Plageaander — Herremændene og disses Konge — til Befrielse for dem selv og deres Beskytter — Fangen paa Sønderborg — som — i alt Fald i deres Øjne — maatte have, ikke blot en ældre, men ogsaa en større Ret til Tronen og Magten end den tyske Fyrste og hans Holstenerer. — Da de Braarup Bønder synes at have faaet en haardere Straf, end Standsfællerne fik til Jævnmaal, maa de vel sagtens have gjort sig særlig bemærkede.

Den Udslettelsens Dom, der ved kongeligt Magtsprog overgik Landsbyen Braarup Anno 1546, kræver vi i 1919 — som de Braarup Bønders rette Arvtagere — hævet, saa vi atter kan føre vort gamle Bynavn.

Braarup Skole, den 24. Maj 1919.

J. K. Simonsen.“

Siden 1919 har Bebyggelsen langs Braarupvej fra Viadukten til Skolen været betydelig. Højspændingsværket og mange Privathuse



Braarupvej med Højspændingsværket (til højre). Bygningen til venstre ligger i Landsognet. — (Hadrup fot.)

har rejst sig derude, og af den tættere Bebyggelse følger, at Beboerne nu kan faa Del i de mere moderne Kulturgoder, for hvilke Braarup tidligere har ligget vel afsides: Saa langt ude som i Skolen er der elektrisk Lys; Vandledningen skal nu fortsættes lige saa langt, og Gasledningen skal forlænges ud til Husvildeboligerne, der ligger, hvor Vejen fra Bilstrup støder til Hovedlandevejen (se Kortet Side 149, Nr. 10).

Om man vil fortsætte Boligbyggeriet i samme Tempo længere sydpaa, nu da store Dele af Landsognet er blevet indlemmet i Købstaden, er et Spørgsmaal, som kun Fremtiden vil kunne besvare.

*Charles Thiesen.*

## SKIVE KOMMUNES NUVÆRENDE GRUNDEJENDOMME OG LEGATJORDER

Kortet, der viser os de Ejendomme, Skive Kommune besidder, maa stadig revideres. Jord, som ved Gave, Udskiftning af Fællesjord og Køb af Grund kom i Kommunens Eje, skiftede Form og Størrelse — ved Magelæg, Salg, Bortskænkning af Byggegrunde o. a. m., og Jord, Kommunen kom i Besiddelse af og beholdt, forandrede dels straks, dels efterhaanden Karakter: Udyrket Jord blev opdyrket, Hedestrækninger og sandpisket Mark forvandlede til Plantage, Agermark omdannedes til Lystanlæg og Kolonihaver, ubebyggede Arealer blev bebygget, Veje og Gader blev anlagt o. s. fr.

Kortets Grænselinier skifter Plads, dets Signaturer forandres. Som Fortidsbilledet var et andet, saaledes vil ogsaa Fremtidsbilledet komme til at se anderledes ud end det Billede, Kommunens nuværende Grundejendomme frembyder.

— — —

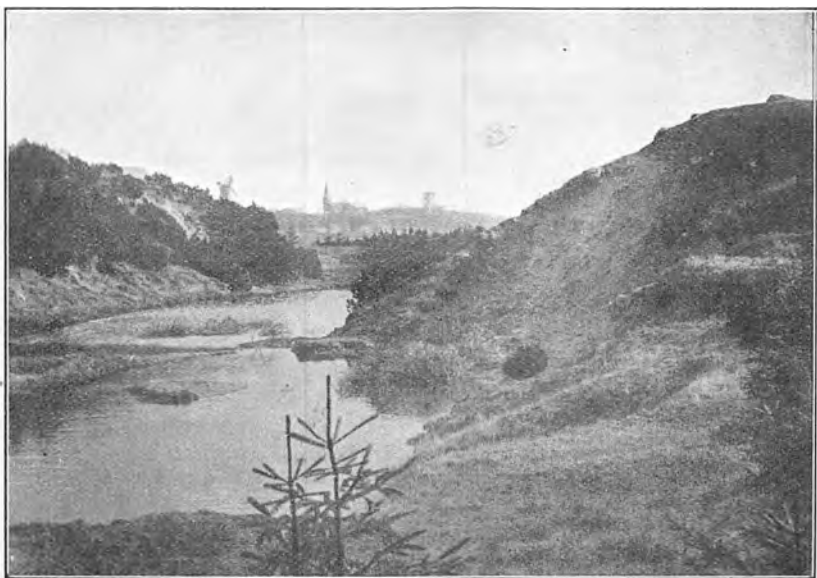
Vi vandrer rundt for at bese de Grundejendomme, Kommunen nu i Tiden er i Besiddelse af, og vor Spadseretur begynder ude mod Vest, omtrent hvor Holstebrovejen passerer Kommunegrænsen<sup>\*)</sup>. Vi er paa *Galgebakken*<sup>1)</sup> i Vesterfælled. Vester- og Østerfælled samt Heden (se Side 124) var Byens Fællesjorder til 1831. En Del af Skive Bys Grundejere indsender Andragende om, at Fællesjorderne „maa vorde udskiftede mellem Grundejerne, da disse Jorder, der for nærværende Tid ere i en saa slet Tilstand, at de Aar for Aar blive mere uskikkede til deres nuværende Bestemmelse, at levere Græsning til Indvaanernes Kreaturer, ved at udstykkedes til Grundene og opdyrkes, ville kunne yde Kommunen langt større Fordele, end de nu ere istand til“. Frederik den Sjette giver ved Reskript af <sup>5/8</sup> 1831 Tilladelsen, og de forskellige Udskiftningsskøder er tinglæst <sup>26/2</sup> 1836.

Galgebakken blev dog ikke tildelt Kommunen, fordi denne var Ejer af Bygrunde, men ifølge Reskriptets Bestemmelse, at der forlods skulde afsættes „det fornødne Areal a) til de Haver, som det maatte findes tjenligt at indrette til Afbenyttelse for trængende Familier; b) til en bekvem Markedsplads; c) til de offentlige og private Bygningers Opførelse, hvortil der i Tiden maatte ønskes Plads, og d) til Leer- og Sand-Gravning samt Vejens Anlæg“.

<sup>\*)</sup> Et vedføjet Tal i det følgende angiver Grundens Nr. paa Kortet Side 135.

Galgebakken blev „Fælles Sandgrav“; men det 12300 m<sup>2</sup> store Areal, hvoraf dog de 2620 m<sup>2</sup> er Vej (Holstebrovejen), kunde jo godt derfor udlejes til Græsning og blev det, indtil Grundstykket i 1901 blev beplantet.

Dette Sted, hvor i fordums Dage Forbrydere klyngedes op i Galgen (se Side 66) under fri Adgang for Tilskuere, er nu en hyggelig, beplantet Plet, fra hvilken man ved Navne som „Vesterled Plantage“ og „Alpedalen“ søger at fjerne de mørke Minder fra Fortiden. — Galgebakken er bogført til en Værdi af 2000 Kr.



Fra Galgebakken. (Eldre Billede.)

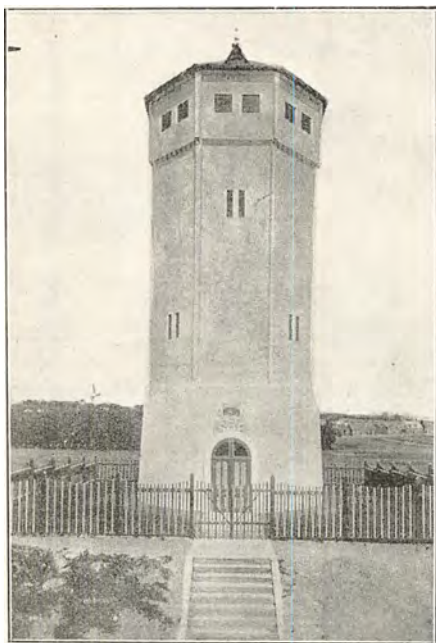
Nærmere Byen, paa begge Sider af Vejen, der fører fra Holstebrovej til Solvangs Allé, ligger den tidligere „Lergrav i Vesterfælled“<sup>4)</sup>. Ved Udskiftningen fælles Lergrav. Areal, naar Holstebrovejen regnes fra: 3460 m<sup>2</sup>, bogført Værdi: 2000 Kr. Græsningsretten bortlejes.

Af Engene nede i Dalen Syd for den nu tilbagelagte Vejstrækning ejer Kommunen to ret smalle Striber, der begge strækker sig i sydøstlig Retning fra Frederiksdal Allé og dens Fortsættelse. Sydøst for Galgebakken ligger Matr. Nr. 74<sup>2)</sup> der naar helt ud til Aaen (2940 m<sup>2</sup>, bogført Værdi: 500 Kr.), og neden for Solvang: Matr. Nr. 81<sup>3)</sup> (ca. 1900 m<sup>2</sup>, Værdi: 300 Kr.). Stednavnet er Vesterfælled og Svinekær. Begge Stykker har tilhørt Kommunen siden Udskiftningen.



Matr. Nr. 81 var Skolens Eng (se „Skolevæsenets Indtægter“, i Afdeling IV). Engparcellerne udlejes til Høslæt og Græsning.

Vi er nu naaet til *Vandtaarnet*, der ligger paa *Dyrskuepladsen*<sup>5)</sup> Nord for Frederiksgade og Holstebrovej (se Side 113). De ca. 5,24 ha Land købtes 1899 af Fru Glud paa Ny Skivehus for 30000 Kr. Mod Vest blev der plantet et Læbælte, og paa langs igennem dette er der nu udhugget og anlagt en Spadserevej. Den høje Skrænt langs Holstebrovej er forsvundet; en Del Jord herfra blev brugt til



Vandtaarnet.

Planering af det bagved liggende Stykke af Pladsen, Resten gjorde Nytte som Fyld paa Byggegrundene ved Holstebrovejens sydlige Side. Dyrskuepladsens Areal er formindsket ved Salg af Byggegrunde ud til Frederiksgade og udvidet ved, at Ny Skivehus's Have (se nedenfor) blev inddraget under den. Nuværende Areal (uden Skivehus's Have): ca. 5 ha, bogført Værdi: 70000 Kr. Græsningsretten paa den Del, der ikke er overladt Idrætsklubben til Sportsplads og Tennisbaner, bortlejes.

*Ny Skivehus med Have*<sup>6)</sup> ligger Nord for Dyrskuepladsens vestlige Del. Købt 1920. Areal: ca. 1,1 ha. Købesum 60000 Kr. Hovedbygningen, der

nu indeholder 2 4-Værelers og 2 3-Værelers Lejligheder, udlejes.

Syd for Møllegade ligger „*Hestemarkedspladsen*“ eller „*Mølletoften*“<sup>7)</sup>. Den Markedsplads, Byen fik ved Udskiftningen og ved Møller Rings Gave 1841 (se Side 53), blev taget i Brug for Kirkegade og den ny Kirke. Kommunen købte 1895 den tilgrænsende Mølletoft, hvoraf et Stykke gik med til Kirkens Grund. Det var Hensigten at sælge Byggegrunde paa Mølletoften, og der opførtes da ogsaa een Privatbygning. 1916 afstod Kommunen ca. 640 m<sup>2</sup> til „Arbejde adler“s Svendehjem (nu „Skive Forplejningsstation“), i 1920 byggede den selv en „*Husvildebolig*“ (10 Lejligheder) for 110000 Kr. (bogført Værdi: 100000 Kr.), og for Tiden (1925) opfører den et *Alderdøms-hjem*<sup>\*)</sup>

\*) Sættes sammen med Alderdøms-hjemmet ved Kielgastvej til en Værdi af 200000 Kr.

(mod Sydvest). Hermed er Grunden fuldt bebygget langs dens vestlige Grænse. Skraaningen mod Syd er beplantet. — Areal: ca. 1 ha, bogført Værdi: 30000 Kr. Mølletofte er ikke Markedsplads mere; en Del af den benyttes jævnlig som Oplagsplads for Vejmaterialier, Græsningensretten bortlejes.

*Sprøjtehuset* paa den anden Side af Møllegade er opført 1884 paa en Del af „Kreaturmarkedspladsen“ (paa Bymandstoft). Licitationssum: 3100 Kr., bogført Værdi (med Inventar): 20000 Kr. Vest for Bygningen ligger et ubebygget Areal, ca. 498 m<sup>2</sup>.

Paa samme Markedsplads, som Byen købte af Konsul Fr. Friis Aar 1868 (Skøde tinglæst 16. April 1869), men som der forlængst er gjort anden Brug af, ligger ogsaa *Kommuneskolen*<sup>9)</sup>, hvis Grund (9780 m<sup>2</sup>) naar ud til Asylgade og Frederiksgade (se i øvrigt „Skolens Bygninger“, i Afd. IV), og Nord for Skolens botaniske Have (ved Asylgade) ligger *Asylet*. Grunden (ca. 650 m<sup>2</sup> af ovennævnte Markedsplads) er afgivet af Skive Kommune.

Ad Vejen mellem Mølletofte og den ny Kirke naar vi om til

*Anlægget paa Kirkebakken*<sup>8)</sup>. Mod Øst begrænset

af Kirkegaardsdiget, mod Nord af den ny Kirkes Grund og Vejen til Frederiksdal ligger det venlige lille Anlæg med Ansigtet vendt mod Syd: mod Eng og Aa og Landet paa den anden Side Dalen.

Ved Hovedindgangen minder en Plade med Indskrift os om Anlæggets Bestemmelse:

„Cykling ej tillades her  
eller Færd med Hestespand.  
Barn og gammel, hver især,  
skal gaa trygt og sikkert her.“



Stien langs Kirkegaardsdiget.

Og paa den Side af Pladen, der vender ind mod Anlægget, gives Ordensregler i følgende Ord (af Aakjær):

„Naturen er altid ædel og ren,  
 har ingen Aviser, der flyver.  
 Gjør du Guds Mark til en Rendesten,  
 jeg agter dig ej ved en Styver.“

Mod Sydøst fortsættes Anlægget i en Spadseresti (med Bænke) langs ad Bakkeskraaning.

Stedet regnes for et af Byens smukkeste Udsigtspunkter. Der er en egen Poesi over det, og uden Tvivl gemmer et stort Tal af de Mennesker, som er eller har været bosat i Skive, Minder fra stille Stunder i disse Omgivelser. Der er Grund til at tro, at gamle Pastor Bahnsøns Tanker dvælede netop ved denne Plet, da han skrev:

„Jeg vil hvile mig her, mens Sol gaar ned,  
 i Ly af Kirkegaardsmuren  
 og kvæges en Stund ved Aftenens Fred,  
 der breder sig over Naturen.  
 Dagen er trætt, og nu slumrer den ind,  
 sunget til Hvile af Aftenens Vind,  
 der hvisker i Træernes Toppe,  
 og af Kirkeklokken deroppe.“

Grunden har tilhørt Kommunen siden Udskiftningen. 1885 blev Arealet „beplantet med Træer for at tilvejebringe Læ mod Vinden for Markedspladsen og Kirken“. Sin nuværende Skikkelse fik Anlægget først 1920. Det er ca. 2020 m<sup>2</sup> stort.

Videre langs Kirkegården fortsætter vi ad ubanede Veje vor Vandring og kommer ned bag Sønderbyen. Her ligger „*Fattighaven*“<sup>23</sup>), som ligeledes har tilhørt Skive Kommune siden Udskiftningen. Areal: ca. 6310 m<sup>2</sup>, bogført Værdi: 4000 Kr. Haveparcellerne dyrkes af ubemidlede Familier.

Fra „Liselund“s sydøstlige Hjørne og over til Aaen strækker der sig en smal Strimmel Eng (*Matr. Nr. 52 c* af Markjorderne<sup>39</sup>), som er købt for et Par Aar siden for 300 Kr.; den drives under Fattiggården.

Længere mod Nordvest, ud for Harders Teglværk, ligger *Sønderkær Eng*<sup>22</sup>), der strækker sig fra Markvejen og over til Aaen. Areal: 1,62 ha, bogført Værdi: 2000 Kr. Engen, som bortlejes, er *Brøndums Legat*, om hvis Oprindelse der fortælles senere. (Se under „Legater“, i Afd. V.)

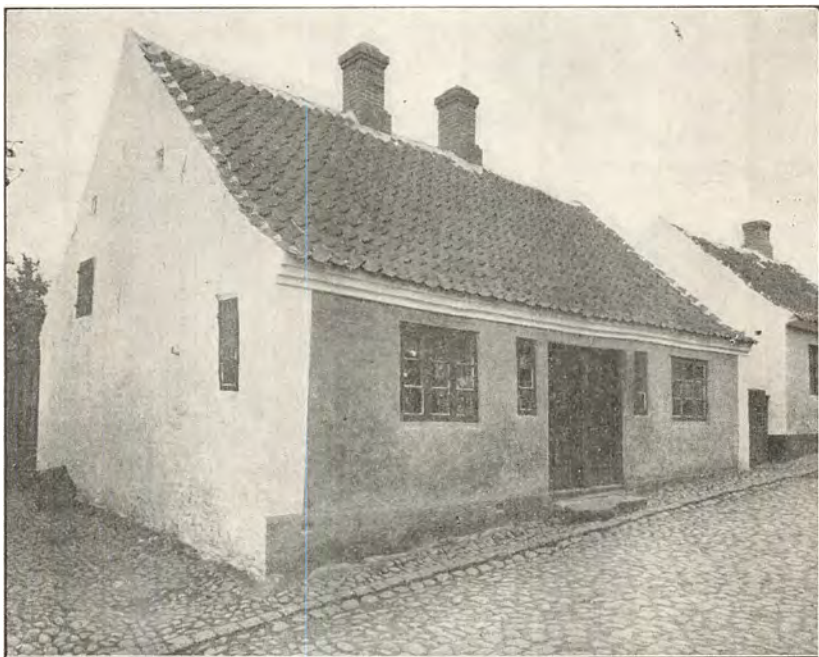
Paa vor Vej fra Engene op i Sønderbyen kommer vi til et Bykvarter, der ogsaa har sin Historie, om end den er af yngre Dato.

Aar 1911 købte Skive Købstadkommune af Konsul Dige, Sagfører Berg og Gasmester Brøndum ca. 8 Tdr. Land Øst og Syd for Sønderbyen for 18000 Kr. Grunden strakte sig langs den østlige



Side af Søndergades nuværende sydlige Del østpaa ad Bakkesiden ned til Aaen og naaede her ind til Gl. Skivehus's Have. Jorderne hørte dels under Bygrundene, dels under Markjorderne og dels under Gl. Skivehus.

Paa dette Areal har den sydlige Del af Fredensgadekvarteret rejst sig, idet Kommunen her har solgt talrige Byggegrunde. („Husvildeboligen“<sup>24</sup>), Søndergade 27 (Areal: ca. 2400 m<sup>2</sup>, opført 1919, 8 Lejligheder, Anskaffelsessum: 60000 Kr., bogført Værdi: 50000 Kr.), og



Det gl. Fattighus 1925.

Hadrup fot.

„Sabroes Børnehjem“, Fredensgade 11 (taget i Brug 1919, bogført Værdi: 50000 Kr.), ligger i dette Bykvarter. Engen, „Skivehus's Eng“<sup>25</sup>) eller „Stillings Eng“, som den ogsaa kom til at hedde, fordi Købmand Stilling lejede den en Aarrække, er ca. 1,77 ha stor, den udlejes til Høslæt og Græsning.

Mens vi er paa disse Kanter, maa vi hen i Sønderbyens Tværgade og se *Det gamle Fattighus*<sup>34</sup>) (Tværgade Nr. 6).

I 1845 blev Fattighuset, som oprindeligt (1815) var opført paa Torvet for 2995 Rdl. (Sedler), med en Bekostning af ca. 220 Rdl. henflyttet til Bygningens nuværende Plads paa en Grund (ca. 90 m<sup>2</sup>), der var købt for 50 Rdl. I en Beretning, dat. <sup>31</sup>/<sub>12</sub> 1883, hedder det,

at det gamle Fattighus „benyttes som Fribolig for Fattiglemmer“; nu udlejes det (2 Lejligheder), og Lejeindtægten gaar til Fattigvæsenet („Vedligeholdelse af Bygninger og Inventar samt Skatter“). Bogført Værdi: 2000 Kr.

Fuldt saa interessant, baade med Hensyn til Udseende og Oprindelse, er *Bøgeskovs Enkes Legathus*<sup>33</sup>), Nr. 9 i samme Gade. Legathuset, hvis Historie fortælles i et senere Afsnit af Bogen (Afd. V), er 19 m (ca. 30 Al.) langt, men har en Bredde af kun 5 m (8 Al.). Dets Værdi sættes til 4000 Kr.

Vi gaar nu ned i den østlige Del af Byen og standser, naar vi er kommet forbi Margarinefabrikken „Dania“. Vi er ude i det gamle Braarup. Her ligger Nord for Jernbanegade *Byfogedlødden*<sup>30</sup>), der har faaet sit Navn af den Embedsjord, der i gammel Tid var tillagt Byfogedembedet. Lodden er dels Eng, dels opfyldt Eng. Den Del, der nu tilhører Kommunen (efter at Grunde er solgt fra), grænser paa en mindre Strækning til Jernbanegade og strækker sig nordpaa ud i Engene, hvor den er bredere. Areal i Kommunens Eje: ca. 2,5 ha, bogført Værdi: 15000 Kr. Græsningsretten bortlejes.

Umiddelbart Øst for Banegaarden (Syd for Viborgvej) ligger et Areal, der ved Udskiftningen blev „*Fælles Lergrav i Østerfælled*“<sup>36</sup>). Oprindeligt Areal: 8830 m<sup>2</sup>. Ved Afstaaelse af Jord til De danske Statsbaner (i Anledning af Vestsallingbanen) formindsket med ca. Halvdelen. Bogført Værdi: 5000 Kr. Græsningsretten bortlejes.

Lidt længere ude, og Nord for Viborgvej, ligger *Bøgeskovs Enkes Legat*<sup>\*)</sup>, ca. 1700 m<sup>2</sup> (ved Udskiftningen tildelt Legathuset), og lige Nord for ligger *Margrethe Marie Mogensdatters Legat*<sup>37</sup>), Braarup Eng, 2,7 ha. Begge udlejes.

Margrethe Marie Mogensdatters Testamente er dateret 12/2 1773, og Stykket om Engen lyder saaledes:

„Saa og (giver jeg til Skive Bys Fattige) et Stykke Eng i Braarup, som blev kjøbt paa salig Christen Swintes Auktion og er beliggende imellem Seigr. Christen Kaarsgaards paa vestre og Lyby Møllens paa østre Side, hvorpaa kan avles 6 Læs Hø, som ansættes for 120 Rdl“. (Det er Engen, der anslaaes til denne Værdi; nu sættes Værdien til 4000 Kr.)

Det er vor Agt at naa over til Skoven, derfor gaar vi tilbage til Margarinefabrikken og slaar ind paa Engvej, Vejen over Engene. Her ejer Kommunen ret betydelige Engstrækninger. Syd for Aaen og paa begge Sider af Vejen ligger *Matr. Nr. 1 a*<sup>29</sup>) af *Skive Land-sogns Braarup-Jorder* (nu indlemmet), Eng, som Kommunen købte

\*) Den smalle Del af Nr. 37 (Kortet Side 135).



af Købmand Stilling Aar 1919 for 25000 Kr., (nu bogført til 21250 Kr.). Areal: 3,911 ha (Vejstykket medregnet).

Nord for Aaen, dog ikke helt ud til denne, ligger „Johnsens Eng“<sup>28)</sup> (hidtil Matr. Nr. 1 bq af Krabbesholm Hovedgaard), købt 1918 af S. Johnsen for 16000 Kr. Den naar over til Havnebanen, og Engvej gaar over den, saa at en Trekant af Engarealet ligger Øst for Vejen, Areal: 6,068 ha (Vejstrækningen medregnet). Disse to Enge udlejes til Høslæt og Græsning.



Havnevej. Broen over Shovbækken og østre Shovlaage (for 1907).

Mod Sydvest fortsættes „Johnsens Eng“ i et „Engareal Øst for Skive Nord“ (af Markjorderne). Dette Engstykke naar helt over til Aaen, det er købt 1916 — Ministeriets Tilladelse foreligger dog først 1917 — af L. Niensens Enke og drives under Fattiggaarden.

Paa den anden Side Havnesporet, begrænset af dette samt af Anlæg og Havnevej, ligger et 4000 m<sup>2</sup> stort Areal (bogført Værdi: 5000 Kr.), som efter Købet af Krabbesholm 1906 (se Side 140) blev lagt ind under Anlægget. Græsningen udlejes.

Mellem Havnevej og Havnebanen, Øst for det Sted, hvor Engvej støder til Havnevej, ligger et Par smalle Jordstrimler, som Kommunen har erhvervet: Matr. Nr. 1 co af Krabbesholm (ud for „Rosenhøj“), købt 1916 af Købmand Fr. Laursen for 400 Kr. (Areal: ca. 200 m<sup>2</sup>),

og *Matr. Nr. 1 a* af Krabbesholm (ved Broen over Skovbækken), købt 1925 af Lærer Myrhøj i Anledning af Havnevejens Udvidelse, Købesum: 150 Kr., Areal: ca. 200 m<sup>2</sup>.

Saa naaede vi da en af Indgangene til *Krabbesholm Skov*.

Hvem kender ikke Carl Ewalds Eventyr om Bøgen og Egen! Danmark var et Skovland, og Skovene var Egeskove. „Der var kun ganske faa Mennesker dengang. Ellers var der ikke andet end vilde Dyr. Bjørnen, Ulven og Ræven gik paa Jagt, mens Hjorten græssede ved Mosekanten. Skovmusen sad uden for sit Hul og aad Agern, og Bæveren byggede sine kunstige Huse ved Aabredde.“

Men Bjørnen bragte efter en Rejse sydpaa nogle løjerlige Tingester med sig hjem, det var Bog, Bøgefrø. De spirede og trivedes godt, Bøgen voksede Egen over Hovedet, kvalte den og hindrede med sin Skygge Egens Agern i at spire, mens dens egne Bog blev til „ny smaa Bøge, som voksede lige saa hurtigt som deres Forældre og saa saa grønne og fornøjede ud“. Bøgen sejrede over Egen i Kampen for Tilværelsen.

„Men nu var der mange flere Mennesker i Landet, end der var før“. Kampen havde varet længe, var ikke begyndt og heller ikke endt paa samme Tid i Landets forskellige Egne. Ræv og Bjørn, som fik Pelsen fuld af de piggede Bog, havde ført Frugterne omkring, ogsaa til Midt- og Vestjylland, og i disse Egenes Skovrester føres Kampen mellem Bøg og Eg endnu den Dag i Dag.

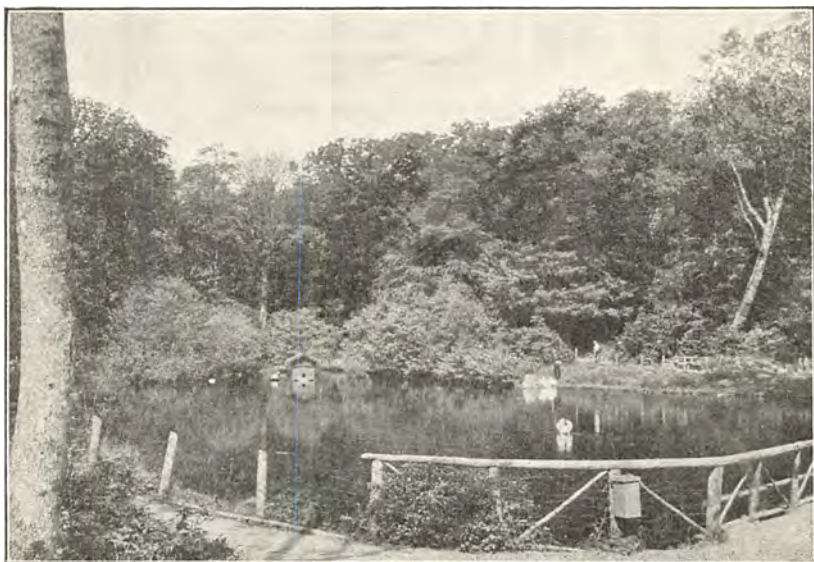
Og som Egens Fjender optraadte ogsaa Elm, Ask, El, Bævreasp og Pil. Ja, selv Mennesket var med til at fortrænge Egen. „Egens Tømmer er bedre end Bøgens“, sagde Menneskene; saa huggede de Egetræerne om og brugte dem, f. Eks. til deres Bjælke- og Bindingsværkshuse; Kongen brugte mange til sin Krigsflaade. Naar Fjenden var i Landet, tog han, hvad han havde Brug for, og ødelagde, som han havde Lyst til. Haardt gik det ud over de danske Skove, haardt gik det ud over Egen.

Niels Høg og Iver Krabbe, Familierne Lykke og Kaas, Rosenkrantz og Trampe, Dalsgaard og Rosen har alle set Egen i Krabbesholm Skov vige Fod for Fod. Paa den meget vaade Bund tog Rødellen Magten fra den, paa Overgangen til de mere tørre Partier maatte den vige Pladsen for Asken, hvor Jordbunden er tør, kæmpede den med Bøg, Elm, Ahorn o. a., og paa de for Vestenvinden mest udsatte tørre Steder var det særlig Bævreasp og Pil, der trængte ind paa dens Enemærker.

Jordbunden var det, der til syvende og sidst bestemte Kampens Udfald, og da Jordbundsforholdene er saa forskellige, blev Skoven,

skønt lille af Udstrækning, rig paa Afveksling, og just derved fremkom det ejendommelige og tillokkende ved Krabbesholm Skov. —

Efter 1840 blev Herregaarden Krabbesholm udparcelleret. Skive Købstadkommune og Havn\*) erhvervede ved Købekontrakt af 16. Dec. 1906 (Skøde af 13. Juni 1907) Hovedbygningerne og Haven m. m., endvidere den søndre Del af Skoven (den nordre Del var solgt til Krabbesholm Sanatorium 1904) og et Stykke Agermark Vest for denne; men medens Bygningerne og en Del af Haven atter blev solgt og af de ny Købere indrettet som Højskole (1907), beholdt



Skovdammen 1925.

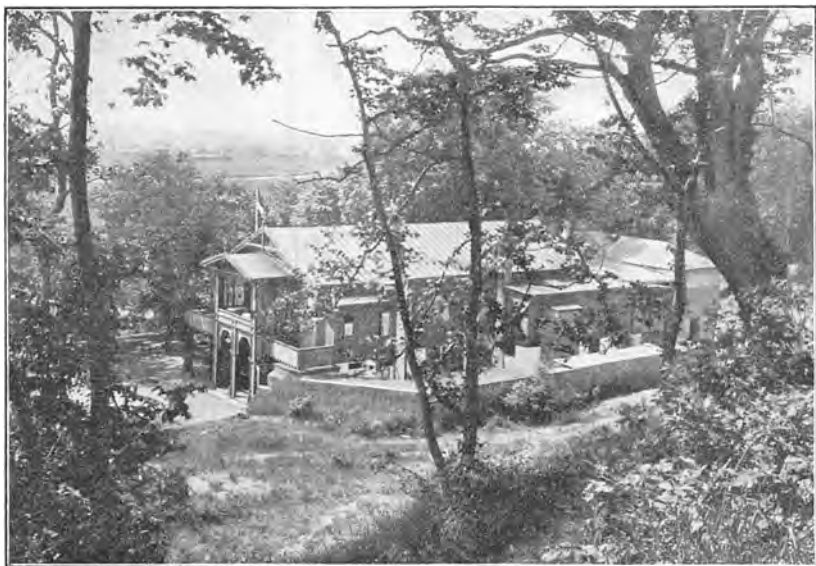
Hadrup fot.

Skive By Skoven og Marken, der tilsammen har et Areal af ca. 37 ha. Byens Hensigt med Købet af Skoven var ikke den at skaffe sig et rentabelt Aktiv, om Udbytte i Penge vil der næppe blive Tale i en overskuelig Fremtid; men Hensigten var at erhverve først og fremmest for Kommunens Beboere, men ogsaa for Omegnens Befolkning, den eneste Skovplet, der fandtes paa Egnen, og hvortil tidligere kun Medlemmer af „Skovforeningen“ havde haft Adgang.

Bækken langs Skovens sydlige Grænse havde været Hegnet om, og de to aflaaede Skovlaager Indgangsdørene til den Helligdom, som kun det erlagte Medlemskontingent til Skovforeningen gjorde det muligt at træde ind i. Mange af Byens Dreng og Piger har

\*) Havnens Omraade 1925: Nr. 32 paa Kortet S. 135.

i deres Fremtidsdrømme set sig selv med den erhvervede Nøgle i Haand lukke op til Skovens Herlighed, men har næste Minut — i Erkendelse af deres Uformuenhed — maattet indskrænke sig til med Forventning at imødesee den store Dag i Aaret, paa hvilken der blev givet dem Lov til at gaa ind i Skoven. Dette skete paa Skolens Eksamensdag. Saa valfartede Børnene til Krabbesholm Skov, drak af Kildens klare Vand og jublede om Kap med Himlens Fugle. Traditionen tro aflægger mange Børn ogsaa nu et Besøg i Skoven paa Eksamensdagene.



Udsigt fra Bakken bag Rosenhøj (1925).

Hadrup fot.

Det Udbytte, Kommunen har af Krabbesholm Skov, kan ikke gøres op i Kroner og Øre. Det Udbytte, Børn og voksne faar ved at færdes i den, lige saa lidt.

Behandlingen af Skoven i den Snes Aar, Byen har ejet den, er gaaet ud paa at bevare de Træsarter, der egner sig bedst paa de forskellige Lokaliteter, og saa vidt muligt at fremme Væksten af dem, at bevare og forøge Skovens Skønhed, at bevare den fri Udsigt fra Udsigtspunkterne og at anlægge passende Stier til disse, at beplante de for Træbestand i sin Tid blottede Partier, at afvande vaad Jordbund — som en Forening af det nyttige i saa Henseende med det pyntelige maa Skovdammen („Svanedammen“) nævnes. Da Skoven for en stor Del vokser paa temmelig stejle Skrænter, er

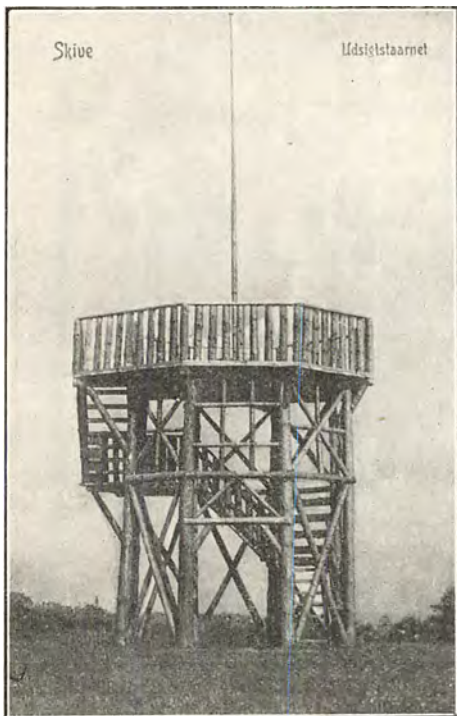


nogle Færdselsveje ved Planering og Anbringelse af Trappetrin gjort mere farbare. Skoven har forstkyndigt Tilsyn\*).

Under vor Spadseretur i Krabbesholm Skov maa vi ikke glemme at lægge Mærke til Skovbunden, der er rig og afvekslende. Med sine Anemoner, Bregnearter, Hindbær osv. minder den om Østjyllands Skove, med sine Elfenbenspadderokker, der er noget for Sallings Skovrester ejendommeligt, gør den et fremmedartet Indtryk paa Be-

skueren. — Det er en Selvfølge, at en Del af Byens Forlystelseliv er henlagt til Krabbesholm Skov med „Rosenhøj“ som Midtpunkt.

Paa det Stykke Agermark<sup>31)</sup>, der blev købt Vest for Skoven, er der anlagt Kolonihaver, og et Stykke er tilplantet, hovedsagelig med Gran, hvorved Vindens Magt over Haverne og Skoven, efterhaanden som Granerne vokser til, vil blive meget indskrænket. Græsningen paa Restarealet udlejes. Et Udsigtstaarn af Træ blev bygget (1908); men det blev i Aarenes Løb saa brøstfældigt, at det nu er fjernet. Den store, dybe Sandgrav Nordvest for Kolonihaverne fortæller os, hvor megen Fyld der pr. Tipvogn førtes ned til Fjorden, da den ny Havn blev



Udsigtstaarn ved Kolonihaverne.

anlagt. — Krabbesholm Skov m. m. er i Kommunens Status opført til en Værdi af 70000 Kr., „Rosenhøj“ og Dansesalonen til 30000 Kr. (Inventar iberegnet).

Dronning Louisevej fører fra Kolonihaverne gennem Skoven til Havnevej, og herfra gaar vi over i

*Anlæget*<sup>27)</sup>. Paa Skive Nørremark, Syd for Krabbesholmsvejen (Havnevej), ejede Købmand (senere Kancelliraad) Ths. Alstrup Aar 1875 nogle Grunde, Dele af Matr. Nr. 15. I gammel Tid var Stedets

\*) Skovrider G. Morvilles Beskrivelse af Skoven danner Grundlaget for en Del af nærværende Afhandling.

Navn Galletoft og Møllebakjorderne i Skovmøllefeld. (Om disse Navnes Oprindelse se Side 57 og 66.) Denne Jord tilligemed knap 1 Td. Land, som Fattiggaardsbestyrer H. Andersen allerede havde købt af Alstrup, beslutter Byraadet at erhverve til Kommunen, „for, hvis man dertil maatte finde Anledning, til Forskønnelse og Behagelighed for Byens Indvaanere at foranstalte et Anlæg“.

Jorden, knap 7 Tdr. Land, naar det, der var udlagt til Vej, regnes fra, købes 1875 for 8000 Kr., 7460 □ Al. af Morten Hemmers Legats Jord inddrages under Anlægget (nordvestligst). I 80erne blev Grunden



Parti af Skive Anlæg 1925

Hadrup fot.

noget formindsket, idet der foretoges en Gennemskæring for Jernbanesporret til Nordsalling (udvidet 1922, da Vestsallingbanen blev anlagt). En Del indvindes atter ved, at Kommunen køber 3850 □ Al. (for 275 Kr.) af Fru Ebbensgaard paa Gl. Skivehus.

Paa dette Areal er Byens egentlige Lystanlæg, som nu er ca. 3,2 ha stort, anlagt.

En og anden Skumler rystede paa Hovedet ved Tanken om, at man vilde have Træer til at gro her, de mente, Stedet laa alt for udsat for Stormen; men Væksterne trivedes, og det Byraadsudvalg, Anlægget gennem de forløbne 50 Aar har sorteret under, har bestandig arbejdet paa dets Forskønnelse.

En Bro over Jernbanegennemskæringen satte den vestlige og den østlige Del, hvor Festpladsen med Dansepavillonen („Salonen“)



fandtes, i Forbindelse med hinanden. I den vestlige Del anlagdes et Springvand. I 1908 afsløredes en Broncebuste (paa høj Granit-sokkel) af Kong Christian den Niende. I de allersidste Aar er der foretaget en Omlægning af Anlægget (paabegyndtes 1923); 1925 opførtes en Musiktribune. Arealet Øst for Banelinien blev ganske forandret, da Vestsallingbanen anlagdes. Nu findes her Legeplads for Børn, Dansepavillonen er fjernet, og Stedet benyttes ikke mere som Festplads.

Anlægget er bogført til en Værdi af 30000 Kr., Musiktribunen til 4000 Kr.



Parti af Anlægget, set fra Hovedindgangen (1925).

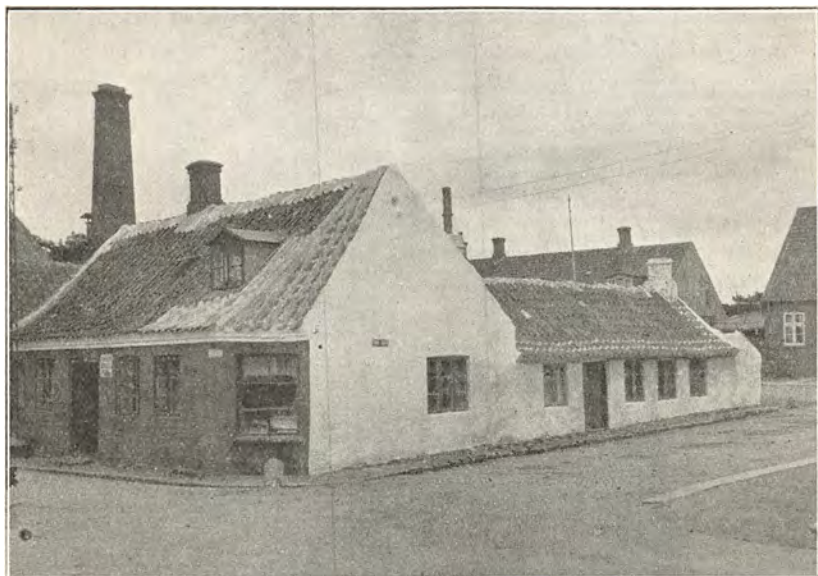
Hadrup fot.

Vi stiler mod Hovedudgangen (vestligst ved Havnevej) og er allerede her paa *Morten Nielsen Hemmers Legatjord*; lige overfor, paa den anden Side af Vejen, ligger en Rest<sup>18</sup>) paa ca. 1600 m<sup>2</sup>, der udlejes som Havejord. (Stednavn: Knoldtoft eller Galletoft.) Se i øvrigt under Legater (i Afd. V).

Længere mod Nordøst, ovre paa Porskær Bakke (vi kommer dertil ad Porshøjvej), ligger ca. 1900 m<sup>2</sup> af *Bodil Andersdatters Legat*<sup>38</sup>); Jorden drives under Fattiggaarden. (Se under Legater.)

Jordstykket her paa Porskær Bakke skulde efter Gavebrevet være „udi Bredelsen vester Ende 36<sup>1</sup>/<sub>4</sub> Alen, midt over 46<sup>3</sup>/<sub>4</sub> Alen, øster Ende 38<sup>3</sup>/<sub>4</sub> Alen, paa Længden fra øster Ende og til vester Ende 130<sup>1</sup>/<sub>2</sub> Alen“. Nu kommer det jo saa an paa, om „den fromme Øvrighed“ har vist sig at være „angelegen med fornævnte Jord og Ejendom at have god Inspektion“, saa at den ikke er blevet „forkortet, frapløjet eller i andre Maader formindsket“.

Umiddelbart Syd for Bodil Andersdatters Legat ligger *Karantænehuset* (Epidemihuset), der tilhører Viborg Amtskommune og Viborg og Skive Kommuner i Forening (Skives Andel sættes til 1000 Kr.). Grunden (ca. 540 m<sup>2</sup>) blev købt 1883 for 200 Kr. plus 212 Kr. for Vejret. Bygningen blev opført samme Aar (for ca. 6000 Kr.) til „Optagelse af søværtsfra ankommende Personer, der lider af smitsomme Sygdomme“; men den udlejes som Beboelseshus med Forpligtelse for Lejeren til i paakommende Tilfælde at flytte ud uden Varsel.



Gammelt Hus ved Nørreport 1925. (Bagved ses Taget af Kommunens Ejendom : Thorupsgade 13). — (Hadrup fot.)

Grundene ved den vestlige Del af Havnevej er gammel Legatjord. *Alderdomshjemmet ved Kielgastvej*<sup>17)</sup> (Kielgastvej Nr. 1) ligger paa Dele af Hemmers og Andersdatters Legatjorder; dets Grundareal er ca. 660 m<sup>2</sup>. Opført 1907 for ca. 12000 Kr., men er nu langt mere værd.

*Norgaards Arbejderhjem*<sup>16)</sup> (Havnevej Nr. 5) ligger ligeledes paa Hemmers og Andersdatters Legatjorder. (Se under Afd. V.) Opført 1890, bogført Værdi: 20000 Kr. Grundareal: ca. 1300 m<sup>2</sup>.

*Hjørnegrunden ved Nørre Allé og Havnevej*<sup>19)</sup>, en Del af „Hønetofte“, er et Stykke af Bodil Andersdatters Legatjord. Areal: ca. 600 m<sup>2</sup>. Udlejes som Havejord.

Paa Hjørnet af Havnevej og Resenvej ligger et *Beboelseshus*<sup>15)</sup> (Resenvej Nr. 2), som tilhører Kommunen. Grunden er en Del af

Bodil Andersdatters Legat. Kommunen erhvervede denne Grund og opførte 1857 den nuværende Bygning, som først var Telegrafhus (se Side 97). Fra 1875 Lærerbolig (dengang hørte Bolig med til Lærernes Lønning). I dette Aarhundrede (1903—1923) benyttet som Alderdomshjem: Areal: ca. 460 m<sup>2</sup>. Opførelsessum: 1195 Rdl. Omdannelsen til Lærerbolig kostede ca. 1550 Kr., den sidste Omdannelse (1923), hvorved Huset blev indrettet med 2 Lejligheder, kostede ca. 1000 Kr.

Fra Resenvej fører en Vej mod Vest op til *Skivehus Skole*<sup>11)</sup>, som ved Indlemmelsen 1925 overgik til Skive Kommune for 42000 Kr. Tæt op til Skolens Gymnastiksal (og langs med denne) laa en Hestestald, der blev købt af Kommunen og nu er ombygget til *Husvildebolig*<sup>12)</sup> (6 Lejligheder; bogført Værdi: 30000 Kr.).

Længere ude ligger *Amtssygehus* Vest for Resenvej og *Overlægebolig* (Resenvej Nr. 20) Øst for. Kommunens Andel i Sygehusets Bygninger og Inventar er bogført til 278000 Kr. Over for Sygehusets Grund ligger tre *Husvildeboliger*<sup>21)</sup> (Resenvej Nr. 28-30-32), opført 1917 paa tre lige store Arealer, tilsammen ca. 900 m<sup>2</sup>. Anskaffelsessum: 60000 Kr., bogført Værdi: 54000 Kr., 12 Lejligheder. Grunden hørte til Fattiggaarden, men blev næste Aar magelagt med Engen Øst for Skive Nord.

Vi naar ud til *Fattiggaarden*<sup>20)</sup>, som er opført 1869. En Del af Grunden, godt 1 ha, har siden 1836 tilhørt Købstadkommunen, en Del (af Ny Skivehus) blev købt 1868 for 3000 Rdl. Samlet Areal: ca. 4,2 ha. *En Strimmel* mellem Fattiggaardens Grund og Resenvej, købt for 500 Kr., er lagt ind under Fattiggaarden, der med Bygninger, Jord og Inventar sættes til en Værdi af 50000 Kr.

Ad Kompagnigade og Allégade naar vi hen til *to smaa Parceller*, der sætter den bagved liggende „Laust Nielsens Toft“ i Forbindelse med Allégade. De er købt i 1918 (for 2500 Kr.) med Henblik paa fremtidige Vejanlæg fra Allégade til Havnevej. Over dem naar vi altsaa ind til *Laust Nielsens Toft*<sup>10)</sup>, som Kommunen købte af Hestehandler L. Nielsens Enke Aar 1916 (Ministeriets Tilladelse foreligger dog først 1917) for 28000 Kr. (heri medregnet Engen Øst for Skive Nord); men som nu sættes til en Værdi af 50000 Kr. Grunden strækker sig over mod Bagsiderne af Resenvej, Thorupsgade og Thomsensgade og naar mod Nord hen til Sygehusen. Den udlejes til „Haveforeningen af 1918“, som har anlagt Kolonihaver paa Toften.

Vi gaar over dette Terræn til Thorupsgade, hvor Kommunen ejer to Beboelsesejendomme, nemlig *Nr. 19*<sup>13)</sup> (købt 1916 for 10000 Kr., bogført Værdi nu: 7000 Kr., 5 Lejligheder, Areal: 270 m<sup>2</sup>) og

Nr. 13<sup>14</sup>) (med 3 Lejligheder), som Landsognskommunen ejede, men som Byen overtog ved Indlemmelsen for 8000 Kr.

Vi staar nu atter ved Nørreport; men inden vi kan slutte vor Vandring, maa vi ud i det *nuværende* Braarup, den 4—5 km lange, smalle Del af Skive Kommune, der fra den østlige Bydel strækker sig sydpaa.

Paa vor Vej gennem Byen mærker vi os *Raadhuset* (se Side 93—94), hvori Byen har en Andel, der sættes til 12500 Kr., og til hvilket *Bygningen med Fiskehallerne* er et Appendiks; og i Braa-



Skive Vandværk i Jegstrup 1925.

Hadrup fot.

rupgade naar vi til *Gasværket* og *Elektricitetsværket*, som ligger ved Siden af hinanden. Efter Køb af flere Parceller ved Værkerne er disses Grund<sup>35</sup>) mere end fordoblet i de sidste 10 Aar. Den udgør nu (1925) 1,07 ha. Bygningerne med Inventar repræsenterer en Værdi af 1,1 Mill. Kr. De Grunde, der er købt siden 1915, er bogført til en Værdi af 9500 Kr. Gasværket er anlagt 1895—96, Elektricitetsværket 1906.

Det var allerede i 1881 paatænkt at anlægge et Gasværk, og en Kontrakt med „Scandinavian Gas Company“ var udfærdiget. Gasværk blev der dog ikke noget af den Gang, og først 15 Aar senere anlægges Byen selv Værket, som skulde kunne producere mellem 90 og godt 200 Tusinde m<sup>3</sup> Gas aarlig.

Gasværket er udvidet flere Gange, og 15 Aar efter dets Anlæg (nemlig 1911—12) producerede det ca. 500 Tusinde m<sup>3</sup> Gas; i Aaret 1924—25 var Gasproduktionen ca.

533 Tusinde m<sup>3</sup>, hvoraf 3 % var Værkets eget Forbrug; 6,5 % var Svind, og Salget udgjorde de 90,5 %. Værkets Ledninger naar til Udkanterne af den bymæssige Bebyggelse samt til Havn og Sanatorium.

Da Gasværket toges i Brug, fik ikke alene Byens Gader, men ogsaa en Del offentlige og private Huse Gasbelysning, ogsaa en Del Gasmotorer kom i Gang; men den her omtalte Anvendelse af Gas er efter Anlægget af Elektricitetsværket (særlig under og efter Krigsaarene) svundet ind til et Minimum.

Skive Bys Elektricitetsværk er kun 20 Aar gammelt; men i den forløbne Tid har der fundet flere betydelige Udvidelser Sted.

I 1912 overtog Kommunen det lille private Værk „Gregershus Elektricitetsværk“, der forsynede 515 Glødelamper, 6 Buelamper og 2 Motorer med elektrisk Strøm, og Aaret efter købte den „Ny Skivehus Elektricitetsværk“, som P. Odgaard havde anlagt.

Verdenskrigens Indflydelse paa Elektricitetsværkets Drift var betydelig. Petroleumsmangelen bevirkede, at Tilslutningen til Værket i 1917—18 og 1918—19 forøgedes, bl. a. med ca. 6000 Lamper, saa at det nu hører til Sjældenhederne at træffe en Lejlighed i Byen, som ikke har elektrisk Lys. De nævnte Aar maatte 236 Forbrugere midlertidig undvære Maalere. Fra  $\frac{1}{4}$  1914 til  $\frac{31}{3}$  1919 blev Tilslutningen til Værket fordoblet.

Elektricitetsværkets Tilslutning til Gudenaacentralen er en Mærkesag i dets Historie. De nødvendige Arbejder blev fuldført i 1920—21, og den første Strøm fra Gudenaacentralen til Skive Elektricitetsværk blev leveret den 2. Januar 1921.

Gasbelysningen i Gaderne blev fra Julen 1920 erstattet med elektrisk Lys. Tænding og Slukning af Gadelamperne finder Sted ved 4 Afbrydere, der ved Urværker indstilles til at tænde og slukke til de Tider, der ønskes.

1923 sluttede Byraadet en Overenskomst med „EGO“ og „Salling“ („Elektricitetsforsyningen Gudenaasens Opland“ og „Salling, Fjends- og Ginding Herreders Højspændingsanlæg“) om Dannelsen af et Interessentskab vedrørende Elektricitetsforsyningen; denne Overenskomst nødvendiggjorde en Udvidelse af Skive Elektricitetsværk til et Beløb af ca. 350000 Kr.

I Aaret 1924—25 er der solgt:

Til Gadebelysning..	25504 kWh	(153 Gadelamper)
„ Motorer.....	210654 do.	(407 Motorer)
„ Belysning.....	290778 do.	(28589 alm. Lamper)

Sum 526936 kWh

Ud for Gasværket, Vest for Skive Aa, ligger et Engareal, *Matr. Nr. 35 af Markjorðerne*<sup>26)</sup>, som tilhører Kommunen. (Købt 1919.)

Lige Syd for Elektricitetsværket ligger Ejendommen *Braarupgade Nr. 20*, Beboelseshus (3 Lejligheder), som er købt 1915 for 6500 Kr., nu bogført til en Værdi af 8000 Kr.

Et Stykke ude i (det nuværende) Braarup\*) ligger Øst for Landevejen *Renholdelsesanstalten*<sup>11)</sup>, som er anlagt 1909. Grunden, nu ca. 1,5 ha, hører dels under Skive Købstads Braarup Jorder, dels under Landsognet. Bogført Værdi (Bygninger og Inventar): 62525 Kr. Selve Renholdelsesanstalten ligger langt tilbage fra Vejen, nede

\*) Se Kortet Side 149, til hvilket de vedføjede Tal i det følgende henviser.

ved Engene; paa dens Grund (den saakaldte „Knoldager“) er der ud til Vejen opført en *Beboelsesbygning* for 4 Familier.

Længere ude og Vest for Vejen ligger Margrethe Marie *Mogensdatters Legat*<sup>10</sup>) („Søfald“), som Skive Kommune købte i 1924 for 2500 Kr.

I Testamentet betegnes Jorden saaledes: „ . . . de mig i Braarup Mark tilhørende Ejendomme og ved Gammelgaard Sø beliggende Fem Agre i en Fladning imellem Jægerisgaards Jord paa nordre og Gammelgaards Jord paa søndre Side, hvilket i alt er ansat for 2 Tdr. 4 Skpr. Byg-Sæde og for Hartkorn 1 Skp. 2<sup>3</sup>/<sub>4</sub> Alb., hvoraf hver Skjæppe Byg-Sæde beregnes for 4 Rdl., som da bliver 80 Rdl.“ — I 1924 (altsaa 150 Aar senere), da Arealet endnu var Legatjord, sættes Værdien til noget nær det samme, nemlig 200 Kr.

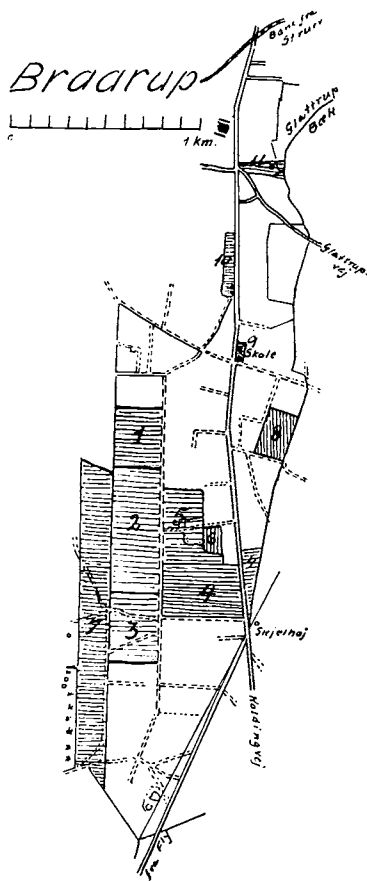
Grunden, som er 2,42 ha stor, naar med sit sydøstlige Hjørne til Bilstrup-vejen, og lige ved dens Nordende staar 2 km Stenen. Længst mod Syd er der i 1925 opført 2 *Husvildeboliger*, en med 4 Lejligheder (Anskaffelsessum: 22500 Kr.) og et Dobbeltthus, ligeledes med 4 Lejligheder. Bygningernes samlede Værdi sættes til 40000 Kr. Det ubebyggede Areal bortlejes til Dyrkning.

Den næste af Kommunens Grunde, vi kommer til, er den, hvorpaa *Braarup Skoler* ligger, „Georgius Ager“<sup>9</sup>) Øst for Vejen. Grunden er ca. 6000 m<sup>2</sup> stor og har tilhørt Kommunen siden 1863. (Se i øvrigt under „Skolens Bygninger“, i Afd. IV.)

Hvis vi gaar ad Vejen, der Syd om Forskolen fører østpaa, naar vi til *Vandværket*, hvis Grund er Matr. Nr. 3 g af Jegstrup og 26 g af Tastum Sø, Dommerby Sogn. Areal: ca. 4,2 ha. Bygninger og Inventar bogført til 240000 Kr. Vandværket toges i Brug 1911.

I 1905 fik et Konsortium Eneret paa Anlæg og Drift af et Vandværk i Skive. Koncessionen gjaldt til 1932. Pumpestationen anlægges paa Lundhede, og Vandtarnet rejses paa Dyrskuepladsen.

I 1909 udbrod Tyfusepidemi i Skive, og Vandværksvandet, hvis Kvalitet paa forskellig Maade viste sig mindre god, blev mistænkt som Smittekilde. Denne blev ikke fundet; men der konstateredes store Mangler ved Vandværket, bl. a. stod en af

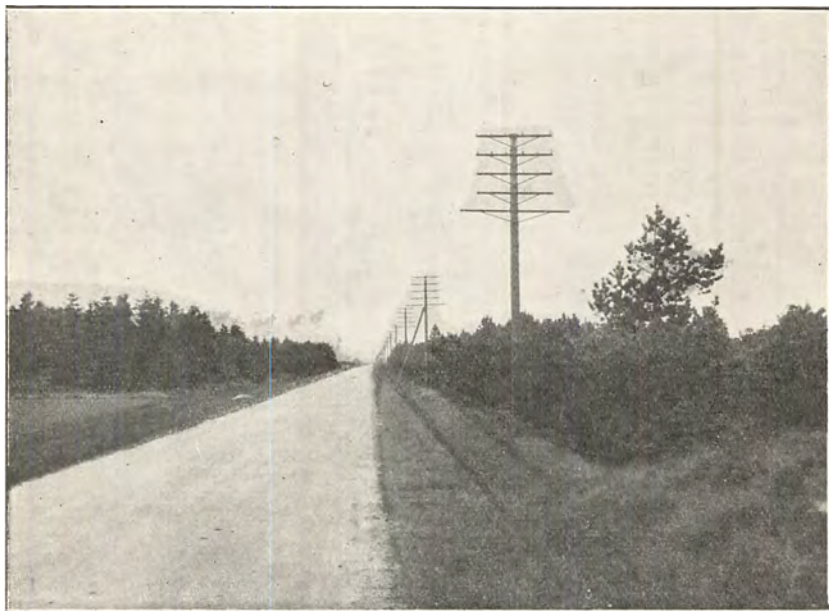




dets Brønde i Nærheden af Mose og blev af den Grund fordømt af alle sagkyndige; i Vandledningsnettet fandtes Utætheder, hvorigennem smitsomme Mikrober var i Stand til at inficere Drikkevandet. Der opsiges 1200 Vandhaner.

Utilfredsheden tvinger, kan man sige, Konsortiet til at sælge. Da en Undersøgelse viser, at der ikke ved Lundhedegaard kan skaffes Vand af tilstrækkelig god Kvalitet og i tilstrækkelig Mængde til, at Værket der kan benyttes, bliver Prisen, Kommunen skal betale for Værket, 75000 Kr.

Boringerne ved Jegstrup gav et overraskende godt Resultat. I en Dybde af 30—40 m fandtes et stærkt vandførende Lag, bestaaende af Grus og Sten. Over det er der afvekslende Sand- og Mergellag, som isolerer det fra Overfladen, og under det findes Ler. Vandets Stighøjde var ca. 3 m over Jordoverfladen i Engen (Tastum



Fra Skive Plantage (1925).

Hadrup fot.

Sø). Talrige Analyser viste, at Vandet var brugeligt. Der blev foretaget elleve Boringer, og det konstateredes herved, at det vandførende Lag var af ringe Bredde. Vandmængden var imidlertid saa stor, at der af tre Boringer daglig i tre Maaneder løb 1200 m<sup>3</sup> Vand, uden at der mærkedes nogen Formindskelse deraf.

Til Bestridelse af Udgifterne ved Købet af det gamle Vandværk (1910) og Anlægget af det ny optoges et Laan i „Bikuben“ paa 180000 Kr.; denne Sum blev dog overskredet med 3000 Kr., idet man erhvervede Ret til Boring paa „Søvang“s Grund.

Vandværket bestaar af Pumpestationen ved Jegstrup, Ledningsnettet og Vandtaarnet. Hovedledningen fra Pumpestationen til Østertorv bestaar af 200 mm Støberjernsrør. Fra Østertorv til Vandtaarnet er anvendt de 150 mm Rør, som tidligere forbandt Pumpestationen paa Lundhede med Vandtaarnet.

Det ny Vandværk toges i Brug den 1. Septbr. 1911 Kl. 3<sup>1</sup>/<sub>4</sub> Eftermiddag.

Siden da har Udvidelser fundet Sted. Af Beretningen for 1924—25 fremgaar, at Vandværket forsyner 674 Ejendomme med Vand. I Ejendommene fandtes: 2619 alm. Haner, 261 smaa Haner, 232 W. C., 95 Badeværelser, 31 Vandmaalere og 85 Havehaner.

Der er udarbejdet Forslag til Opførelse af et nyt Vandtaarn, som agtes opført i Nærheden af Sygehuset.

Ved Kommunens Østgrænse, i sydøstlig Retning fra Skolen, ligger en Del af Morten Nielsen *Hemmers Legat*<sup>8)</sup> (Troelsesfald). Areal: ca. 4,5 ha. En anden Del (Hedefald eller Hedeagrene<sup>6)</sup>, 1,3 ha), der ligesom den før nævnte udlejes, ligger sydligere, ca. 100 m Vest for Hovedlandevejen, ved

*Plantagen*. I Aaret 1891 foretoges en Indsamling til en „Skovplantning ved Byen“. Der indkom 1651 Kr.; men 142 Kr. af disse Penge blev kun givet paa Betingelse af, at Plantningen foretoges paa *Aarbjerg Bakker*. Indsamlingskomitéens Plan, som Byraadet iværksatte, gik imidlertid ud paa at anlægge Plantagen i *Braarup*.

Her ejede Købstadkommunen ca. 2,4 ha (den sydligste Spids Øst for Landevejen), som ved Fællesjordernes Udskiftning til Bygrundene var tildelt Skive Torv (Skødet tinglæst <sup>26</sup>/<sub>2</sub> 1836). Et andet Areal, tildelt Bøgeskovs Legathus, var ca. 0,2 ha. Paa den anden Side af Vejen ejede Niels Nielsen ca. 7,1 ha, og til Præstekaldet hørte her ca. 5,3 ha.

Paa disse 15 ha anlægges Plantagen<sup>4)</sup> de følgende Aar. Jorden er kun lidet frugtbar, overalt findes et Lag Al under Overfladen, en Del er Hede „af meget ringe Beskaffenhed“, og det er ikke store Indtægter, Grundene har givet. Kommunens Jord har været udlejet for 5 Kr. aarlig, Legatjorden har givet 2 Kr. i aarlig Leje. (Disse 2 Kr. udredes nu af Kommunen.) Niels Nielsens Grund købes for 400 Kr., og Præsteembedets Jord overtages mod en aarlig Afgift af 2 Tdr. Byg efter Kapitelstakst. (I 1919 afløst med 499,20 Kr. een Gang for alle.)

Der plantes afvekslende Gran og Bjergfyr; ca. 1 ha Hede, „der er overknøget med et saa mægtigt Lag Sand, at Alen vanskeligt overalt kan naas ved Bearbejdningen“, beplantes dog udelukkende med Bjergfyr.

Hedeselskabet giver gratis Vejledning, og Staten yder Bidrag (<sup>1</sup>/<sub>4</sub> af de hafte Udgifter). Overslaget viser en Udgift for Kommunekassen af noget over 2000 Kr.; men herfra gaar den indsamlede Sum. — Hele Arealet er Fredskov.

Noget Surrogat for Lystskov blev Plantagen ikke. Vejen derud blev aldrig Spadserevej for Byens Folk, og dertil kom, at inden Træbestanden voksede nogenlunde til, havde Byen erhvervet et Skovareal

(Krabbesholm Skov), som laa ved en af de mest yndede Spadsereveje og var mere smilende og derfor forekom de fleste mere tillokende end den dystre Naaletræsplantage. —

Plantagearealet er siden da blevet udvidet meget, baade mod Nord, Vest og Syd, saa at det nu udgør ca. 84 ha. I 1917 købte Kommunen et ca. 27 ha stort Plantageareal af Købmand Chr. Jespersen, Skive, for 15000 Kr. Største Delen<sup>2)</sup> var allerede da Plantage i fuld Vækst, Resten<sup>5)</sup> er siden delvis beplantet. Arealet<sup>3)</sup> Syd for „Jespersens Plantage“ (ca. 11 ha, købt 1918 for ca. 200 Kr. pr. ha) blev beplantet 1920—21.

1918 købtes endvidere ca. 23,5 ha Land (for ca. 200 Kr. pr. ha), beliggende i Skive Landsogn, Vest for og grænsende til Købstadens Braarup-Jorder. Arealet<sup>7)</sup> er beplantet efter 1921.

1919 udvidedes Plantagearealet med 7,8 ha, idet Kommunen købte Ejendommen „Frisenborg“<sup>1)</sup>, hvis Jorder og Landbrugsbygninger dog indtil videre bortlejes, og hvis *Beboelseshus* er indrettet som to smaa Lejligheder og hører med til Kommunens Beboelsesejendomme. Engen ud for Gasværket fulgte med i Handelen. Samlet Købesum: 10000 Kr.

Sidst paa Aaret 1925 vedtog Byraadet, at ca. 6 ha af Frisenborg skal beplantes (Nødhjælpsarbejde): 1 ha skal tilsaas med Eg, 1 ha tilplantes med Birk, 1 ha med Skovfyr og 3 ha med Rødgran.

— — —

Paa Hjemvejen fra Braarup regner vi ud, at Skive Kommune ejer Jord og Bygninger med tilhørende Inventar for mellem 3 og 4 Millioner Kroner. De som Husvildeboliger og Beboelseshuse betegnede Ejendomme indeholder tilsammen 69 (væsentligst 2-Værelses) Lejligheder.

*Charles Thiesen.*





### III.

## BYENS STYRE

### BORGMESTRE, RAADMÆND OG MENIGE BORGERE

*E*rik af Pommern udstedte 1422 en Forordning for de sjællandske Købstæder. Loven byder, at Bageren skal ernære sig af sin Baging, Skomageren skal blive ved sin Læst, Smeden ved sin Ambolt, Skrædderen ved sin Naal, Kræmmeren ved sin Handel osv. osv. Den samme Tone klinger gennem alle Love fra den følgende Tid, og i samme Aand reguleres Forholdet mellem Land og By. Aar 1472 befaler Kongen, at Bønderne skal bruge deres Jord og bjærge sig dermed, de skal ingenlunde befatte sig med Købmandskab eller Haandværk, de skal føre *levenøde* Fæ til Købstaden og ikke gaa Slagteren i Næringen.

Disse Grundsætninger blev ved at være raadende lige til Næringsloven af 1857.

Regeringen bryder saaledes afgørende med den ældre Middelalders økonomiske Princip. Medens Adelsbondens Gaard skulde udgøre en lille Verden for sig selv, hvor man uafhængig af Omverdenen kunde tilvirke og forsyne sig med alle Slags Livsfornødheder, sondres nu Erhvervene skarpt fra hinanden. Den fri Næringsret bliver afskaffet, Erhvervslivet monopoliseres. Handel og Haandværk knyttes udelukkende til Byerne, som med ganske faa Begrænsninger faar Eneret til Udførelse af al Slags Erhvervsvirksomhed uden for Landbruget.

I social Henseende faar disse Love stor Betydning, idet de medfører, at Befolkningen deles i Lag efter de forskellige Erhvervsgrene. Grunden til Stændernes Kamp i det 16. Aarhundrede er lagt. Vel

sandt — Lovene kunde ikke gennemføres strengt; men de kom dog til at angive Hovedretningen for den økonomiske Udvikling.

En dansk Købstad er ved Middelalderens Slutning en særlig Retskreds, hvis Beboere hovedsagelig lever af Handel og Haandværk, hvis Skattevæsen er ordnet paa særlig Maade, og hvis Kommunalforfatning hviler paa kongelige Privilegier og følgelig er rigere udviklet, end man samtidig finder det paa Landet.

Den menige Almue har ikke øvet nogen direkte Indflydelse paa Kommunernes Styrelse før i den allernyeste Tid. Omkring Aar 1500 var det almindeligt, at Købstaden blev styret af *et Raad*, som bestod af Borgmestre og Raadmænd, samt en Byfoged, der blev udnævnt af Raadet.

De mindre Byer havde 1 eller 2 Borgmestre og som Regel 8 Raadmænd. Valget skete ved Beslutning af Raadet selv. Afgik en Borgmester eller Raadmand, ja, saa valgte man en ny, hvis der ellers var Emner, som Raadet fandt brugelige — ellers blev Sagen udsat. Valget var paa Livstid, men Kongen kunde gribe ind og give Raadmand eller Borgmester hans Afsked.

Ordningen var altsaa i høj Grad aristokratisk. Naar de rigeste Slægter een Gang var kommen i Besiddelse af Magten, og Raadet supplerede sig selv, kunde den menige Almue aldrig faa Indflydelse. Det blev navnlig *Købmændene*, som kom til at styre, for de var de rigeste, og de har formodentlig ogsaa været de bedst skikkede. *Byfogden*, som dog til en vis Grad var Kongens Repræsentant i Byen, stod som Regel i lavere Rang og Anseelse end Raadmændene. Fogdens Indtægter var for smaa til, at han ret kunde gøre sig gældende. *Borgmesteren* førte Forsædet i Raadet og besørgede de daglige Forretninger, *Byfogden* valgtes som oftest af Raadet og næsten altid blandt dets egne Medlemmer; men efterhaanden blev det Skik at forlange Kongens Stadfæstelse. Borgernes Samtykke regnedes som en selvfølgelig Sag. At *føre Bøgerne* og udfærdige Skrivelserne var en Bestilling for sig. Efter Recessen af 1551 skulde der føres en Del Bøger, og Raadet antog dertil en *Skriver*, som saa bliver Øvrighedens højre Haand.

Henimod 1619 laa Styrelsen af Byens almindelige Anliggender hos Raadet alene. Det bestemte, hvilke Arbejder der skulde udføres. Det regnede ud, hvor mange Penge der skulde bruges, og udkrev derefter Skatten. Fra Ribe og Ringkøbing m. fl. Byer ved man, at Raadet ved Ligninger tog nogle Borgere til Hjælp. Saa har det vel ogsaa været saadan i Skive. Det blev efterhaanden Skik i Købstæderne, at Raadet antog *Kæmnere* til at modtage Skatterne og føre Regnskab med deres Anvendelse. Hvervet gik paa Omgang.

Kæmneren valgtes for et Aar ad Gangen. Raadet skulde ogsaa paase, at *Staten* fik sin Skat. Der blev paalignet Byen saa og saa meget. At skaffe Pengene blev Raadets Sag.

Byens Marker, Brolægningen, Borgervæbningen, Politiet, Fattigvæsenet, Kirke og Skole var ogsaa Anliggender, som Raadet skulde tage sig af eller føre Tilsyn med. Fattigvæsenet byggede paa Godgørehed, men fra 1536 (Reformationen) søger man at *ordne*. Der foretages Indsamlinger, navnlig i Kirkerne, — Penge fordeles efter bestemte Regler, — *værdige* trængende kunde faa *Betler-tegn*, som gav Ret til at tigge o. s. fr.

Efter Kirkeordinansen 1539 skulde *Præsterne* vælges af Raadet, og Udnævnelsen bekræftes af Lensmanden. Og i hver By skulde der være en Latinskole, hvis Rektor udnævntes af Provst, Præst og „de bedste i Raadet“. Foruden Latinskolen skulde der være „Skriveskoler“ for dem, som ikke kunde lære Latin!

Efter Loven er det *Raadet*, der leder alt dette, bistaaet af Byfoged, Skriver, Præst og Rektor samt en underordnet Stab af Vægtere og Bytjenere. Om Skarpretteren

slog flere Byer sig sammen i Fællesskab. Der var jo ikke Brug for ham hver Dag. Efter Skik og Brug kaldtes Borgerne eller *en Del* af dem undertiden til Raadslagning i særdeles vigtige Anliggender; men det har næppe haft stort at betyde. Hvad Raadet vilde, blev gerne vedtaget uden videre Vrøvl.

Lidt efter lidt udvides Styreformen paa den Maade, at *Udvalg* af Byens „bedste og fornemme“ Borgere tages med paa Raad i særdeles vigtige Anliggender. „*De 24 Mænd*“ er et Udtryk, som ofte forekommer i saadan Forbindelse. Snart bliver de udvalgte Mænd benyttet i et eller andet *særligt* Anliggende, og snart, som



Gravminde paa Shive Kirkegaard over Ole Selmer, virkel. Cancelliraad, født i København 9. Jan. 1745, Byfoged i Shive 1779—1822. — (Hadrup fot.)



i Ribe og Randers, er de valgt for et Aar til at bistaa Raadet. Der var dog ikke faste Regler for deres Valg eller deres Virksomhed.

Den 7. April 1619 udstedte *Kristian den 4.* en Forordning om Købstædernes Styrelse. Den indledes med nogle hvasse Ord mod Rigmændene, der river Næringen til sig paa den gemene Masses Bekostning. Saadant Misbrug maa ikke finde Sted. De fattiges Tarv skal fremmes til Gavn for Næringslivet. Nu skal Borgmestre og Raadmænd udnævnes af Kongen eller *Lensmanden*, men i øvrigt efter hver Bys hidtidige Skik. Regnskabs- og Ligningsvæsen skal ordnes. Kæmnerne skal tages blandt de fornemste Borgere. Regnskabet skal revideres af Lensmanden. Hvert Aar den 3. Januar skal hele Borgerskabet mødes for at vælge Ligningsmænd (Taksérborgere), som første Søgnedag i Februar skal ligne Byens Skatter. Og Borgere faar Ret til at *klage* over Ansættelsen.

Den unge Kong Kristians Købstadlov var et stort Fremskridt efter Tidens Forhold. Den udvidede Borgernes Magt, og den præges af en fast Vilje til at øve *lige* Ret mod alle Borgere. Samtidig forøges ogsaa Statens Magt, saaledes som denne kunde udøves gennem Lensmanden, der skal passe paa, at Lovens Regler holdes.

Hvordan virker saa den ny Købstadlov? Paa *Raadet* har den virket som en Brand i Næsen. Harmen vender sig naturligt mod den adelige Lensmand, hvis Tilsyn og Overhøjhed man nødigt vilde anerkende. Det borgerlige Aristokrati hidsede sig stærkere og stærkere op mod Adelen. I August 1629 samledes Udsendinge fra de jyske Byer i Viborg, og de angreb Adelen i bitre Ord. Man troede, det var Adelens Skyld, at Krigen havde vendt sig til Landets Ulykke. Og man saa, hvordan Adelen bjærgede sig i Sikkerhed over Bælterne, mens Fjenden hærgede Jylland. 1629 mødtes Byernes Mænd i *Ry* og vedtog en Række kraftige Fordringer. De vilde bl. a. tilbage til den gamle Ordning, hvor Borgmester og Raadmænd udnævntes „efter de bedste Borgeres Vota“. De mente, at Byernes Tilbagegang for en stor Del skyldtes Lensmandens Indflydelse paa Valgene. Der gror Had op mellem Borger og Adel i disse Aar. Det er Forspillet til *Enevældens* Indførelse.

Krigene 1625—29 og 1643—45 bragte svære Ulykker over Byerne, men værst var Krigen 1657—59. Udviklingen standsede. Folkets Kraft lammedes. Et helt Aarhundrede derefter var Skive i en jammerlig Forfatning; thi hvad Krigen levnedede, fortærede de idelige Ildbrande, som hærgede Byen. Hvordan skulde kommunal Virksomhed kunne udfolde sig under saadanne Forhold! Hvad hjalp det, at Adelens Magt blev brudt, og at Lensmanden blev erstattet med en Amtmand! Fra Byerne lød der Krav om Ret til selv at vælge Borg-

mestre, men det Ønske vilde Kongen ikke opfylde. Enevælden vilde selv „forsørge“ Byerne med „kvalificerede Borgmestre og Raad“.

Enevælden vilde ogsaa sørge for, at de fik tilstrækkelige Indtægter. Den kongevalgte Magistrat fik Ret til at udnævne Overformyndere, Underfogder, Vagtmestre, Havnefogder, Maalere, Vejere, Vragere, Bedemænd og Betjente af de lavere Grader. Vigtigere var det, at Amtmanden ikke blev Overherre i Byen, men maatte nøjes med at være Byens Øvrighed sideordnet.

### ENKELTMANDSSTYRETS TID

Enevælden søgte paa mange Maader at hæve den hele Borgerstands Anseelse, men *Magten* skulde bero hos Kongen. Den grundlæggende Forordning om Købstædernes Styrelse udkom <sup>28</sup>/<sub>1</sub> 1682. Loven fæster sin Opmærksomhed paa, at der i Byerne er alt for mange Øvrigheds personer, som „alle af de faa Borgere ville leve“. Der skæres stærkt ned. De mindre Byer fik kun een Øvrigheds person, der skulde virke baade som Byfoged, Borgmester og Raad. Saaledes blev der skabt en Mulighed for, at Embedet kunde føde sin Mand. Byfogden skulde efter Loven tages „af de bedste og vederhæftigste Borgere, som længe har skattet og skyldt og bedst kender Byens Tilstand“. Den Regel fulgte man dog ikke i Skive, thi den første Byfoged under det ny System, *Poul Fabricius*, var ikke en Skiveborger, men en fremmed, som blev hentet ude fra.

Byen var maaske saa fattig paa Kandidatemner, at man ikke har kunnet følge Lovens Bud! I 100 Aar levede Skive under et Slags kommunalt Enevælde, idet *Byfogden* gjorde det hele ud! I øvrigt blev alt saa nogenlunde ved det gamle. Allerede 1660 var Raadets Kaldsret til Præsteembedet gaaet over til Kongen.

Poul Fabricius blev ikke blot Byfoged, men tillige Herredsfoged i Sallinglands Herreder til Trods for „Danske Lov“s Paabud: „Ingen Herreds- eller Birkefoged maa sig i nogen Købstad nedsætte eller bo uden Herredet eller Birket, ej heller mere end eet Herred eller Birk betjene!“ Den nærmeste Kontrol med Bystyrelsen kom efter Frd. af <sup>5</sup>/<sub>7</sub> 1690 til at ligge hos *Stiftamtmanden*, der i Virkeligheden her indtog Lensmandens Plads som Kongens Stedfortræder. Han skulde indberette til Kancelliet, hvad der skete til Skade for Kongens Rettigheder, og han skulde hvert Aar komme til Byen for personligt at forvise sig om, at alt gik, som det skulde. Det maatte dog gaa haardt til, inden Stiftamtmanden greb ind. Det skete f. Eks. i Rønne 1689, formedelst Byfogden „idelig udi Fuld- og Drukkenskab henlever“; men i Almindelighed var Kontrollen sløj. Herpaa bødede Regeringen

ved at sende Generalprokurøren paa en aarlig Inspektionsrejse hele Landet rundt. Det begyndte i 1692. Denne Embedsmands Indberetninger er fyldt med Klager over Købstædernes Forhold. I 1693 manglede saaledes Overformynderen i 14 Byer. I 4 Byer føres der ingen Skiftebog! Konsumptionsforpagterne misbruger deres Stilling. Landprang flourer, endskønt det lige er forbudt. Borgerne nægter at betale Skat. De offentlige Bygninger forfalder. Næringsforholdene er elendige. Generalprokurøren, han hed *Benzon*, foreslog at opgive Enkeltmandsstyret og lade „tvende fornemme Borgere“ sammen med Byfogden styre Byen.



Philip Peter Rosenstand, Justitsraad,  
født i København 17. Septbr. 1797. Byfoged i Skive  
1822—1839.

Forslaget blev lagt paa Hylden. Borgerne havde ingen anden Indflydelse end Deltagelse i Valg af Ligningsmænd. Loven havde skabt Rammerne for en Embedsstat; men det varede længe, før disse Rammer kom til at virke efter Lovens Aand og Mening. — Paa lignende Maade gik det med Fattigloven af  $24/9$  1708. Her gik man over til Forsørgelse af de fattige som kommunal *Pligt!* Tiggeri blev forbudt. Udgifterne skulde dækkes, *øels* ved en Skat paa 1 pCt. af gejstlige og civile Betjentes Løn, *øels* ved Borgernes faste, frivillig tegnede Bidrag. Blev disse Bidrag ikke betalt, skulde Restanternes Navne oplæses paa Prædikestolen! Til Skræk og

Advarsel! Senere fandt man det mere probat at *pante* Restanterne. Og 1734 fik Byfogden Ret til at ansætte Fattigskatten for dem, som ikke havde tegnet passende Beløb frivilligt. Lovens *Gennemførelse* var naturligvis mangelfuld. Befolkningen holdt fast ved den gamle Forestilling, at Fattigforsørgelse var noget, der skulde ordnes ad Barmhertighedens Vej. Sløv Ligegyldighed og passiv Modstand overfor Enevældens Reformbestræbelser kendemærker første Halvdel af det 18. Hundrebaar.

Forordninger kom der en Del af, — saa om Brandvæsen, saa om Borgerbreve eller Bymarker; men Reformerne blev bare ikke ført ud i Livet. Borgerne var for fattige. Brødspørgsmaalet var det eneste, der ret kunde interessere dem.

Som Vidnesbyrd om den Langsomhed, hvormed Regeringens Befalinger trængte igennem, kan anføres Ordren fra 1619 om, at Regnskabet skal følge Kalenderaaret. Ordren gentages 1683 i „Danske Lov“; men saa sent som 1773 er der endnu Købstæder, som ifølge gammel Skik begynder deres Regnskab den 1. Maj! Den

<sup>14/1</sup> 1773 paalagde Regeringen Rentekammeret at revidere Byernes Regnskab. Kun en Fjerdedel af Byerne naaede at faa Regnskabet sendt ind før Fristens Udløb. De nærmest følgende Aar maatte Regeringen rykke Efternølerne, endskønt der sandelig ikke blev sparet hverken Formaninger eller Trusler om Bøder. Revisionen i København betød forøget Kontrol med Byerne, men hvor Styrelsen laa hos Byfogden alene, kunde det saa langt fra genere Borgerne. Det maa snarere betragtes som et Værn for disse. Der rejste sig Spørgsmaal, som aldrig før havde været fremme. Havde de og de Udgifter været ret hjemlede? Var den og den Forretning økonomisk heldig osv. Svage Kim til det gryende Folkestyre spores, men Armoden og Vankundigheden var endnu alt for stor til, at Befolkningen kunde andet end klage. Alle Spirer til Fremskridt ytrer sig gennem Klagemaal. Det nye bryder frem under Ve og Vaande.



Carl Tobias Horn, Cancelliraad, født i Norge 9. August 1790.  
Byfoged i Skive 1839—46.

### *Skive Købstads Regnskab 1758.*

(Meddelt af cand. mag. J. C. Hansen.)

	Rdl.	Mk.	Sk.
1. Beholdning fra forrige Aar.....	6	1	2
2. Matrikelskat af Braarup Hartkorn og Byens Andel i Kirketiendeskatefter de fra Taksérborgerne leverede Overslag .....	23	1	8
Lateris...	29	2	10



	Rdl.	Mh.	Sk.
Transport...	186	"	7
20. Betalt Peder Fiscker og Ole Povlsen for Sten Broen at pikke ved Smidien samt en Stendige at opsætte ved Broen .....	"	2	8
21. Betalt Svend Snedker for Bommen og Stakittet ved Nørre Port at istandsætte.....	"	1	4
22. Førres til Udgift, som ikke kan faas ind: nemlig af Fr. Roths Ejendom Matr. Skatterne .....	1	1	7
- Skive Kirketiende .....	"	"	8
23. Af sal. Niels Brøndums Jorder til Skive og Ikast fattige: Ekstraskatten .....	"	"	9
Skive Kirketiende .....	"	"	7
24. Anders Fischer, som er Rytter, Ekstraskat .....	"	"	6
25. Betalt Vægteren sin tilsagte Løn, som beregnes fra 6. Febr. 1758 til i Dag d. 31. Jan. 1759, som er 51 Uger, à Uge 2 Mh. 8 Sk. er:	21	1	8
Summa Udgift...	209	3	"
Beholdningen .....	8	"	10

At foranførte baade Indtægt og Udgift saaledes er rigtig beregnet tilstaaes af  
Velædle og velviise Hr. Byefogdens ærbødigste  
og tjenstydmyge Tjener

Shive, den 30te Januarj 1759.

*Abraham Voss.*

Onsdagen d. 31. Jan. 1759 var Byens Borgerskab kaldt sammen til Raadstue, hvor denne da tilhaabe blev forelagt samt tydelig forelæst nærværende velagte og velfornemme Sr. Abraham Vosses aflagte Regnskab for Aaret 1758. Efterdi ingen havde noget herved at erindre, men saavel Indtægt som Udgift fandtes rigtig anført med sine behørigte Bilager, og jeg ej heller finder nogen Mangels Poster derved at antegne, gives hannem ej alene herved fuldkommen og vedbørlig Kvittering for aflagte gode Rede og Rigtighed i Henseende til det hannem anbetroede Kæmnerie, men han betakkes og tillige herved venligen af mig paa Byens Vegne, at han godvilligen i saa lang en Tid forhen haver villet bære denne Byens Byrde.

Shive Raadstue, den 2. Februar 1759.

*C. P. Rothe.*

„Abraham Vosses Efterfølger som Kæmner blev Jens Pedersen Husted (1759—1761), en Stedsøn af Byens dengang rigeste og mest formaaende Mand, *Bertel Mogensen*. Derefter følger Heinrich Lylow (1762—1766), Peder Christensen Hoøer (1767—1768) og Ole Rønberg (1769—1770).

Hertil synes Kæmnerbestillingen at have været et Æreshverv, som Indehaveren ofte beholdt i en længere Aarrække. Men ved Raadstuesamlingen i 1770, da Ole Rønbergs første Regnskab skulde godkendes af Borgerskabet, rejste der sig en heftig Kritik over hans Bestyrelse af Byens Pengevæsen. Særlig den foregaaende Kæmner, Peder Hoøer, og Købmand Anders Hesselberg fremførte nærgaaende Klager, og Byfogden, C. P. Rothe, resolverede da, at de to Mænd skulde revidere Rønbergs Regnskab og gøre Antegnelser til det.



Dette gjorde Anders Hesselberg da ogsaa, men Peder Høxer nøjedes med i Regnskabsprotokollen at skrive følgende Besværing over det ham tildelte Hverv:

„Som jeg er paalagt at være Kirkeværge, kan jeg ej udfinde, hvorledes jeg tillige kan paabyrdes fremfor andre af Byens Borgere, der ej nær have saa megen Arbejde og Besværing, jeg da tillige skulde efterse og revidere Kæmnerregnskabet.

*P. Christensen Høxer.“*

Som Svar herpaa skrev Byfogden:

„Peder Høxer bør vide, at Byens Øvrighed stedse har taget og altid herefter agter at tage de til Revisores af Borgerskabet, som klage ved Raadstuesamling; thi det formodes, at disse klagende skal se nøje til for at bevise deres Klagers grundede Rigtighed. — Paa den Maade kan Borgerskabet bedst faa Kundskab om Byens Ting. — Her kommer altsaa Kirkeværgerne i ingen Betragtning med saadan Afgang.

*C. P. Rothe.“*



Fr. Chr. Willemoes, Kammerjunker, født i København  
24. Maj 1812, Byfoged i Skive 1846—53.

Den Historie synes ganske at have betaget Borgerne Lysten til at overtage Kæmnerhvervet; thi fra nu af gaar det i en lang Aarrække paa Omgang mellem de mest fremtrædende Borgere, men ingen har Bestillingen mere end eet Aar. Som Tiden gaar, øges ogsaa Arbejdet og Bryderiet ved Bestillingen. Mere og mere drages ind under Byens offentlige Forsorg, og fra oven stilles der større Krav til selve Regnskabet

Form. Den Ære, som Stillingen medførte, blev efterhaanden noget dyrekøbt.“

(Meddelt af cand. mag. J. C. Hansen.)

## DE ELIGEREDE MÆNDS TID

Enevældens Embedsstyre afløste den gamle aristokratiske Form for kommunalt Selvstyre, men maatte efterhaanden vende tilbage til de gamle Principer, som nu blev iklædt ny Form. *Raadstueforsamlinger*, hvor Borgerne ytrer sig, forsvinder aldrig helt. Den 26. Januar 1745 afholdtes Raadstuesamling i Skive. Byfogden udmeldte Chr. Poulsen Kaarsgaard til Kæmner. Og Borgerskabet udmeldte til Taksérborgere: Søren Christensen Joensen, Peder Andersen Nittrup,

Jens Nielsen Ramborg (Feldbereder) og Jens Christensen Hvidbjerg (Rytter). Til Rodemester udmeldte de Niels Kok. — Saaledes har der antageligt været „holdt Raadstue“ hvert Aar.

Vi har set, at Regnskabet gav Anledning baade til Ros og Kritik.

Borgerudvalg blev nedsat, saa om det ene og saa om det andet. 1747 fik Viborg et 12 Mands Raad med det Hverv at kontrollere Ligninger og Regnskaberne. De skulde være med til at lægge Budgettet, og ekstra Udgifter maatte ikke afholdes uden Forhandling med dem. Var de uenige med Byfogden, skulde Stiftamtmanden være Opmand.

*Eligereede Mænd* blev Betegnelsen for saadanne Udvalg. Allerede 1734 havde Holstebro 7 og Lemvig 8. Aar 1773 blev de indført i mange Byer (bl. a. Nykøbing M. og Thisted), og den 3. Februar 1774 kom Reskriptet om Udnævnelse af 6 eligereede Mænd i Skive. I 1793 blev Antallet nedsat til 4. Ved den Tid havde alle danske Købstæder faaet eligereede Mænd. Disse Udvalg viste sig at være arbejdsduelige. Stiftamtmanden valgte dem blandt Borgerne efter Byfogdens Forslag, og han tog naturligvis ikke af de ringeste. De tager ofte Bladet fra Munden og siger deres Mening i djærve Ord. Der var ingen faste Regler for deres Indflydelse; men Regeringen spørger stedse om de eligereede Mænds Mening, naar der var noget paa Færde, og *det* gav jo Anseelse. Det var Stiftamtmand *Hvitfeldt*, der indstillede, at Skive skulde have eligereede Borgere. Han gav dem oven i Købet en Instruks om, hvad de skulde „observere til Byens Gavn og Bedste“.



Edvard Philip Smidth, Cancelliraad,  
født paa Falster 11. Februar 1807. Byfoged i Skive  
1853—77, Borgmester 1869—77.

### *Instruktion* \*),

hvorefter de for Skive By ved den kongelige Befaling under 3. Febr. 1774 anordnede 6 Borgere saavel som deres Efterkommere sig have at rette og forholde, nemlig:

\*) Meddelt af cand. mag. J. C. Hansen.

## I.

Naar de anordnede 6 Borgere fra Byfogden som Byens Øvrighed ved Byens Tjener vorder ansagt at møde paa Raadhuset, da maa ingen af dem uden bevislig lovligt Forfald sig undskyldte eller udeblive, og den, som uden saadan lovlig Aarsag udebliver, skal betale i Mulkt for første Gang 1 Mk., anden Gang 2 Mk. og for tredje eller flere Gange hver Gang 3 Mk., som henlægges udi en dertil indrettet Kasse under Laas og Nøgle til Raadhusets Vedligeholdelse, da og deraf flyder, at Byens Regnskab, hvorudi disse Mulkter bør findes beregnet, aarligen skal bilægges med Byfogdens og de andre Borgeres attesterede Beregning over Pengebeløbet.

## II.

Disse Borgere skal paa Byens Bekostning lade indrette og af Øvrigheden erhverve autoriseret en saakaldet Deliberationsprotokol, hvorudi ej alene skal indføres alle de dem tilliggende Ordres, men endog ligeledes alle de Documenter, som til deres Betænkning fra Øvrigheden indløber, med hosføjet Forklaring og ordlydende Genpart af den derover udtalte endelige Beslutning.

## III.

Naar Skatte-Skillinge-Taksten aarligen skal sættes og Taksérborgerne dertil skal udnævnes, da bliver derved at forholde saaledes, som udi Lovens 3. B. 6. Kap. allernaadigst befalet er. Men saafremt nogen Klage over den af Taksérborgerne sættende Takst, efter at den offentlig paa Raadhuset for alle Vedkommende er oplæst, skulde indløbe, da naar Byfogden lader disse 6 Borgere tilsammenkalde, skal de med ham nøje overveje, hvorvidt de klagende ved Taksten kan være forurettede, paa det Decisionen derefter kan vorde besluttet, og hvorved ligeledes nøje maa paaagtes, om det foregaaende Aars Skatteligning ved Omveksling af de som meldt ved hvert Aars Begyndelse udnævnte Taksérborgere rigtig er bleven efterfulgt, eller hvad Forandring dermed billigen er foretaget.

## III.

Da Byens Regnskab til endelig Afgørelse skal indsendes i seneste 3 Maaneder efter hvert Aars 1. Januar til det kgl. Rentekammer, saa skal disse 6 Borgere, saa snart Regnskabet fra Kæmneren indkommer, og det dem fra Byfogden tilstilles, paa det nøjeste gennemgaa samme og derefter ufortøvet tilsende Byfogden til paafølgende Foranstaltning de Mangels-Poster, som de derudi have forefundet, paa det det Byfogden paalagte Regnskab til Rentekammeret til sine rette Tider paa Grund deraf kan være forfattet og indsendt. Og som ingen Udgift i Kæmnerregnskabet maa finde Sted uden hosføjet Byfogdens skriftlige Ordres, saa vorder sligt til Efterlevelse af disse 6 Borgere ved Regnskabets Revision hermed behørig erindret; ligesom de og for det øvrige have at paase, at Regnskabet findes geleidet med al den Oplysning, som enhver retskaffen Regnskabsfører bør forskaffe.

## V.

Naar nogen ny Tyngde eller Udgift skal lægges paa Byen eller og nogen Forandring med de Byen tilhørende Ejendomme, Herligheder og Rettigheder skal foretages, og sligt ikke i Forvejen ved nogen kongelig Befaling eller Resolution er stipuleret, men dog uforbigængelig eragtes fornøden og nyttig for det almindelige, da skal de anordnede 6 Borgeres Betænkning derover først indhentes, og naar de da alle derudinden med Byfogden er enige, foretages Ligningen og den øvrige Foranstaltning derover i Overensstemmelse med 3. Post, i hvilket Fald det øvrige Borgereskab med deres endelige Beslutning altid bør finde sig fornøjet. Men skulde saa-

danne Omstændigheder forefalde, at Byfogden ikke med de anordnede 6 Borgere kan være enig angaaende deslige fornøden eragtende nye Foranstaltninger eller Forandringer, da skal Sagen med begge Parters Tanker derom forestilles Stiftsbefalingsmanden, og hans Resolution, forinden noget i saa Maader foranstalles, først indhentes til Regel og Rettensnor for alle Vedkommende.

## VI.

Og som denne Anordning alene har til Hoved-Sigte Byens sande Velgaaende og Opkomst, for saa vidt samme dependerer af dens indvortes Økonomie og Forfatning, saa skal disse Borgere altid vaage for Byen og dens Rettigheder, og saafremt de maatte fornemme, at nogen derudinden i lidet eller meget fornærmede Byen, da skal de ufortøvet sligt for Byfogden eller efter Omstændighederne for Stiftsbefalingsmanden andrage til videre Anstalts Føjelse. I det øvrige, da Byens Opkomst er disse Borgeres egen Velgaaende, skal det altid fornøje Stiftsbefalingsmanden, om de maatte vide noget at anbringe, som kunde afhjælpe Byens iværende Omstændigheder og slette Tilstand. I hvilket Fald, naar de til min Rekommendation maatte indsende deres Forslage, og jeg efter Overlæg med Byfogden eragter samme til Nytte for Byen, skal det ikke manke, at jeg jo derom paa bedste Maade paa sine Høje Steder skal gøre Forestilling til forventende allernaadigst Bønhørelse.

## VII.

Udi de Forretninger, som haver sin Oprindelse af Byfogdens Embede og dets Myndighed, hvorfor han selv raader og staar til Ansvar, maa de anordnede Borgere ikke indlade sig, men bør derimod bevise ham den Lydighed og Skyldighed, han efter Loven og sin Bestalling som Byens Øvrighed med Rette tilkommer, derhos tillige anseende, at Fred og Enighed udgør de fornemste Dele af en Bys og et Folks timelig Lyksalighed, og at Proces og Uenighed derimod er den visse Undergang og Ødelæggelse.

## VIII.

Byskriveren i Skive skal hermed være anbefalet at føre Deliberationsprotokollen i disse 6 Borgeres Forsamling, saa og dens Beslutninger, Erklæringer etc. til deres Underskrift udfærdige, for hvilken Umage han af Byens Kasse aarlig skal nyde to Rigsdaler; derhos Byskriveren uden videre Betaling meddeler dem Udskrift af Byens Protokoller, naar de om noget til Byens Tarv at observere forlanger Oplysning.

## IX.

Naar nogen af disse 6 Borgere dør, eller nogen formedelst Svaghed eller anden gyldig Aarsag forlanger af dette Societet at udgaa, da melder Byfogden sligt til Stiftsbefalingsmanden tilligemed Forslag paa en anden Borger i den afgaaendes Sted, da Stiftsbefalingsmanden efter befindende resolverer, og naar Fornødenheden det udkræver, beskikker en anden, saaledes at de anordnede 6 Borgeres Tal stedse bliver complet.

Denne Instruktion haver Byfogden for samtlige Borgerskabet offentlig paa Raadstuen at oplæse til alle Vedkommendes Efterretning og den udi Byens Protokol at lade indskrive. Derefter Instruktionen leveres til de anordnede 6 Borgere, som ligeledes lader den i deres Deliberationsprotokol indskrive til Efterretning endog herefter.

„I 1793 den 19. Juli kom et nyt Reskript om de eligerede Mænds Valg, Antal m. m. Viborg fik 6, Nibe 4, Skive 4 og Hobro 2.

Valget skulde ske af Borgerskabet paa Raadstuen efter de fleste Stemmer Dagen efter Nytaar, naar der vælges aarlige Taksérborgere m. v.

I Tilfælde af Dødsfald skal Borgerskabet straks sammenkaldes til nyt Valg, da det bestemte Antal eligerede Mænd altid skal være fuldt.

Valget skete saaledes, at enhver Borger skriver den eller de Mænds Navne paa en Seddel, som han vil vælge, og underskriver Seddelen med sit Navn. Alle disse Sedler skulde nedlægges i en Kasse. Ingen Borger maatte uden lovligt Forfald udeblive med sin Stemme, men skulde personlig møde eller skriftlig overlevere den til Byfogden. (Et Par Aar senere krævede et nyt Rescript stedse *personligt Møde.*)

Byfogden og Byskriveren skulde aabne Kassen og optælle Stemmerne, og de maatte ikke under Embeds Fortabelse røbe for nogen, hvordan hver enkelt Borger havde stemt.

Valget skulde sanktioneres af Stiftamtmanden og gjaldt for 3 Aar. Efter Periodens Udløb kunde Manden blive fri i 6 Aar, hvorefter han atter kunde vælges. Havde en Mand været eligeret i 9 Aar efter hinanden og atter genvalgtes for de følgende 3 Aar, maatte det bero paa Stiftamtmanden, om han vilde sanktionere Valget eller foretrække at udnævne den, der næst efter vedkommende havde de fleste Stemmer.

Sandsynligvis er der 1774 bleven udnævnt 6 „eligerede“, men de findes ikke i Funktion som Revisorer af Byens Regnskab før 1777, og under dette Aars Regnskab findes kun 5 Navne: *Ole Rønberg, Jesper Dahm, Fr. Schyum, A. Hesselberg* og *Anders Rønberg*, alle Købmænd. De to Rønberger er Brødre, Sønner af Niels Smed i Rønberg.

Allerede det følgende Aar er Anders Hesselberg gaaet ud, og fra nu af og til 1835, da de eligeredes Navne sidste Gang findes under Regnskabet, er der stadig kun 4.

- 1790 er Købmd. *Zohne Rode* indtraadt i Stedet for Fr. Schyum.  
 1792 ved O. Rønbergs Død indtræder hans Søstersøn og Arving *P. Rønberg*.  
 1799 er i J. Dahms og A. Rønbergs Sted kommen *Wisti Kjeldsen* og *Gregorius Krog*, begge Købmænd, samt Tømrer *Jens Møller* for *Zohne Rode*.  
 1801 er *E. C. Brogaard* indtraadt for P. Rønberg.

- 1809 er Købmd. *Diderik Svindt* kommen for Gr. Krog.  
 1821: Købmd. *S. Rode* og Skomager *J. Schaltz* for Wisti Kjeldsen og D. Svindt.  
 1823: Købmd. *N. Kjeldsen* for E. C. Brogaard.  
 1825: Feldbereder *Joh. Falkenberg* for Jens Møller.  
 1826: Hattemager *Hestbæk* for S. Rode.  
 1832: Købmd. *J. Grønning* og Bødker *N. Jespersen* for Hestbæk og Falkenberg.  
 1834: Købmd. *Jacob Halø* for J. Grønning.  
 1835 er de eligerede Købmændene N. Kjeldsen og Jacob Hald samt Skomager J. Schaltz og Naalemager *H. Tørsleff*; den sidste er indtraadt for Bødker Jespersen.

Som konstituerede i andres Forfald optræder 1805 *P. Nørgaard*, *H. Flinøt* (Bager) og *L. Andersen* for Kjeldsen, Møller og Krog. Ligeledes 1809 Tømrer *P. Dige* for Gregorius Krog, 1816 *C. Ring* for J. Møller og 1832 *C. Ring* for N. Kjeldsen.

(Meddelt af cand. mag. J. C. Hansen.)

Borgernes Medvirken i det kommunale Liv kom ikke som en Fyldestgørelse af et *politisk* Krav, men som noget, der groede ud af selve Livet som en Nødvendighed. Det kunde være et byrdefuldt Hverv at træde frem som eligeret Mand; men en ærefuld Gerning var det tillige, og saaledes blev det sikkert opfattet af den offentlige Mening. Nu er det heller ikke det gamle aristokratiske Styre, hvor Haandværkere og andre Smaafolk var sat udenfor Spillet, — nej, nu har Haandværkere og andre næringsdrivende Ligeret med Købmændene.

Regeringens førende Mænd fra 1784 var *Chr. Reventlow* og *Chr. Colbjørnsen*, frisindede Mænd, som ikke blot stod i Spidsen for Gennemførelse af de store Landboreformer, men som tillige gav Tonen an og bestemte Bystyrelsen. Ved et Reskript af  $\frac{2}{3}$  1787 blev de ny Byraads *Rettigheder* første Gang slaaet fast.

Der skal hvert Aar udarbejdes et *Overslag*, og Udgifter uden for dette maa Byfogden ikke afholde uden de eligerede Mænds Samtykke og Stiftamtmandens Approbation. Byfogden kan heller ikke som forhen bevilge Skattelempler uden Byraadets Samtykke. Det er et Stykke *Bevillingsret*, der her gives i Borgernes Haand, dog stadig med det Forbehold, at Stiftamtmand og Regering er den højeste Myndighed. Klager over Skatteligningen skal ligeledes forelægges Byraadet. Reskriptet lyser af Tillid til Borgernes Repræsentanter, — de omtales som redelige og fornuftige Mænd, som vil



have Købstædernes sande Bedste for Øje. Derfor stilles de lige med Byfogden.

Det var ret en Fremskridtstid. Den ene Reform udgik fra Regeringen efter den anden. Her skal blot nævnes den ny Fattiglov af 5. Juli 1803.

De trængende, der maatte „savne den Føde, Klæde, Huslye, Varme og Pleje i Sygdoms Tilfælde, som er dem uundværlig til at vedlige holde Liv og Helbred“, skal forsørges helt eller delvis af Kommunen. De trængende deles i tre Klasser:

1) De, der „aldeles intet eller kun saare lidet“ kan fortjene til Livets første Nødvendigheder,

2) Børn, som ingen naturlig Forsørger har, og

3) de Fattige, som ikke kan tjene *tilstrækkeligt* til deres Udkomme.

Tidens Fremskridt understøttedes i høj Grad af de materielle Kaar, som bedredes Aar for Aar, saa længe Danmark bevarede sin Neutralitet. Siden kom jo Krigen, Statsbankerotten og al den Stagnation, som fulgte med Pengekrisen. Men gik det op eller ned, saa vandt Borgerne dog stedse større Indflydelse paa de Anliggender, som vedrørte Byen. Det private Initiativ begynder saa smaat at udfolde sig.

Men det var endnu kun ganske faa Borgere, som nød den Ære at komme paa Valglisten. 1797 var der 35 Vælgere i Skive. 1805 opgives Borgertallet til 27, d. v. s. saa mange har „Borgerbrev“. Kvinder var ikke udelukkede fra Valgret. Havde de Borgerbrev, var de ogsaa Vælgere. Indbyggertallet i Skive var ca. 520. Det vilde efter Nutidens Valgret svare til ca. 208 Vælgere!

Vi kan saaledes skønne, at Valgretten er udvidet til det syv-dobbelte siden 1797. Faste *Partier* eksisterede ikke. Personlig Anseelse var den væsentligste Faktor; men der er dog ogsaa Vidnesbyrd om, at Dagens brændende Spørgsmaal delte Borgerne i Grupper, som kunde agitere ret heftigt mod hinanden. Ved et Valg i Randers 1803 fik den sejrende Kandidat 133, medens to andre fik 96 og 115.



H. F. Chr. J. Lauritzen,  
født i København 15. Juli 1833. Borgmester  
i Skive 1877—83.

Der blev klaget; 27 havde nok stemt paa Nr. 1 uden at have Stemmeret. Klagen blev afvist. Saa var den ikke længere!

Ligningsvalgene bekymrede man sig mindre om. Det regnedes for en borgerlig Tyngde at blive Taksérmand, noget, der helst skulde gaa paa Omgang.

Dengang som nu var der Brydninger; men vidner det ikke om vaagnende Liv? En Artikel i „Minerva“ 1793 kritiserer skarpt den hele Nyordning. Hvem er det, der kommer i Byraadet? Dem, som Byfogden foreslaar! Han siger: den og den staar for Tur! „Og hvo tør da modsætte sig den høje Øvrigheds Vilje! De eligerede Mænd kan tit hverken læse eller skrive! Hvordan kan de danne en Modvægt overfor Byfogden!“ I et Svar siger *G. L. Baden*: „Mit Hjerte og for Frihed slaar“. Han tager Byfogderne i Forsvar. Og de eligerede Mænd er slet ikke afhængige af ham. Han kender ingen eligerede Mænd, som ikke kan læse og skrive. For 30 Aar siden var Forholdene anderledes, men „i vor oplyste Tid“ kan saadanne Undermaalere sandelig slet ikke begaa sig! Samme *G. L. Baden* klager over Byfogdernes lave Løn. De skulde jo væsentligst nære sig af Sportler. Og han udbryder: „Gud! er Retfærdigheden ikke lige saa vigtig



Christopher Krabbe,  
født paa Falster 20. Juli 1833; Borgmester  
i Skive 1883—86.

i et Land som Religionen!“ 10 Sogne bidrager ikke over 100 Rdlr. til Retfærdighedens Haandhæver; men Religionens Forkynder koster et eneste Sogn 20 Gange saa meget! De rige foruretter de fattige, Skolerne er elendige, og — Almuen har faaet Smag paa den kære Frihed! Ja, Frihedstankerne er i Vækst. De næres af Borgernes Deltagelse i Bystyret. Der diskuteres og lægges Planer. Aviser begynder at dukke op. „Viborg Samler“ begyndte at udkomme allerede 1773. I 85 Aar, indtil „Skive Avis“ blev grundlagt, var det „Viborg Samler“, der satte Liv i Gemytterne, ogsaa i Skive. Den er derfor en vigtig Kilde til Oplysning om de borgerlige Brydninger, som rakte ud over Døgnet. Tidsaanden krævede Frihed, Orden, Borgerret og Oplysning. Her var gunstig Jordbund for Aviser.

Politik i moderne Betydning brød Folk sig ikke om, men de begyndte at interessere sig levende for *Kommunen*. Det var Enevældens Program at beskytte de svage mod de mægtiges Vilkaarlighed. Landsfaderen maatte da glæde sig over Alnuens voksende Trang til Selvhjælp. Krigens Udbrud 1807 sinkede Udviklingen. Debatten om almene Spørgsmaal hørte op. Enhver fik nok at gøre med sit eget. Samme Aar kom et Reskript, der gav Byfogden den udelukkende Forslagsret til Byraadet. Han skulde foreslaa 3 „af de mest oplyste og retskafne Mænd blandt Byens Indvaanere“. I Skive har denne Indskrænkning i Valgretten næppe gjort dybere Indtryk; men Reskriptet var Udtryk for en vis Reaktion. Det er ikke Colbjørnsen og Reventlow, som nu staar ved Roret.

Der blev flere Steder indført nærmere Regler for Valgbarhed. Man skulde være Grundejer, over 25 Aar, Borger i mindst 3 Aar, og beslægtede nærmere end i andet Led kunde ikke samtidig sidde i Raadet. 1827 blev Revisionen af Byregnskaberne flyttet fra Kancelliet til Amtmændene med den Motivering, at disse kendte Forholdene bedst. Kæmnerens Regnskab skulde ligge til Eftersyn for Borgerne i 3 Uger. Det skulde paategnes af Byfogden og de eligerede Mænd. Ministeriet nøjedes med en Udskrift. Fra 1825 kunde Byerne faa ansat faste, lønnede Kæmnere. 1832 kom Paabud om Oprettelse af Bygningskommissioner. Man havde i Aarhundreder forgæves bekæmpet Straatagene; men nu skulde det være Alvor. Der blev oprettet faste Brandkorps. 1831 kom bestemte Regler for den *kommunale Beskatning*. De almindelige Udgifter skulde lignedes paa Grund og Næring. Og de individuelle Udgifter (Skole-, Fattig-, Brandvæsen osv.) skulde lignedes paa Ejendommene og paa Indbyggere efter deres Vilkaar. Skive Bys Fremgang i denne Periode skønnes bedst af det stigende Folketal: 1769: 438, 1787: 477, 1801: 520, 1834: 980, 1840: 1015.

### *Skive Købstaabs Regnskab 1808.*

(Meddelt af cand. mag. J. C. Hansen.)

	Indtægt:	Rdl.	Mk.	Sk.
1. Beholdning fra forrige Aar.....		0	0	0
2. Paalignede Skatter af Braarup Htk., som og af Byens Hartkorn samt Brug og Næring .....		281	1	„
3. Brandhjælpsskatten, 30 Sk. af 100 Rdl. ....		199	3	15
4. Leje af Plantagen og af Bleghaven .....		10	2	„
5. Græspenge af Fælleden .....		26	3	8
	Indtægt i alt...	517	4	7

Hertil bemærkes:

- ad Post 2:* Ligningen dækker væsentligst Byens ekstraordinære Udgifter samt Indkvarteringsskat til Amtstuen og Udgifterne til Lygte- og Sprøjtevæsen. De i tidligere Tid paa Byens Regnskab optagne Poster for Ekstraskat til Staten samt Kirkeskyld og Tiender m. m. hører nu ikke længere ind under Kæmnerens Omraade.
- ad Post 3:* Udskrevet i Henhold til Forordning af <sup>24</sup>/<sub>1</sub> 1761, ændret ved Brandforsikringsanordningen af <sup>29</sup>/<sub>2</sub> 1792.
- ad Post 5:* Af Byens lidt over 100 Grundejere havde over Halvdelen større eller mindre Landbrug ved Siden af anden Næring. Af disse havde 43 tillige Kreaturhold, og 14 drev Avlingen ved egne Heste. Afgiften var af et Fækreatur 8 Sk. og af en Hest 4 Mk.

	Udgift:	Rdl.	Mk.	Sk.
1. a. Degnen for Skolestuen at holde for fattige Børn .....		8	"	"
b. Til Viborg Tugthus.....		6	2	8
c. Skattekasserer N. R. Ring for alle mulige Skatter at oppebære		44	"	"
d. Til en Doktor i Viborg og en Chirurk i Skive (betalt paa Amtstuen).....		5	4	"
e. Visti Kjeldsen for at føre de eligeredes Protokol .....		2	"	"
f. Byfogden for Skrivematerialier .....		4	"	"
g. Stephan Maess for Opvartning ved Forligelseskommission ...		1	"	"
h. Indkvarteringsskat betalt paa Amtstuen .....		58	5	"
2. Brandskatten .....		199	3	15
3. Diverse Udgifter (Til Veterinærskolen 4 - 1 - " -; Lys og Varme til Bytinget 15 - " - " -; Enrulleringen 1 - 4 - 4 -; Befordringsudgifter 6 - 3 - 12 -; en læder Posttaske 3 - " - " -; Anskaffelser til Arresthuset 4 - 1 - 8 -; Raadstuen " - 2 - 7 -; Do. " - 5 - 8 -; Assurance af do. " - 1 - 6 <sup>1</sup> / <sub>2</sub> -; Sø- og Landsessionens Afholdelse: 2 - 1 - 8 -; Do. 3 - " - " -; do. 2 - 1 - 8 -; do. 3 - 2 - 8 -; do. 2 - 1 - 8 -; do. 2 - 1 - 8 -; do. 4 - 3 - " -; do. 1 - 3 - " -; do. " - 3 - " -) ialt .....		58	1	5 <sup>1</sup> / <sub>2</sub>
4. Kæmneren tilgode efter sidste Aars Regnskab .....		"	4	11
5. Lygte- og Sprøjtevæsenet .....		152	5	2
	Udgift ialt...	541	2	9 <sup>1</sup> / <sub>2</sub>
Kæmneren tilgode .....		23	4	2 <sup>1</sup> / <sub>2</sub>

Hertil bemærkes:

- ad Post 3:* Udgifterne ved Sessionen er hovedsagelig Godtgørelse til de Borgere, der har Sessionspersonalet i Indkvartering: 4 Mk. 8 Sk. pr. Dag for at have en Person indkvarteret.

## KØBSTADLOVEN AF 1837 OG SENERE LOVE

Efter forudgaaende Behandling i Stænderforsamlingen udkom Loven af 24. Oktbr. 1837 om Købstædernes økonomiske Bestyrelse.

„Med ikke ringe Forventninger“, skrev Helsingør Avis, „indtræder den tænkende Del at Danmarks Købstadindvaanere i Aaret

1838. I det vente de at se Spiren af den Sæd, som den erfarne Sædemand nedlagde i Efteraaret 1837, i det længes de efter at iagttage de første Virkninger af den herlige Gave, som Danmarks nu 54-aarige Styrer, ledet ene af Agtelse for Tiden og af Kærlighed til sine Undersaatter, bragte nylig vore 67 Købstadssamfund.“ Nu skal Borgeren ikke blot „skatte og skyld“, — nu skal han tillige „beslutte og handle“. Bladet haaber, at vort Kommunalliv herefter vil fremtræde i „en friere, ædlere og fuldkomnere Skikkelse, og vi tør vel bygge derpaa store Forventninger“. — I Regeringens Motivering for Loven hedder det bl. a.: „Kongen har været betænkt paa at udgive en almindelig Anordning angaaende Købstædernes økonomiske Bestyrelse, hvorved det har været Hans Hovedøjemed at forskaffe Borgerne Adgang til ved selvvalgte Repræsentanter at bestyre de samtlige økonomiske Anliggender, dog under den Medvirkning og det Tilsyn af de af Kongen beskikkede Embedsmænd, som er fornødent til yderligere Sikkerhed for, at det tilbørlige Hensyn saavel til Statens almindelige Interesser som til selve Kommunens fremtidige Vel ikke sættes tilside“.

I Lovens § 3 bestemmes: „Borgerrepræsentanterne vælges for Fremtiden frit af alle efter denne Anordning kvalificerede Borgere, saa at den Magistraten (Byfogden) nu tilkommende Forslagsret bortfalder“. Valgret knyttes til *Borgerskab*, som kan erhverves af de Grundejere og næringsdrivende, der har deres personlige Hjem i Byen, og som aflægger Borgereden. Ejendommen skal dog være af en vis Værdi. I Skive fastsættes 400 Rdl. I flere Byer blev Census for Grundejere sat betydeligt højere. Hillerød har f. Eks. 2000 Rdl. Viborg har 500 Rdl. Statsminister *Stemann* nærrede stor Forkærlighed for Grundejerne, hvilket ogsaa spores i Loven, der sikrede Grundejerne  $\frac{2}{3}$  af samtlige Repræsentanter. *Stemann* ønskede overhovedet ikke, at andre end Grundejere fik Valgret; men *A. S. Ørsted* fik dog de næringsdrivende med. Derimod savner vi, som nedenstaaende Valgliste fra 1838 noksom viser, baade Præst og Degn i Valgforsamlingen! Valgperioden er 6 Aar, og der skal hvert Aar Dagen efter Nytaar vælges 1 Medlem. De valgte Borgerrepræsentanter udpegede selv deres Formand; men de skulde i øvrigt samarbejde med Byfogden om de fleste vigtigere Sager.

Ved Lov af 31. Marts 1860 fastsattes ny Valgregler, som delte Vælgerne i 2 Klasser. Valgretten udvides til at omfatte alle, som er valgbare til Folketinget, dog betinges Valgretten af direkte Skatteydelse og af 1 Aars Ophold i Kommunen. Den almindelige Vælgerklasse skulde herefter vælge den større Del (4), og de højstbeskattede skulde vælge den mindre Del (3). Stemmesedler ved Valgene

indførtes. Ved Nytaar 1861 afholdtes fuldstændigt Nyvalg. Valgperioden blev 6 Aar, men saaledes, at den alm. Vælgerklasses Repræsentanter første Gang blev valgt for 3 Aar.

Den næste Lov om Købstadkommunernes Styrelse udkom 26. Maj 1868. Der indføres Betegnelsen *Byraad* for Borgerrepræsentationen. Kongen beskikker Raadet en Formand (Borgmester), som leder Forhandlingerne og paaser, at Beslutningerne indføres rigtigt i Forhandlingsbogen. — I mange Aar var det en selvsagt Ting, at Byfogden af Kongen blev beskikket som Borgmester. Loven om kom-



Skive Byraad efter Valget 1925.

Hadrup fot.

munale Valg af 1908 gjorde da heller ikke nogen Forandring heri. Kvinder fik Valgret, Tyende fik Valgret, Forholdstalsvalg blev indført, men Byraadets Formandsstol rørte man ikke ved. Da skete det, at Skive Byraad den 15. December 1913 besluttede at gøre Indstilling til Kongen angaaende Borgmestervalg, idet Borgmester *Hastrup* flyttede til andet Embede. Den 20. Oktober havde Byraadet besluttet at indstille Direktør *Siboni* til konstitueret Borgmester. Den 23. Oktober blev Hr. Siboni konstitueret. Den 3. November vedtog Byraadet med 6 St. mod 2, at man *ikke* ønskede at gøre Forslag til Stillingen som Borgmester. 5 stemte ikke. Den 15. December kom Sagen frem paany, bilagt med nærmere Forklaring



fra Ministeriet. Saa vedtoges det med 7 St. mod 6 at gøre Indstilling. Den 5. Januar vedtog Byraadet endvidere, at Kommunens Vælgere skulde have Lejlighed til at udtale sig om Valget. 10 navngivne Vælgere kunde foreslaa en Kandidat. Afstemningen fandt Sted den 5. Marts 1914.

Der var anmeldt 2 Kandidater. Lærer *Hj. Kjems* fik 880 St., og Bankdirektør *V. Müller* 790. Byraadet indstillede derefter Hr. Kjems til Borgmester, og Indstillingen toges til Følge. Den 14. Februar 1916 stillede Hr. Kjems sit Mandat til Raadighed for Byraadet, idet han i en Skrivelse udtalte, at Forudsætningerne for hans Valg var bristede.

Den 15. Februar vedtog Byraadet med 8 St. mod 6, at man ikke vilde lade den ny Borgmester udpege ved almindeligt Valg. Den 20. Marts foretog Byraadet Indstilling. Direktør *Siboni* fik 7 St. Paa Lærer *Kjems* faldt 5 St. 1 Medlem stemte ikke. Direktør *Siboni* blev derefter beskikket og bevarede Stillingen indtil 1921, da han udtraadte af Byraadet.

Efter Loven om Borgmestervalg af 1. Marts 1919 overlodes det Byraadene selv at vælge deres Formænd. Borgmestervalg i Skive Byraad fandt Sted i 1921 og 1925. Grosserer *Mich. Nielsen* valgtes. Reglerne for Byraadsvalg blev ændret ved Lov af 20. April 1908, der ophævede de højstbeskattedes særlige Valgret og gav Kvinder lige Ret med Mænd ved de kommunale Valg. Skive Byraads Medlemstal forøgedes i 1869 til 9, i 1907 yderligere til 13 og i 1925 til 17.

## BORGERREPRÆSENTANTVALGET 1838

Tirsdag den 3. April 1838 afholdtes det første Borgerrepræsentantvalg i Skive. Byen havde i Forvejen 4 eligerede Mænd, som uden videre gik over i „Borgerrepræsentationen“, som det den Gang kaldtes.

Saa skulde der vælges 2 ny Mænd. Valglisten omfatter 88 Navne, hvoraf de med \* betegnede afgav Stemme.

- |  |                                       |
|--|---------------------------------------|
| 1. Aars, Th., Tømmer- og Snedkermester.  | 9. Bilgrav, O., Snedkermester.        |
| 2. Axelsen, Chr., Skomagermester.        | 10. Boje, Bagermester.                |
| 3. Axelsen, L., Skomagermester.          | 11. Bøilesen, Chr., Hattemagermester. |
| 4. Axelsen, P., Smedemester.             | 12. *Bøilesen, N., Hattemagermester.  |
| 5. Bailum, A., Skomagermester.           | 13. Bolderup, Slagtermester.          |
| 6. *Beckman, Købmand, Brændevinsbrænder. | 14. Boserup, Guldsmedemester.         |
| 7. *Becker, Kobbersmedemester.           | 15. Brøndum, Ant. Skrædermester.      |
| 8. *Bilgrav, L., Smedemester.            | 16. Brøndum, Jacob, Murermester.      |
|  | 17. Brøndum, Jens, Skrædermester.     |

18. \*Bumann, F., Skrædermester.  
 19. Christensen, Jens, Sadelmagermester.  
 20. Damgaard, Købmand.  
 21. \*Dige, Købmand, Gæstgiver og Overformynd.  
 22. Dommerbye, P., Skrædermester.  
 23. \*Essemann, Købmand.  
 24. Falkenberg, D., Hattemagermester.  
 25. \*Falkenberg, I., Feldberederemester.  
 26. \*Flindt, J., Skomagermester.  
 27. \*Foged eller Østergønning, Chr., Murermester.  
 28. \*Friis, Købmand.  
 29. \*Gjedsted, A., Hattemagermester.  
 30. \*Grønning, Skrædermester.  
 31. \*Hald, Købmand og Borgerrepræsentant.  
 32. Hansen, C., Købmand og Borgerrepræsentant.  
 33. Hansen, And., Rebslagermester.  
 34. Hansen, Mehlsen, Snedkermester.  
 35. \*Harder, F. A., Guldsmedemester og Brandinspektør.  
 36. \*Harder, Joh., Bagermester.  
 37. Hestbech, E., Købmand.  
 38. Hestbech, N., Hattemagermester.  
 39. \*Hoff, Bødkermester  
 40. Jepsen, Jesper, Tømmermester.  
 41. \*Jespersen, Niels, Bødkermester.  
 42. \*Just, Niels, Skomagermester.  
 43. \*Just, N. Chr., Snedkermester.  
 44. \*Kjeldsen, Købmand og Overformynd.  
 45. Kjempe, And. Chr., Murer- og Tømmermester.  
 46. \*Kjærgaard, Jens Chr., Skomagermester.  
 47. \*Knoth, And., Skomagermester.  
 48. \*Knoth, Chr., Skomagermester.  
 49. \*Knoth, Niels, Skomagermester.  
 50. Kold, O., Skomagermester.  
 51. Kondrup, Farver.  
 52. Lazarus, Købmand.  
 53. Lehmann, Farver.  
 54. \*Lendum, Skomagermester.  
 55. Lihme, Erik, Murermester.  
 56. \*Lund, P., Købmand.  
 57. Madsen, Knud Chr., Gjørtlermester.  
 58. \*Melgaard, Drejermester.  
 59. \*Mortensen, Jens, Skomagermester.  
 60. Møller, Math., forhen Købmand.  
 61. \*Møller, O., Sadelmagermester.  
 62. Møller, W., Malermester.  
 63. Nørager, R., Rebslagermester.  
 64. Refn, Søren A., Slagtermester.  
 65. Rhode, O., Hattemagermester.  
 66. Rhode, S., Købmand.  
 67. \*Ring, Købmand og Møller.  
 68. Rønnov, Bødkermester.  
 69. \*Samson, Købmand.  
 70. Schaltz, Skomagermester.  
 71. \*Schørring, Købmand og Farver.  
 72. Schmith, Skomagermester.  
 73. Simonsen, Ole Chr., Skomagermester.  
 74. \*Svanberg, Skomagermester og Borgerrepræsentant.  
 75. Svenningsen, Chr., Skrædermester.  
 76. Svenningsen, N., Snedkermester.  
 77. \*Tetens, Krigsassessor og Distriktskirurg.  
 78. Thjørring, Købmand og Stempelpapirforhandler.  
 79. Thomsen, Fred., Feldberederemester.  
 80. \*Thomsen, Th., Sadelmagermester.  
 81. Torstensen, L., Snedkermester.  
 82. Torstensen, T., Bødkermester.  
 83. \*Thorup, Købmand og Prokurator.  
 84. \*Tørsleff, Naalemagermester og Borgerrepræsentant.  
 85. \*Werner, Fred., Skomagermester.  
 86. \*Westergaard, P. J., Smedemester.  
 87. Wilsen, Søren, Snedkermester.  
 88. \*Ølbye, Morten, Murermester.

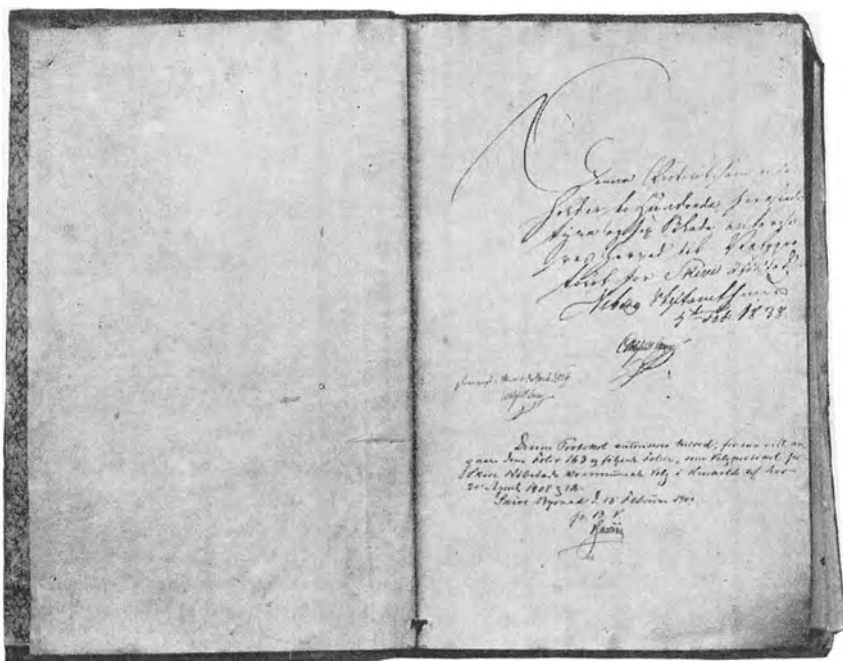
Paa denne Valgliste findes:

Heraf stemte:

69 Haandværksmestre.....	29
17 Købmænd.....	11
1 fhv. Købmand.....	0
1 Distriktskirurg.....	1

Valglisten henlaa til Eftersyn fra 16. Marts til 3. April 1838 — „efter forudgaaet Publication ved Trommeslag og opslagne Plakater“. Valgreglerne blev „oplæst paa Byens Raadstue“ den 17. Marts.

Valgdagen med Klokkeslæt var kundgjort ved Trommeslag og opslagne Plakater den 26. Marts. Ingen gjorde Indsigelse mod Valglisten. Selve Valget lededes af Byfogden, Justitsraad, Herredsfoged *Rosenstand*. Han fremlagde den autoriserede Valgprotokol, — den samme Bog, som benyttes endnu, og som nok kan vare Hundredaaret ud.



Shive Købstads Valgprotokol, autoriseret af Stiftamtmand Ahlefeldt Laurvig d. 5. Febr. 1838.  
(Hadrup fot.)

I By- og Herredsskriver Fæsters Sygdomsforfald blev Protokollen ført af exam. jur. Borring. Af de gamle Borgerrepræsentanter var mødt Købmand *Halb*, Naalemager *Tørsløff* og Skomager *Svanberg*. Derimod var Købmand *Carl Hansen* ved Sygdom hindret i at møde.

Byfogden gav Forsamlingen til Kende, at de valgberettigede vilde blive fremkaldt til Stemmegivning efter den alfabetiske Orden, hvori de findes anført paa Listen. „Ingen Stansning maa ske i Valget, fordi en Vælger ikke er tilstede, naar han efter sin Orden paaraabes“.

Byfogden gjorde opmærksom paa Handlingens Vigtighed, han udviklede Betingelserne for Valgbarhed som Borgerrepræsentant og

gjorde opmærksom paa, at der ogsaa skulde vælges 6 Ligningskommisærere og 2 kommunale Revisorer, til hvilke Hverv der ikke fordredes særlige Kvalifikationer, kun Borgerbrev.

Det blev en streng Valgdag. 10 Afstemninger i alt!  
Udfaldet blev følgende:

*Til Borgerrepræsentationen:*

1. Møller *Ring* 31 St., Krigsassessor Tetens fik 10 St.
2. Drejermester *Melgaard* 23 St., Tetens 12 St., Thorup 3 St. og Beckmann 3 St.

*Til Ligningskommissionen:*

1. Købmand *Thorup* 23 St., Beckmann 16 og 2 spredte.
2. Købmand *Beckmann* 35 St., Dige 3 og 3 spredte.
3. Skomager *Lendum* 12 St., Knoth 9, Schaltz 5, F. A. Harder 3, Damgaard 3, Grønning 3, Friis 2, spredte 4.
4. Skomager *Chr. Knoth* 14 St., Schaltz 11, Harder 6, Grønning 6, spredte 4.
5. Købmand *Dige* 27 St., Harder 7, Friis 3, Grønning 2, spredte 2.
6. Skrædermester *Grønning* 17 St., Harder 13, Friis 3, J. Falkenberg 2, Lund 2, spredte 4.

Men nu blev der „Reklamationer“! Grønning og Knoth var Svogre! Grønning er saa sandelig gift med en Søster til Knoths Kone! Hvad kan der ikke ske ved det! Der rejses øjeblikkelig Indsigelse mod Grønnings Valg. Fatter Rosenstand klør sig i Nakken og spørger Grønning, om *han* vil vige godvilligt. Ikke Tale om den Ting! Naa, men Knoth da? Nej, Knoth vil heller ikke ud! Saa maatte den gordiske Knude hugges over ved *en Kendelse*. Den kom omgaaende, endskønt Sagen slet ikke var saa ligetil, fordi Loven ikke med et Ord forbød to Svogre at sidde sammen i Ligningskommissionen. Valgbestyrelsen funderede grundigt over Sagen. De finder ud, at Valglovens § 7 forbyder Svogre at sidde tilsammen i Borgerrepræsentationen, „saa synes det da for Aarsagens Lighed“, at samme Regel bør gælde for Ligningskommissionen.

*Thi eragtes:*

„Det paa Skrædermester Grønning som sjette Medlem af Lignings-Commissionen faldne Valg kan ikke anses for gyldigt, men et nyt Valg vil ved Stemmegivning være at foretage.“

Nu gav Grønning sig! Byfogden betydede ham og hans Venner, at de kunde indanke Kendelsen for højere Vedkommende, men Grønning erklærede, at „han intet ved samme havde at erindre“.

Saa blev der stemt paany om det sjette Medlem.

6. Guldsmed *F. A. Harðer* 19 St., Lund 5, N. Just 5, Friis 3, Schaltz 2, spredte 3. I alt 37.

Fire ærede Vælgere havde altsaa taget Rejsepas i Ventetiden. Det var Niels Knoth, Tetens, Werner og Westergaard.

*Revisorvalget:*

1. Distriktskirurg *Tetens* 23 St., Friis 14 St., Damgaard 1 St. I alt 38 St.



Ligningskommissionen (1917).

Hadrup fot.

Tetens er kommen tilbage til Valglokalet, og det er ham, der stemmer paa Damgaard. I de Tider stemte Folk ikke paa sig selv, — det var nok bleven opfattet som Storhedsvanvid!

2. Købmand *Friis* 28 St., Schørring 9 St., spredte 2. I alt 39 St.

Det er Niels Knoth, som nu er funden tilbage til Raadstuen. Werner og Westergaard var borte og blev borte.

Saaledes forløb den første store kommunale Valghandling i Skive. Før Byfogden smækkede Protokollen i, gentog han højt og tydeligt, hvem der var valgt. Om nogen havde noget at erindre? Nej, det var der ikke. Punktum!

## KOMMUNALBESTYRELSEN 1838—1926

Hald, Købmand . . . . .	1838—39	Kierumgaard, C., Præst . . . . .	1869—76
Tørsleff, H., Naalemager . . . . .	1838—40	Jensen, S., Bødker . . . . .	1869—70
Svanberg, Skomager . . . . .	1838—41	Pasbjerg, Prokurator . . . . .	1869—79
Hansen, Carl, Købmand . . . . .	1838—42	v. Christensen, Postmester . . . . .	1870—76
Ring, C., Købmand og Møller . . . . .	1838—42	Falkenberg, P. C., Feldbe-	
Melgaard, S., Drejer . . . . .	1838—43	reder . . . . .	1870—82
Thorup, Kbmd. og Prokurator . . . . .	1839—54	Lodberg, J. P., Værtshusholder . . . . .	1873—76
Jepsen, Tømmer og Snedker . . . . .	1840—46	Olesen, C., Købmand . . . . .	1873—85
Knoth, Chr., Skomager . . . . .	1841—47	Dige, P., Konsul . . . . .	1873—85
Hald, Købmand*) . . . . .	1842—48	Thomsen, Th., Garver . . . . .	1876—88
Bilgrav, L., Smed . . . . .	1842—44	Faurschou, P. C., Købmand . . . . .	1876—82
Essemann, Købmand . . . . .	1843—49	Ring, Læge . . . . .	1876—93
Friis, Købmand . . . . .	1843—43	Melgaard, N. C., Urmager . . . . .	1876—82
Øllgaard, Prokurator . . . . .	1844—49	Hestbech, P., Købmand . . . . .	1879—85
Buemann, H., Skræder . . . . .	1846—52	Berg, I. P., Drejer . . . . .	1882—88
Tørsleff, H., Naalemager . . . . .	1847—52	Christensen, Jesper, Træhdlr. . . . .	1882—88
Dige, Købmand . . . . .	1848—53	Jørgensen, Murer . . . . .	1882—91
Verner, Chr., Skomager . . . . .	1849—61	Fasting, J., Sagfører . . . . .	1885—93
Åxelsen, P., Smed . . . . .	1849—50	Kielgast, F., Købmand . . . . .	1885—1909
Lund, P., Købmand . . . . .	1850—54	Henrichsen, Joh., Købmand . . . . .	1885—91
Åxelsen, P., Smed . . . . .	1852—58	Erichsen, E. H., Slagter . . . . .	1888—94
Nielsen, S., Farver . . . . .	1852—54	Norgaard, Apoteker . . . . .	1888—94
Skovgaard, C. J., Købmand . . . . .	1853—59	Andersen, P., Konditor . . . . .	1888—1900
Munksgaard, S., exam. jur. . . . .	1854—54	Boserup, N. L., Købmand . . . . .	1891—97
Falkenberg, Jesper, Feldbe-		Kloch, F., Snedker . . . . .	1891—98
reder . . . . .	1854—61	Harder, F. A., Købmand . . . . .	1893—97
Sørensen, Jens, Købmand . . . . .	1854—60	Calundann, H., Købmand . . . . .	1893—1900
Kjersgaard, M. P., Købmand . . . . .	1854—58	Jensen, Mar., Bogtrykker . . . . .	1894—1909
Alstrup, Th., Købmand . . . . .	1857—61	Poulsen, L. P., Træhandler . . . . .	1894—1909
Larsen, R., Slagter . . . . .	1858—61	Just, J., Købmand . . . . .	1897—1903
Jensen, A., Købmand . . . . .	1858—61	Schou, Jul., Købmand . . . . .	1897—1909
Kjærgaard, P. C., Murer . . . . .	1859—64	Rosenthal, Fr., Sagfører . . . . .	1897—1903
Behrens, F. C., Købmand . . . . .	1860—60	Jensen, Lars, Tømmer . . . . .	1898—1900
Nielsen, S., Farver . . . . .	1860—64	Christensen, J., Savværksejer . . . . .	1900—06
Christensen, N. C., Rebslager . . . . .	1861—64	Thim, W., Buntmager . . . . .	1900—06
Behrens, F. C., Købmand . . . . .	1861—67	Hansen, P. C., Høker . . . . .	1900—06
Harder, J. P., Konditor . . . . .	1861—67	Müller, V., Direktør . . . . .	1903—13
Schou, C. M., Læge . . . . .	1861—73	Hansen, Johs., Kantor . . . . .	1903—13
Sørensen, J., Købmand . . . . .	1861—64	Nielsen, Gerh., Redaktør . . . . .	1906—10
Jensen, A., Købmand . . . . .	1864—68	Kjems, Hj., Lærer . . . . .	1906—14
Bønding, N., Murer . . . . .	1864—70	Christensen, Ingv., Bogbinder . . . . .	1906—09
Alstrup, Th., Købmand . . . . .	1864—73	Jørgensen, H. C., Gartner . . . . .	1907—09
Brix, P., Købmand . . . . .	1864—64	Poulsen, Jens, Murer . . . . .	1907—09
Borreschmidt, C., Bager . . . . .	1864—76	Petersen, C., Overbanemester . . . . .	1907—13
Holm, P. G., Købmand . . . . .	1867—97	Møller, Apoteker . . . . .	1907—07
Jahnsen, N. F., Møller . . . . .	1867—73	Nielsen, Mich., Grosserer . . . . .	1907—

\*) Suspenderet ca. 1 Aar.



Jørgensen, I. M., Postmester	1909—16	Flarup, J., Urmager	1917—20
Brøndum, N. W., Blikkenslager	1909—13	Sørensen, A., Karetmager	1919—21
Petersen, Laura, Frue	1909—13	Simonsen, J. Kr., Lærer	1919—21
Spellerberg, G., Fiskeeksportør	1909—10	Thomsen, P., Konstruktor	1920—21
Kæmpegaard, Mary, Frue	1909—13	Hendriksen, Chr., Bogbinder	1921—22
Thomsen, L., Frue	1909—21	Willumsgaard, A., Lærer	1921—21
Husted, N., Havneformand	1909—13	Jensen, Hans, Postmester	1921—21
Hansen, C. C., Direktør	1910—10	Bjerregaard, N. P., Lærer	1921—
Lindemann, C., Distriktslæge	1910—13	Holm, F., Faktor	1921—
Thomsen, R., Murer	1910—13	Hastrup, A., Dommerfuldm.	1921—
Petersen, Fr., Direktør	1913—21	Christensen, J., Tømrer	1921—
Hansen, H. P., Redaktør	1913—23	Iversen, J. H., Smed	1921—25
Hessner, L., Former	1913—21	Hansen, Carl, Redaktør	1921—
Melgaard, S., Urmager	1913—17	Mogensen, A., Maler	1921—25
Iversen, J. H., Smed	1913—17	Christensen, Chr., Overportør	1921—
Poulsen, J., Murer	1913—17	Geneser, A., Sadelmager	1922—25
Jespersen, A. J., Murer	1913—21	Linde, S., Tømrer	1923—25
Siboni, Direktør	1913—16	Jensen, B., Fabrikant	1925—
Larsen, A. M., Typograf	1913—17	Eriksen-Noer, Branddirektør	1925—
Fibæk, Johs., Tømrer	1914—17	Nørlem, S., Snedker	1925—
Andersen, Andr., Købmand	1916—	Johansen, V., Direktør	1925—
Kæmpegaard, Mary, Frue	1916—17	Thomassen, N., Fisker	1925—
Kjems, Hj., Lærer	1917—25	Sørensen, Blikkenslager	1925—
Trouelsen, J., Tømrer	1917—21	Mellerup, J., Bogholder	1925—
Brøndum, N. W., Blikkenslager	1917—19	Pedersen, K., Overlærer	1925—
Nissen, Rich., Bødker	1917—19	Andersen, Chr., Slagteriar-	
Eriksen, E. K., Tømrer	1917—21	bejder	1925—

### *Hvem førte Forsædet.*

Blandt Byens *eligere*de Mænd var det gerne den ældst valgte, som førte Forsædet. Han var ogsaa den, som skrev sit Navn først i Forhandlingsprotokollen. De øvrige Medlemmer prentede deres Navne i streng Følgeorden efter Anciennitet.

1835 har man saaledes Navnene: *Kjeldsen*, Schaltz, Hald, Tørsleff.

1836: *Kjeldsen*, Hald, Tørsleff, Svanberg.

1837: *Haló*, Tørsleff, Svanberg, Carl Hansen.

1838, den 19. April, holdt det første Hold Borgerrepræsentanter konstituerende Møde. De valgte *Ring* til Formand, og Navnenes Rækkefølge er: *Ring*, Hald, Tørsleff, Svanberg, Carl Hansen, Melgaard.

Gaar vi stadig ud fra, at *første* Underskriver er Formand, kan følgende Række af Formænd opstilles: 1842: *Haló*, 1843: *Essemann*, 1849: *Thorup*, 1850: *C. J. Skovgaardó*, 1851: *Buemann*, 1852: *Dige*, 1853: *Werner*, 1854: *Skovgaardó*, 1859: *J. Sørensen*, 1862: *Behrens*, 1863: *J. Sørensen*, 1864: *Behrens*, 1867: *Ths. Alstrup*.

Fra 1869 til 1913 var Byfogden Formand med Titel af Borgmester. 1869: Smidth, 1877: Lauritzen, 1883: Krabbe, 1886: Thiele, 1895: Holm, 1907: Hastrup. (Senere Formænd se Side 173.)

## VALGENES LIV OG STRID

Skive har kendt Valgdage, som var overmaade livlige, men der har ogsaa været Valgdage, hvor Borgerne forholdt sig ligegyldige og blev hjemme. De *politiske* Valg var alle Dage mest livlige.

### *Politiske Valgdage.*

De første Folketingsvalg under Junigrundloven gik ikke stille af i Skive.

Den 4. Decbr. 1849 Kl. 10 Fmd. traadte Valgbestyrelsens Formand, Sagfører *Thorup*, frem paa Tribunen paa Skive Torv og meddelte, at to Kandidater havde meldt sig:

Nr. 1. Gaardejer *Bertel Nørgaard*, Krejbjerg.

Nr. 2. By- og Herredsfoged *Willemoes*, Skive.

Begge Kandidater udtalte sig om Tidens brændende Spørgsmaal. Derpaa fulgte Haandsoprækningen, men Valgbestyrelsen kunde ikke skønne, hvem der var valgt. Prokurator Øllgaard forlangte skriftlig Afstemning.

Da de fleste saa havde afgivet Stemme, blev Valghandlingen pludselig afbrudt. Listeføringen var nemlig noget mangelfuld. Fra Nautrup-Sæby-Vile Kommune var der overhovedet ikke mødt nogen Listefører. Lærer Larsen tog vel imod Stemmerne, men han havde ikke noget Mandat dertil, og han var ene om det. Der var ogsaa Kludder med Listeføringen i Oddense-Otting og i Hjerk-Harre. Enden blev, at Valgbestyrelsen med 9 St. mod 9 standsede Afstemningen og erklærede Valget for ugyldigt. Da Stemmerne stod lige, gjorde Formandens Stemme Udslaget. 12 af Valgbestyrelsens 18 Medlemmer var Præster. Det var Willemoes's Folk, der stemte for Standsningen, medens Bertel Nørgaards Folk vilde fortsætte. Da Afstemningen blev standset, havde B. Nørgaard 597 St. og Willemoes 434 St.

Standsningen vakte naturligvis Forbitrelse blandt Bønderne, som støttede Bertel Nørgaard. Der faldt drøje Ord rundt om i Byens mange smaa Værtshuse, hvor Folk samledes. Bøndernes Raab og Drengenes Piben forstyrrede Freden i den lille Bys snævre Gader. Men det skulde blive værre endnu.

— Nyt Valg blev udskrevet til 3. Januar 1850. Bertel Nørgaard mødte atter paa Kamppladsen, men Willemoes havde Sygdom i sin

Familie og vilde ikke tage Tørnen anden Gang. Byens Kandidat blev Major *Harbou* fra Viborg. Han fik kun 143 St. mod Nørgaards 723. Midt under Optællingen af Stemmerne blev Bertel Nørgaard vist ud af Raadhuset. Valgbestyrelsens Formand, Prokurator Thorup, viste ham ud! Man saa ham staa uden for Raadhusets Dør i ivrig Samtale med en høj, bløg Bondemand. Nogle Skridt længere fremme paa Torvet stod 3 Haandværkssvende, hvoraf navnlig den ene var „passende fuld“. Saadan lige parat til Tju og Bang. Han fik med eet en grumme Lyst til at hilse paa Rigsdagsmanden og siger derfor til Kammeraterne, om de ikke vil vise ham Manden. Jo, han staar



En Valgdag i Skive (Folketingsvalget 20. Maj 1913).  
(Charles Nielsen fot.)

dør! Svenden nærmer sig, slaar Bertel Nørgaard paa Skulderen og siger: „Er det den Mand, som kaldes Bertel Nørgaard?“ I samme Øjeblik blev han grebet om Halsen af en høj Bondemand, der kastede ham omkuld. De to Kammerater ilede til Hjælp, men hvad nyttede det? Torvet var fyldt med Bønder, som ikke var til at spøge med. Deres Mistænksomhed slog ud i lys Lue. Skulde de maaske snydes og overrumples ligesom den 4. Decbr.? De tre beduggede Svende fik nogle læsterlige Klø. En maatte de bære væk i bevidstløs Tilstand.

(Om Slagets Gang, de efterfølgende Forhør og Bødestraffen, som ramte tre Gaardmænd af Mængden, er der givet udførlig Oplysning i Olesen Husted: „Blade af den politiske Udviklings Historie i Salling“.)

### *Hvem skal være kommunal Revisor?*

Anderledes stilfærdigt gik det til ved kommunale Valg. Deltagelsen var ofte saa ringe, at Handlingen blev den rene Parodi.

Saaledes skulde Borgerne i 1844 vælge to kommunale Revisorer. Den 23. Februar Kl. 4 stillede Valgbestyrelsen (Øllgaard og Essemann) for at modtage Stemmerne.

Der mødte kun *een* Vælger, saa der kunde ikke afgives mere end tre Stemmer i alt. Den ene Vælger var Købmand Fr. Friis, og han stemte paa Møller Ring. Men de to Mænd i Valgbestyrelsen stemte paa Friis, der altsaa fik Hvervet. Den anden Revisor blev ligeledes valgt med 2 St., idet Friis denne Gang fik Støtte af Øllgaard. Men Essemann holdt sig stiv. Han stemte paa Købmand Schjørring. Saadan blev Friis og Ring valgt til kommunale Revisorer Anno 1844.

### *Nogle Protestanter.*

1) Ved Valget den 3. Januar 1854 faldt alle Stemmer paa Fuldmægtig, exam. jur. *Søren Munksgaard*. Valgprotokollen har følgende Tilførsel:

„Der fremlagdes en Skrivelse fra bemeldte Fuldmægtig Munksgaard, dateret Gaars Dato, hvori han protesterer mod Valget, — som Fuldmægtig for Byfogden.

Byfogden maatte finde den anførte Undskyldningsgrund at være tilstrækkelig til at fritage Paagældende, efter hans Stilling, for Valget, men da Valgbestyrelsens øvrige to Medlemmer (Skomager C. Werner og Kbmd. Skovgaard) ikke fandt den fremsatte Undskyldningsgrund fyldestgørende, idet en privat Stilling *ikke* kunde fritage Paagældende for de ham som Borger paaliggende Forpligtelser, saa meget mere som der var Sandsynlighed for, at denne Stilling efter Omstændighederne snart vilde ophøre, kunde den fremsatte Protest efter Valgbestyrelsens Pluralitets Formening ikke tages til Følge, og er Fuldmægtig Munksgaard saaledes valgt til Borgerrepræsentant.



Just Thiele,  
født i København 16. Juli 1843. Borgmester  
i Skive 1886—95.

(Valgprotokol Pag. 104.)

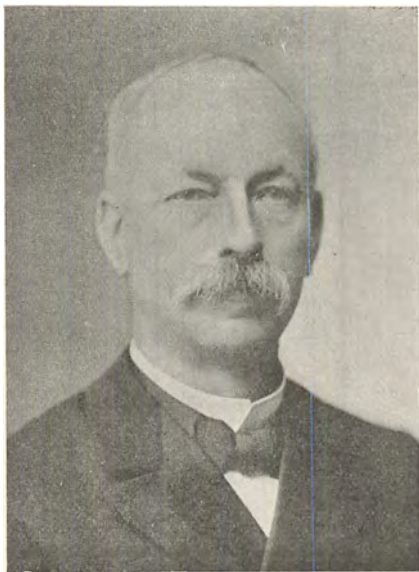
Munksgaard klagede til Ministeriet, der fandt hans Undskyldning „antagelig“, hvorfor nyt Valg blev udskrevet til den 1. Marts s. A.

2) Ved Valget den 10. Januar 1860 fik Købmd. *F. C. Behrens* alle Stemmer. Men da han var kommunal Revisor, vægrede han

sig ved at modtage Valg. Valgbestyrelsen afsagde en Kendelse, hvorefter Behrens skulde fratræde som Revisor, men denne Kendelse blev omstødt af Ministeriet, og nyt Valg blev udskrevet til 20. Februar.

3) Købmand *A. Jensen* gjorde Indsigelse mod Genvalg den 2. Januar 1861 under Henviſning til, at han havde været Borgerrepræsentant i 3 Aar. Protesten blev taget til Følge, og nyt Valg foretoges allerede den 17. s. M.

4) Den 4. Januar 1864 blev Kbm. *P. Brix* valgt som Borgerrepræsentant. Brix protesterede, idet han fremlagde en Lægeattest, der „godtgør, at han lider af en nervøs Svagelighed, som vilde have skadelig Indflydelse paa hans Helbred, dersom han skulde tvinges til at være Borgerrepræsentant“. — Valgbestyrelsen tog Protesten til Følge og udskrev nyt Valg til 23. Januar.



Fr. Leopold Holm,  
født i København 10. Marts 1853. Borgmester  
i Skive 1895—1907.

5) I 1870 blev Købmand *C. Olesen* valgt som Medlem af Ligningskommissionen. Han protesterede under Henviſning til, at han i Forvejen var Medlem af Skolekommissionen samt kommunal Revisor. Toges til Følge.

6) Samme Aar paastod Træhandler *P. J. Stjernholm* sig ligeledes fritaget for Valg til Ligningskommissionen. Valgbestyrelsens Kendelse er saalydende:

„Da *P. J. Stjernholm* ikke holder Folk og er ene om sin Forretning, hvilken saaledes maatte standse, naar han skal til Møde og arbejde i Ligningskommissionen, saa finder man, der er Grund til at fritage ham.

*Thi eragtes:* Træhandler *P. J. Stjernholm* bør fritages for det paa ham faldne Valg som Medlem af Ligningskommissionen.“

7) I 1872 blev Fuldmægtig *exam. jur. Nicolajsen* fritaget for det paa ham faldne Valg, da „det skønnes, at hans Forretninger som Fuldmægtig afgiver gyldig Grund til at fritage ham“.

### *Klage over Valglisten.*

Der gik mange Aar hen, inden nogen fandt paa at klage over Valglisten. Det ses af Valgbogen, at Prokurator *Pasbjerg* i 1864



klagede over, at hans Navn ikke fandtes paa Valglisten. Byfogden og P. Harder „eragtede“, at Klagen skulde tages til Følge, men Behrens sagde *nej*, — „da Lovens § 3 udtrykkeligt betinger, at den Valgberettigede skal have haft Bopæl i Kommunen mindst 1 Aar“.

Den Betingelse opfyldte Hr. Pasbjerg nok ikke. Men der var to mod een, og Pasbjerg fik altsaa sit Navn optaget paa Valglisten.

### *Omhyggelig Lodtrækning.*

I fordums Tid var det en hel Begivenhed, naar Stemmerne stod lige, og Lodtrækning skulde gøre Udslaget. Valgbogen giver følgende muntre Eksempel paa den Grundighed, Fædrene gik frem med.

Den 14. Septbr. 1863 skulde Borgerne vælge 3 Medlemmer til Ligningskommissionen. Stemmerne faldt saaledes: Kbmd. H. B. Kloch 20 St., Kbmd. Ths. Alstrup 14 St., Kbmd. A. Jensen 9 St. og Landmaaler Erichsen 9 St.

Efter Loven skulde der nu foretages Lodtrækning mellem A. Jensen og Erichsen, hvorom meldes:

Valgbestyrelsens Formand, Byfoged Smidth, gik ud af Stuen. P. Harder og Behrens lagde to Sedler i Urnen. Paa den ene stod A. Jensen og paa den anden L. Erichsen. Byfogden blev kaldt ind. Han fremtog den ene Seddel og læste Navnet A. Jensen, som derpaa erklæredes for valgt. Han fremtog dernæst den anden Seddel og læste Navnet.

Men dermed var Sagen ikke klaret, thi baade A. Jensen og Ths. Alstrup nægtede at tage mod Valget. Det var ikke tre Aar siden, de afgik som Borgerrepræsentanter. De vilde være fri, og de blev det. Nyt Valg foretoges den 1. Oktober s. A.

— — — *Valgdeltagelsen* ved de kommunale Valg var meget ringe, indtil de politiske Organisationer satte Liv i Agitationen. Første Gang man i Skive naaede over 100 St. var i 1876. Ved den alm. Vælgerklassens Valg afgaves følgende Stemmetal: 1876: 134; 1882: 185; 1888: 354; 1894: 286; 1900: 396; 1906: 599; 1909: 906; 1913: 1142; 1917: 1275; 1921: 1643; 1925: 2470.



C. A. J. Hastrup, R. af D.,  
født paa Langeland 5. Novbr. 1853. Borgmester  
i Skive 1907—13.



## DEN KOMMUNALE ØKONOMI

Vi har i det foregaaende fremdraget et Par kommunale Regnskaber fra den ældre Tid. I hele det 19. Aarhundrede steg Tallene saa at sige Aar for Aar. Her skal blot anføres Indtægter og Udgifter for Aaret 1857<sup>\*)</sup>, inden vi gaar over til en Betragtning af den nyere Tids kommunale Økonomi.

	Indtægt:		
	Rdl.	Mk.	Sk.
1. Beholdning efter forrige Aars Regnskab.....	3118	3	6
2. Indgaaede Restancer .....	225	5	5
3. Leje af Kommunens Jorder og Grunde .....	28	5	8
4. Renter af Kapital.....	6	"	"
5. Skatter, paalignet efter Næring .....	878	5	3 <sup>1</sup> / <sub>2</sub>
—    —    Formue og Lejlighed.....	5074	5	8
—    —    Grund og Hartkorn .....	913	"	9 <sup>1</sup> / <sub>2</sub>
—    —    paa Udskiftningsjorderne .....	314	"	"
6. Skolepenge for 1856: 43 Rdl. 3 Mk., 1857: 65 Rdl. ....	108	"	3
7. Jagtafgift .....	2	1	"
8. Bygafgift af Jorder, bortsolgt til udenbys .....	50	5	"
9. Stadepenge ved Markeder .....	90	3	8
10. Refunderet Delinquentpenge fra Viborg .....	201	1	11
11. For uberettiget Næring .....	7	3	"
	11025	"	11
	Udgift:		
	Rdl.	Mk.	Sk.
1. Faste Udgifter (Lønninger m. m.).....	1985	"	14
2. Lygte- og Sprøjteskat.....	313	3	"
3. Tilfældige og løbende Udgifter .....	3541	5	14
4. Lygte- og Sprøjtekassens dito .....	79	"	14
5. Skatterestancer.....	317	3	11
6. Skolevæsenet.....	2671	1	1
7. Fattigvæsenet .....	1626	"	"
8. Ophrævning af Skolepenge m. m. ....	4	2	"
9. Beholdning .....	486	1	5
	11025	"	11

*Balancen.*

Aaret 1857 møder med en grumme daarlig Balance:

Driftsudgifter ..... Kr. 18,079,92  
 Driftsindtægter ..... Kr. 15,813,10

Underskud Kr. 2,266,82

Op imod den nyere Tid bliver Spørgsmaalet om Balance mellem Indtægt og Udgift stedse mere brændende, men ogsaa mere indviklet. Der optages Laan, og Laanene skal afdrages, men Afdragene strækker

\*) Meddelt af cand. mag. J. C. Hansen.

sig som Regel over en lang Aarrække. Undertiden er Afdragene lige store Aar efter Aar; men andre Laan ordnes saaledes, at den samlede Ydelse (Renter + Afdrag) bliver uforandret hele Afdragstiden igennem. Det betyder, at Afdragene bliver *stigende*, da Renten af Restgælden for hver Termin bliver mindre. Dette System er man dog gaaet bort fra, ligesom Laan paa lang Afdragstid ikke mere anvendes. Nu bliver saa Spørgsmaalet, om Afdrag paa disse forskelligeartede Laan skal regnes for Driftsudgifter og betragtes som



Interiør fra Skive Kommunekontor 1925.

Hadrup fot.

en Art aarlige Afskrivinger paa de tilsvarende Aktiver, til hvis Erhvervelse Laanet blev stiftet.

Nedenfor angives i 1000 Kr. hvor store Beløb, der enkelte Aar er ført i Regnskab som *almindelige* Indtægter og Udgifter samt Afdrag paa Gæld, og det *Overskud*, som derefter fremkommer. Endvidere angives Gældens Størrelse og Afdragets Størrelse i pCt. af hele Gælden.

Aar	Indtægt	Udgift	Afdrag	Netto-Overskud	Gæld	Afdrag i pCt. af Gælden
1882	43,4	39,4	—	—	—	—
1892	72,9	67,1	5,5	0,3	145,7	3,8
1902	177,9	170,2	9,9	÷ 2,2	286,5	3,8
1911—12	274,4	225,7	31,0	17,7	1091,0	2,8
1921—22	1098,0	783,2	82,9	231,9	2005,0	4,1
1924—25	893,2	734,3	91,2	67,7	1647,0	5,5

## Status.

Kommunens Status omfatter den kommunale Formue og Gæld. Formuen ansættes i Almindelighed paa Grundlag af Omkostningerne ved hvert enkelt Aktivs Erhvervelse. Som Regel finder der ikke Op- eller Nedskrivninger Sted, da *Oversigten* kun besværliggøres derved. I 1918 fandt dog en væsentlig Opskrivning Sted.

Her skal gives en summarisk Oversigt over de vigtigste Status- og Driftsposter gennem 40 Aar. Alle Angivelser i 1000 Kr.

Aar	Formue	Gæld	Netto- Formue	Drifts- Indtægt	Drifts- Udgift	Brutto- Overskud	Afdrag paa Gæld	Lignings- pCt.
1885	149	94	55	55	54	1	6	—
1886	169	119	50	45	46	÷ 1	4	3,6
1887	169	114	55	58	50	8	5	4,5
1888	206	128	78	59	52	7	4	5,1
1889	231	156	75	61	57	4	5	5,1
1890	231	152	79	64	60	4	5	5,6
1891	236	151	85	71	62	9	5	6,0
1892	236	146	90	73	67	6	5	6,1
1893*)	231	140	91	—	—	—	—	6,1
1894	233	135	98	79	72	7	6	6,5
1895	232	129	103	90	85	5	5	6,3
1896	240	124	116	90	88	2	5	6,5
1897	388	268	120	115	94	21	5	6,9
1898	403	262	141	116	99	17	6	6,8
1899	410	256	154	117	111	6	7	6,8
1900	467	306	161	112	107	5	9	7,0
1901	470	296	174	142	114	28	10	7,2
1902	474	286	188	141	133	8	10	7,4
1903**)	481	277	204	220	176	44	10	7,2
1904	573	323	250	—	—	—	—	7,0
1905	557	312	245	162	155	7	11	6,6
1906	627	380	247	180	183	÷ 3	12	7,2
1907	889	667	222	179	161	18	14	8,8
1908	999	788	211	193	210	÷ 17	19	8,8
1909	998	767	231	202	204	÷ 2	21	10,5
1910	1144	942	202	233	247	÷ 14	25	12,3
1911	1145	917	228	282	226	56	25	11,7
1912	1352	1091	261	274	226	48	31	12,1
1913	1373	1062	311	272	235	37	29	10,0
1914	1551	1209	342	262	240	22	31	10,0
1915	1458	1178	280	305	247	58	35	9,6
1916	1430	1139	291	338	313	25	39	10,0
1917	1452	1100	352	412	313	99	39	10,0
1918	2376	1478	898	496	440	56	38	10,0
1919	2514	1709	805	603	607	÷ 4	41	10,0
1920	2651	1698	953	806	624	82	57	12,0
1921	3586	2381	1205	940	831	109	78	16,0
1922	3620	2005	1615	1098	783	315	83	18,0
1923	3840	1859	1981	946	615	331	87	16,0
1924	4023	1750	2273	886	643	243	83	14,0
1925	4309	1647	2662	874	715	159	91	12,6
I alt	—	—	—	—	—	1806	1001	—

\*) Regnskabet mangler.

\*\*) Dette Regnskab omfatter Tiden 1. Januar 1903—31. Marts 1904.

Denne Opgørelse gør ikke Fordring paa Nøjagtighed, men den fortæller i store, grove Træk, hvordan Skive Kommune er blevet Millionær. I 40 Aar har det kommunale Driftsregnskab et samlet Overskud paa ca. 1,806,000 Kr. Lægges hertil de ca. 55,000 Kr.s Formue ved Periodens Begyndelse og den Opskrivning af Aktivernes Værdi, som foretoges i 1918 (ca. 400,000 Kr.), samt Værkernes Fornylsesfond paa 430,000 Kr., der er afholdt af Driften, men desuagtet og med Rette regnes som Formueforøgelse, saa kommer man til en Nettoformue paa ca. 2,691,000 Kr. mod de i Status opførte 2,662,000 Kr. Forskellen skyldes kun Vanskeligheden ved at foretage en aldeles nøjagtig Opgørelse. Aktivernes egentlige Værdi kan naturligvis ikke maales i Kroner. Hvis de gør Fyldest efter deres Formaal, ligger Værdien langt højere, end Tallene kan angive, men gør de *ikke* Fyldest, nytter det kun lidt, at de har den og den Værdi i Henhold til Bøgerne. Her skal meddeles en kort Oversigt over Kommunens vigtigste Aktiver.

### De kommunale Værker.

	Gasværket 1897—1925 28 Aar 1000 Kr.	Elektricitetsværket 1907—1925 18 Aar 1000 Kr.	Vandværket 1910—1925 15 Aar 1000 Kr.	I alt 1000 Kr.
Driftsindtægter .....	3722,5	2456,4	485,4	6664,3
Driftsudgifter .....	3067,1	1607,8	373,4	5048,3
Heraf Nyanskaffelser .....	125,4	261,8	—	—
Driftsoverskud.....	655,4	848,6	112,0	1616,0
Anvendt til:				
1. Afdrag paa Laan .....	157,4	222,4	43,3	423,1
2. Fornylsesfonden .....	166,0	241,0	23,0	430,0
3. Kommunekassen.....	332,0	385,2	45,7	762,9
Faste Afdragslaan .....	293,4	410,6	195,0	899,0
Herpaa afdraget .....	157,4	222,4	43,3	423,1
Restgæld 1/4 1925 .....	136,0	188,2	151,7	475,9
Brugt af Fornylsesfonden.....	—	350,0	50,0	400,0
Bogført Værdi.....	300,0	800,0	240,0	1340,0

### Andre Bevægelser i Kommunens Status.

	1885	1895	1905	1915	1925
Bunden Kapital .....	46	50	86	82	135
Fri Kapital.....	—	—	9	137	809
Dyrskueplads .....	—	—	35	35	70
Skoven .....	—	—	—	50	70
Plantagen .....	—	—	—	—	20
Jespersens Plantage .....	—	—	—	—	15
L. Nielsens Toft .....	—	—	—	—	50
Johnsens Eng .....	—	—	—	—	16
Ny Skivehus' Eng .....	—	—	—	—	21
Andre Jorder .....	31	20	28	48	129

	1885	1895	1905	1915	1925
Raadhuset .....	8	3	17	17	12
Sygehuset .....	28	28	29	45	278
Aldershjem .....	3	3	3	19	200
Sprøjtehuset .....	2	5	5	5	20
Fattiggården .....	32	32	32	32	50
Fattighuset .....	2	2	1	1	2
Skolerne .....	24	86	105	254	537
Rosenhøj .....	—	—	—	17	30
Renovationsanstalten .....	—	—	—	30	63
Børnehjemmet .....	—	—	—	—	50
Ny Skivehus .....	—	—	—	—	60
Musikpavillonen .....	—	—	—	—	4
Husvildeboliger .....	—	—	—	—	307

### *Kommunens Driftsindtægter.*

Nutidens Købstadkommune er paa een Gang Millionær, Gods-ejer, Fabrikant, Forsørger og Administrator, altsammen i større Stil, end Forfædrene kunde ane det i deres Fremtidsdrømme.

Denne mærkelige Udvikling hviler paa Retten til at bevilge og udskrive Skatter. Skattebevillingsretten er et kosteligt Klenodie, som ethvert Byraad nærer den største Ærbødighed for. Der kan være dyb Uenighed om Skatternes Grundlag, Fordeling og *Anvendelse*, men der kan ikke være Uenighed om, at det er Skatterne, der giver Liv og Kraft til hele den kommunale Virksomhed.

Hvor langt vilde Byraadet naa med Kommunens Renteindtægt af Penge, Lejeindtægt af Jorder og Overskud af Værker? Nej, Tyngdepunktet i den kommunale Økonomi er Skatterne. Vi ser det af følgende Tal, der angiver runde Tusind Kr.

	1885	1895	1905	1915	1925
Renter .....	2	1	2	6	67
Ejendomme .....	1	2	26	104	164
Næringsafgifter .....	9	6	11	14	37
Andre Indtægter .....	5	30	36	10	10
Skatter .....	38	51	87	171	596
I alt...	55	90	162	305	874

De kommunale Skatter er navnlig hjemlede i Love af  $1\frac{1}{2}$  1863 og  $1\frac{3}{5}$  1903. De fordeler sig saaledes:

Grundskat .....	2	2	3	4	37
Husskat .....	2	2	5	8	38
Næringssskat .....	4	0	0	0	0
Aktieselskaber .....	0	0	0	6	11
Erhvervsskat .....	0	0	0	4	27
Ligningen .....	30	47	83	157	508
Uerholdelig .....	0	0	÷ 4	÷ 8	÷ 25
I alt...	38	51	87	171	596

*Kommunens Driftsudgifter.*

For Overskuelighedens Skyld deler vi Driftsudgifterne i nogle faa store Grupper.

1. Offentlig Forsorg: Fattigvæsen, Hjelpekassen, Sygekasser, Invalidehjælp, Arbejdsløshed, Børn af Enker og Aldersrente, 2. Skolevæsen, 3. Rets- og Politivæsen, 4. Medicinalvæsen, 5. Gader og Veje, 6. Renovation, 7. Brandvæsen, 8. Lystanlæg, 9. Renter og 10. Andre Udgifter, hvorunder Byens Bestyrelse, Belysning, Bidrag, Tilskud og andre særlige Bevillinger.

Følgende Tal giver et Billede af Udviklingen i de sidste 40 Aar.

	1885	1895	1905	1915	1925
1. Forsorg .....	11,0	18	37	65	206
2. Skole .....	12,0	24	55	68	159
3. Politi .....	2,8	4	6	9	34
4. Medicinalvæsen.....	0,5	5	8	10	64
5. Gader .....	1,5	2	3	8	99
6. Renovation .....	0,5	1	1	2	5
7. Brandvæsen .....	0,3	1	1	3	6
8. Lystanlæg .....	1,0	1	1	0	10
9. Renter .....	4,5	5	14	48	57
10. Andre Udgifter .....	19,9	24	29	34	75
	54	85	155	247	715

Den virkelige Omsætning fremgaar ikke af disse Tal, idet alle Refusioner er trukket fra. I Refusioner paa Kontoen for Forsorg er der saaledes indgaaet 217,000 Kr. for 1924—25, saaledes at den virkelig udbetalte Sum andrager 423,000 Kr.

Det er *Saldoen* for hver enkelt Konto, der opstilles paa kommunale Budgetter. Det er altsaa Netto-Budgetter. Brutto-Budgettets Tal ligger langt højere.

Netto-Driftsoverslaget for 1926—27 har f. Eks. en Indtægt paa 866,900 Kr. og en Udgift paa 893,500 Kr., men *Bruttoindtægten* anslaaes til 2,010,100 Kr. og *Bruttoudgiften* til 2,036,700 Kr.

— — —

Oprindeligt var Byens Kæmnerne ulønnede. Den første lønnede Kæmner var Postekspeditør *Nicolaj Riise Ring* (1794—1814). Derefter følger Prokurator *P. Kjærulff* (1815—1820), Fuldmægtig *E. H. Selmer* (1821—1823), Prokurator *Christian Øllgaard* (1824—1857), Købmand *L. Schiørring* (1858—1860), Købmand *Ths. Alstrup* (1861—1901), Bogholder *G. Grønning* (1901—1913).

Ved en Nyordning 1913 afskaffedes Kæmnertitlen, og Forretningerne varetages nu af Kommunekontoret med *R. Chr. Kroer* som



Bogholder (siden 1913), Frk. *P. Petersen* som Kasserer (siden 1917), Fuldmægtig *Damtoft* (siden 1924), Fuldmægtig *Hansen* (siden 1925) og Assistent Frk. *Jacobsen* (siden 1920).

Kommunebogholderiet har Lokaler i „Børsen“, hvor ogsaa Borgmesteren har sit Kontor, og her holdes tillige de fleste af Udvalgenes Møder.

*Carl Hansen.*

## RETS- OG POLITIVÆSEN

For 300 Aar siden fandtes i alle Købstæder en *Borgervæbning*, som stod under Raadets Ledelse. Raadet udnævnte Borgervæbningens Befalingsmænd: Fændrikker, Korporaler o. s. v. Væbningen skulde væрге Byen og være til Rede, naar Raadet kaldte. Større Mønstringer foregik, naar Kongen eller Lensmanden kom. Selve *Retsplejen* blev udøvet af Byfogden i Forening med Raadet. Sagerne henvistes enten til *Raadstueretten* eller til *Byretten*. Raadet behandlede Retssager Side om Side med de kommunale (Raadstueret). Forhandling og Dom blev refereret i *Raadstueprotokollen*, men af de gamle Bøger er for Skives Vedkommende ingen bevaret ældre end 1744. Ild og Ælde har udslettet det meste.

*Byretten* beklædtes af Byfogden med nogle „Stokkemænd“ som Vidner. Borgerne havde Adgang til Møderne.

Der var ikke noget klart Skel mellem Raadstueret og Byret. Dog var det Regel, at i Sager, hvor Byfogden var Anklager, maatte Raadet afsige Dom. Gjaldt det *Dødsdom*, skulde Raadet sidde til Doms sammen med Byfogden. Mange Sager endte uden Dom, idet Raadet mæglede Forlig. Kunde Raadet ikke faa Parterne forligt, blev Sagen ofte henvist til *Byretten*. Saa kunde Parterne se, om *det* var bedre.

Der fandtes ingen bestemte Regler for de øvrige retslige Forretninger, saasom Skifter, Eksekutioner, Udstedelse af Skøder og Pantebreve o. s. v. I mange Byer hørte Skifterne under Raadet, medens Resten varetoges af Byfogden, der ogsaa sørgede for Udførelsen af Dommene under et vist Tilsyn af Raadet. *Byretten* gjorde det ud for Borgernes Avis. Her blev Kongens Forordninger og andre Bekendtgørelser læst op. Følgelig kom der en Del Borgere til Stede, og som Regel var der Byret til bestemt Tid een Gang om Ugen.

Den 27. April 1635 indskærpede Kongen, at Byretten skulde være offentlig med Adgang for Borgerne, og 14. Maj 1636 kom en Forordning, som sondrede skarpt mellem Byret og Raadstueret. Den 9. Septbr. 1638 fik Lensmand og Raad Ret til at ansætte *Prokuratorer* og bestemme deres Takster. Sager for Fattigfolk skulde Prokuratorerne føre gratis, naar Lensmand og Raad bevilgede det. Det var den Tids Form for fri Proces. For øvrigt beholdt Borgerne Ret til selv at føre deres Sager. Kongens store Retsindighed over for Smaafolk blev ham til Besvær, thi han fik snart alt for mange personlige Henvendelser. For at dæmme op mod alle *unyttige*



Shive Raadhus (1919).

Hugo Matthiessen fot.

Henvendelser blev det derfor paalagt Borgerne, at de først skulde henvende sig til Lensmanden. Men fandt Klageren, at Lensmanden ikke gjorde noget ved Sagen, maatte han dog godt gaa direkte til Kongen. Lensmændene fik en faderlig Formaning om, at de ikke maa lade nogen undgælde derfor!

Kristian den 4des Tid er i det hele taget præget af stor Iver for en bedre Rets- og Politiorden. 1643 udkom *den store Reces*, som samlede og ordnede de bestaaende Retsregler. Tendensen er stadig den, at Smaafolk skal værnes mod Misbrug, og mange Rets-sager vidner om, hvor nødvendigt saadant Værn maatte siges at være.

— For 200 Aar siden gjaldt den Regel, at Byfogden tillige var Byens Politimester. Der skal føres nøjagtig Protokol over de Bøder og Mulkter, som idømmes for Overtrædelse af Ordensreglerne. De indkomne Penge deles i tre lige Dele, hvoraf Byfogden faar 1

Del, Skriveren 1 Del og Byens fattige Resten. Politiet havde meget at paase. Søndagen skal „tilbørlig helligholdes“. Tumult eller anden Uskikkelighed under Gudstjenesten forbydes. Præsterne skal værges mod Vold og Fortræd.

Om der drikkes eller doubles paa Værtshusene midt under Gudstjenesten, da skal Værten for saadan Usømmelighed bøde 10 Lod Sølv og Gæsten 2 Lod Sølv. Anden Gang betales dobbelt. Kan Gæsten ikke betale, skal Værten lægge ud for ham. Til Gengæld straffes Gæsten med Vand og Brød i 3 Dage. „Befindes nogen



Interior fra Dommerkontoret i Skive (1925)

Hadrup fot.

tiere i samme Forseelse, skal Politie-Retten med Politimester det Kongen tilkiendegive, at samme ugudelige Kroppe, andre til Eksempel og Afskye, tilbørligen kan anses“.

Den enevældige Konge var med andre Ord *øverste* Politimester. Kunde ingen andre faa Bugt med de ugudelige Kroppe, saa blev det Kongens Sag at skaffe Søndagen respekteret. Og saa var Kongen nok ikke naadig.

Om nogen Haandværker overraskes ved Arbejde paa Værkstedet om Søndagen, skal han bøde 4 Lod Sølv, hvis det sker *under* Prædiken, men kun to Lod Sølv, hvis det hænder Morgen eller Aften eller mellem Prædikenerne. Anden Gang dobbelt. Tredie Gang dømmes han fra sin Laugs-Rettighed. Færdig!

Politiet skal „flittig efterforske, at intet mod Ærbarhed og Skikkelighed offentlig handles, især at ingen Horehuse holdes . . . .“ Værtshusene skal lukke Kl. 10. Træffes nogen paa Værtshus efter Lukketid, skal de henføres i Byens Arrest og siden bøde 2 Lod Sølv.

„Hvo Nat eller Dag med draget Gevæhr gaar grassate Gang eller nogen Fortræd paa Gaderne forøver, skal, enten de ere beskienkede eller ej, arresteres“. Formummede, sværtede og forklædte Personer, som løber langs Gaderne og ikke vil give sig til Kende, skal paagribes og eksamineres i Politiretten.

Politiet skal paase, „at ingen ryggesløse Folk eller unge Dreng Nat eller Dag omgaaes med Raquetter, Sværmere, Nøglebøsser eller andet, hvoraf Ulykke er at befrygte“.

De, som af Vanartighed kaster Sne, Vand, Sten eller Urenlighed paa de forbigaaende, skal paagribes og bøde 2 Lod Sølv.

Politiet skal passe paa, at ingen bruger Handel og Haandværk uden Borgerskab.

*Jøder*, som ikke har Bevilling til at bo i Byen, *Tattere* „og andre u-christne Personer, som omløbe og besvige Folk, Løsgiangere og *Betlere*“ skal tages i Forvaring osv. osv. (Lov af 22. Oktbr. 1701.)

En uendelig Række Tilsynspligter lagde Kongens Forordninger paa Politiet.

Vi kan af disse Love skønne adskilligt om Tidens Forhold, men eet er det at skrive Love i Kancelliet, noget andet at faa Lovene overholdt, naar man skriver 1726 og Politimesteren i det højeste har et Par gamle Vægttere til Medhjælp.

Politimesteren skulde ogsaa dirigere Byens *Brandvæsen* og paase, at Brandredskaberne var i tilbørlig Stand, og at Brandfolkene forstod sig paa at bruge dem. Ak, hvad skulde det hjælpe, saa længe Husene var tækkede med Straa! Byen brændte lige for Næsen af



Tugtemidler fra gamle Tiders Retspleje i Skive.  
(Tilhører Skive Museum.)

Politi og Brandvæsen den ene Gang efter den anden. Paa samme Højde stod velsagtens ogsaa det øvrige Tilsyn med Kongens velmente Forordninger.

I Virkeligheden herskede den syndigste Uorden. Den <sup>14/10</sup> 1718 blev det indskærpet Byerne, at de skulde holde ordentlige Fængsler; men hvad hjalp det? I Korsør vilde de f. Eks. slet ikke vide af noget Fængselsvæsen. De skrev til Kancelliet: „Den naadige Gud har bevaret Byen for Delinkventer i mange Aar, og vi vil ønske, at Gud fremdeles vil bevare os for saadanne Gæster“.

Man levede i den uryggelige Tro, at den gode Gud nok skulde ordne Sagerne. I Slagelse havde de prøvet paa at lave noget selv, men da den sidste Arrestant brød igennem tre Døre og forsvandt ud i den gyldne Frihed, saa opgav de ethvert videre Spærringsforsøg og lod Vorherre om Resten.

— I Skive forsvandt Borgervæbningen af sig selv. Hvornaar vides ikke. Men da Tiden kom, da Købstædernes Borgervæbninger blev ophævede eller omdannede, nævner Resolutionerne intet om Borgervæbning i Skive. I øvrigt gik Udviklingen sin egen langsomme Gang. Den 10. Juli 1795 indførtes Forligskommissionen.

„Ligesom det er en af de behageligste Gienstande for Kongens Ønsker, at kunne, ved *mindelige Foreninger*, see nødvendig og bekostelige Rettergangs Tretter imellem Undersaatterne forebyggede, saa har Han, til at opnaa dette Øiemærke, herved *stiftet* en Forligelses Indretning.“

Byfogden skulde foreslaa 4 eller 6 af de mest oplyste og retskafne Mænd, og *hele Borgerskabet* skulde blandt disse vælge 2 Forligskommissærer. Prokuratorer maatte ikke vælges, „efterdi de tvistende Parter forud kunde have benyttet sig af deres Raadførsel“.

Første Gang en Mand tog Sæde i Forligskommissionen, skulde han underskrive en Embedsed.

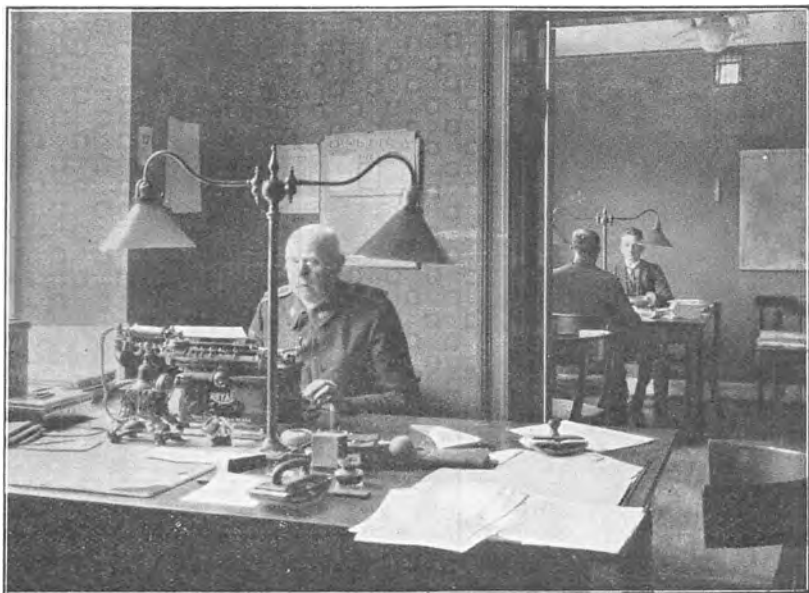
„(Jeg) lover og sværger, at jeg med yderste Kræfter skal søge at befordre mindelig Forening imellem Parterne, i alle de Sager, som indkomme for bemeldte Commission, og at jeg dertil skal bidrage med al muelig Nidkierhed og Redelighed, efter mine Evner, samt efter min bedste Overbeviisning og Samvittighed. Saa sandt hielpe mig Gud og hans hellige Ord.“

— Aar 1800 begynder Politiet at optræde i Uniform. Tid efter anden kommer der mere Fasthed i Embedsvæsenet, og Lønningsforholdene forbedres. Kontrollen fra oven blev skærpet, og Kritikken fra neden faar Luft. Trykkefrihedsforordningen af 27. Septbr. 1799 fastslog, at enhver Embedsmand, der blev beskyldt for „Uretskaffenhed“ i sin Embedsførelse, var forpligtet til at fralægge sig det ved Proces.



„Det er vigtigt for Kongen og for det almindelige, at Embedsmænds Rygte er ubesmattet“. Saadanne Regler gav Embedsstanden et vist Adelsmærke. Dens uplettede Rygte var Kongen højt magtpaaliggende.

Der kom ellers en streng Tid for Rettens Embedsmænd. 1819 skyldte Skifteforvalteren i Horsens 43,000 Rdl. bort, medens han kun havde 17—18,000 Rdl. tilgode. I Skanderborg var Byfogdens Gæld 23,000 Rdl. mod 18,000 Rdl.s Tilgodehavende. I Aarene 1819—27 kom der Klager i Massevis over Underslæb. Regeringen



Interiør fra Skive Politistation (1925).

Hadrup fot.

gik dog lemfældigt frem. Tidens daarlige Forhold blev regnet Kassebedrøverne til Undskyldning. Men atter maatte Kontrollen skærpes, — atter maatte udstedes Forbud paa Forbud til Forhindring af Misbrug. 1816 forbødes det Dommere at drive Sagførerforretning. 1819 forbødes det Overøvrigheden at give deres Kontorbetjente fast Fuldmagt til at optræde paa Embedsmændens Vegne o. s. fr.

I den følgende Periode, lige til Nutiden, kom der stadig flere og flere Sager til Afgørelse, der blev stedse mere Tilsyn at føre og flere lønnede Bestillingsmænd til Arbejdet. Skive nøjedes dog med 1 Politibetjent lige til 1884.

I min Barndom var det *Frandsen*. Hvilken Respekt ombølgede ikke Frandsens lille firskaarne Person. Engang blev jeg saa befippet



over at se Frandsen uformodet dukke op i Gaden, at jeg tabte mine fire Pund Smør til Givskovs, og Krukken gik itu. Jeg husker grant Fru Givskovs milde Øjne og trøstefulde Ord, da jeg grædende leverede hende Brudstykkerne.

Med Aarene vokser Modet, og jeg blev helt tryk ved Frandsen. Engang var jeg Tilskuer ved et Tomands-Slagsmaal, hvor Frandsen røgtede sit Hverv til min fulde Tilfredshed. Den ene af Parterne var en kendt Slagsbroder, som fortjente nogle gode Klø. Men Kombattanterne var omtrent jævnbyrdige. Snart var den ene og snart



Politibetjent Frandsen.

den anden øverst i den hede Kamp. Frandsen dirigerede med sin Stok, alt imens han svaled Tørsten ved en Øl. Faldt Prgylene rigtigt, vendte Frandsen Ryggen til. Efter mit Skøn skete Retfærdigheden fuldkommen Fyldest. Han, der skulde have Kløene, fik dem. Frandsen søggede bare for god Orden under Eksekutionen og navigerede Bataillen i den rigtige Retning. Der blev ikke skrevet Rapport. Hvad Nytte skulde *det* gøre? Unyttig Tidsspilde! Bøde for Værtshus-uorden? Hvad Mening var der i det? Den ene havde jo faaet sine velfortjente Klø, og den anden havde bistaet Retfærdigheden; — hvem skulde saa bøde?

Frandsen kom nok hertil i 1865 efter *Chr. Petersen*. Begge var tillige Arrestforvarere. Frandsens Løn staar i 1882 opført med 400 Kr. i Kommunens Regnskab. Men saa havde han naturligvis fri Bolig m. m. 1884 udvidedes Rammerne, og *A. Carlsen* blev Betjent. 1894 blev Frandsen afløst af *P. P. Markussen*, der først var Gendarm.

1. Jan. 1904 blev *Chr. Hillertz* Betjent, og 15. Novbr. 1905 blev *Aug. Petersen* ansat. Betjentenes Vilkaar var ikke særlig glimrende. Paa Raadhuset havde de den saakaldte „Kartoffelkælder“ til behagelig Afbenyttelse. Det var et lille Rum i Bygningens nordre Gavl. Først i 1922 blev der indrettet en Politistation med 2 Værelser. Nu har Byen 3 Dagbetjente, og 1911 fik Skive sin første Statspolitibetjent, som skulde bista ved Undersøgelse af større Affærer.

Fra 1919 har Statspolitiet 1 Overbetjent og 2 Betjente stationeret i Skive, og hele Raadhusets Stueetage staar nu til Politiets Raadighed.

— Fra gamle Dage har vi desuden arvet en *Vægterinstitution*. Under den ærværdige Dato 22. April 1783 er den første Instruks stadfæstet. Branddirektør *Ølgaard* udarbejdede en ny Instruks, som Byfogden stadfæstede den 13. Februar 1864.

Vore Fædres Natpoliti mødte i graa Frakke med grøn Krave og Opslag, Kabuds, Morgenstjerne, Skilt og Pibe (d. e. Fløjte) i et Baand hæftet til Frakken samt Støvler eller Sko. De mødte hos Brandkaptajnen, 1 Time før de skulde paa Vagt. Lydeligt og tydeligt skulde de synge de anordnede Vers til de fastsatte Tider. Om Vinteren begynder Vægtersangen Kl. 9 og om Sommeren Kl. 11.

At de skal være „høflige og skikkelige mod Kjøbstadens Indvaanere og andre Paagældende“, indprenter Instruksen dem. De skal give nøje Agt paa Ild og Lys. Mærker de *det allermindste*, som kan give Anledning til Ulykke, skal de „banke paa Stedet og advare de Vedkommende“. De skal „give Stød i Piben“ og raabe „Brand“, naar de ser Ild opstaa. Saa skal de ogsaa holde Orden i



Fra Arrestgangen 1926.  
(Hadrup fot.)

Gaderne. Slagsmaal, Tyveri og andet deslige maa de ikke lade gaa upaaagtet hen, — om de da ikke vil risikere deres Stilling at miste „uden Proces og Dom“. Byen havde 2 Vægterdistrikter — 1) „Adelgade, Vestergade, Slots- eller Brogade ned til Østerbom samt hele Sønderby“ og 2) „Adelgade fra den gamle Raadstue, Nørregade til Nørreport, Østergade, Tinggade samt Raadhusstrædet og Frederiksgade“.

I 1858 var *P. Holm* og *Ole Chr. Christensen* Vægtere i Skive. Senere har vi *P. Christensen*, *J. Falkenberg*, *Nielsen*, *Jens P. Skytte*, *Chr. Villaosen*, *Chr. Hillertz* og *Aug. Petersen*. 1877, den 5. September, behandlede Byraadet et Andragende fra

Vægterne Nielsen og Falkenberg. De vil ha mere i Løn. Byraadet siger: „Javel, lille Børn, I kan faa 230 Kr. om Sommeren og 270 om Vinteren, men saa maa I ikke mere trave omkring til Borgerne ved Højtiderne for at indsamle Gaver! I faar heller ikke Penge til Støvler, og jert Dyrtidstillæg falder væk. Men I skal faa Uniform og Hue hvert 3. Aar!“

— Fra 1. Januar 1878 blev Vægterlønnen  $33\frac{1}{3}$  Kr. pr. Maaned om Sommeren og 50 om Vinteren, — saa er det bare et Spørgsmaal, om Vægterne ikke tabte mere paa Hægterne, end de vandt paa Knappenaalene. Men Borgerne blev da fri for Drikkepenge-systemet! Og selve Vægterinstitutionen ophørte ved en Nyordning, der traadte i Kraft den 15. November 1905.

Ifølge Vedtægt af 4. Oktbr. s. A. bestaar den kommunale Politistyrke af 9 *Politibetjente*: 3 Dagbetjente, 3 Natbetjente, 1 Arrestforvarer, der er pligtig at gøre Tjeneste som Politibetjent, og 2 Reservebetjente. Arrestforvareren skal holde Orden paa Raadhus-torvet, og Byens Arkiv er ham underlagt. Vi bringer et Billede fra „Markussens Hotel“ med sine 12 Gæsteværelser (Side 199).

Byraadet har i 1925—26 behandlet et Forslag til Omordning af det kommunale Politi, hvorefter Styrken skulde bestaa af 1 Overbetjent og 6 Politibetjente foruden Arrestforvareren.

I Henhold til Lov af 4. Februar 1871 skulde hver Købstad have en Politivedtægt. Den ny Vedtægt byggede videre paa Grundlaget fra 1701. Men nu kommer de stedlige Forhold stærkere frem. Vedtægten forbyder f. Eks. Bådning i Aaen og Havnen. Der maa kun bades paa „de tilladte Pladser“.

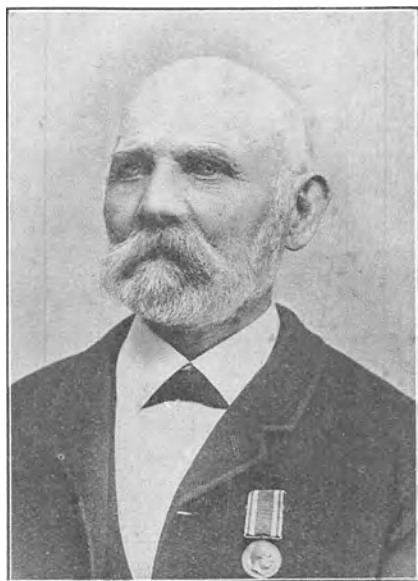
Skive stejle Gader maa paa ingen Maade bruges til Gliden eller Rutschen, hvor lifligt det end maatte forekomme Ungdommen. Baadefart paa Aaen og ved Fjorden skal staa under Politiets Kontrol. Hunde maa ikke komme paa Kirkegaarden. Der indføres Skilte med Gadenavne, — men først en Del Aar efter Vedtægten! Beværtninger skal holdes lukkede fra Kl. 11—5. Paa Markedsdage kan Politiet forlange tidligere Lukning. Bliver der Slagsmaal paa en Beværtning, kan Politiet uden videre lukke Forretningen for Resten af Dagen.

Et helt Afsnit i den gamle Vedtægt handler om „Købstadens Politikorps“, der bestaar af en Kaptajn, 1 Løjtnant, 2 Underofficerer og 24 Mand, 1 Tambour og 2—4 Hornblæsere. Kaptajnen skulde udnævnes af Politimesteren, og de øvrige Befalingsmænd skulde vælges af Korpset selv. Uniform: mørkeblaa Vaabenfrakke med grønt Klædes Omklapning paa Kraven og 2 Rader gule Knapper, mørkeblaa Benklæder og Patrontaske i sort Bandoler. Officererne

bærer mørkeblaa Klædes Felthue med Guldsnor og Nationalkokarde, Sabel med borgerligt Feltegn og Distinktioner som Officererne ved Købstædernes Borgervæbning. Underofficererne bærer mørkeblaa Klædes Felthue med Sølvsnor, Sabel med ulden Porte-epée og Underofficers Distinktioner. Mandskabet, Tambouren og Hornblæserne bærer lignende Felthue, men med rød Kant. Mandskabet bevæbnes med Gevær med Bajonet.

Alle Byens mandlige Indvaanere i Alderen 20—50 Aar var med faa Undtagelser pligtige at tjene i Korpset, der skulde anvendes efter Politimesterens Ordre i særlige Tilfælde (f. Eks. ved Ildebrande) for at opretholde Orden og Sikkerhed i Købstaden. Mod en aarlig Afgift til Kommunen paa 10—15 Kr. kunde de tjenestepligtige dog frigøre sig for Tjenesten.

Politikorpsets Glansperiode faldt i 80 og 90 Aarene. Skomager A. E. Alstrup var Kaptajn og røgtede sit Hverv med stor Iver. Hver Sommer afholdt Korpset Øvelse paa Glattrup Hede. Afmønstringen fandt Sted uden for Kaptajns Hjem i Nørregade. Det siger sig selv, at Byens Ungdom interesserede sig levende for Manøvren. Efter Alstrup blev Urmager *Sophus*



Skomager A. E. Alstrup.

*Petersen* Kaptajn for Korpset. Fiskeeksportør *Spellerberg* fungerede som Løjtnant. Der blev knyttet et Musikkorps til „Hæren“. Den alvorlige Side af Sagen var *Brandvakterne*. I Brandvedtægten 1907 fastsættes nærmere Bestemmelser angaaende det *Ordenskorps* paa 24 Mand, som skal møde ved Brandstedet, naar der allarmes med Trommerne. Fra den Tid opløste Politikorpset sig ganske stille. Fotograf *N. Nielsen* var Korpsets sidste Kaptajn. I 1908 ved Kongebesøget blev han opfordret til at præsentere Tropperne, men det blev ikke til noget. Frederik den 8de fik altsaa ikke Lejlighed til at holde Revu over Skive Brigade.

Ved sidste Revision af Politivedtægten (1913) gik Korpset ud af Sagaen uden videre Omtale.

— — —

Ved Retsreformens Gennemførelse blev Skive henlagt til 56. Politikreds (Skive Købstad og Sallinglands Herreder): Politimester *P. Volkersen*, og til 77. Retskreds (Skive-Salling, ca. 30,000 Indb.): Dommer *L. A. Lemming*.

I Rettens Lokale paa Skive Raadhus er ophængt to Billeder. Det ene bærer paa Bagsiden følgende Paategning: „Frederik V, malet af Pilo“, samt Navnet *Ole Selmer*. Det andet Billede, Ballins Kobberstik af Carl Blochs Maleri: Hans Tausen vækker Biskop Rønnow, er en Gave til Byen, skænket af Kirke- og Undervisningsministeriet Aar 1885.

*Carl Hansen.*





#### IV.

## SKIVE SKOLEVÆSEN

### OFFENTLIGE SKOLER FØR 1814

I den første Trediedel af de seks Hundrede Aar, der er forløbne siden 1326, var Skive Købstad en katolsk By og en Middelalderby med Romerkirkens og det middelalderlige Samfunds ringe Forstaaelse af Folkeoplysningens Værdi og derfor ingenlunde stærke Tilskyndelse til at antage sig Folkeundervisningen.

Reformationen maatte nødvendigvis indlede et nyt Afsnit i Skolens Udvikling; men den kom ikke til at betyde det for Menigmands Oplysning, som Reformatorerne havde tænkt og ønsket. Foreløbig tog Staten sig nærmest af den højere Skole, der skulde uddanne Embedsmænd for Stat og Kirke, medens to Hundrede Aar hengik, inden Reformationens pædagogiske Tanker fik rigtig Vækst paa Folkeundervisningens Omraade.

Under Indflydelse af Pietismen — en religiøs Retning, der ikke nøjedes med ortodoks luthersk Tro, men stræbte at vække til dyb Følelse og from Livsførelse — og af Oplysningstidens rige pædagogiske Tankestrømme gaar den danske Folkeskole sin Morgen i Møde; den første Dæmring skimtes i Frederik den Fjerdes Instruktion for „Rytterskolerne“ 1721, og Skoleanordningerne af 1814 viser os Solen i dens Opgang. I Skolens Historie gennem de *sidst* hengledne to Hundrede Aar betegner 1814 derfor Indledningen til et nyt Hovedafsnit. —

Det ligger uden for denne Afhandlings Opgave at afskrælle Skiveegnens med indtil seks Aarhundreders Glemsel tilgroede Skolestier; men vi lader enkelte endnu synlige Spor og af andre opsatte Mærkepæle vise os Retningen frem mod det nittende og tyvende Aarhundredes mere farbare Veje.



Efter Reformationens Indførelse 1536 blev det bestemt, at hver Købstad skulde have en Latinskole, Skive fik sin 1545; en gammel Tegning (Side 62) viser, at den har ligget ved den nuværende Reberbane. Lærerpersonalet bestod af Rektor og een Hører (Lærer). Saadanne smaa Skoler havde kun de laveste Klasser; de faa Disciple, som — ofte efter mange Aars Skolegang — var naaet igennem dem, sendtes til større Skoler med fuldstændig Klassesdeling og Dimissionsret til Universitetet. Stort bevendt med Latinen var det ikke i Smaabyens Skole, skønt Timeplanen lød paa dette Fag baade tidlig og silde hele Ugen igennem; saa naaede man da nok saa vidt i Religion og Læsning paa Modersmaalet\*) samt i Skrivning, selv om Resultatet ogsaa i disse Fag var kummerligt nok. Rektor var tillige Degn til Skive og Resen; men han lønnede Hørereren for at besørge Degnetjenesten og Bylæsningen (Undervisningen af Ungdommen) sidstnævnte Sted, saa godt der kunde blive Tid for Skolegangen i Købstaden.

Der var ogsaa „Dansk Skole“ i Skive, men dens Ordning var meget løs. Snart hører vi, at Rektor holder dansk Skole for de Børn, der ikke søger Latinskolen; snart er det Byens Klokker, der er Skoleholder o. s. v. Stadig er dansk Skolehold forenet med anden Livsstilling eller andet Erhverv. I den danske Skole læstes der naturligvis ikke Latin, hvad for øvrigt heller ikke fandt Sted i Latinskolens Sinkelektie (laveste Klasse).

Ved Skolereformen 1739—40 nedlagdes af 58 Latinskoler de 38, deriblandt Skive Latinskole; i Stedet for oprettedes danske Skoler. Dette gavnede de smaa Byer, der derved fik en bedre organiseret dansk Skole (Forbedringer i selve Undervisningen var ikke at vente), og det gavnede ogsaa de Latinskoler, som fik Lov at bestaa, bl. a. ved, at de fik en Del af de Indtægter, de nedlagte havde haft. Kongen byder:

„ . . . Skal til Disciplerne i Viborg Skole foruden, hvad de tilforn have havt, lægges det, som Disciplerne i Skive før have havt, nemlig Rente af Kapital 160 Rdl., item af Degnepensionerne saameget som Disciplerne før have nydt paa begge Steder. Og skal da de Discipler, som ere af Skive By og Egner være nærmest til at nyde Skive Skoles beneficia i Viborg Skole.“

Skive Latinskole havde bestaaet i ca. 200 Aar. Rektor Bertram Winde fik 52 Rdl. i Pension; han døde i Skive 1752. Det gamle,

\*) „Af de Bøger, der med ABCD etc. indeholder Paternoster (Fadervor), Credo (Troen), de X Budord, Daabsens og Nadversens Ord med andre saadanne Børnebønner“ — senere af Luthers Katekismus.

brøstfældige Skolehus blev solgt, og Magistraten maatte leje Lokale til den ny danske „Christendoms- samt Skrive- og Regneskole“<sup>\*)</sup>.

Saa gik da Undervisningen her sin Gang ned mod de store Reformers Tid: Slutningen af det 18. Aarhundrede. Oplysningstidens Mænd maatte nødvendigvis rette Blikket mod Skolen, og hvilket Syn mødte dem! En Præst har skildret det saaledes:

„Her sidder i en Skole en Snes Børn, mere eller mindre, imellem hinanden. Nogle skal kende Bogstaver, andre stave, nogle læse indenad, nogle udenad. En forfærdelig Allarm! I de stillere Mellemscener raaber Skolemesteren: Læs Børn! og nu opløfte alle Stemmer sig med muligste Styrke, og ABC og Katekismus, Evangeliebog og Forklaring synges i saa skingrende og uangenem en Concert imellem hinanden, at det ikke var at undre, om Skolemesteren blev forrykt. Midt under denne voldsomme Støj kommer en efter anden op med sin Lektie. Her skraales ham atter Ørene fulde. Medens han hører den ene, spøge de andre. Stille! Hvad var det, du sagde? Skrup, Skrap! Nu tuder en, saa griner en anden. Endelig er Timen forbi. Læg sammen! raaber den plagede Mand, og saa den sidste Torden af Træskoene — saa lukkes Dørene, og den Dag er borte; Gud ved til hvad Nytte.“

Paa lignende Vis har Undervisningen i Skive Skole formet sig. Men fra Aar 1800 til 1812 virker her en Præst: „den af priselig Iver for Skolevæsenet saa udmærkede *Hr. Leth*, Sognepræst for Skive og Resen Menigheder“.

„*Jens Høyer Leth* blev født i Aarhus <sup>9/8</sup> 1766. Hans Fader var Hjulmand Mikkel Nielsen. <sup>2/12</sup> 1796 blev han kaldet til resid. Kapellan ved den nu nedrevne Graabrødre Kirke i Viborg. Ved Pastor Winds Afgang i Aaret 1800 blev han kaldet til Præst i Skive og Resen og døde her som Amtsprovst <sup>17/11</sup> 1812. Han var gift med en Præstedatter fra Lejrskov (f. Fabricius). Hans Datter blev gift med Provst Møller i Breum, og en af hans Sønner blev Præst i Visby-Heltborg i Thy. Denne Søn blev kendt som Landstingsmand, valgt første Gang 1856.“

(Meddelt af cand. mag. J. C. Hansen).

Pastor Leth reformerer uden at kyses tilbage af, at en Del af Merudgiften maa udredes af ham selv. Han erkender „den alt for ofte erfarede, men sjælden respekterede Sandhed: at en Skolelærer ikke vel kan lære baade et temmelig stort Antal Børn at regne, et andet Antal at skrive, et tredie Religionsforklaring, og desuden et andet Parti at stave og et andet at kende Bogstaver“ (vel at mærke paa samme Tid); derfor har han truffet den Overenskomst med Skolens Lærer, at denne skal forbinde sig til at lade Skolen i Skive „separere i tvende Klasser, dog saa, at de bestandigen ansees og behandles som een eneste Skole“. Yngste Klasses (Biskolens)

\*) I Skive Købstads Regnskab for 1758 (Side 160) finder vi saaledes følgende Udgiftspost: Betalt Degnen Jacob Kuur et Aars Husleje for den Stue, han holder Danske Skole udi: 4 Rdl.

Lærer skal lære sine Elever „a) at kende Bogstaver, b) at stave, c) at læse rent og ret indenad, d) at læse udenad den bibelske Katekismus og et fuldstændigt Udtog af Lærebogen i Religionen (hertil regnes Bibelhistorie i Udtog), e) at læse Skrift, f) at kende og læse Tal“. De Elever, som har naaet dette Maal, overflyttes til Hovedskolen efter at være prøvede „i en Hoved-Examen, som herefter aarligen ved Nytaars Begyndelse skal holdes“.

Hvorfra faas Lønnen til Biskolelæreren? Hovedskolens Lærer, som befries for den „kedsommeligste“ Del af Skolearbejdet, er villig til at afstaa 8 Rdl. af sin Løn aarligen, desuden indkommer 12 à 16 Rdl. fra betalende Elever i Biskolen. Da denne Løn er for lille, vil



Amtsprøvt Leths Grav paa Skive Kirkegaard.  
(Axel Thiesen fot.)

Indskriften lyder: Menneskevennen, Amtsprøvt Jens Høyer Leth, født 1766 — død 1812, i Gjærning som i Ord Herrens tro Tjener, hædret af sin Konge, agtet af Samfundet, elsket af alle, som kjendte ham.

Præsten lægge saa meget til, at der kan garanteres Biskolelæreren „30 Rdl. aarligen“.

Det er den første Klassedeling i Skive Folkeskole; den blev forsøgsvis indført i Aaret 1801 og „confirmeret“ af det kongelige danske Kancelli den 9. Oktober 1802. Byen havde ved den Tid 520 Indbyggere.

Hovedskolens Lærer er saa tilfreds med Ordningen, at han for-

sikrer, „at der ikke i Mands Minde har saa mange Børn søgt Skolegang i Skive som i afvigte Vinter“.

Biskolens Lærer, som tillige er Klokker, skulde egentlig være „omgaaende Skoleholder“ i Skive Landsogn, baade søndre og vestre Sogn, „hvad han, da det er *localiter* og *realiter* umuligt, ikke kan være“. Han har derfor hidtil i Forening med Sognemændene lønnet en omvandrende Skoleholder i hvert af de nævnte Distrikter; men nu reformerer Pastor Leth ogsaa her og i Resen. Lønnen til Skoleholderne i Landsognet har været „ussel og afskrækkende“; men de har dog „haft Føden i Skoletiden hos Sognemændene og derved saa som saa været sikker for den Hungersnød, som især i dyre Tider maatte true og underkue en Skoleholder i Resen“, hvis Løn har været 8 Rdl., „hvilke otte Rigsdaler har været udbetalte uden videre Kost eller Tæring — til en Skoleholder for Undervisningen

fra Mortensdag til Pedersdag“ (11. Nov.—29 Apr.). Pastor Leth bemærker sluttelig, at „Gerningen har været Betalingen lig“.

Provst *Ravn* i Hem maa sande „den retsindige og nidkære“ Præsts Ord. „Skive Landsogn og Resen Sogn har bestandig med slet Skolehold været forsynet, hvilket har vist sig i den Vankundighed, som der, frem for alle Steder, har været iblandt Ungdommen“.

Resen har Skolehus. I Landsognet er Undervisningen foregaaet paa Omgang „i hver Mands Stue“, hvilket ofte er „mere forargelig end opbyggelig baade for Børn og Lærere“. Nu bliver der bygget to Skoler (Skolestuer), en i hvert Distrikt. „Det ene Distrikts Langtfraliggenhed fra det andet og den mellem løbende Aa gør det nødvendigt“. Undervisningen her saavel som i Resen udstrækkes til 7 Mdr. (1. Okt.—30. Apr.), og Skoleholderne faar alle tre Steder bedre Løn: 7 Rdl., Kost, Logi og Varme, de sidste tre Løndele paa Omgang i Sognet, „dog synes det billigt, at til Svansøegaard, som ligger cirka  $\frac{1}{2}$  Mil borte fra den bekvemteste Skoleplads, bør Skoleholderen ej forbindes til at hengaa efter sin Forflegning\*) dagligen i de korte og strenge Vinterdage; men i Juleferierne kunde han bekvemst opholde sig der saa mange Dage, som bemeldte Gaard efter sit Harthorn bør holde ham for hele Aaret“. Da det imidlertid viser sig, at Svansøegaard, som utvivlsomt var et godt Madsted ved Juletid, har Pligt til at underholde Læreren i flere Dage, end Juleferien varer, gøres der følgende Anmærkning: „saa opholder han sig der i Paaskeferiernes ni Dage tillige“.

Regningen over vestre Sogns Skole ser saaledes ud:

Tømmerregning .....	21 Rdl. 5 Mk. 10 Sk
Dito tilligemed Søm .....	8 — 4 — „ —
Smeden .....	1 — 4 — „ —
Glarmesteren .....	3 — „ — „ —
Tække (foruden frivillig og skænket Le- vering) .....	1 — „ — „ —
Arbejdsløn .....	6 — „ — „ —
Skolehusets Opbyggelse .....	42 Rdl. 1 Mk. 10 Sk.

Præstens Bidrag 10 Rdl.

Sognets Bidrag 32 Rdl. 1 Mk. 10 Sk.

Beregnet 2 Mk. 12 Sk. pr. Td. Harthorn.

Søndre Sogns Skolehus blev til omtrent samme Pris, ogsaa her tilskyder Pastor Leth 10 Rdl. eller omkring ved Fjerdedelen.

Men efter disse Reformers „saa forventes for Skive ligesom for Resen Sogn Befrielse for andre i Fremtiden mulige Paalæg, Skole-

\*) Forplejning.

væsenet betræffende, indtil en almindelig Skolevæsenets Forbedring for hele Landet maatte, forhaabentligen, som ønskeligen, foranstaltes!“

Hvor beskeden — men derfor ikke mindre paaskønnelsesværdig — Pastor Leths Reform end maa synes Nutidsmennesker, kunde den dog ikke, navnlig ikke for Landsognets Vedkommende, opretholdes i de 15 Aar, der gik, inden Skive fik sit Skolevæsen organiseret i Henhold til Anordningen af 1814.

Lavt til Loftet og nær til Væggen var der baade i Hjem og Skole, og den Tankegang, der raadede begge Steder, var hverken vid eller dyb. Skolegangen var i højeste Grad uregelmæssig, ja, mange søgte overhovedet slet ikke Skolen. Kun de færreste lærte at læse og skrive. Naar derfor *Søren Konst* og *Christen Brøndum* af Vinde med Fuldmagt fra samtlige Beboere i vestre Skoledistrikt skal underskrive ovenfor omtalte Dokument, maa det ske „med paaholden Pen“, dvs. Præsten skriver deres Navne, fordi de ikke kan selv, og det har været med en vis Selvfølelse, at *Christen Christensen* og *Chresten Bæch* i Lund „med egen Haand“ bevidner, at de to førstnævnte har Fuldmagt til at underskrive. —

Men i fuldstændigt aandeligt Mørke var det menige Folk dog ikke nedsænket, og Skolen var blevet en Samfundsinstitution, hvis Uundværlighed man i stigende Grad erkendte.

## DET KOMMUNALE SKOLEVÆSEN EFTER 1814

Tiden efter 1814 blev ikke saa straalende en Morgen for den danske Folkeskole, som Solopgangen varslede. Udarbejdelsen af Skoleanordningerne var paabegyndt 1789 i en økonomisk opadgaende Periode, nu gjorde Fattigdommen efter Krigen og de abnorme Prisforhold ethvert nyt Paalæg byrdefuldt, og uden forøgede Udgifter kunde Loven ikke føres ud i Livet. Oplysningstidens Idealer var blegnede, ikke blot her i Landet, men overalt i Europa søgte man tilbage til Fortidens Tænkemaade. Derfor trak det længe ud med Gennemførelsen af Skolereformen, og den kom tillige til at staa langt tilbage for det, Loven tilsigtede.

Det er ikke underligt, at Skive, der ogsaa før Krigen 1807—14, ja, saa langt tilbage, som vi kender dens Historie, havde været en meget fattig By, ikke havde haft Raad til at bygge eller købe *Skolehus*, men maatte nøjes med et „Lejeværelse, som næppe rummer  $\frac{1}{3}$  af de skolepligtige Børn, desaaarsag maatte og nogle Forældre sende deres Børn til andre Skoler i fremmede Sogne, indtil i Aaret 1814, da en Borgerskole, hvortil blev lejet flere Værelser, . . . blev efter Raadførsel med Stiftsøvrigheden og med dennes Bifald, før den

nye Skoleanordning udkom, midlertidigen oprettet i Haab om højere Autorisation“.

Kancelliet bifalder 1817, at denne interimistiske Ordning følges indtil videre; men Skoleplanen, som blev approberet samtidig, siger, at „en Skolebygning . . . indrettet med 3 rummelige Læsestuer anskaffes“. Denne Bestemmelse saa vel som mange andre i Planen er ikke Foranstaltninger, der kun venter paa Kancelliets Approbation for at blive sat i Gang, men Løfter, til hvis Indfrielse der kræves Tid. Nogle blev ret snart indfriet, andre først langt hen i Aarhundredet.

Den Plan for *Skolens Virksomhed*, som fremsættes, betegner i Forhold til den hidtidige Ordning et væsentligt Fremskridt; thi „Sognets Kirkesanger og Klokker var hidtil Skive Byes eeneste Skolelærer med Forpligtelse til at holde en Medhjælper til Skolen“, indtil der i 1814 blev „antaget 2de delvise Lærere“. Nu indrettes en „almindelig Borgerskole“ (som bestod af to Klasser); men Løftet om at forøge denne med en tredje Klasse, hvori der i Overensstemmelse med Anordningen skulde gives udvidet Undervisning, og at antage endnu en Lærer blev først indfriet efter 1845. Skive Borgerskole søges af 112 skolepligtige Børn, af hvilke dog kun de 90 er fra Købstaden; der er nemlig *Skolefællesskab med Landsognet*. Hele Skoledistriktet omfatter:

„Skive Bye, Nye Skivehuus Gaard, Gammel Skivehuus Gaard, Gammelgaard, Aahrberg Gaard, Glattrup Gaard, Jæggerriis (Egeris) og Bilstrup Byer, Svansøegaard, Lund Bye, Engeborggaard, Lundhede Gaard, Hesselberggaard“.

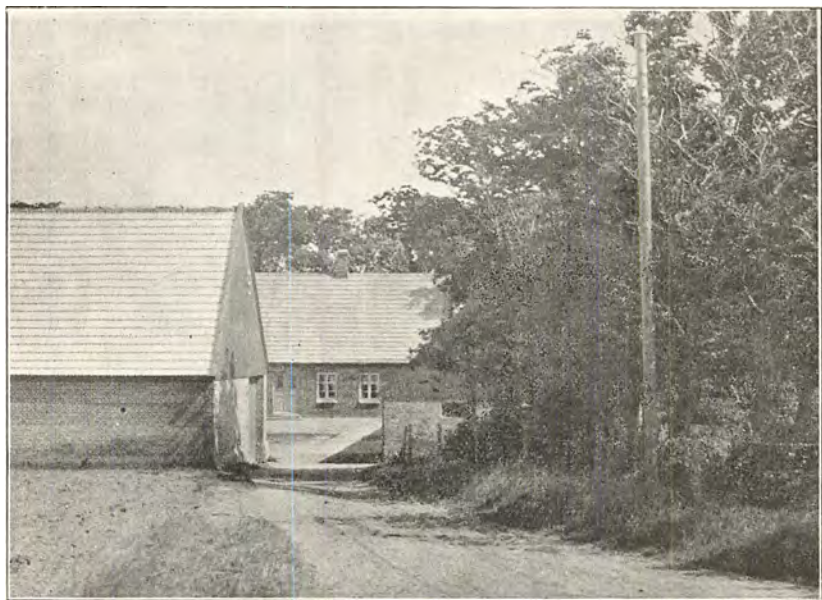
De to sidstnævnte (med 5 skolepligtige Børn) i Estvad Sogn har ikke tidligere hørt til Skive Sogns Skolevæsen, det har derimod Vinde By, hvis 19 skolepligtige Børn nu henvises til Resen. Om Sommeren skal alle Børnene i Distriktet søge Borgerskolen i Skive; men i Vinterhalvaaret (1. Nov.—30. Apr.) skal der (af Hensyn til Skolevejens Længde) være Omgangsskolehold i Landsognet, hvortil „antages en dertil skikket Person som Medhjælper. Den i Landsognets søndre Del værende Skolestue afbenyttes, . . . og ved Lund Bye enten lejes eller anlægges en Skolestue“.

I Landsognets søndre Del er der 12 skolepligtige Børn og i den vestre Del 10.

Vi hørte, at der i Henhold til Pastor Leths Reform skulde undervises fra 1. Okt. til 30. April; men det er nok ikke i Længden lykkedes at faa Folk til at lade deres Børn gaa saa længe i Skole, der har været for god Brug for dem ved Markarbejdet; thi nu (1817)



siges der, at „Skoleholdet i begge Omgangsskolerne er bleven forrettet ved 2de dertil lejede Personer i 5 à 6 Maaneder aarlig fra medio October“; og om deres Løn hedder det, at hver har nydt „fri Kost og Nattehold hos Beboerne og den reglementerede Løn 1 Rdl. maanedlig indtil Forandringen i Pengevæsenet (1813), da man siden den Tid har maattet accordere om Tillæg. Lønnen er bleven tildeels lignet paa Beboerne og tildeels udredet af Klokkeren i Skive, hvem det egentlig paalaae at undervise disse Børn.“ (Se Leths Reform.)



„Gammelgaard“ 1925. Her lejedes i 1890erne Skolestue for Braarupbørnene.  
(Hadrup fot.)

Den i det foregaaende skildrede Plan for Borgerskolens Ordning er os ikke særlig fremmedartet, naar vi erindrer, at der kun var 112 Børn i Skolen, i Vinterhalvaaret endda kun 90; men *Lærereembederne*, navnlig disses Lønninger, og *Skolevæsenets Indtægter* er efter Nutidsmenneskers Opfattelse saare ejendommelige, sammenflickede som de er af de mærkværdigste Ting og stammende fra de besynderligste Kilder. Hvad mon vore Dages Købstadlærere vilde sige, hvis de i Stedet for ren Pengeløn, der udbetales dem den 1. i hver Maaned, skulde begaves med saadanne Herligheder, som den gamle Skolelærer (før 1814) nød, og som det ikke altid var saa ligetil at faa samlet sammen? Heldigt for ham, at han tillige var Kirkesanger og Klokker, det hjalp paa Lønnen! De tre Bestillinger tilsammen gav ham da følgende Indtægter:

a) Degneindkomsterne af Skive og Resen Sogne (Korn, Offer og Accidenser). b) Indtægter af Kirken (Huslejepege, Klokkerløn, Skoleløn). c) Accidenser af Skive By (Ringpenge, Klokkerens Tavle). d) Af Anneksgaarden i Resen (Landgildekorn, Tiendekorn). Endvidere: e) 4 Rdl. (Sølv) af Bøgeskovs Enkes Legat og f) 4 Rdl. (Sedler) af Fattighassen.

Alt sammenregnet har hans Løn været: 14 Tdr.  $5\frac{1}{4}$  Skp. Rug, 6 Tdr. Byg, 5 Tdr. Havre samt i Penge: 255 Rdl. 4 Mk.  $9\frac{1}{2}$  Sk. (Sedler), omsat i Sølv kun godt og vel Halvparten. Men „deri afgaar Pension til Formanden i Embedet, N. Steenberg (se Side 42), som endnu lever, 4 Tdr. Rug, 1 Td. Byg og 30 Rdl. (Sølv)“, og yderligere har han altsaa maattet afstaa et Beløb til Omgangsskolelærerne i Landsognet.

De i 1814 antagne „tvende duelige Lærere“ ved Borgerskolen har faaet „frie Værelser med Varme, Kost, Lys, Vask“, desuden har Førstelæreren faaet 200 Rdl. (Sedler) og Andenlæreren 131 Rdl. 8 Sk. (Sedler), „alt for de Forældres Regning, der havde Børn i Skolen, saa ere og hertil anvendte de 60 Rdl. (Sølv), som skal svares af Sognekaldet til Skolevæsenet“. (Se „Skolevæsenets Indtægter“ længere fremme.)

Nu (1817) indføres en noget anden Lønningsmaade (se under „Lærerembeder og Lærere“), efter hvilken Naturalydelse som Korn, Bolig, Brændsel, Græsning for Kreaturer m. m. kommer til at udgøre en væsentlig Del af Lærernes Løn; og da alle Udgifter er regnet sammen, gælder det om at samle de Indtægter, Skolevæsenet allerede har, og derefter gøre op, hvor meget der i Anledning af Reformen bliver at ligne paa Sognet. Der er Indtægter af nedlagt Degnekald, af nedlagt Kapellani, af „vacant værende Organisttjeneste“ o. a. m. Sedler og Sølv, Offer og Accidenser, Degnekorn og Skolekorn, Landgildekorn og Tiendekorn, Rug, Byg og Havre samles i Dyng. 40 à 48 Pund Brød og 4 Faarelaar kommer med, og da alt er talt op og maalt op, viser det sig, at hver Td. Hartkorn til Dækning af det, der endnu mangler i Korn og Penge, skal svare  $\frac{1}{4}$  Skp. Rug,  $\frac{3}{4}$  Skp. Byg og omtrent 1 Rdl. (Sølv), samt at 100 Købstadfamilier skal svare 2 Rdl. (Sølv) pr. Familie. Men desforuden maa der saa skaffes Bygninger, Brændsel til Lærerne, Græsning og Foder og 23 à 28 Læs Skudtørv til Skolestuernes Opvarmning. —

Skive Borgerskole 1817 er den Kimplante, som med sin Rod i Skoleanordningerne af 29. Juli 1814 gennem en hundredaarig Vækst udviklede sig til vore Dages Skolevæsen. Og lad os da, efter at have iagttaget den fremspirende Plante, følge Udviklingen af dens forskellige Organer, saa godt vi formaar.

### Skolens Bygninger.

Amtsprovst Bregendahl (Præst i Skive 1813—1825, Leths Eftermand) udgjorde sammen med Stiftamtmand Blom Amtsskoledirektionen for „Sallings m. fl. Herreder i Viborg Amt“. Amtsprovsten købte Aar 1815 af Lorenz Lund til Liselund den Gaard paa Skive Adelgade, der i nogle og tredive Aar kom til at tjene som Skolebygning for Skoledistriktet. Vi tør formode, at det allerede ved Købekontraktens

Oprettelse var en Forudsætning, at Gaarden skulde benyttes som Skole, i alt Fald blev den taget i Brug som saadan, flere Aar forinden den iflg. Skøde af 20. Dec. 1822 blev overdraget Skive Skoledistrikt for 4000 Rdl. Sølv.

Skolen har kun haft 2 Klasseværelser lige til 1845; nævnte Aar approberer Kancelliet en Skoleplan, hvori det foreslaas baade at bygge om og bygge til. Et Lokale er ombygget allerede 1835, to andre bør nu indrettes i „den Del af Skolebygningen, som trænger til ganske at ombygges, i alt 8 Fag, hvoraf det ene . . . bliver anvendt til en almindelig Indgang med Dør paa begge Sider til de forskellige Klasser. Til Bolig

for den ordinerede Kateket (Førstelæreren) tilbygges Skolens søndre Ende 4 Fag Hus, hvoraf det ene Fag bliver Indgang saavel for ham som for den nærmeste Klasses Børn. Han faar saaledes en Dagligstue til Gaden paa 3 Fag, et Soveværelse til Gaarden paa 2 Fag, foruden Køkken, Spisekammer og Pigekammer, samt et Værelse ovenpaa, foruden fornøden Plads til Ildebrændsel i det nye Tørvehus.“ (Beskedne Forhold har man levet under paa den Tid!) Om den anden Lærerlejlighed, som fandtes paa Skolen, haves ingen Oplysninger; men den har jo næppe været rummeligere end den, man havde tiltænkt Kateketen; paa den anden Side kan man vanskeligt forestille sig den stort mindre.



Korridor i Asylgades Skolebygning 1925  
(uforandret siden 1907).  
(Hadrup fot.)

Denne Ombygning af Skolen menes at ville koste 1100 Rdl.; men det foreslaede blev ikke iværksat, man har hjulpet sig, som man bedst kunde 7 Aar endnu.

Kommunalbestyrelsen fik 1851 Ministeriets Tilladelse til at opføre en ny Skole og at sælge den gamle ved offentlig Auktion. Ved Auktionen den 29. Sept. 1851 købte Konditor *Pauli Harder* Ejendommen for 4450 Rdl., hvilket Beløb oversteg Kommunens Gæld paa Skolegaarden med 550 Rdl. Overtagelse 1. Okt. 1852. Skøde dateret 27. Juli 1853.



Skolen i Adelgade (den lave Bygning) som Forretningsbygning.

Skive første Borgerskoles Bygning gled over i privat Eje, dens Anvendelse som Skole gik hurtigt i Glemme, og havde vi ikke levet i en Tid, da Trangen til at drage historiske Minder frem er saa stærk, vilde næppe mange af den yngre nulevende Slægt være kommet til Kundskab om, at deres Olde- og Bedsteforældres Skole var „Konditor Harders Gaard“, der blev revet ned 1898 for at give Plads for „Gregershus“.

Den ny Skole blev bygget 1852 paa en Toft ved Østergade. Grunden (6280 □ Al.) var købt for 1004 Rdl., Bygningen opførtes for 5550 Rdl. Pengene skaffedes til Veje ved et Laan i „Viborg Bys og Omegns Sparekasse“ paa 6000 Rdl., hvilket Laan først forrentes med 4 % — fra Dec. 1857 med 4½ % p. a., og fra 11. Dec.

Termin 1854 afdrages med 300 Rdl. om Aaret. Laanet er tilbagebetalt i Juni 1874.

Forhuset var rummeligt: to Etager med de nødvendige Klasseværelser og Lejligheder for tre Lærerfamilier. Desuden var der Baghus og „halvtags Bygning“. Om den sidste bør nævnes, at dens Indretning ganske vist ikke i hygiejnisk Henseende vilde kunne tilfredsstille Nutidens Krav; men til Gengæld imødekom den den kvindelige Skoleungdoms, endnu den Dag i Dag ret udprægede Trang til selskabelig Underholdning paa et Sted, hvor vi andre helst vil være ene, idet hvert Sæde — efter den kendte Skolemuseumsmand, afdøde Justitsraad Fr. Thomassens Udsagn — var indrettet til samtidig Benyttelse af to Børn. — Senere forsvandt disse idylliske Forhold.

Man har villet sikre sig, at der ikke saa snart blev Pladsmangel; thi Lærerboligerne kunde Tid efter anden inddrages og omdannes til Undervisningslokaler. Det var ogsaa klogt at tage den Forholdsregel; thi nu var Byen i Vækst. Dens Indbyggertal steg i Tiden 1855—1907 fra 1424 til 5657, og vi skal nu se, hvad Indflydelse denne Firedobling fik paa Skive Købstads Skolebyggeri.

Den første Snes Aar synes at være gaaet, uden at der skete større Forandringer; men i 1875 maa en Lærer flytte ud, der skal foretages Udvidelse af Lokalerne og anskaffes en Del nyt Inventar. Hertil laanes 1000 Kr. til 5 % p. a., at afdrage „i Løbet af 10 Aar med 100 Kr. aarligt“!

Nu er Skolebygningen indrettet saaledes: Paa første Sal til venstre er Kateketboligen: 4 Værelser med Køkken, Loftsværelser osv. (Sammenlign hermed Kateketboligen efter Forslaget 1845). I Stuen til højre bor Tredielæreren, han har 3 Værelser, Køkken osv. Til hver af Lærerboligerne hører et Stykke Havejord. Endvidere indeholder Bygningen et mindre Værelse, der benyttes som Bibliotek og Lærerværelse, og 6 „rummelige“ Klasseværelser, 2 til Gaden og 4 til Gaarden.

Med Rummeligheden var det dog saa som saa. Lovens Forskrift paa den Tid var: mindst 90 Kubikfod pr. Barn; det største Lokale kunde efter denne Lovbestemmelse rumme højst 41 Børn (plus Læreren), men Klassen havde 47 (1877); i det mindste Klasseværelse maatte der kun være 20 Børn.

Der var altsaa allerede Overfyldning, og værre blev det. Ny Klasseværelser maa tages fra Lærerlejlighederne; 1882 er der i alt 7, 1885 er der 8. I Løbet af de næste ni Aar inddrages alt i Skolens to Etager til Undervisningslokaler (og Kontor). Paa Loftet er der nu i hver Gavl indrettet Bolig (2 Værelser) for en ugift Lærer. Disse Værelser var der endnu, da Bygningen i 1907 ophørte med at



være Skole; med Henblik paa Brandfare havde man anskaffet et Tov, som Loftbeboerne kunde fastgøre ved et Vindu og klavre ned ad.

Men allerede 1882 tog den Forhandling om Sammensmeltning af Byens private Realskole med det kommunale Skolevæsen, som førte til, at Kommunen i 1887 overtog Realskolen, sin Begyndelse; en af Grundene til, at Byen ønsker at overtage Realskolen, er den truende Pladsmangel i Østergades Skolebygning. „Især i Friskolen er Børnetallet i Klasserne saa stort, at Værdien af de ugentlige Timer meget forringes . . . Byens Tilvækst har sprængt dens Skoleordning“. Ogsaa andre Grunde talte for Sammensmeltningen, men de vil blive omtalt andetsteds.

Efter Overtagelsen af Realskolen i Frederiksgade skal visse Arbejder udføres, ny Skorstene opføres, — „hvorved der saa vidt muligt tilvejebringes Ventilation“ —, ny Kakkelovne opsættes; og derefter disponerer Kommunen da over følgende Lokaler i Bygningen: Skoleinspektørens Bolig (den østlige Del af Stueetagen: 4 Værelser med Køkken, Loftsværelser m. m.), Tiendelærerens Bolig: (2 Værelser paa Loftet i vestre Gavl), 5 Klasseværelser: 1 paa første Sal (Resten af denne Etage optages af den private Pigeskole) og 4 i Stueetagen. Endvidere er der Gymnastikhus m. m.

Medens man det foregaaende Aar kun havde 8 Klasseværelser, raader man nu over i alt 13, en god Forøgelse i Betragtning af, at der fra den gamle Realskole kun er ca. 50 Elever at skaffe Plads til.

Men ak! Næste Skoleaars Begyndelse (Maj 1888) viser „100 Elever mere end paaregnet, da den nuværende Skoleplan blev foreslaaet“ (for ca. 2½ Aar siden), og Børnetallet i Skolen vil sandsynligvis stige meget stærkt de følgende Aar. Al disponibel Plads er optaget.

Hvad er der at gøre? „Borger- og Haandværkerstiftelsen“s Sal (i Realskolens Naboejendom mod Øst) maa lejes øjeblikkelig til en Klasse paa ca. 31 Elever, i hvilken Anledning 20 Tomandsborde m. m. anskaffes, og en ny toetages Skolebygning til 200 Børn maa opføres. Det haster; eet Klasseværelse bør gøres færdigt til November (for at Lejemaalet med Haandværkerstiftelsen kan ophøre), og Bygningen maa kunne tages i Brug til Maj 1889.

Saa bygges da Vestfløjen. I Juli paabegyndes Arbejdet, Rejsegilde i Oktober (Udgift 60 Kr.). Bygningen afleveres af Arkitekten i Januar 1889. Foruden 6 Klasseværelser og Sangsal (nu Naturhistoriesal) indeholdt den Kontor (nu Oplagsrum for Skolebøger m. m.), Lærerværelse (nu Børnesparekassens Kontor) samt Pedelbolig. Lokalerne monteredes efterhaanden, Skolebordene (Tomandsborde)



kostede 11,75 Kr. pr. Stk. Byggesummen var ca. 32000 Kr. Grunden var i Forvejen Kommunens (Markedsplads).

Hastværk er ikke altid Lastværk. Denne Skolefløj blev et solidt og godt Stykke Arbejde, hvilket påaskønnes den Dag i Dag.

Derimod blev dens Centralvarmeanlæg Aarsag til mange Fortrædeligheder og Ærgrelser, saavel for Byraadet og Skolen som for den Ingeniør, der havde leveret det.

Der er leveret et Varmeapparat (Luftsystem, Byen havde ikke Vandværk) til 2875 Kr.; men det viser sig allerede første Vinter (1889--90), at det ikke kan levere



Udsigt over Skolegaarden. Vest- og Nordfløjen i Baggrunden.

tilstrækkelig Varme til Kontor og Lærerværelse, hvorfor der næste Aar maa anbringes Kakkelovne i disse Lokaler.

Talrige Udvalgs- og Byraadsmøder har „Skolens Varmeapparat“ paa Dagsordenen, og mellem Byraad og Ingeniør veksles adskillige Breve, i hvilke der ikke mangler spidse Bemærkninger. Ingeniøren skriver f. Eks.: „At Hætten (Ventilationshætten paa Skorstenen) atter er blæst ned, kan formentlig ikke lægges mig til Last“. Og Byraadet: „ . . . det maatte have været Deres Sag overfor mulige Afvigelse fra Arkitektens Side at paatale saadant, . . . saafremt nogen væsentlig Afvigelse virkelig har fundet Sted. I de . . . forløbne 3 Vintre . . . har Byraadet idelig gaaet ind paa de Forsøg, der fra Deres Side er blevet anbefalet, . . . og det er derfor nu meget paafaldende at erfare, at Manglerne udelukkende skulde hidrøre fra en Fejlbygning, der ikke tidligere er bleven omtalt. . . . man . . . har indskrænket sig til at tage den Nytte af Varmeapparatet, som det kan give, uden at bekoste yderligere Eksperimenter.“

Endelig i 1898 (efter 9 Aars Forløb) „formener“ Byraadet, at Apparatet virker tilfredsstillende, og Sagen afsluttes med, at Ingeniøren som fuld Afgørelse faar Halvparten (Kr. 143,75) af det tilbageholdte Beløb.

Og som Rosinen i Pølseenden kommer et Andragende fra Skolens Pedel om Erstatning for Ubehagelighed og Ekstraarbejde ved at have passet og gjort Forsøg med Varmeapparatet. — Sagen henlagdes.

Mange Aar gik der ikke efter Vestfløjens Opførelse, før Elevantallets stadige Stigning gjorde det nødvendigt at skride til ny Foranstaltninger. Der træffes en Ordning, hvorved visse af Skolens Klasser, der før har haft forholdsvis faa Elever, faar flere, den sidste Rest af Østergades Skole anvendes som Undervisningslokale, Skolefællesskabet med Landsognet (herom fortælles senere) ophører ganske, og endelig lejes som Skole for Børnene fra Hedemarken (Braarup) fra 1. Jan. 1893 et „Lokale, bestaaende af en til Øjemedet i Kubikindhold mer end tilstrækkelig rummelig Skolestue med Forstue, tilstrækkelig Lege- og Gymnastikplads . . . i den af Kancelliraad Alstrup ejende „Gammelgaard““. (Se Billedet Side 210.) Lejen af disse Herligheder plus Opvarmning og Renholdelse af Lokalet bliver 250 Kr. aarlig.

Arrangementet er midlertidigt, og i Sommeren 1899 opføres Braarup Skole. Byraadet valgte efter mange Overvejelser en Kommunen tilhørende Lod, Matr. Nr. 113 q q („Georgius Ager“, se Side 149) af Braarup Jorder, som Byggeplads. Ejendommen blev bogført til en Værdi af 8000 Kr., hvilket Beløb laantes hos „Statsanstalten for Livsforsikring“. Rente: 4 % p. a., Afdrag: 300 Kr. aarlig. Skolen indeholdt Skolestue og Lærerbolig (3 Værelser og Børneværelse, Køkken, Loftsværelser m. m.). Til Boligen hørte Have. Desuden var der Lege- og Gymnastikplads m. m.

Aldrig saa snart er en ny Ordning til Afhjælpning af Pladsmangel iværksat, før Raabet om mere Plads atter lyder gennem Byraadssalen. Man sunder sig lidt i 90erne efter de i Begyndelsen af Tiaaret trufne Foranstaltninger, benytter Lejligheden til, da Skive faar sit Gasværk 1896, at indlægge Gas til Belysning i Skolebygningerne. Braarup Skole er Slutstenen paa Skives Skolebyggeri i 1800erne; men næppe er det ny Aarhundrede oprundet, før der atter meldes: alt optaget!

Skønt Skolen fra Nov. 1901 disponerer over de Lokaler (3 Skolestuer og en Lejlighed), som den private Pigeskole har haft, maa Inspektørens Lejlighed opsiges til Fraflytning 1. Nov. 1902. En ny Gymnastiksal til 10000 Kr. bygges 1904 i Forlængelse af Vestfløjen sydover. (Allerede 1892 var der fra Skolens og Skolekommissionens Side klaget over, at det gamle Gymnastikhus var for

lille og desuden utilstrækkeligt). Næste Aar forlænges den gamle Realskolebygning mod Øst, saa der bliver Fællesgavl mellem den og „Haandværkerstiftelsen“. Derved forøges Antallet af Klasseværelser med 4.

Efter denne Tilbygning viser Nordfløjen sig som en 36 m lang toetages Bygning med 12 Klasseværelser (i Nødsfald 13); desuden er der indrettet Haandgerningslokale i den østlige Del af Tagetagen (1919 omdannet til Skolekøkken); et Værelse i den vestlige Del af



Korridor i Nordfløjen efter 1923.  
(Hadrup fot.)

samme blev overladt en Lærer som Vederlag for Tilsyn paa Legepladsen det sidste Kvarter før Formiddags- og Eftermiddagsundervisningens Begyndelse. Hovedindgangen til Bygningen er fra Portrummet under Sangsalen (Naturhistoriesalen), desuden findes en Indgang til de fire ny Lokaler og Haandgerningslokalet fra Syd gennem en Forstue i Kælderen i Bygningens østlige Del (benyttes ikke fra 1923). Der er Centralvarmeanlæg (Vand) til Opvarmning af denne Fløj og af den Aaret i Forvejen opførte Gymnastiksal. (1926 rummer Fløjen foruden Kontor, Lærerværelse og Skolekøkken, 10 Klasseværelser, hvoraf det ene benyttes som Haandger-

nings- og Lysbilledlokale). — Gymnastiksalen var bygget 1904, Nordfløjen forlænget 1905, og allerede inden dette Aars Udgang foreligger Skoledirektionens Approbation paa Planer og Overslag til en ny Skole paa Kreaturmarkedspladsen (ud til Asylgade).

Grundstensnedlæggelsen til denne ny Kommuneskole den 6. Juni 1906 formede sig til en smuk lille Højtidelighed. Sognepræsten, *Pastor Bahnson*, rettede en Tak til Byraadet, der rejste Skolen, og nedbad Guds Velsignelse over den Gerning, der skal øves i Skolen, oplæste derefter et Dokument, der blev indmuret i Grunden i en tilloddet Blykapsel tillige med de gangbare Sølvmønter. *Pastor Bahnson* nedlagde den første Sten i Guds Navn, *Borgmester Holm* den anden i Fædrelandets Navn og Skoleudvalgets Formand, *Julius Schou*, den tredie i Byens Navn.

Det indmurede Dokument begynder saaledes:

„Aar 1906, den 6. Juni, nedlagdes Grundstenen til en ny Kommuneskole i Skive, som denne Bys Kommune lader opføre i det Aar, da Danmarks gamle Konge, Hs. Maj. Kong Christian den Niende, døde i Aarets første Maaned, i Hs. Maj. Kong Frederik den Ottendes første Regeringsaar, under Hs. Ekscellence J. C. Christensens Ministerium, i hvilket Hs. Ekscellence Enevold Sørensen var Minister for Kirke- og Undervisningsvæsenet.“

Dernæst nævnes Navnene paa Biskop, Provst og Sognepræst, paa Skoledirektionens, Byraadets og dettes Skoleudvalgs samt paa Skolekommissionens Medlemmer, Navnene paa Skoleinspektør og Overlærer, Antallet af Lærere og Lærerinder og



Skolen i Østergade.

Navnene paa Arkitekt og Entreprenør. Saa følger en kort Beskrivelse af Bygningens Indretning og Beliggenhed, og Dokumentet slutter saaledes:

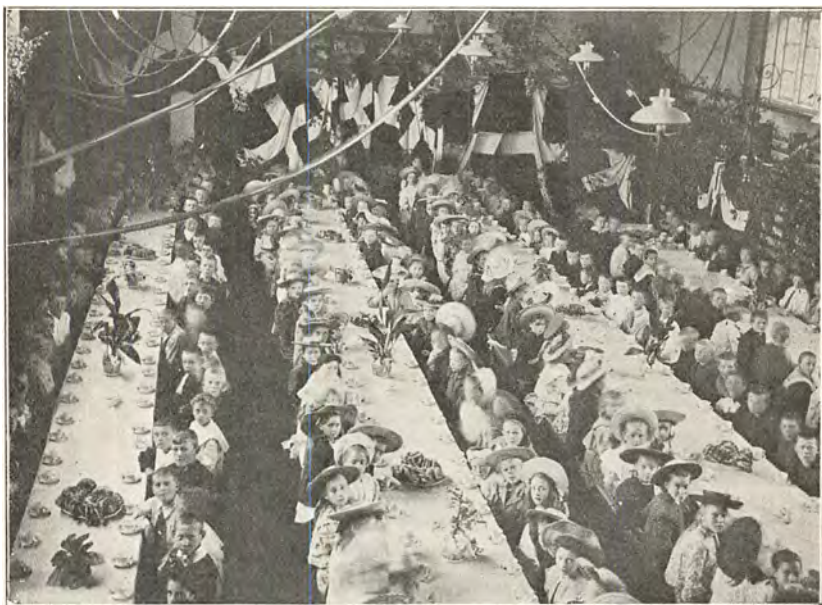
„Naar nu denne Skole opføres, efter at Byens Skole i Østergade har vist sig at være for lille og tillige heller ikke er tidssvarende, saa sker det med Ønsket om, at denne Skolebygning maa blive rejst til den skolesøgende Ungdoms Udvikling og Dygtiggørelse og derigennem til Byens og Fædrelandets Vel.

Gud give sin Lykke dertil.“ —

At Skolen i Østergade — som Dokumentet siger — ikke er tidssvarende, udtalte Skolens Overlærer, P. Becker, med stor Tydelighed allerede sidst i 90erne i sit Svar paa en Kritik af Borger skolens Forhold. Overlæreren skrev: „ . . . Skolens Lokaler er . . . alt andet end tidssvarende, lave, har uheldige Lysforhold, er slet ventilerede og er i de fleste Klasser forsynede med forældet, tildels



opslidt Materiel, der paa Grund af Lokalernes utilstrækkelige Rumindhold maa pakkes saa tæt sammen, at det i høj Grad vanskeliggør det for Læreren at tilse Børnenes skriftlige Arbejder. Korridorer og Gange er saa indskrænkede, at det er umuligt at anbringe Børnenes Overtøj andet Steds end i selve Klasseværelserne, ligesom der heller ikke noget Sted er Plads til at anbringe Skiftesko, hvorfor Børnene, hvor snavset og tilsølet Legepladsen er, fra denne maa gaa ind i Klasserne uden at skifte Fodtøj. . . . De nævnte uheldige For-



Fra Indvielsesfesten 1907. Børnene drikker Chokolade i Gymnastiksalen.  
(Hadrup fot.)

hold medfører, at Lærere og Elever daglig maa tilbringe flere Timer i yderst daarlig Luft.“

I et saadant Lys viste den om ved Aarhundredets Midte opførte, for sin Tid baade rummelige og monumentale Skolebygning sig ved Aarhundredets Slutning.

1907 stod som dens Afløser en Skole, der baade i hygiejnisk og æstetisk Henseende tilfredsstillede det *ny* Aarhundredes Fordringer og Ønsker. Indvielsen fandt Sted den 6. September.

I Tagetagen var indrettet Sangsal (hvortil anskaffedes Orgel) og Haandgerningslokale; 1. Sal og Stueetagen optoges af 18 Klasseværelser (heriblandt Fysiklokale, Lysbilledlokale og Tegnestue). Lokalerne i den ny Skole var helt afsondrede fra hverandre, medens

der i de ældre Bygninger var Døre mellem Klasseværelserne. (Dette sidste Forhold er dog senere blevet forandret.) I Kælderetagen fandtes Badeanstalt, Skolelægens Værelse (der imidlertid aldrig blev benyttet som saadant), Kontor (indtil 1925), Lærerværelse (nu Skolelæsestue med Børnebogsamling), Lærerindeværelse, Skoleudvalgets Mødelokale (nu tillige Lærerværelse med Haandbogsamling) og Pedelbolig. Skolen fik elektrisk Lys, Centralvarmeanlæg, Kummer til Haandvask, moderne Ventilationsforhold. Alle Klasseværelser blev monteret med ny Tomandsborde med Egetræsplade, Skabe til Bøger m. m. og polstrede Katederstole. Vægge og Træværk var holdt i smukke, lyse Farver.

En meget vigtig Ting ved en Skole er Klosetterne. Disse blev indrettet næsten for moderne, idet ogsaa de blev forsynet med elektrisk Lys, som dog snart sattes ud af Funktion; derimod var det en til den ny Tid svarende Foranstaltning, at der automatisk — med ca.  $\frac{1}{2}$  Times Mellemlum — foregaar en Udskylning af Klosetterne.

Ved den nu for hele Skolevæsenet fælles, enestaaende store Legeplads (Skolens hele Areal er ca. 1 Hektar Land), blev der opført to Regn- og Læskure samt et Cykelskur; der blev (og var) plantet Linde- og Elmetræer og anlagt et smukt Rosenbed. Pladsen fik asfalterede Spadseregange, og der blev anbragt Bænke. Det gamle Gymnastikhus, som havde ligget i Nærheden af den ældste Bygnings østlige Del og nu vilde have skæmmet Omgivelserne, men som dog ikke kunde undværes, blev brudt ned og flyttet op paa den sydvestlige Del af Legepladsen, hvor det sammenbyggedes med den ny Gymnastiksal. Det fik elektrisk Lys, men beholdt sin gamle Kakkellovn.

Nord for Skolens nordlige Indgang fra Asylgade anlagdes en botanisk Have (omlagt 1925), og Arealet Syd for den sydlige blev ogsaa beplantet. Foran Skolebygningen anlagdes en Forhave, og op ad Bygningens Facade og Gaardside vokser Vildvin.

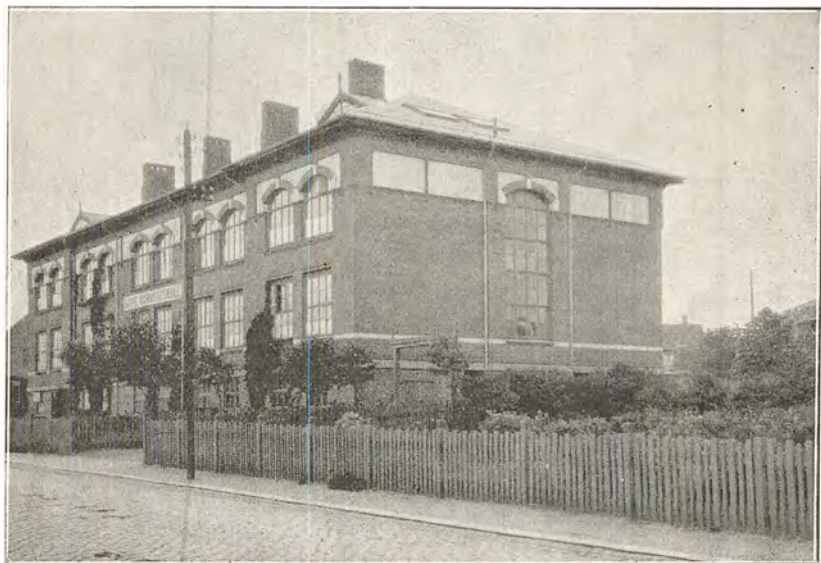
Byens Borgere havde Grund til at være stolte af deres ny Skolebygning, som den saaledes laa ikke langt fra Bakkens Top; men mange Penge havde den kostet. Den blev bogført til en Værdi af omtrent 148000 Kr. (med Inventar), medens alle de øvrige Skolebygninger tilsammen (ligeledes med Inventar) kun havde en Værdi af knap 123000 Kr. I sidstnævnte Sum er medregnet Braarup Skole, der i 1907 havde faaet en Tilbygning, hvorved der blev en bedre Forstue til Skolelokalet, og den gamle Skole i Østergade.

Dennes Saga som Skolehus var ude; men Skoleudvalget havde ikke sluppet den endnu. I Efteraaret 1907 benyttedes Skolens Lokaler til Mejeriudstilling. „Historisk Samfund for Skive og Omegn“ fik



overladt Lokaler til et paatænkt Museum. I øvrigt udlejes Ejendommen. 1909 blev Bygningen og Grunden med Undtagelse af den vestlige Del solgt til Købmand *Ulrik Sørensen* for 15000 Kr., og 1917 solgtes Resten til Børstefabrikant *Peðersen*.

Hermed er da den gamle Skole gaaet over i privat Eje. Baade Bygningen og dens Omgivelser er undergaaet Forandringer, som delvis har udslettet det gamle Præg: Stueetagen er omdannet til Forretningslokaler med moderne Butiksvinduer. Hestekastanierne



Skolen i Asylgade 1925. (Til højre: Den botaniske Have.)  
(Hadrup fot.)

langs Gaden er ryddet; men langt frem i Tiden vil Bygningen vedblivende hedde „Den gamle Skole“. —

1907 er et Mærkeaar i Skive Skoles Historie. Det betegner paa een Gang Afslutningen paa Kommunens — nu endelig med Held kronede — Anstrengelser for at skaffe den nødvendige Plads til dens Skolebørn og Begyndelsen til de Forbedringer i Skolens Virksomhed, de større Bekvemmeligheder, de mere omfattende hygiejniske Foranstaltninger osv., som alle de siden da foretagne Udvidelser og Forandringer har haft til Hovedhensigt, og som har sin Rod i Skoleloven af 1899, ihvorvel man her i Byen som i mange andre Kommuner er gaaet langt ud over det, Loven kræver.

Ministeriets Henstilling fra 1910 (og 1911) om Opførelse af et nyt Gymnastikhus i Stedet for den lille Sal var saaledes overvejende

et Spørgsmaal om Forbedring. Byraadet fandt ikke paa den Tid nogen Anledning til at bygge; men i 1925 opførtes en ny toetages Bygning paa den lille Gymnastiksals Plads med Gymnastiksal i Stueetagen og Sløjdsal samt Tegnelokale paa første Sal, med Brusebad osv. Samtidig med, at denne Bygning fik elektrisk Lys, blev det bestemt, at der ogsaa skal indlægges elektrisk Lys i Vestfløjen; i den anden Gymnastiksal var det indlagt i Krigsaarene. Det var i særlig Grad kun et Spørgsmaal om Forbedring, da man i Begyndelsen af 1923 foretog indvendige Forandringer af Nordfløjen og indlagde elektrisk Lys i den, flere — eller større — Klasseværelser



Den gamle Skole i Østergade som Forretningsbygning.

blev der ikke. Og endelig var det væsentligst af Hensyn til forbedrede Forhold i Undervisningen, at Braarup Skole fra 1914 lejede Forsamlingshuset til Gymnastiksal, og at der i 1920 opførtes en Forskole, der ligger Syd for den gamle Braarup Skole og indeholder Klasseværelse og Lejlighed for Lærerinden. — Og lad os da saa til Slut tage et Overblik over de Lokaler m. m., Byen nu har til Raadighed for dens Børnefloks Skoleopdragelse:

31 almindelige Klasseværelser, 1 Naturhistoriesal, 1 Fysiklokale, 1 Sangsal, 1 Tegnelokale, 2 Gymnastiksale og en Boldplads paa Dyrskuepladsen, 1 Sløjdsal, 1 Haandgerningslokale, 1 Haandgernings- og Lysbilledlokale, 1 Skolekøkken (Køkken og Lokale til teoretisk Undervisning), 1 Skolelæsestue, 1 Badeanstalt paa Skolen og Adgang til Fjordbadeanstalt. Endvidere Kontorer, 3 Lærer- og Lærerindeværelser, 2 Pedelboliger m. m. Dertil kommer Skolerne i Braarup samt (siden 1925) Skivehus Skole.

For 50 Aar siden disponerede man over 6 Klasseværelser og 1 lille Lærerværelse.

### *Skolens Virksomhed.*

Med den „almindelige Borgerskole“, som indrettedes for „Skive Skoledistrikt“ efter 1817, var kun det allernødvendigste af Skoleanordningens Krav gennemført: at give „Undervisning i de for Almuen mest uundværlige Kundskaber“, nemlig i „Religion, Skrivning og Regning samt Læsning; ogsaa bør Skolelæreren vejlede Børnene til ordentlig Sang“.

Endnu 1845 var Skolen i alt væsentligt indrettet saaledes. Børnene fra de længst bortliggende Landsbyer og Gaarde gaar dog ikke nu ind til Købstaden om Sommeren, men undervises hele Aaret i Lund og Egeris Skoler (se „Skolefællesskabet med Landsognet“). Skive Skole har stadig kun 2 Klassetrin, 2 Lærere og 2 Klasseværelser, skønt Børnetallet er steget til 160.

Interessen for en Forbedring af den offentlige Skole havde ikke været stor. Mange af Børnene kom fra Hjem, hvor Skolearbejdet fandt liden eller ingen Støtte, og bedrestillede Folk, der var dem, der kom til at bære de forøgede Udgifter, som eventuelle Reformers nødvendigvis maatte medføre, havde deres Børn gaaende i private Institutter eller sendte dem til Byer med Latinskole.

Den Omorganisation, som fandt Sted efter 1845, synes da ogsaa snarere at være foranlediget ved en direkte kongelig Befaling end ved Borgerskabets egen Trang til Forbedringer. Kong Christian den Ottendes Meddelagtighed fremgaar i alt Fald af Skive Skolekommissions Protokol (1834—1845), hvori findes Genpart af en Skrivelse, der begynder saaledes:

„S. T. Skoledirektionen for Salling Herred.

Efter at Hans Majestæt Kongen ved allerhøjeste Nærværelse i Skive 1842, Juli 20., havde befalet en Forandring til Skive Skolevæsens Reorganisation, blev denne Sag drøftet ved vore maanedlige Møder Aug. 11. og 22. . . .“

1845, d. 22. Juli, approberede Kancelliet den ny Skoleplan, der nu endelig indfrier Løftet fra 1817 om en Skoleafdeling med udvidet Undervisning. Men medens den forholdsvis demokratiske Skolelov fra 1814 gjorde en saadan Afdeling til en Overbygning paa Borgerskolen (Skolen for Borgernes Børn), kalder man nu — i Skive som andre Steder — den udvidede Afdeling „Borgerskole“ og jager den oprindelige Borgerskole ned i Kælderen, giver den Navnet „Friskole“ og fastslaar derved dens ringeagtede Stilling som Fattigskole. For udenforstaaende var dette dog mindre synligt her i Byen, hvor begge

Skoleafdelinger benyttede samme Bygning og Legeplads, heller ikke voksede Navnet Borgerskole som Betegnelse for den udvidede Afdeling ganske fast, andre Navne som „betalende Borgerskole“, „Betalingskole“ eller „Betalingsklasser“ blev ogsaa brugt. Men for de „indviede“ var Skellet ellers tydeligt nok; ikke engang i Fri kvarteret kunde Fri- og Borgerskolens Børn færdes sammen. Pladsen var delt, og ve den, der sneg sig over Grænsen!

Hvad lærte da saa Børnene, paa den Tid vore Bedsteforældre (den ældre nulevende Slægts Forældre) gik i Skole, d. v. s. omkring den Tid, Skolen i Østergade blev opført? Ja, det kommer i væsentlig



Haandgøringstime 1925.

Hadrup fot.

Grad an paa, om de gik i Friskolen eller i Borgerskolen, og i sidste Tilfælde, om vi særlig tænker paa Drengenes eller paa Pigerne Skolegang.

„I *Friskolen*“, siger Skoleplanen kort og godt, „undervises efter Skolelovens § 30“, hvilket vil sige i de Side 224 nævnte Fag. Dog skulde hertil føjes Gymnastik for Drengene, og der skulde indrettes en Haandgøringsskole for Pigerne. Det er da muligt, at Bedstemor har lært at spinde, at sy, strikke og brodere. Bedstefar har i Gymnastiktimerne haft Løb, Spring og Klavring, har desuden som Forsmag paa sin Soldatertid lært „militære Øvelser“. Disse militære Øvelser var langt ned i Tiden en Del af Gymnastikundervisningen, i 1878 foretoges Indkøb af 40 Trægeværer til Skolen. Undervisningen foregaar i det fri, naar „Vejrliget tillader det“, men ikke fra November til Februar.

Friskolen havde (1845) ca. 100 Børn, fordelt i to Klasser, og der var Fællesundervisning for Drengene og Piger. Saa travede de da til Skole, som smaa (mens de gik i nederste Klasse) om Eftermiddagen, da de blev større (kom i øverste Klasse) om Formiddagen. Deres Lærer var Skolens Tredielærer, han er den af Lærerne, der arbejder med de største Klasser, der faar den ringeste Løn, og formodentlig ogsaa den, der har den ringeste Uddannelse; thi der krævedes ikke, at Tredielæreren havde modtaget Seminarieundervisning. Foruden at være Lærer er han ogsaa Organist. Denne Mand har saa lært vore Bedsteforældre at læse, skrive og regne; smaa Stykker af Danmarkshistorien og Geografien har Læsebogen ogsaa nok indeholdt, men ret meget har det ikke været. Til Religion har de dog, da de kom i øverste Klasse, faaet Førstelæreren (Kateketen); han var Teolog og sad som saadan utvivlsomt inde med større Kundskaber end Tredielæreren, det var netop af den Grund, han skulde undervise i det vigtige Fag Religion; lad os haabe, at der heller ikke kan have været Tvivl om, at han har haft Evne til baade at forstaa Børnene og gøre sin Undervisning forstaaelig for dem.

I *Borgerskolen* undervistes Drengene og Piger hver for sig; man anslaaer 1845 det samlede Antal til 58, nemlig 36 Drengene og 22 Piger, deres Skolegang og Fordeling i Klasser er saaledes:

„I den betalende Skole undervises Drengene hele Dagen, men Pigerne kun den halve Dag. Om Formiddagen ere Drengene adskilte klassevis i to Værelser, om Eftermiddagen — medens Pigerne søge Skolen — i eet Værelse, og skulle da saadanne Lærefag vælges, hvoraf de alle af een Lærer kunne undervises. Pigeantallet formodes ikke at ville blive større, end at de alle kunne undervises af een Lærer, dog er det en Selvfølge, at ogsaa disse deles i to Afdelinger.“

Efter den Tids Opfattelse kunde Piger nøjes med en ringere Skoledannelse end Drengene. Medens disse nu i Tiden paa saa at sige alle Skolens Klassetrin, hvad enten der tænkes paa den ene eller den anden Skoleafdeling, har færre Timer end Pigerne og i ingen Klasse flere, var i tidligere Tid det omvendte Tilfældet i Borgerskolen; men deraf fulgte da ogsaa, at Skolepengene, der var 12 Rdl. om Aaret for Drengene i øverste Kl. og 4 i nederste, kun var halvt saa høje for Piger.

Naturligvis var Drengenes Fagrække ogsaa længere end Pigeres. Foruden de almindelige Fag, som ogsaa Friskolebørnene undervistes i, lærer Drengene Vekseregning og Bogholderi, Verdens-, men især Fædrelandshistorie, Geografi, Matematik, Tegning, navnlig geometrisk, og Tysk; endvidere „Naturhistorie, nemlig saa meget heraf, som ved Læsning i en dertil valgt Læsebog vil kunne meddeles Eleverne“, og „Elementerne af Naturlæren, ligeledes ved Læsning i en dertil



valgt god Læsebog“. Vi lægger Mærke til, at der ikke ved Undervisningen i de to sidste Fag gives Plads for Børnenes egne Undersøgelser og Sammenligninger eller for Forsøg. I det hele spillede mekanisk Færdighed og Udenadslæren i Forbindelse med urokkelig Tro paa Bogens og Lærerens Autoritet en langt større Rolle end nu.

Pigerne slipper for Vekselregning, Bogholderi, Matematik og Gymnastik, og kun i øverste Klasse lærer de Tysk. Skolen tager sig ikke af deres Opøvelse i Haandgerning.



Ved den gamle Skoles Vestgavl ca. 1900.

„I Borgerskolen besørger Undervisningen af den ordinerede Kateket i Forening med Andenlæreren, der fordele Fagene imellem sig, dog saaledes, at Undervisningen i Religion med alt, hvad dertil hører (f. Eks. Læsning i Bibelen og skriftlige Udarbejdelser) samt de levende Sprog af den første alene“. Tredielæreren har Gymnastik med Borgerskolens Dreng.

Der gives nogle Fripladser i Borgerskolen; men ve de Dreng eller Piger, „som vedvarende forsømme Skolen eller indfinde sig der uanstændigt klædte eller urenlige“! De risikerer at blive udvist af Borgerskolen og henvises da til Friskolen (der ikke er for god til at tage imod saadanne pjaltede eller snavsede Personer!), med mindre da Forældrene anbringer dem i en Privatskole (hvilket sikkert i de fleste Tilfælde vilde være dem umuligt). —



Med den betalende Borgerskoles Indførelse 1845 er den første Station paa Vejen mod Skoleanordningens Ideal, Realskolen, naaet, flere og flere Hindringer tages efterhaanden, og i 1887 naas Maalet.

Vi ser saaledes, at Klasseantallet og de enkelte Klassers Timetal forøges gennem Aarene. Fagrækken ændres. I Borgerskolens Drengeklasse glider Matematik og Bogholderi ud, Engelsk glider ind. Pigerne betænker man paa anden Vis, de faar Haandgerning, men slipper for Tysk, de har heller ikke Naturlære, der nu bliver et selvstændigt Fag paa Drengenes Timeplan. I 1884 har 3die (ældste) Drengeklasse 36 Timer om Ugen, 1ste 27; 3die Pige Klasse har 25 Timer, 1ste har 20. En Dreng- og en Pige Klasse faar Fællesundervisning 10 Timer ugentlig.

Friskolen har paa samme Tid 4 Klasser. Pigerens Timetal overstiger ikke alene Drengenes i Friskolen, men — mærkværdigvis — endogsaa Pigerens i Betalingsskolen. I 4de Klasse har Pigerne 26 ugentlige Timer, Drengene 24; i 1ste Klasse henholdsvis 21 og 19. Og Friskolens Piger undervises i nøjagtig samme Fag som Borgerskolens. Det ser derfor ud, som om det væsentligste Fortrin, Borgerskolens Pige Klasse nu har, er det, at de giver bedrestillede Folk Adgang til mod en Betaling af 18 Kr. aarlig at faa deres Pige børn afsondret fra „Folkets“ Døtre. Ikke engang den lille Fordel, der i Pastor *Kierumgaard's* Tid (indtil 1880) havde været ved at gaa i Betalingsskolen, eksisterede længere. Dengang anbragtes Konfirmanderne i følgende Orden paa Kirkegulvet: Frk. Sørensens Pige-skole, Frk. Kiilsgaards Skole, Betalingsskolen, Friskolen og — nederst — Landboerne; men nu satte Pastor *Lohmann* dem efter Alder. —

I Skive som andet Steds i Landet drøftes aktuelle Skolespørgsmaal. Den 4. Maj 1863 holdtes Skolemøde i Borgerskolen. Forsamlingen, der bestod af 20 Personer, vedtog at virke hen til, at Balslevs Lærebog indførtes i Stiftets Skoler til Afløsning af Balles, og at de gotiske Bogstaver afskaffedes, saa at man udelukkende benyttede de latinske ved Skriveundervisningen. „Et (—) Ord fra Landet“ driver i „Skive Avis“ Løjer med Vedtagelsen og giver sit Indlæg Mottoet:

Nej se! nej se! hvor vidt den Snak kan gaa;  
det er dog rent forskrækkeligt, hvad man kan hitte paa! —

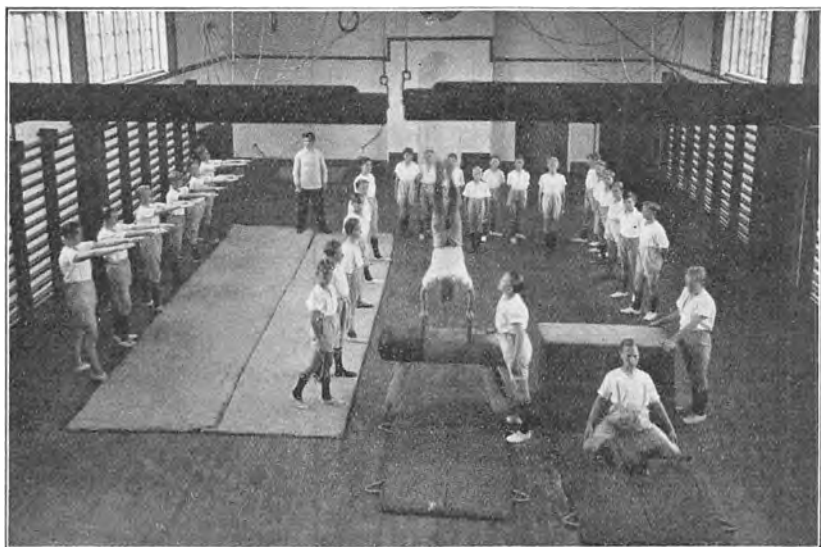
Skoleudvalgets Forhandlingsprotokol i 60erne og 70erne giver Smaabilleder af forskellige Forhold fra den Tid.

1866 misbilliger Ministeriet, at der slet ingen Mulktering har fundet Sted i 1865, skønt Forsømmelserne har været betydelige. Foranlediget heraf vedtoges det at forlange maanedlige Forsømmelseslister indsendt fra Friskolen. Angaaende Sine

Mikkelsen, som *atter* har forsømt Haandgerningsskolen *hede* Maanedene, vedtog man at henvende sig til hendes Husbond, Bødker Falkenberg.

I Anledning af, at Skolebud Jens Christian Jensen er „bortrømt“, vedtog man at konstituere Arbejdsmand Lars Chr. Larsen. I Larsens Instruks 1869 hedder det bl. a.: „Han besørger alle Skoleværelser, Trappen og Gangene tilbørligt fejede og renholdte, ligeledes befrier han Skolens Borde, Bænke og Pulte flittig for Støv. 2 Gange aarlig skures alle Gulve; Inventaret, Vinduer og Døre vaskes og afsæbes, Kakkellovnene pudses.“

I Skoleinspektørens Forslag til en Reform af Gymnastikundervisningen (1878) hedder det: „Siden Ministeriets Cirkulæreskrivelse af 17. Maj 1861 . . . er der saavidt mig bekendt hidtil intet sket fra Kommunens Side for ogsaa at fremme dette



Gymnastiktide 1925.

Hadrup fot.

Undervisningsfag . . . Efter Undervisningsplanen har hver Klasse vel haft 2 Timer Gymnastik om Ugen (i Sommermaanederne); men 12 à 15 Timers Undervisning . . . aarlig bør vist rettere anses som det almindelige Timetal, nogen Klasse har faaet.“ Grunden til det ringe Timetal er Savnet af Gymnastiklokale, idet Øvelser i det fri ofte maa indstilles paa Grund af daarligt Vejr.

De to ældste Klasser i Skolen faar nu Adgang til den private Realskoles Gymnastikhus, i alt 4 Timer ugentlig fra 1ste Maj til 1ste Oktober, mod en Godtgørelse til Realskolen af 50 Kr. aarlig; de yngste Klassers Gymnastikundervisning foregaar som hidtil.

I Juli 1882 nedsatte Byraadet en Kommission, bestaaende af Skoleudvalget, Skolekommissionen og Skoleinspektøren for at tage under Overvejelse en eventuel Sammensmeltning af Borgerskolen og den private Realskole. Skoleinspektøren udarbejdede ogsaa et

Forslag, som Skolekommissionen tiltraadte; men som Skoleudvalget af økonomiske Grunde ikke turde tilraade, og Byraadet var enig med Skoleudvalget. Realskolen havde et aarligt Tilskud fra Stat og Amt af 2500 Kr., som det ingenlunde var sikkert, den kunde beholde som kommunal Institution; men skulde disse Tilskud mistes, vilde de bestaaende Skoleforhold økonomisk set være fordelagtigere for Kommunen. Ved Kateket Kleffels Forflyttelse i 1884 blev Spørgsmaalet atter rejst, men paany udsat, indtil Haabet om at faa Kateket-embedet genbesat glippede (se „Lærerembeder og Lærere“). Da blev Spørgsmaalet brændende. I 1885 er Friskolens Elevantal 192, og en ny (5te) Klasse er oprettet. Skolen har nu i alt 7 Lærere. Men selv denne Udvidelse er utilfredsstillende. „Betalingskolen har saa faa Timer til sine særlige Fag, at disse kun bliver til liden Nytte. Dens flinke Børn maa tidligt op i ældste Klasse, hvor de saa sidder hen uden at kunne gøre ret Fremgang i deres bedste Skoleaar.“ I Friskolen er det meget værre, Klasserne er overfyldte, Børnetallet vokser stærkt, man ønsker eetaarige Klasser (dvs. 7 i alt). Byraadet vedtog for sit Vedkommende Sammensmeltningen den 2. September 1885, men først 24. Maj 1887 forelaa Ministeriets Approbation paa den ny Skoleplan. Det var paa høje Tid; thi Friskolens Elevantal var ved Skoleaarets Begyndelse (1. Maj) 245, og der var kun fem Klasser, af hvilke yngste havde 64 Elever. Der foretoges dog straks en Deling af denne Klasse.

Ved den Omorganisation, som altsaa fandt Sted 1887, deles Byens Skolevæsen i fire Afdelinger:

*Borgerskolen* faar 7 Klasser, i hvilke der gives Fællesundervisning. Den har Elever fra 7 til 14 Aar.

*Forberedelsesskolen* har 2 eetaarige Klasser (ligeledes med Fællesundervisning) for Børn i Alderen 7 til 9 Aar. Fra denne Afdeling gaar Pigerne over i

*Døtreskolen*, hvor der er 3 Klasser (de to ældste toaarige). Undervisningen afsluttes ved 14 Aars Alderen. — Drengene fra Forberedelsesskolen gaar til

*Realskolen*, hvis Undervisning er anlagt saaledes, at den gennem 4 Klasser, hvoraf den ældste er toaarig, giver en afrundet Undervisning, passende for dem, der forlader Skolen ved 14 Aars Alderen, og i Løbet af to Aar derefter forbereder til Præliminæreksamen.

I Borgerskolen er Undervisningen gratis, i de andre Afdelinger erlægges Skolekontingent: 2 Kr. maanedlig i Forberedelsesskolen, Døtreskolen og de to yngste Realskoleklasser, 3 i tredie Realklasse, 4 i fjerde og 12 Kr. maanedlig de to sidste Aar.

Undervisningsfagene er først og fremmest de sædvanlige, naturligvis ikke Fag som Sløjd og Husgerning; kun Drengene har



Gymnastik. (Pigegymnastik var ukendt ved Skive kommunale Skolevæsen til 1895; i de almindelige Folkeskoleklasser blev Faget først indført i dette Aarhundrede.) Borgerskolen har endnu ikke Natur-

lære og Tegning, Døtreskolen har heller ikke Naturlære, men derimod Tegning og Tysk. I Realskolen, der forbereder til en statskontrolleret Eksamen, er Fagkredsen givet ved det Maal, der skal naas af Realskoler, Fransk er valgfrit, men ogsaa i dette Fag gives Undervisning.

Skolen beholdt den private Realskoles Tilskud fra Staten: 2000 Kr. Heraf skal Halvdelen anvendes til Fripladser. Amtets Tilskud: 500 Kr., beholdes ligeledes, til Gengæld skal der gives to Fripladser til Elever fra Amtsråds kredsen. —

Forbedringen af Byens Skoleforhold er øjensynlig, hvad den videregaaende Undervisning for Drengene angaar; men ogsaa for den tidligere Friskole (nu Borgerskolen) betegner Omorganisationen et Fremskridt, dels ved et noget forøget ugentligt Timetal, dels ved, at det — om end ikke ligefrem fastsat i Skoleplanen — saa dog var den almindelige Antagelse, som Ministeriet senere bekræftede, at „der ordentligvis ikke i nogen Klasse . . . maa være over 40 Børn“. At dette Tal til Tider alligevel blev overskredet havde sin Grund i, at Fremskaffelsen af Lokaler ikke kunde holde Trit med det stærkt voksende Elevtal.

Døtreskolen virkede ikke tilfredsstillende. Den søgtes af meget faa Børn og var af den Grund urimelig dyr. Skoleinspektøren indberetter, at den ved Udgangen af 1889 kun tæller 23 Børn, fordelt i 3 Klasser med 12, 6 og 5 Elever. I Begyndelsen af 90erne ophæves den, „efterhaanden som Eleverne forsvinder af Klasserne ved Konfirmation og Udmeldelse af Skolen“, og Pigerne fra ældste Forberedelsesklasse rykker nu ligesom Drengene op i Realskolen, hvor der altsaa bliver Fællesundervisning.

Om denne Fællesundervisning siger Skoleudvalget, „at det er principmæssigt rigtigt, at Fællesundervisning af Drengene og Piger i Realskolen indføres fra de nederste og yngste Klasser successivt opefter i de øverste Klasser med ældre Elever“. Skolekommissionen derimod udtaler, at den „efter Erfaringer andetsteds anser Pigers Optagelse i Realskole for tjenlig til at fremme Flid og god Tone hos Drengene, og mener en tilbørlig Inspektion i Stand til at afvende al Skade for Pigerne, selv om disse ikke optages før i senere Skolealder“. Efter denne Anbefaling for Pigers Optagelse i Realskolen fortsætter Skolekommissionen længere fremme i Shrivelsen: „ . . . almindelig Forberedelseseksamen (Præliminærexamen) maa anses for kun lidet afpasset for Piger“. Det har vel saa været Kommissionens Ønske, at Pigerne efter at have sat Skik paa Drengene vilde forlade Realskolen ved 14 Aars Alderen.

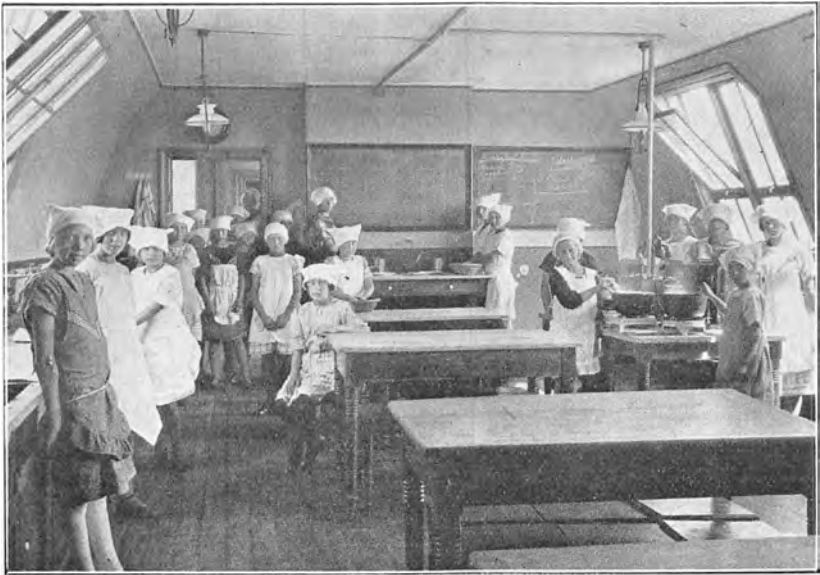
Det maa synes underligt, at man indfører Fællesundervisning i Realskolen og samtidig gaar den modsatte Vej i Borgerskolen, hvor alle Klasser med Undtagelse af 7ende fra Maj 1894 deles i en Dreng- og en Pigeafdeling, saa at Børnene undervises i Dreng- og Pige-



klasser og — stik imod Skoleudvalgets ovenfor citerede Opfattelse — først det sidste Skoleaar faar Fællesundervisning.

Vi gør os vist ikke Skyld i nogen Fejltagelse ved at formode, at Hensynet til at faa Klasserne fyldt har haft nogen Indflydelse paa Autoriteternes Stilling til den da i Tiden stærkt omdisputerede Fællesundervisning.

Var 90erne en forholdsvis rolig Tid med Hensyn til Skolebyggeri, saa var der til Gengæld saa megen mere Uro i Skolens indre Virksomhed, en Uro, som varede ved til efter Aarhundrede-



Husgerning 1925.

Hadrup fot.

skiftet. Der ændres og laves om, man overvejer endogsaa at nedlægge Realskolen og afskedige nogle Lærere.

Sagerne fremmes ikke altid under skøn Enighed mellem Byraad og Skolekommission. En opstaaet Tvist (1892) om Oprettelse af ny Klasser, hvilket Skolekommissionen finder paakrævet, maa til Ministeriets Afgørelse. Skolekommissionen fremsætter sin Anskuelse over for Ministeriet, og hertil føjer Byraadet sine Bemærkninger. At Temperaturen har været høj, viser følgende Slutbemærkning: „ . . . vil det formentlig tilstrækkelig tydeligt heraf fremgaa, at Byraadet har aabent Øje for Skolevæsenets Betydning og Udvikling og en aaben Haand til i den Anledning at foretage det fornødne, saa det synes lidet nødvendigt at paakalde det høje Ministeriums Hjælp til yderligere Fremme af denne Sag“. —

Paa den Tid, Loven om Mellemskolen blev givet (1903), var Skive Skolevæsen (Byskolen) delt i to Dele, en *Realskole* og en



*Borgerskole.* I den første var der Fællesundervisning (undtagen i Haandgerning og Gymnastik). De yngste Klasser kaldtes *Fællesklasser*, de fire ældste *Realklasser*. I Borgerskolens tre yngste Klasser var der Fællesundervisning og Halvdagsundervisning. Ved Udgangen af 3die Klasse kunde Forældrene vælge imellem fortsat Halvdagsundervisning eller Heldagsundervisning (ca. 36 Timer om Ugen) for deres Børn. *Halvdagsklasserne* deles i Drengeskoler (med Formiddagsundervisning) og Pige-skoler (med Eftermiddagsundervisning), i *Heldagsklasserne* er der Fællesundervisning; begge Afdelinger giver Undervisning i eetaarige Klasser til 14 Aars Alderen; men Heldagsklasserne faar „en fyldig Borgerskoleundervisning“. (Deres særlige Fag er Geometri og Tysk.)

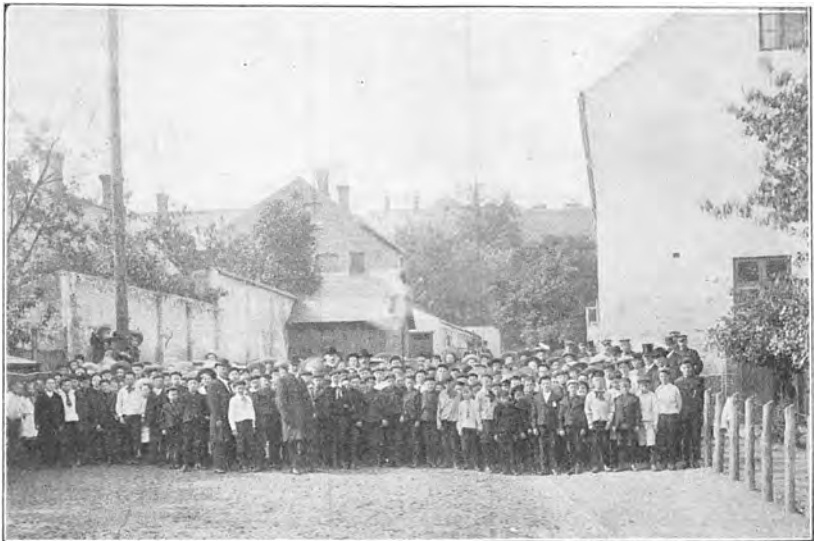
Da der indførtes Mellemskoleordning, ophævedes disse Klasser efterhaanden, og Skolen blev delt i: *Grundskolen*, *Hovedskolens almindelige Afdeling* og *Mellemskoleafdelingen* med *Realklassen*. Overalt i Skolen gives nu Fællesundervisning for Dreng og Piger.

I 1ste og 2den Grundskoleklasse maa Elevantallet ikke overstige 23; i 3die og 4de Klasse sættes Tallet 28 og i 5.—7. Klasse (Hovedskolens alm. Afdeling) 35 som Maksimum. Timetallet er betydeligt. Pigerne, der er haardest spændt for, har allerede fra og med 4de Klasse 33 Timer om Ugen, Drengene slipper med 29. I Mellemskolens Klasser undervises 36 Timer om Ugen, i en enkelt har Pigerne endog 37. Mellemskoleeksamen afholdtes første Gang i 1908. —

I den første Tid efter 1887 havde kun Realskolen Lokaler i Bygningen ved Frederiksgade; men som Skolevæsenet blev større, flyttede flere og flere Klasser derop, og Skolen i Østergade blev efterhaanden kun Bygning for Halvdagsklasserne (senere Hovedskolens alm. Afdeling). Det længe attraaede Maal: at samle alle Skolens Afdelinger paa samme Sted i Byen, opnaaedes 1907, da den ny Skole toges i Brug.

Den gamle Skole havde udtjent. Bag dens Mure var der i 55 Aar øvet en Gerning, som — om den var stor eller lille — dog havde sat sit Præg paa de mange Hundreder af Dreng og Piger, der i Aarenes Løb var gaaet ind og ud ad Skolens Dør. Den pragtfulde Række Hestekastanietræer foran Bygningen havde ydet Nattely til Himlens Fugle, hvis mangestemmige Koncert hver Sommermorgen havde hilst Børnene velkommen. De to Pæretræer i Skolegaarden havde paa en anden, men ikke mindre kærkommen Vis været Børnene til Opmuntring, især den Dag i Aaret, deres rige Gaver blev uddelt. Hvad vilde nu den ny Skole bringe af Sorger og Glæder? —

Siden 1907 er der ikke foretaget større Forandringer af de Forhold, der sædvanligvis omtales i en Skoleplan; der er dog indrettet en halvårig 8nde Klasse for Børn, som har gennemgaaet 7ende uden at have naaet Udskrivningsalderen, og Skoleaaret begynder (siden 1914) 1ste April. Men i øvrigt er der i Skolens indre Forhold, i selve Undervisningen og Arbejdets Tilrettelægning m. m. sket gennemgribende Forandringer, som det vilde føre for vidt at komme nærmere ind paa. Eftermiddagsundervisning efter Kl. 4 er ophørt, ja, Regelen er, at Børnene er fri Kl. 3. Klasselærersystemet, efter hvilket Læreren har de fleste Fag — ofte alle — i



Fra Skoleindvielsen 1907: Før Afmarchen fra den gamle Skole.

sin Klasse og følger det samme Hold Børn fra Aar til Aar, er for længe siden indført i Grundskolen og Hovedskolens alm. Afdeling. I Mellemskolen følger Faglæreren de samme Elever gennem Skoleafdelingens fire Klassetrin. Moderne Undervisningsmidler anvendes, og som tidligere nævnt er der Læsestue, Børnebogsamling, Lysbilled-lokale osv. Husgerning er indført som Fag for de ældste Piger i den almindelige Afdeling, og nu indføres Sløjd for Drengene.

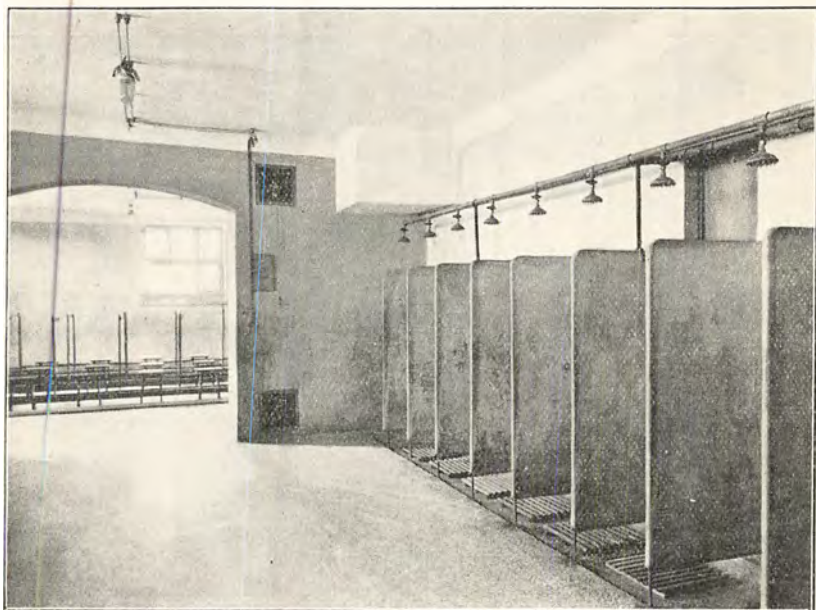
Der er (fra 1. Maj 1907) gratis Skolegang for Kommunens Børn i alle Skolens Afdelinger undtagen Realklassen, men her gives et meget stort Antal Fripladser. Alle Undervisningsmidler udleveres nu (fra 1925) gratis til Børnene, for saa vidt Forældrene ønsker det.

Skolelæge fik man ikke, skønt det var paatænkt 1907. I 1922 undersøgt Skolebørnenes Tænder for Kommunens Regning; men

deres Istandsættelse blev Forældrenes Sag. I Vintertiden faar Børnene hver 14de Dag et varmt Bad paa Skolen.

Der gaves i nogle Aar Eleverne Adgang til gratis Skolebespisning (Middagsmad); men denne Virksomhed standsede igen paa Grund af manglende Tilslutning.

Renholdelsen af Skolelokalerne koster Kommunen ca. 12000 Kr. om Aaret (opgivet efter Regnskabet for 1923—24). Otte Koner møder ved Skoletidens Ophor for at gøre rent, og om Morgen, før Skoletiden begynder, tørres Støv af.



Badehælder i Asylgades Skolebygning.

Hadrup fot.

I Skolen (ved Asyl- og Frederiksgade) undervises nu (<sup>31/12</sup> 1925) 848 Børn, fordelt i 36 Klasser. Tallet er en Del lavere end for nogle Aar siden. —

— — —

I Efteraaret 1918 oprettedes en kommunal *Ungdomsskole for Piger* med Fagene: Syning, skriftlig Dansk, Regning og Sundheds- lære. Skolen fik stor Tilslutning, saa Eleverne maatte deles i tre Hold, der hvert fik Undervisning en Eftermiddag om Ugen fra Kl. 2—7 i Tiden Oktober til Marts. Næste Aar oprettedes tillige en ny Afdeling med Undervisning i Køkkengerning.

— 1920 ønsker alle de indmeldte Elever Undervisning i Skole- køkkenafdelingen, hvorfor den anden Afdeling nedlægges.

Ved Indmeldelsen i Efteraaret 1923 meldte der sig kun 5 Deltagere. Undervisningen blev indstillet, men næste Vinter var der atter et tilstrækkeligt Antal. Ved Undervisningens Begyndelse i Oktober 1925 var der indmeldt 24 Elever.

### *Anden Benyttelse af Skolens Lokaler.*

Siden Skolebygningen i Østergade blev opført, har talrige Foreninger, Institutioner og Enkeltmænd med Byraadets Tilladelse benyttet Lokaler paa Skolen i forskelligt Øjemed. Borger- og Haandværkerforeningen holdt fra 1868 til 71 Søndagsskole for Lærlinge i Borger-skolens Lokaler. Da Industriforeningen i 71 overtog Lærlingeundervisningen, udvidede denne samt oprettede en „Haandgerningsskole“ (Snitteskole — Sløjdscole) for ukonfirmerede Drengene over 10 Aar, fik disse Skoler ogsaa Lokaler i Østergades Skole, og Undervisningen foregik her i 20 Aar, nemlig til 1891, da „Teknisk Skole“ toges i Brug.

Den private Pigeskole havde Lokaler i den gamle Realskole. Handelsskolen har fra 1887 og Arbejdernes Aftenskole fra 1907 benyttet Skolelokaler i Bygningerne ved Frederiksgade og Asylgade. Folkebiblioteket fandtes, saa længe det var Kommunens Ejendom, paa Skolen.

Adskillige af Skolens Lærere og Lærerinder har paa Tider, da der ikke var saa mange Fornøjelser for Skolebørn som nutildags, samlet flere eller færre af Skolens Elever til nyttige og adspredende Fritidssysler i Skolens Lokaler, Pigerne f. Eks. til Syskole, Drengene særlig til Gymnastik. Ogsaa voksne har i Skolens Klasseværelser modtaget Undervisning i dette eller hint af Lærere ved Skolen.

Der er holdt Søndagsskole i Østergades Skolelokaler. Indre Mission har holdt Møder paa Skolen. Kristelig Ungdomsforening har laant Sangsal og Naturhistoriesal. Frivilligt Drengeforebund og Spejderne ligesaa. Ogsaa Lysbilledlokalet og Gymnastiksalene er benyttet af de to sidstnævnte Foreninger. Dansk Kvindesamfund har til forskellige Tider laant Sangsal, Haandgerningssal og Gymnastiksal. Der er holdt Forældremøder i Gymnastik- og Sangsal. Ja, endog Foreningen „Bort med Tobakken“ har engang andraget om Tilladelse til at benytte et Klasseværelse, men fik Afslag.

Gymnastiksalene har været stærkt benyttet, væsentligst til Gymnastik. Foruden de allerede nævnte har Privatskoler, Gymnastikforeninger, 11te Skyttekreds, Idrætsklubben, 10ende Bataillon, som var indkvarteret her en Tid under Verdenskrigen, med flere øvet Gymnastik der. Viborg Amts Husflidskreds har i 1912 haft Udstilling i Gymnastiksalen.

Endvidere benyttedes et stort Antal af Skolens Lokaler ved Folketingsvalg, paa den Tid Afstemningen for hele Valghredsen foregik i Skive. Skolen havde i saadan Anledning en ekstra Ferie paa tre Dage.

Paa Skolens Loft opbevaredes i nogle Aar det Lazaretinventar, som indkøbtes efter Tyfusepidemien 1909. I Nordfløjens Kælder var der i Krigsaarene indrettet Folkekøkken. Nu og da har husvilde faaet anvist Lejlighed paa Skolen, dog har intet Klasseværelse været beslaglagt i den Anledning.

Endelig har snart et, snart et andet af Skolens Kælderrum været Laboratorium for Tilberedning af det Giftbrød, hvormed man søger at rydde Byens Fjender, Rotterne, af Vejen.

*Skolefællesskabet med Landsognet. Braarup Skole.  
Skivehus Skole.*

Indtil 1845 har Skive Landsogn og Skive Købstad fælles Skolevæsen. Skolerne i Egeris og Lund havde dog i Tidens Løb, i alt Fald fra 1835, faaet større Betydning. Børnene blev helt fri for den urimelig lange Skolevej ind til Skive Borgerskole, idet „en Lærer underviser afvekslende“ i Landsognets Skoler om Sommeren; om Vinteren derimod er han kun knyttet til den ene af Skolerne, medens der antages en Vinterlærer til den anden. I hver af Skolerne er der nu et Værelse til Lærerne, medens „Omgangslærerne“ i Aarene efter 1817 fik „Nattehold efter Omgang hos Gaardbeboerne“. 1835 var der i hvert af Landsognsdistrikterne 20 skolepligtige Børn, i 1845 var der 33 i søndre Landsogn og 22 i vestre. Skolerne hørte i alle Henseender — altsaa f. Eks. i økonomisk Henseende — ind under Skive Købstads Skoledistrikt.

Men ved den af Kancelliet den 22. Juli 1845 approberede Skoleplan faar hver af Kommunerne sit særskilte Skolevæsen. Samtidig ordnes det med Skolefællesskabets Opløsning forbundne Pengemellemværende saaledes, at der indtræder en Afviklings- og Overgangstid indtil Udgangen af 1890; ved det Tidspunkt er Pengemellemværendet helt afgjort, og først da skulde saa ogsaa hele Forbindelsen mellem Kommunerne med Hensyn til Skolevæsen ophøre.

Blandt andre Bestemmelser, der er knyttet til denne Ordning, er den, at det skal „være den lokale Bestyrelse (senere hedder det „Byraadet eller efter dettes Bemyndigelse Skoleudvalget“) overladt med Skoledirektionens Samtykke at bevilge, at enkelte Beboere af Skive Landsogn, som maatte have nærmere til Byens Skole, søge denne og omvendt, naar saadant kan ske, uden at de respektive Skoler



overfyldes, eller anden Ulempe flyder deraf, dog at vedkommende vedblive at yde deres Skolebidrag til den Kommune, hvortil de høre“. Det var de stedlige Autoriteters Ønske, at Gammel og Ny Skivehus vedvarende skulde høre til Skive Købstads Skoledistrikt; men det vilde Kancelliet ikke tillade.

Vi lader nu 45 Aar drage forbi, idet vi dog under deres Forbifart lægger Mærke til, at Skoleplanerne af 1877 og 1887 indeholder den samme — ovenfor citerede — Passus; men Aaret 1890 maa vi undersøge nøjere.



Braarup Skole 1925.

Hadrup fot.

Der er opstaaet Meningsforskel mellem Landsogn og Købstad angaaende Forstaaelsen af ovennævnte Forhold. Sogneraadet erkender, at hele Fællesskabet ophører med Udgangen af 1890, men hævder, at Retten til gensidig at benytte hinandens Skoler desuagtet vedbliver, fordi Ophøret af denne Ret ikke er udtrykkelig nævnt.

Byraadet mener derimod, „at de respektive Skolevæseners Pligter og Rettigheder overfor hinanden maa følges ad, og saasart de gensidige Krav paa Andel i Skoleindtægterne ophøre, maa ogsaa den gensidige Forpligtelse til at modtage den anden Kommunes skolepligtige Børn være bragt ud af Verden“.

Byens Raad har ogsaa andre Kort paa Haanden: Selv om Sogneraadets Opfattelse maatte være rigtig, er det ikke nogen ubetinget Ret; denne er udtrykkelig betinget af, at de respektive Skoler „ikke overfyldes“, og at ingen „anden Ulempe“ flyder



deraf. Men Købstadens Skoler maa betegnes som overfyldte (Aaret efter at en ny Skole med 6 Klasseværelser er opført), og ogsaa „anden Ulempe“ er til Stede: „hver Elev i Borger-skolen koster Kommunen henved 30 Kr. om Aaret“, og Eleverne i de andre Afdelinger „betydeligt mere“ (i 1923—24 gennemsnitlig for hele Skolen: 188 Kr. pr. Elev), „saa at det er en betydelig Udgift for Kommunen at have over et halvt Hundrede af Landsognets Børn søgende Byens forskellige Skoleafdelinger“. — Og Raadet kan ikke nægte sig selv den Fornøjelse at stille sin Bypatriotisme til Skue over for Skoledirektionen, som det skriver til, selv om det derved maa vige lidt bort fra den juridiske Fortolkning af Bestemmelsens Ordlyd; det fortsætter: „Dette Skoleforhold er ganske sikkert en medvirkende Aarsag til, at stedse flere af Byens Indbyggere tage Ophold i Landsognet lige op til Byens Grund, og saaledes uden at deltage i Byens Byrder have Adgang til at nyde godt af Byens gode og billige Skoler“.

Slutningen lyder: „Byraadet maa saaledes bestemt holde for, at hvorledes Approbationen end forstaas i den omtvistede Henseende, maa Fællesskabet i enhver Henseende ophøre med Udgangen af dette Aar“.

Inden Udgangen af Aaret kommer der dog en Overenskomst i Stand. Børnene fra den Del af Braarup, der ligger Vest for Horsensvej og Syd for Gammelgaards Jorder, henvises til Egeris Skole, og Købstaden betaler til Landsognet 24 Kr. aarlig for hver. Børnene fra Gamle og Ny Skivehus's Jorder henvises til Borger-skolen i Byen, og Landsognet betaler til Købstaden 36 Kr. aarlig for hver.

Gaar Børn fra Landsognet i Byens Betalingsskoler, skal der naturligvis desforuden erlægges Skolekontingent af Forældrene. Ordningen gælder fra 1. Januar 1891. Opsigelsesfristen er et Aar. Sogneraadet opsiges Overenskomsten til Ophør fra 1. Januar 1893, efter at et Forsøg paa at naa til Enighed om at fortsætte er strandet. (Byraadet tilbyder at ændre de ovenfor anførte Beløb, saa at de bliver 30 Kr. begge Steder, da denne Sum er Købstadens direkte Udgift pr. Elev; for et lavere Beløb kan man ikke indlade sig paa at modtage Landsognets Børn.)

Allerede nu tænker man paa at bygge en Skole i Braarup; men Haabet om senere at kunne slutte ny Overenskomst med Landsognet faar Byraadet til at indrette Skolen paa „Gammelgaard“ (se Side 217); dermed mener man tilmed at kunne spare 300 Kr. om Aaret. Besparelsen blev dog vistnok højst 250 Kr.; thi Ministeriet forlanger, at den ueksaminerede Lærerinde, som ansættes, skal lønnes med 650 Kr., medens Byraadet kun har regnet med 600 (ingen Bolig).

Siden Maj 1895 har J. K. Simonsen, der indtil da var ansat ved Byskolen, været Lærer for Børnene i Braarup, først ved Skolen paa „Gammelgaard“ (se Billedet Side 210), saa længe den eksisterede, derefter ved Hedemarkens eller, som den nu hedder, Braarup Skole, „der udelukkende modtager Børn fra det til Byen hørende Distrikt,

som ligger Øst for Aaen og Syd for Jernbaneviadukten, og i hvilken der undervises efter de for Skoler paa Landet gældende Bestemmelser“. Skolen bestod af 2 Klasser med Fællesundervisning. Ældste Klasse undervistes om Sommeren 2 Dage, om Vinteren 4 Dage om Ugen, yngste Klasse omvendt. Fra November 1920 blev der ansat en Forskolelærerinde med Lønning i H. t. Lov af 4de Oktober 1919, og Skolen fik nu 3 Klasser med Hverdagsundervisning. Simonsens Løn blev først fra Oktober 1919 bragt i Overensstemmelse med de øvrige Læreres. I Braarup Skole undervises nu 76 Børn (<sup>31</sup>/<sub>12</sub> 1925).



Braarup Forskole 1925.

Hadrup fot.

Skivehus Skole begyndte under samme beskedne Forhold som Braarup Skole, nemlig med lejet Lokale (se under „Byens Naboer“) og med 1 Lærer; men medens Bebyggelsen i Braarup ikke hidtil — i alt Fald ikke før de allersidste Aar — har givet Løfte om nogen stærk Udvikling af Distriktets Skole, voksede den ny Bydel paa Skivehus's Jorder saa hurtigt, at man i Landsognet gennemlevede lignende Vanskeligheder med Hensyn til at skaffe Plads som i Købstaden; og i 1925 laa der i det indlemmede Distrikt en købstadordnet Skole med 6 Klasseværelser, Gymnastiksal og Embedsbolig for Overlæreren, med ca. 230 Elever, fordelt i 7 Klasser, og med 6 Lærere og Lærerinder. — Skivehus Skoledistrikt opretholdes efter Indlemmelsen, og Skolen fortsætter sin Virksomhed uden væsentlige Forandringer. Forhandlinger om en anden Ordning hører Fremtiden til.

*Lærerembeder og Lærere.*

Der har alle Dage bestaaet en vis Forbindelse mellem Skole og Kirke. Skolen blev grundlagt paa kirkelige Midler, og Kirkens Embedsmænd: Sognepræst, Provst og Biskop, er endnu delagtige i Skolens Tilsyn og Styrelse. Denne Forbindelse er dog af langt ringere Betydning nu, end den var forhen, da visse Stillinger i Kirkens og Skolens Tjeneste var forenede, da en væsentlig Del af Lærerlønnen hidrørte fra Kirken og kirkelige Embeder, og da endelig Skolekommissionen — det vilde i Realiteten sige Sognepræsten — var den Myndighed, som ikke alene havde det nærmeste Tilsyn med



Skivehus Skole 1925.

Hadrup fot.

Skolens Gerning, men tillige var den nærmeste til at tage Initiativet til Forbedringer.

Skoleanordningen af 1814 søgte at føre det gejstlige Element ind i selve Undervisningen, idet den udtaler, at Førstelæreren bør være ordineret Kateket. I Overensstemmelse hermed har man i 1817 givet det taalmodige Papir den Paategning, at Førstelæreren ved Skive Borgerskole skal være ordineret Kateket og udnævnes af Kongen. De to andre Lærere, der tænkes ansat, skal have hver sine kirkelige Forretninger: Andenlæreren skal være Organist, Tredielæreren Kirkesanger og Klokker. Men medens det før hed: „Sognets Kirkesanger og Klokker var hidtil Skive Bys eneste Skolelærer“, har man nu byttet om paa Leddene og sat Lærerstillingen som Nummer eet. Denne „Rangfølge“ vandt dog ikke Hævd: ca. 100 Aar senere kaldtes den Lærer, der sad inde med Kirke-

sangerstillingen, ikke Lærer, han kaldtes Kantor, overensstemmende med Digteren Wessels Ord:

„En Skrædder, som er Helt, er ikke Skrædder mere:  
Den Titel, som er størst, tilkommer os blandt flere.“

Lærerrækken, der opstilledes 1817, skar man imidlertid Toppen af. Skoleplanen af 1835 nævner ingen Kateket, Førstelæreren er Kirkesanger og Klokker, Andenlæreren Organist, flere Lærerembeder findes ikke. Først ved Skolevæsenets Omorganisation 1845 bliver det til Alvor med Kateketen, hvis Embede udvikler sig til Stillingen som Skoleinspektør og Religionslærer; desuden har han nogen gejstlig Virksomhed, for hvilken han oppebærer Højtidsoffer.

Kateketerne blev her ikke længe; de søgte Præsteembeder og forflyttedes efter nogle Aars Forløb. *Conrad Sophus Nygaard* var her fra 1846 til 1854, derefter kom *Otto Christian Buchholtz* (1854—62), saa fulgte *Peter Andreas Ingerslev* (1863—69), han afløstes af *Edv. Rich. Math. Eller* (1870—75). Eller faar 1871 den uvisse Indtægt Højtidsofferet afløst med et fast aarligt Vederlag af 200 Rigsdaler. Afløsningssummen tilvejebringes ved Ligning paa Formue og Lejlighed, uden at Personer uden for Folkekirken maa medtages i Ligningen.

Den sidste Kateket, *Vilh. Conrad Ludvig Kleffel*, Ellers Eftermand, kom hertil 1876 og blev forflyttet i Sommeren 1884. Da man paa den Tid forhandler om Overtagelse af Realskolen, faar Opslaget om det ledige Kateketembede følgende Tilføjelse:

„Kateketen skal være villig til, saafremt en anden Ordning af Skolevæsenet maatte iværksættes, at fratæde Inspektørvirksomheden og paatage sig en noget forøget Præstevirksomhed, alt imod en Forøgelse af Embedets Indtægter.“

Efter to forgæves Opslag melder der sig een Ansøger, nemlig en teologisk Kandidat med 3die Karakter; men ingen ønsker denne Tredierangs-Teolog, og nu fremsættes Forslag om, at Kateketembedet omdannes til et Kapellani pro loco. Andragendet til Ministeriet er udførligt motiveret, og adskilligt deri kaster et Strejflys ind over Datidens Skoleforhold og Skoletanker.

Det fremgaar saaledes baade af Henvendelsen til Ministeriet og af de Skrivelser, der angaaende Sagen veksles mellem de stedlige Myndigheder, at Kateketens Inspektørvirksomhed let kan føre til Modsætningsforhold og Brydninger mellem ham og de mange Forældre og derfor — da Personerne er de samme paa begge Sider — til et uheldigt Forhold mellem Præst og Menighed. Man skulde dog ellers tro, at den, der som Inspektør stod i Spidsen for Skolen, hvortil Forældrene sendte deres Børn, og var de samme Forældres Præst, maatte have Betingelser for at kunne

komme i et netop særlig godt Forhold til Menigheden, eftersom det gamle Ord: „Den, der tager Barnet ved Haanden, tager Moderen om Hjertet“, jo ogsaa havde Gyldighed dengang. Maaske vi bedre forstaar Talen om Brydninger, hvis vi i Stedet for at tænke paa Ordsproget mindes Omkvædet paa en gammel Vise: „Han stille maa til Klø hos Inspektøren“. Den gammeldags strenge Børnetugt og stramme Skoleorden var allerede dengang i Miskredit.

Medens man altsaa ikke ønsker en Præst som Inspektør, ogsaa af den Grund, at den paatænkte Omordning af Skolevæsenet „stiler saa højt og er saa omfattende, at kun en fagmæssig Skolemand kan sættes i Spidsen for Skolen“, er det paa den anden Side de stedlige Myndigheder „magtpaaliggende at beholde en ordineret Mand til Skolens vigtigste Religionstimer“. Men „jo mere udelt . . . Skolens Religionslærer i øvrigt staar i praktisk Præstegerning (fri for de Brydninger, Inspektørstillingen medfører!), desto frugtbarere mener vi (d. e. Byraadet) hans Skoletimer kan blive“.

Der var dog een Ting, de gode Mænd skulde have overvejet lidt nøjere, nemlig hvor i Lærerrækken Kapellanen burde staa. Heldigvis opdager Stiftamtmanden, at han er anbragt et galt Sted, og hele Historien: Andragende og Forslag til Skoleplan, sendes tilbage fra Skoledirektionen sammen med en Erklæring, hvori det bl. a. hedder:

„ . . . synes det mig upassende eller dog mindre passende, at den kongelige Embedsmand, Kapellanen, er sat ind som Tredielærer efter to andre Lærere, hvoraf den ene i alt Fald ikke faar kongelig Udnævnelse . . . Mig forekommer det rigtigst, at han aldeles ikke nævnes i Lærerrækken, men at der derimod efter denne tilføjes: Den for Skive og Resen Menigheder beskikkede Kapellan pro loco er det . . . paalagt at varetage Religionsundervisningen med indtil 20 Timer ugentlig . . . “

Saaledes blev det, og Kongen bifalder 1887, at Embedet oprettes; men Byen havde da været uden en „ordineret Mand til Skolens Religionstimer“ i 3 Aar. 8 Aar senere vilde Savnet næppe have været stort; thi i 1895 udtaler Byraadet, „at det anses for heldigt, om Præstegerningen helt blev adskilt fra Skolegerningen“, og 1901 andrager det Ministeriet om at blive fri for Kapellanen som Lærer, hvilket bevilges fra Marts 1902. —

Kirkesanger- og Kordegnsforretningerne m. m. var derimod lige til Udgangen af 1906 knyttet til et Lærerembede; dettes sidste Indehaver var *Johannes Hansen*. Kantor Hansen, som han almindeligvis kaldtes, gjorde adskillige forgæves Forsøg paa at faa Højtidsofferet afløst med et fast aarligt Vederlag. Dels var det en forældet og ubehagelig Maade at modtage en Del af Lønnen paa, og dels var der hvert Aar nogle, som undlod at erlægge Offeret. Restanterne ansættes fra 1881 til at svare et bestemt Beløb, fra 10 Øre til 2,50 Kr., for hver af de tre Højtider i Forhold til deres skattepligtige Indtægt; men Kantor Hansen maa selv opkræve Beløbene.



Omsider bifalder Kongen, „at Højtidsofferet til Kordegnen i Skive Købstad maa afløses for bestandig fra 1. Januar 1889 at regne med



Lærerpersonalet først i 80erne.

Fra venstre: Lærerne M. Pedersen, Becker, Kiilsgaard, Joh. Hansen, Pastor Kleffel.  
Lærerinderne Fru Givshov, Frk. Møller og Frk. Lund.

et fast årligt Vederlag af 700 Kr.“ Paa Grund af nogle Indlemmelser i Købstaden af Skivehus's Jorder forhøjes Afløsningssummen dog senere til 720 Kr. For kirkelige Forretninger fik Kantoren des-



uden: Kirkesangerløn 100 Kr., Offer fra Landsognet — ikke afløst — ca. 230 Kr., samt Accidenser ca. 1150 Kr.

For Undervisningen var det ikke heldigt, at Kantoren (saavel som Kapellanen) ofte maatte forsømme Skolen for at varetage kirkelige Forretninger; men Byraadet fandt ingen Anledning til at imødekomme Kantor Hansens Andragende om Nedsættelse i hans ugentlige Timetal (1889), hvilket dog kunde have bødet en Del paa det uheldige Forhold. At dette er „uheldigt for Skolen og virker forstyrrende paa Undervisningen“, er Autoriteterne paa det rene med i 1901, men „for Kantorens Vedkommende kan det vel vanskeligt blive anderledes“. 5—6 Aar senere blev dog Kantorembedet skilt fra Skolen. Johs. Hansen vedblev at være Lærer, indtil han efter Ansøgning fik sin Afsked med Pension fra 30. November 1915. Han havde da virket ved Skive Skolevæsen i 35 Aar (fra 1. Decbr. 1880).

Det gejstlige Element i Skolens daglige Ledelse forsvandt med Kateketembedets Nedlæggelse, og den Ordning, der samtidig blev indført, var paa et Par uvæsentlige Punkter nær den samme, som gælder den Dag i Dag. Skolen fik en Inspektør for hele Skolevæsenet — han blev tillige Overlærer for Realafdelingen (senere Mellemskoleafdelingen) — og en Overlærer for den almindelige Folkeskoleafdeling (foreløbig Klasserne i Østergades Skolebygning). Forskellen er væsentligst den, at Rollerne er byttet om (fra 1924), saa at Inspektøren tillige er Overlærer ved Grundskolen og Hovedskolens almindelige Afdeling, medens Overlæreren nu har den daglige Ledelse af Mellemskoleafdelingen.

Den anden Afgivelse bestaar i, at medens begge Skoleledere nu (fra 1919) har kongelig Udnævnelse, var dette ikke Tilfældet for Overlærer Beckers Vedkommende. Hermed forholdt det sig saaledes:

Ved Kateketens (Pastor Kleffels) Forflyttelse 1884 blev det overdraget Lærer *P. Becker* midlertidigt at varetage Inspektørforretningerne, og Becker fungerer da som Skoleinspektør i tre Aar. Da Omordningen af Byens Skolevæsen fuldbyrdes 1887, er det Forudsætningen, at Realskolens Bestyrer, cand. artium *C. Hasseltiis*, skal være Skoleinspektør med kongelig Udnævnelse, og da Skolen endvidere „i Kapellanen beholder en kongelig udnævnt Embedsmand, have vi (d. e. Byraadet) ment, at Beskikkelsen af Skolens Inspektør (hermed menes Borgerskolens Overlærer) kunde foregaa som ved almindelige Lærerembeder“ (dvs. beskikkes af Skoledirektionen).

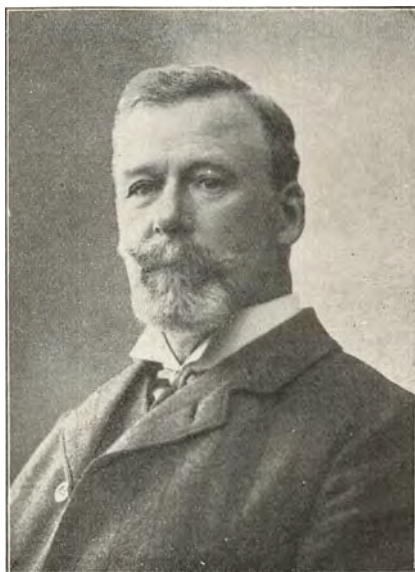
Dette sidste har Ministeriet intet imod, og Becker bliver Overlærer; men det opslaar Inspektørembedet ledigt. Der indkom 7 Ansøgninger, som sendtes til Byraadets Erklæring. „Efter et Udkast fra Formændene for Skolekommission og Skoleudvalg vedtoges det

at svare med en indstændig Anbefaling af Hasselriis's Valg", og Hasselriis udnævntes da ogsaa.

Overlæreren skulde undervise 36 Timer om Ugen ligesom de øvrige Lærere, Inspektøren derimod kun 30. Dette Tal nedsattes dog allerede 1889 til 18, og efterhaanden som Aarene gik, ændredes Timetallet ogsaa for Overlærerens Vedkommende. Ifølge Skoleplanen af 1905 er det 32, senere nedsattes det til 26 og fra April 1920 til 20 Timer om Ugen.

I 1887 var Overlærerens Løn 300 Kr. og Inspektørens 800 over ældste Lærerløn; de senere Lønningssregler er givne ved Love, der har været gældende for hele Landet, i Forbindelse med de personlige og Dyrtids-Tillæg, som Kommunen Tid efter anden har tilstaaet Lærerne.

Da en ny Skolelov blev givet 1899, maatte det klares, om Overlærer Becker, der jo manglede den kongelige Udnævnelse, skulde lønnes paa anden Maade end andre Overlærere. Heldigvis svarer Ministeriet, „at Andrageren (Becker) uden Hensyn til det ommeldte Forhold . . . maa have Ret til Lønning som Overlærer“.



Overlærer Becker.

Hasselriis var Skoleinspektør til sin Død (1913). I 26 Aar havde han været ansat ved Byens kommunale Skolevæsen; men til hans Virksomhed i Skive maa ogsaa regnes den Tid, da han var Bestyrer og Lærer ved den private Realskole, og han naaede saaledes gennem ca. 40 Aar at øve Lærergerning her i Byen.

Hasselriis's Eftermand var *J. C. Hartelius* (1913—20), efter ham kom *Chr. Høirup* (1920—24), og siden 1924 har *Hj. Kjems* været Skoleinspektør.

Becker virkede ved Skive Skolevæsen i 47 Aar, deraf de 32 som Overlærer. Han blev ansat 1872, og i 1919 søgte han sin Afsked. Han var da 70 Aar. — Efter Becker blev *Hj. Kjems* Overlærer (1919), og 1925 udnævntes *V. Sørensen* til Overlærer ved Mellemskoleafdelingen.

Hvis man optalte alle de Lærere og Lærerinder, som de sidste hundrede Aar har virket ved Skive kommunale Skoler, vilde man naa til et stort Tal. Man maatte for at betegne deres Navnes Begyndelsesbogstaver benytte de fleste af Alfabetets Tegn adskillige Gange. Antallet for de første 50 Aar alene vilde dog næppe imponere, Skolevæsenet var paa den Tid lille, og Folk — hvad Livsstilling de end havde — nærede ikke i saa høj Grad som nu Trang til at skifte Opholdssted.



Skoleinspektør Hasselriis (Tegning af Frk. Else Hasselriis).

Lærerpersonalet har naturligvis her som i Landets øvrige Byer været den *Lønning og Lønningsmaade* undergivet, som Lovene til enhver Tid bestemte. Interessant er det at se, hvorledes man i Skive gennemførte Bestemmelsen i Anordningen af 1814 om, at „enhver Skolelærer bør tillægges saadan Løn, som findes at staa i Forhold til hans vigtige og møjsommelige Arbejde“.

Se engang, hvorledes man vilde sørge for Kateketfamilien! Man vilde (1817) give Kateketen fri Bolig „for sig og Familie“ paa Skolen; endvidere Brændsel in natura, nemlig „8 Læs Skudtørv à Læsset 30 Snese og 10 Læs Hedetørv à Læsset 12 Snese“; Korn til Brød og Grød (6 Tdr. Rug, 8 Tdr. Byg, 5 Tdr. Havre) skulde ligeledes leveres in natura; Mælk, Smør, Ost og nogle Faarelaar var ogsaa nødven-

dige Husholdningsvarer, derfor skulde han have Ret til Græsning til 1 Ko og 4 Faar (paa Byens Fællesjorder) og Fourage til Vinterbrug: 2 Læs Hø à 32 Lispund og 4 Læs Halm à 24 Lispund. Saa er det da ogsaa heldigt, at man vilde sørge for Udhus til Brændsel, Kreaturer og Foder. I fast Pengeløn skulde der ydes ham 200 Rdl. (Sølv), og desuden skulde han som Vederlag for sin Præstegerning have Højtidsoffer af Menigheden.

Andenlæreren skulde have 50 Rdl. (Sølv) i Stedet for Bolig til sig og Kreaturerne, et Par Læs Tørv mindre end Kateketen, ogsaa knap saa meget Korn; derimod var Græsningen, Fouragen og den faste Pengeløn ens for begge Embeder. Som Organist skulde han have Accidenser, der anslaaes til 20 Rdl. (Sedler).

Tredielæreren skulde som Løn have „et frit Værelse med Varme i Skolebygningen for sin Person“ og 3 Tdr. Rug, 6 Tdr. Byg in natura, desuden Degne- og Klokkerembedets Indkomster, som sammenlagt udgjorde ca. 235 Rdl. (Sedler).

Men som man skar Toppen af Lærerrækken (se Side 243), skar man Toppen af Lønningerne.

I Skoleplanen af 1835 er baade Græsningen, Fouragen og Havren forsvundet (Hedetørvene er derimod erstattet med Skudtørv), og disse Løndelev kommer ikke igen. 1845 fastsættes Kateketens Lønning saaledes: 6 Tdr. Rug, 8 Tdr. Byg, 300 Rdl. (Sølv), 25 Rdl. til Brændsel, og Bolig for en Familie i Skolebygningen (se Side 212).

Andenlærerens Løn er 100 Rdl. ringere; men han har en lille Biindtægt, idet han „for at besørge Skolens Værelser tilstrækkeligt opvarmede (faar) 5 Rdl. aarlig“.

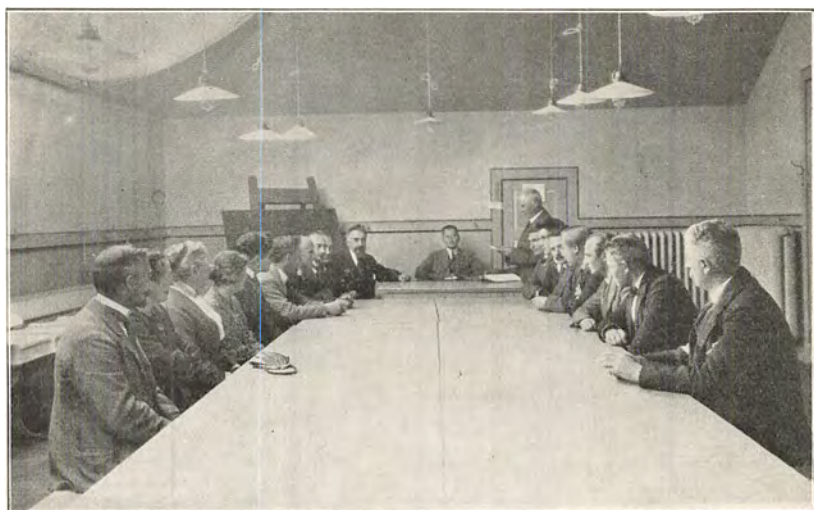
Tredielæreren faar samme Korn- og Pengeløn (de 5 Rdl. fraregnet) som Andenlæreren, men hverken Bolig eller Brændsel.

Senere hen i Aarhundredet modtog Lærerne bl. a. 50 eller 35 Tdr. „Byg efter Kapitelstakst“, indtil Byraadet fastsatte denne Lønningsdel til 10 Kr. pr. Td. (1891). Til de senere Lønningsdele hører ogsaa Bolig eller Vederlag derfor, Vederlag for Brændsel osv. Lærerne har maattet sande Ordsproget: Den enes Død den andens Brød; thi kun  $\frac{1}{3}$  af Antallet maatte være „i den for dem bestemte ældste Lønningsklasse“, og altsaa var en yngre Lærers Udsigt til Lønforhøjelse i høj Grad afhængig af ældre Kollegers Afgang.

I Henhold til Skoleanordningen af 1814 tildelte man Lærere *Gymnastiktimer som Ekstratimer* uden Vederlag; man tog ikke Hensyn til, at det var Lovens Mening, at der for saadan Undervisning burde ydes „ekstraordinære Belønninger“ af indtil 20 Rdl. Da der 1878 fra Skolens Side foreslaas en Forbedring af Gymnastikundervisningen (se Side 229), har man ogsaa tænkt sig, at der for de Timer, der foregik i Gymnastikhuset, skulde ydes 40 Kr. aarlig eller ca. 25 Øre pr. Time. Vederlaget sattes til 30 Kr. Men ved Skoleplanen af 1887 faar 5 Lærere tilsammen 30 ugentlige Gymnastiktimer uden Vederlag. Spørgsmaalet gaar denne Gang paa de

fem Læreres Initiativ til Ministeriet, som efter indhentet Erklæring fra Gymnastikinspektøren udtaler, at Lærerne bør have Vederlag, beregnet efter den Betaling, de faar for de øvrige Timer; men at det ønskeligste, „Antagelsen af en særskilt Gymnastiklærer, . . . næppe længer vil kunne udsættes“. Ministeriets Ønske imødekommes, idet pens. Stabssergent *Hartten* antages 1889 for 700 Kr. aarlig. —

Det nuværende Lærerpersonele har mødt Forstaaelse hos Byens Raad, naar det paa Grund af Tidernes Ugunst har andraget om



En Del af Skolens Lærere ved et Møde 1925.

Hadrup fot.

(Fra venstre: Thiesen, Frk. Thomsen, Fru Fischer, Frk. Kaas, Aa. Pedersen, Wiinberg, A. L. Andersen, P. J. Pedersen, Bjerregaard, Overlærer Sørensen, Skoleinspektør Kjems, Irner (staaende), Myrhøj, N. S. Jensen, Winther-Hansen, Mortensen, Meldgaard, Finnestad, J. Andersen.

*Lønforhøjelse*, ligesom højeste Skala hver Gang er valgt, naar der ved en ny Lønningslovs Fremkomst har været flere Lønskalaer at vælge imellem.

Med Hensyn til Vikarhjælp paa Grund af Sygdom m. m. er der ydet Lærere visse *Begunstigelser*, som ikke er paabudt ved Lov. Byraadet vedtog 1883, at Lærernes Børn har fri Skolegang i Betalingsskolen, og denne Regel har saa vidt vides været fulgt siden, hvis Læreren har boet paa Byens Grund. Der er ydet Lærere Hjælp til Deltagelse i Kursus og Skolemøder; fra ældre Tid kan nævnes Eksempler i 1885 og 1895, og siden 1922 findes paa Skolevæsenets aarlige Budget opført et fast Beløb i saadant Øjemed.

Byraadet er heller ikke i andre Forhold Skolen vedrørende nøjedes med at indfri de Mindstekrav, Loven stiller; men ogsaa Lærernes Indsats i *Arbejdet for en Højnelse af Skolens Virksomhed* er af Betydning. En Opgørelse fra 1923 viser, at Lærernes Deltagelse i kortere og længere Kursus har været overordentlig stor, hvilket er kommet Undervisningen til Nytte, og gennem det i Henhold til Lov af 29. Marts 1904 § 30 oprettede Lærerraad har Lærerpersonalet gjort et ikke ubetydeligt Arbejde for og haft en ikke ubetydelig Indflydelse paa Ordningen af mange vigtige Spørgsmaal vedrørende Undervisningen.

For Tiden virker 30 Lærere og Lærerinder ved Skolen i Asyl- og Frederiksgade.

### *Skolevæsenets Indtægter.*

Skoleplanen af 1817 viser, at Udgifter, som ikke kunde udredes af de til Skolen henlagte Indtægter, skulde tilvejebringes ved Ligning paa Beboerne. Dette Princip er fulgt siden; men medens der tidligere har været lignet en særskilt Skoleskat, tilvejebringes fra 1868 (Købstadkommunalloven) de fornødne Summer i Forbindelse med de til de øvrige kommunale Udgifter nødvendige Beløb gennem den almindelige kommunale Ligning. Skolens Stilling som kommunal Institution er derved blevet nøjere præciseret, og heri er der ikke sket nogen Forandring ved den Omstændighed, at Staten nu yder — endog meget betydelige — Tilskud til Folkeskolens Drift; man maa tværtimod sige, at paa Skolevæsenets Omraade er der en vis Tendens til at udvide Rammerne for Kommunernes Selvstyre.

De tilbageværende, fra ældre Tid stammende særlige Skoleindtægter betyder ikke meget for Bestridelsen af Kommunens nuværende Udgifter til Skolevæsenet; i Overensstemmelse med Skolens i regnskabsmæssig Henseende rent kommunale Karakter opføres de — med Undtagelse af Skolekontingent — ikke paa Skolens Driftskonto, men indgaar paa de Konti i Kommunens Regnskab, hvor de efter deres Beskaffenhed hører hjemme. (Indtægt af Jorder, Kapitaler og Legater. Andre Indtægter.) Derved er deres Oprindelse og Formaal — maaske dog med Undtagelse af Legaternes og Skolemulkternes — trængt noget tilbage i Folks Bevidsthed, og det har derfor Interesse at faa dem historisk belyst.

Blandt Skive Købstads Aktiver staar opført Matr. Nr. 81 (5440 □ Al.) i Svinekær, Værdi 300 Kr.; og gaar vi tilbage til Kommunens Status pr. 1. April 1909 eller til en tidligere Status, finder vi desforuden en anden Parcel, vi i denne Forbindelse interesserer os



for, nemlig Matr. Nr. 100 (20690 □ Al.) i Hedemarken (Braarup), Værdi 150 Kr. Disse to Grunde blev ved Udskiftningen (se Side 130) tildelt Skolevæsenet.

Vi overværer i Tankerne en Auktion paa Skive Raadhus den 5te Maj 1881. Skolelodderne m. fl. skal paa ny bortlejes paa 8 Aar. Auktionen har været bekendtgjort i Skive Avis og ved Trommeslag. Konditionerne oplæses, og vi mærker os, at Englodden i Svinekær „maa alene bruges til Høslæt og Græsning; Hedemarkslodden skal dyrkes og drives forsvarligt og navnlig tilbørlig gødes“. Lodderne opraaes hver for sig til Bortleje fra Mikkelsdag 1881 til Mikkelsdag 1889. Drejer S. P. Melgaard af Skive blev højestbydende paa Englodden, 12 Kr. 50 Øre i aarlig Leje. Jens Christian Jensen i Bilstrup giver Bud paa Hedemarkslodden for Morten Eriksen af Skive Hedemark, han faar Hammerslag paa Budet 10 Kr. i aarlig Leje.

Under Overvejelserne angaaende Braarup Skoles Beliggenhed havde man Matr. Nr. 100 i Tanke; men man valgte en anden Plads. 1909 solgtes Parcellen til Thomas Dyhrberg af Braarup for 200 Kr.; men Svinekær Englod er endnu i Kommunens Eje.

Skive Kommune ejer Tiendebank Obligationer, oprindeligt til et Beløb af 21500 Kr. (nu 19500). Denne Kapital stammer ogsaa fra en tidligere Skoleindtægt.

Ifølge hgl. Reskript af 12. Maj 1824 tilflyder Konge-, Korn- og Kvægtienden af Thise Sogn Almueskolevæsenet i Skive, dog erlægges deraf aarlig 10 Tdr. Byg in natura til Thise Sogns Skolevæsen. Nettoindtægten af Thise Tiende deltes fra 1845 mellem Købstad og Landsogn i Forholdet 4:1; men fra 1891, da Landsognets Gæld til Købstaden var betalt (se „Skolefællesskabet med Landsognet“), tilfaldt Tienden udelt Købstaden. Der holdtes hvert Aar Auktion over Kornet.

Som Eksempel paa Indtægten af Jorderne og Tienden anføres Overslaget for 1890:

Thise Tiende in natura .....	Kr. 840,00
do. efter Kapitelstakst .....	- 60,00
Skolens Jorder .....	- 25,50
	<hr/>
	Kr. 925,50
Fragaar Skatter og Landsognets Andel i Thise Tiende	- 200,20
	<hr/>
Nettoindtægt...	Kr. 725,30

Skoleplanen af 1845 anslaaer Værdien af Thise Tiende til i alt 200 Rdl. aarlig.

Skive Skolevæsens Andel i Thise Tiende blev afløst 1914 med en Kapital paa 21591 Kr. 25 Øre. Kommunen modtog 21500 Kr. i Tiendebank Obligationer og 91 Kr. 25 Øre i Kontanter.

En Indtægtspost paa Skive Købstads Regnskab betegnes som „Afgift af Præsteembedet“. Denne Indtægt stammer fra 1803.

Det residerende Kapellani i Skive nedlagdes den 12te August 1803, og der paalagdes i den Anledning Sognekalder (Præsteembedet)

en aarlig Afgift af 60 Rdl. (120 Kr.) til Skive Skole. Da Landsognets Skolevæsen fra 1845 blev skilt ud fra Købstadens, fastsattes, at  $\frac{1}{5}$  af Beløbet (96 Kr.) skulde tilfalde Byens Skole og  $\frac{1}{5}$  Landsognets. Efter Indlemmelsen faar Købstaden det hele.

En Indtægt, som baade Byraad og Skole helst saa svinde ind til intet, er Skolemulkterne, Bøderne for ulovlige Forsømmelser (af Børn i de almindelige Folkeshuleklasser). Formaalet med Bødebestemmelsen, der findes i Anordn. af 1814 og — i en lidt anden Form — i Lov af 29. Marts 1904, har aldrig været at skaffe Skolevæsenet en Indtægt, men derimod at begrænse Skoleforsømmelserne, der særlig før, men ogsaa i Tiden efter 1814 var foruroligende. Beretningerne for Aarene 1921—25 viser fortsat Nedgang i de forsømte Dages Antal, nemlig 614, 480 $\frac{1}{2}$ , 330 $\frac{1}{2}$ , 328 $\frac{1}{2}$  og 201. Skolemulkterne beløb sig Aar 1925 til 65,71 Kr. (Skivehus Skole ikke medregnet.)

Skolemulkterne er *Skolelegaternes* Modsætning. Medens hine ikendes som Straf for ulovlige Forsømmelser, uddeles disse som Belønning for Flid og god Opførsel til Elever, der ikke ved visse Fundatsbestemmelser er udelukkede fra at komme i Betragtning. De faar ydermere Karakter af Flids-, Opførsels- og Opmuntringspræmier derved, at de uddeles uden Ansøgning, men efter Lærernes, særlig Klasselærerens Indstilling. Den samlede Legatkapital er nu ca. 3200 Kr. (Se i øvrigt under „Legater“, i Afd. V.)

## PRIVATE BØRNESKOLER

Tonen i den danske „Christendomsskole“ (se Side 205) var raa. Mange af dens Elever kom uden for Skoletiden i slet Selskab. Tiggere, Lediggængere o. desl. var der nok af i de fattige danske Købstæder, ogsaa „Flokke af ørkesløse Børn, som opvoksede i Uvidenhed ved Tiggerkæppen“. Skolebørn, der søgte saadan Omgang, førte den raa Tone ind i Skolen, og „naar Læreren ej tør straffe Eder og Banden eller anden Ugudelighed, saa frygter skikkelige Folk for at lade deres Børn komme i publique\*) Skoler“. „Skikkelige Folk“ slog sig derfor sammen i Selskaber og oprettede private Skoler; Hensigten var efter ovenstaaende snarere at beskytte Børnene mod umoralsk Paavirkning fra slette Kammeraters Side end at skaffe dem en fyldigere Undervisning, end den offentlige Skole kunde give. Frem for alt burde *Smaabørn* forskaanes for den offentlige Skole, de blev undervist i Begyndelsesgrundene af Enker, af-

\*) offentlige.

takkede Underofficerer, gamle Jomfruer o. a.; men den Undervisning, de fik, var som Regel under al Kritik.

Ogsaa Skive har utvivlsomt haft Privatskoler af ovenfor omtalte Art før Aar 1800, selv om det er vanskeligt, maaske umuligt, ligefrem ved Navne og Aarstal at paapege deres Eksistens; og de til Grund liggende Motiver til deres Oprettelse og Bestaaen kan — om end afdæmpede og tillempede efter Tiden — følges gennem det 19. Aarhundredes private Skoler for mindre Børn.

Privatskolebevægelsen tog imidlertid ogsaa en anden Retning. Der var Trang til Skoler, som uden at forberede til Universitets-



Hjørnet af Torvestræde og Østergade 1919.

I Østergade Nr. 4 (Bygningen med den høje Trappe) har flere private Skoler haft Lokale.  
(Hugo Matthiessen fot.)

studier — hvilket jo var Latinskolens Opgave — kunde bibringe Eleverne en bedre og fyldigere Dannelse end de forhaandenværende offentlige Skoler. Med dette fælles Kendemærke oprettedes private Skoler af i øvrigt vidt forskellig Karakter. Efter de officielle Indberetninger fandtes der 1801 i hele Danmark uden for Hovedstaden dog kun 17 med i alt 334 Elever.

Den eneste, der nævnes i Viborg Stift, er *Leths Opdragelsesanstalt* for Drengene. Æren for denne Skole tilkommer altsaa Pastor Leth, hvis Reform af det offentlige Skolevæsen i Skive og Skive Landsogn vi tidligere har hørt om (se Side 205 ff).

Af Beretningen synes det at fremgaa, at Pator Leth er Skolens Stifter, men ikke dens Bestyrer. Den har to Lærere. „Opdragelses-

anstalt“ maa ikke tages i Ordets nuværende Betydning, Skolen har været en Slags Kostskole.

I Indberetningen fra 1801 hedder det om Leths Skole:

„Opragelsen er egentligen bestemt for den videnskabelige Dannelse. Til den Ende er der kun 1 Klasse, og Undervisningen den samme for alle Elever. Disse ere nu 4, og iblant 4 andre, som ere paa Prøve, vælges blot 2. Bestyreren vil bestandig indskrænke sig til det Antal af 6. Iblant de 4 antagne er en Gratist. For den physiske Dannelse og den ædlere, den moralske, anvender Bestyreren al muelig Flid. Den roesværdige Iver, hvormed Institutets Stifter arbejder ikke allene til den private, men endogsaa til den offentlige Opragelses Opkomst, gjør ham i en dobbelt Henseende agtværdig.“ —

Privatskoler oprettes og nedlægges, købes og overdrages, skifter Bestyrer og skifter Navn, og Beretningerne om dem er som oftest sparsomme. En Udredning af Skive Købstads Privatskoleforhold gennem Tiderne er en Opgave, som Forfatteren af nærværende Afhandling ikke vover at give sig i Kast med; efterfølgende er derfor kun spredte Oplysninger om nogle private Skoler, der paa en enkelt Undtagelse nær vil kunne erindres af Folk, som har levet i Skive en længere Aarrække.

Nærmest ved et Tilfælde kom for Dagen en gammel Skoleprotokol fra 1840'erne, paa hvis første Blad der med regelrette latinske Bogstaver staar: „Efterretninger om Privatskolen i Skive“. Den pyntelige, smukt udførte gotiske Skrift, hvormed de følgende ca. 70 Sider er beskrevne, giver os straks en Anelse om, at Bestyreren, cand. theol. *Chr. Harðer*, er et Menneske, der ynder god Orden, og vi bestyrkes heri ved at læse den Instruks, han har givet for Ordensduksene i Skolen, og som er et af de „Midler, hvormed jeg har søgt at fremme Orden i Skoleværelset, saavel i som udenfor Læsetiden, og hvormed jeg tillige har villet vænne Eleverne selv til Orden“.

Det kunde være fristende at citere et længere Afsnit af denne Instruks; thi det er et ikke ubetydeligt Ekstraarbejde, et ikke ubetydeligt Ansvar og en ikke ubetydelig Myndighed, der gives de Dreng, der fungerer som Ordensduks. Svarede Virkeligheden til det, der staar paa Papiret, synes det, som om Læreren ene og alene har kunnet hellige sig Undervisningen, medens alt det andet gik af sig selv. Et og andet er efter Nutidsbegreber næppe pædagogisk forsvarligt, og det er tvivlsomt, om det kan betragtes som en formildende Omstændighed, at Stillingen som Ordensduks gik paa Omgang.

Slutningen af Instruksen lyder saaledes:

„Viser en Elev sig formedelst Uorden ushikket til at være Ordensduks, da skal han, for at afvænnens hermed og gøres shikket til sin Bestilling, i 2 Uger efter hinanden udføre alle Ordensduksens Forretninger, under Tilsyn af den forrige Ordens-

duks, der dog selv intet udfører, men kun holder den forsømmelige til Orden — alt under Lærerens Tilsyn.“

Alle Elever, store som smaa, gaar i Skole 6 à 7 Timer daglig: om Sommeren fra 8 til 11 og fra 2 til 5 à 5½, om Vinteren 9 til 12 og 1 til 4 à 4½ (Dagslyset maa udnyttes); de Elever, der læser Latin, har desuden 1 Time daglig i dette Fag efter den almindelige Skoletid. Naar saa dertil regnes Lektuelæsningen hjemme, har Arbejdsdagen haft en tilstrækkelig Længde saavel for Eleverne som for Læreren. Harder var eneste Lærer.

Da Chr. Harder overtog Bestyrelsen af Skolen i Maj 1843, „bleve af de Elever, der under den forrige Bestyrer havde frekventeret samme,



Kirhegade 1919. I denne Gade har flere Privatskoler haft Lokaler.  
(Hugo Matthiessen fot.)

12 anbetroede min Undervisning“, og senere indmeldtes 6 ny. (Elevantallet svinger omkring 18.) „Disse 18 Elever blev fordelt i 3 Partier“ (Hold).

Lad os se paa de Gutter, om vi skulde kende nogle af dem! Der sidder paa øverste Parti *Caspar Ring*, Søn af Købmand Carl Ring til Skive Mølle, 10 Aar. Han er fritaget for Fransk og Matematik, til Gengæld læser han Latin, „ganske efter samme Maalestok og Methode, som anvendes med Disciplene i nederste Classe i Viborg Cathedralskole“. Caspar er noget ung for det Hold, det kniber, særlig med Tysk Stil, han faar „maadelig“ ved Eksamen i Oktober 1843; men ogsaa de andre Karakterer, f. Eks. Skønskrivningskarakteren, lader noget tilbage at ønske. Hovedkarakteren bliver g? Ved næste Halvaarseksamen opnaar han dog g, og i Efteraaret 1844

sættes han i Viborg Katedralskole. Senere træffer vi ham som Læge i Skive og som en meget virksom Formand for Skoleudvalget. De mange Skrivelser, han som Skoleudvalgsformand udfærdiger, og hans Førelse af Skoleudvalgets Forhandlingsprotokol viser, at hans Haandskrift vel maa vurderes til mere end det g<sup>?</sup> og g, han i sin Skoletid opnaaede i Skønskrivning; men den er langt fra letlæselig.

Den tre Aar yngre Broder, *Peter*, er heller ikke stiv i skriftlig Tysk, men han opnaar alligevel mg i Hovedkarakter ved Eksamen i April 1848.

*Peter Dige*, Søn af Købmand Dige, faar ug<sup>?</sup> i Hovedkarakter og bliver Nr. 2, da han som 14aarig Dreng er til Eksamen, han overgaas kun af sin jævnaldrende, Jacob Poulsen, Søn af Urmager Poulsen, Skive, *han* har —  $\frac{1}{22}$  mere. Meget i Skive minder os endnu om den gamle Konsul Dige.

Vi gaar Rækken igennem og finder flere Navne, der har Interesse. Vi ser Sønner af Pastor Aagaard, Postmester Holm, Købmand Essemann, Prokurator Øllgaard, Købmand Beckmann, Gæstgiver Grønning, Prokurator Thorup, Naalemager Tørsleff, Konsul Friis; Plejesønner af Doktor Bøjesen og Apoteker Jørgensen; Sønner af Selvejer Esper Boel i Vester Lyby, Møller Revsgaard til Vium Mølle, Proprietær Bering til Staarupgaard osv.

Vi gennemgaar Karaktererne, der blev givet ved Halvaarseksamen den 18. April 1848. Protokollen er i Orden, underskrevet af Censorerne (Fædre) og Bestyreren, og vi vender Bladet for at læse videre. — Der er ikke mere, kun de ubeskrevne Blade, der fylder mere end tre Fjerdedele af Protokollen. Fantasien har frit Raaderum.

Navnet Harder er jo ikke ukendt i Skive; men cand. theol. Chr. Harder synes ikke at have hørt til den Slægt.

Blandt 60ernes Privatskoler træffer vi *T. Barners*, en Skole for Dreng og Piger. Desuden er der Aftenskole for Dreng og Piger med Undervisning i de „almindelige Skolevidenskaber“ og Tysk.

*Adjunkt Smiøths Skole* i Brogade (Slotsgade) har 2 Klasser. Forældrene indbydes til Eksamen.

*Frøken Christine Munksgaards Skole* i Østergade 4 overtoges af Frøkerne Sørensen, der underviste i Skolen (se længere fremme).

Først i 70erne havde „Skive og Omegns private Realskole“ eller „Hasselriis's Skole“, som den ogsaa kaldtes efter Bestyreren, cand. art. Caspar Wolfsen Hasselriis, Lokaler i Kirkegade Nr. 9. Hasselriis havde (vistnok 1873) overtaget Skolen efter en tidligere Bestyrer.

I 1876 dannedes Aktieselskabet „Skive private Realskole“. Dette Selskab tilbød at overdrage Kommunen den tegnede Aktiekapital, 13200 Kr., rentefrit og mod et mindre aarligt Afdrag, hvis Kommunen



vilde oprette en Realskole med den da bestaaende „lille Præliminærsamen“ som Maal for Undervisningen; men Byraadet var fuldstændig utilbøjeligt hertil. Derimod afstod det 5240 □ Al. Grund „af Markedspladsen ud til Frederiksgade“ til Realskolen, og paa denne Grund opførtes Skolebygning og Gymnastikhus. Grunden ansattes til en Værdi af 600 Kr., som ikke skulde forrentes, men for hvilke der gaves Pant i Bygningen. Kun i Tilfælde af, at Realskolen



Lærerpersonalet ved Realsholen først i 80'erne.  
P. Winding, Hasselriis, Kleffel, P. C. Petersen, Frk. Schou.

ophævedes, skulde de 600 Kr. udbetales. Skive Kommune viste ogsaa paa anden Maade sin Interesse for Realskolen, idet den gav den et aarligt Tilskud paa 500 Kr., „imod at Skolens Bestyrelse afgiver et i Forhold til Skolepengenes Størrelse og Kommunens Tilskud svarende Antal“ halve Fripladser, „hvilke Pladser skulle besættes med Børn fra Borgerskolen“. Pladserne skulde opslaaes ledige af Privatskolens Bestyrelse og „besættes efter Andragende fra vedkommende af Byens Skolekommission ifølge Indstilling af Borgerskolens Inspektør“. Fra 1. Januar 1883 forhøjedes

Kommunens Tilskud til 750 Kr. uden Forøgelse af Fripladsernes Antal. Skolen faar ogsaa Tilskud fra Amtet (500 Kr.), fra Skive Bank (200 Kr.) og (vistnok fra 1881) 2000 Kr. aarlig i Statstilskud. Af disse sidste skal de 1000 Kr. gives til Fripladser.

Den Bygning, som opførtes, er nu den ældste Del af Kommuneskolens Nordfløj; Hasselriis's Skole flyttede derhen i Eftersommeren 1877; men Bygningen benyttedes ikke blot som Realskole, dertil var den for rummelig: Hasselriis havde Lejlighed i Stueetagens østlige Del, og „Frk. Sørensens Pigeskole“, der tidligere havde haft Lokale i Østergade (Nr. 4), disponerede over en Del af 1ste Sal, hvor der

foruden Klasseværelser var Lejlighed for Frøknerne Sørensen (2 Søstre). Indgangen til Bygningen var fra Legepladsen (Syd).

I den første Tid forberedte Realskolen til den lille Præliminærskolen, fra først i 80erne til den store (d. e. „Almindelig Forberedelseseksamen“). I 1885 hedder det, at Skolen „har med 3 Lærere“ og 1 Lærerinde haft ca. 50 Børn fordelt i for det meste 4 Klasser og i øvrigt hjulpet sig igennem til at naa sit Maal med delvis Oprettelse af Klasser“. Kommunens betalende Drengeskole og denne Realskole „have hindret hinanden i at udvikles“.

1887 overtog Kommunen Skolen (se Side 230), og dermed er da dens Saga som Privatskole endt.

„Frøken Sørensens Pigeskole“ forberedte ikke til nogen Eksamen; men den gav bl. a. Undervisning i Tysk, Engelsk og Fransk. Den blev ikke husvild ved Skolebygningens Overdragelse til Kommunen; thi i Overenskomsten hedder det, at den Del af Realskolen, „som nu benyttes til privat Pigeinstitut, og for hvilken betales i aarlig Leje 600 Kr., forbliver, indtil Aktiekapitalen er udbetalt, til Afbenyttelse for et privat Pigeinstitut, til en ikke højere Leje end den nuværende“. Men da der fra Begyndelsen af 90erne gives Pigebørn Adgang til Realskolens Klasser og dermed Adgang til at indstille sig til Præliminærskolen, er den private Pigeskoles Skæbne besejlet, og da der ved det kommunale Skolevæsen indrettes Mellemskole, er dens Ophævelse nær forestaaende, det nyttede ikke, at cand. phil. *Carl Jensen* fra Lemvig, som overtog Skolen i 1900 og det efterfølgende Aar skaffede den Lokaler i en nyopført Bygning i Voldgade (Nr. 15), forandrede dens Navn til „*Skive Døtreskole*“. Et Andragende om kommunalt Tilskud til Skolen imødekommes ikke, og 1907 ophæves den. Kun Navnet, der endnu kan læses paa Bygningen, og Minderne er tilbage. —

Vort Besøg i Realskolebygningen, da denne toges i Brug, gav os Anledning til at fortælle den private Realskoles og Frk. Sørensens Pigeskoles Historie til Ende. Nu gaar vi fra Legepladsen forbi Realskolens østlige Gavl ud i Byen for at aflægge en Visit i andre af 70ernes Privatskoler. I Bødker Pallesens (nu Søren Pedersens) Ejendom i Frederiksgade (Nr. 15) har *Frk. Kiilsgaard* Skole. Vi overværer Undervisning i de almindelige Fag, i Haandgerning og Sprog. Skolen ligner Frk. Sørensens, som vi kom fra, og er en anset Skole; men Frk. Sørensens betragtes dog som Nr. eet. Frk. Agnes Kiilsgaard er Datter af cand. theol. Kiilsgaard, Lærer ved

\*) Desuden havde Pastor Kleffel undervist i Religion.

Borgerskolen. Før Skolen flyttede herop, havde den Lokale i Østergade (Matr. Nr. 131).

I Nørregade besøger vi to Skoler af en anden Art, det er Skoler for smaa Børn, der endnu er under skolepligtig Alder. Den ene er *Maren Ravns* (hun kaldes Ma' Ravn), den anden er *Jomfru Dahls*. Ma' Ravns Skole fandtes i et Hus, der laa, hvor Sallinggade nu munder ud i Nørregade (se Side 120 og Billedet Side 97), *Jomfru Dahls* Skole var i Nr. 36 (hvor der nu er Lotterikollektion).



Tinggade. (Ældre Billede.) I Huset yderst til højre holdt Oline Borresen Skole.  
(N. Jepsen fot.)

Begge disse Skoler har mange smaa Elever. I det hele er det paa denne Tid Mode at sende Børnene i Skole i ung Alder, omme i Sønderbyen (Søndergade 13) i *Gyrites Skole* (se under „Legater“ i Afd. V) og i *Jomfru Buschs Skole* i det øverste Hus i Kirkegade (Nr. 11) gaar der ogsaa en hel Del Smaaabørn. Jomfru Buschs Skole eksisterede allerede i 60erne. Ogsaa i de følgende Aartier er der en Del Skoler for Smaaabørn, f. Eks. *Oline Borresens Skole* (Tinggade, senere Slots-gade Nr. 8) i 80erne, *Frk. Sørensens* (Sønderbyen) i 90erne og Begyndelsen af dette Aarhundrede.

Nu i Tiden holder *Fru Christensen*<sup>\*)</sup> (Reberbanen Nr. 15) og *Maren Winther*<sup>\*\*)</sup> i Norgaards Arbejderhjem paa Havnevej Skole

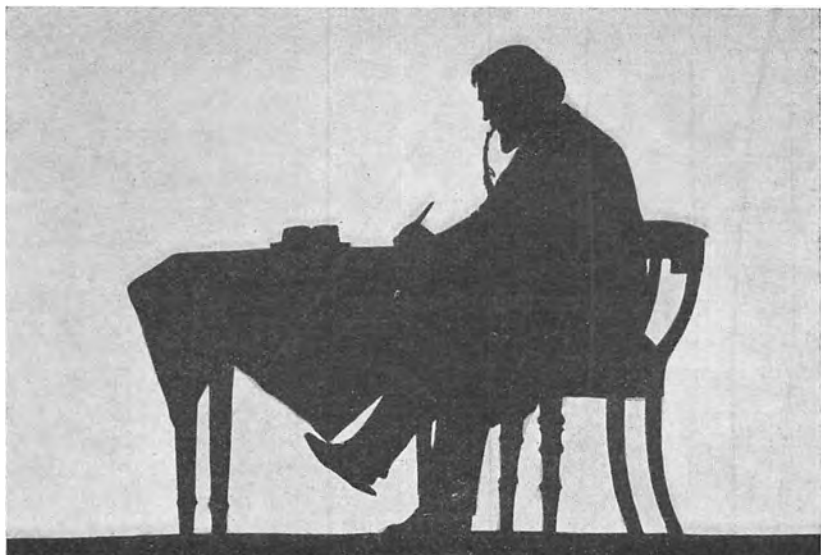
<sup>\*)</sup> 16 Elever, deraf 9 under den skolepligtige Alder (<sup>31/12</sup> 1925).

<sup>\*\*)</sup> 12 Elever, deraf 10 under den skolepligtige Alder (<sup>31/12</sup> 1925).

for smaa Børn. Maren Winthers Skole fandtes i mange Aar i Kirkegade.

Af private Skoler for undervisningspligtige Børn erindres fra 80erne *Frk. Olsens Skole*. Frk. Olsen var Lærerinde i Frk. Sørensens Pigeskole, men oprettede selv en Skole for Piger indtil Konfirmationsalderen, den havde først Lokale paa Nordbanevej, senere paa Nørre Allé. Børnene benyttede Anlæget som Legeplads.

I 90erne havde *Frk. Petersen* Skole i Torvegade (hvor Landboforeningens Kontor nu findes), den flyttedes til Nørregade (Nr. 40)



Skoleinspektør Hasselriis (Silhouet af Frk. Else Hasselriis).

og overtoges af *Fru Jespersen*. Efter at det kommunale Skolevæsen havde indført Mellemskoleordning, forberedte den Drengene og Piger til Optagelse i Mellemskolen.

Samme Maal for Undervisningen havde *Fru Poulsens Skole* (Nørre Allé Nr. 7), der ophævedes 1918, og *Frk. Alstrups Skole* (først Tinggade 1, senere Karolinegade 13, derefter Hjørnet af Nørre Allé og Havnevej), som overtoges af *Frk. Christensen*<sup>\*)</sup>, der nu er Bestyrerinde af Skolen.

Gennem den sidste Halvdel af forrige Aarhundrede spores saavel hos de stedlige Autoriteter som blandt Dele af Byens Befolkning en levende Interesse for Skolens Forbedring, en Interesse, der har

<sup>\*)</sup> 31 Elever, deraf 3 under den skolepligtige Alder (<sup>31</sup>/<sub>12</sub> 1925).

holdt sig, ja, er blevet forøget i den tilbagelagte Fjerdedel af dette Aarhundrede og ikke sjældent har affødt varme Debatter, stundom ligefrem Strid. Kampen har staaet saavel om økonomiske som om pædagogiske Spørgsmaal, og Vaabengnyet har givet Genlyd baade i den kommunale og den private Skoles Høresal. Enkelte Forhold, hvorom der opstod Strid, er berørt i denne Afhandling, om andre — af nyere Dato — bliver det kommende Slægters Sag at berette.

Hidtil har de, der havde den største Indflydelse, ment, at Skolens Forbedring bestod i: fyldigere Læreruddannelse (der er særlig tænkt paa flere Kundskaber), stærk Klassesdeling (flere Klassetrin og færre Børn i Klasserne), flere Skoletimer for Børnene, flere Skolefag, Skolens Overtagelse af mange Opgaver, der tidligere udelukkende var Hjemmenes, mildere Behandling af Børnene, større Hensyntagen til det enkelte Barns og det enkelte Hjems Ønsker osv.; men visse Tegn tyder paa, at man i alt Fald for nogle af disse Tings Vedkommende er kommet saa langt, at man er ved at overveje, om det ikke snart kunde være paa Tide at standse eller endog vende om. Meningerne er delte, og anderledes kan det ikke være; thi hvorledes skulde almindelige Mennesker kunne finde den absolut rigtige Vej, naar selv Verdens største Opdragergenier, saavel ældre som nulevende, ikke er naaet videre end til at give endog meget omdisputable Vejledninger til Udøvelsen af Undervisningens og Opdragelsens vanskelige Kunst.

*Charles Thiesen.*

## SKIVE FOLKEBIBLIOTEK

Danmark har bestræbt sig for at være i første Række, hvor det gjaldt Oplysning og kulturelle Fremskridt. Den danske Folkeskole er naaet frem blandt de bedste — takket være Mænd som Grundtvig og Kold. Det er nu praktisk talt saaledes, at alle danske Mænd og Kvinder kan erhverve sig Kundskaber ved at læse. Der er skabt Mulighed for Studium i den voksne Alder uden om „den sorte Skole“, idet der er oprettet Højskoler, Haandværkerskoler, Landbrugsskoler osv., hvor dansk Ungdom kan supplere de Kundskaber, der erhvervedes i Børneskolen, og særlig dygtiggøre sig i det Fag, der er valgt som Livserhverv.

Side om Side med denne demokratiske Skolebevægelse maatte ganske naturligt Folkebogsamlingsbevægelsen udvikles. Bøgerne er Kundskabskilderne, hvoraf der maa øses. Skolernes Lærebøger er



Oversigtsbøger, som kun kan vise Vej til Kundskabens og Videnskabens Land. Der maa større Bøger til for at nære Trangen til Viden, og hver Skilling, den virkelig videlystne kan undvære, gaar til Køb af Bøger, indtil det opdages, at den økonomiske Evne ikke svarer til den boglystne Vilje. Bøger maa vel siges at være billige i Forhold til saa meget, men man opdager snart, at Mangfoldigheden gør dem for dyre for den jævne Mands Pung.

Den læselystne og videlystne Del af Befolkningen vilde derfor — om der ingen Folkebiblioteker fandtes — være i samme tragiske Stilling som den kvikke og begavede „Hjorddreng“ i Aakjærs „Hvor der er gærende Kræfter“, der en Stormdag jager efter et Blad med Læsning — saadan tørster han efter Viden.

En saadan Situation redder Folkebogsamlingerne imidlertid Folk ud af. Særlig i de sidste 50 Aar er der rundt i Landet oprettet Bogsamlinger, hvor Befolkningen paa en billig Maade har kunnet skaffe sig Læsning til Underholdning og til Kundskabsforøgelse. Disse Biblioteker er begyndt under meget beskedne Former — oftest dannet af en Læsekrede's udcirkulerede Bøger. Saadan er det Tilfældet i Skive. Den 10. Oktober 1878 indsender Læseselskabet et Andragende til Skive Byraad om et aarligt Tilskud paa 50 Kr., mod at Selskabet af de udcirkulerede Bøger opretter et Folkebibliotek, hvor Medlemmerne af Selskabet gratis kan laane Bøger — andre Borgere for 1 Kr. aarlig. For dette beskedne Tilskud klarer Folkebiblioteket sig til 1906, da Beløbet forhøjes til 100 Kr. aarlig. 1907 stiger det til 400 Kr. inklusive Bibliotekarløn.

Med disse beskedne Midler fører Skive Folkebibliotek en besked, men nyttig Tilværelse. Der købes mange storartede Bøger, og mange Borgere har været glade for dets Eksistens.

Som Bibliotekar fungerede en af Skolens Lærere, og der blev gjort et stort og uegennyttigt Arbejde for Bogsamlingssagen. Honoraret for dette Arbejde var yderst nødtørftigt. Først i 1888 er der Tale om et Honorar paa 50 Kr., og dette stiger først til 70 og senere til 100 Kr.

Ogsaa Lokaleforholdene var tarvelige. Et Lokale paa Skolen — først i den gamle Skole i Østergade og senere i Skolebygningen mod Frederiksgade. I 1921, da Biblioteket oprettede Læsesstue, fik Biblioteket midlertidig Lokaler i Børneasylet. Derfra maatte det flytte i Sommeren 1924 — og bor nu Vestergade 9.

Det er forklarligt, at et Folkebibliotek maa begynde under beskedne Kaar, thi det er først, naar Folk faar Øjnene op for Bogens Uundværlighed i det praktiske Dagligliv, at Bogsamlingssagen faar den rette Jordbund. Rundt om i Landet har der været agiteret for



denne Sag, og det har ført til Oprettelsen af mange udmærkede Folkebogsamlinger og til, at de gamle Samlinger har udvidet deres Virksomhed. Rigtig Fart i Bogsamlingssagen kom der dog først efter Biblioteksloven af 1920 — revideret 1923 —, efter hvilken Lov Staten yder saa rundhaandede Tilskud til Kommunernes Biblioteks-virksomhed, at man fik Mod paa at tage fat.

Ogsaa her i Skive er Bogsamlingssagen inde i en god Udviklingsperiode, idet „Skive Folkebibliotek“ fra 1921, takket være Tilskud fra Kommunen, forskellige Institutioner — og sidst, ikke mindst Staten — har kunnet oprette en Læsestue i Tilknytning til Udlaansbiblioteket. Der er oprettet en Biblioteksforening for Skive og Omegn, som støtter Sagen ved at yde den væsentligste Del af sit Medlemsbidrag til Bibliotekets Virksomhed.

„Skive Folkebibliotek“ er en selvejende Institution, hvis Bestyrelse bestaar af 5 Medlemmer, de to valgt af Byraadet og de tre af Biblioteksforeningen.

I Skive By's Jubilæumsaar skal Biblioteket flytte ind i nye og til Formaålet svarende Lokaler — Kommunens og Statens Tilskud er blevet saa store, at der er al god Grund til at spaa „Skive Folkebibliotek“ en rig Fremtid.

Biblioteket har nu over 800 Laanere og er naaet til et aarligt Udlaan paa 17347 Bind. — Ogsaa Læsestuen har været godt besøgt — et Aar har der været 6632 Besøg. — Naar „Skive Folkebibliotek“ faar de ydre Rammer i Orden, skal det nok blive en Institution, som samtlige Borgere vil blive glade for at søge.

*Aage Pedersen*

## DAGBLADENE I SKIVE

Aar 1858, den 10. Maj, som var en Mandag, udkom det første Nr. af *Skive Avis*, Byens ældste Blad.

I Bladets Program udtales, at Red. „stedse med Glæde vil modtage Bidrag fra Mænd, der maatte have Evne og Vilje til at drøfte offentlige Anliggender, navnlig saadanne, der kunne have lokal Interesse for denne By og dens Omegn, og da vi erkender Nyttens af en offentlig Diskussion, vil naturligvis forskellige hinanden modstridende Anskuelser frit komme til Orde i vort Blad, dog maa Bidragene være affattede i passende Form og Tone, holde sig til den Sag, hvormod der er Tale, og udenfor Privatlivets Gebet“.

Dette Program er aktuelt den Dag i Dag. Nu har Byen fire Dagblade, som sikkert hver især kan underskrive det gamle Avisprogram af 10. Maj 1858.

*Formatet* var ikke ret stort, omtrent som „Hus og Hjem“ i 1926. Men *Indholdet* var ret alsidigt.

— Det var i Maj 1858 *den dansk-tyske Strid* om Ordningen af Holsten-Lauenborgs Forhold blev behandlet af det tyske Forbunds Komité i Frankfurt. Komitéen stod delt i et Flertal (Østrig, Preussen, Bajern, Sachsen, Würtemberg og Meklenborg) og et Mindretal (Hannover). Begge Parter stemmer overens deri, at de er yderst utilfredse med „den dansk-holstensk-lauenborgske Regering“. Allerede paa dette Tidspunkt, ca. 6 Aar før Krigen, førte det tyske Forbund et ret truende Sprog.

— *Om Landbokrisen* meddeler Bladet, at alle upartiske maa indrømme Landmændene, at de lægger langt mere Ro og Besindighed for Dagen under de uheldige Konjunkturer, end Tilfældet var med Handelsstanden for et halvt Aar tilbage. I en Konference mellem Regeringen og en Deputation fra Aarhus blev det fastslaaet, „at der ikke kan være Tale om at hjælpe de Landmænd, som har forespekuleret sig, idet de enten har troet hurtigt at kunne sælge en Ejendom med Gevinst, eller har stolet altfor meget paa de høje Sædeprisers Vedvaren“.

Deputationen for Landmændene, Amtmand *Bille Brahe*, Kancelliraad *Ingerslev* og Jægermester *Undahl*, indstillede bl. a., „at Staten ved Ophøb af Kreditforeningsobligationer bringer disse Papirer op til en højere Kurs“, og „at de offentlige Kasser ikke uden Nødvendighed opsiger Laan i Landejendomme“. Regeringen erklærede, at naar solide Ejendomsbesiddere virkelig trues med Ruin af en rent forbigaaende Pengetrang, vil det være Statens Pligt at træde støttende til.

— I Skive har man lige faaet oprettet en *Diskonto-, Laane- og Sparebank* (nu Skive Bank). Den holder Forretningsdag hver Tirsdag og byder 4 pCt. Rente af Indskud. Aktiekapitalen var 44575 Rdl., og samtlige Indlaan beløb sig til 13513 Rdl.

— Spørgsmaalet om *Obligationernes Kurs* behandles i en anden Artikel med „Dagbladet“ som Kilde. Her fremføres Tanken om Eksport af Obligationerne. De skal føres ind paa Hamborg Børs til Notering, for der er Pengene svært rigelige, og man skal ikke, som Landmændene har „været tankeløse nok til at forlange“, begære *Statens* Hjælp.

— Saa er der en politisk farvet Artikel om *de forestaaende Folketingsvalg*. Artiklen indeholder en Del Spydigheder mod Bonde-

vennernes Kandidater. Det meddeles bl. a., at *J. A. Hansen*, der siden 1849 har været valgt i Rudkøbing, nu vil stille sig i Holbæk og overlade Langeland til sin yngre Broder, „der har fungeret i Thinget som Referent for „Morgenposten“, og nu altsaa efter Bondevennernes Mening maa have erhvervet sig tilstrækkelig Dygtighed til at gaa over i Thinget selv. Det er vel imidlertid et Spørgsmaal, om Langelænderne saaledes vil lade sig gøre til et Arvestykke i den *J. A. Hansenske Familie.*“ — Det meddeles endvidere, at Pastor *Grundtvig* vil trække sig tilbage. Da Valgdagen kom, den 14. Juni

1858, blev *J. A. Hansen* valgt ved Kaaring i Rudkøbing, medens *Grundtvig* ganske rigtig opgav sit Sæde i Folketinget som Repræsentant for Kerteminde.

— Saa er der i Avisens første Nr. en morsom *Theateranmeldelse* efter Horsens Avis. Anmelderen forstaar nu, hvordan det er muligt, at saa mange Skuespillerinder „tage sig indtagende ud ved Lys og paa Theatret, medens de ved Dagens Lys er langt fra at besidde Skønhedens Magt“.

— Det er forskrækkeligt, som *der bygges paa Spekulation i Københavns Omegn*, fortæller Avisen videre. Det er blevet en sand Mani. Næppe er en Vej eller Sti anlagt, før hele



Bogtrykker L. Jensen,  
Grundlæggeren af Skive Avis.

Rækker af 5 à 6 Etagers Huse opføres, men i Reglen bliver de ikke fuldført! Det er unge Tømrere og Murere, som for at „komme tilvejs“ indlader sig paa Byggeri uden selv at eje Kapital, og saa en skøn Dag kører de fast.

„De smukke ny Taarnbygninger ved Søerne paa Nørrebro skal ogsaa være byggede paa denne Maade. Det ene Sted er fuldført, men næsten alle Lejlighederne staar ledige, og det andet kan ikke fuldføres. Entreprenøren er forsvundet og har efterladt en betydelig Underbalance.“

— *Kjerne Peter*, den gemytlige Vært i „Onkel Toms Hytte“ i Læderstræde i København, har vundet 12000 Rdl. i Hamborg-Lotteriet.

— Den 1. Maj 1858 var en Mærkedag for *den danske Kvinde*. Avisen mindes Dagen lidt bittersødt ved et Udklip af Fyns Stiftst.: *Kvinden bliver myndig*. „Vi have ingenlunde hørt til dem, der traadte i Skranken for den kvindelige Emancipation. Tværtimod, vi have . . . været de første, der rejste Fanen derimod og gjort Vort til at bekæmpe den ufornuftige Opfattelse af Sagen.“

Men alligevel. Kvinden løses ikke ved denne Lov om Kvindens Myndighed fra sine Pligter som Kvinde. Amtmand *Orla Lehmann* sagde i Rigsdagen, at Loven er „et lille Afdrag paa en gammel Gæld, som Mændene, der have Lovgivningsmagten i deres Hænder, stode i til Qvindekjønnen“.

Ja, det er nu godt nok, siger Bladet, men ser man hen til Kvindens bøjelige Karakter, saa er Lovens Konsekvenser alligevel ikke helt uden Fare. Den Skælm Amor skal vel ogsaa nok gøre sit!

Behageligt er det for de Embedsmænd, som har med Skiftevæsenet at bestille. De vil ved Loven om Kvindens Arveret med Manden blive „lidt mere frigjorte for Tidernes usalige Tryk“ (!).

Alt i alt er den 1. Maj 1858 „en for den danske Kvinde vigtig Dag“. Kvinder har nu faaet lige Adgang med Mandspersoner til Næringsdrift. Det fordres bl. a., at den næringsdrivende skal have opfyldt sine Forpligtelser over for Borgervæbning og Brandkorps m. m., men det er Bladet en Tilfredsstillelse „paa vore Lovgiveres Vegne“ at forsikre, at der herved ingenlunde er sigtet til Kvinden.

— Under *Pengekrisen i Hamborg og Altona* maatte 200 Firmaer standse deres Betalinger, deraf 146 i December 1857. 52 Firmaer gik helt fallit. Deriblandt Ed. Thiel & Co. med ca. 750000 Mk. Banko Passiver. En lang Række „stormægtige og pengestolte Firmaer“ maatte standse. De fleste fik dog Affærerne afviklede ved Administration og Akkord.

— *Husum Kvægmarked* den 6. Maj var tilført 7000 Stkr. stort Kvæg. 1600 blev usolgte. 60 smaa Stude blev solgt til 96 a 63 Rdl. Parret. Paa enkelte Partier tabes indtil 48 Rdl. Parret.

— *Børskursen den 7. Maj*: 4 pCt. Statsobligationer 94,75, 4 pCt. Jydsk Land-Kreditf. 85,25, 4 pCt. Jydsk Købstad-Kreditf. 78,50.

— Embedet som Byskriver i Skive og Herredsskriver i Salling er ledigt. Saafremt Estvad-Rønbjerg Sogne maatte blive henlagt til Salling Herreder, skal Embedet yde Erstatning til Skriveren i Hjerm-Ginding Herred.

— Skive Avis udgaar hveranden Dag og koster 1 Rdl. i Kvar-talet. Det svarer til 16 Kr. Kvartalet i 1926, naar Hensyn tages til Stofmængden.

— Skive Avis blev i 22 Aar Byens og Egnens eneste Dagblad. Bladet blev et Oplysningsmiddel af største Betydning. En Mængde Samfundsspørgsmaal af social, økonomisk og politisk Art bliver belyst gennem udførlige Meddelelser. Selv om det mest er andre Blades Kommentarer, der aftrykkes, sætter det jo alligevel Tanker i Bevægelse. Og det er Hovedsagen.

Bladet bringer særdeles udførlige Oplysninger om *kommunale* Forhold. Amsraad og Byraad følges med stor Opmærksomhed. Ja, Sognekommunernes Økonomi gaar Avisen heller ikke forbi. For



J. Kr. Holm,  
Skive Folkeblads første Redaktør.

1871 læser vi f. Eks. en interessant Opgørelse over Skattebyrden. Beregnet pr. Hoved udgør Kommuneskatten i

Grindersl.-Grønning 4 Rdl. 50 Sk.  
Junget-Thorum . . . . 2 " 35 "  
Hem-Hindb.-Dølby . 2 " 6 "  
Krejbjerg . . . . . 1 " 3 "

I Skive balancerer Kommunens Overslag for 1873 med 13583 Rdl. 29 Sk. Heraf lignes paa Formue og Lejlighed 6961 Rdl. 53 Sk. Byen har 460 Skatteydere med en anslaaet Indkomst paa 238500 Rdl. Fradrag efter Lejlighed 52725 Rdl. *Tillæg* kendtes ikke. Ligningsprocenten blev ansat til 4.

Folks Indtægter blev ikke holdt hemmelige som i vore

Dage. Vi kan derfor notere følgende Storindkomster i Skive, indtjent i 1872:

Købmand P. Brix . . . . .	4500 Rdl.	Konsul Dige . . . . .	3000 Rdl.
Enkefru C. Sørensen . . . . .	4500 "	Farver S. Nielsen . . . . .	3000 "
Købmand P. G. Holm . . . . .	4400 "	Købmand Behrens . . . . .	3000 "
Købmand H. B. Kloch . . . . .	4300 "	Pastor Kierumgaard . . . . .	2600 "
Partikulier M. Schou . . . . .	4000 "	Apotheker Norgaard . . . . .	2500 "
Boserup & Harder . . . . .	3600 "	Købmand Joh. Henrichsen . . . . .	2400 "
Distriktslæge Schou . . . . .	3500 "	Sund & Harder . . . . .	2400 "
Købmand P. Hestbech . . . . .	3200 "	Lund & Jørgensen . . . . .	2400 "
Købmand C. Olesen . . . . .	3200 "	Enkefru Ring Petersen . . . . .	2400 "
Prokurator Munksgaard . . . . .	3200 "	Købmand Godskesen . . . . .	2200 "
Herredsfoged Smidth . . . . .	3200 "	Møller Jahnsen . . . . .	2000 "

Købmand S. Sørensen . . . . .	2000 Rdl.	Byskriver Ipsen . . . . .	1600 Rdl.
Toldforvalter Lillienskjold . .	2000 „	Landmaaler Eriksen . . . . .	1600 „
Købmand Kielgast . . . . .	1800 „	Købmand Henrik Kloch . . . . .	1500 „
Prokurator Pasbjerg . . . . .	1800 „	Købmand Faurschou . . . . .	1500 „
Læge Ring . . . . .	1700 „	Postmester Christensen . . . . .	1500 „
Købmand Jens Riis . . . . .	1600 „		

Af Byens nuværende Skatteydere findes paa denne Skatteliste vist ikke andre end Bødker *Kring*.

— Fra *Læserne* lyder der af og til en forarget Røst, som i kraftige Ord paataler en eller anden Uorden. Saaledes den 3. Marts 1873: „Man ser store Stabler af skidne, halvraadne og stinkende Fiskekasser og Vogne osv., barrikaderende Fortouge, Torv og Gader, saa det mange Gange er et Guds Under, at de, som i mørke, sludfulde Aftener maa krydse gennem de med tykt Snavs og Vandpladsker opfyldte Gader, ikke oftere falde og forslaae sig eller endog brække Arme og Been“.

Det vilde være en let Sag at fylde en hel tyk Bog med morsomme og lærerige Uddrag af de gamle Aviser; men til Bogen om Skive maa disse smaa Uddrag være nok.

I mit Barndomshjem i Vinde læste vi Skive Avis, saa langt jeg kan huske tilbage. Det var i flere Aar min Bestilling at hente Bladet hos Garver *Jens Krejberg*, Vinde, der personlig bragte Avisen med fra Skive, hvor han arbejdede. Ombæring af Breve og Aviser paa Landet var endnu ikke indført. Men selv om Avisen var ugegammel, naar den naaede frem, saa var den ikke mindre velkommen for det. Og den blev læst grundigt. Ikke mindst Annoncerne. Hvilken broget Verden aabenbarer sig ikke gennem et Blads Annoncer! Der er saamænd mangan god Abonnent, som den Dag i Dag holder sit Blad alene for Annoncernes Skyld, medens Redaktionens velmente Artikler gaar hen over hans Hoved som Blaaner paa den lyse Majhimmel.

Skive Avis blev grundlagt 1858 af Bogtrykker *L. Jensen*. Nu ejes Bladet af et Aktieselskab og er Organ for Det konservative Folkeparti. Redaktør: *Hansen-Dam*.

Om *Skive Folkeblad* meddeler Provins Journalistforenings Festskrift 1925, at det stammer fra 1880. „Det oprettes imod den konservative Skive Avis, der vel havde stillet sig liberalt overfor Artikler fra Venstremænd, men som selvfølgelig fulgte sin egen Politik. Skive Folkeblad begyndte smaat i Oktober 1880 (lededes af Morsø Folkeblads Redaktør, Henrik Fog, og udkom kun hveranden Dag). Fra Februar 1882 udgaar Bladet fra Mar. Jensens Trykkeri i Skive.“ (Redaktør: *J. Kr. Holm*).



Nu tilhører Skive Folkeblad et Garantselskab og slutter sig til Det radikale Venstre. Selskabets Vedtægter er ejendommelige, bl. a. derved, at Garanterne ikke blot kan udpege Bestyrelsesmedlemmer, men de kan ogsaa kalde et Mandat tilbage naar som helst. Desuden indeholder Vedtægterne Forbud mod Udbetaling af Udbytte til Ejerne. Redaktion: *Carl Hansen* og *Jacob Pedersen*.

*Skive Social-Demokrat*. 12. Marts 1902 oprettedes et socialdemokratisk Bladkontor i Skive, men man havde ikke noget selvstændigt Blad, idet Viborg Amts Social-Demokrat, som blev oprettet nævnte Aar, var Fællesorgan for den socialdemokratiske Partibevegelse i Viborg, Skive, Nykøbing M. og Thisted.

1. Januar 1907 oprettedes Skive Social-Demokrat. Hele Bladet blev til at begynde med trykt i Aarhus, men allerede 1. Oktober s. A. gik man over til en Ændring, der gjorde det muligt at faa en Del af Bladet trykt i Skive.

— „Skive Social-Demokrat“ ejes, som alle andre socialdemokratiske Blade i Danmark, af det socialdemokratiske Parti og af Fagforbundene. Redaktør: *J. C. Nørhave Nielsen*.

*Skive Venstreblad* er det yngste af Byens Blade. I 1919 besluttede en Kreds af Venstremænd at udgive et Blad som Talerør for *Venstres* Politik. Den 23. Juni 1919 udsendtes det første Nr. af Skive Venstreblad, som bag sig havde 700 Garanter. Bladet, der blev trykt i Randers Venstreblads Bogtrykkeri, havde — med Undtagelse af det lokale Stof — Fællesstof med Randersbladet. Disse Kaar var selvfølgelig ikke tilfredsstillende, men allerede Aaret efter rykkede Skive Venstreblad et Skridt længere frem, idet Bladet fra 21. Juni 1920 blev trykt i Skive. Bladet, der stadig udgives af Egnens Venstremænd, har i de forløbne Aar været redigeret af *E. Martin*, *Carl Hendil* og *N. Chr. Christensen*. Redaktør Martin fratraadte 1. April 1922, og Bladets ansvarlige Redaktør er nu *N. Chr. Christensen*.

— Dagbladene, — det er selve Livets Beskrivelse, Nutidens vigtigste Kilde til Oplysning. Tænk om Skive havde 600 Aargange gamle Aviser staaende paa Folkebiblioteket! Ingen Roman er saa rig paa Spænding som de gamle Aviser, thi det er jo selve Slægtens Kamp, der fortælles! De nye, som trykkes i Dag og i Morgen — lad os ikke tale om dem. Dog kender jeg en travl Mand, som siger: „Jeg lægger mig ikke til Hvile om Aftenen, før jeg har læst Byens fire Blade“. Paa mit Spørgsmaal: „Giver det Dem en god Søvn“, svarer han med et lunt Smil: „Det giver mig en tryk Følelse af, at vi endnu er Mennesker!“

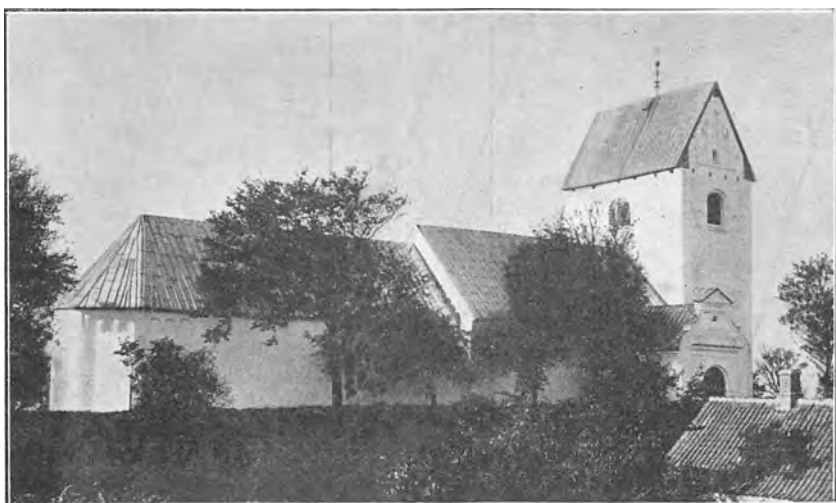
*Carl Hansen.*

# SKIVE KIRKER

## DEN GAMLE KIRKE

Liggende fjernt fra det Sted i Danmark, hvor Kristendommen først blev forkyndt, er der sikkert gaaet lang Tid, maaske flere Slægtled, fra Ansgars Komme, og til den første kristne Missionær har naaet at samle Tilhørere blandt de Folk, der dengang boede paa Bakkeskraaning, hvor nu Skive ligger.

Og selv om den daværende Befolkning har været mere ilter og haft mindre af den Træghed, som nu præger det danske Folk og



Skive gamle Kirke.

Chr. Lorentzen fot.

gør enhver aandelig Bevægelse langsom i dens Vækst, er der vel nok svundet et Spand af Tid fra den første kristne Missionærs Optræden, og til det første Hus blev rejst, hvori Stedets Folk kunde samles til fælles Opbyggelse ved de Midler, som paa den Tid blev brugt ved Gudstjenesten.

Omtrent 200 Aar efter, at Kristendommen var kommet til Norden, levede der i Ribe en ihærdig Biskop ved Navn Odinkar\*). Han var Biskop over hele Nørrejylland, og vi ved om ham, at han med megen Kraft og Vedholdenhed søgte at udbrede Evangeliet blandt de krigerske og hedenske Jyder.

\*) Odinkar var Søn af Vendelbojarlen Toke og Frænde af den Odinkar, som prædikede Evangeliet paa de danske Øer. Han var Biskop i Ribe fra 1000—1043.

Hvor han selv eller hans Udsendinge fik en taalelig Modtagelse, søgte de straks at faa bygget en Kirke, og paa hans Tid blev der rejst mange af den Slags Bygninger ud over den jyske Halvø.

Hans Efterfølger paa Ribe Bispestol hed Val\*). Han var ikke mindre ivrig end sin Forgænger efter at udbrede og befæste Kristendommen blandt Jyderne.

I Odinkars eller Vals Dage er vel den første Kirke blevet bygget i Skive, og den har, som det langt overvejende Antal Kirkebygninger paa den Tid, været af Træ. Maaske har der senere været en Stenkirke, som er sunket i Grus, før den nuværende gamle Kirke blev rejst, og den har i saa Tilfælde ligget en Del længere mod Nordøst.



Ligsten med indhugget Præstestav (rekonstrueret) i Skive gl. Kirkes (Korets) østlige Mur  
(Tegning af Pastor V. Munch 1926.)

Disse første Forsøg paa at rejse et Gudshus taber sig imidlertid i Sagnenes Mørke, og mærkeligt nok knyttes den gamle Kirkes Tilblivelse ogsaa til et Sagn.

Der fortælles, at da Karup Aa endnu var en mægtig Strøm, der udfyldte hele Slugten mellem Skive Kirkebakke og Egeris Skraaninger, sejlede en Dag en højbaaren Jomfru ad denne Vandvej. En Storm ødelagde Skibet, og hun kom i stor Nød. Da anraabte hun St. Peder om Hjælp og lovede, at hvis han frelste hende, vilde hun bygge en Kirke til hans Navns Ære paa det Sted, hvor hun atter fik Fodfæste paa det tørre Land. Ved Hjælp af et Tov fik Strandbefolkningen hende revet ud af Bølgernes Favntag, og hun indfriele sit Løfte og lod den gamle Kirke bygge. I et Testamente fra 1304 kaldes Kirken St. Peders Kirke; men Resenius kalder den Vor Frue Kirke.

En Ligsten med en indhugget Præstestav, indmuret paa Korets Østende, har stedfæstnet og bevaret Sagnet, og naturligvis er det reddende Tov, Præstestaven, i Tidens Løb blevet forstenet.

Sagnet uførtalt ligger den gamle Kirke paa Bakken ud mod Karup Aa, og den er efter de lærdes Mening blevet rejst i Slutningen af det 12. Aarhundrede.

Oprindeligt er den altsaa opført i romansk Tid, bygget af Granitkvadre. Men det var kun Skibet og den vestlige Del af Koret, der blev rejst dengang. En liden Kirke har det været; men den Skare,

\*) Val (Biskop 1045—1065?) var i Odinkars sidste Dage dennes Medhjælper. Han kalder sig 1049 Biskop i Viborg.

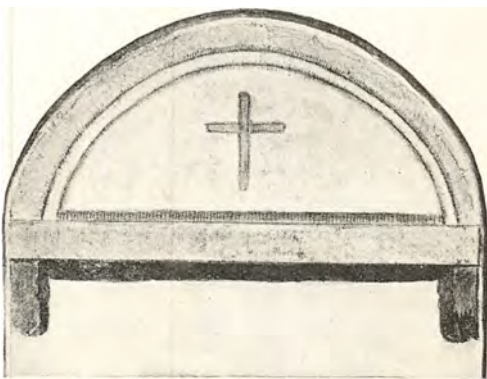
som fra Stedet og Omegnen om Søndagen søgte til Herrens Hus, har ogsaa været faatallig.

Af oprindelige Enkeltheder i Kirkens Bygning er kun faa bevaret; der findes saaledes over Døren mellem Vaabehus og Skib en korsmærket Tympanon, og over Vinduerne mod Syd er ved Restaureringen i Begyndelsen af dette Aarhundrede atter indsat buede Overligger, der oprindeligt tilhørte Kirken, men senere paa en eller anden Maade var blevet fjernet og anbragt som Trappesten forskellige Steder i Byen. Den korsmærkede Tympanon var ogsaa i Tidens Løb forsvundet fra Kirken og var blevet anbragt som øverste Trappetrin ved Kirkens Indgangslaage. Den blev senere fundet af Kirkesynet og blev saa henflyttet til Kirkens Mur for ved Restaureringen at indtage sin nuværende Plads.

Liden af Størrelse, som Kirken var, maatte den udvides, efterhaanden som Befolkningen tiltog, og allerede i den sene Middelalder er Koret blevet forlænget mod Øst og har faaet sin nuværende tresidede Form; mod Vest har Taarnet og mod Syd en Korsarm ydet mere Plads. I disse Tilbygninger fra den sentgotiske Tid er delvis anvendt Granitkvadre. Mod Nord blev Kirken forsynet med et Vaabehus, som blev ombygget i det 18. Aarhundrede.

Mange af de Kirker, der i Ælde staar sammen med Skive Kirke, har en eller anden Stormand ladet opføre, og for fleres Vedkommende har de da allerede fra første Færd været pragtfuldt udstyret indvendig. Dette har sikkert ikke været Tilfældet med Skive Kirke; thi dens indre Udstyr er først kommet til senere. Dens Hvælvinger er sentgotiske, og hvert Hvælv er ottedelt. Der findes 3 Hvælvinger i Skibet, 2 i Koret, 1 i Taarnet og  $\frac{1}{2}$  i Sakristiet.

I Tiden omkring Reformationen var den mægtige høgske Adelslægt knyttet til Skive og Salling, dels som Lensmænd og dels som Jordrotter. Det var saare naturligt, at denne selvbevidste Slægt satte noget ind paa at udstyre Kirken ved Skivehus paa en saadan Maade, at den kunde være et synligt og varigt Minde om Høgenes



Korsmærket Tympanon i Skive gl. Kirke, hvilende paa en over Døren mellem Vaabehus og Skib anbragt Granitoverligger.  
(Tegning af Pastor V. Munch 1926.)

Virke. Det er da ogsaa i denne Tid, at Kirkens Indre faar det Udseende, som den har nu.

I Aaret 1511 fik den sin store Klokke. Den er paa den ene Side prydet med et Billede, der forestiller Treenigheden, og oven om den er i to Linier indstøbt følgende latinske Indskrift:

Anno Domini M[D]XI.  
Alpha et o,  
deus et homo,  
veni, rex,  
Christe, cum pace —  
Jesus Nasarenius!

I det Herrens Aar 1[5]11.  
Alfa og Omega, sand  
Gud og Mand,  
Kriste, vor Konge,  
kom med Fred —  
Jesus Nasarener!

Anna vocor,  
in parochia Skive morabor,  
sic docata, factata et fundata,  
consecrata  
matri  
tempore  
Johannis Petri  
sacerdotis ecclesie.

Anna af Navn,  
har i Skive Sogn jeg Blivestavn,  
saalunde tegnet, formet og støbt,  
tilegnet og døbt  
til Moderen,  
den Frist  
Jens Pedersen  
var Kirkens Præst.

Plasmotor rerum,  
lumen de lumine verum,  
Anna, Mariea, Jesu:  
nos vobis —  
protege, Jesu!  
Amen.

Du, som mon alle Ting danne,  
Lys af Lys, det sande,  
Anna, Maria, Jesu:  
os i eder —  
bevare Du, Jesu!  
Amen.

Indskriften var i Tidernes Løb blevet glemt; men i Slutningen af det 19. Aarhundrede blev den genfundet og tydet af Arkitekt F. Uldall i Randers. Det er hans Tydning og Pastor Lohmanns Oversættelse, som er gengivet ovenfor.

Kirkens *lille* Klokke er en Gloriaklokke fra 1724.

Omtrent paa samme Tid som den store Klokke blev ophængt og begyndte at kalde „paa gammel og ung“, gav man sig ogsaa i Lag med at udsmykke Kirken indvendig.

Det var netop paa den Tid, at Kirkens Mænd fik Øjnene op for den jævne Mands Uvidenhed, blev klar over, at vilde man modstaa de forskellige Stormløb mod den katolske Lære, maatte man have Menigmand i Tale, have ham interesseret for Sagen og gøre ham til Medkæmper for Bevarelsen af den gamle Lære; men saa maatte han ogsaa være Medvider. Dette var naturligvis vanskeligt, grundet paa Almuens store Uvidenhed. Kalkmalerierne, der pryder det indre af mange Kirker, er da sikkert et Forsøg paa at give den jævne Mand Anskuelsesundervisning i Bibel- og Kirkehistorie.

Paa Gudshusets Vægge kunde den ulærde Kirkegænger derved se Illustrationer til mangt og meget af det, som Præsten prædikede om, og den gentagne Beskuen af saadanne Billeder vilde efterhaanden fæstne en Del af Kirkens Lære hos den Menigmand, for hvem Læsning var en Sortekunst, han vidste gav visse Fordele, men ikke forstod.

Kalkmalerierne i Skive gamle Kirke er en saadan Billedbog<sup>\*)</sup>. De er fuldført i Aaret 1522, og adskillige afbildede Skjolde, som viser Høgernes og Bannernes Vaaben, giver Ret til at formode, at



Den gamle Kirkes Indre (før 1898).

disse Slægter har været medvirkende ved Kirkens Udstyrelse med disse — al fræsko — Billeder.

Fra 1520—24 sad da ogsaa den mægtige Hr. Niels Høg til Eskjær som Lensmand paa Skivehus, og da hans Vaaben findes paa et af Skjoldene i Kirken, tør man vel formode, at han i alt Fald for en Del har bekostet Kalkmaleriernes Udførelse<sup>\*\*)</sup>.

Betragter man den gamle Kirkes Billedværk nøjere, vil man ogsaa finde det gennemført efter en bestemt Plan, der netop vidner

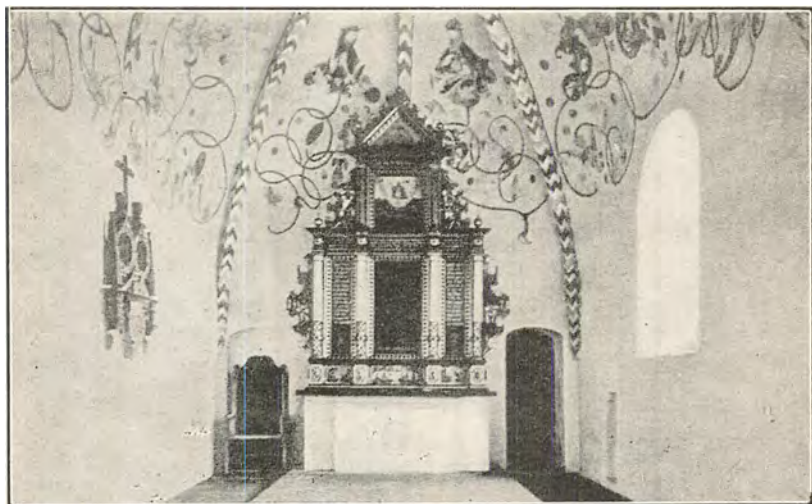
<sup>\*)</sup> Professor J. Magnus Petersen siger: „Den interessanteste Samling blandt Kalkmalerierne med bibelske Personer og Helgener er den i Skive gamle Kirke“.

<sup>\*\*)</sup> I Vendsyssel lod Høgerne Sulsted Kirke forsyne med Kalkmalerier, saa det synes, som Slægten har haft en vis Interesse for at skabe sig varige Minder inden for Kirkernes Mure.



om, at disse Billeder er frembragt ikke alene for at smykke de mange Murflader og Hvælvinger, men for at være til Oplysning for den Menighed, der Søndag efter Søndag samledes her til fælles Opbyggelse og for at modtage Belæring om Evangeliets Sejrsgang gennem Tiderne.

Paa Kirkens Piller har Menneskers Overlast og Tidens Tand for største Delen ødelagt Billederne; men en Del Indskrifter sammen med Maleriernes Rester viser, at det er nogle af de første Menighedens Ledere, der har været afbildet her — altsaa *Kirkens Piller*. Overalt i Hvælvingerne er der fremstillet en talrig Række af Martyr-



Altartavlen i Skive gl. Kirke (efter 1905).

og Helgenbilleder, voksende op af sentgotiske Blomster. (Se Gengivelserne længere fremme.)

I den østlige Korhvælving ses Afbildninger af Treenigheden og Engle.

I den vestlige Korhvælving findes Billeder af Jomfru Maria, Maria Magdalene og de 11 Apostle. Judas er udeladt. Det er altsaa Herrens Aandsfrænder, som er fremstillet der.

Midterhvælvingen, altsaa Skibets østligste Hvælving, er forbeholdt Herrens kødelige Frænder. Bibelen melder saare lidet om Kristi jordiske Familie; men Billederne er Illustrationer til en Del Sagn, som spillede en vis Rolle i den katolske Kirke.

I Langhusets Midterhvælving findes Afbildninger af en Del Martyrer. For ligesom at gøre Tilknytningen til Menigheden større

er der blandt disse en Del nationale Helgener, hvoriblandt kan nævnes St. Olaf, St. Knud Konge og St. Knud Hertug.

I Langhusets vestligste Hvælving ses Kirkefædre. Ogsaa blandt dem findes der nogle, der særlig har Tilknytning til Danmark, f. Eks. St. Ansgar, Rimbart og St. Kjeld.

Billedværket afsluttes paa Taarnets Vestmur med et Maleri, forestillende St. Kristoffer, der efter Sagnet drog ud i Verden for at tjene den stærkeste og endte med at bære Folk over Floden.

Fuldført kort før Reformationen, fik den gamle Kirkes Vægprydelser kun stakket Levetid. De Mænd, der gik i Spidsen for den store Kirkeforbedrings Bevægelse, havde ikke noget godt Øje til Helgenbilleder, og allerede Artikel 42 mellem de Udtalelser, som Protestanterne vedtog paa Herredagen i København 1530, lød: „*Item tro oc lære wi oc saa (paa thet affguberiis orsage kan affleggis), at thet wore meget got, att ther wore ingen belede eller effterligning y forsamlings hwss (effter prestens, forstanders oc menigheøtz wilie oc raadt), som kallis Ryrke; wiise oc rett Christne skader ther inthett paa, om the ther*

*bliffue, Men wanuittige oc simpell folk wanbruge thennom oc bruger ther medt Afguderij, som vi haffue seet oc end nw kenne.*“ Og i Frants Vormordsens Skrift, Een korth oc lydhen forklaring oc forskell paa then Euangelishe oc Papistiske predicken oc lærdom, Malmø 1531, hedder det: „*Han (Gud) formaledider then, hand saadant belede gjør y saa mening, att mand skal dyrke oc ære thet . . .*“

Skive Kirkes Malerier maatte — uvist hvornaar, men sikkert inden der var gaaet ret lang Tid — dele Skæbne med slige Fremstillinger i andre Kirker, de blev nemlig overhalkede. Skjult under Hvidtelagene, var Billederne efterhaanden gaaet ad Glemme, og først



Chr. Dalsgaard: Hyrderne paa Marken ved Bethlehem.  
(Hadrup fot.)

da man i 1887 — med Kirkens Udvidelse for Øje — undersøgte Murene nærmere, blev de atter fremdraget, og efter lang Overvejelse blev de i 1903 restaureret af E. Rothe.

Adelsslægten Høg har ogsaa senere bidraget til Kirkens Udsmykning. I Aarene 1596—1602 sad Jakob Høg som Lensmand paa Skivehus, og i Aaret 1600 skænkede han og hans Hustru, F. Elisabet Maltisdatter, til Kirken den anselige Renæssance-Altartavle, der endnu er bevaret.

Oprindeligt prydede et Billede af Jesus paa Golgatha Tavlen Midterfelt. I øverste Midterfelt fandtes et Billede af Opstandelsen, og i nederste Midterfelt Nadverens Indstiftelse. I de nederste Sidefelter findes de 4 Evangelister afbildede, i de mellemste Sidefelter ses Nadver-Indstiftelsesordene, og foroven Lensmandens og hans Frues Vaaben.

I 1855 blev der i Altartavlens Midterfelt indsat et Billede, Hyrderne paa Marken Julenat, som var malet af Chr. Dalsgaard\*). Sidefelterne blev dækket med Inskriptioner, som svarede til det nye Motiv; men i 1905 blev Altartavlen restaureret af E. Rothe og ført tilbage til sin gamle Skikkelse, dog var Billedet i Midterfeltet saa medtaget, at det ikke kunde istandsættes, og dette Felt blev derfor malet sort.

Omtrent fra samme Tid som Altartavlen stammer den snedkrede Prædikestol, der i 1898 overflyttedes til den nye Kirke.

I det 17. Aarhundrede var man i de fleste Købstadkirker kommet saa vidt, at Salmesangen ledsagedes af Orgelspil; men saadan var det ikke i Skive. Byen var fattig, og Kirken var fattig, saa der blev ingen Penge til den Slags „unødvendige Ting“; men mod Slutningen af Aarhundredet gav (vist rettere maatte give) Verner Parsberg\*\*) til Eskjær og Skivehus 50 Daler til et Orgel i Skive

\*) Født paa Krabbesholm 1824. Han var Tegnælærer ved Sorø Akademi fra 1862—92. Død i Sorø 1907.

\*\*\*) Oberst Verner Parsberg var Ejer af Skivehus fra 1693—1698; han solgte Gaarden til Christiane Rantzau, som han imidlertid samme Aar ægtede, og vedblev saaledes at have Gaarden.

Ved Christian d. 3.'s Gavebrev 1546 blev et Stykke af Braarup Eng, som var henlagt under Slottet, tillagt dette; men Ejeren skulde til Skive Kirke aarlig betale „Enn halff tønde Smør“.

Verner Parsberg vægrede sig ved at betale Afgiften, og Indbyggerne i Skive anlagde Sag imod ham. Ved Højesteretsdom af 25. April 1696 blev han dømt til „at betale aarlig af Brourup Eng til Skive Kirke en halv Tønde Smør“.

Parsberg vilde imidlertid ikke efterkomme Dommen, og Skiveboerne maatte atter ty til Rettens Afgørelse, og der faldt en „Commissions-Dom“; men derefter indgik Kirkens „Forsvar“ paa Forlig, saa „at velbemeldte Hr.

Kirke. Af Kirkens Kasse blev der udredet 40 Daler, og for disse 2 Summer opsatte Mads Christensen, Orgelmester til Domkirken i Viborg, et Orgel i den gamle Kirke. Da et Sekel var svundet, var Værket slidt op, og i 1798 blev der opstillet et nyt Orgel, der kostede 350 Rdl. Det blev opsat „paa et Pulpitur og Stillads“ ved Alteret, men har sikkert domineret for stærkt; thi 1805 flyttes det for en Bekostning af 30 Rdl. „ned i Kirken ved Taarnet“.

I Tidens Løb var Kirken blevet smykket med et Par Malmlysekroner. Den ældste, fra 1699, er skænket af Niels Pedersøn Lærshov\*) og Bodild Nielsdaatter.

Baade Adelen og Præstestanden havde i ældre Tid en sær Forkærlighed for at blive begravet inden for Kirkens Mure, og selv om Skive Kirke har haft forholdsvis faa Begravelser, har der dog været nogle. I Korskirken fandtes der saaledes en Del; men da Kirken i 1842 blev underkastet en Hovedreparation, blev de høje Herrers og Damers jordiske Levninger flyttet udenfor; Gravene blev opfyldt, og denne Del af Kirken forsynet med nyt Gulv. Prædikestolen, „der indtil da havde haft Plads ved Omdrejningen til Korskirken“, blev overflyttet til den nordre Side. Da Kirken i 1904—05 blev restaureret og omdannet til Ligkapel, blev 4 Epitafier\*\*), som før var anbragt i Korskirken, ophængt i Skib og Kor.

I Vaabehuset har der sikkert ogsaa været en Begravelse. I Gulvet var i hvert Fald anbragt en stor Ligsten. Denne er nu taget op og anbragt i Vaabehusets Østmur; men Indskriften er i Tidernes Løb blevet saa udvisket, at den ikke kan tydes. I de fire Hjørner er anbragt allegoriske Figurer, forestillende Tro, Haab, Kærlighed og Retfærdighed.

Omkring den gamle Kirke ligger Kirkegaarden. Saa længe Byen — af forskellige Grunde — stod i Stampe, var der stadig god Plads til Byens og Landsognets døde; men da Udviklingen i Midten af det

---

Oberste Parsberg, foruden den paa Sagen anvendte Bekostning, skulle eengang for alle give til Skive Kirke den Capital 100 Rdl. Courant“. Forliget sluttedes d. 22. Marts 1703, og 14. Juni samme Aar udbetalte den stridslystne Herremand Kirkeværgen Søren Winde hele Summen i 8 Skillings Stykker.

\*) ogsaa kaldet Niels Pedersen Lejrskov.

\*\*\*) Det ældste er fra 1620, opsat af Raadmand Oluff Tornson som et Familieminde. Han døde 1640; men mærkeligt nok er Aarstallet ikke tilføjet paa Epitafiet.

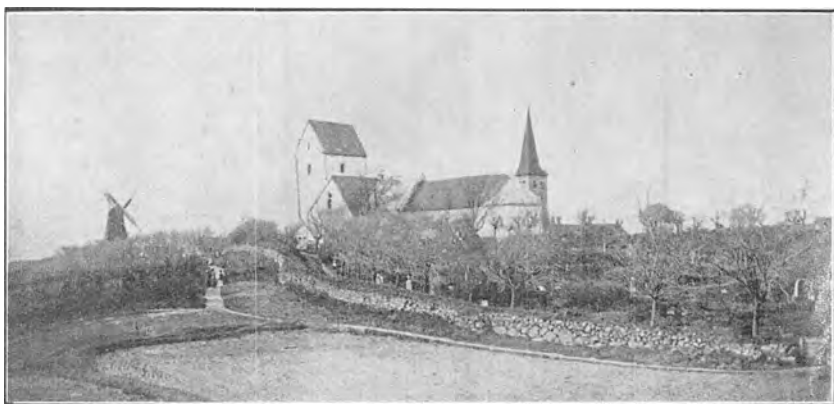
Det næstældste er over Laurentius Canuti (Wiberg: Laurits Knudsen Breth), død som Sognepræst i Skive 1652, og Aaret efter ophængtes Mindetavlen.

Det tredie i den kronologiske Orden er over Raadmand Erich Olluffsen med Familie. Det er ophængt 1654.

Det yngste er over Laurids Breth, Sognepræst i Skive fra 1680 til sin Død 1702.

19. Aarhundrede begyndte at tage Fart, maatte man Gang paa Gang skride til Udvidelser. I Aaret 1861<sup>\*)</sup>) blev der tillagt 6000 □ Al., i 1884—85 kom en ny Udvidelse, idet Matr. 30 af Skive Markjorder, tilhørende det Bøgeskovske Legat, c. 19000 □ Al. stor, blev tillagt Kirkegaarden. Købesummén blev efter Taksation fastsat til 3400 Kr. Endelig kom i 1909 en Udvidelse med Matr. 31 af Skive Markjorder. Jorden, der tilhører det Ramborgske Legat, blev overladt Kirken som Arvefæste mod en aarlig Afgift af 13 Td. Byg.

Det stunder nu atter mod en Udvidelse; thi inden føje Tid er de nuværende Arealer belagt, og Kirkebestyrelsen har da ogsaa under Overvejelse at købe Jord til en ny Kirkegaard.



Kirker og Kirkegaard, set fra Syd (1905).

## DEN NYE KIRKE

Det var ikke alene Kirkegaardens Rammer, der sprængtes; men den gamle Kirke blev ogsaa for lille, og Kirkeinspektionen maatte overveje Fremskaffelsen af et større Gudshus. Paa Anbefaling af Stiftsøvrigheden henvendte den sig i 1883 til Arkitekt Hans Jørgen Holm, København, om han vilde udarbejde Tegninger til en ny Kirke; denne skulde have Siddepladser til 700 Mennesker, og Bekostningen maatte ikke overskride 100000 Kr. Holm mente ikke, der kunde skaffes saa stor en Kirke for den nævnte Sum; men man forlangte da en Kirke med det størst mulige Antal Siddepladser, saadan at Udgifterne holdtes inden for den engang angivne Sum.

Kirkeinspektionen vidste ganske vist ikke, hvor den skulde faa Pengene fra; men en privat Indsamling havde givet nogle faa Tusinde,

<sup>\*)</sup> Kirkegaarden er dog sikkert tidligere udvidet mod Øst.

og man mente ad den Vej at kunne naa 30000 Kr. Inspektionen regnede yderligere med, at der kunde opnaas et Statstilskud paa 35000 Kr., og den indgik saa til Byraadet med Andragende om at kautionere for andre 35000 Kr.

En Del af Byens Borgere var imod denne Bevilling og androg Byraadet om at nægte det.

Byraadet gjorde ingen af Delene, men nedsatte et Udvalg til at indhente Oplysninger og fremkomme med Forslag. Udvalget bestod af 4 Medlemmer af Byraadet, nemlig Borgmester Krabbe, Købmand P. G. Holm, Garver T. Thomsen og Læge Ring, og af tre Medlemmer uden for Raadet, nemlig Pastor Lohmann, Købmand Jens Riis og



Apoteker Norgaard og Hustru.

Købmand F. Kielgast. — Udvalget prøvede, om ikke en Udvidelse af den gamle Kirke var en farbar Vej, og der fremkom en Plan fra Arkitekt Hother Paludan i Viborg, hvorefter Kirken kunde udvides til at faa 580 Siddepladser. Apoteker Norgaard, den daværende Indehaver af Løveapoteket paa Hjørnet af Slotsgade og Søndergade, tilbød at give 10000 Kr. til Planens Gennemførelse; men Sagen blev standset i Ministeriet.

Kirkeinspektionen henvendte sig nu til Arkitekt Ahlmann i Aarhus, og han fremkom med en Plan, som Inspektion, Udvalg og Byraad enedes om. Nu var imidlertid i 1887 Kalkmalerierne blevet opdaget, og Ministeriet holdt paa, at der maatte fremskaffes en Plan, hvorefter disse kunde bevares.

Der udarbejdedes en ny Plan i Overensstemmelse med Ministeriets Ønske; men nu fik Inspektionen Afslag paa dens Andragende om Støtte, og et gentaget Andragende fik samme Skæbne.



Nu syntes alle Sunde lukket, ingen Udvej til Løsning af Kirkesagen var at øjne; men da stiftede Apoteker Norgaard i Julen 1893 „Skive Kirkes Legat“. Legatet var paa 100000 Kr. og kunde anvendes enten til Udvidelse af den gamle Kirke eller Bygning af en ny. Pengene stod som Prioritet i Apoteket og skulde først forrentes og afdrages efter Apoteker Norgaards og hans Hustrus Død.

Saa blev der atter taget fat med frisk Mod; Ministeriet var nu

mere medgørligt, og til sidst blev den økonomiske Side af Sagen ordnet saaledes, at Norgaard udbetalte 35000 Kr., Stiftsmidlerne ydede et Laan paa 65000 Kr. Staten og Skive Kommune betalte hver 2  $\frac{1}{10}$  aarlig af de 90000 Kr. til Legatstifternes Død.

Forskellige Borgere skænhedede Grunden, og den 21. Juli 1896 blev Grundstenen nedlagt. Ved denne Lejlighed talte Borgmester Holm og Biskop Svane.

Tegningen var lavet af førnævnte H. J. Holm\*), og Arkitekt A. Fussing førte det stedlige Tilsyn.

Kirken er opført i Renæssancestil af røde Mursten med Kridtstensbaand og paa Granitsokkel. Den har

en Længde af 38,9 m og en Bredde af 10,7 m. Koret er mod Syd, Taarnet med kobbertækt Spir mod Nord. Dette er 39,2 m højt. Der er to Korsarme, hvori der findes Pulpiturer, ligesom der ogsaa findes et Pulpitur i Taarnet, derover er Orgelet anbragt, medens den nederste Del af Taarnet tjener som Vaabenhus. Skibet har Tøndehvælving med Stikkapper ud til de rundbuede Vinduer, medens Kor og Korsarme har Krydshvælvinger. Under Koret findes en Skriftestol.



Skive ny Kirke (1923).  
(N. Nielsen fot.)

\*) Holm (1835—1916) var fra 1883—1908 Professor ved Kunstakademiet. Af hans Arbejder kan nævnes: Diakonissestiftelsen, Mineralogisk Museum, Overformynderiet og det Kgl. Bibliotek.

Altertavlen (Bjærgprædikenen), der er malet af A. Jerndorff\*) i 1897, blev skænket af Apoteker Norgaard. Grosserer Theodor Lund, København, skænkede en Del af Korudstyret, Tømmerhandler Buemann gav en Sølvalterkande, Agent Langhof to Armstager til Alteret. Købmand Hestbæk skænkede Orgelet, og Fru Lundsgaard Taarnuret. Mosaikruden i Taarnpulpituret blev skænket af Grosserer J. Buemann og Grosserer Julius Schou. Den romanske Granitfont, Prædikestolen, 2 Malmlysekroner, de to Klokker samt Stolestaderne i Skriftestolen blev overflyttet fra den gamle Kirke.

Den 15. Maj 1898 blev Kirken indviet. Den har ca. 600 Siddepladser paa faste Bænke.

Efter Tegning af Valdemar Schmidt blev der i Aaret 1903 opført en Mur Øst for Kirken, og da Kirken efter Legatstifternes Død arvede 58096,72 Kr. paa Betingelse af, at Kirken indhegnedes med et Jerngitter paa Granitsokkel, blev der i Sommeren 1922 efter Tegning af Arkitekt Toft Hansen, Skive, opsat Hegn ud mod Møllegade.

## KIRKERNES ØKONOMISKE FORHOLD

Kirkens ældste Regnskaber er naturligvis ikke bevarede; men fra 1593 haves der Optegnelser om Kirkens økonomiske Forhold.

Hvert Aar til Viborg Snapsting blev Regnskabet opgjort, og det blev omhyggeligt optegnet, hvor mange Penge de to Kirkeværger havde i Behold; thi dengang havde disse i alleregentligste Forstand Kirkens Penge i Lommen.

Udgifterne var som Regel smaa; men desværre var Indtægterne tidt mindre, saa Kirkens Værger til Tider maatte bøde for Værdigheden ved at laane Kassen Penge. Det var jo rart for Kirkeinspektionen at have Kirkeværgeren til at staa i Forskud; men selv saadan en Mands Taalmodighed kan briste, og i 1843 beregner Øllgaard sig i Rente 5 Rdl. 25 Sk., „fordi Inspektionen ikke har paaagtet min Anmodning om Tilveiebringelse af Penge“. Undertiden bedredes Kassens Forhold lidt ved Gaver fra de skiftende høje Herrer paa Skivehus; det ses saaledes, at Tyge Brahe i 1626 forærede Kirken 10 Slet-Daler, om det var i Anledning af Byens 300 Aars Jubilæum, eller Bod for et eller andet, gives der intet Svar paa. I 1704 betænkte en Jens Sørensen og hans Hustru Bodil Hansdatter Kirken med 100 Rigsdaler.

\*) Jerndorff (1846—1906) var født i Oldenburg, men kom som Dreng til København, var Professor ved Kunstakademiet. Han var særlig Portrætmaler og har bl. a. til Frederiksborg malet Politikeren Estrup.

Naar Kirkens Indtægter ikke flød rigeligere, beroede det for en Del paa, at Kirkens „Forsvar“ ikke havde udnyttet alle Kilder. Kort efter Reformationen blev det nemlig Sæd og Skik at udleje Kirkestolene for derigennem at skaffe flere Penge i Kasserne; thi ved Reformationen var Kirkernes Indtægter blevet meget reducerede; dette var dog ikke sket i Skive. Men da Hans Mogensen de Fine, Organisten i Skive, i Aaret 1700 indgik til Kongen med et Bønsskrift om Hjælp, fordi han i 1 Aar ingen Løn havde faaet\*), befalede Frederik d. 4. Biskop Deichmann at rejse til Skive for at undersøge og ordne Sagen. Bispren holdt den 27. Februar 1701 sit Indtog i

Skive, hvor han havde kaldt til Stævne i Kirken. Ved dette Møde enedes man da om at følge Anvisningen i Danske Lov 2—22—43 og udleje Stolene. En Ligning blev straks lagt, og efter den skulde Kirkens Indkomster forøges med 36 Rdl. aarlig; men af denne Sum skulde Organisten have 24 Rdl.

Ordningen med lejede Stole var saare udemokratisk. „At den skulde øverst sidde, der mest monne betale“, var ikke efter Skriftens Ord, og Skiveboerne har sikkert heller ikke yndet den Form for Beskatning;

thi Indtægten blev efterhaanden mindre. Kirkeinspektionen maatte derfor d. 14. December 1838 indgaa til Magistraten med Andragende om, at der fremtidig af Kæmnerkassen maatte udbetales Kirken 20 Rdl. aarlig; til Gengæld skulde Skive Borgere ingen Stolestadepenge betale. Magistraten bevilgede Andragendet, og Stiftsøvrigheden approberede 13. Januar 1839, „at de øvrige aabne Stole\*\*) indrømmes Kjøbstads Borgere og øvrige Indvaanere med Familie og Tyende til frie Afbenyttelse, imod at der aarligen af Kæmnerkassen betales til Kirken 20 Rdl. i Stolestadepenge“.

Imellem Kirkens Indtægter var der dog endnu nogle Stolestadepenge; thi ved Restaureringen i 1753 og i de nærmeste Aar efter



Taarnruden i Skive ny Kirke (1926).  
(Hadrup fot.)

\*) Christian d. 5. var død 1699, og efter den Tids Skik skulde saa Orgelet tie 1 Aar, derfor mente Kirkens „Forsvar“, at Organisten heller ingen Løn skulde have.

\*\*) De undtagne aabne Stole var forbeholdt Landsognets Tiendeydere.

var der lavet nogle lukkede Stole, som man vedblev at udleje. I 1844 var denne Indtægt 22 Rdl. 48 Sk., i 1858 var den endog steget til 41 Rdl. 3 M.; men den gik nu hurtigt ned, og 1866 var den 20 Rdl. 1 M. 8 Sk. Hvornaar man ophørte at betale Stolestadepenge, kan ikke nøjagtig afgøres, da en Regnskabsbog er blevet borte; men det maa være sket mellem 1866—73.

Kirken havde naturligvis ogsaa Tiende baade fra Byen og Landsognet. Tienden fra Byen var 15 Td. Byg, og fra Landsognet



Kalkmalerierne i Skive gl. Kirke, Korets Østhvælving.  
Sonnen, Faderen og den Helligaand (en Due i Hvælvings Krydspunkt).  
(Hadrup fot.)

var den 22 Td. 2 Skp. 1 Fdk. Rug, 29 Td. 4 Skp. Byg, 26 Td. 1 Skp. 2 Fdk. Havre. Disse Tiendeydelser afløstes for Skives Vedkommende fra 1. Januar 1912 med 3276 Kr. og for Landsognets Vedkommende fra 1. Januar 1914 med 15113 Kr.

Desuden har Skive Kirke noget Landgildekorn, som stammer fra 2 Ejendomme i Hindborg (oprindeligt var der kun én, der senere blev udstykket), 2 i Øster Lyby, samt 4 inden for Sognets Grænser. Dette Landgildekorn er i alt 6 Td. 5 Skp. 1 Fdk. 1 Alb. Rug, 9 Td. Byg, 3 Td. 2 Skp. 2 Fdk. 2 Alb. Havre. Hvordan Kirken er kommet i Besiddelse af disse Indtægter vides ikke bestemt. Hofmann giver blankt op og mener, det har sin Oprindelse saa langt tilbage, at

det ikke kan efterforskes. En af Kirkens Værger fremsætter (uden Kilde) den Formodning, at Kirken har faaet denne Landgilde som Ækvivalent for de fire Stolestader, der var indrømmet Herskaberne paa Skivehus og Krabbesholm. Oprindeligt havde Skivehus de to øverste Stole paa begge Sider, regnet fra Alteret; men senere blev der tilføjet endnu een paa hver Side. Ved et Brev af 3. Marts 1634 havde Christian den 4. tilstaaet Krabbesholm frie Stole i Skive Kirke, og de havde faaet tilstaaet Nr. 11 og 12 paa Mandssiden samt 12 og 13 paa Kvindesiden; men senere fik Krabbesholm Ret til Nr. 10 og 11 paa begge Sider.

Af Braarup Jorder har Skive Kirke ogsaa en Landgilde, nemlig 2 Td. 2 Fdk. 2 Alb. Rug, 2 Td. 4 Skp. Byg. Denne Afgift tilflød allerede Kirkekassen før 1546.

Endelig havde Kirken i ældgammel Tid nogle Jordstykker, der var udlejede; men da der ingen Afgift kunde faas grundet paa Brugernes Fattigdom, blev i Aaret 1702 med kongelig Tilladelse Jorderne bortsolgt for 137 Rdl. 3 Mk. Dog havde allerede i 1714 Kirkens Patroner faaet den Idé, at Pengene var bedst forvarede, naar de var anbragt i Jord, og de købte da for 154 Rdl. — ovennævnte Salgssum med Renter og et mindre Tilskud fra Kirkekassen — noget Ager og Engjord, som endnu tilhører Kirken og er skyldsæt under Matr. 49 og 69 af Skive Markjorder.

Ligesom de fleste andre Kirker havde Skive Kirke Blusjord, 3: Jord, hvis Fæstesum anvendtes til Vedligeholdelse af Alterlysene. Hvor den oprindelige Blusjord har ligget, er ikke til at efterspore; men 7. December 1652 blev den mageskiftet med to Stykker, som tilhørte Skivehus. Det ene laa norden for Byen i det saakaldte *Braaø*, det andet laa sønden for Byen. Fra 1667 blev det bortfæstet paa den Maade, at Fæsteren som Vederlag skulde vedligeholde Alterlysene. Endelig blev efter Christian den 5.'s Befaling af 18. Marts 1682 Blusjorden overladt Sognepræsten til Brug; men denne skulde til Gengæld afholde Udgifterne til Alterlys.

Der var mange andre, der gerne vilde have Blusjorden paa de billige Vilkaar, og Præsterne havde tidt ondt ved at klare sig for deres mægtige Naboer. I Aaret 1753 kom der en Lejlighed til at erhverve den attraaede Jord, og Skivehusets Ejer Gehejmeraad Werner Rosenkrantz\*) var ikke sen til at benytte sig af Lejligheden. Dog fik Præsten Hr. Wind d. 15. November 1766 igen Jorden udlagt til Brug for Præsteembedet.

For Kirkens Skyld er det saa omtrent ens, enten Fortjenesten er gaaet i Præstens eller Herremandens Lomme; thi Blusjorden er

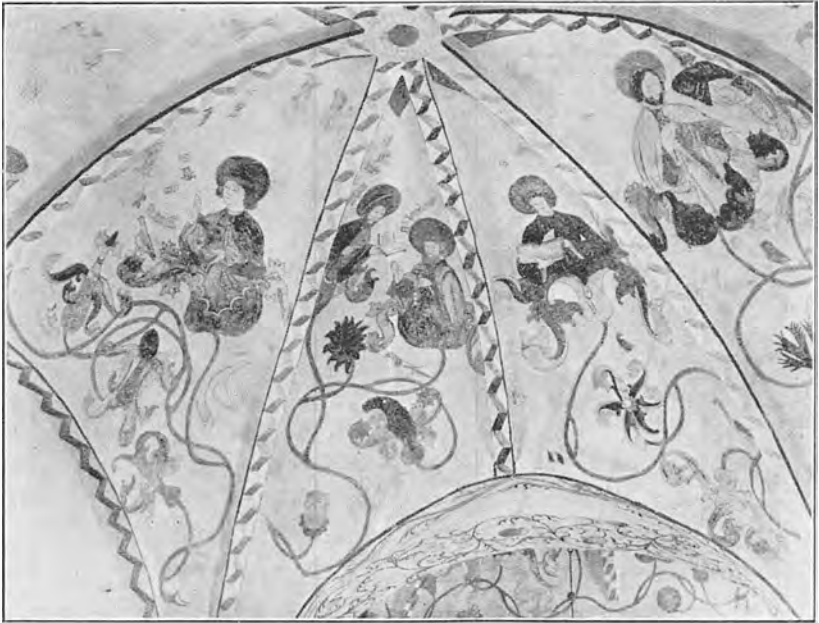
\*) Ejer af Skivehus 1750—1773.



forsvundet. Det er sikkert ikke langt fra det rigtige at gætte paa, at „den Fladning Jord norden Byen i Braad“, er gaaet ind under Præstegaarden. Stykket sønden Byen blev 1795 mageskiftet med et Stykke ved den nordre Blusjord, saa det hele blev samlet.

## PRÆSTER OG MENIGHED

Borgere og Bønder indtog i Middelalderen en helt ud underordnet Stilling. Adelen og Gejstligheden var de førende Stænder,



Kalkmalerierne i Shive gl. Kirke, Korets Vesthvælving.  
Apostle: Johannes; Jakob den Ældre og Bartholomæus; Matthæus; Filip.  
(Hadrup fot.)

og selv Kongen havde ofte Møje med at hævde sig over for de stormægtige Herrer. Ved Reformationens Gennemførelse fandt der en Ændring Sted i dette Forhold. Præstestanden gled ud som Magtklasse, og Tidsrummet indtil Enevoldsmagtens Indførelse var Adelen Blomstringstid. Borgere og Bønder vandt kun een Ting ved Reformationen, nemlig Retten til at vælge deres Præst; men denne Ret blev snart frataget dem igen\*).

Efter Reformationen var Kongen og Adelen enige om at dele de mange Rigdomme, som Kirken og Præstestanden havde været

\*) Efter Kirkelovene af 1922 har Menighederne gennem Menighedsraadene — saafremt de kan enes — atter Ret til at vælge deres Præst.



i Besiddelse af, og i det 16. og 17. Aarhundrede, Adelsvældens Tid, har vi de mægtigste Jorddrotter, Danmark har haft.

Borger- og Bondestanden hører vi i dette Tidsrum meget lidt til, og den degraderede Præstestand er — naar der tages Hensyn til Menighederne — den eneste Del, vi nogenlunde ofte træffer Beretninger om.

Den første Præst i Skive, vi har Beretning om, er den *Johannes Petri*, hvis Navn findes paa den store Klokke. Man kan vel gaa



Kalkmalerierne i Skive gl. Kirke, Skibets Østhvælvning.  
Jesu hodelige Frænder: Josef; Joakim, Cleofas, Anna og Salome; Alfæus  
og Marie Cleofasdatter og deres fire Sønner.  
(Hadrup fot.)

ud fra, at han har forfattet den latinske Indskrift, hvori hans Navn forekommer. Maaske har det ogsaa været ham, som har ordnet Billedrækkerne i den gamle Kirke. Billederne vidner jo om, at en Teolog har været Malerens Vejleder.

Kirken tilhørte paa den Tid Kronen; men i 1515 faar Rigsraad Nielsz Clemettzen<sup>\*)</sup> Kongebrev paa,

*„att hansz nåde haffuer wñót oc tillåbit att kronens kirke i skyffue maa tilleges oc incorporeres till thet vicarie sancti Nicolai alter paa then nør syðæ vthi then hellig anðz capell wti wiborg ðomkirkæ som forne, niels clemetsen*

<sup>\*)</sup> Om hans Herkomst vides intet med Bestemthed. Han døde 1518.

*haffuer stycktet oc funderet*“. Kongen forbeholder sig Kaldsretten til Embedet. „*Oc skal same persone som ther met forseet wordher opholde og opholde lade ther i kircken hosz vicariatet tesligist i skyffuæ Sognekircke swodaen messe sacramenta oc anohen gudz tiæneste som ther effther fundatzen pleyer oc bør att giøres wthen all forsømslæ*“.

Skive Sognepræster var derefter Messepræster i Viborg; men i 1529, da Viborg udjog sine Messepræster, rejste *Oluf Libbert* til Skive, hvor han blev den første lutherske Præst. Biskop Jørgen Friis forholdt ham imidlertid den til Embedet hørende Præstegaard, der laa i Resen.

Skive ligger ikke langt fra Viborg, og det ligger derfor nær at tænke, at Reformationsrøret fra Stiftsstadens har givet Efterdønninger her, og maaske kan man tage det, at Oversætteren af det tyske Værk\*), som paa Dansk hedder „Peder Smed og Adser Bonde“, har henlagt Scenen til Skive (se Side 15 ff), som et Vidnesbyrd om, at ogsaa i vor lille By har Bølgerne dengang gaaet højt.

I 1539 blev *Mads Daugbjærg* Præst i Skive. Han var den første Sognepræst, der boede paa Byens Grund. Kongen havde nemlig samme Aar nedlagt Præstegaarden i Resen og lagt den til Halds Jordegods. At Præsten mener, der er blevet begaaet Uret imod ham, er ikke sært, og Kongen maa da ogsaa snart lytte til hans Besværinger og give ham nogen Erstatning.

I et Brev af 10. Juni 1542 gør Kong Kristian vitterligt,

„at efterdi Vi nu have lagt den Præstegaard udi Reesen til Vor Slot Hald, saa have Vi nu hermed undt og tilladt, og med dette Vort aabne Brev unde og tillade, at dets Brevviiser Hr. Mads Dabierg, Sogne-Præst udi Skive, udi det og for samme Præstegaard nyder og opbærger Vor og Kronens Part af ald Tienden af ald Skive Sogn ( $\frac{1}{3}$  af Tienden) til sin Underholdning, indtil saa længe at Vi udi andre Maader kunde flye hannem en Præstegaard igien“.

Mads Daugbjærg maatte altsaa selv sørge for Bolig i Skive, og det ser ud til, at de stedlige Myndigheder har behandlet hans Gaard paa samme Maade som andre Privatejendomme og „belagt den med Tynge“. Mads Daugbjærg har forlangt den behandlet som Embedsbolig, og for at faa denne sin baade formentlige og sikkert forment Ret anerkendt er han atter tyet til Kongen, og Kristian d. 3. skriver i April 1545 til Hr. Otto Krumpen\*\*), „at han skal have

\*) „Ein Gespräch zwischen vier Personen von der Wallfahrt im Grimmental“, Erfurt 1523.

\*\*) Han døde 1569 c. 85 Aar gammel. Lensmand paa Hald Slot fra 1544. Han var gift anden Gang med den her paa Egnen velkendte Anne Lykke, Anders Bildes Enke. Kr. ligger begravet i Mariager Kirke, hvor hans Ligsten endnu findes.

Tilsyn med, at der ikke paalægges Hr. Mads Daugbjerg, Sognepræst i Skive, nogen Tynge med Rytterhold og Landsknægtehold, imod Ordinansen\*)“.

Fra 1548—84 var *Peder Juel* Sognepræst i Skive. Han var en af de Præster, der „St. Matthæi Dag ( $21/9$ ) 1555 mødte i Viborg som Meddommer over for Præster, i hvis Kirker der var skedt Bordag\*\*)“.



Kalkmalerierne i Skive gl. Kirke.

Shibets Østhvælvning. Jesu kødelige Frænder: Eminen, Servacius; Zakarias, Johannes og Elisabeth.

Shibets Midterhvælvning. Martyrer: St. Jørgen, Hertug Knud; St. Mauritius.

(Hadrup fot.)

Samtidig med Peder Juel var der en anden Præst, som hed *Severin Gregersen*. Han har sikkert været Kapellan. Han følte sig ogsaa besværet af „Tynge“, og 17. April 1567 fik han kgl. Bevilling, „at efterdi han ingen borgerlig Handel eller Næring bruger, maa han for Livstid være fritagen for borgerlig og Bys Tynge. Men naar andre Præster i Nørrejyland tilsiges om nogen Hjælp\*\*\*) til Kongen, skal han dog give efter sin Formue.“

\*) Af  $2/9$  1537, bekræftet af „Rigens Raad“  $14/6$  1539.

\*\*) Oldn. Bardagi = Slagsmaal.

\*\*\*) Om saadan Hjælps Rækkevidde kan findes nærmere Efterretning i Wilhelm Bang: Præstegaardsliv i Danmark og Norge.

Det, der gør, at en Mand huskes, er jo nærmest, at han har lagt sig ud med Folk, eller at Mængden har faaet et Horn i Siden paa ham. I saadanne Tilfælde skrives der Klager og Modklager, og saadanne Skrivelser er jo altid en fed Bid for Folk, som vil vide noget om ældre Tider.

Man tør vist derfor slutte, at de Skive Præster i Slutningen af det 16. og Begyndelsen af det 17. Aarhundrede har været nogenlunde stilfærdige og fredsommelige Folk; thi der findes ikke stort om dem. I 1592 nævnes *Peder Galschiøt*, og fra 1595—1609 beklædte *Chr. Rjeløsen* Embedet som Sognepræst. Derefter fulgte *Antonius Christensen*, og i anden Fjerdedel af Aarhundredet var Embedet besat med *Laurentius Canuti*, der døde 1652 og formodentlig ligger begravet i den gamle Kirke, i hvert Tilfælde findes der, som tidligere nævnt, et Epitafium over ham. Den næste Sognepræst var den baade lærde og litterære *Jakob Danielsen Faber*. Han var født i Nykøbing F. <sup>10/10</sup> 1622, og hans Fader var Dr. jur. D. Faber, Kansler hos Enkedronning Sophie. Han blev i 1661 Provst over Rødding og Hindborg Herreder. Skive var ikke tiltrækkende for en Mand med hans Interesser og Kundskaber, og i 1667 opnaede han at blive forflyttet til Frue Kirke i København. Han var to Gange gift, sidste Gang med Maren Joachimsdatter Schumacher, Griffenfelds Søster. Giftermaalet blev dog først indgaaet kort efter Forflyttelsen til København. Skives følgende Præst, *Hans Thomsen Svenøborg*, blev derimod paa Valpladsen. Han døde i Embedet 1674. I 1671 havde han indgaaet Ægteskab med Cathrine Majoner fra Viborg; men Eftermanden, *Niels Nielsen Krog*\*) af Veilby, hjalp Enken over Sorgen og Savnet, idet han <sup>4/11</sup> 1674 lod sig vie til hende, og hun kunde saaledes for anden Gang præsidere som Præstefrue i Skive.

Som allerede nævnt, kneb det undertiden for Skive Præster at holde sammen paa Indtægterne; men naar „borgelig og Bys Tyng“ skulde fordeles, glemte man sjælden de gæve Præstemænd, der endnu stadig følte Savnet af en regulær Præstegaard. I Tidens Løb havde de dog faaet bjærget lidt Jord her og der; men det var vanskeligt at have det i Fred, da ogsaa andre hastede deres gridske Øjne paa det, og de urolige Forhold med Indkvartering af snart fjendtlige og snart danske Tropper, der mest yndede at lade Magt gaa for Ret, havde ikke gjort Forholdene bedre for fredelige Præstemænd.

Niels Krog bestemte sig endelig til at lade offentligt fastslaa, hvilke Jordstykker der tilhørte Præsteembedet.

\*) Ejede en Gaard Nord for Torvet, hvor nu Olsens Gaard ligger.

Et „Syns-Vidne“, taget af Skive Byting den 20. August 1680, fastslaar, at til Præsteembedet hører:

1. „Et Stykke Jord liggende Synden Byen, Peder Riises Ager-Jord paa Nørre Ende og Latinske Skolemesters Jord paa Synder Ende, Niels Svendsens Ager-Jord paa den Øster Side, og paa den Vester Side ligger det til den Vey, som løber til Ildgravene (se Side 60), udi Bredden 14 Favne, og i Længden fra Synder til Nørre Ende 21 Favne“.

2. „Et Stykke Jord Norden Kirken, Niels Hesselbergs Ager paa den Synder Side, Christen Hvids og Jens Sørensens Tofte-Jord paa den Nørre Side, Damsteden paa den Øster Ende, og den Vester Ende til den Dige, som gaaer til Kirken. I Længden 61 Favne, i Bredden udi Øster Ende 14 Favne, og i Vester Ende 9 Favne“.

3. „Et Stykke\*) Jord Norden Byen, i Bredden i Synder Ende 40 Favne og i Nør Ende 3 Favne, og er Hans Farvers Ager beliggende paa den Øster Side af samme Jord“.



Kalkmalcrierne i Skive gl. Kirke, Skibets Midterhvælvning.  
Martyrer: Accurrius; Sebastian, Vincentius; Stefanus, Laurentius.  
(Hadrup fot.)

Det var jo ikke store Herligheder, og skulde Skive Præst bygge sin Magt paa Jordtilliggende, vilde han komme langt „æ bag“; men forhaabentlig har hans spirituelle Magtmidler været i Stand til at skaffe ham en mere fremskudt Stilling. I øvrigt nød Niels Krog ingen Fordel af Ejendomsrettens Konstatering; thi han afgik allerede ved Døden  $\frac{6}{10}$  samme Aar, som Synsvidnet var taget.

Paa den Tid har der sikkert ikke været Præstemangel, ja, det ser formelig ud, som om Regeringen havde uddannede Folk paa Lager; thi allerede 6 Dage efter Niels Krogs Død udnævnes den nye Sognepræst, *Laurits Olsen Breth* fra Arnøie. Han havde tidligere været Skibspræst. Vi ved om ham, at han boede paa Hjørnet af Tinggade og Adelgade, og Gaarden var hans egen. Hans Hustru

\*) Det er sikkert dette Stykke, der sammenlagt med Blusjorden norden for Byen i Braad, udgør den nuværende Præstegaardsmark c. 9 Td. Land.



hed Else Pedersdatter, og de havde kun eet Barn, en Datter, som blev gift med Christen Lassen Tychonius (se længere fremme).

Skatter og Udgifter havde det 17. Aarhundrede haft rigeligt af, og at de tyngede haardt, kan man ikke tvivle om, og det maa vel ses under den Synsvinkel, naar selv en Præst prøver at slippe lidt uden om den rette Opgørelse af Skatteobjekterne. Skattefogeden er efter Laurits Breth, da han søger at slippe med lavere Skat ved at angive to 3—4 Aars Plage som Føl, og bedre bliver det ikke, da



Kalkmalerierne i Shive gl. Kirke, Shibets Vesthvelving.  
Munke: Martin, Rocus; Gregorius, Jeronimus; Ambrosius.  
(Hadrup fot.)

det opdages, at den gæve Moralvogter har undladt at betale 2 Mk. af sin Tjenestepige. Byfoged Fabricius forsvarer Præsten: „En Tjenestepige kand de have her om Sommeren for bare Føden; thi førend de vil give af en Pige baade Familie-, Kopskat og Consumption, som er højt her opspendt, gaar Quinderne heller selv i Piges Sted, saalænge de er ved Helbred“.

Det er forstaaeligt, at Befolkningen under saa vanskelige Kaar maa se at skaffe sig Indtægter, alle Kneb gælder, og selv ikke Kirkegaarden gaar Ram forbi, naar det gælder om at bjærge sig lidt. Svin og Kvæg bliver drevet ind mellem Gravene for at bjærge sig Føden. Laurids Knudssøn vil Uvæsenet til Livs, og han faar



Sagen afgjort saaledes, at slig Fædrift ikke maa finde Sted, heller ikke skal Præst og Kirkeværge strides om Kirkegaardens Græs; thi det tilhører Sjælesørgeren, der dog har Pligt til at skaffe det bort, saa snart det er tørt.

Kirkeværgernes Regnskaber har det været galt med; men det fastslaas, at den Kendelse, som Otto Krumpen og andre stormægtige Herrer samt menige Borgere havde afsagt „Aar efter Guds Byrdt MDLII. Thamper Ottens Dag nest epher Pintzdrag“, bør ved Magt at stande. Kirkerne og Kirkegaardene skal holdes sømmelige. Værgerne maa ikke skylde Kirkerne Penge, og ved Dødsfald skal det være forbudt Arvingerne at skifte, før Kirkèn har faaet, hvad der tilkommer den. Der maa ingen Strid være om Retten til at beskikke Kirkeværger; thi „then Mact at udvelie Kirche Verier bør at vere hos Lensmanden eller hans Fuldmøndige, Prousten, Sognepræsten oc thou af de beste Sognemænd udi Sognen . . .“

Stridigheder opstod let i de Dage. Borgerne holdt ikke af Lensmændene, de mente at være forfordelt ved forskellige Lejligheder, og Respekten for de høje Herrer har lidt derunder; men 1630 udstedes der Paabud om, „at Sognefolkene her udi Schiffue skal blive udi Kirken staaendes udi deres Stoelle, indtil saalænge Velsignelsen er gjort, Lensmanden med sine Folk er gangen af Kirken“.

Selv inden for Kirkens Mure skal altsaa Rang og Stilling sætte Skel; intet Under derfor, at de unge lystige Borgere til Tider kunde bukke under for Fristelsen til at spille de høje Herrer et Puds. Et Eksempel herpaa er anført Side 29: Børneleg i Skive Kirke.

Det maa vel ogsaa tilskrives Tidens Raahed, naar selv en godmodig Præstemand ikke kan faa Lov at leve i Fred. Lauritz Breth var ude for et formeligt Overfald, idet en Skiveborger, Jens Nielsen Ramborg, vælter sig ind paa ham med Skælden og usømmelige Ord; men det var ikke det eneste; han havde ogsaa holdt sin Kone, Else Sørensdatter, fra Kirken efter Barnefødsel; det gaar ikke af uden Paatale, han „bør lide som en Løgner og Ordgyder“, og der vanker en Bøde paa 4 Rdl. samt offentligt Skrifte og Afbigt i Skive Kirke.

Paa Tærskelen til det 18. Aarhundrede drager den unge *Christen Lassen Tychonius* ind i Skive; den 29. Oktober 1701 blev han kaldet til Kapellan. Han var født i Sahl Præstegaard 15. August 1680, blev Student 1695 og Kandidat 1697.

Der fortælles, at da Kapellanembedet i Skive var ledigt, blev det søgt bl. a. af Jens Ostenfeld, Søn af Magister Kristen Eriksen i Viborg. Han var rejst til Skive for at „prædike paa Kaldet“, og han spadserede uroligt frem og tilbage i Sakristiet, ventende paa, at Salmesangen skulde høre op. Men just som Sangen sluttede,

sprang Tychonius, der sad i Kirken, op paa Prædikestolen og holdt en Prædiken, hvorimod hans Medbejler i Sakristiet maatte rejse til Viborg igen med uforrettet Sag. Skønt man nok kunde tiltro Tychonius en saadan Streg, er det vist snarest gaaget til, som Gjessing beretter: „Tychonius havde efter sin Faders Død besluttet at opgive Studeringerne og tage Tjeneste som Skriverkarl paa Ringhjøbing Amtsstue! Men medens Tychonius tilfældig opholdt sig i Skive, blev Kapellanen\*) syg og døde kort efter. Sognepræsten, Provst Breth, fik da Tychonius til at prædike i Stedet for den dødssyge Kapellan, og dermed var hans Lykke gjort.“

Naar Tychonius i saa ung en Alder fik Embede i Skive, skyldes det sikkert Biskoppens Indflydelse. Vi ser da ogsaa, at denne højtstaaende Præstemand Aaret efter, den 1. August, viede Tychonius og Provst Breths Datter. Den 22. September samme Aar døde Provsten, og den unge ærgerrige Kapellan satte sig straks i Bevægelse for at faa Embedet. Han vidste, at det undertiden gik hurtigt med Kaldelsen, og han begav sig straks til København med en Ansøgning, der naturligvis var skrevet paa Vers; thi Tychonius holdt af „at trippe paa Versefødder“. Han fik dog forinden Tid til at skrive et Sørgedigt over sin Svigerfader. Af denne Ansøgning ser man, at han havde høje Velyndere; thi han anfører:

„Baron Kragh\*\*) har sig erklæret  
Højer', end jeg er bekiendt.  
Bispen\*\*\*) har rekommenneret  
Bedre, end jeg har fortjent.“

Til Trods for sin Ungdom\*\*\*\*) fik Tychonius Kaldet og flyttede ind i sin Svigerfaders Gaard paa Hjørnet af Adelgade og Tinggade.

Den nye Sognepræst vilde gerne skaffe sig og sine saa mange økonomiske Fordele som muligt, og det er derfor ganske naturligt, at han, da hans Gaard brændte den 11. Februar 1703, straks indsender følgende Skrivelse til Kongen:

„Stormægtigste Allern. Arveherre og Konge!

Saasom mig Ed. K. Maj.' fattige Undersaat og Sognepræst i E. Maj.' Kjøbstad Skive den store Ulykke er vederfaaret, at en ulyckelig Ildebrand d. 11. Febr. sidst afvigte har borttaget mine tvende indeboende Gaarde nestsammenliggende her udj Byen (ved hvilke Intet meere af Byen, Gud være Ære, er forulycket) med den indehavende meste Formue“ — saa beder „jeg fattige unge Mand“ om Fritagelse for Konsumtionsskatten i 6 Aar imod at bygge Ejendommen op igjen, som baade til „Gaarden og Gaden staar øde“.

\*) Jens Lucassen Knub, Kapellan i Skive fra 18. Februar 1690 til sin Død 5. Maj 1701. Han havde 50 Rdl. i Løn.

\*\*\*) Frederik Kragh til Stensballegaard, Gehejmerraad, Stiftamtmand i Viborg 1695—1713, han var gift med Griffenfelds Datter.

\*\*\*\*) Bartholomæus Deichmann, Bisp i Viborg 1700—1712.

\*\*\*\*\*) Ifølge Danske Lov 2—2—4 skulde den, som fik Præsteembede, være fyldt 25 Aar. Det ses dog ikke i Kaldsprotokollen, at Tychonius har faaet veniam ætatis (Aldersdispensation); men Gjessing anfører det som en Kendsgerning.

Borgmesteren anbefaler, og Stiftamtmanden anbefaler, men mener dog, der bør sættes den Betingelse, at Præsten inden de 6 Aars Udgang skal have opbygget sin Gaard med „Steen Tag til Gaaden“. Kongen tilstaar Præsten 100 Rdl., imod at han opfører sin Præstegaard med Stentag til Gaden.

Tychonius mente aabenbart, at han kunde faa endnu mere, og han ansøgte om 1 Rdl. af hver Kirke i Viborg og Ribe Stifter, samt 180 Rdl. af Skive Kirkes Midler, og det ser ud til, at han har faaet det tilstaaet; men derefter er Kongen kommet under Vejr med, at



Kalkmalcrierne i Skive gl. Kirke, Shibets Vesthvælvning.  
Munke: Kjeld, Thøger; Benedict, Bernhard; Dominicus, Franciscus.  
(Hadrup fot.)

det er Præstens egen Gaard og ikke en almindelig Præstegaard, og han sender straks Modordre til Stiftamtmanden og Biskoppen:

„Saasom Hr. Chr. L. Tychonius, Sognepræst i vor Kjøbstæd Skive, haver den 3. Aprilis sidst forleden allerunderdanigst erholdet voris allern. Brev at nyde een Rigsdaler af hver Kirke i Viborg Stift til sin saakaldet afbrendte Præstegaards Opbyggelse der sammesteds, og Vi siden er kommen i Erfaring, at samme afbrendte Gaard ej skal være nogen Præstegaard, enten Christianshavns Børnehuus — eller nogen Præstes Embede, som Residence, tilhørende, men være een Ejendoms Gaard, som bemeldte Hr. Chr. Lassen med sin Hustru arveligen er tilfalden, saa er Vores allern. Villie og Befaling, at I samme Voris Brev fra samme straks lader affordre og i vores danske Cancelli til Cassering indskikker. Dermed sker Vor Villie, befalende eder Gud. Skrevet udi vor Kjøbstæd Ottensee dend 6. July Aa. 1703.“\*)

Der blev altsaa ingen Bukser af det Skind, og Tychonius maatte se sig om efter Indtægter paa andre Omraader. I 1706 er han da

\*) Jeppe Aakjær: Skivebogen 1914.

ogsaa kommet i Strid med sin Kapellan. Denne lønnedes med 50 Rdl. aarlig samt en Offerdag, der var fastsat til St. Hansdag. Præsten vilde nu formene ham baade Alter og Prædikestol nævnte Dag, og samtidig tilbageholdt han 10 Rdl. af Kapellanens\*) Løn som Vederlag for at have viet ham. Sagen blev indanket for Autoriteterne, og ved kgl. Resolution af 16. April 1707 fik Tychonius en drøj Irettesættelse, og hans Vederlag for Vielsen blev nedsat til 4 Rdl., medens Kapellanen i øvrigt fik Medhold.

Den 10. Juli 1715 galede den røde Hane atter over Skive By, og Præstens Ejendom blev ogsaa denne Gang fortæret af Flammerne. Tychonius rejste til København for at bevæge Kongen til at yde Hjælp paa en eller anden Maade; men Kongen vendte det døde Øre til. Den gæve Præst var dog ikke raadvild, han hjemsøgte Prins Carl og Sophie Hedevig, og her havde han Lykken med sig, hvad vi ser af hans Digt: Taksigelse til Hans kongelige Højhed Prinsz Carl for hans Naades Gave til Skive Bye og Præst, Anno 1716.\*\*)



Carl Kierungaard.  
(Sognepræst i Skive 1852—1880.)

Det har vel ogsaa været et Udslag af hans Lyst til jordisk Gods, naar den gæve Præstemand efter et Højtidsoffer takkede Menigheden med følgende

Ord: „I har ofret til mig denne Højtid, saa Herren betale jer“. Om det har været Ofret, der var for lille, eller Præstens Lomme, der var for stor, faar staa hen; men Præstens Mening er jo tydelig nok.

Tychonius var en stor Taler\*\*\*), og Folk flokkedes i Kirken for at høre ham; men adskillige af Samtidens Mænd stiklede til, at det

\*) Laurits Madsen Hvidbjerg, Kapellan i Skive <sup>30/12</sup> 1702—<sup>7/11</sup> 1708. Viedes <sup>12/9</sup> 1704 til Præsteenken Lisbett Marie.

\*\*\*) Se Skivebogen 1914, S. 58, jfr. nærværende Bog S. 37.

\*\*\*) Gjessing anfører: „Af Barndom havde han et meget besværligt Mæle, saa han var fast 10 Aar, inden han kunde udsige vel alle Bogstaver; men hans Fader skar ham strax for Tungebaandet, gjentog det i 2det, 3die og 4de Aar, gav ham siden smaa glatte Stene at ligge bestandig under Tungen, hvilket gjorde saa forunderlig Virkning, at han med Aarene blev ej alene rentalende, men veltalende“.

kun „var lydende Malm og klingende Bjælde“. Kaadmundet var han, og selv paa Prædikestolen kunde han ikke altid afholde sig fra gale Indfald. Da han i 1727 var kaldet til Viborg Domkirke og i den Anledning holdt Afskedsprædiken i Skive Kirke, var hans Eftermand, Jacob Lauridsen Hasse, til Stede, og pludselig udtalte Tychonius da: „Nu har jeg prædiket for jer i saa mange Aar. Lige kloge er I, og lige *rig* er jeg; men nu skal en Æsel præke mere for jer i mit Sted“.

Imod sine overordnede var Tychonius krybende og indsmigrende.

Da 200 Aars Dagen for Reformationen blev fejret den 5. November 1717, valgte Tychonius en Tekst, der ogsaa tog Sigte paa Skive Forhold, nemlig Amos 9, 11:

„Paa den Dag vil jeg oprejse Davids faldne Hytte, og jeg vil opmure Bruddene derpaa og oprejse det nedrevne deraf og bygge den som i fordums Dage“.

Samme Aften var der stort Gilde i hans genrejste Gaard, hvor Biskop Wildhagen\*) og Landsdommer Møinichen\*\*), samt Byens og Omegnens Honoratiores var til Stede.

Afholde sig fra at spille en eller anden af de høje Herrer et Puds kunde han dog ikke. Betegnende i saa Henseende er Historien om, hvordan han paa en Herregaard i Salling fik Karlen til at lægge frisk Halm i en Seng, som skulde stilles til Raadighed for Parsberg paa Skivehus. Da Herremanden havde lagt sig til Hvile, fik Præsten en Gedebuk og en Mynde lukket ind i Værelset. Gedebukken vilde gøre sig til gode med Halmen, i Forskrækkelse derover sprang Parsberg af Sengen; men saa begyndte Mynden ogsaa at ture rundt, og den forskrækkede Herremand troede, at det var den Onde selv, der var kommet til Stede.

Med sine daglige Værkfæller og undergivne var han tidt i Strid, og oftest var Stridens Genstand Penge.

Udadtil var Tychonius bekendt for sine store Kundskaber, og enkelte af Samtidens Mænd regnede ham for større end Ludvig Holberg. Et af hans Kælenavne fra Datiden var „De Cimbrers Lys og Jyllands klare Øje“.

Da Holberg — med eller uden Hensigt — havde givet den latterlige Pedant i „Jacob von Thyboe“ Navnet Tychonius, klagede den ærekære Præst til Kancelliet, og Forfatteren maatte love at ændre Navnet i senere Udgaver.

\*) Casper Wildhagen, f. i Thronhjelm 1664, blev 1710 Dr. Masius's Efterfølger som tysk Hofpræst og samtidig Dr. theol. „per bullam“. Han var Skriftefader for Grevinde Schindel, Kongens Elskerinde. 1712—20 Biskop i Viborg.

\*\*\*) Christian Møinichen 1683—1749. Amtsforvalter i Skive 1708, Landsdommer i Jylland 1715. Kommitteret i Rentekammeret 1720. Oversekretær i Danske Kancelli 1725, men blev afskediget 1730. Han var en af Lederne af den berygtede Gehejme-Inkvisitionskommission, „Bandedkommissionen“.

Da Tychonius i 1727 drog til Stiftsstadens, blev Embedet besat med den tidligere nævnte *Jacob Lauridsen Hasse*, der var Indehaver af det til 1750, da ogsaa han opnaaede at blive Præst ved Viborg Domkirke. Han var født i Viborg 1694, blev Student 1713 og Kandidat 1717. Fra 1719—22 rejste han udenlands for at udvide sine Kundskaber. Han var ogsaa en lærd Mand, der havde mange Interesser. Saaledes var i 1743 Landets Præster blevet spurgt om forskellige økonomiske og kulturelle Forhold i deres Sogne; men Hasse nøjes ikke med Indberetning om disse Ting, han tager ogsaa Sprogforhold med\*). — En af Skive mange Ildebrande (Branden 1749) forulempede ogsaa Hasse\*\*); men allerede Aaret efter rystede Provsten Støvet af sine Fødder og drog til Viborg.

Den næste Skivepræst, *Wilhelm Adolph Sørensen Worsøe*, var en Ommerbo. Han var født paa Sødringholm i Ommersyssel 1718. Hans Fader var senere Inspektør paa Grevskabet Løvenholm; men han var samtidig Ejer af den lille Ø Waarsø i Horsens Fjord, og efter denne fik Børnene Navn. Efter at være blevet Kandidat i 1739 var han nogle Aar Kateket i Sandefjord, Aggerhuus Stift, senere var han Sognepræst i Nautrup-Sæby-Vile, for endelig at blive Provst Hasses Efterfølger, ikke alene i Skive\*\*\*), men ogsaa i Viborg.



Jens Jepsen Lohmann.  
(Sognepræst i Skive 1881—94.)

*Frederik Vilhelm Jensen Wind*, der i 1766 blev Worsøes Efterfølger, var født i Birkerød; men hans Arbejdsmark blev i Jylland. I 10 Aar var han Præst paa Venø og 34 Aar i Skive. Fra sidstnævnte Embede blev han entlediget  $\frac{14}{3}$  1800 i en Alder af 72 Aar.

I Winds Embedstid kom der en Regeringsforordning, der forbød at nedsætte Lig i Kirkerne. Man havde ellers i Skive kappedes om at komme inden for Kirkens Mure at hvile. De 4 Epitafier og Ligstenen i Vaabenhuset vidner om nogle Begravelser derinde. Enkelte andre findes i Regnskaberne, saaledes er Licentiat Christian Høyros i 1675 begravet i Korskirken, og samme Aar blev Maren Heselberig

\*) Se Skivebogen 1912.

\*\*\*) Se Skivebogen 1914, jfr. nærværende Bog S. 40—41.

\*\*\*\*) Han boede i den gamle Amtmandsgaard paa Hjørnet af Adelgade og Slotsgade.



nedsat i sin sal. Mands Grav. Ligeledes blev Kaptajn Hermand Smidt begravet i Kirken nævnte Aar. 2 Aar senere blev nævnte Kaptajns Hustru begravet hos sin første Mand, hun var nemlig efter Smidts Død blevet gift med Maier Bartholomæus af Wismar.

Fra den Tid begyndte man at flytte Ligene ud igen, saa Kirkerne blev Forsamlingshuse, hvor Evangeliet blev prædikeret, og ikke Gravkapeller.

Det 18. Aarhundrede er i dansk Kirkeliv Pietismens og Rationalismens Tid. Menighedernes Indsats er lille, og alle Forordninger kommer ovenfra og er forberedt ovenfra. Det var særlig Pietismens



Skive gl. Kirke som Lighapel.

Tid, der var rig paa kirkelige Anordninger: Sabbatsanordningen 1735, Konfirmationen 1736, Generalkirkeinspektionskollegiet 1737 og endelig om gudelige Forsamlinger 1741. Men selv om disse Anordninger maaske har vakt noget Røre i Menigheden her, har dette dog ikke affødt større Begivenheder.

Flere af Skive Præster havde valgt de federe Græsgange i Viborg; men i Aaret 1800 sker det modsatte, idet *Jens Høyer Leth*<sup>\*)</sup> flyttede fra Graabrødre Kirke i Viborg til Skive, hvor han var Sognepræst til sin Død 1812. Kort før sin Død blev han udnævnt til Amtsprovst<sup>\*\*</sup>). Leth var optaget af de forskellige Skoletanker, der

<sup>\*)</sup> Leth ejede en Gaard i Nørregade. (Nu Selchaus.)

<sup>\*\*</sup>) Efter Reformationen blev det Skik at have en Provst i hvert Herred. Denne Ordning blev lovfæstet i D. L. 2—16. <sup>5/12</sup> 1806 kom Forordningen om en Provst i hvert Amt; men det viste sig snart, at Omraadet var for stort, saa

da var fremme. Til at vejlede Lærere og Lærerinder udgav han et „Dansk Glossarium, en Ordbog til Forklaring over det danske Sprogs gamle, nye og fremmede Ord og Talemaader“. Han siger selv om Værket, at det har det Formaal „at gjøre Sprogforraad, Retskrivning, sirligt Sprog og især Tydelighed i Tanker og Tale mere almindelig iblandt os“. Om Bogen opfyldte sin Hensigt er vanskeligt at afgøre, nu har den ingen Interesse.

Leths Efterfølger, *Albert Philip Bregendahl*, var ogsaa Amtsprovst. Han blev født paa Oxholm paa Øland <sup>17/12</sup> 1771 og blev <sup>11/6</sup> 1813 kaldet fra Skjörping til Skive. Kort efter sin Ankomst til Skive købte han et Hus i Adelgade (nuværende Nr. 9, se Side 80); men for at komme bort fra det for Skive Præster utaalelige Forhold, at der ingen Præstegaard var, arbejdede han paa at faa den gjort til Embedsbolig, og dette lykkedes ham i 1817. Det ser pludselig ud, som de Skive Sognepræster er kommet paa den grønne Gren; thi da Frederik d. 6. i 1824 besøgte Skive, blev de deraf flydende Udgifter, 39 Rdl., lignet paa 5 af Byens mest velhavende Borgere, og imellem dem figurerer Amtsprovst Bregendahl. Aaret efter forflyttedes han til „Vor Frelsers Kirke“ paa Christianshavn. Om Forfremmelsen staar i Forbindelse med Kongebesøget, faar staa hen; men stor Glæde fik Præsten ikke af Omplantningen; thi i Begyndelsen af Aaret 1832 indkom der et anonymt Brev til Kancelliet med Meddelelse om, at de i Pastor Bregendahls Værge beroende Obligationer, der tilhørte Sognets Friskole, ikke fandtes hos ham. Han blev suspenderet <sup>21/1</sup>, og allerede <sup>8/10</sup> samme Aar dømtes han ved Højesteret til at have sit Embede forbrudt. Han levede endnu 3 Aar; men Græmmelse og Sindslidelser formørkede hans sidste Dage.

Det varede næsten 2 Aar, før der blev fundet en ny Præst til Skive; men saa var det til Gengæld ogsaa en Mand af Stand og Rang, nemlig *Nicolai Kamph*. Han var født paa Graasteen, og sydpaa drog han for at studere, idet han fik sin Uddannelse i Kiel. Han blev senere Præst i Gjerrild-Hemmet i Djursland, og mens han var der, fik han først Rang med Københavns Præster, og endelig blev han — Aaret før han kom til Skive — udnævnt til Consistorialraad. Det var naturligt, at saa høj en Herre ogsaa maatte have Provsteværdighed, og Udnævnelsen kom da ogsaa 4 Maaneder efter Kaldelsen til Skive. Længe forblev han ikke i Sallings Hovedstad. Hans Hu stod mod Syd, og i Januar Maaned 1834 blev han forflyttet til Skjærbæk.

---

vedkommende ikke kunde passe sit Præsteembede, og ved kgl. Resolution af 17. Juli 1822 fik vi den nuværende Ordning, hvor en Provst har 2, 3 eller 4 Herreder.

*Peter Deichmann Aagaard*, Kamphs Efterfølger, blev i Embedet i 14 Aar. Efter Kilderne at dømme har han ikke altid været blid. Der fortælles, at en Kone efter en Barnefødsel imod Datidens Skik og Sædvane havde aflagt Visitter forskellige Steder. Dette var kommet Præsten for Øre, og da han skulde indløse hende, tog han til Indgangsord: „Og Dina, Jacobs Datter, gik ud at se Landets Døtre, hvor skønne de vare; men hun forspildte derved baade Hæder og Ære“. Ogsaa Kaldets økonomiske Forbedring har ligget Pastor Aagaard paa Hjerte. Den  $11/4$  1846 klager han til Kancelliet over, at der afkræves ham Kirketiende af den Jord, som hører Embedet



Carl Tolstrup Bahnsen.  
(Sognepræst i Skive 1895–1915.)

til. Han mener at burde fritages, og Kancelliet svarer  $9/6$ , at „efter de i Sagen meddeelte Oplysninger antages, at Skive Kirke er uberettiget til at fordrø Tiende eller Vederlag der for af de omhandlede Jorder; men iøvrigt hører Spørgsmaalet under Domstolenes Afgørelse“. Stiftsøvrigheden paalægger Kirkeinspektionen at foranstalte udbetalt den erlagte Tiende fra 1833—44 i alt 24 Rdl. 4 Sk. eller indanke Sagen for Domstolene. 19. Oktober samme Aar blev med Forbehold af Kirkens Ret udbetalt 26 Rdl. 19 Sk. — førnævnte Beløb samt Tienden for 1845 — til Præsten.

I 1848 blev Aagaard forflyttet til Korup, og samme Aar efterfulgtes han af *Andreas Ditlev Møller*, født i Christinefeld paa Lolland. Hans to Forgængere havde ikke — som oprindeligt bestemt — betalt 8 Rdl. i Indfæstning af Blusjorden „Norden Skive Bye i Braad“, og Møller gjorde det heller ikke; men ved Matrikuleringen var man kommet til Klarhed over, at Blusjorden var lagt sammen men Præstsjorden, og nu krævede Borgerrepræsentationen, at den gamle Resolution skulde holdes i Hævd, hvad Møller da ogsaa gik ind paa og betalte Pengene.

Møller døde allerede i 1852 og efterfulgtes af *Carl Kierumgaard* (se Side 297), født i København  $15/3$  1808. Ikke alene under sin Opvækst havde han levet i København; men ogsaa sit Manddomsvirke havde han fundet der, idet han var Kateket ved Holmens Kirke og tillige Præst ved Søetatens Hospital.  $24/6$  1848 ægtede han

Adamine Sophie Louise Gorm, der var Datter af Told- og Konsumptionskasserer O. I. L. Gorm i Thisted, og det er vel hende, der har trukket vestpaa. Kierumgaard var en myndig Herre, der sikkert ikke altid forstod Jydernes Lune, og han taalte ikke gerne, at de praktiske Folk udtalte sig om Sager vedrørende Skole- og Kirkevæsen. Paa den anden Side var han en dygtig Mand, hvis Evner og Indsigt man tidt tog i Brug. Han var saaledes Medlem af Byraadet fra 1869—76.



Interior fra Shive nye Kirke (1926).

Hadrup fot.

Ved Udgangen af 1880 traadte Kierumgaard tilbage fra Embedet, og i 1881 blev det besat med Sønderjyden *Jens Jepsen Lohmann* (se Side 299), der var født i Haderslev  $\frac{2}{6}$  1842. Som Student fra Haderslev Skole, 1861, var det saare naturligt, at han i København kom sammen med den Kreds, der samledes om „Haderslev Læreres Skole“. For „Sønderjydsk Samfund“ udgav han i 1867 en Sangbog: Tohundrede Sange. Det var den, der senere blev fortsat som den bekendte „Blaa Sangbog“. Omtrent fra samme Tid stammer hans Digt i sønderjydsk Folkemaal: Hvonær vi bliwer glaj\*).

I Skive virkede Lohmann ivrigt for den sønderjydske Sag, og det er betegnende, at det var ved et Møde i „Sønderjydsk Forening“, han fik det Sygdomsanfald, der gjorde Ende paa hans Liv.

\*) Om dets Historie se Nordsjællands Venstreblad  $\frac{15}{12}$  1918.

Kort efter hans Ankomst til Skive blev Præstegaarden paa Resenvej bygget. Det var i Aaret 1882, og siden da har Skive Sognepræster haft deres Bolig der. Samme Aar som han flyttede ud paa Resenvej, kastede han sig ind i Arbejdet for at skaffe Skive en ny Kirke. Under dette Arbejde mødte han tidt Modvilje fra nogle af Borgerne, der mente, at Skive ikke økonomisk kunde løfte denne Sag. Men med aldrig svigtende Hu arbejdede han videre, og da han døde, var Kirken sikret. Selv saa han den ikke. Han maatte som Moses nøjes med at se ind i det forjættede Land. I 1890 udgav han: Kalkmalerierne i Skive Kirke.



Provst S. M. Westergaard.  
(Sognepræst i Skive 1915–1923.)

Efter Lohmanns Død blev Embedet i 1895 besat med Digterpræsten *Carl Tolstrup Bahnson* (se Side 302), f. <sup>26</sup>/<sub>10</sub> 1845 i Viborg, hvor hans Fader var Overlærer. Allerede i Studenterdagene, da han hørte til en lille Kreds af Studenter, som benævnedes „Lyrikerne“, skrev han Digte; men kun et af disse — „Nu sover hun trygt i Natten“ — er bevaret. Kritisk var han med sine Arbejder, og de fleste gik i Kakkelovnen. „Der ved jeg, at de altid modtages med Varme“, sagde han. Som Lærer i København fuldførte han i Halvfjerdserne sit Debutarbejde: „Erik den Fjortende“. 1879 fik han det „Anderske Legat“ og foretog en Rejse til Syden. Som Præst i Skive samlede han stedse

en stor Tilhørerskare. Stor Livserfaring og Klarhed i Tankegang prægede hans Taler; men ellers gjorde Svaghed ham det umuligt at deltage saa meget i Kirkens Arbejde, som han ønskede.

At lade Tankerne „trippe paa Versefødder“ var noget, han stadig gav sig af med, og efter hans Død (<sup>15</sup>/<sub>7</sub> 1917) udkom „Vandringsmandens Sange“, der er en Samling religiøse Digte uden dog at være Salmer.

I 1915 tog Pastor Bahnson sin Afsked, og Embedet blev besat med Provst *S. M. Westergaard* fra Hjerk-Harre. Han var født i Randers <sup>4</sup>/<sub>2</sub> 1869, blev Kandidat 1891 og var derefter i 4 Aar Lærer i Birkerød. Efter en Rejse til Syden blev han i 1896 kaldet til Præst i Durup-Tøndering og i 1901 forflyttet til ovennævnte Hj.-H. Allerede i 1904 blev han udnævnt til Provst for Salling



Herreder, hvilken Stilling han beklædte, til han i 1923 fraflyttede Skive for at overtage Embedet som Stiftsprovst i Ribe. Westergaard samlede stadig en stor Tilhørerskare. Uden at støde Folk af andre Retninger fra sig, hyldede han selv det grundtvigske Livssyn og sluttede sig helt til den grundtvigske Kirkepolitik.

I 1923 blev Embedet besat med *Frederik Stridsland Bendix*.

Den Folkestyretanke, der spirede frem under Frihedsrørelserne i det 19. Aarhundrede, blev der ogsaa agiteret for paa Kirkens Omraade; men det var dog først i Begyndelsen af det 20. Aarhundrede,



Menighedsraadene for Skive Købstad og Skive Landsogn, samlet i Præstegaardshaven (1926).  
(Hadrup fot.)

at Regering og Rigsdag forsøgsvis gav Menighederne gennem valgte Menighedsraad en Slags raadgivende Myndighed i Menighedssager. Senere ændredes Lovbestemmelserne om disse Raad, og de traadte som Kirkernes stedlige Styrelse i Stedet for Kirkeinspektionen. Ved Loven af  $\frac{30}{6}$  1922 blev Raadenes Myndighedsomraade stærkt udvidet, dog kun hvad økonomiske Sager angaar. Samtidig bestemtes det, at Præstegaardene efterhaanden skulde overgaa til Menighederne, og Skive-Resen Pastorats Menigheder overtog i 1922 baade Præstegaard og Kapellanbolig. Sidstnævnte Bolig er opført ved Havnevej i 1919. Ved Overtagelsen blev Menighederne i Pastoratet paalignet 950 Kr. i aarlig Afgift til Præstelønningsfondet, samt fik Lov til at betale det aarlige Underskud.



### Kapellaner i Skive.

Severin Gregersen c. 1560.	Åxel Antonsen Rosenquist 1709—21.
Christian Johansen Walter 1670—90. (Boede i Selvejergaard i Østergade, hvor nu „Royal“ ligger. Eftermanden samt Rosenquist boede i samme Gaard.)	Niels Jensen Snedstrup 1721—30. H. E. O. Sadolin 1730. (Kaldelsen gik tilbage.)
Jens Lucassen Knub 1690—1701. (Gift med Formandens Søster. Havde 50 Rdl. i Løn.)	Søren Sørensen Ørting 1731—32. Niels Nielsen Friborg 1733—34. Gregers Laugesen Fanøe 1734—40. Poul Klingenberg Nielsen Gjern 1741—65. (Boede i Selvejergaard, hvor nu Garver Thomsen bor.)
Christen Lassen Tychonius 1701—02. Laurits Madsen Hvidbjerg 1702—08.	

Fra  $\frac{2}{3}$  1742 blev Embedet residerende Kapellani.

Christian Hannibal Holm 1766—73. Rasmus Jørgen Giessing 1773—80. ( $\frac{1}{1}$ 1780 gift med Jacobine Kirstine Pedersdatter Sommer, Datter af By-skriver P. Sommer i Skive.)	Anders Lassen Schønning 1780—85. Jens Groth Krag 1785—92. Laurits Baggesen 1792—93. Søren Pedersen Bagge 1793—1804.
--	--

Embedet nedlagt efter Reskr.  $\frac{12}{8}$  1803.

I 1846 blev der oprettet et Embede som ordineret Kateket\*); men dette blev efter Kgl. Resolution af  $\frac{17}{5}$  1887 omdannet til et Embede som Kapellan pro loco, dog saaledes, at Kapellanen skulde vedblive at undervise 20 Timer ugentlig ved Skive Skole. Embedet blev besat med

*C. Chr. V. Hansen* 1887—89. Skønt han kun var kort Tid i Skive, opnaaede han dog at samle en stor Tilhørerskare. Han siges at have været den første her paa Egnen, der tog Dagliglivets Foreteelser op til Drøftelse i sine Prædikener. Hansen kunde til Tider se ud over Embedsmaskineriets Former. Han tog sig saaledes for, uden at han havde Tilladelse fra Provst eller Bisp, at prædike i Højslev Kirke d. 4. Januar 1889. Præsteembedet i Højslev var paa det Tidspunkt vakant. Men Autoriteternes altid vaagne Øje var over ham. Han fik 17. Januar samme Aar en irettesættende Skrivelse fra Stiftets Bisp.

Efter Hansen fulgte Ditlev Fred. Vilh. *Steensgaard* 1889—94, Carl Leuning *Nørgaard* 1894—95, Carl Jensen *Tølbøll* 1895—1901.

Ved Kgl. Resolution af 4. Februar 1902 blev Kapellanen fritaget for Undervisning i Skolen.

Knud Harald *Petersen* (Eggert) 1902—09, Laurits Anders Nicolai *Tuxen* 1909—16, Johan Christian *Balslev* 1917—19, Niels Ludolph *Miskov* 1919—21, Frants Oscar Marcher *Nørgaard* 1921—23.

\*) Om Kateketerne se Side 243.

Embedet ændredes  $\frac{7}{7}$  1923 fra Kaldskapellani til residerende Kapellani.

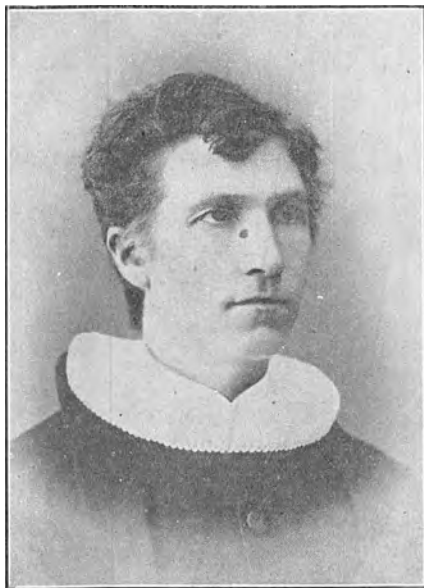
Vilhelm *Munch* fra 1924.

— — —

Undervisningstvangens Gennemførelse og den deraf flydende aandelige Udvikling hos det brede Lag af Befolkningen gav Jordbund for religiøs Paavirkning i flere Retninger, og Frihedslovene i Midten af det 19. Aarhundrede gav Albuerum for Missionsvirksomhed af enhver Art.

*Mormonerne* drev Propaganda paa Land og i By; men deres Anstrengelser, selv om de en kort Tid vakte Røre, satte ingen blivende Spor.

*Indre Mission* satte ind med deres Virksomhed i 1880, og selv om det kun gik langsomt fremad, naaede Bevægelsen dog saa vidt, at man i 1897 rejste et Missionshus i Kristiansgade. Det faste Samlingssted satte Liv i Arbejdet, og allerede i 1920 maatte Missionshuset udvides og restaureres, og det staar nu som et af Landets smukkeste Forsamlingshuse af den Art, ligesom Indre Mission er en livskraftig aandelig Bevægelse i Byen. Siden 1898 har der været fast Indremissionær i Byen. E. P. *Krogh* 1898—09, N. C. *Jepsen* 1910—23, Erik *Hansen* fra 1923.



C. Chr. V. Hansen.  
(Kapellan i Skive 1887—1889.)

Det var først i Provst Westergaards Tid, at den *grundtvigske* Bevægelse fik faste Former i Skive, idet han fik stiftet en Afdeling af „Kirkeligt Samfund“. Saa længe Provsten var i Skive, var han den selvskrevne Leder, og Præstegaarden var Samlingssted og Midtpunkt for hele Bevægelsen. Nu er Centrum for Bevægelsen flyttet til Krabbesholm Højskole med Højskoleforstander *Vedel* som Leder.

Den *katolske-apostolske Menighed* begyndte i Skive 1886 med 14 Medlemmer. Møderne blev holdt i lejede Lokaler til 1913, da den nuværende Kirke i Thorupsgade blev indviet. Fra 1891 lededes Arbejdet af Forstander *Kruse*, der i 1910 fik Forstander *Hansen* som Medhjælper. Siden Kruses Død i 1917 har Hansen

ledet Arbejdet alene. Menighederne i Viborg, Nykøbing, Struer og Lemvig er ogsaa underlagt ham.

*Frelsens Hær* begyndte sin Virksomhed her i 1891. Indtil 1914 holdt den Møder i lejede Lokaler; men dette Aar opførte den Bygningen paa Hjørnet af Voldgade og Nordbanevej. Bygningen er delvis opført for stedlige Tilskud. Ud over det religiøse Arbejde holder Hæren Syskole for Piger, Sløjdscole for Drengene og fra 27/1 1925 Symøder for Kvinder, der har Lyst til at møde. Den stedlige Leder for Tiden er Ensign *Hansen*.

Den biskoppelige *Metodistkirke* har arbejdet i Skive siden 1898. I Begyndelsen var der kun Møder nu og da; men fra 1904 kom Arbejdet ind i fastere Former. Virksomheden havde ikke egne Lokaler, men i 1922 købtes Ejendommen, Voldgade 2, og indrettedes til Kirke. Den 10/11 1922 blev Menigheden selvstændig og fik i 1923 sin første Præst, Pastor *C. Bjerno*, den nuværende Leder er Pastor *Berg*. Menighedens Motto er: „Kirken med et Velkommen til alle“.

*Niels P. Bjerregaard.*





## V.

# DEN SOCIALE FORSORG

I det 16. Aarhundrede regnedes Skive — sammen med Hobro, Hjørring og Mariager — til de fattigste Byer i Jylland, og ogsaa i det 17. og 18. Aarhundrede, da „Ild og Fjendehaand“ saa ubarmhertigt plagede den lille By, var Fattigdom, som naturligvis ogsaa kunde skyldes andre Aarsager, en stadig og meget paatrængende Gæst.

Andetsteds i Bogen fortælles lejlighedsvis om Foranstaltninger til Lindring af Nøden\*): Kirkekollekter og andre Indsamlinger (i og uden for Skive), Henvendelser til Kongen („Landsfaderen“) og den kongelige Familie — samt almindeligt Betleri.

Præsten trak det tunge Læs. Det var ham, der fra Prædikestolen skulde søge at vække Offervillien, naar den slumrede, og minde Menigheden om det store Bud i Loven; hans Stilling som den, der forestod Uddelingen, bevirkede ganske naturligt, at de fattige henvendte sig til ham i deres Nød og haabede paa ham som den, fra hvem Hjælpen skulde komme. Præsterne følte som Regel et betydeligt Ansvar i saa Henseende, selv om ikke alle var besjælede af en saa sprudlende Energi som Magister Tychonius.

Foruden de Pengemidler, der skaffedes til Veje ved det offentlige Medvirken og senere fik Form som paalignet Skat, har der til Afhjælpning af Trang alle Dage været udfoldet en privat og fuldkommen frivillig Godgørenhed, der i gamle Dage — stærkere end nu — gav sig Udtryk ved, at fattige Slægtninge og andre, man nærrede Godhed for eller var kommet til at interessere sig for, spiste ved Familiens Bord — ofte blev de optaget i Familien — eller fik Fødevarer m. v. med sig hjem. Det ligger i Sagens Natur, at Omfanget af saadan privat Godgørenhed vanskeligt lader sig paavise i Skive saa lidt

\*) Se f. Eks. Side 37—39, 155 og 158.

som andetsteds. Noget andet gælder derimod den særlige Slags Gaver, som kaldes Legater, og om hvilke vi senere skal høre.

„Reglement for Købstædernes Fattigvæsen“ af 1803\*) er de første Spirer til den Ordning, vi nu har; men alene Navnet viser, at man endnu i særlig Grad hæftede sig ved det fælles: Fattigdommen. Først efterhaanden lærte man at sondre mellem forskellige Grupper af trængende: Børn, hæderlige gamle, uforskyldt arbejdsløse, Invalider, abnorme o. fl. a., der alle har Krav paa Samfundets Bistand, men hver paa sin Maade. Den sociale Forsorg delte sig da i mange forskellige Grene, og det er sandsynligt, at Forgreningen vil blive ført videre ud. Endnu er der en Gren, som hedder Fattigvæsenet, og de, som er nødsaget til at klamre sig til den, anses af Samfundet for at være i selvforskyldt Nød og maa derfor finde sig i at blive stillet i andet Geled.

Oversigten over Skive Kommunes Driftsudgifter (Side 191) giver Eksempler paa Byens aarlige Udgifter til den sociale Forsorg. I det efterfølgende vil vi fæste Opmærksomheden ved visse Former af offentlig og privat Filantropi, som ofte paa heldig Maade er gaaet Haand i Haand og har suppleret hinanden.

## LEGATER

De *gamle* Legater blev alle stiftet til Lindring af Fattigdommens Tryk og bestyredes af Sognepræst og Byfoged eller af førstnævnte alene. De bestod ofte af Jordlodder\*\*), der udlejedes. Men efterhaanden som Byens Vækst gjorde Jordernes Anvendelse til Byggegrunde el. lign. ønskelig, bortarvefæstedes eller solgtes de. Den aarlige Leje (med Fradrag af Skatter) eller Arvefæsteafgift\*\*\*) (saa og saa mange Tdr. Byg efter Kapitelstakst) regnes at være 4 0/0 af Grundens Værdi, saa at man altsaa faar denne ved at multiplicere den aarlige Nettoindtægt med 25. For de ved Salg af Legatjorder indkomne Summer købes i Regelen Kreditforenings-Obligationer.

*Bodil Andersdatters Legat.* Den <sup>22</sup>/<sub>3</sub> 1690 underskrev Buold Andersdaater med sit „Navns Bogstav“ (saaledes: B. A. D.) og sammen med 4 Vitterlighedsvidner det Gavebrev, som, tinglæst næste Dag, hjemler ubemidlede Mennesker i Skive Ret til at nyde Understøttelse af dette, Byens ældste Legat.

\*) Se Side 168.

\*\*\*) For saa vidt Dele af disse endnu tilhører Legaterne eller er overtaget af Kommunen, er de nævnt sammen med Kommunens Grundejendomme (se Side 130).

\*\*\*) Arvefæste kan i H. t. Lov af <sup>20</sup>/<sub>3</sub> 1918 ikke længer finde Sted.

## Bodil Andersdatters Gavebrev begynder saaledes:

„Udi den højlovlig hellig Trefoldigheds Navn. Saasom det af den almægtige og naadige Gud er beskikket for alle Mennesker engang at dø, og intet er vissere end Døden og uvissere end Dødens Time, hvorfor det sømmer sig et Guds Barn i Tide at ihukomme de sidste Ting og beskikke sit Hus, udi saadan Betænkning haver jeg Buold Andersdaater, salig Niels Povelsens Efterladte i Skive, sat mig fore en christelig Anfang at begynde, mit Hus at beskikke, hvorudinden de Fattige og Vedtørvende\*) endelig bør at ihukommes.“

Efter Gavebrevets egentlige Indhold følger Giverens Forlangende om at faa Testamentet fuldbyrdet „udi alle sine Ord og Punkter . . . og i alle Maader stadfæst, formoder, ingen sig udi ringeste Maade understaar det at rygge eller forkorte, saafremt de ej vil undgjelde Guds Hævn og Straf samt Lovens Formaledidelse\*\*)“.

Blandt Vitterlighedsvidnerne træffer vi Bodil Andersdatters „kjære Laugværge, velfornemme Mand *Laurids Nielsen Vinde* i Skive“ (se Side 33), hvis Gravsted endnu findes paa Skive Kirkegaard.

Oprindelig bestod Legatet af Jordarealer (se Side 144—46), købt for 100 Rdl.; nu er dets Formue ca. 27000 Kr. Understøttelser uddeles af *Byraadet* (efter Indstilling af Forsørgelsesudvalget) ved Juletid til Personer, som er forsørgelsesberettigede i Skive, men ikke nyder Un-

derstøttelse af det offentlige Fattigvæsen, og fortrinsvis til Familiefædre, der „paa Grund af stor Familie, Uheld eller vanskelige Tidsforhold have Møje med at tilvejebringe det nødvendige til Livets Ophold“. (Fundats af  $\frac{3}{5}$  1888, stadfæstet  $\frac{24}{9}$  s. A.)

*Niels Brøndums Legat*, Sønderkær Eng, er en „Nytaars Gave, given i Jesu Navn de Fattige i Skive By og Ikast Sogn“ Nytaarsdag 1727.

Niels Brøndum havde været Rektor i Skive, men var nu Sognepræst til Ikast Menighed i Hammer Herred. Han skænker til de „Fattige og Husarme i Skive By og Ikast Sogn . . . et Stykke Eng og Engjord, anset efter Skjødes Formelding



Jesper Christensen og Hustrus Grav paa Skive Kirkegaard. — (Hadrup fot.)

\*) Irængende    \*\*) Fordømmelse



for Fem Læs Eng, som mig . . . Niels Brøndum har været siden mit Rektorats Embede i Skive til Datum tilhørende og er i Sønder-Kjær under Skive Kirke beliggende". (Se Kortet Side 135, Nr. 22.) Af Lejeindtægten skal der betales til „de Fattige og Husarme i Ikast Sogn Penge udi gangbare og klingende Dansk Mønt To Rigsdaler, siger 2 Rdlr., fri Penge og uden nogen Afgang". De „mest Fattige og Forarmede" i Skive skal have Resten.

Den daværende Rektor i Skive, Bertram Vinde, følte sig ingenlunde tryk ved Sognepræsten Magister Tychonius's Forhold til Skolens Økonomi (se Side 35), den tidligere Rektor, Niels Brøndum, overgiver Bestyrelsen af Legatet til samme Tychonius „og hans Efterkommere Sognepræsterne i Skive som de Fattiges formodentlige Behjælperere".

Engen, som paa den Tid antagelig har været ca. 100 Rdl. værd („Fem Læs Eng"), skal tilhøre de „Fattige og Husarme" „saalænge Verden staar og Tiden varer", og Lejeindtægten skulde uddeles hver Nytaarsdag.

4 Kr. gaar hvert Aar til Ikast Fattigvæsen. I øvrigt foretages Uddelingen af dette, Andersdatters og Mogensdatters Legater (se nedenfor) samtidig, idet der er fælles Fundats for de tre Legater. Nuværende Legatformue: 2000 Kr.

*Morten Nielsen Hemmers Legat.* Siden Bodil Andersdatter skænkede sin Gave til de fattige, havde 5 store Brande hærget Skive; de to sidste (1748 og 49) (se Side 39) havde fortæret saa at sige hele Byen. Det er med Henblik paa disse ulykkelige Tildragelser, at Morten Hemmer i 1752 køber Jord, som han skænker „til Hjælp for Skive Bys Fattiges Underholdning".

Af Gavebrevet, der er dateret  $\frac{2}{3}$  1753, faar vi at vide, at Morten Nielsen Hemmer er barnesødt i Skive\*), hvorfra han i sit 14. Aar drog ud „hyldestløs, fattig og saa godt som nøgen". Nu (1753) bor han og hans Hustru paa „Landing\*\*\*), og Gud har „saa underlig og naadelig . . . sørget for mig og tildelt mig saa meget timelig Gode, at jeg nu i min Alderdom ser fornøden Levnets Ophold uden Nød og Trang". — Af Kærlighed til sit Fødested „saa og af Medlidenhed over bemeldte liden og fattig By, der saa ofte i min mindre Tid har været saa haarde Fataliteter undergivet ved ulykkelig Ildebrand, fornemmelig de Aaringer 1748 og 1749", vil han skænke de fattige en Gave. „Men som Erfarenhed haver lært mig, at rede Penge ofte er Farligheder undergivet til Uvished, haver jeg anset det for tjenligst, at forestaaende min, Skive Bys Fattige tiltænkte Gave blev fastsat udi Ejendom, som ikke kan forrykkes". Han købte derfor ved Auktion 6 Agre Købstadjord, deraf de „3 Agre udi Galletofte" (se Side 144). De øvrige 3 Agres Beliggenhed kan man antyde ved at nævne, at ca. 1775 m<sup>2</sup> deraf er indlagt under Nordbanevej, Torvegade og Nørre Allé, og at f. Eks. Teknisk Skoles Grund er en Del af Hemmers Legats Jord. Efter Auktionskonditionerne blev hertil føjet „17 $\frac{1}{2}$  Ager, hvoraf de 3de findes nu

\*) født 2. Juli 1692, død 27. Januar 1763. Søn af Ægteparret Niels Rasmussen, Borger i Skive, og Maren Andersdatter. Et Epitafium over Morten Hemmer og hans Hustru, Præstedatteren Magdalene Sybille Hejde, findes i Ejsing Kirke.

\*\*\*) Herregaard i Ejsing Sogn, Ginding Herred, Ringhøbing Amt; ejedes da af Niels Linde. Hemmer havde Bopæl paa Hovedgaarden og Ladegaarden („Nygaard") i Forpagtning. Tomten af det ca. 1850 nedbrudte „Landing" findes Sydøst for den nuværende Gaard.

besaaed med Rug, udi Braarup Mark ved Heden af det saakaldet Truelses Jord“. (Se Side 151.) Alt dette skænker han til de fattige, „reserverende mig alene dette til Fastsættelse, at den gamle Maren Wændel, sal. Jens Byesteds Enke, og hendes Datter Bodild Jensdatter Byested, saalænge nogen af dem lever og sidstnævnte bliver ugift, af denne min Gaves Indkomst nyder aarlig til Huslejhjælp 4 Rdl.“\*)

Morten Hemmer købte Jorden for 220 Rdl. Nu udgør Legatformuen ca. 51000 Kr. Understøttelser uddeles af *Byraadet* til samme Art af trængende som nævnt under Andersdatters Legat; dog kan *Byraadet*, i Stedet for selv at uddele Portioner af Legatet, anvende Beløb af dettes disponible Midler som Tilskud til en Understøttelsesanstalt eller Forening, naar de gennem denne „kun komme de Fattige i Skive til Gode og til Hjælp til deres Underholdning“. (Fundats af  $\frac{6}{12}$  1883, stadfæstet  $\frac{5}{1}$  1884.)

*Rosenkrantzes Legat.* *Werner Rosenkrantz* (se Side 36) var en meget fornem Mand: Friherre til Baroniet\*\*) „Willestrup“, Herre til „Krabbesholm“ og „Schivehuus“, „Deris Kongel: Mayæs<sup>15</sup> til Danmark og Norges Cammerherre, Etatz Raad (senere Gehejmeraad) og Amtmand over Schivehuus Amt“. Den 24. Decbr. 1759 skrev han og hans Hustru *Else Margrethe Sehested* under paa, at de „skænker og giver dend Capital 600 Rdl. til fattige Mennsker“ paa deres Godser, saaledes at forstaa, at 400 Rdl. staar i Willestrup, 100 i hver af de andre Herregaarde, alle til en aarlig Rente af 4 %<sub>0</sub>. Renteydelsen tager sin Begyndelse fra Nytaar 1760 og „skal vedvare indtil Verdens Ende“. Hvis Godset skulde blive solgt fra Gaardene, „da nyde allene Renterne af Capitalen de Fattige, som ere i det Sogn, hvor Herregaarden ligger, og andre indenfor Sognet“\*\*\*). — Videre siger Rosenkrantz: „er det ei heller mine Tanker eller Villie at udelukke saadanne nødtrængende Mennsker, der nyde denne min Gave, fra hvad anden Tillæg dem som Sognets Fattige er eller herefter kunde vorde tillagt“.

For Krabbesholms Vedkommende henstod de 200 Kr. i Hovedgaarden indtil 1916, da Indenrigsministeriet gav Tilladelse til, at Beløbet maatte udbetales og udlaanes med Pant i anden fast Ejendom eller anbringes i Stats- eller Kreditforenings-Obligationer. Legatrenterne gaar til Resen Sogn.

Legatrenterne fra *Skivehus* gik vidt omkring. Vi finder Legatnydere i Lund, Vinde, Hem, Dølby, Hindborg, Bilstrup. Der gaar

\*) Til Sammenligning: Byens Regnskab for 1758 (se Side 160) har følgende Udgiftspost: Betalt Vægterens Husleje til Mad.' sal. Dorschæi: 4 Rdl.

\*\*) Nu Hovedgaard i Hindsted Herred, Aalborg Amt.

\*\*\*) Den udhævede Passus giver Ret til, efter at Skivehus blev udparcelleret, ogsaa at uddele Legatportioner til trængende i Skive Købstad.

flere Nytaarsaftener i Træk 1 Rdl. til „2de fader- og moderløse Børn“, som paa Werner Rosenkrantz's Foranstaltning opdrages paa Krabesholm; men vi ser ogsaa Legatportioner paa 8 Sk.

1771 forsvinder Legatprotokollen fra Sognepræsten i Skive Sogn, og den er borte i 33 Aar; men i 1804 leveres den til Pastor *Leth* „som en funden Ting“. Biskop *Tetens* erklærer, at saa vidt han vidste, „var Renterne af Kapitalen imidlertid rigtig blevne betalte“, og derefter fortsætter Bogen sine Oplysninger om, hvem Legatrenterne er uddelt til.

Med Ny Skivehus's Oprettelse gaar Forpligtelserne over til denne Gaard, og lidt efter lidt, som Udstykning finder Sted, findes Legatnyderne i Skives nærmeste Omegn (Landsognet) og Skive By (f. Eks. i Fattighuset).

I mange Aar er Legatrenterne uddelt ved Nytaarstid til 2 Personer med 4 Kr. til hver og til de samme hvert Aar, indtil Fraflytning fra Sognet eller Død har gjort Forandring nødvendig.

*Haderups Enkes Legat.* Købmand Lars Haderups Enke, Ane Kirstine Dybek, gav først paa Aaret 1760 (kort før sin Død) 100 Rdl. til Byens fattige. „Herom“, hedder det 1783, „er intet Gavebrev forfattet, men bemeldte Enke udbetalte disse Penge 100 Rdl. (til Præsten) med mundtlig Begjæring, at de paa bedste og sikreste Maade maatte komme Byens Fattige til Gode“. For 87 Rdl. af disse Penge blev der Aar 1769 „paa offentlig Auktion udi Købmand Peter Svindtes Opbudsbo“ købt „en Ager norden Byen“, den udlejes sammen med „de øvrige Fattiges Jorder“. De resterende 13 Rdl. „staar hos Byfogden Hr. Generalauditor Rothe, hvorefter han svarer aarlig Rente 3 Mk.“.

Haderups Enkes Legat synes i Tidens Løb at være forsvundet; det samme gælder Ole Rønbergs Legat (Side 315).

*Legatet af 1768.* Køb- og Handelsmand Bertel Mogensen\*) oprettede Testamente d. 18/5 1768, og han betænkte derved Skive Bys fattige med 200 Rdl. Kapitalen skulde blive staaende uopsigelig „udi min nu ejende og iboende Gaard“ (Matr. Nr. 62, Adelgade 14, se Billedet Side 77). De 400 Kr. indestaar stadig i denne Ejendom, og her har Bertel Mogensen altsaa boet; vi tør formode — idet vi ser hen til Byggemaade m. m. — at en væsentlig Del af Sidebygningerne stammer fra Bertel Mogensens Tid.

Hemmers og Mogensens Legater stiftedes omtrent samtidig og var noget nær lige store. Nu indbringer det første over 2200 Kr. aarlig, det sidste derimod kun 16 Kr.

\*) Hans Underskrift („til Vitterlighed“) findes paa Morten Hemmers Gavebrev.

*Margrethe Marie Mogensdatters Legat.* Bertel Mogensen havde en ugift Søster, velædle Jomfru Margrethe Marie Mogensdatter, der arvede Gaarden (Adelgade Nr. 14) efter ham. Ogsaa hun skænkede ved Testamente (<sup>13</sup>/<sub>2</sub> 1773) Byens fattige en Gave, nemlig Jorderne „Braarup Eng“ (se Kortet Side 135, Nr. 37) og „Søfald“ (se Kortet Side 149, Nr. 10). Dengang var Værdien i alt 200 Rdl., nu er Legatformuen 6500 Kr., saa hendes Gave er i Tidens Løb blevet nok saa værdifuld som Broderens. (Se Side 137 og 149.)

*Bøgeskovs Enkes Skolelegat.* Inger Steenbloch, Præsten Søren Bøgeskovs Enke, oprettede Aar 1787 Testamente, efter hvilket „hendes sidste Villies 6. Post“ er følgende: „Mit iboende Sted sælges saaledes paa den Maade, at 100 Rdl. altid staar i Stedet, Tid efter Tid, imod 1ste Prioritets Panteret i Gaarden og Ejendommen, da Køberen betaler Renten af samme 100 Rdl. aarlig til Hjælp for fire fattige Børns Skoleløn“. Bøgeskovs Enke dør 18. Februar 1789, og Bortgivelsen af Renterne tager sin Begyndelse fra „Snapsting“\*) 1790.

At Renterne skulde gaa „til Hjælp for fire fattige Børns Skoleløn“ (nu vilde vi sige Skolekontingent eller Skolepenge), svarer til andre Legatstifters Bestemmelser om, at fattige Familier skulde have f. Eks. Huslejhjælp af Legatrenter. Pengene blev ikke som nu uddelt til fire flittige Børn; de var en Del af Lærerens Løn (se Side 211).

Ejendommene Nr. 3, 5 og 7 i Nørregade er opført paa det Sted, hvor Søren Bøgeskovs Enkes Gaard har ligget. (Om „Bøgeskovs Enkes Legathus“ m. m. se længere fremme, under „Stiftelser“.)

*Ole Rønbergs Legat.* Den store, flade Gravsten, der dækker Købmand Ole Rønbergs Grav (tæt ved Skive gamle Kirkes Mur), siger os, at vi staar ved et Minde over en af Byens „velfornemme“ Mænd (se Side 43). Af Indskriften læses, at Ole Rønberg og hans Hustru begge døde Aar 1791.

Det maa derfor have været kort før sin Død, at han (den 21. Oktober 1791) „i den hellige Trefoldigheds Navn“ og i Betragtning af sin „med Alderen\*\*) tiltagne Svaghed“ har sit Testamente „egenhændig underskrevet og med sædvanlige Signet derhos trykt“.

Ole Rønberg skænker „Skive Bys Fattige“ 100 Rdl., som ønskes „indsat i den kongelige Kasse og Renterne deraf aarlig uddelt til Fattige“.

*Det Ramborgske Legat.* Feldbereder Just Ramborgs Enke, Maren Nielsdatter Skibsted, havde (før 1811, men naar vides ikke bestemt) givet et Jordstykke til Birkedommer Niels Henrik Møller

\*) Viborg Landsting, Snapstinget, holdtes i Juni Md. og var den alm. Termin for Erlæggelse af Renter.

\*\*) Efter Opgivelserne Side 43 har han dog kun været højst 58 Aar.

og Hustru, saaledes at der af dets aarlige Indtægter, naar den længstlevende af sidstnævnte Ægtepar var afgaaet ved Døden, forlods skulde gives en fattig Enke i Skive 2 Rdl., medens det øvrige skulde deles lige mellem to af Ramborgs eller dennes Hustrus fattigste Slægtninge<sup>\*)</sup>. Naar saadanne ikke længere kan findes, uddeles Indtægterne „til 3 à 4 fattige og værdige Enker i Skive, hvilke dog derved ingenlunde skulle udelukkes fra Understøttelse af Fattigvæsenet; det er meget mere Givernes Ønske, at Legatets Hjælp maa tilflyde de Paagjældende uden Afkortning i deres Understøttelse af Fattigvæsenet“ (Fundats af 12/3 1844, stadfæstet 6/4 s. A.).



Grosserer Th. Lund.

Oprindelig bestyredes Legatet i et og alt af Sognepræsten, nu uddeles Understøttelser af Sognepræsten efter Raadførelse med Forsørgelsesudvalget.

Legatformuen er ca. 3200 Kr. (den kapitaliserede Arvefæsteafgift af Jordstykket, som 1909 blev inddraget under Kirkegaarden, samt ca. 70 Kr., indestaaende paa Sparekassebog).

— Som oprettet af bortskænket Jord viser det Ramborgske Legat sig for os som et typisk *gammelt* Legat, og den Fundatsbestemmelse, at „denne Ejendom maa aldrig bortsælges“, men skal ved offentlig Auktion,

„naar dette Lejemaal er udløben, igen bortlejes“, fortæller os, at vi endnu i 1840erne, da Fundatsen blev udstedt, er paa de gamle Legaters Grund. Men nu er vi ogsaa naaet til Skelstenen, og selve Overgangen er meget brat: vort næste Legat viser os en *splinterny* Facon at stifte Legater paa og vidner om, at man ogsaa i vore Forældres Tid kunde støde paa en vis „Smartness“.

*Legatet af 1865* har sin Oprindelse fra, at Madam *Pouline Halb*, f. Boserup (se Side 96), i Forening med flere Damer foranstaltede en Basar afholdt af Genstande, der var indleveret af *Pouline Halb*

<sup>\*)</sup> Endnu uddeles Portioner af Legatet til Ramborgs og Hustrus Slægtninge; mellem flere lige værdige Ansøgere foretrækkes en, der bor i Skive.

og en Del af Byens Borgere og deres Hustruer. Der indkom 450 Rdl. I Fundatsen (udstedt <sup>19/5</sup> 1866, stadfæstet <sup>14/7</sup> s. A.) indsættes den Bestemmelse, at Renterne skal tilfalde Poulina Hald (!), „saalænge hun er ilive“.

Legatet (ca. 900 Kr.) bestyres af *Byraadet*; Renterne tildeles en trængende Kvinde, som ikke nyder Fattigunderstøttelse og er over 40 Aar.

*Legatet „Vilhelm Kierumgaard's Minde“*. Den 3. Oktober 1865 tilstiller Pastor Kierumgaard (Sognepræst i Skive) Byraadet 2 Finansministeriets Obligationer, hver paa 100 Rdl., til Oprettelse af et Legat. Obligationerne havde tilhørt Præstens lille Søn, Vilhelm, som nylig var død.

Legatet, hvis Fundats er datet <sup>19/5</sup> 1866 (stadfæstet <sup>12/7</sup> s. A.), bestaar af et Indskrivningsbevis paa 400 Kr. De aarlige Renter deles ligelig mellem „tvende fattige Børn i Skive“<sup>\*)</sup>. Der kræves tillige, at Børnene er flittige og udviser god Opførsel. — Bestyres af *Byraadet*.

*Skive Industriforenings Legat* er stiftet 1875, i Henhold til Beslutning af Industriforeningens Bestyrelse. Legatformuen (oprindelig 400 Kr., forøget i 1882 med 600 Kr.) er nu 1076 Kr., hvis aarlige Renter uddeles af *Byraadet* efter Indstilling af Industriforeningen til (højest 5) trængende *Haandværkere* eller Enker efter saadanne.

*Anines og Idas Legat* er ligeledes fra 1875. Legatkapitalen er 600 Kr., og Renterne heraf uddeles til 2 trængende og værdige *Konfirmander*. Stifteren er anonym.

— — —

De gamle Legatstiftere forlangte undertiden, at Legatportioner skulde tildeles bestemte Personer paa Livstid; men derefter skulde Indtægten gaa til „de fattige“ i al Almindelighed og uddeles af Præsten og Byfogden som „de fattiges Behjælpere“. I Modsætning hertil viser de ovenfor nævnte, i Tiaaret 1865—1875 stiftede Legater, Begyndelsen til vor Tids stærke Trang til Differentiering<sup>\*\*)</sup>. Der skelnes nu mellem Mænd og Kvinder, Børn, Konfirmander og voksne, Haandværkere og andre erhvervsdrivende; der indsættes Aldersbestemmelser m. m. Dog er der det fælles, at *Trang* er en Forudsætning for, at man kan nyde Understøttelse af Legatet.

I de sidste 50 Aar er denne Sondring — som det ses af efterfølgende Fortegnelse — ført videre ud, og „Præmielegaterne“, der ikke er en Haandsrækning til ubemidlede, men en Opmuntring til

\*) Uddeles til Skolebørn.

\*\*) Ramborgs Legat er i denne Henseende en Overgangsform.



fortsat Flid, viser sammen med Legatet til „Byens Forskønnelse“, at Filantropien nu ogsaa sætter sig andre Maal end det, der for de gamle var det eneste: kærligen og kristeligen at meddele de fattige og husarme en liden Gave til deres Livs Ophold.

### *Legater, stiftet efter 1875.*

(Aarstallet efter Legatets Navn angiver Aar for første Uddeling af Legatrenterne. Den opførte Legatkapital betegner Legatets *nuværende* Formue (eller den Del deraf, hvis Renter gaar til Skive). Umiddelbat under Legatbetegnelsen er anført, hvem (hvad) de aarlige Legatrenter uddeles til.)

1. *Lundsgaard og Hustrus Sølvbryllupslegat* (1879) . 2500 Kr.  
Den ene Halvpart til 2 Beboere i Borger- og Haandværkerstiftelsen, den anden til Tyende i Salling og Skive.  
A. F. Lundsgaard (død 1895) var Ejer af „Langesgaard“ i Grinderslev Sogn, Nørre Herred, Viborg Amt (Gaarden solgt til Udstykning 1909). Hans Hustru Ane Cathrine, født i Skive 1825. Datter af Købmand og Avlsbruger Erik Hestbek, døde i Skive 1905.
2. *Gyrithe Christensens Legat* (1880)..... 400 Kr.  
2 flittige Skolebørn.  
Gyrithe holdt Skole for Smaabørn under den skolepligtige Alder (se Side 260); hendes Mand, Thorsen, gik til Haande i Købmand Diges Brænderi, han døde mange Aar før Konen.
3. *Skive Banks Jubilæumslegat* (1883) ..... 2000 Kr.  
Den ene Halvpart til 2 Beboere i Borger- og Haandværkerstiftelsen, den anden til Asylet.  
Oprettet 2. Jan. 1883, 25-Aarsdagen efter, at Banken traadte i Virksomhed. Legatkapital i alt 5000 Kr. 2000 Kr. gik til „Salling Landboforening“ og 1000 Kr. til Oddense Højskole.
4. *Apoteker Norgaard og Hustrus Legat* (1885)..... 16000 Kr.  
Medlemmer af Arbejdersygekassen.  
1000 Kr. i 1885. Resten efter Fru Norgaards Død 1917 (Testamente 1901). Mænd eller Enker efter Mænd, der har arbejdet ved Opførelsen af Amtssygehuset 1885 og 86, kommer fortrinsvis i Betragtning. Uddeles af Byraadet efter Indstilling af Arbejdersygekasse-Foreningen. (Billede af Herr og Fru Norgaard Side 281.)
5. *Borgmester Lauritzens Legat* (1888) ..... 1000 Kr.  
Den ene Halvpart til 1 Beboer i Borger- og Haandværkerstiftelsen, den anden til Asylet.  
Billede af Borgmester Lauritzen Side 168.

6. *Teknisk Skoles Præmiefond* (1889) ..... 1000 Kr.  
Flittige Elever i Teknisk Skole.  
Oprettet af „en Anonym“ til Minde om Christian IXs 25-Aars Regeringsjubilæum.
7. *Erik Lihmes Enkes Legat* (1889) ..... 7560 Kr.  
Den ene Halvpart til 2 trængende uden for Fattigvæsenet, den anden til 2 Beboere i Borger- og Haandværkerstiftelsen; dog skal der forlods udredes Udgifter til Vedligeholdelse og Fornyelse af Familiegravstedet paa Skive Kirkegaard.  
Murermester Erik Nielsen Lihme (1791—1861) boede i Sønderbyen, hvor ogsaa hans Enke blev boende. (Se Kortet Side 87 og Billedet Side 39.) Hun levede fra 1801—1887 og oprettede Testamente 1881. Opgørelse i Enkens Dødsbo 1889. — Aldersgrænse: Mænd 60 Aar, Kvinder 50; dog Undtagelser (svageligt Helbred).
8. *Prokurator S. Munksgaards Legat* (1896) ..... 3000 Kr.  
4 Personer, der ikke nyder Aldersrente.  
S. Munksgaard var gammel Skiveborger (død 1894). Legatet oprettet af Børnene og Svigerdatteren. Aldersgrænse: Mænd 50 Aar, Kvinder 40.
9. *Prokurator F. A. Pasbjergs Legat* (1905) ..... 1600 Kr.  
Dygtige mandlige Elever i Teknisk Skole.  
Ogsaa Pasbjerg var gammel Skiveborger. — Oprindelig Kapital 1000 Kr. (Kreditforeningsobligationer). De aarlige Renter heraf uddeles paa 10 Kr. nær — som indsættes i en Sparekasse eller Bank (Skive Bank) — til 1 à 2 Elever. Naar den opsparede Sum har naaet den fornødne Størrelse, købes en ny Obligation paa 1000 Kr., og Renterne af de 2000 Kr. uddeles da til 2 eller 4 Elever.
10. *Cancelliraad Calundanns Mindelegat* (1906) ..... 1000 Kr.  
1 flink og flittig Elev i Teknisk Skole.  
Oprettet af Skive Industriforening. Cancelliraad Calundann havde ved sin Død 1905 været Formand for Industriforeningen i nogle og tredive Aar. Det ham tilkommende Vederlag som Regnskabsfører (723 Kr.) havde han aldrig hævet. Nu afrunder Skive Industriforening det opad til 800 Kr., og Calundanns Søn, Manufakturhandler Knud Scott Calundann i Horsens, indbetaler 200 Kr. Disse 1000 Kr. bliver Mindelegatets Formue. — Der tages fortrinsvis Hensyn til Iver og Flid. Udbetales Legatnyderen den Dag, han bliver Svend. Paa Calundanns Grav rejste Industriforeningen en Mindesten.

11. *Georgine Marie Gjørups Legat* (1908) . . . . . 500 Kr.  
1 eller flere gamle Enker eller ugifte Kvinder.  
Jomfru Gjørup kom som ung til Skive og passede en gammel Slægtning (Md. Kjeldsen), efter hvem hun arvede en ret betydelig Formue; denne var dog svundet stærkt ind ved Jomfru Gjørups Død. Hun ejede et lille Hus i Karolinegade (Nr. 10).
12. *Marie Andersens Kvindelegat* (1909) . . . . . 1350 Kr.  
Ældre Enker eller ugifte Kvinder.  
M. A. (død 1907) var Modehandlerinde i Skive. Oprettede Testamente  $\frac{2}{8}$  1906. Ansøgere, som har tjent mindst 5 Aar paa samme Sted, har Fortrinsret.
13. *Onkel La's Legat* (1914) . . . . . 6000 Kr.  
4 ubemidlede Konfirmander.  
Giveren er anonym. 1923 blev den oprindelige Legatkapital (4000 Kr.) forøget med 2000 Kr. Ved Uddelingen tages ogsaa Hensyn til Konfirmandernes Opførsel i Skolen.
14. *Jesper Christensen og Hustrus Arbejderlegat* (1914) 8960 Kr.  
Arbejds mænd og Daglejere samt Enker efter saadanne.  
J. Chr. var Træhandler i Skive. Byraadsmedlem 1882—88, døde 1888. Hans Enke døde 1913. Legatformuen var oprindelig 8000 Kr. Portionerne maa ikke være under 40 Kr.; de udbetales Legatnyderen med Halvdelen i Juni og Halvdelen i Decbr. Uddeles af Byraadet. Se Billedet Side 311.
15. *Jesper Christensen og Hustrus Skolelegat* (1915) 2240 Kr.  
Flinke og flittige Skolebørn.  
Oprindelig 2000 Kr. Halvdelen af Renterne uddeles til Anskaffelse af Skolemateriale, Halvdelen som Flids-, Opmuntrings- og Opførselspræmier. Forældrene skal være forsørgelsesberetigede i Skive.
16. *Jesper Christensen og Hustrus Asyllegat* (1915) . 1100 Kr.  
Asylet.  
Oprindelig 1000 Kr. Tilfalder Skolelegatet, hvis Asylet ophører at eksistere.
17. *Johanne Marie Hestbechs Legat* (1916) . . . . . 20000 Kr.  
Skive Købmænds Hjælpekasse ( $\frac{3}{4}$ ) og Beboere i Borger- og Haandværkerstiftelsen ( $\frac{1}{4}$ ).  
J. M. H. var Søster til Fru Lundsgaard (se 1), født 1827, død 1915. Drev i mange Aar Manufakturforretning i den Hjørneejendom, paa hvis Grund Skive Bank senere blev opført. Hun afstod Forretningen til J. Buemann 1876. — Legatets Fundats er dateret  $\frac{21}{5}$  1906 og stadfæstet  $\frac{20}{2}$  1907. Den samlede Legatkapital er ca. 93000 Kr., af hvis aarlige Renter de her nævnte Institutioner faar henholdsvis 600 og 200 Kr.

18. *Kommerceraad Friis's Legat* (1917) . . . . . 5000 Kr.  
Byens Forskønnelse samt Vedligeholdelse og Fornyelse af Forældrenes Gravsted.  
Kommerceraad (fhv. Isenkræmmer) Chr. Fr. Ludvig Friis, København, var Søn af Købmand og Konsul Fr. Friis, hvis Navn jævnlig nævnes i denne Bog. Efter Kommerceraadens Død oprettes dette Legat i Henhold til Testamente. Legatformuen var oprindeligt 4500 Kr. Forældrenes Gravsted ligger ved den gamle Kirkes Sydмур, nærmest Taarnet.
19. *Jens og Nielsine Buemanns Sølvbryllupslegat* (1918) 5400 Kr.  
Handlende og Haandværkere eller Enker efter saadanne.  
Uddeles 19. Februar (Sølvbryllupsdag 19. Febr. 1905). Købmand (Manufakturhandler) J. Buemann af Skive afgik ved Døden 1913. Hans Hustru var død nogle Aar tidligere.
20. *Apoteker Norgaard og Hustrus Asyllegat* (1918) . 14950 Kr.  
Asylet.  
Tilfaldt Asylet ved Fru Norgaards Død.
21. *Norgaard og Hustrus Legat til Arbejderhjemmet* (1918) . . . . . 16360 Kr.  
Norgaards Arbejderhjem.  
Tilfaldt Hjemmet ved Fru Norgaards Død.
22. *Grosserer H. P. T. Lunds Asyllegat* (1918) . . . . . 15000 Kr.  
Asylet.  
H. P. Theodor Lund (se Billedet Side 316) blev født 1836 i den gamle Gaard Vestergade Nr. 12 (se Billedet Side 76). Hans Fader, Smedemester Lauge Lund, købte senere Over-Mølle i Balling. Th. Lund fik sin merkantile Uddannelse i Skive, men flyttede til København, hvor han døde 1918. Grosserer Lund stiftede flere store Legater, bl. a. et, der bærer Forældrenes Navn, til Fordel for trængende i Balling. — Lauge Lunds Søster var gift med Erik Hestbek. Th. Lund var saaledes Fætter til Fru Lundsgaard og Frk. Hestbed (se 1 og 17).
23. *Mejeriejer Sloths Legat* (1920) . . . . . 10000 Kr.  
P. Sabroes Børnehjem.  
Mejeriejer Sloth og Hustru, Fredensgaard ved Aarhus, stiftede dette Legat, hvis Renter skal anvendes „til Hjælp og Understøttelse for fattige Børn, som P. Sabroes Børnehjem i Skive anser for værdige dertil, for at fri Forældre for at ty til Fattigvæsenets Hjælp“.
24. *Mar. Jensen og Hustrus Mindelegat* (1923) . . . . . 5000 Kr.  
Beboere i Borger- og Haandværkerstiftelsen.  
Mar. Jensen var mangeaarigt Medlem af Stiftelsens Bestyrelse og Formand ved sin Død 1923. (Billede Side 325).

25. *Ullestad og Hustrus Legat* (1924) . . . . . ca. 6000 Kr.  
Den dygtigste og flinkeste Elev i Teknisk Skole.

Skomager Ullestad (født 1822) var gammel Haandværker i Skive. Han døde 1892. Enken døde 1906. Ved Datterens Død 1922 tilfaldt Legatkapitalen Teknisk Skole som hendes Universal-arving. En sparsommelig og virksom Familie. I en lang Aar-række havde den Udsalg af Mælk og Brød i den ældre Del af Ejendommen Nørregade Nr. 21 (Kælderlejligheden). — Paa Familiens Gravsted paa Skive Kirkegaard har Industriforeningen rejst en Mindesten, paa hvis Fod der staar: Tak fra Teknisk Skole.

Rentebeløbet indsættes paa Sparekassebog, der forsynes med Paategning om, at Beløbet kun kan udbetales efter Skolens Bestyrelses Anvisning til at sætte Legatnyderen i Stand til at skaffe sig videre faglig Uddannelse efter endt Læretid.

## STIFTELSER

Om gejstlige Stiftelser fra den katolske Tid melder Skive Bys Historie intet, og undtager vi Latinskolen, hvis Indtægter var smaa, kender vi heller ikke noget til, at kirkelige Midler ved *Reformationen* kom Institutioner i Skive til gode. Hvad Byen har af Stiftelser og Legater, er af yngre Oprindelse.

*Bøgeskovs Enkes Legathus* (Sønderbyens Tværgade Nr. 9). Inger Steenbloch var Enke efter „sal. Hr. Søren Bøgeschov, forrige Sognepræst for Hjerk og Harre Sognes Menigheder“. Hun skænkede 1788 Legathuset („et af Snedker Sr. Christen Jørs . . . mig tilkøbt Hus udi Sønderbyen beliggende“) til „fri Husværelse“ for fattige og nødlidende, men hæderlige Personer. Huset var paa 12 Fag og indeholdt 5 smaa Lejligheder, men var ikke solidt; i 1790 giver Kancelliet Tilladelse til, at 3 Fag, „der staar paa en ubekvem Grund og er udsat for Vind og Vejr (og) næsten er nedfaldne“, maa nedtages uden igen at opbygges, da „Opbyggelsen vilde koste Fattig Kassen mere end et helt Hus nu i Skive kan kjøbes for“.

Inger Steenbloch havde for øvrigt ordnet det saaledes, at Lejen (10 Rdl.) af en Jordlod, hun ligeledes skænkede til de fattige, dels skulde uddeles til trængende, dels skulde benyttes til Vedligeholdelse af Legathuset og dels skulde anvendes til „en liden Tilsyn, som kunde behøves ved min salig Søsters og min Gravsted, som er taget i de Fattiges Kirkegaard, hvor paa vores Grav er lagt en Ramme, at lægge Fliser i; men som det ikke kan ske inden eller fuldføres, førend Gud bortkalder mig, at Fliserne kan komme i Rammen, da, saa snart som muligt er, sker det af min Stærvbo\*)“.

Inden hundrede Aar var gaaet, var Bøgeskovs Enkes Gravsted glemt, og dets Beliggenhed lod sig ikke paavise. Byraadet var (1877) villigt til at opsætte en Mindetavle for hende i Kirken, men det blev ikke til noget.

\*) Dodsbo.

Paa Foranledning af Læge *Caspar Ring*, der var Medlem af Bestyrelsen for „De fattiges Kasse“, udsondredes Legathuset (som f. Eks. paa Kortet fra 1827 (Side 87) kaldes „Fattighuus“) tillige med Legatets Jorder fra Fattigvæsenet (1877). 1879 undergik det en Hovedreparation, der kostede 1235 Kr. Hver af de fire Lejligheder bestaar af 2 smaa Stuer og et meget lille Køkken. (Se Side 137.)

Den samlede Formue er nu 7600 Kr. Bygningen sættes til 4000 Kr., Jordlodden (ca. 0,8 ha af Kirketoften) solgtes i 1885 til



Bøgeshøvs Enkes Legathus 1925.

Hadrup fot.

Udvidelse af Kirkegaarden for 3400 Kr.\*). Hertil kommer saa Værdien af to Udskiftningslodder (se Side 137 og 151): 200 Kr.

Bestyrelsen bestaar (iflg. Fundats af <sup>23/7</sup> 1877, stadfæstet <sup>26/11</sup> s. A.) af *Sognepræst og Byfoged*, der dog hvert Aar skal tilstille Byraadet Beretning og Regnskab. Beboelseslejlighederne bortgives (ordentligvis paa Livstid), efterhaanden som de bliver ledige, til Ansøgere — Ægtepar eller enligttillede — der er bosiddende og forsørgelsesberettigede i Skive, men som ikke har nydt offentlig Fattigunderstøttelse. Den Del af Indtægten, der ikke medgaar til Legathusets Vedligeholdelse m. v., fordeles aarlig mellem dets Beboere. — Siden Verdenskrigen har der dog ikke været noget at uddele,

\*) Bøgeshøvs Enke havde købt den for 205 (eller 250) Rdl.



der er tværtimod modtaget Tilskud af Kommunekassen til Dækning af Vedligeholdelsesudgifter m. m.; men efter at fhv. Isenkræmmer af Skive *O. Paluðan Seeðorff* havde behøvet elektrisk Lys indlagt i Bygningen, har Byraadet tilstaaet Beboerne et Beløb af i alt 100 Kr. aarlig — fra 1. April 1925 at regne — til Hjælp til Betaling af Elektricitet.

*Borger- og Haandværkerstiftelsen* (Frederiksgade Nr. 19). Naar Legathuset i Sønderbyen undtages, er Stiftelserne i Skive alle oprettet i Mands Minde. 1878 afstaaer Byraadet et Grundstykke af Kreaturmarkedspladsen til en Stiftelse, som Skive Borger- og Haandværkerforening agter at oprette. Kun hvis Bygningen engang i Fremtiden skulde overgaa til andet Brug, skal Grundens Værdi (400 Kr.) udbetales. Renter svares ikke.

Fundatsen, som  $\frac{11}{3}$  1879 vedtages af Foreningen og  $\frac{7}{5}$  s. A. stadfæstes af Kongen, fortæller, at Stiftelsens Grundfond, 5500 Kr., er tilvejebragt, dels ved Bidrag af Foreningens Medlemmer og dels ved skænkede Gaver, „efter Opfordring til Mænd og Kvinder af alle Stænder“.

Bygningen (2 Etager) indrettes til 8 Lejligheder, „hver bestaaende af en rummelig Stue med tilstødende Soverum, Køkken, særskilt Loftsrum til Brændsel. Boligerne monteres med Kalkelovn og Komfur samt fornøden Køkkenindretning, og endvidere udlægges et lille Stykke Havejord.“ Saa er der fælles Vaskehus og andre Udenomsbekvemmeligheder.

Indtil Maalet: Fribolig med Understøttelse kan naas, udlejes nogle af Lejlighederne til moderat Leje. Baade Fri- og Betalingsboligerne tildeles værdige trængende *Borgere* og *Haandværkere* i Skive med Hustruer (Manden maa være mindst 55 Aar), *Enkemænd* (samme Aldersgrænse) og *Enker* (50 Aar), som i mindst 10 Aar har været Skatteydere i Skive, ikke har modtaget urefunderet Fattighjælp osv. Der gives Regler om, hvem der har Fortrinsret, i hvilke Tilfælde Aldersbestemmelserne kan fraviges, hvornaar Retten til Boligen fortæbes o. m. a.

To interessante Bestemmelser lyder saaledes: „Hvor ophævet Trang medfører Tab af Fribolig, kan Vedkommende mod en Betaling af 500 Kr. til Stiftelsen forblive i Boligen paa Livstid“.

„Generalforsamlingen bestaar af Borger- og Haandværkerforeningens Medlemmer og de Bidragydende, samt, saafremt disses Antal skulde svinde ind til under 50, af de til den større Halvdel af Skive Byraad valgberettigede Indvaanere (den almindelige Vælgerklasse).

I Fundatsens § 2 staar: „Saasnaart den fornødne yderligere Kapital er tilvejebragt, opføres en lignende Bygning i samme Øjemed

paa Stiftelsens tilbageværende Jordstykke, med Facade til Frederiksgade“.

I 1887 opførtes den østlige Del af den nuværende Bygning. Salen, som indrettedes over Porten, blev senere omdannet til en Lejlighed; der er nu 17, alle Friboliger. 11 Beboere faar desuden Legat.

Vand, Gas og Elektricitet er bekostet indlagt af afdøde Fabrikant Mar. Jensen, der ogsaa paa anden Maade har vist sig offervillig over for Stiftelsen, og Byen giver et Tilskud som Hjælp til Betaling af Elektricitetsforbruget. Foruden et Legat, der bærer Mar. Jensen og Hustrus Navn (se Side 321), skænkede Enkefru Jensen 5000 Kr. til en Hovedreparation af Bygningen. (Foretoges 1924.) — Ejendommen er brandforsikret for ca. 77500 Kr., og der hviler ingen Gæld paa den. Stiftelsens aarlige Legatrenter udgør ca. 660 Kr. (Se foran under „Legater“.) — Bestyrelsen bestaar af 7 Medlemmer. De to vælges af Byraadet, de øvrige fem, hvoraf de 3 skal være Haandværkere, vælges af Borger- og Haandværkerforeningen samt de bi-dragydende.



Fabrikant Mar. Jensen.

*Arbejdernes Sygekassefor-*  
*enings Stiftelse* (A. S. F. S.,

Nørre Allé Nr. 12). Den 20. Marts 1890 nedlagdes Grundstenen til nævnte Bygning. Købmand *H. Calundann* havde konciperet og renskrevet (gotisk Skrift) et Dokument, som, underskrevet af Byggeudvalget (d. e. Sygekassens Bestyrelse samt fire andre Medlemmer af Foreningen), blev nedlagt ved Grundstenen. Vi læser bl. a. følgende:

„De Efterkommere, som i Tiden maatte fremdrage dette Dokument, bede vi dømme kjærligt om vor ringe Gjærning, der er fattig og øvet i Ydmyghed, men med Broderkjærlighed for Øje.“

„Den første Begyndelse til Værket lagde Foreningen, som af dens nøjsommeligt sammensparede Midler skænkede 1000 Kr. til Byggeforetagendet; men at det blev muligt at gennemføre Værket, skyldes det lykkelige Udfald af en Bazar, som Købmændene Harald Calundann og Peter Berthelsen, begge her af Byen, stillede sig i

Spidsen for, og som støttedes af Byens bedste offervillige Kvinder. Denne Bazar gav et Netto-Overskud af 3200 Kr.“

„Der bygges to Etager og indrettes 9 Lejligheder, hvoraf dog ingen straks bortgives som Fribolig; men Tid efter anden, som Gjælden afdrages, og absolut Trang kommer tilstede, vil dette ske, medens de i Nutiden udlejes til en billig Leje.“

„Herre, vor Gud! Uden at Du bygger Huset, kunne vi intet udrette. Vi anbefaler dette Hjem i din naadige Varetægt, o Herre. Lad det altid være et Fredens Hjem, et Hjem, hvor Du boer og er tilstede midt iblandt de Gamle, som her skulle finde Hjem mod Livets Aften, og vær Du deres Trøst og Støtte, naar de Dage komme, om hvilke de sige: de behage os ikke.“

„Af Kongens Mønt nedlægges 1 Krone, en 25 Øre, en 10 Øre, alle i Sølv, samt en 5 Øre, en 2 Øre og en 1 Øre, alle af Bronze-Metal. Den danske Møntfod er Guld. Landets aarlige Indtægter er henimod 55 Millioner Kroner. Vore Brødre og Søstre i Sønderjylland sukke paa 26de Aar i Fjendevold og sukke efter Forløsning.“

„Foruden oventegnede Mønter nedlægges tvende Aviser: „Skive Avis“, Organ for Højre, og „Skive Folkeblad“, Organ for Venstre, samt en Almanak; fremdeles nedlægges Bazarvisen: „Hvalfisken“ og et Eksemplar af den ved Bazarens Aabning fremsagte Prolog.“

Den fuldførte Bygning staar Sygekasseforeningen i 12456 Kr., og der hviler 7885 Kr.s Gæld paa Ejendommen. (Restgæld nu: 4185 Kr.) De ældste Medlemmer faar Fortrinsret til Lejlighederne, og Lejen sættes saaledes:

De 3 2-Værelsens Lejligheder i Stueetagen: 90 Kr. pr. Stk. og 1-Værelsens Lejligheden i samme Etage: 65 Kr. De 3 2-Værelsens Lejligheder paa 1ste Sal: 85 Kr. pr. Lejlighed og 1-Værelsens Lejligheden: 60 Kr. Lejligheden i Tagetagen: 40 Kr.

I 1896 indlægges Gas i samtlige Køkkener, og der anbringes 6 ny Kakkellovne i Ejendommen (2-Værelsens Lejlighederne har hidtil kun haft Kakkellovn i den ene Stue), i 1917 faar Stiftelsen elektrisk Lys. Vi hører, at Lejen af denne eller hin Lejlighed midlertidig nedsættes, og at der i 1904, 1906, 1910 og 1912 er tildelt Ansøgere Fribolig paa kortere eller længere Tid. Fra 1. Maj 1913 nedsættes Huslejen til 80, 70, 60, 50 og 30 Kr., og der bliver 1 Fribolig.

Efter en mindre Stigning siden 1913 er den aarlige Leje nu for de 6 2-Værelsens Lejligheder: 108 Kr. pr. Lejlighed, for de 2 1-Værelsens: 80 Kr. pr. Stk. og for Lejligheden i Tagetagen 60 Kr. Ejendommen administreres af Sygekassens Bestyrelse.

*Norgaards Arbejderhjem* (Havnevej Nr. 5), opført og skænket af Apoteker Norgaard og Hustru 1890 og beliggende paa Dele af Hemmers og Andersdatters Legatjorder, kalder Billedet af Bøgeskovs Legathus (Side 323) frem i vor Bevisthed. Ja saamænd, her staar vi jo over for det moderniserede Legathus! Det er blevet kortere, men til Gengæld bredere; Taget er tækket med Skifer, men har saa nogenlunde beholdt sin Form ved Gavlene. De 4 2-Værelsens Lej-

ligheder med fælles Forstue to og to er bevaret; men Huset er hævet, saa at der er Trappetrin op til Indgangsdørene.

Er det tilfældigt, at denne Lighed er kommet frem, eller har det netop været Apotekerens Tanke, at Stiftelsen skulde ligne det Legathus, der laa lige op til hans Have?

I Modsætning til Legathuset i Sønderbyen, der ikke raader over anden Grund end den, Bygningen staar paa, har Norgaards Arbejderhjem baade For- og Baghave.

Lejlighederne skulde gives som Friboliger til Medlemmer af Arbejdernes Sygekasseforening. Denne Forening skulde da afholde



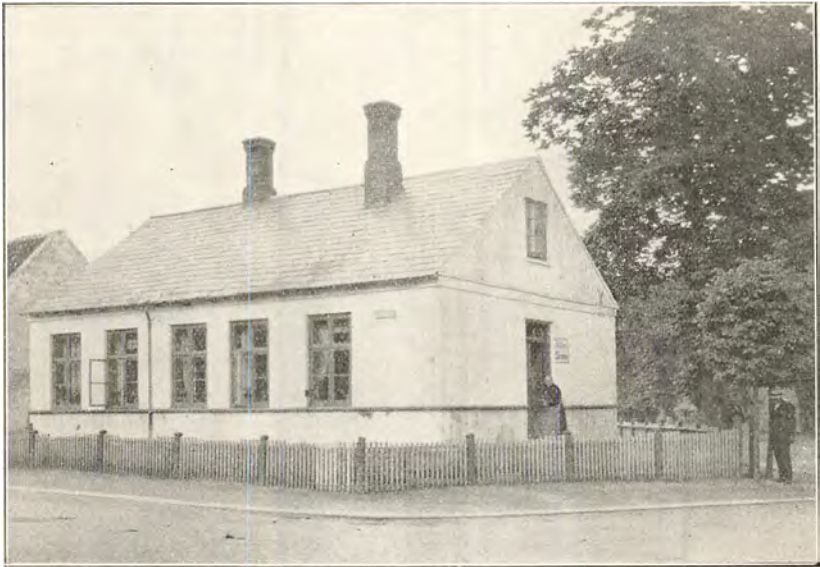
Norgaards Arbejderhjem og Beværterforeningens Stiftelse (1926).  
(Hadrup fot.)

Udgifterne til udvendig Vedligeholdelse samt Skatter og Afgifter mod at faa Ret til, hver Gang en Lejlighed blev ledig, at indstille 3 Ansøgere, blandt hvilke Byraadet derefter skulde træffe Valget. Foreningens Begejstring for denne Ordning havde aldrig været udelt, og allerede 1892, da Sygekassen søger Statsanerkendelse, hæves Forbindelsen med Arbejderhjemmet. Sygekasseforeningens Pligter og Rettigheder bortfalder, og Byraadet behøver ikke at tage Hensyn til Ansøgenes Medlemsforhold til Sygekassen. Beboerne af Hjemmet kom da til at svare en mindre Husleje; men efter at der (ved Fru Norgaards Død) er tillagt Stiftelsen et Legat (nu ca. 16400 Kr.), kan Skatter og Reparationer afholdes af dettes Indtægter.

Bygningen tilhører iflg. Fundatsen Kommunen, der svarer en Afgift af Grunden til Hemmers og Andersdatters Legater.

*Bevægelsesforeningens Stiftelse* (Havnevej 7) er opført 1905 paa en Del af Hemmers Legats Jord. Byggfondet, 1000 Kr., var tilvejebragt af Foreningens Midler, og Opførelsessummen var 11000 Kr. Der indrettedes 6 2-Værelses Lejligheder, som udlejedes, dels for 160 og dels for 100 Kr. om Aaret. Lejlighederne udlejes fortrinsvis til Bevægelse.

Nu er Huslejen 400 og 250 Kr.; men to Lejligheder bebos af Bevægelse, der har Fribolig. Lejeindtægten dækker Ejendommens Udgifter.



Resenvej Nr. 2 (1925). Alderdomshjem 1903—1923.

Hadrup fot.

Der er ikke tillagt Stiftelsen Legater og heller ikke ydet den Tilskud af Byen eller private.

Ejendommen, hvortil der hører Have, administreres af Bevægelsesforeningens Bestyrelse; den er bogført til en Værdi af 25000 Kr. Restgælden udgør 6000 Kr.

### ALDERDOMSHJEM

Det offentlige Omsorg for de gamle var indtil 1891 meget simpel. De henvistes til Fattigvæsenet. Derfor sad mange gamle ærkekære Mennesker og sultede. Hellere det end „komme paa Sognet“!

Naar Tyskland, der 1889 havde indført en tvungen Forsikring for Arbejdere, undtages, var Danmark det første Land, som (ved Lov af  $\frac{9}{4}$  1891) skelnede mellem Fattighjælp og Alderdomsunderstøttelse.

I 1903 omdannedes Telegraphhuset (Resenvej Nr. 2) til Alderdomshjem for 5 Mænd eller 3 Mænd og et Par Ægtefolk. (Senere blev dog ogsaa enlige Kvinder optaget.) 1907 opføres Alderdomshjemmet ved Kielgastvej (Nr. 1) (toetages Forbygning, enetages Sidefløj) med Plads til 10 à 11 Personer; det faar elektrisk Lys 1910.

Allerede 1910 vedtager Byraadet at opføre endnu et Alderdomshjem; men det blev alligevel ikke til noget.

1913 indberetter Alderdomsunderstøttelsesudvalget, at der paa Alderdomshjemmet ved Resenvej bor 4 gamle, der hver har sit Værelse. Det ny Alderdomshjem har 10 Eneværelser og er fuldt belagt. Et stort Værelse deles af 2 Kvinder, hvoraf den ene stedse er sengeliggende. Sundhedstilstanden har været god, naar undtages Februar Maaned (1913), da af de 11 gamle paa det ny Alderdomshjem de 8 var sengeliggende samtidig, rimeligvis af Influenza.

Indberetningen slutter saaledes:

„Medens det forhen ofte var vanskeligt at faa alderdomsunderstøttede til at tage Ophold paa Hjemmene, vel nærmest, fordi det var noget nyt, saa har Udvalget i det sidste Aar ikke kunnet imødekomme Begæringerne om Optagelse paa Hjemmene af Hensyn til Mangel paa Plads, og det skønnes ikke rettere, end at et nyt Alderdomshjems Opførelse vil være paa sin Plads“.

1923 nedlægges det gl. Alderdomshjem; men samtidig udtales Ønsket om en Udvidelse af det ny. 1924 overvejes Sagen, og det fører til, at der paa Mølletofte (Ringsgade) i 19<sup>25</sup>/<sub>26</sub> opføres et Alderdomshjem med Plads til 37 Personer. Hjemmet tages i Brug i 1926 og er hovedsagelig beregnet for enligttillede gamle.

De raske Beboere paa Kommunens Alderdomshjem faar Fællesforplejning.

## BØRNEHJEM

*Norgaards Børneasyl* (Asylgade Nr. 4). Ved Juletid 1881 tilbyder Apoteker Norgaard at opføre et Asyl, saafremt Byraadet vil overlade Grund. Norgaard takkes „ved en Skrivelse, overrakt ved en Deputation“, der bestod af Borgmester Lauritzen og Konsul Dige.

Man valgte til Byggegrund en Parcel af Markedspladsen, og da Bygningen er opført (Efteraaret 1882), stiller Byraadet 200 Kr. til Raadighed til Asylets Drift i Resten af Aaret og 500 Kr. for 1883.

Senere er der givet større Tilskud.

Ifølge Fundatsen er Asylets egentlige Navn: *Apotheker Gerhard Johan Nicolai Norgaards og Hustru Pethrea Magdalone, født Fellers, Børnehjem i Skive*, og Bygning med Grund er Kommunens Ejendom. Asylet bestyredes oprindeligt af Kirkeinspektionen, men, foranlediget af de ny Love angaaende Kirkers Styrelse, bestyres Hjemmet nu af Sognepræsten som Formand og to Medlemmer, valgt



af Menighedsraadet; et Andragende om at faa det ene Medlem af Menighedsraadet erstattet med et Medlem, valgt af Byraadet, er indsendt til Socialministeriet.

De 5 Legater, der er oprettet til Fordel for Asylet (se „Legater“), og hvis aarlige Renter tilsammen udgør ca. 1350 Kr., viser sammen med Byraadets Tilskud, at man har haft Villie til at gøre dette Børnehjem til et betydningsfuldt Led i den forebyggende Børneforsorg. — Der findes en større og en mindre Opholdsstue til Børnene samt Forstue og Køkken, desuden Lejlighed for Bestyrerinden. I Udhuset



Norgaards Børneasyll (1925).

Hadrup fot.

findes Baderum m. v. Asylet har en god Legeplads og en lille Have. Der er Plads til ca. 50 Børn, og Beretninger fra tidligere Aar viser da ogsaa, at et stort Antal Børn blev sendt derhen. Imidlertid gik Tallet for nogle Aar siden saa langt ned, at man standsede Driften. Legatrenterne opsparedes, og i Bygningen havde Folkebibliotek og Læsestue Lokaler i 3 Aar. Driften genoptoges 1. Nov. 1924; men Børnetallet er endnu langt fra naaet et Tal, der staar i Forhold til den Værdi, Asylet har som Hjem for Børnene, mens Far og Mor er paa Arbejde.

Normalt staar Asylet aabent for Børn fra 8 Morgen til 5 Eftermiddag (med Middagspause); men under særlige Omstændigheder kan der afviges fra disse Klokkeslæt. „Ferieerne“ falder omtrent sam-

men med Kommuneskolens. — I nogle Vintre blev der givet Børnene Middagsmad, og der opføres stadig paa Kommunens aarlige Overslag et Beløb hertil; det maa dog kun anvendes efter nærmere Bevilling.

*P. Sabroes Børnehjem.* Folketingsmand P. Sabroe omkom ved en Jernbaneulykke i Sommeren 1913. For at skabe et Minde om hans Arbejde for ulykkeligt stillede Børn foretoges en Indsamling, hvorved der indkom ca. 37000 Kr. Som Formand for den Komité, der skulde varetage Anvendelsen af denne „Sabroes Fond“, henvender Læge *Arnold Møller*, København, sig i Januar 1917 til Skive Byraad med Andragende om, „at der af Skive By stilles os en Byggegrund til Raadighed paa et egnet Sted og af en passende Størrelse, saa at et Hjem for højst 25 Børn kunde opføres derpaa, og at dette Hjem, naar det staar færdigt, overtages til Drift af Skive By“.

Byraadet vedtog med Tak at modtage Tilbudet. Da Børnehjemmet er opført, har Skive By imidlertid foruden Grunden ydet et Tilskud til Opførelsen af omtrent samme Størrelse som Sabroefonden. 1919 aabnes Hjemmet (Fredensgade Nr. 11). Det bestaar af Bygning, Legeplads og Have og har til Formaal „at optage Børn af begge Køn fra daarligt stillede eller opløste Hjem — ogsaa Børn, der er under Værgeraadsforsorg“. Hjemmet drives som et Søskendehjem. Der optages ikke Børn under 2 Aar (undtagelsesvis ca. 1½ Aar). Undervisning af Børnene finder Sted i Skive Kommuneskole.

Bestyrelsen bestaar af 5 Medlemmer, 3 valgt af Skive Byraad og 2 af Komiteen for Sabroefonden. De tre første udgør Forretningsudvalget.

1920 stiftede Mejeriejer Sloth og Hustru, Fredensgaard ved Aarhus, et Legat paa 10000 Kr. til Fordel for Hjemmet. (Se Side 321.) Senere er der i Henhold til Testamente udbetalt Hjemmet 850 Kr. af Lærer i Aalborg J. R. Schouby og Hustrus Dødsbo.

Beretningerne viser, at der i 1922 er 1 Forstanderinde, 2 Assisterter og 27 Børn. Der holdes Hjælp til Vask og Pasning af Haven. I 1925 er der foruden Forstanderinden 3 Assisterter, af hvilke en er Kokkepige og en anden Syerske. Der er 26 Børn (de 16 anbragt af Overværgeraadet, 8 af Kommuner og 2 af private). Hjemmet er godkendt med 30 Børn som højeste Belægning.

Det Underskud, der fremkommer ved, at Betalingen for Børnenes Ophold i Forbindelse med Statstilskudet ikke dækker Driftsudgifterne, betales ligesom Forrentning og Amortisation af Skive Kommune. 1924/25 var Driftsunderskudet ca. 4600 Kr. Den 9/11 1925 nedsatte Byraadet et Udvalg til „at undersøge Mulighederne for, at Hjemmet kan overgaa til en selvejende Institution og i modsat Fald fremkomme med Forslag om Hjemmets fremtidige Bestaaen eller Afhændelse“.

## SVENDEHJEM

De Herberger, hvis Formaal det har været at give den farende Svend, der var i Skive paa Gennemrejse, Husly og Forplejning for en Dags Tid eller to, har selv — ligesom den farende Svend — maattet føre en noget omskiftende Tilværelse.

1884 fik Skomager *Doolewerdt* et kommunalt Tilskud paa 200 Kr. aarlig til Drift af et Svendeherberg i en Lejlighed i Østergade. Der maa ikke udskænkes Spiritus.

1887 er der to, der andrager om Huslejegodtgørelse til Svendeherberg; men Byraadet siger nej. Man har nok i Doolewerdts!

Skomager *Henrik Petersen* drev Svendehjem fra 1897 (i Østergade). Efter Ansøgning faar han i 1902 Løfte om 250 Kr. aarlig til Driften. Han skal løse Borgerskab som Gæstgiver og faar Lov til at skænke Bajerskøl. Senere ombyttede han Gæstgiverborgerskabet med Detailhandlerborgerskab.

1904 er det Bestyrelsen for „*Kristelig Svendehjem*“, der faar de 250 Kr. Byraadsmedlem *Poulsen* skal kontrollere Foreningens Virksomhed. Det kristelige Svendehjem havde Lejlighed i Møllegade 22, og det var ikke ualmindeligt, at Byens Borgere gav rejsende Svende Billet til Herberget. Værten hævdede saa sit Tilgodehavende hos Giveren.

1910 overtager *P. Chr. Petersen* Hjemmet for egen Regning. (250 Kr. i aarligt Tilskud af Byen.) Kontrolkomité: 1 Medlem af Byraadet og 2 valgt af „De samvirkende Fagforeninger“.

I 1911 hører vi om „*Arbejde adler*“. Læge *Kæmpegaard* er Formand, og mange af Byens Borgere bliver Medlemmer. Foreningen laaner en Del af det Lazaretinventar, som Byen havde indkøbt efter Tyfusepidemien (1909). Det kristelige Svendehjem nedlægges, og „Arbejde adler“ faar de 250 Kr. i aarligt Tilskud. I 1916 (da *Mar. Jensen* er Formand) skænker Byen ca. 1600 □ Al. (ca. 640 m<sup>2</sup>) af Mølletoften til „*Arbejde adler*“s *Svendehjem*. Kun hvis Bygningen overgaar til andet Brug, skal Grunden betales (1½ Kr. pr. □ Alen).

Fra 1922 hedder Bygningen *Skive Forplejningsstation* (Møllegade 3) og drives af en Forening af samme Navn (400 Kr. aarlig i Tilskud fra Kommunen).

— — —

Der arbejdes for Tiden paa at faa oprettet et Sømandshjem ved Havnen. Ogsaa i denne Sag skulde privat og offentlig Filantropi gaa Haand i Haand.

## FATTIGHUSE OG FATTIGGAARD

Fattiggaarden ved Resenvej (Nr. 36) er opført 1869. Bygningerne laa dels paa Byens, dels paa Landsognets Grund og bestod af Hovedbygning og to Sidebygninger.

Nu da man havde faaet denne Fattiggaard, som Byen oprettede for „at skaffe dens Fattige en fuldstændigere og bedre Forsørgelse end hidtil“, ønskede Byraadet at sælge de smaa Fattighuse. Af saadanne havde der siden 1815 været flere. Vi har hørt om det



Fattiggaarden (1916), set fra Øst.

Charles Nielsen fot.

gamle, som Byen ejer endnu, og om Legathuset, der ogsaa kaldtes Fattighus. 1876 ses Byen at have solgt ved Auktion „det Fattighus i Sønderbyen, som tidligere har tilhørt afdøde *Chresten Villaøsen*, for hvilket Fattigvæsenet ikke længere har Brug, da man har en større Fattiggaard“ .— for 1010 Kr. I 1883 ejer Byen endnu „et Hus i Sønderbyen, overtaget for ydet Fattighjælp til *Jens Didriksens Enke* i Aarene 1863—67. Det benyttes til Fribolig for Fattiglemmer.“ 1897 sælges det for 1050 Kr.

I Henhold til det tidligere nævnte „Reglement for Købstædernes Fattigvæsen“ af 1803 skulde Skive Købstad og Landsogn udgøre eet Fattigdistrikt; men paa Byfoged *Selmers* og Pastor *Leths* Initiativ kommer Købstaden til at udgøre et Distrikt for sig, medens Land-

sognet forenes med Resen. I 1874 ønsker Landsognet at overtage  $\frac{1}{4}$  af Fattiggaarden; men Byraadet vil ikke afstaa nogen Del af den.

Skulde man alene tage efter, hvorledes Regulativer og Reglementer affattes, maatte man tro, at Kaarene for Fattigaardens Beboere var omtrent ens i 1870 og 1926. Nu som da er enhver, der begærer Hjælp af Fattigvæsenet til sig selv eller sin Familie, forpligtet til at indtræde som Lem i Fattiggaarden, navnlig kan Fattigudvalget (Forsørgelsesudvalget) fordre, at ugifte Kvinder (endnu i Regulativet af 1916 benyttes Udtrykket „Fruentimmer“), som begærer Hjælp til sig selv og til „deres Børns Opfostring, selv skal indtræde som Lemmer i Fattiggaarden“. Nu som da maa et Fattiglem ikke forlade Fattiggaarden uden Tilladelse, og kommer han tilbage senere end til den fastsatte Tid, eller misbruger han sin Frihed, kan Bestyreren nægte ham Udgangstilladelse, indtil hans Opførsel giver Haab om, at han ikke oftere vil misbruge sin Frihed. Nu som da er Bestyreren bemyndiget til, hvis et Lem er opsætsigt eller ustyrligt, viser Ulydighed, Trods eller Genstridighed, at indespærre det, dog ikke over 24 Timer o. s. v.

Og dog former Livet sig ganske anderledes nu end da. Vi ser det f. Eks. af Arbejdet: Brygning og Bagning er hørt op, Hør og Hamp avles og bearbejdes ikke mere. Mange af den gamle Tids Sysler i Hus og Mark er jo ganske forandrede, og Fattiggaarden er naturligvis fulgt med Tiden i det Stykke. Bestyrerens og hans Hustrus tidligere Forpligtelse til at „sørge for de i Anstalten optagne Børn med faderlig og moderlig Omhu, holde dem til Renlighed, Flid og Orden samt til stadig Skolegang og Forberedelse hjemme og, efterhaanden som de voxe til, øve dem i de for deres Alder og Kjønn passende Arbejder, Pigerne navnlig i at strikke, sy og spinde“, er af forskellige Grunde ikke nævnt i den nyere Instruks.

Har Fattiggaarden tidligere haft noget af Fængselets Karakter, f. Eks. Jernstænger for Vinduerne ud mod Gaden (fjernet 1916) og de to „Arrester“ (omdannet 1918 til Hestestald), saa har den nu næsten udelukkende Landbrugets\*).

Der er indlagt Vand i Fattiggaarden (omkring 1916). 1917 fik Gaarden elektrisk Lys og i 1918 to smaa Heste (før den Tid maatte der lejes Pløjemand osv.); samme Aar blev Udbygningerne omdannet, og der byggedes en ny Lade.

Fattiglemmernes Antal er for Tiden (Jan. 1926) 8 enlige Personer og 1 Familie.

\*) Fattiggaardens Jord er omtalt under Kommunens Grundejendomme og Legatjorder Side 138, 144 og 146.



## SMAA OPMUNTRINGER

Som nævnt i Indledningen til denne Afhandling øves der ogsaa i vore Dage en Art privat Godgørenhed, som ikke kommer og ikke bør komme til Offentlighedens Kundskab. I Slægt hermed, men ikke givet under slet saa diskrete Former, er de smaa Opmuntringer: *Chokoladeborð* eller en lille *Pengegave*, som denne eller hin mere velhavende Familie ved højtidelige Lejligheder (Familiefester f. Eks.) betænker Beboerne af en Stiftelse, et Alderdomshjem eller lign. med. Gennem flere Aar har der været foranstaltet *Sommerudflugt* for



Byens Privatbiler befordrer de gamle paa Udflugt.

Hadrup fot.

gamle Mennesker. Byens Bilejere har stillet Biler til Raadighed, og Turen har hvert Aar vakt megen Glæde.

I en lang Aarrække har der bestaaet en Komité, som har sat sig i Spidsen for en *Juleindsamling*. Dens Virksomhed omfattede tidligere Købstaden og den bylignende Del af Landsognet, nu Skive Kommune. Kort før Jul uddeles Naturalier baade til trængende, der selv melder sig, og til saadanne, hvis Trang meddeles Komiteen af andre. Frelsens Hær og Foreninger har taget en lignende Opgave op.

Endelig er der i 1925 stiftet en Forening, „*De gamles Værn*“, som har til Formaal at bringe Støtte til saadanne gamle, hvis ved Lovgivningen hjemlede Understøttelse skønnes at være utilstrækkelig.

*Charles Thiesen.*



## SYGEVÆSEN

Noget skarpt Skel mellem social Forsorg og Sygepleje kan ikke drages, Omsorgen for syge er just en meget væsentlig Side af Filantropien. Skive Kommunes Udgifter til Medicinalvæsenet var i Regnskabsaaret 19<sup>23</sup>/<sub>24</sub> over 53000 Kr., og regner vi Tilskudene til Hjemmesygeplejen, Menighedssygeplejen, Røde Kors og Byens Sygekasser med, kommer vi op paa ca. 63000 Kr. (Hertil maa endvidere lægges Renter af Laan.)

Paa den anden Side er Sygeværnets Ordning ikke alene baseret paa ubemidlede. Det kan i den Henseende til en vis Grad sammenlignes med Skolevæsenet. Begge er nødvendige Samfundsindretninger med en Fløj, maaske endog en Hovedfløj, til Raadighed for Filantropien.

### SYGEHUSE

Noget egentlig Sygehus har næppe eksisteret i Skive før 1854; men efter Overleveringen skal der i Bagbygningen til det nederste Hus ved Tinggades nordre Side (Nr. 21) i 1830'erne have været indrettet et af den Tids smaa private Sygehuse, drevet af Enkeltperson, hvor der saa er ydet Patienterne Kur og Pleje efter Tidens Mønster.

*Det gamle Sygehus*<sup>\*)</sup> i Sønderbyen (nu Søndergade Nr. 15). I Begyndelsen af Aaret 1853 købte Skive Købstads Kommunalbestyrelse ca. 3<sup>1</sup>/<sub>2</sub> Skp. Land (2400 m<sup>2</sup>) af Avlsbruger H. Clausen for 400 Rdl. Jordlodden skulde derefter „overensstemmende med en med Viborg Amtsraad truffen Overenskomst“ uden Betaling afgives til Bygge- og Haveplads for et Amtssygehus.

Sygehuset opføres da paa denne Grund, et ret højtliggende Sted. Der var ingen Udsigt til snarlig Bebyggelse mod Syd og Øst (se Billedet Side 93), derimod kom det, som det senere viste sig, til at ligge for nær ved de smaa Ejendomme i Sønderbyen. 1854 toges det i Brug. Byen maa „for samme Betaling og paa samme Vilkaar“ som Amtet indlægge Patienter paa Sygehuset, „naar Pladserne ikke alt ere belagte fra Amtets Side“.

En ny Fløj blev opført 1868, og her i Sønderbyen havde Skive sit Sygehus i 34 Aar. Men det lykkedes ikke ganske for Folk at blive fortrolige med at lade sig indlægge paa Sygehuset. Hjemmet havde man ondt ved at forlade, det blev dobbelt kært under Sygdom,

\*) Som Kilde er bl. a. benyttet Værket: Danske Sygehuse (Afsnittet om Skive ved Sygehusforvalter M. A. Holm).

og Indlæggelsen paa Sygehuset stod for mange som Indledningen til Afsked med Livet.

Den første Indberetning, vi kender om Sygehusets Virksomhed, omfatter Aaret 1856 og er underskrevet af Byfoged *E. Ph. Smiøth*, Kancelliraad, og *C. M. Schou*, konst. Distriktslæge. Ved Aarets Begyndelse henlaa 6 og ved dets Slutning 8 Patienter paa Sygehuset. 74 Patienter var behandlet i Løbet af Aaret. Blandt Sygdommene optræder „Betændelse i Yderdelene“ hyppigst (9 Tilfælde), 1 Patient har „smitsom militair Øjensygdome“.



Det gamle Sygehus i Sønderbyen (1925).

Hadrup fot.

Sidst paa Aaret 1881 forhandler Byraadet med Enkefru Buemann om Køb af en Grund Syd for Sygehuset, „saafremt Erhvervelsen bliver ønskelig efter den eventuelle Byggeplan“; men d. 28. Januar 1883 indsender Inspektionen følgende Indstilling til Direktionen:

„Efter at det ogsaa fra Direktionens Side er erkendt, at de tilstedeværende Mangler ved det herværende Sygehus — dets daarlige Beliggenhed, idet Adgangen til det er indkneben og ubekvem, dets Omgivelser af mange smaa fattige Huse med smaa Gaardspladse og mindre gode hygiejniske Forhold, i det hele taget usund og ubehagelig, dets daarlige Drikkevand, hvortil Jordbundens Gennemsvivning med Urenligheder fra Nabohusene maa antages at være den væsentlige Aarsag, dets utilstrækkelige, indknebene og hvad dets ældste Dele angaar slet opførte Bygninger med Svamp i Hoved- og Sidebygninger, dets mangelfulde Ventilation, dets til Nutidens hygiejniske Fordringer ikke svarende Antal Kubikfod Luft pr. Seng, dets saa godt som fuldstændige Mangel paa Epidemilokaler o. s. v. — ikke paa en blot nogenlunde fyldestgørende Maade lader sig afhjælpe ved Om- eller Tilbygning, der tilmeldt i

Forhold til den Nytte, de vil kunne afgive, vilde blive for kostbare, skal Inspektionen med Direktionens Samtykke tillade sig at indstille:

- 1) at det nuværende Sygehus søges solgt,
- 2) at et nyt tidssvarende, tilstrækkelig rummeligt Sygehus opføres paa en fritliggende og sund Grund med rigeligt og godt Drikkevand, i hvilken Henseende Inspektionen anbefaler den af *den* paaviste Grund ved Byens nordvestre Bygrænse . . .“

Det gamle Sygehus fik Uduelighedspas, men maatte trods Svaghederne blive paa sin Post endnu i 5 Aar; thi først da naaede Afløsningen frem. Nu fører det en stille Tilværelse som Privatbygning, i hvis Ydre mange af de gamle karakteristiske Træk dog vil kunne genfindes.



Sygehuslæge Sporon.

*Amtssygehuset ved Resenvej.* Da det gamle Sygehus var kendt utjenstedygtigt, begyndte Forhandlingerne om et nyt. I Efteraaret 1883 er By og Amt enige: Fællesskabet bevares, Ejendomsforholdet bliver:  $\frac{1}{4}$  for Købstaden,  $\frac{3}{4}$  for Amtet, Sygehuset skal ligge paa „Nørremarken“ paa en højtliggende og fritliggende Grund (20925 □ Al., dvs. ca. 8250 m<sup>2</sup>), Arkitekt *H. A. Paludan* anmodes om at udarbejde Planer og Overslag.

Et Aar efter forelægges Sagen for Ministeriet. I Marts 1885 paabegyndes Arbejdet,

Byraadet vælger Murermester L. Jørgensen (Medlem af Byraadet) og Apoteker Norgaard „til som bygningskyndige Mænd jævnlige at føre Tilsyn med Byggearbejdernes Udførelse“. 1888 staar Sygehuset færdigt.

Det bestod af 3 fra hinanden adskilte Fløje, alle med 2 Etagere og Skifertag. I *Sydfløjens* (Hovedfløjens) Stueetage var der Mandafdeling og Køkken, paa 1. Sal Kvindefdeling, Operationsstue og Forbindstue. *Østfløjen* (Epidemi-fløjen) var delt i 3 Afdelinger for de tre Hovedsygdomme: Difteritis, Skarlagensfeber og Tyfus. I Kælderetagen var Sygehusets Vaskeri. I *Vestfløjen* var der foruden de almindelige Sygestuer indrettet 4 „Daareceller“.

Opvarmningen i Syd- og Vestfløjen skete ved varm Luft, i Østfløjen ved Kakkelovne. Der var god Ventilation og brede og lyse Gange.

Det gamle Sygehus's Læge, Distriktslæge *Schou*, blev Sygehuslæge, Overretssagfører *Fasting* blev Formand for Sygehusbestyrelsen. *M. Olesen*, Skive, antoges som Regnskabsfører.

Efter sagkyndiges Udsagn var det et efter Datidens Forhold enestaaende godt Sygehus, der var opført, og de Mænd, der havde med Planlæggelsen at gøre, maa have haft en fast Tro paa, at Fremtiden vilde forstaa Sygehusenes Betydning bedre, end Fortiden havde gjort; thi det ny Sygehus var beregnet til at kunne rumme 84 Patienter samtidig. Det var det femdobbelte af, hvad det daværende Patienttal



Hovedindgangen til Sygehuset (1925).

Hadrup fot.

sagde dem, man kunde nøjes med at skaffe Plads til. — Tiden har vist, at Sygehuset ikke var for stort. Ganske vist foregik Udviklingen ret langsomt i Begyndelsen, Sygehuset havde en rolig Tid til 1893; men fra det Aarstal følger Begivenhederne Slag i Slag:

1893: En *Dampmaskine* installeres som Drivkraft for en Centrifuge i Vaskeriet. Distriktslæge *Schou* fratræder, Læge *Sporon* ansættes.

1896: *Gas* til Belysning. (Byen faar sit Gasværk.)

1897: Sygehuslæge *Sporon* dør.

1898: Dr. med. *Carl Rosing Hansen* ansættes som Overlæge fra 1. Januar.

1899: I Marts faar Sygehuset sin første *assisterende Læge*, i Juni sin første Sygehusforvalter, *Valdemar Timme*.

1903: *Röntgenapparat* installeres.

1906: *Vand* og *elektrisk Lys* indlægges (Byen har faaet Vandværk og Elektricitetsværk). *Vaskeri-* og *Desinfektionsbygning* (Halvtagsbygning) opføres. Hoved- og Vestfløjen faar *Centralvarmeanlæg* (Vand), og alle Bygninger faar *W. C.*

- 1908: Sydfløj og Vestfløj sammenbygges. Sydfløjen forlænges mod Vest.  
 1909: Sygetransportvogn.  
 1912: Dødkersk Filttelt lejes for at skaffe Plads til epidemiske syge.  
 1914: Elevator til Transport af Patienter.  
 1915: Kødelbygning og større Dampkødel.  
 1916: Slagter *Lunds Ejendom* (2 $\frac{1}{2}$  Td. Land) med *Bolig til Sygehusforvalteren* købes. *Timme* fratræder, og *M. A. Holm* bliver Sygehusforvalter.  
 1918: Den i 1917—18 opførte ny *Epidemibygning* tages i Brug. *Parkanlæg.*  
 1921-23: Ny, moderne *Vaskeribygning*\*). *Sammenbygning* af Syd- og Østfløj. *Centralvarme* i Østfløjen. Nyt, moderne *Røntgenanlæg.* *Lysbadeanlæg.* Køb af *Rosing Hansens Ejendom* til *Tjenestebolig* for Overlægen.  
 1923: *Rosing Hansen* afgaar ved Døden, 1. Reservelæge *Svend Hindøse-Nielsen* konstitueres som Sygehuslæge.  
 1924: 1. Reservekirurg ved Rigshospitalet, Dr. med. *Aage Nielsen*, og 1. Reserve-læge ved „De gamles By“ i København, *Skat Baastrup*, vælges som henholdsvis *kir.* og *med.* Overlæge.  
 1925: *Udvidelse* paabegyndt. Arbejdet skal omfatte:  
 1. Ny, moderne Køkkenafdeling. 2. Ny Røntgen- og Lysbadeafdeling.  
 3. Ny Operationsafdeling. 4. Plads til ca. 65 Patienter. 5. Plads til ca. 40 Funktionærer. 6. Lejlighed for en gift Reservelæge. 7. Kontorer for Overlægerne. 8. Nyt Likhapel. 9. Bilgarage\*\*).

Hvad der ovenfor er angivet ved en enkelt Sætning eller et enkelt Ord, betegner ofte store Byggeforetagender m. v. til halve eller hele Hundredtusind-Kroners Værdi, nødvendiggjorte saavel ved Befolkningens stedse stigende Tillid til Sygehusbehandlingen som ved Sygepleje- og Lægevidenskabens samt Teknikkens stærke Fremskridt.

Forskellen mellem 1888 og Nutiden kan ses ved Sammenstilling af følgende Tal, hentet fra Sygehusets første Budget og dets Regnskab for 1924—25.

	Efter det første Budget.	Efter Regnskabet for 1924—25.
Sygedage (i Tusinder) .....	4,4	67,0
Daglig Gennemsnitsbelægning (hele Tal) ..	12	184
Personale ved Sygeplejen:		
Læger .....	1	5
Sygeplejersker og Massøser .....	2	16
Sygeplejeelever .....	0	26
Personale ved Administrationen .....	5	42
-----		
Samlet Indtægt (Tusind Kr.) .....	6,8	552,0
Heraf: Patienters Kur og Pleje (do.) ....	6,6	353,1 +++)
Ordinære Driftsudgifter (do.) .....	10,0	493,3
Heraf: Patienters og Funktionærers Forplejning (Tusind Kr.) .....	3,9	148,3
Medicin, Forbindstoffer o. l. (do.) ..	1,5	75,5
Vand, Brændsel, Lys (do.) .....	1,3	56,7

\*) I Sygehusets Vaskeri er der i Regnskabsaaret 1924—25 vasket 224672 Stk. Tøj.

\*\*) Sygetransporten besørges af „Røde Kors“ med 2 Ambulancebiler, der skal stationeres ved Sygehuset.

\*\*\*) Heri indbefattet Tilskud fra Amt og By for Sygehassemedlemmer: 125,2.



## SYGEKASSER OG SYGEFORENINGER

Vi skal helt tilbage i Lavstiden, inden vi naar Begyndelsen til den ældste Sygekasse i Skive: *Haandværkernes Syge- og Begravelseskasse*<sup>\*)</sup>; den er stiftet 1. April 1849 under Navnet: *Haandværk-Svendenes Sygekasse i Skive* og er den ældste i Viborg Amt og en af de ældste i Danmark.

„Deklarationen“, som er skrevet paa Stempelpapir, siger, at enhver Svend har at betale til Sygekassen 4 Sk. ugentlig, som Mesteren er berettiget til at tilbageholde af Lønnen. Til Gengæld er enhver Svend, som har arbejdet for en Mester i 14 Dage, berettiget til under Sygdom at nyde Understøttelse i indtil 12 Uger. Kassens første Bestyrelse bestaar af Mestrene *T. Alstrup* og *A. C. Jespersen* og Svendene *H. C. Baslum* og *V. A. Juul*. Bataillonslæge *Boiesen* skal som Sygekassens Læge have et aarligt Honorar af 2 Sk. for hver 13 Sk., Kassen fører til Indtægt; dog forpligter Bestyrelsen sig til, „hvis Lægens Ulejlighed skulde blive for besværlig“, at yde et passende Ekstrahonorar. Der indmeldes straks 40 Svende.



Læge Caspar Ring.

Den gamle Regnskabs- og Forhandlingsprotokols gulnede Blade indeholder udførlige Oplysninger om Kassens Status (et Aar efter Oprettelsen er Beholdningen 40 Rdl. 8 Sk. i Kontanter, og der udestaar i Restancer 6 Rdl. 2 Mk. 12 Sk.; en Sparekassebog optræder først 1863, den indeholder da 50 Rdl.); men om Møder og Generalforsamlinger findes intet før April 1862; da *sker* der imidlertid ogsaa noget: Medlemmerne skal under Bødeansvar møde og det i rette Tid, den, der kommer 5 Minutter for sent ved den aarlige Generalforsamling, bøder 4 Sk. til Fattigkassen! Senere indfører man imidlertid en anden baade for de pligtopfyldende (interesserede) og de

<sup>\*)</sup> Meddelelserne om Haandværkersygekassen er væsentligst Uddrag af dens nuværende Formands, Maalerflæser C. Sørensens, Beretning og Oversigt, udarbejdet til Brug ved Kassens 75-aarige Stiftelsesfest 1924.



efterladende Medlemmer mere tiltalende Ordning, som derfor ogsaa holdt sig længe: de mødte belønnes med en Bolle Punch for Kassens Regning!

Hvornaar Sygekassen fik *Dr. Schou* til Læge i Stedet for Boiesen, kan ikke ses af Protokollen; men 1867 vedtog en ekstraordinær Generalforsamling at vælge en ny Læge i Stedet for Schou. Med 18 Stemmer mod 10 valgtes *Dr. Ring*, som havde tilbudt sin Assistance for 20 Rdl. aarlig, og som derefter vedblev at være Haandværkersygekassens Læge lige til sin Bortrejse fra Skive (Febr. 1893).

*Dr. Ring* anmoder i 1872 om at faa sit Honorar forhøjet til 40 Rdl. Det tilstaas ham, „men paa disse Betingelser ikke at forhøje Lønnen mere uden særlige Hensyn“.

En Fane indvies <sup>6</sup>/<sub>10</sub> 1866, der antages et Bud (1867); sidstnævnte Aar blev det vedtaget, at der foruden Læge og Medicin skal ydes en gift Svend 2 Rdl. om Ugen, en ugift maa nøjes med 1 Rdl. 3 Sk.; men da Sparekassebogens Paalydende i 1869 er steget til 150 Rdl., har man Raad til at forhøje de ugiftes Sygehjælp, saa de ogsaa faar 2 Rdl. Ligeledes i 1869 oprettes *Begravelseskassen* paa Forslag af „flere Svende“. Kontingentet sættes til 2 Sk. om Ugen, der ydes en Begravelseshjælp paa 30 Rdl.

Ved Sygekassens 25 Aars Jubilæum (1874) ser Status saaledes ud:

A. En Sparekassebog for Sygekassen . . . . .	225	Rdl.		
B. En do. for Begravelseskassen	200	„		
C. Sygekassens Kassebeholdning . . . . .	26	„	2 Mk.	14 Sk.
D. Begravelseskassens do. . . . .	14	„	3 „	4 „

— Haandværkersygekassen har holdt stærkt paa de fra Fædrene nedarvede Principper, først efter sejt Modstand gled man lidt efter lidt med Tiden — men langsomt.

Man vaagede strengt over, at kun *Haandværkere* blev optaget. I Halvfjerdserne havde en Deputation af Arbejdere Foretræde for Bestyrelsen for at erfare, om man kunde tænke sig Muligheden af at optage Mænd af *Arbejderstanden*; men der var vinket af! (Arbejderne oprettede da deres egen Sygekasse 1879). Fra 1895 optages Haandværkerhustruer, og i 1904, men først efter en bevæget Debat, vedtog en Generalforsamling efter Forslag af Skomager *Lawes*, at *Haandværkerlærlinge* fra 15 til 18 Aar kunde optages — dog uden Stemmeret. Først fra 1907 kan ugifte *Døtre af Haandværkere* blive Medlemmer, og vi skal helt ned til 6. Decbr. 1915, før Sygekassens Rammer udvides til at omfatte alle, der opfylder Betingelserne for Optagelse i en anerkendt Sygekasse.

Spørgsmaalet om Statsanerkendelse var det vanskeligt at tage Stilling til; paa flere Generalforsamlinger drøftes Sagen, og Meningerne staaer ret skarpt over for hinanden. „De gamle“ frygter for at miste „Selvstændigheden“. Naa, Fornuften sejrede, og Sygekassen blev statsanerkendt 1894. Den har da et Medlemstal paa 139 og en Formue paa 721 Kr. 1895 indmeldes den i Centralforeningen for Viborg Amt.

Ved Dr. Rings Afrejse fra Byen (1893) valgtes *Dr. Lindemann* til Kassens Læge. Efter 10 Aars Forløb havde Haandværkersygekassen imidlertid vokset sig saa stor, at Lindemann ikke kunde overkomme Arbejdet alene, og *Dr. Kæmpegaard* valgtes da (1903) til Foreningens anden Læge. Begge virkede som Sygekassens Læger til deres Død (Kæmpegaard døde 1921, Lindemann 1922\*); men allerede 1911 fik Medlemmerne frit Valg mellem de af Byens Læger, der ønsker Sygekassepraksis.

I Skomager *Henrik Petersens* Formandstid (Form. fra 1908 til sin Død 1920) skete der en væsentlig Udvikling. Foran er nævnt, at Kassen blev aabnet for enhver, der kan være Medlem af en statsanerkendt Sygekasse (1915), der indførtes fri



Skomager Henrik Petersen.

Medicin til Børnene og Hjælp til Specialbehandling, og ved Samarbejde med Arbejdersygekassen løstes Spørgsmaalet om *Hjemmesygeplejen*, der begyndte sin Virksomhed i 1919. Begravelseshassen overgik den 1. Jan. 1917 i Genforsikringen.

Haandværkersygekassen har i økonomisk Henseende hvilet i sig selv, der er hverken af Enkeltpersoner eller Institutioner ydet den nogen pekuniær Støtte. Først i Juni Maaned 1909 bevilgede Skive Byraad et Tilskud til Sygekassen paa 50 Øre pr. Medlem, senere forhøjet til 65 Øre, 1 Kr. og nu til 2 Kr. pr. Medlem.

\*) Som et Bevis paa Tilfredsheden med *Dr. Lindemann* kan nævnes, at der ved hans 25 Aars Jubilæum som Sygekasselæge (8/3 1918) blev overrakt ham et Sølv-Skrivetøj fra de Medlemmer, der havde ham til Læge.

Sygekassen havde d.  $31/12$  1894 139 Medlemmer, d.  $31/12$  1924 969, og ved Udgangen af 1925 var Medlemsantallet 1004.

*Arbejdersygekasse-Foreningen*, hvis oprindelige Navn er *Arbejdernes Sygekasseforening*, stiftedes den 21. September 1879. Den aabner straks sine Døre paa vid Gab, idet „enhver uberygtet Mandsperson, . . . som har fast Tjeneste eller Bopæl i Skive og paa Skive Grund samt i Skive Landsogn indenfor  $1/8$  Mils Omkreds“, kan blive Medlem, og den er saa heldig at komme i Forbindelse med Mænd, hvis Interesse for Foreningen faar den allerstørste Be-



Læge Jacobsen.

tydning for den. Vi træffer allerførst Foreningens Læge, *Dr. Jacobsen*. Han er antaget fra 1. Oktober 1879 for et aarligt Honorar af 50 Kr., „dog med den Betingelse, at saafremt Medlemsantallet kommer til at overstige 50, da skal Lægen have et extra Tillæg af 1 Kr. for hvert Medlem, som bliver derover“. Men *Dr. Jacobsen* meddeler ved Aarets Udgang, at han intet vil have for det forløbne Kvartal. Næste Aar, da Halvaarshonoraret udbetales, skal Lægen ifølge Kontrakten have 27 Kr.; men han skænker Kassen de 2. — Saadan er Optakten.

Saa træffer vi *Apoteker Norgaard*, Ejeren af Byens Apotek, hvor Medicinen købes. Hans første Gave til Foreningen er paa 25 Kr., dem giver han i 1881; derefter fortsætter han hvert Aar. I Forhandlingsbogen nævnes flere Steder: „Apoteker Norgaards sædvanlige aarlige Gave 25 Kr.“, Aar 1900 har han givet 131 Kr. (Barber Pheiffer følger Eksemplet, han skænker Kassen 3 Kr., han har til gode). I 1885 stifter Norgaard et Legat, hvis Formue blev betydelig forøget ved Fru Norgaards Død. (Renterne, nu 665 Kr. aarlig, uddeles til Medlemmer af Arbejder-Sygekassen, se Side 318.) Det er da ikke uden Grund, at han i 1887 optages som Æresmedlem, samme Aar som Generalforsamlingen vedtager, at hvert Medlem skal betale 25 Øre til en Pipe til *Dr. Jacobsen* (Pris 28 Kr.). For øvrigt forhandles der allerede i 1887 om det Arbejderhjem, Norgaard vil bygge ved Krabbesholmsvejen

(Havnevej), og som blev til Virkelighed 1890 (se Side 326). Sidstnævnte Aar overdrager Generalforsamlingen Bestyrelsen at bringe Apoteker Norgaard og Frue Foreningens Tak for udvist Velvillie mod Skive Arbejderstand, specielt Arbejdernes Sygekasseforening.

Andre Mænd støttede Foreningen paa andre Maader, Købmændene P. Berthelsen, H. Calundann og P. P. Riis (Vinhandler) var den i høj Grad behjælpelig med Raad og Daad. At føre en Sag klart og tydeligt frem, at fremsætte skriftlige Andragender osv. er ikke Hvermands Sag. Her hjalp de tre Købmænd Arbejderne. Sygekassens store Foretagende, Stiftelsen paa Nørre Allé (se Side 325), er i denne Henseende Købmand Calundann m. fl. Tak skyldig.

Dr. Jacobsen døde 1889, og *Sporon* bliver Sygekassens Læge. At ogsaa han stod i et godt Forhold til Medlemmerne ses deraf, at Bestyrelsen med Generalforsamlingens Billigelse i 1892 ophænger et Billede af den afholdte Læge i Foreningens Ejendom som en Anerkendelse af Lægens Virksomhed for Foreningen\*). *Sporon* dør 1897, og Lægerne *Vilstrup* og *Schjøth* bliver Sygekassens Læger. *Schjøth* rejser fra Byen, og *Kæmpegaard* indtager hans Plads. *Vilstrup* dør 1900, og *Linde* fungerer. Senere faar Sygekassen flere Læger, og sluttelig bliver der helt frit Valg for Foreningens Medlemmer.

Om Sygekassens Virksomhed i øvrigt hid sættes følgende Data:

Da Loven om anerkendte Sygekasser kom (1892), var Foreningen straks rede til at søge Statsanerkendelse (statsanerkendt  $\frac{1}{4}$  1893). Fra 1896 kan Hustruer optages. Aldersgrænsen for Optagelse, som hidtil var 18—45 Aar, forandres i 1900 til 15—40 (nu 14—40). Nævnte Aar ses det, at Medicinforbruget er meget stort i Forhold til andre Sygekassers, der indføres derfor strammere Regler. Fra 1902 optages ugifte Kvinder, og der gives Tilskud til Specialbehandling. I 1910 bestemmes, at Optagelse kan finde Sted uden Lægeattest, og at der under Fødsler skal ydes fri Lægehjælp, hvis Jordemoderen forlanger Læge. Fra 1913 faar Børnene fri Medicin (nu betaler Sygekassen de  $\frac{3}{4}$  ligesom for Medlemmer), og Medlemmerne faar Ret til to Tandudtrækninger om Aaret. (Nu Tandpleje for Medlemmer og deres Børn overensstemmende med de af Indenrigsministeren fastsatte Regler.) I 1916 oprettes Begravelseskassen, og 1918 løses Spørgsmaalet om *Hjemmesygeplejen* i Forening med Haandværkersygekassen, saa at der nu efter visse særlige Regler kan ydes Medlemmerne og deres Børn fri Sygepleje i Hjemmet ved en uddannet Sygeplejerske.

\*) Ogsaa Dr. Jacobsens Billede er ophængt i Stiftelsen.

*Skive Markjorbørs og Købstads Sygekasse*, der var oprettet 1894 og nu talte 250 Medlemmer (Formand: Forretningsfører *J. P. Christensen*), overgik den 1. Juli 1914 til Arbejdersygekassen.

Den  $^{31}/_{12}$  1900 havde denne 440 nydende Medlemmer, ved Udgangen af 1915 var det steget til 1916, og den  $^{31}/_{12}$  1925 talte Foreningen 2635 alm. nydende Medlemmer og 16 kronisk syge, desuden var der 67 bidragydende Medlemmer og Medlemmer med hvilende Medlemsret. Fhv. Købmand *P. C. Hansen* har været Sygekassens Formand uafbrudt siden 1897\*).



P. C. Hansen.

Kæmner (dengang Bogholder) *Grønning* var Kasserer fra 1890 til 1904, han afløstes af den nuværende Kasserer, *P. Petersen*.

*Sygeforeningen for Skive og Omegn* er oprettet 1907 for Enkelt personer og Familier, der ikke kan være Medlemmer af en statsanerkendt Sygekasse. Straks ved Oprettelsen talte den 160 voksne Medlemmer og en Del Børn, nu er Medlemstallet ca. 200 Hovedmedlemmer (enligtstillede Personer og Familieforsørgere); men i alt omfatter Foreningen 4—500 Personer. Aarskontingentet er 15 Kr. for en voksen og 4 Kr. for et Barn. Medlemmerne maa selv afholde et mindre Beløb af Udgifterne ved Sygebehandling, men efter

at dette er fradraget Regningen, gives der Tilskud til Lægebehandling, Medicin, Sygehus- og Klinikophold, til Operationer, Massage og Røntgenbehandling, i den Udstrækning, Midlerne gør det muligt. Maksimum, 80  $\%$ , ydedes i mange Aar, i 1924 66  $\%$ , 1925 74  $\%$ . En henlagt Reservefond maatte bruges under den „Spanske Syge“.

## MENIGHEDSSYGEPLEJEN

Det er først og fremmest ubemidlede, der nyder godt af Menighedssygeplejen. Den Sygeplejerske, der er antaget, har dog ogsaa Ret til, naar hendes øvrige Virksomhed levner hende Tid, at paatage sig Sygepleje hos mere velstillede for et mindre Vederlag. Hendes Løn er 2000 Kr., Bolig, Brændsel og fri Telefon.

\*) Før den Tid var han Formand i 1894 og 95.

Menighedssygeplejen har følgende aarlige Indtægter: Ved Husindsamling indkommer ca. 1100 Kr., Skive Kommune yder Tilskud, nu 800 Kr., endvidere yder Skive Bank 150, Skive Sparekasse 100 og Skive Folkeblad 10 Kr. Foruden disse ca. 2160 Kr. har Menighedssygeplejen Del i Kirkebøsserne og i Kirkekoncerters Overskud m. m. \*)

## EMBEDSLÆGER MED BOPÆL I SKIVE

(Meddelt af cand. mag. J. C. Hansen.)

Før 1787 fandtes der i hele Nordjylland kun een Embedslæge, nemlig Landfysikus i Viborg. I det nævnte Aar blev der ansat 4 Distriktskirurger med Sæde i Viborg, Skive, Nykøbing og Thisted. Den første Distriktskirurg i Skive var *J. P. Gorgius*, 1787—1800, der købte og boede i den nuværende Selchausegaard paa Nørregade (Hjørnet af Nordbanevej), som han 1801 solgte til Pastor Leth. Den næste var *H. A. M. Zetlitz*, 1800—1804, der købte og beboede den store Gaard paa Nordsiden af Vestergade, den senere saakaldte Hestbeds Gaard (Nr. 10). Zetlitz solgte den 1805 til Købmand og Farver *J. C. Holm*. Efter Zetlitz fulgte *J. C. Stengel*, 1805—1830, der 1806 købte Gaarden paa Hjørnet af Adelgade og Slotsgade („Børsen“). Han efterfulgtes af *F. W. Tetens*, 1830—1838, *J. A. Lumholdt*, 1839—1856, og *F. W. Lund*, 1857. Om Tetens og Lumholdt maa det formodes, at de hver har afkøbt Formanden Gaarden; sidstnævntes Enke ejede i hvert Fald „Børsen“ efter hendes Mands Død. Lund efterfulgtes af *C. M. Schou*, der ejede Gaarden, hvor nu Fiskehallerne er. Fra 1895 (Schous Dødsaar) var *C. Lindemann* Distriktslæge (og derefter Kredslæge) til 1921. Han afløstes af den nuværende Kredslæge, *J. Kamp* (kst. 1921, udnævnt  $\frac{1}{2}$  1922).



Distriktslæge C. M. Schou.

\*) For nogle Aar siden blev der stillet den et Legat i Udsigt; men herom er der ikke senere hørt noget nærmere.



## APOTEK OG APOTEKERE

Med en vis Andagt aabnede man i gamle Dage Døren til et Apotek. Den ejendommelige Lugt af mange Slags Medikamenter, de lange Rækker af hvide Krukker med latinske Navne paa Etiketterne — stundom med Dødningehoved og korslagte Ben, Tanken om den syge hjemme, der skulde have Medicinen snarest muligt og dog maatte vente, til den var blevet blandet i Apotekets Laboratorium, Recepten, der afleveredes, og Kontrolmærket, der modtoges, — alle disse Ting virkede hver for sig og tilsammen ind paa ens Sind og



Det gamle Apotek (1919).

Hugo Matthiessen fot.

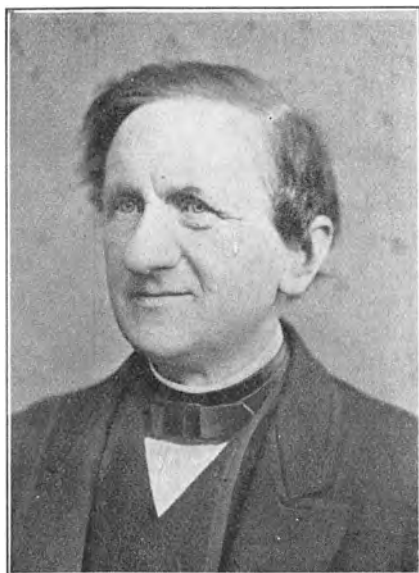
gjorde maaske Troen paa Medicinens helbredende Kraft større, end der mangen Gang var Grund til.

Den Bygning, hvori det gamle Apotek i Mands Minde har været til Huse (Slotsgade Nr. 2), ejedes omkring Aar 1800 af *Niels Steenberg*, Sognedegn til Skive og Resen.

Det er muligt, at Apoteket allerede fra 1801 har haft Plads der i lejede Lokaler, det vides dog ikke; men ved Købekontrakt af <sup>15</sup>/<sub>10</sub> 1810 solgte Steenberg Ejendommen til Apoteker *Siemsen* for 2500 Rdl. (Steenberg havde i 1797 købt den for 532 Rdl.). Apoteker *Siemsen* maa ikke have fundet sig tilfreds i Skive; han flyttede allerede i 1812 til Nykøbing paa Mors og solgte Apoteket i Skive til *Christofer Heiberg*, der ogsaa snart fandt Forholdene her for

trange og flyttede til Frederikssund. Apoteket solgte han 1814 til *J. D. Bechmann*, der sled sig igennem, som han kunde bedst. I 1826 var han saa heldig at faa det nyoprettede Embede som Byens Postmester, og efter i et Par Aar at have haft begge Bestillinger i Forening, solgte han i Slutningen af 1828 Apoteket\*) til *J. V. Arntzen* og helligede sig fra nu af til Postvæsenet alene. Efter Arntzen fulgte som Apoteker *C. A. Jørgensen* 1835, og efter denne igen *N. Nielsen* 1847. Efter Nielsen kom Apoteker *G. Norgaard* 1868. (Se Billedet Side 281). Jørgensen havde (1835) købt Apoteket for 17000 Rdl., Norgaard gav 68000 Rdl. for det. 1904 solgte han det til Apoteker *Møller*. Den følgende Ejer var *V. Hirth*, og efter ham fulgte den nuværende Ejer, Apoteker *E. G. Esfelt*.

Da Sagen angaaende et nyt Apoteks Oprettelse behandledes i Skive Byraad (1917), vedtoges det at fraraade; og over for Justitsministeriets Forespørgsel (senere s. A.) fastholdt Byraadet sin tidligere Stilling, men henstillede, at et nyt Apotek, hvis et saadant desuagtet skulde oprettes, maatte blive lagt i Byens østlige Del. Byraadets Syn paa Sagen toges der dog intet Hensyn til; thi i 1918 omdannedes den nordlige Del af Stueetagen i Ejendommen Nørregade Nr. 22 til „Skive ny Apotek“ eller „Svaneapoteket“ (aabnet  $\frac{26}{8}$  1918). Det ejes af Apoteker *C. B. N. Christensen*.



Apoteker N. Nielsen.

## VÆRNEFORANSTALTNINGER

Den, der i 1926 ved kritisk Bedømmelse af Byens Renlighed maatte komme til det Resultat, at saare meget er sundhedsfarligt, burde lade Blikket glide tilbage. Han vilde da utvivlsomt, om ikke just slaa sig til Ro, saa dog til en vis Grad blive beroliget, naar han lagde Mærke til, i hvor høj Grad Forholdene har forandret sig til det bedre.

\*) Kortet Side 87 viser, at Bygningen 1827 havde Stentag.

Langt tilbage i Tiden behøver vi ikke at gaa, før det maa synes en, som det bevingede Ord: at forebygge er bedre end at helbrede, om det ikke just har lydt for fuldkomment døve Øren, saa dog kun i ringe Grad har kunnet virke ind paa Bystyrelsens med fleres Villie til at omsætte den ubetinget rigtige Teori i Praksis.

Sidst i 1860erne blev der givet en Instruks for Borgerskolens Pedel. Blandt hans daglige Arbejder var ogsaa det: hver Dag efter Skoletid at tømme „Urinspandene“. Den Sætning fortæller os om Byens mangelfulde Kloakvæsen, men giver dog Udtryk for en vis Renlighedssans. I 1870erne og 80erne blev nogle Rendestene i Byens Gader erstattet af Rørledninger, men fortsattes derefter som aabne Grøfter ned til Aaen, sine Steder dannede de Skel mellem Haverne.

1885 fik Byen en ny Sundhedsvedtægt; den bestemmer, „at Latriner ikke maa anbringes til Gaden . . . og maa ligge i en Afstand af mindst 3 Alen (ca. 2 m) fra Beboelseslejlighed, Spisekammer . . . samt Post eller Brønd. De skulle være indrettede saaledes, at Indholdet hverken kan trænge i Jorden, løbe ud til Siderne eller i Rendestenene, eller foraarsage Forpestning af Luften.“ Vi maa gaa ud fra, at Meningen med de ganske vist noget ubestemte Krav til Latrinernes Indretning var den at fremkalde en Forbedring af hidtidige Forhold.

En sagkyndig Ingeniør, der er anmodet om at udtale sig om forskellige Foranstaltninger vedrørende Kloak- og Renovationsvæsenet, siger 1907:

„ . . . den nuværende Ordning med Sammenblandingen af Dag- og Natrenovationen, Ophobningen i overjordiske murede Gruber og den ufuldstændige Bortjernelse vil under sammentræffende uheldige Omstændigheder kunne blive skæbnesvanger for Byen. Af de omstaaende to Billeder af to ganske vilkaarligt valgte Renovationsbeholdere viser det ene, at Beholderen er stærkt overfyldt, medens det andet viser, at Beholderen er utæt forneden, saa at Latrinen flyder ud over Gaardspladsen.“

Samme siger i 1909, lige efter at Tyfusepidemien har raset:

„Overfor Tyfusepidemier spiller en Bys Renlighedstilstand som bekendt en afgørende Rolle . . . . Saaledes som Renovationsforholdene for Tiden ere i Shive, kan man derfor ikke undres over, at Epidemien har faaet et saa stort Omfang.“

Der skulde en Katastrofe som Tyfusepidemien i 1909 til at faa Byen til at ordne sit Renovationsvæsen paa forsvarlig Maade. Hidtil havde Grundejerne hver for sig maattet træffe alle nødvendige Foranstaltninger, som Regel uden anden Indblanding fra Autoriteters Side end den, ligefremme Klager foranledigede. Nu overtog Kommunen Renholdelsen. Der indførtes et ensartet System med Bortkørsel en Gang ugentlig, saaledes „at den fyldte Spand af Kommunens Folk forsynes med tætsluttende Laag og udbæres i Vognen,

og en ved kogende Vand og Damp behørig rensed og udskyllet Spand indsættes“.

Efter at Byen (1905) havde faaet Vandværk, var der blevet indrettet en Del Vandklosetter med Septic Tanks (Hustanke), hvilket System det dog af sagkyndige blev fraraadet at gaa videre med. Først som Byens Kloakvæsen efterhaanden blev ordnet derefter, indrettedes adskillige Vandklosetter uden Hustanke. Den  $\frac{31}{3}$  25 fandtes der i alt 232 Vandklosetter. —

I 1882 foretoges en kemisk Undersøgelse af Vand fra Brøndene ved Realskolen, Borgerskolen, Sygehuset i Sønderbyen og Raadhuset samt fra Springvandet paa Østertorv (se Side 105, nederst). Analysen viste, at Vandet alle fem Steder var at uren Beskaffenhed; Realskolens var bedst, det øvrige maatte „siges at være forurenset i meget betydelig Grad“. Laboratoriet (V. Stein) anser det ikke for umuligt, at Forholdet kan tilskrives tilfældige Forhold i selve Brøndene eller deres nærmeste Omgivelser, men mener dog, at det er sandsynligere, at de vandførende Jordlags Beskaffenhed er Aarsagen. Borgerskolens Drikkevand, hvori Mængden af Salpetersyre og Svovlsyre er „aldeles abnorm“, og som ogsaa indeholder megen Saltsyre og Klor, bliver særlig indgaaende undersøgt, og de fundne Stoffer menes at kunne antyde Indflydelse af Søvand, „hvad der jo efter Lokaliteten maa anses for sandsynligt“. Der opstilles sluttelig den Formodning, at „Vandets Forurensning kan hidrøre fra Indflydelse af gamle Tangaflejringer eller anden indirekte Indflydelse af Havet“. Analysen gav Anledning til følgende Udtalelse (i Sundhedskommissionens Forhandlingsprotokol):

Sundhedskommissionen maatte særligt under Hensyn til Sundhedstilstanden i Byen formene, at det undersøgte Vand ikke i og for sig kunde siges at være absolut skadeligt for Sundheden, men maatte henstille, at Byens Brønde, der formentlig ikke er tilstrækkelig dybe, dels hyppigt renses, dels stoppes udvendigt fra neden af med Blaaler (et tykt Lag), og saaledes at de øverste 2 Alen mures i Cement, dels fremtidigt udgraves til en større Dybde, samt at det paases, at Dækket er tilstrækkeligt hævet over Gaardens Niveau, at Afløbet er let, og Omgivelserne sunde, saaledes at ingen Urenlighed kan trænge ned i Brønden. Det vil tillige være gavnligt, at Brøndene hyppigt tømmes.

1905 fik Byen Vandværk. Det private var ikke godt (se Side 149); men det kommunale har i de 15 Aar, der er gaaet, siden det toges i Brug, i enhver Henseende virket upaaklageligt. —

For en Del Aar siden paabegyndtes en rationel Udryddelseskrig mod Rotterne. Disse Skadedyr, som — bortset fra de Værdier, de ødelægger Aar for Aar — er stærkt mistænkt for at være Smitte-

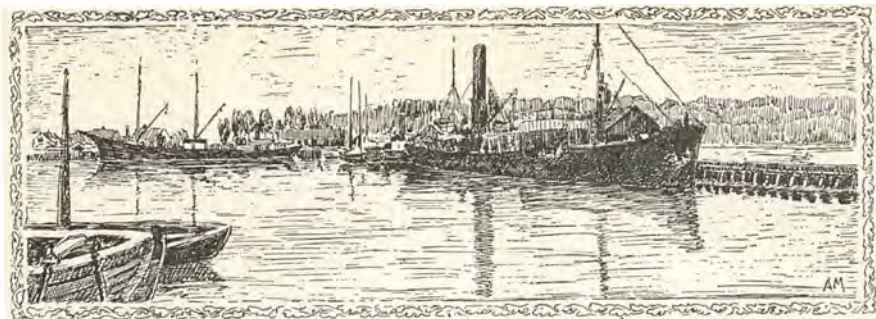
overførere af mange forskellige Sygdomme, er det dog endnu langt fra lykkedes at faa Bugt med; men Krigen fortsættes.

— — —

De ovenfor omtalte Foranstaltninger har sammen med Bestemmelser, der er givet m. H. t. Skolebygninger, Beboelsesrum, Beværtninger, Næringsveje, der er skadelige for Sundheden, Tilberedning og Forhandling af Næringsmidler, Kødkontrol, Renholdelse af Gaardsplads og Gade, Desinfektion m. fl., alle til Hensigt at værne mod Sygdommes Opstaaen eller begrænse deres Udbredelse, ihvorvel de ogsaa i andre Henseender har skullet tjene det Samfund, for hvis Skyld de er sat i Værk.

*Charles Thiesen.*





## VI.

### TRÆK AF SKIVE HAVNS HISTORIE

**S**tønnende og hvæsende, indhyllet i Skyer af Støv fra Havnevejens søndermalede Skærvebelægning kommer tungtlastede Biler med Varer fra Skive Havn. Korn, Fødestoffer, Kunstgødning, Kul, Tømmer, Kalk, Sten og Stykgods af forskellig Art tynger de nymodens Køretøjer, der bringer Huse til at ryste og laver Hjulspor i Vejens Makadamisering, saa dybe, at de næsten kan staa Maal med dem, Vognene for Aarhundreder siden frembragte i den slet vedligeholdte Vej over Engjorden. — Havnevejen maatte brolægges, for at den kunde holde til den stærke Trafik, Arbejdet er i Gang.

Vi sætter os 2<sup>1</sup>/<sub>4</sub> Aarhundrede tilbage i Tiden. Langsomt og sindigt kommer en Vogn belæst med Tømmer skumplende ad Vejen mellem Krabbesholm Strand og Skive. Nede ved Fjorden ligger et Fartøj; det er dettes Last, som borttransporteres. Baaden ligger ved Krabbesholms Grund, Losse- og Ladestedet er et Stykke af Krabbesholms Eng, og Kørevejen fører over Engstrækninger, der tilhører Herregaarden.

Det er muligt, at en og anden Skiveborger mod gode Ord og Betaling til Krabbesholms Ejere har haft Lov til at benytte Engstykket og Vejen i det omhandlede Øjemed; men nu har 13 af Skive Bys Borgere uden videre tiltaget sig Brugsret over Herlighederne, ja, har endog haft den Frækhed at paastaa, at samtlige Indvaanere i Skive har samme Ret, og at *Skive Bys Strandvej* gaar over Krabbesholms Ejendom.

Jens Kaases Enke, Fru *Karen Reedtz*, klager til Kongen, og Byfoged *Poul Fabricius* indstævnes tilligemed hele Skive Bys Borgerskab for en Kommission, „som skal holdes i Skive udi Knud Floutrups Hus“\*) den 13. Sept. 1699. „Især til samme Tid og Sted

\*) Det citerede Dokuments Bogstavering er ikke fulgt.



indstævnes eder Jens Jørgensen, Niels Strandet, Knud Floutrup, Hendrich Hansen og Knud Hadderup udi Skive til at fremvise, med hvad Rettighed eller Autoritet I paa en hel Bys Vegne paa Skive Byting den 10. Marti senest kunde tilegne dem hele Skive Bys Borgerskab nogen Rettighed paa Krabbesholms Grund; og som Fru Karen Reedtz synes, I derved haver ibragt hende al denne Sags Omkostning, vil hun formode derfor at blive tildømt hos eder at nyde tilbørlig Erstatning“. Velædle og velbaarne Fru Karen Reedtz



Sydhavnen (gl. Havn) 1912.

Hadrup fot.

mener, at Skiveborgerne aldrig skal kunne bevise, at de har haft eller kan tilegne sig nogen „Skive Bys Strandvej“ eller nogen Brugsret over Losse- og Ladestedet, medens hun „med gamle lovfaste Dokumenter agter at bevise“, at Vejen over hendes Ejendom til Fjorden er „en forbuden Vej for hver Mand, saa ingen maa ride eller køre der uden Krabbesholms Ejeres Tilladelse“. Fru Karen „vil formode Skiveborgere og Indvaanere at skal blive tilkendt herefter at entholde dem fra al deres i saa Maader selvgjorte og formenende Rettigheder over, ved og paa Krabbesholms Grund og Ejendom under Straf efter Loven“.

Paa Mødet begærer Borgerne Kommissionen udsat til næste Dag, for „at de imidlertid selv kunde tale med velbaarne Frue Karen

Reedtz paa Krabbesholm, om i Sagen kunde træffes en Forlig“, — og der opnaaedes Forlig.

Overenskomsten gaar ud paa, at Fruen paa Krabbesholm udpeger til Losse- og Ladested en Plads ved Fjorden samt forpligter sig og efterfølgende Ejere til at holde Vejen dertil og Broerne i forsvarlig Stand („tvende Broer og en lang Vase“) . . . som Vejen gaar fra Skive Mølle\*\*) og neder til Fjorden“), imod at Skiveborgere, der ejer Fartøjer, skal svare 2 Rdl. aarlig af hvert til Krabbesholms Ejer, dog at Kaage eller Baade, som tilhører Skive Bys Indbyggere og føres af dem selv eller deres Folk, passerer frit. Fremmede Fartøjer, som kommer til Ladestedet, maa, hvad enten de er befragtet af Indbyggere i Skive eller ej, akkordere med Ejeren af Krabbesholm uden nogen Indblanding fra Skiveborgeres Side. Folk maa ikke uden særlig Tilladelse færdes andre Steder paa Krabbesholms Grund. „Hvorned denne Sags Tvistighed i alle Maader skal være ophævet, og hvis Breve og Dokumenter i denne Sag paa begge Sider haves være af ingen Kraft, mens at denne Forlig uryggelig og i alle Maader skal holdes og efterkommes“.

Saaledes faar Skiveborgerne — mod en Afgift — lovlig Adgang til det Losse- og Ladested, som de „ej uden Byens og deres Skade kan undvære“. —

Amtsforvalter *Skærbæk*, der bl. a. stod for Udslibningen af Amtskornet (Egnens kgl. Skatter), tegner i en Skrivelse til Regeringen Forholdene Aar 1774\*\*\*):

„Foruden et godt Stykke paa denne Bys slette Stenbro, maa Kornet kjøres omtrent ¼ Mil uden for Byen til Ladepladsen over en slem og dyb Vej, og endda maa kjøres *dermed saalangt udi Vandet, som Vogn og Heste kan komme*, uden Kornets Bedærvelse, af Stranden.“

For ca. hundrede Aar siden, Aar 1828, da Proprietær Dalsgaard (Maleren Chr. Dalsgaards Fader) er Ejer (Medejer) af Krabbesholm, Kancelliraad Rosenstand Byfoged i Skive og Bogbinder Busch Trommeslager samme Sted, tilfalder det sidstnævnte for et Vederlag af 4 Skilling at bekendtgøre ved Trommeslag, at et Regulativ for Afgifter til Krabbesholms Ejer af Fartøjer og Baade, som losses eller lader ved Krabbesholms Strand, er approberet af Kongen.

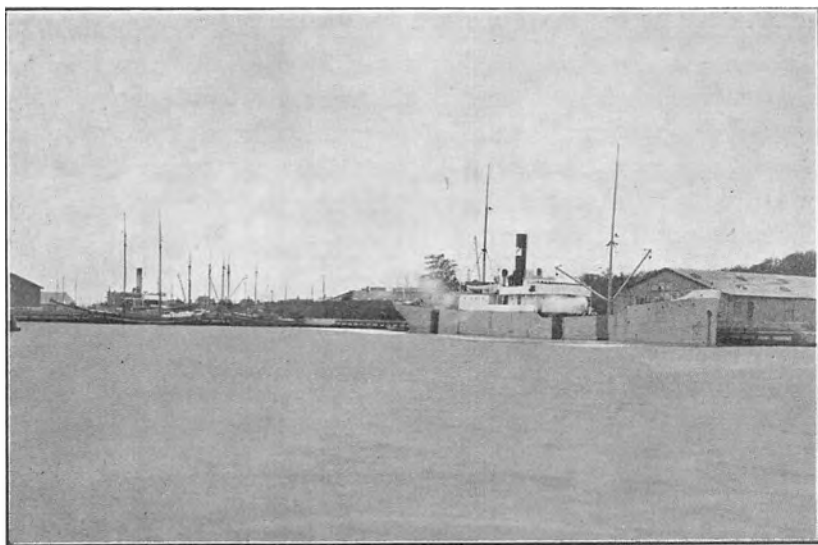
Med Hensyn til Fartøjer eller Skibe, som ejes af Skive Købstads Indbyggere, forbliver det ved den i 1699 sluttede Overenskomst, ligesom det stadig paahviler Ejeren af Krabbesholm at vedligeholde Ladepladsen og Broerne samt Vejen „*inøtil det Punkt, hvor Skive Købstads Ejendomme begynder*“. Men fremmede Fartøjer og

\*) Vej over Mose eller Eng. \*\*) Skovmøllen, se Side 66.

\*\*\*) Her efter Jeppe Aakjær.

Baade, som enten losses eller indtager Ladning, skal nu, for hver Gang saadant sker, svare 3 Sk. pr. Kommercelæst<sup>\*)</sup>). Finder baade Udlosning og Indladning Sted, svares altsaa dobbelt. Mindre Fartøjer og Baade skal svare 8 Sk., hver Gang Ladning indtages eller udlosses, for saa vidt Væerne maa føres til eller fra med Vogn; men er Mængderne saa ringe, at de bæres til eller fra Baaden, svares ingen Afgift. —

De primitive Havneforhold ved Skive paa Tordenskjolds Tid, ca. 100 Aar før Verdens første Dampskib blev til, var brugbare endnu et halvt Aarhundrede efter, at Robert Fulton, tiljuble af den



Nordhavnen (nye Havn) 1925.

Hadrup fot.

forsamlede Menneskemængde, foretog sin Prøvefart paa Hudsonfloden (11. Aug. 1807) med et Skib, der blev drevet frem ved „Ild og Damp“.

Men den Fremgang, der paa saa mange Omraader — ikke mindst paa Samfærdselsmidlernes — giver sig til Kende i Frederik den Syvendes Regeringstid, skimtes ogsaa i Skive, selv om den her først træder frem i fuld Belysning under den følgende Konge. 1864 naaede Jernbanen hertil fra Viborg, og 1869 faar Byen det Havneanlæg, som satte den i Stand til bedre at drage Nytte af de gunstigere Betingelser for Sejladsen paa Limfjorden<sup>\*\*</sup>).

1862 beslutter Kommunalbestyrelsen og Havnekommissionen i et Fællesmøde, at der skal anlægges en Havn eller Skibsbro ved

<sup>\*)</sup> 2600 kg, der paa den Tid regnedes at svare til et Rumindhold af 150 danske Kbf.

<sup>\*\*</sup>) Løgstørkanalen („Frederik den Syvendes Kanal“) blev indviet 14. Sept. 1861.

Krabbesholm, og fem Aar senere sluttes en Overenskomst mellem Skive Kommune og Proprietær Dalsgaard til Krabbesholm i Anledning af det paatænkte Havneanlæg. Dalsgaard forpligter sig til at tilskøde Skive Kommune et Stykke Jord til Ejendom, naar Havnen, som agtes anlagt derpaa, er færdig og taget i Brug. Dette Jordstykke (Matr. Nr. 2 af Krabbesholm Hovedgaard) ligger nordligere end den gamle Lade- og Losseplads, der med sin søndre Side stødte til „Møllebækken“ (Skovbækken, Felding Bæk). Naar Havnen er færdig, overgaar Forpligtelsen til at vedligeholde Skive-Krabbesholm Vejen fra Krabbesholm Skel til Ladepladsen til Skive Kommune. Retningen af Vejen fra vestre til østre Skovbro skal være som hidtil, hvorimod Strækningen fra sidstnævnte Bro til Havnen — uden Erstatning, men paa Kommunens Bekostning — faar en mere passende Retning.

Bestemmelserne om Pladspenge, der tilfalder Ejerne af Krabbesholm, ændres saaledes, „at hvert Skib, der lossers noget som helst i Havnen, uden Hensyn til dets Bestuvning af hver Kommercelæst udreder 3 Sk.\*) og, naar det lader noget som helst, da ligeledes igen 3 Sk. pr. Kommercelæst, og det uden Hensyn til, om Skibet er hjemmehørende i Skive eller ej; dog indrømmes for *Dampskibe* Moderation indtil det halve, . . . naar Skive Havnekommission for sit Vedkommende maatte gøre lignende Indrømmelser. Pladspengene opkræves i Forbindelse med Havnepengene af den, som ansættes dertil, og udbetales Krabbesholms Ejer maanedsviis med Fradrag 4 % for Optræningen.“

Overenskomsten indgaas 4. Sept. 1867, approberes af Indenrigsministeriet 1. Aug. 1868. Skøde paa Havnens Grund udstedes 19. Juni 1872 (da er de afsluttende Arbejder paa Havnepladsen udført, og der er opført Havnefogedbolig\*\*) m. m., det tinglæses 5. Juli 1873. Fra Havnen til Byen anlagdes en Trækbane (Hestebane, se Side 98).

Havnens Anlægskapital androg 36900 Rdl., der laantes 36000 Rdl. (72000 Kr.), og det tog 30 Aar at afvikle denne Gæld.

I 1888 findes visse Dele af Bolværket, „dels som Følge af Pæleormes skadelige Indvirkning, dels paa Grund af Mangler ved det oprindelige Anlæg“, at være saa medtaget, at man de følgende Aar maa foretage en grundig Ombygning. Der optages i den Anledning to Laan til et samlet Beløb af 32500 Kr., som skal afdrages i Løbet af 28 Aar. Afbetalingen begynder først 1899.

\*) Senere 3 Øre pr. Ton.

\*\*\*) Havnefogeder: *G. B. Ramløss* 1870—83, *Th. Sørensen* 1883—96, *Fr. Th. Thomsen* 1896—1917, *L. Liehmann* fra 1918.

Der var store Planer fremme sidst i 90erne: Endnu før Laanet i Anledning af Havneanlægget 1869 er afviklet, og Afbetalingen af det sidst optagne Laan begyndt, foreligger et Projekt til en ny Havn ved Skive til ikke mindre end 335000 Kr. Man tænker sig Kanal-anlæg gennem Engene og Havnebassin i Nærheden af Hovedbane-gaarden. Der blev dog ikke noget ud deraf, Handelsforeningen fraaader og Havneudvalget ligeledes. Man nøjedes med en Forbedring, som, da den var færdig, havde kostet ca. 127000 Kr. Mod Nord inddæmmes og opfyldes et Areal, og mod Syd afstaar *Rosen* paa



Havnefoged Th. Sørensen.

Krabbesholm 7 Skp. Land til Udvidelsen, saaledes at Sydgrænsen bliver „Aaløbet, der løber gennem Teglværket til Skive Havn“. Havnebassinet uddybes til 13 Fod, og da der paa samme Tid (1903) ved Statens Foranstaltning, men med Vedligeholdelsespligt for Havnen, var tilvejebragt en 60 Fod bred og 13 Fod dyb Rende fra Hovedsejlløbet i Limfjorden til Skive Havn, kunde der atter gaa nogle Aar, inden større og bekostelige Arbejder blev nødvendige. —

1907, efter at Skive Kommune og Havn havde købt Krabbesholm, maatte Havnen optage et Laan paa 25000 Kr., en saa

stor Del af Købesummen regnedes som Afløsning af Pladspengene til Krabbesholms Ejer. Ved Købet blev Havnens Grund udvidet med Matr. Nr. 1 p af Krabbesholm Hovedgaard.

Der er hyppigt foretaget Oprensning af Havnen. 1915 er Havnebassinet 4,4 m dybt, Sejlløbet 4,2 m. 1925 opgives den gl. Havns, Sejlløbets og Løgstørkanalens Dybde ved „daglig Vandstand“ til 4,1 m (13 Fod). —

1924 toges den ny Havn i Brug; den fik en Dybde af 4,4 m; thi man haaber paa en Uddybning af Grundene ved Løgstør. Ved Opfyldning et Stykke ud i Fjorden var der indvundet en Oplagsplads, som, naar Vejanlæg regnes fra, udgør ca. 14000 m<sup>2</sup>. (Se Kortet.) Der er Havnespor ved den ny Havns Vest- og Sydkaj, ligeledes ved den gl. Havns Nordkaj. Pakhus ved Pakhus — især





til Korn og Foderstoffer — rejser sig ved Havnen. Et stort Kuloplag findes. Der er Baadebyggeri og Købmandshandel. Skibene kan forsyne sig med Vand fra Byens Vandværk. (Havneområdet fik Vandværksvand 1924.)

Skive Havn kan modtage Skibe af indtil 4,1 m's Dybgaende. 700 Skibe anløb Havnen i Finansaaret 1924—25.

Den store Havneudvidelse 1922—24, hvortil anvendtes 450000 Kr. af Kommunernes „Dollarslaan“, er den foreløbig sidste Bekræftelse af vore Forfædres Erklæring fra 1699: at Skive Borgere „ej uden Byens og deres Skade kan undvære Losse- og Ladested“.

Sydvest for Havnen er der i Løbet af den sidste Snes Aar opstaaet en lille Havneby. Dens krumme Gade kom til at hedde *Bækkevej*, da den sidst paa Aaret 1925, samtidig med en Del andre Veje og Gader, fik Navn, og Vejen, der fra Havnepladsen fører mod Syd, fik Navnet *Fjordvej*.

De Grunde (en Del af den tidligere Herregaardshave), som Skive Kommune siden 1906 har ejet Vest for *Krabbesholms Allé*, har den hidtil (før Indlemmelsen) været utilbøjelig til at sælge; men nu er der vedtaget en Byggeplan for en eventuel fremtidig (privat) Bebyggelse af Arealet.

En Strøm af Bilister, Cyklister og Fodgængere skrider — særlig paa Sommersøndage — mod Havnen. Skoven lokker, og Fjorden vinker. Skibene er som Budbringere med Hilsen fra fjerne Egne. Badehusene uden for den ny Havns Læmole indbyder til et forfriskende Bad; men ikke faa foretrækker et saadant fra aaben Strand norden for Sanatorieskovens nordligste Pynt; og Stedet her, hvis populære Navn er „Nordpolen“, er ved at udvikle sig til en yndet Badestrand.

### Havnens Økonomi.

	Tiaaret 1.-1. 1882 til 31.-12. 1891 Tusind Kr.	Tiaaret 1.-1. 1894 til 31.-3. 1904 Tusind Kr.	Tiaaret 1.-4. 1914 til 31.-3. 1924 Tusind Kr.	Aaret 1.-4. 1924 til 31.-3. 1925 Tusind Kr.
1. Beholdn. v. Periodens Begyndelse	2,0	14,2	11,0	1) 179,18
2. Indvundne Renter	1,0	14,2	52,0	6,45
3. Optagne Laan	32,5	2) 95,8	457,8	0,00
4. Bro- og Havnepenge	82,6	97,3	3) 246,3	93,27
5. Grundleje	1,8	2,0	21,8	7,99
6. Pladsleje	1,7	1,3	5,2	0,80
7. Andre Indtægter	0,9	0,3	2,8	0,90
Indtægt i alt...	122,5	225,1	796,9	288,59

	Tiaaret 1.-1. 1882 til 31.-12. 1891 Tusind Kr.	Tiaaret 1.-1. 1894 til 31.-3. 1904 Tusind Kr.	Tiaaret 1.-4. 1914 til 31.-3. 1924 Tusind Kr.	Aaret 1.-4. 1924 til 31.-3. 1925 Tusind Kr.
8. Renter af Gæld . . . . .	21,1	29,2	104,5	24,94
9. Afdrag paa Laan . . . . .	23,7	32,5	102,7	22,86
10. Ny Arbejder . . . . .	19,9	126,9	297,7	145,56
11. Skatter og Afgifter . . . . .	4) 0,0	0,1	1,2	0,18
12. Statens Tilsyn . . . . .	0,1	0,1	0,1	0,01
13. Lønninger . . . . .	4,3	4,3	15,1	2,25
14. Vedligeh. af Havneværker, Bygn., Pladser, Veje . . . . .	13,8	8,5	30,2	4,56
15. Oprensningsarbejder . . . . .	11,4	7,9	55,0	3,96
16. Anskaffelse af Redskaber . . . . .	1,0	0,3	0,0	0,00
17. Vedligeholdelse af Inventar . . . . .	3,6	2,8	1,6	0,30
18. Havnef. m. fl. for at føre Tilsyn .	0,1	0,5	0,5	0,05
19. Andre Udgifter . . . . .	0,3	2,2	9,1	2,84
20. Pladspenge til Ejeren af Krabbesh.	6,4	7,3	—	—
Udgift i alt . . . . .	105,7	5) 222,8	617,7	6) 207,52
Beholdning v. Periodens Slutning	16,8	2,3	1) 179,2	81,07
Driftsindtægt (Sum af 2 og 4—7) . . .	88,0	115,1	328,1	109,41
Driftsudgift (Sum af 8 og 11—20) . . .	7) 62,0	63,4	8) 217,4	9) 39,10
Overskud af Driften . . . . .	26,0	51,7	110,7	70,31
Afdrag paa Laan . . . . .	23,7	32,5	102,7	22,86
Rest . . . . .	10) 2,2	19,2	8,0	47,45
Ikke tilbagebet. Laan v. Periodens Beg.	53,6	56,0	119,5	474,6
Optagne Laan . . . . .	32,5	100,0	457,8	0,0
I alt . . . . .	86,1	156,0	577,3	474,6
Afdrag paa Laan . . . . .	23,7	32,5	102,7	22,86
Restlaan v. Periodens Slutning . . . . .	62,4	123,5	474,6	11) 451,7

1) Nøjagtigt: 179,17869. 2) Kreditforeningslaan. Paalydende Sum: 100,0. 3) Taksterne ved Periodens Beg. forhøjes med 50 pCt. i 1918 og fordobles fra 1920. 4) Nøjagtigt Beløb 21 Kr. 73 Øre. 5) Den nøjagtige Sum er 222,76401. Ved den her anvendte tilnærmede Beregning faas 222,6. 6) Nøjagtigt: 207,51630; her faas 207,51. 7) Nøjagtigt: 62,01407; her faas 62,1. 8) Nøjagtigt: 217,36961; her faas 217,3. 9) Nøjagtigt: 39,09521; her faas 39,09. 10) Nøjagtigt: 2,22688; her faas 2,3. 11) Pr. 1. Nov. 1925: 428,7.

Havnens Anlægskapital med Hovedreparationer, Ombygninger, Udvidelser, Aflysning af Afgiften til Krabbesholm og Erhvervelse af Grund udgør i alt 707,7 Tusind Kr.

*Charles Thiesen.*

## JERNBANER

„Jernbanernes Historie i Danmark begynder midt i Fyrreerne med Altona—Kiel-Banen (Sidebane til Rendsborg), der udvikler sig til en Stambane op gennem Holsten og Sønderjylland, til hvilken de nørrejydske Baner, der er blevet til i smaa Stykker (først Aarhus—Langaa—Randers), i 1866 slutter sig (ved Vamdrup). Det østlige Danmark er imidlertid over Roshilde (1847) naaet til Korsør (1856) og senere fra Nyborg til Strib (1865), saaledes at Stammen i det danske Jernbanenet var givet ved Slutningen af Treserne.“ (Cand. polit. Sven Røgind i „Danmark, Land og Folk, ved Daniel Bruun“.)

### *Langaa—Viborg—Skive—Struer.*

Provinsialstænderne for Nørrejylland drøfter 1846 Spørgsmaalet om Anlæg af Jernbaner i denne Landsdel, derunder Spørgsmaalet om en Bane til Skive.

Paa Grund af Urolighederne i 1848 standsede Sagen; men efter Krigen, nemlig i 1852, tilbød den engelske Jernbaneingeniør *Sir Morton Peto* Regeringen at anlægge og drive en jydsk Længdebane mod en Rentegaranti af Staten paa 4  $\frac{1}{2}$  %. Sagen udsattes indtil videre, og Forhandlingerne om de første Jernbaneanlæg i Nørrejylland førtes i 1852—56 uden at give noget endeligt Resultat.

Ved Lov af 4. Marts 1857 vedtoges dog Anlægget af Banen, og Strækningen Langaa—Struer („Venøbugten“) er med; men under Forhandlingerne om Koncessionen, som paa Grund af uheldige Pengeforhold først blev givet 1859, kunde Dagbladet „Fædrelandet“ sidst i Marts 1859 meddele:

„Af paalidelig Kilde erfarer vi, at man ved de nu stedfindende Underhandlinger om Jernbaneanlæg i Jylland aldeles skal have opgivet det Banestykke, der skulde føre fra Viborg til Venøbugten, af den simple Grund, at de engelske Underhandlere have gjort gældende — og det vistnok med Rette — at dette Banestykke ikke vilde kunne bære sin egen Drift.“

Denne Strækning bliver da kun pro forma optaget i Kontrakten og med den Klausul, at ved næste Møde af den lovgivende Forsamling skal en ny Lovbestemmelse bringe den ud af Loven af 4. Marts 1857.

Den 15. April 1859 afholdtes i Aarhus et offentligt Møde om Sagen, ca. 200 Deltagere var til Stede.

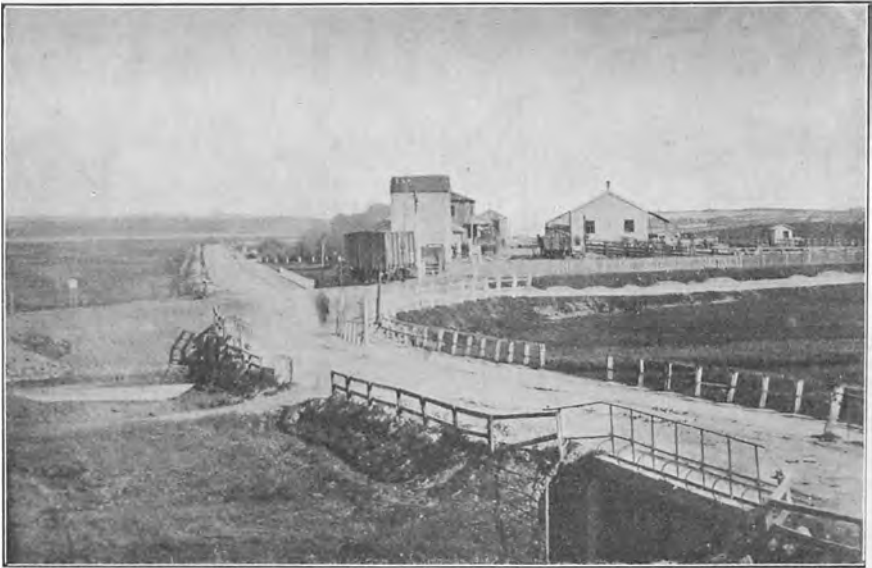
„Randers Avis“ skriver: „Man vil altsaa rive det ned, som med stor Møje er opført, og tilintetgjøre en Bane, som under Tidsforholdene ei allene er den eneste realisable, men og staar i Begreb med at realiseres, en Bane, som vel kan have sine svage Sider, men har de store Fordele, at den ikke præjudicerer noget bestemt



Hans Smidth: Skive (1884)

System, idet der kan bygges til Nord og Syd efter, at den sætter 2 af Jyllands største Byer, Aarhus og Randers, og en stor Deel af den frugtbare Østkyst ei allene i Forbindelse med Viborg, men og gjennem Skive—Struer i Forbindelse med det hele frugtbare Salling—Mors, Thy og Egnen omkring Lemvig og Holstebro.“

Nu kommer Deputationernes Tid. Kongen (Frederik d. 7ende) svarer en af de mange Deputationer, som henvender sig til ham angaaende den jyske Bane, at saa vidt han kunde forstaa, vilde ingen anden Bane tilfredsstille Jyderne end en, der gik i Siksak fra Øst til Vest hele Halvøen igennem og berørte hver enkelt By. —



Skive Banegaard 1871.

Naa, Viborg-Struer *kom* med i denne Omgang. — I Indenrigsministeriets Skrivelse til Amtet (<sup>27</sup>/<sub>4</sub> 59) hedder det:

„ . . . Efter den Linie, som i det Væsentlige skal følges, vil Jernbanen, for den Strækning, der kommer til at gaa igennem Viborg Amt, blive ført fra Skellet mellem Viborg og Aarhus Amter omtrent ved Bidstrup og derfra gaa langs Grænsen mellem Viborg og Randers Amter forbi Østergaard, Langaa og Grensteen til Neder Hornbæk, samt fra Langaa blive ført forbi Ulstrup, Rønge, Bjerring, Tange, Rødkjær, Middelhedegaard, Skaber eller Rindsholm, Viborg, Ravnstrup, Borrits, Ræven, Jordbro Mølle, Vinkel og Dommerby til Skive og derfra til Grænsen mellem Viborg og Ringkjøbing Amter ved Estvadgaardskloster . . . “

Hele Anlægget skulde være fuldført i Løbet af 4 Aar; men enhver af de 3 nedennævnte Sektioner kunde efterhaanden aabnes for Trafikken og aabnedes saaledes: Langaa—Viborg: <sup>21</sup>/<sub>7</sub> 1863. Viborg—Skive: <sup>17</sup>/<sub>10</sub> 1864. Skive—Struer: <sup>17</sup>/<sub>11</sub> 1865.

Anlægssummen udgjorde for Strækningen Viborg—Skive: 813315 Rdl., Skive—Struer: 916317 Rdl.

Under Krigen blev alt det rullende Materiel ført til Skive og anbragt ude paa Linien efter Lundbro. Der blev givet Ordre til at udtage de vigtigste Dele af Maskinerne, hvorefter disse og en Del Vogne blev løftet af Skinnerne og sat i Gruset. De aftagne Dele blev afleveret til Militæret, som førte dem med sig til Mors.

Til Stationsforvalter i Skive udnævntes Overkonduktør *C. Hall*, Rendsborg (Brodersøn af Minister Hall).



Skive Nord (før Vestsallingbanen blev anlagt).

Nogen Festlighed i Anledning af Banens Aabning blev der ikke. Aarsagen var formentlig, at Byen den 12te fik Indkvartering af 2 Batailloner preussisk Infanteri, nemlig en af 10ende og en af 52de Regiment, i alt 12—1400 Mand, som der med megen Besvær og Ulempe skaffedes Plads til. Borgerskolen, Raadhussalen, Klubben „Foreningen“ og Lejligheder blev tagne i Brug. — Byens Indvaanere var dengang 16—1800 i Tal.

Togene afgik fra Skive 4<sup>45</sup> Fmd., Ankomst til Aarhus 8<sup>45</sup>. Endvidere fra Skive 3<sup>50</sup> Em., Viborg 4<sup>50</sup>, Randers 6<sup>45</sup>, Aarhus 7<sup>55</sup>. Togenes Afgangs- og Ankomsttider rettede sig efter Københavns Tid, som var 10 Min. forud for Skives.

Stationsbygningen flyttedes i 1880erne en Stationslængde østpaa til sin nuværende Plads.



*Skive—Glyngøre.*

Den 15. November 1880 indbragtes i Folketinget ved Chr. Jensen (Viborg Amts 1.) og C. Ravn (Thisted Amts 4.) Forslag til Lov om Anlæg af en Jernbane fra Skive til Glyngøre. Vedtaget i Folketinget 12. Jan. 1881 og i Landstinget 3. Februar s. A.

Banen aabnedes den 15. Maj 1884.

Interessen for denne betydningsfulde Banestrækning ud i Oplandet og de store Forhaabninger, man nærede til den ny Bane, gjorde Aabningsdagen til en Festdag. Skive Købstad gav i Fællesskab med Viborg Amtsraad en Frokost i Skive, hvortil var indbudt ca. 100 Gæster. Skive Bys Andel i Udgifterne ( $\frac{1}{3}$ ) blev 505 Kr. 75 Øre.

*Vestsallingbanen.*

Vestsallingbanens Forhistorie gaar saa at sige helt tilbage til den Tid, da Skive—Glyngøre-Banen blev indviet.

Fra Banens Aabning d. 11. Dec. 1924 til Udgangen af 1925 har den befordret ca. 187000 rejsende, og i det hele har Trafikken paa denne Banestrækning i den forløbne Tid langt oversteget Forventningerne.

Vestsallingbanens Materiel er fuldt moderne, enkelt i Udstyrelse og demokratisk ved, at der kun findes 3. Kl. Vogne. Til Banens Historie er særlig knyttet to Navne: Gaardejer *Jeppé Christensen*, Vadum Møllegaard, og Proprietær *Gudik Gudiksen*, Hesthave.

Anlægskapitalen udgør ca. 3 Millioner Kr.

*H. C. Harly.*

## POSTVÆSEN

Det Postvæsen, der 1624 oprettedes af Chr. IV, naaede ikke til Skive; men Byen kunde dog nok indirekte nyde Gavn af det. Det omfattede kun Linierne København—Kolding; Kolding—Hamborg; Kolding—Randers (over Østkystens Byer) og Kolding—Aalborg (over N. Snede—Viborg). Kun i Knudepunktet Kolding var der et Postkontor med en Postmester. Vilde Folk uden for disse Ruter benytte Postvæsenet til Brevforsendelse, maatte de selv sætte sig i Forbindelse med det paa et Punkt af den Rute, der laa dem nærmest.

Første Gang vi hører Tale om nogen Forbindelse mellem Skive og Postvæsenet, er 1733, da det paalægges Byen at udrede 2 Rdl. til Hjælp til Lønning af de to Postbude, der gik paa Ruten Kolding—Aalborg.

I Viborg skulde Budene aflægge Brevene til Skive, Nykøbing, Thisted osv. hos Landstingsskriveren, og denne skulde da sørge for at faa dem sendt videre med „visse (∴ paalidelige) Bud“, det vil sige enten med tilfældige rejsende, som skulde Vejen, eller med lejede „Løbere“, som for deres Umage opkrævede Budløn hos Brevets Modtager. De, der fra Skive vilde afsende Breve med Posten, maatte paa samme Maade sørge for at faa dem bragt til Landstingsskriveren.

Omkring 1650 sker der det Fremskridt, at Posten bliver „agende“ og nu ogsaa kan medtage Pakker, Pengeforsendelser og snart ogsaa Passagerer. Der udlagdes Bøndergaarde langs Ruterne med ca. 2 Mils Afstand til at afgive Befordring til Posten, og disse Gaarde, der bliver naturlige Hvile- og Udvekslingssteder for Post og Passagerer, bliver ofte til Kroer.

Postvæsenet dreves ikke for Statens Regning. Oprindeligt styredes det af de store Købmandslav (Compagnier) i København. 1653 forpagtedes det ud til *Poul Klingenberg* (senere Ejer af Højriis og Lund paa Mors og flere andre Godser). Han fik Hals- og Haandsret over hele „Væsenet“ og dets Funktionærer og foretog straks flere Reforme. Det jyske Knudepunkt flyttedes fra Kolding til Haderslev. Den midtjyske Rute lægges mod Vest, saa den kommer til at gaa fra Haderslev over Ribe—Varde osv. til Holstebro, og den østjyske Rute fra Haderslev til Randers forlænges over Viborg til Aalborg. For Skive er denne Reform for saa vidt en Vinding, som man nu kan komme i Forbindelse med Postvæsenet baade i Viborg og i Holstebro. Paa begge de jyske Ruter gaar der som tidligere Post 2 Gange ugentlig. Der indrettes ridende Brevpost ved Siden af den agende Person- og Pakkepost.

1669 oprettes et Postkontor i Viborg med Raadmand og Vinhandler *Salomon Gerber* († 1690) som Postmester. Det var en Mand, som ikke alene var velkendt for sin fine Vinstue „Paradis“, hvor Adelen samledes, blev drukken og duellerede, ofte med dødelig Udgang; han havde ogsaa nær Forbindelse med Skive og Salling, hvor han ejede flere Bøndergaarde, bl. a. den største Gaard i Otting. Han efterfulgtes af *Jens Madsen Gandorff*, der ogsaa var nær knyttet til Skive, hvor en af hans Sønner senere blev gift. I Gandorffs Tid oprettedes der (1694) en Bipost (∴ en privat dreven Post) 1 Gang ugentlig fra Viborg over Skive og Nykøbing til Thisted, og saaledes kom da Byen i direkte Postforbindelse med det øvrige Land.

Viborg-Thisted Posten var en Fodpost, der, da Staten i 1711 selv overtog Postvæsenet, figurerer paa Lønningslisten med en Indtægt af 47 Rdl. 48 Sk. Postmesteren i Viborg har Ruten i Entreprise, indkasserer Portoen mod at betale Postbudet. Efter Gandorff fulgte

*Christian Mørch* som Postmester. Han gjorde Forsøg paa at snyde Staten ved at sende Breve med Posten paa Hovedruten uden at indføre dem i Brevfortegnelsen og beholdt selv Porto. Man skældte ham Bælgen fuld for Snyderierne og — lod ham beholde Embedet. Men saa kom man i Tanker om, at han vist tjente for mange Penge ved Biposten til Thisted, som han havde i Entreprise, og 1732 tog man den fra ham og oprettede et Postkontor i Skive med *Bertel Mikkelsen* som Postmester. Det viste sig dog snart, at denne Ordning ikke kunde svare sig for Staten, og saa fik Mørch igen Ruten for privat Regning mod at svare en aarlig Afgift af den paa 60 Rdl.

I 1760 udvides Postgangen til 2 Gange ugentlig, men i den Anledning maa Postkassen yde Ruten et aarligt Tilskud paa 50 Rdl., og af Beboerne maa der ydes 60 Rdl. aarlig. Det er stadig Postmestrene i Viborg, som privat driver den, *Christen Tonboe* (1741—1781) og hans Søn *Matthias Tonboe* (1781—1812). De maa lønne Postekspeditører i Skive, Nykøbing og Thisted og ellers afholde alle Udgifterne ved Befordringen mod at indkassere Porto. Alle Takster, saavel Porto som Betaling til Vognmænd og andre for Befordring, var fastsat af Staten. Postekspeditør i Skive og Tilsynsmand med Befordringen var i mange Aar *Nicolaj Rise Ring*, Søn af Organisten Jacob Rise Ring, selv Organist, Fader til Købmand og Møller C. W. Ring og beslægtet med de rigeste Købmandsfamilier i Byen. (Se „Skivebogen“ 1917, Side 82.)

Megen Vanskelighed kunde især Befordringsspørgsmaalet frembyde. Sædvanlig var Befordringen forbeholdt Vognmændene, men hvor der — som i Skive — ikke var noget Vognmandslav, maatte de Borgere, der holdt Heste og Vogne og drev Agerbrug, overtage den. Men i de første Aar efter 1800, da alle Priser gik i Vejret, fulgte Taksterne for Betaling af Postkørsel ikke med, og Folk solgte undertiden baade Heste og Vogne for at blive fri for at køre. Det var bleven paalagt Byernes Indbyggere som en Pligt at befordre Posten; ja, hvor Befordringerne i Byen ikke slog til, kunde man endog beordre de nærmestboende Bønder til saadan Kørsel, naturligvis mod den fastsatte Betaling. I Skive blev det i Aarene 1805—1812 nødvendigt at lade Postbefordringen gaa paa Omgang mellem alle de Borgere, som havde mindst 2 Heste og Vogne (med Agestole), som var anvendelige. Skønt Borgerne næsten alle drev lidt Landbrug, er der i 1805 kun 11, der kan indrulleres til Postbefordring. Det var Købmand *Dahl Lassen* i den store Svindske Gaard i Nørregade, Prokurator *Ole Quist* i den (senere) Hestbedske Gaard. Snedker *Jens Møller*, der ejede Gaarden i Nørregade, hvor i senere

Tid „Skive Bank“ byggedes (se senere), Købmd. *Wisti Kjeldsen*, der havde den Gaard i Adelgade, som blev nedbrudt, da Frederiksgade anlagdes (den gamle „Laurits Haderups Gaard“), Murmester *Chr. Jensen*, der havde den senere Præstegaard i Adelgade (Nr. 9), *Gregers Krogh*, som ejede Gaarden paa Hjørnet af Adelgade og Vestergade og endelig *Jens Johansen Lundø*, der havde den senere Smed Christensens Gaard i Vestergade.

I paatrængende Tilfælde kunde ogsaa Byfoged *Selmer*, Pastor *Leth* (der ejede den nuværende Selhaus Gaard i Nørregade), Konsumptionsforvalter *Renner* (i det nuværende Nr. 7 i Vestergade) og Etatsraad *A. R. de Lasson* (Amtstuegaarden) beordres til Postkørsel. *Selmer* og *de Lasson* kunde om fornødent stille med Firspand.

Alle de kørepligtige skulde være i Besiddelse af et Posthorn med en snoet rød og hvid Bærelidse med Kvaster, en rød Trøje til Kusken og et Postskilt til at anbringe foran paa hans Hat eller Kabuds.

Men i de følgende to Aar gled et Par af de kørepligtige ud, maaske fordi de havde solgt deres Heste, og som det gik i Skive, gik det andre Steder, saa Regeringen maatte ud med

en ny Forordning om, at naar en Mand havde 6—10 Tdr. Land af en Bys Jord under Drift, var han kørepligtig, enten han selv holdt Heste eller ikke. Derved kom for det første de Herrer *Selmer*, *Leth*, *Renner* og *de Lasson* ind under den almindelige Kørepligt og maatte tage Tur med de andre, men desuden fandtes der endnu fire Borgere, som maatte holde for, deriblandt Feldbereder *Falkenberg* i Vestergade (Nr. 3), *Lauris Andersen* i den store Gaard paa Torvet (Adelgade Nr. 8) og *Chr. Halø* (eller Ørum) i den nuværende Postgaard. Nu blev der 13 kørepligtige.

Den hele Ordning ændredes dog snart. Postmesteren i Viborg, *Matthias Tonboe*, tog 1812 sin Afsked som Postmester, men beholdt Viborg—Thisted Ruten i Entreprise. Han købte Pastor *Leths* Gaard i Nørregade og synes selv at have overtaget Postens Befordring.



Postmester Bonnevie.

1814 oprettedes der en Postrute Skive—Holstebro 2 Gange ugentlig, der 1816 udvidedes med en kørende Pakkepost 1 Gang maanedlig. Ved denne Rute kom Skive i Forbindelse med Ruten Haderslev—Holstebro og blev snart Endestation for denne Rute, der nu oftest kaldes Skive—Haderslev-Ruten. Ogsaa Viborg—Thisted-Ruten udvidedes 1816 med en Pakkepost 1 Gang maanedlig.

Postekspeditøren besørgede Brevene omdelt i Byen og opkrævede derfor hos Adressaten 1 à 2 Skilling i Bærepenge. I øvrigt kunde enhver selv hente sine Breve, om han vilde. Efter hver Posts Ankomst skulde der paa Posthuset opslaas en Fortegnelse over alle de ankomne Breve og Pakker, saa enhver kunde se, om der var Brev til ham eller ikke. Denne Ordning vedblev at bestaa indtil 1845, da der indførtes Postbude til at omdele Brevene i alle Købstæder, hvorved Opslag af Brevfortegnelsen bortfaldt.

Den 1. April 1826 indførtes en betydningsfuld Reform, idet Postvæsenet fra den Dag af selv overtog Viborg—Thisted-Ruten og ansatte Postmestre i dens 3 Købstæder. Til Postmester i Skive antoges Apoteker *J. D. Beckmann*, der snart solgte Apoteket og ofrede sig for sit Postembede, som han beklædte til sin Død 1835. Efter ham blev Organist *I. B. Holm* Postmester og indehavde Stillingen til 1866. Han købte i 1855 den Rübner Petersenske Gaard i Adelgade, og her maa Byens ældste endnu kunne mindes, at Posthuset var i deres Barndom. Efter Holm kom Kaptajn *N. Christensen* (til 1875). Han var Veteran fra Treaarskrigen og havde før været Postmester i Tønning, hvorfra han maatte fortrække 1864. Han købte Gaarden paa Hjørnet af Østergade og Skovstien (Torvegade), og her var da Posthuset i hans Tid, hvad der blev Oprindelsen til det Navn, Gaarden har den Dag i Dag („Postgaarden“). Derefter fulgte Løjtnant *P. S. Bahner* (1875—1890), i hvis Tid Posthuset efter nogle Omskiftelser fandt Lokaler øverst i Vestergade (Nr. 17), hvor det forblev under den følgende Postmester, *P. F. V. Bonnevie* (1890—1905). I Bahners Tid begyndtes forsøgsvis Omdeling af Breve direkte til Adressater paa Landet. Tanken var først bleven fremsat 1865 af Stationsforstander Jessen i Holte, men afvistes dengang af Autoriteterne som uigennemførlig. 10 Aar senere var en saadan Omdeling i Gang flere Steder, bl. a. i de nærmeste Landsbyer omkring Skive. Efter Bonnevie fulgte *I. M. Jørgensen* (1905—1916), derefter *Hans Jensen* (1916—1921) og fra 1921 *J. Poulsen*. Siden Efteraaret 1905 har Postvæsenet været til Huse i „Postgaarden“.

Af postale Fremskridt i Løbet af de 100 Aar, siden Postkontoret i Skive oprettedes, kan nævnes, at der 1852 indførtes en udvidet Postgang paa de Linier, der berørte Skive, ligesom der ogsaa fra

Aalborg udsendtes en postførende Damper („Limfjorden“) til de andre Limfjordsbyer. Den gamle Befordring af Post og Passagerer paa aabne Vogne afløstes efterhaanden af Postdiligencer, og allerede i 1840erne begyndte man at oprette private Dagvognslinier paa flere Ruter, hvor der ikke kørte Postvogne hver Dag. I 1860 var man naaet til at have lukkede Vogne paa alle Ruter; men da var man ogsaa naaet nær til det Tidspunkt, da Jernbanen skulde gøre Vognbefordringen overflødig paa de store Ruter. 1864—65 aabnedes Jernbaneforbindelsen forbi Skive, og navnlig efter at der 1872 var indført en udvidet Køreplan for de jydsk-fynske Baner, forkortedes Postgangen mellem f. Eks. København og Skive saaledes, at den nu kun tog 16 Timer, medens den faa Aar i Forvejen havde varet 5 à 6 Dage; siden er den yderligere bragt ned til kun at vare 12 à 13 Timer, et Tidmaal, der vel vil blive staaende, til Lufttrafikken engang overtager Postbesørgelsen.

Postens Fremgang i Betydning for Byen maales vel bedst ved Sammenligning mellem Antallet af de Breve, der for 100 Aar siden kunde finde Plads paa en opslaaet Fortegnelse over ankomne Breve, og de Brevbunker, der nu daglig fordeles ved Hjælp af 10 Postbude.

Den gamle Post- og Personbefordring havde sin Poesi, som Blicher, Ingemann, Hertz og H. C. Andersen har søgt at skildre. Nutidens har vel ogsaa sin, for hvem der kan faa Øje paa den.

*J. C. Hansen.*

## TELEGRAF OG TELEFON

Som omtalt Side 97 fik Byen i 1857 sin første Telegraflinie med Kontor paa Hjørnet af Resenvej og Havnevejen. Anlægget var et fælles kommunalt Foretagende for Byerne Viborg, Skive, Nyhøbing og Thisted og havde Tilslutning til Statens Linier i Hobro. Dets første Kontorbestyrer i Skive var *Christian Nielsen*, der siden paa anden Maade var knyttet til Byen, idet han fra 1873—1882 ejede og drev Skive Mølle og fra 1882 til sin Død 1909 var Medejer og Leder af Jernstøberiet paa Østerbro (nu Siliam Bjerres). Da Telegraflinien i 1871 overtoges af Staten, gik Christian Nielsen med over i dennes Tjeneste, men tog sin Afsked 1875. Han vedblev dog at fungere som Telegrafbestyrer i de to følgende Aar, indtil han afløstes af *A. G. E. Hansen*, der kun havde Stillingen et Aars Tid. Telegraftjenesten overdroges da til Byens Postmester (P. S. Bahner) og



havde derefter Kontor sammen med Postvæsenet fra 1878 til Postmester Bonnevis Afgang 1904.

Imidlertid var der fra Januar 1898 ogsaa bleven oprettet Statstelefon i Skive med *F. V. Mentze* som Bestyrer. Denne fik nu fra  $\frac{1}{12}$  1904 ogsaa Telegrafens under sig, og Kontoret flyttedes midlertidig ned til Østerbro (Braarupgade 4), hvor det forblev, indtil det i 1906 kunde flytte ind i dets nuværende Lokaler i „Postgaarden“. *F. V. Mentze* afløstes 1909 af *N. C. C. M. Hansen*, der fungerede til 1925, hvorefter *N. M. Iversen* konstitueredes.



Christian Nielsen.  
(Klitheden tilhører Skive Museum.)

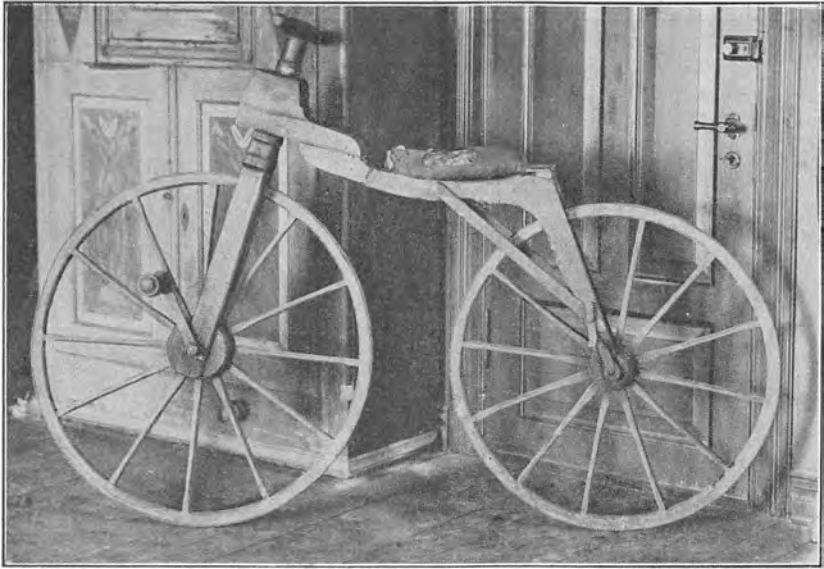
Allerede 10 Aar før Statstelefonen oprettedes, havde dog Telefonien holdt sit Indtog i Skive. I 1887 ansøgte en Kreds af Forretningsdrivende med Kbmd. *S. Sørensen* i Spidsen Byraadet om Tilladelse til at anlægge et Telefonnet i Byen. Andragendet bevilgedes under Forudsætning af, at det eventuelle Telefonselskabs Vedtægter godkendtes af Byraadet. Sagen gik i Orden, og i det følgende Aar aabnedes Virksomheden med Central i Adelgade Nr. 2. Der blev snart lagt Ledninger til Nabobyerne, men det nye Middel til indbyrdes Meddelelse udviklede sig dog noget langsomt. „Jydsk Telefon-

Aktieselskab“ dannedes og optog i sig Selskabet i Skive den 1. Jan. 1896. Ved Udgangen af nævnte Aar var der 94 Abonnenter i Skive By og Opland, men efter jævn Stigning gennem 30 Aar havde Abonnenttallet den 31. Dec. 1925 naaet 715. — Fra det lille Loftsværelse i Adelgade Nr. 2 flyttedes Centralen (1903) til Adelgade Nr. 10 (Sidehusets Stueetage). Telefonselskabet købte denne Ejendom 1910, og i 1911 flyttedes Centralen til sine nuværende Lokaler paa 1ste Sal i Sidehuset.

*J. C. Hansen.*

## BILER OG ANDRE KØRETØJER

„I Aarene 1890—1905 ligger Automobilbygningens Forsøgs-stadium. Ved Udformningen af Automobilets forskellige Organer . . . har Teknikere fra saa godt som alle større Kulturstater medvirket, og saa hurtigt fulgte Forbedringerne efter hinanden, at man allerede ved Udgangen af nævnte Periode var naaet til med en næsten fuldkommen Driftssikkerhed at forene Kørehastigheder af indtil 150 km i Timen.“\*)



Velocipede fra Skiveegnen. — Tilhører Skive Museum.  
(Hadrup fot.)

Hvornaar naaede Udviklingen til Skive? Ikke straks! For 20 Aar siden var det endnu, foruden Fodgængerne, der trygt færdedes paa Kørebanen, de gode gamle, gennem Aarhundreder benyttede og gennem Aarhundreder forbedrede Hestekøretøjer, som prægede Gadelivet, hentede Varer fra Havn og Bane til By og Opland og befordrede Personer til og fra Købstaden. Ordene „Let Kørsel besørges“ paa Bybudes og Vognmænds Skilte indbød Folk til at leje Droske, Landauer eller Charabanc til Søndagskøreturen og „lukket Vogn“ til Barnedaab, Konfirmation eller Bryllup.

Dyrlægen kørte ud paa Landet i sin Gig. Var man heldig, kunde man faa en Motorcyklist at se; men i øvrigt var det Cyklen

\*) „Det nittende Aarhundrede“ IX, S. 78.

(med og uden „Frihjul“), der brugtes af Enkeltmand. Dette lette og billige Befordringsmiddel var ved at blive Hvermands Eje, medens dens Forgængere, Velocipeden og den høje Bicykel, hvis Fremkomst ikke ligger længere tilbage, end ældre Menneskers Erindring kan række, forlængst var gaaet af Brug uden nogen Sinde at have været almindelige og nu opbevares paa Museer hist og her, som de Fortidslevninger de er.

Et sindigt Okseforspand kunde man nu og da se i Byens Gader, det kaldte Minder frem om en svunden Tid\*); men tøffede en Bil



Studebefordring paa Østertorv (efter 1906). — (Sammenlign Billedet Side 335 med dette.)

gennem Byen, bragte den med sig et Pust ude fra den store Verden og varslede en ny Tid.

1905, da man altsaa derude var naaet til en driftssikker Kørehastighed af 150 km i Timen — om end en saa stærk Fart naturligvis ikke var almindelig — hedder det i den for Skive gældende Politivedtægt:

„Vognene (d. e. Bilerne) maa intet Steds køre med større Hastighed end 1 Mil (ca.  $7\frac{1}{2}$  km) i Timen, dog at Hastigheden skal mindskes til meget langsom Kørsel, naar en Vogn mødes, og at der, naar en Vogn passerer bagfra, ikke maa køres hurtigere, end at Forbifart overhovedet kan finde Sted. Drivkraften maa virke uden Støj og uden Udstrømning af Røg og Damp. Kørsel med Automobiler og Motorvogne af enhver Art er i øvrigt forbudt i Tiden fra  $\frac{1}{2}$  Time efter Solens Ned-

\*) Beslagsmed *F. W. Nielsen*, Skive, fik Broncemedaille for gode haandsmedede Hestekosøm og *Studebeslag* (Studesko) paa Udstillingen i København 1888.

gang til  $\frac{1}{2}$  Time før dens Opgang, med mindre der medfølger en Mand, som til Fods passerer Vejen i en Afstand af ca. 100 Alen foran Automobilet eller Motorvognen for at advare de vejfarende og være dem behjælpelig med Forbikørsel. Ved Kørsel med Vogne af større Vægt end 8000 Pund (4000 kg) bestemmer Byraadet, efter nærmere Andragende for hver enkelt Vogns Vedkommende, om og paa hvilke Betingelser samt paa hvilke Veje og Gader og over hvilke Broer Kørsel med en saadan Vogn kan tillades.“

Ja, saadan lød Bestemmelserne for 20 Aar siden, men hvad der maaske undrer os lige saa meget, er, at der ingen var til at overtræde dem. Skive Byraad faar samme Aar (1905) en Forespørgsel fra Amtet om Forslag til Revision af Loven om Kørsel af Automo-



Ved Mælkevoغن.

biler, hvortil Byraadet svarer, at da der her paa Egnen ikke findes andre Motorvogne end Motorcykler, hvoraf 10 er anmeldt for Politiet, mangler Raadet Erfaring til at udtale sig nærmere.

Hvor nyt et Befordringsmiddel Bilen i Virkeligheden er, fremgaar af, at der i Juli Maaned 1910 kunde foreligge et Andragende fra en Skiveborger om Koncession paa Bilkørsel i Skive for 10 Aar. Byraadet ansaa sig for uberettiget til at give Koncession eller Eneret paa Automobilkørsel, men vilde være tilbøjeligt til, efter nærmere Forhandling, at tillade Droskekørsel med Automobil fra fast Stade og med Takster, som Byraadet havde approberet. —

Siden 1910 er kun en kort Aarrække draget os forbi, men en Aarrække med mægtige Begivenheder. Verdenskrigen sinkede mange af Udviklingens Hjul; men det er en Kendsgerning, at den var en Spore til forstærket Fart for Teknikken — i Lande, hvor Raa-

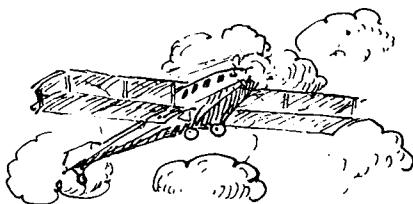
materialerne og Pengemidlerne kunde fremskaffes. Og da Samfærdselens og Varetransporten mellem Landene atter kom i Gang, naaede Teknikkens hastigt rullende Hjul viden om og satte i mere end een Henseende sit Præg paa Tiden. —

Benzin- og Petroleumsmotorernes Anvendelse som Trækkraft har i Løbet af den sidste halve Snes Aar faaet Trafikken i Skive til ganske af skifte Karakter. Vor Mors lille Flaske med „for 10 Øre Benzin“ er blevet til Benzintanke under Gadens Brolægning, hvorfra Bilerne Beholdere fyldes, og til Oplag i større Tankanlæg ved Havnen. Pr. <sup>31</sup>/<sub>12</sub> 1925 var der indregistreret 198 Biler og 46 Motorcykler som hjemmehørende i Skive Købstad. — Nu fører Bilerne det store Ord. Ladet med Energi kommer Personbiler og Varebiler, Rutebiler og Lastbiler susende og brusende og skraaler langvejs fra: „Af Vejen, her kommer jeg“! Fodgængerne lystre Kommando og flygter skyndsomst fra den mere magelige Kørebane ind paa det smalle Fortov med den endnu mange Steder toppede Brolægning. Motorcyklerne gør fælles Sag med Bilerne, og den menneskelige Efterlignelsestrang faar Ungdommen til kraftigere at træde Cykelpedalerne. Hesten, den rolige Slider, trækker tavs og med sænket Hoved sit Læs, som indsaar den, at den ikke kan klare sig i Konkurrencen; den fortrænges Dag for Dag, endog Brødvognene og Mælkevognene, disse gammelkendte Enspænderkøretøjer, der gør Holdt ud for hvert andet Hus i Gaden, erstattes lidt efter lidt af Brødbiler og Mælkebiler. Postvæsenet benytter Biler.

Hjulene ruller hurtigere. Maalt i Minutter bliver Afstandene mellem Kilometerstenene korte. Om man bor i Selde, Sjørup, Lime eller i Skive er nu af langt ringere Betydning for ens Forbindelse med Omverdenen, end det var forhen. Man tager med Rutebil eller Privatbil; og er det Varer, der ønskes tilbragt eller bortsendt, kan ogsaa det ske pr. Bil.

Jorden er ved at blive omskabt fra Kæmpe til Dværg, og just deri bestaar Samfærdselens og Trafikkens Eventyr. Vi er midt i Eventyret og venter i Spænding paa dets næste Kapitel.

*Charles Thiesen.*







## VII.

# HANDEL OG HANDELSSTAND

## FØR ENEVÆLDEN

De fleste danske Købstæder træder først fra Valdemarernes Tid af frem i Historien; men derfor kan mange af dem dog godt være meget ældre, i hvert Fald som ofte besøgte Handelspladser. Vi ved fra denne fjerne Tid kun meget lidt om de enkelte Byer og heller ikke særlig meget om Handelens Kaar her i Landet i al Almindelighed. Enkelt personer inden for Handelsstanden kender vi saa godt som slet ikke.

De enkelte Byers Forhold til Kongemagten giver Anledning til, at de nævnes. Skive er 1231 Krongods og ligger til Kongens Fadebur. Byen faar 1326 sine ældre Privilegier stadfæstet af Barnekongen Valdemar Eriksen, hvilket omtrent vil sige det samme som af den „kullede Greve“. Kort efter pantsættes den til Marsken Ludvig Ebersteins Arvinger, og senere er Greven selv en Tid Byens Herre. Landet er splittet, men samles igen af Valdemar Atterdag. Fra Dronning Margrethes Tid og under de følgende Konger finder vi Forordninger til Fremme af Handel og Haandværk og til Beskyttelse for Købstæderne; men i modsat Retning virker til Gengæld forskellige Forbud mod eller Beskatning af Ind- og Udførsel. Særlige Vanskeligheder frembyder Forholdet til Hansestæderne, hvis Agents Færd her i Landet maa bremses ved Lovbud. Men ogsaa mod Ikke-Købstadborgere i Landet selv trænger Byerne ofte til Beskyttelse. Det er vanskeligt at faa Storbønderne til at respektere Byernes Enerettigheder paa Handelens og Haandværkets Omraade, for ikke at tale om Adel og Gejstlighed, der hævder ubetinget Handels- og Toldfrihed for deres eget Forbrugs Vedkommende.



Middelalderens første Aarhundreder var meget omskiftelige; snart gik det fremad, og snart kuldkastede bratte Omvæltninger, hvad der var naaet. Handelens Kaar maa ofte have været uhyre vanskelige, og dens Udøvere har ofte været udsat for ved Rov og Ran pludselig at miste, hvad de havde samlet sig. Enkelte Perioder lyser frem med nogenlunde god Orden og Retssikkerhed, men ofte regerer Lovløsheden. Først mod Slutningen kommer der mere Stabilitet i Forholdene. Det 15. Aarh. er en Fremgangstid, og Fremgangen fortsættes gennem det 16. Aarh. De enkelte Købstæder faar deres Privilegier stadfæstede og udvidede, saaledes Skive 1443 af Christoffer af Bayern, der oftere boede paa sit „Slot og Fæste Skiffue“. Det trækker op til store Reformere paa flere Omraader. Reformationen er i Anmarch, og Chr. II vil stække Adelens og Gejstlighedens Indgreb i Borgernes Rettigheder; men han forjages, og hans Love brændes som landsskadelige og ryggesløse.

I Kampen for Chr. II og i Reformationsrøret gik Byerne forrest. Der er intet, der tyder paa, at de af den Grund har lidt nogen Straf. Da København efter omtrent et Aars Modstand endelig aabnede sine Porte for Frederik den Første, skænkede han Byen hele Landsbyen Serridslevs Marker, „paa det Borgerne ydermere kan befæste og fast gøre deres By“. De faar Markerne „til Overdrift og Græsgang“, ikke til Agerbrug. Paa ganske samme Maade „begaves“ Skive af Chr. III med Braarup Jorder, skønt det næppe kan være tvivlsomt, at Borgerne her har staaet paa Chr. II's Parti i Skipper Clements Fejden.

Men denne Fejde havde sikkert paa anden Maade meget uheldige Følger for Byen. Flertallet af dens Oplands Bønder har fulgt Skipper Clement, og de maatte bøde haardt derfor. Selvejerbønderne mistede deres Gaarde og ofte mere til, og Fæstebønderne maatte give Bøder, som ganske forarmede dem. Byens Opland blev med eet fattigt, og dets Købeevne forringedes. Borgerne i Byen, der ved Siden af deres Handel og Haandværk selv drev Agerbrug, maatte nu i langt højere Grad end før falde tilbage paa dette, og der bliver al mulig Grund for Kongen til at komme dem til Hjælp, hvis han vil bevare dem som Skatteborgere. Allerede Fr. I havde 1530 givet Borgerne i Skive Eneret til Handel og Haandværk til en Afstand af to Mil fra Byen, samt en fast Torvedag hver Fredag, og paa deres Bøn og Klage overlod Chr. III dem nu Braarup i Fæste for en aarlig Fæsteafgift af 5 Mark Sølv (2 $\frac{1}{2}$  Pund — dengang vejede man endnu Pengene). Byen synes virkelig i den følgende Tid at gøre Fremgang. Byskatten er forholdsvis stor, under Syvaarskrigen med Sverrig endog 300 à 400 Rdl. aarlig, og Byen stiller til

Kongens Flaade 5 Baadsmænd aarlig og desuden enkelte Aar 10 Knægte og 10 Karle til Hæren. Navnlig det, at Byen kan yde Baadsmænd, viser, at den dog har nogen Søfart, og den har sikkert haft Aaen i Orden som Sejlrende op til Anlægspladsen ved Bleghaven.

Byens *Markeder* har paa den Tid endnu været de gamle, som hidrørte fra den graa Oldtid; et Foraarsmarked omkring 1. Maj og et Høstmarked; men dertil holdtes der et Pinsemarked, der tillige var en almindelig Folkefest. Oprindelsen til dette Marked er sikkert at søge i den gamle hedenske Midsommerfest, en gammel Offerfest, der trofast opretholdtes som Folkefest ogsaa efter Kristendommens Indførelse og nu var bleven henlagt til Hellig Trefoldighedssøndag (1. Sønd. efter Pinse). Det var for Egnen Aarets store Begivenhed. Hertil strømmede Kræmmere med al Slags fint udenlandsk Kram, Gøglere og Spillemand, Spaakoner og „Doktorer“ og alskens andet Pak. Sømmeligt og ordentligt gik det langtfra altid til, og Egnens Præster i vid Omkreds klager over, at Kirkerne paa den Dag altid staar tomme, og at Udskejelser gaar i Svang paa Markedet paa denne høje Helligdag. Regeringen tog endelig Hensyn til disse Klager og bestemte 1587, at Markedet herefter skulde henlægges til den følgende Onsdag.

Fra Reformationstiden af begynder vi at høre lidt til *Handelens Mænd* i Skive. Det vil sige, vi kender nogle Navne; men vi ved sjælden ret meget om Personerne og deres Virksomhed. Da Bystyret var i Hænderne paa Købmandsstanden, kan vi dog med Sikkerhed gaa ud fra, at alle de Borgmestre, Raadmænd og Fogder, vi ved Navn paa, har hørt til Byens Handelsstand. Her er Navnene paa nogle af de ældste, vi kender. Sædvanlig var der vist 2 Borgmestre samtidig. Tallene i Parentes betegner de Aar, de nævnes.

(1526) Lars Foged.	(1595) Peder Tøffelmager.
(1526, 1545) Eske Christensen.	(1600, 1610) Peder Jensen
(1539, 1545) Christen Blodh.	(mulig den samme som foregaaende.)
(1549) Esper Christensen,	(1610) Christen Jensen i Gammelgaard.
gift med Mariane Jensdatter.	(1620, 1631) Peder Christoffersen,
(1558) Thorn Olufsen*).	gift med Kirsten Hansdatter.
(1588, 1591) Oluf Poulsen.	(1623) Anders Jensen.
(1592) Svend Christensen,	
gift med Anna.	

\*) En Søn af Thorn Olufsen har ladet en Mindetavle opsætte om sig og sin Hustru i Skive gamle Kirke. Indskriften er følgende:

Anno 1620 Lod Erlig og welact Mand Oluff Tornson i gammelg. (Gammelgaard) Borger oc Radmand i Skiffue giøre oc opsette denne Taffle paa sin

Kun om enkelte af dem er der noget at fortælle. Lars Fogeds Navn er bleven anvendt i Reformationens Propagandadigtning. Den Mand, der har oversat og lokaliseret det tyske Digt om Peder Smed og Adser Bonde (se Side 16), har, for at gøre Lokalisationen mere virksomhedsfuld, anvendt Navnene paa Byens daværende Embedsmænd, Præsten Hr. Jens og Byfogden Lars. Maaske er de andre optrædende, Peder Smed, Adser Bonde og Broder Curt, ogsaa dengang velkendte Personer. Lars Foged er ikke Borgmester, men dog paa Vej til at blive det. Han kunde synes at være Værtshusholder og



C. W. Ring (1790—1869).  
Klildehen tilhører Shive Museum.

ikke Købmand; men saadan er Forholdet dog ikke. Egentlige Herberger eller Værtshuse fandtes i mindre Byer dengang slet ikke. Det havde været et af Punkterne i Chr. II's Næringslovgivning, at der skulde oprettes offentlige Herberger i alle Byer, saa rejsende Folk altid kunde finde Tag over Hovedet, naar de maatte overnatte i en By. Endnu var enhver Købmand ogsaa Beværter og skænkede Vin og Brændevin (hvis han da førte disse Varer) og navnlig Øl for sine Gæster, og hver Borger i Byen modtog efter sin Lejlighed tilrejsende i Logi og Bispising, naar Lejlighed bød sig. Folk, som var ude at rejse og skulde overnatte i en fremmed By, søgte til Standsfæller eller til saa-

danne Familier, som stod dem nær i Kultur og Levevilkaar, og som af andre var dem anbefalet. Ved Markedstider, naar Gæster af alle

egen bekostning Den Christne Kircke: hannem oc hans kiere S: (salig) hustru Erlig oc Gudfrøctige Lisebet Peders D: oc hans kiere børn til ere oc bepru-delse Oc liger begi begraffuen her i Kircke vid hans Skamel Oc kallede Gud hannom Anno 16[40] Oc kallede Gud alm: for hans S. Hostru Anno 1619 Den 31. May Gud almecticste giffu Denno med alle tro Christne en gledelic Op-standelse paa den yderste dag for Christi Skyld. Amen.

Oluf Tornsens Søn *Erik Olufsen*, gift med Else Anthonisdatter, lod ogsaa (1654) opsætte et Epitafium med et Maleri af hele sin Familie og en lignende Indskrift som paa Faderens Tavle. Erik var Raadmand i Shive, og hans Datter Karen Eriksdatter blev gift med *Walter Klerche*, Byens sidste af Borgerne valgte Borgmester, før den enevældige Konge selv overtog Udnævnelsen. Klerche fik Gammelgaard med sin Hustru. (Se senere).

Slags strømede til Byen, kunde hvert Hus være fuldt belagt. I en By som Viborg, hvor Folk af alle Stænder mødtes i Snapstingstiden, blev hvert Hjem, selv Biskoppens, til et Herberg; ja, Biskoppens Døtre, der opvartede de ofte fornemme Gæster, regnede med Drikkepene som Hjælp til Udstyret.

I mange Tilfælde var Gæsteriet en Pligt, der hvilede paa Borgerne og tilmed blev anset for en af de værste af de „Tynger“, der trykkede dem. For en bestemt fastsat Betaling skulde de herbergere og beværte visse rejsende, som passerede Byen. Dette gjaldt først og fremmest over for enhver, der rejste i Rigets Tjeneste, selv om det kun var med et Brev eller et Bud til en offentlig Myndighed. Da der under Chr. IV oprettedes et Postvæsen, maatte Borgerne saaledes ogsaa efter Omgang herbergere og bespise Postbudene, naar de kom gennem Byen. Unge Adelsmænd, der skulde paa Rejse, sørgede gerne for at faa et eller andet lille Ærinde at besørge for en Lensmand eller anden Øvrighed for at kunne nyde godt af det dermed forbundne Privilegium med Hensyn til Herberg og Beværtning. Hvad det kunde føre til for en Borger at modtage en saadan Herre i sit Hus, kan man se af Borgmester *Svend Christensens* sørgelige Skæbne (se Side 26). Hvor rimelig og nødvendig hele denne Ordning under de daværende Forhold end kunde være, saa blev den i høj Grad misbrugt, og utallige er Klagerne fra Borgernes Side over dette Gæsteri og navnlig over det Overmod og den Hensynsløshed, de ofte maatte taale fra de rejsendes Side. Forholdet har maaske mere end noget andet bidraget til at vække og nære det dybe Had, der i denne Periode saa ofte kommer til Orde fra Borgernes Side mod Adelen. Begivenheden mellem Jørgen Høeg og Svend Christensen gør det hele saare forstaaeligt.

I en helt anden Anledning lærer vi Borgmester *Peder Christoffersens* Navn at kende. Det var i Aarene omkring 1620, at der gik en Storm af Hekseforfølgelse hen over Landet med Tortur og Pinsler, Baal og Brand. Skive havde da ogsaa sine Hekse og Trolde, og den værste af dem alle var *Dorthe Engelland*, der da ogsaa paa Baalet maatte bøde for sine Utuskestreger. Men den Djævelskvind havde blandt dem, som hun under Torturen angav som sine medskyldige, nævnet Peder Christoffersens Kone, *Kirsten Hansdatter*. Det var en meget alvorlig Historie; men heldigvis var Borgmesterens Anseelse saa stor og hans og hans Hustrus Venner saa mange, at deres Vidnesbyrd mægtede at tvætte Kirsten ren for den slemme Beskyldning.

I Fortællingen Side 26 om Niels Aands Død nævnes *Villum van der Hude* og Raadmand *Thue Jacobsen*. Det var i 1633, at

det berømmelige Sviregilde stod, der tog Livet af Aanden; men 1639 træffer vi Thue igen. Han er da avanceret til Byfoged og skal som saadan sørge for, at Kongen af Byen faar, hvad der tilkommer ham i Told af indførte og udførte Varer. Thues Regnskab er pænt skrevet, men ikke just greit at finde ud af, naar man ikke samtidig har Bilagene. Det giver os imidlertid et let Overblik over, hvad de Skive Købmænd paa den Tid handlede med, og da det ikke er synderlig omfangsrigt, skal det her anføres i sin Helhed.

*Skive Bys Toldregnskab fra 1. Maj 1639*

*til 1. Maj 1640:*

- 1639 <sup>2/5</sup>: Christen Christensen Fly. Mel og Malt 120 Tdr., Flæsk  $\frac{1}{2}$  Skippund. Til Norge — fri passeret.
- <sup>7/5</sup>: Niels Markussen af Nykjøbing indskibet i sin Skude her for Skive 7 Læster Mel, 6 Læster Malt, 10 Tdr. Gryn, 1 Td. Aal, 1 Td. tør Sild,  $\frac{1}{2}$  Skippund Flæsk. Skive Borgeres Gods. — Til Norge.
- <sup>10/5</sup>: Jens Gregersen af Nykjøbing indført fra Lübeck: 3 Fjerdinger Sæbe (Told 15 Sk.), 1 Kiste Vinduesglas (5 Sk.), 2 poetler (?) Huder (1 Mk.).
- <sup>17/6</sup>: Laurids Svendsen, Gierth Olufsen og Niels Madsen 15 Tdr. Smør, som de tilskikkede Johan Seger i Lübeck. Told 8 Rdl.  $1\frac{1}{2}$  (?) Mk. 4 Sk.
- <sup>23/6</sup>: Niels Madsen Nykjøbing (Kbmd. i Skive) indskibet i Borgmester Jens Gregersens Skude af Nykjøbing 80 Tdr. Mel, 1 Læst Malt, 4 Sider Flæsk, 1 Bolsterdyne, 50 Alen groft Lærred. — Til Norge.
- <sup>27/9</sup>: Chr. Christensen og Laurids Nielsen 14 Tdr. Smør,  $1\frac{1}{2}$  Skippund Flæsk. Til Helsingør eller Kjøbenhavn.

De fornævnte Personer løber til Lübeck paa samme Rejse. Fortoldet i Nyborg efter Toldseddel dat.  $\frac{8}{10}$  1639.

- <sup>30/11</sup>: Hjemkommen fra Lübeck med en Skude af Nykjøbing og medfører: 1 Td. Sæbe (Told 20 Sk.), 1 Kiste Vinduesglas (5 Sk.), 1 Td. Drikkeglas (4 Sk.).
- 1640 <sup>20/4</sup>: anmeldte Franz Nielsen sin Skude med indehavende Gods: 8 Tdr. Smør (15 Rdl.), 12 Skippund Flæsk (7 Rdl. 1 Mk.), 28 Tdr. Byg (5 Rdl. 4 Mk.). Tilkommer Laurids Svendsen og Wennicke Gierthsen, Skive Borgere; agtet til Lübeck og paa Vejen sejlet til Kjøbenhavn, tagen der Toldseddel paa ny og . . . i Aalborg; haver hjemført deres Gods efter forrige Toldseddels Lydelse, som er med Tingsvidne at bevise. (En forgæves Rejse altsaa!)
- <sup>21/4</sup>: angav Niels Madsen Nykjøbing 6 Tdr. Smør (3 Daler 2 Mk.),  $1\frac{1}{2}$  Skippund Flæsk (3 Mk. 6 Sk.).

Summa Summarum udj slett Mynt Pending 26 Rdl. 14 Sk.

Heraf skal affortes  $12\frac{1}{2}$  Rdl. 4 Sk., som er ført til Indtægt og intet deraf haver bekommet. Bliver udj Beholdning  $13\frac{1}{2}$  Slettdaler 10 Sk. er 9 Rdl. 10 Sk.

Thue Jacobsen, egen handt.

Forstaa det Regnskab, hvem der kan! Men i een Henseende er det godt at faa Forstand af. Vi ser, hvor meget den direkte Ud- og Indførsel fra og til Skive beløber sig til.

*Til Norge* er udført 536 Tdr. Mel og Malt, 10 Tdr. Gryn, 160 kg + 4 Sider Flæsk, 1 Td. Aal, 1 Td. tør Sild, 1 Bolsterdyne og 50 Alen groft Lærred.

*Til Helsingør og København:* 14 Tdr. Smør, 240 kg Flæsk.

*Til Lübeck:* 21 Tdr. Smør og 240 kg Flæsk.

*Fra Lübeck* er indført  $1\frac{3}{4}$  Tdr. Sæbe, 2 Kister Vinduesglas, 2 poetler (?) Huder og 1 Td. (!) Drikkeglas.

Dette er jo ingen stor Omsætning; men man maa huske, at de fleste af Skivekøbmændene fik deres Varer fra og solgte Produkter til Købmænd i Nabobyerne, navnlig i Aalborg. Fortoldningen foregik da ikke her. Just i denne Tid havde endogsaa et Kompagni (Aktieselskab) i Aalborg Eneret til al Handel med spansk og fransk Salt og Vin paa hele Limfjorden og den østlige Kyst af Jylland samt i Byerne Viborg, Holstebro, Lemvig, Thisted, Nykøbing, Skive, Sæby, Hjørring, Skagen og i alle i disse Egne liggende Fiskerlejer. Det var altsaa ikke muligt at komme uden om Aalborg for disse vigtige Artiklers Vedkommende.

Det var tilmed en fattig Tid; kun en halv Snes Aar efter, at Jylland, og ikke mindst Skive og Omegn, var bleven gennemplyndret af Wallensteins Horder. Det maa være gaaet særlig meget tilbage for Byen. Byskatten udgør i en lang Aarrække kun 42 Rdl. aarlig, men gaar saa ned til 30 Rdl. eller endnu mindre. Byens Søfart maa være gaaet helt i Staa; der stilles ikke en eneste Baadsmand til Kongens Flaade, mens der 50 Aar før stilledes 5. Dens Plads i Rækken af de jyske Købstæder ligger ogsaa langt nede; man ser dette af Fortegnelsen over, hvor mange Soldater hver enkelt By har maattet underholde i Borgeleje (Garnison) i Aarene 1621—1624. Rækken ser saaledes ud: Ribe og Aalborg hver 50 Mand; Randers og Aarhus hver 26; Viborg 24; Kolding 22; Horsens 18; Skagen og Vejle hver 12; Lemvig og Thisted 11; Nykøbing 10; Grenaa, Ebeltoft, Ringkøbing, Sæby og Hjørring hver 9. *Skive* 8; Varde 7; Hobro og Holstebro hver 6, og Mariager 2.

Chr. IV gjorde meget for Handelens Opmkomst, det vil sige for den store Handels. Han opmuntrede til Dannelse af Kompagnier (Aktieselskaber) og gav saadanne Privilegier og Monopoler; men netop derved ramte han ofte de smaa Byer føleligt og gjorde dem afhængige af de større. Efter at Krigen i 1620erne havde slaet saa meget i Stykker for ham, synes han at have faaet et bedre Blik for, hvad Byernes Borgerstand i det hele kunde have at betyde for ham, og at den navnlig trængte til at støttes over for Adelen Indgreb i dens Rettigheder. Borgerne selv tager nu ogsaa Bladet fra Munden. Det maa anses for selvfølgeligt, at Skive Bys Købmænd



har deltaget i det Angreb paa den privilegerede Adel, som kom til Orde paa de to Købstadmøder i Viborg og Ry i Aaret 1629. (Se Side 156.) Det blev Optakten til de store Begivenheder i 1660, da Adelen mistede sin Magt, og Kongen blev enevældig, men med Hensyn til bedre Kaar for Købstædernes Handel fik det ingen Følger; tværtimod gaar det nedad med den i Stedet for opad.

Paa et langt tidligere Tidspunkt havde Chr. IV prøvet at gribe ind i Forholdene inden for selve Købstæderne. I 1619 udstedte han



F. C. Behrens (1820—1889).

en meget skrap Forordning mod, at Magistraten (o: de fornemste Købmænd) tiltog sig den bedste Del af Handelen og Næringen og trykkede de andre. Han bestemte, at der i hver By skulde indsættes en Overkøbmand, der med 2 andre Købmænd som Bisiddere skulde danne en Slags Domstol i Handelsstridigheder. Disse Bestemmelser hindrede dog ikke, at der baade da og senere i flere Byer opkom voldsomme Stridigheder mellem Magistrat og Borgere.

Et Par Forsøg paa at skabe ens Tøndemaal og Alenmaal for hele Riget strandede trods skrappe Forordninger paa, at Befolkningen ikke vilde opgive de gamle nedarvede Maal, der i Landets forskellige Egne var

højest uensartede. — Et Bidrag til Billedet af Skive i Chr. IV's Tid kan man ogsaa faa af et enkelt bevaret Regnskab over Malttold og Øl-Accise for Aaret 1. Maj 1641—1. Maj 1642.

I Aaret 1621 blev den gamle Forordning mod Indførsel af tysk Øl (undtagen „Pryssing“) gentaget, og samtidig blev der lagt Accise paa hver Tønde Malt, „som nogen ufri Mand udj Kiøbstedden forbruger“. Af Øl, som sælges over 70 Sk. (pr. Tønde), gives 4 Sk. Tønden. Af Øl mellem 70 og 60 Sk. gives 2 Sk. Af Øl under 60 Sk. gives 1 Sk. Ufri Mand paa Landet giver det samme, hvis han brygger til Forhandling; dog er Kleresiet og Bønder fri, for hvad de bruger til egen Nødtørft. Disse Takster blev efterhaanden forhøjede.

Trods Byens Lidenhed og Tidernes Sløjhed hjemmebrygges der Øl i 40 Huse. Højest kommer Købmanden *Niels Madsen Nykjøbing* med 18 Tdr. Malt i Løbet af Aaret, skønt han kun brygger „til Husbehov“, o. til Brug i egen Forretning. De allerfleste brygger kun et Par Gange om Aaret, men da rigtignok ogsaa ret store Kvanta, 2 à 3 Tdr. Malt ad Gangen.

Brændevinsbrænding synes næsten slet ikke at være brugt. 3 Mænd maa betale Told af Brændevin, men kun for en Fjerding hver (2 Mk. 4 Sk.). 2 af Brændevinsbrænderne brygger tillige Mjød, hver 1 Tønde (1 Rdl.). Den tredie indfører et Fad „Pryssing“ (1 Rdl.).

Af en Opgørelse for Aaret 1649—1650 ser vi, at 9 Mænd dette Aar havde solgt Øl „ud af Huset“.

For Aaret 1649—1650 er der atter bevaret et Toldregnskab. Det er nu *Villum van der Hude*, som er Byfoged og Tolder. Der har været en hærgende Krig (1643—45) i Mellemtiden; men dette mærkes ikke paa Tolden. Snarest er Ud- og Indførsel nu noget større end før, og der nævnes flere Arter Varer.

#### *Skive Bys Tolldregnskab 1. Maj 1649—1. Maj 1650.*

- 1649 <sup>2</sup>/<sub>9</sub>: Skipper Chr. Knudsen af Nykjøbing indladet Skive Borgeres Gods til Lübeck: 8½ Tdr. Smør (Told 4 Mk. pr. Td.), 1 Skippund Flæsk (2 Mk.), 50 Tdr. Aal (Værdi 9 Sletdaler pr. Tønde. Told <sup>1</sup>/<sub>24</sub>).
- <sup>17</sup>/<sub>9</sub> kom Jesper Christensen af Nykjøbing og indtog Borgeres Gods til Lübeck: 21 Tdr. Smør og ½ Skippund Flæsk.
- <sup>26</sup>/<sub>10</sub> kom Chr. Knudsen af Nykjøbing fra Lübeck med Gods til Skive Borgere: 18 Tdr. spansk Salt (Told 4 Sk. pr. Td.), 4 Skppd. Jern (Told 2 Mk. pr. Skppd.), 3 Skppd. Hamp (3 Mk. pr. Skppd.), 1 Skppd. Hør (5 Mk.), 2 Læster Humle (10 Sk. pr. Td.), 2 Fjerdinger Sæbe, ½ Td. Blaatræg og <sup>1</sup>/<sub>4</sub> Td. Aalun (Værdi tilsammen 6 Mk. lybsk; Told deraf 12 Sk.).
- <sup>24</sup>/<sub>11</sub>: Skipper Knud Mørch af Nykjøbing fra Lübeck med Skive Borgeres Gods: 1½ Læst spansk Salt, 1 Læst Humle, ½ Læst Tjære (7 Sk. pr. Td.), 1½ Skppd. Jern, 1 Skppd. Hør, 1 Skppd. Hamp.
- 1650 <sup>2</sup>/<sub>3</sub>: Jesper Christensen af Nykjøbing fra Lübeck (12 Læster Dragt), 4 Læster Humle, 24 Tdr. spansk Salt, 18 Tdr. Tjære, 6 Skppd. Jern, 3 Skppd. Hamp, 2 Kister Vinduesglas, 3 Tdr. Kringle, 2 Tdr. Æbler, 2 Fjerdinger Sæbe, 1 Fjerding Amdam (o: Stivelse, dog ikke af Kartoffler!), 1 Fjerding Allun, ½ Td. Berselholt (?), 1 Td. Lüneborger-Salt.
- <sup>9</sup>/<sub>4</sub>: Chr. Knudsen af Nykjøbing: 2 Fjerdinger Smør, 7 Skppd. Flæsk, 1 Td. Aal, 2 Tdr. Sild, 1 Td. saltet Helt. — Til Norge.
- 1649 <sup>3</sup>/<sub>7</sub>: Thamis Eskisen af Læsø. <sup>18</sup>/<sub>9</sub> Gregorius af Helsingør med Salt (før fortoldet). <sup>18</sup>/<sub>10</sub> Anders Duuse af Læssø og Bohre Bertelsen af Læssø — Timmerskuder. Af disse 4 kun Havnepenge.

Vi kan læse forskellige Ting ud af dette Regnskab. Skive By har selv ikke en eneste Skude. Til Norge er der dette Aar slet ingen Kornvarer udskibet fra Skive, men derimod forholdsvis meget

Flæsk (1120 kg) og Fisk (4 Tdr.). Til Lübeck heller ingen Kornvarer, men Smør og Flæsk. Det betyder sikkert, at forrige Aars Høst er bleven bjærget i saa daarlig Tilstand, at Kornet ikke kunde bruges til Udførsel, men er gaaet i Svinene.

Indførselen fra Lübeck er derimod betydelig større end 10 Aar før og omfatter flere Varer. Salt- og Vinkompagniet i Aalborg er gaaet i Stykker, og Skivekøbmændene er derved bleven friere stillet. Endelig er der en forholdsvis stor Tømmertilførsel, hvad der kan tyde paa, at man endnu ikke — 4 Aar efter Krigen — er færdig med at genrejse de Bygninger, som er gaaet til under den.

Endnu 10 Aar længere fremme i Tiden havde vi den sidste, den værste af de 3 hærgende Svenskekrige. Efter den var Byen saa helt ud forarmet, at Borgmester *Christen Thomesen*\*), hans Raadmænd og de menige Borgere maatte sige nej Tak til Regeringens Tilbud om, at Byen maatte faa Skivehus Jorder i Forpagtning.

Nu maatte der arbejdes paa Landets Genrejsning, og i den Tro, at dette bedst lod sig gøre under en stærk Kongemagt, gjorde Landets Gejstlighed og Borgerskab i Forening Kongen enevældig.

## UNDER ENEVÆLDEN

Der er ingen Tvivl om, at Byernes Befolkning haabede, at nu skulde Trængslerne lettes og Forretningslivet blomstre, da den forhadte Adel med alle dens Privilegier og med al dens Overmod var sat ud af Spillet; men sjældnen er vel nogen Forhaabning i ringere Grad gaaet i Opfyldelse. Den gyldne Tid kunde vel ikke ventes lige med eet; der skulde reformeres paa mange Omraader, før Tingene kunde komme i Orden. Lige straks har det sikkert været en Tilfredsstillelse, at al Skattefrihed blev ophævet, og at al Jord, lige meget hvem den tilhørte, kom ind under Beskatningen. Men det viste sig snart, at dermed var Byerne ikke hjulpne; det bevirkede blot, at nu mistede Landbefolkningen Købeevne, og det gaar for Alvor tilbage med Forretningslivet. Det Billede, de smaa Købstæder frembyder 25—30 Aar efter Krigen, er yderst trist.

Byernes Selvstyre forsvinder ogsaa efterhaanden. Skive Bys sidste af Borgerne selv valgte Borgmestre er *Walter Klerche* og

\*) Chr. Thomesen synes at have ejet Nr. 1 og 3 i Tinggade og Grunden bag dem langs Torvets Østside. Her laa der 5 mindre Huse, som lejedes ud. Senere byggedes de kgl. Kornmagasiner paa denne Grund. Endvidere havde han vist en Gaard, hvor nu Nr. 3 og 5 i Nørregade ligger. Chr. Thomesen døde 1675, 75 Aar gl. Hans Enke, *Vibeke Iversdatter*, giftede sig igen med *Anders Bertelsen Løstemand*; denne var i hvert Fald Ejer af de nævnte Ejendomme.

*Jens Findsen.* Den første maatte træde af, fordi han ikke kunde gøre Redelighed for Byens Pengesager, og den enevældige Regering vilde nu selv bestemme, hvem der skulde regere i Byen. Jens Findsen fortsatte som Borgmester og Byfoged under de nye Forhold, men det gik ham snart ilde. (Se Skivebogen 1917 S. 43, jfr. nærværende Bog S. 31.) — Begge hørte de oprindeligt til Byens Storborgere og Købmænd. Walter Klercke ejede den store Gaard paa Hjørnet af Adelgade og Slotsgade og flere Smaaejendomme hist og her i Byen, men han ejede desuden Gammelgaard uden for Byen, og da han havde faaet sin Afsked som Borgmester, flyttede han derud og lod Gaarden i Byen staa og forfalde; han maa altsaa samtidig have opgivet sin Handel. Gaarden paa Adelgade solgte han dog snart til Amtmand H. Müller, selv boede han i Gammelgaard til sin Død 1703. (Se Skivebogen 1917 S. 41, jfr. nærv. Bog S. 31.) Jens Findsen havde en Gaard i Nørregade paa vestre Side, hvor Thomsgade nu munder ud. Om de to Mænds Handelsvirksomhed kan intet særligt oplyses.



H. B. Klodh (1826—1905).

Det var en vanskelig Tid. Folkets moralske Stade var i de foregaaende Krigstider og i den derefter følgende økonomiske fortrykte Tid sunket dybt. Mange af dem, der havde nogen Magt og Myndighed, udnyttede efter Evne deres Stilling til at skaffe sig personlig Fordel. Svig og Bedrag, ulovlig Tilegnelse af andres Gods hørte til Dagens Orden. Walter Klercke var vist en brav og hæderlig, men vist kun lidet dygtig Mand, der kom til at ligge under ved Samarbejdet med sin mere snu Kollega Jens Findsen. Han maatte bøde baade for sine egne og for Jens Findsens Fejl, og den for dum velhavende Mand gik i Graven, fattig og forarmet. Jens Findsen selv gav sig som Eneborgmester og Byfoged i Kamp med en endnu mere samvittighedsløs Person, *Niels Pedersen Lejrskov*, der efter

at have været Forpagter paa Strandet slog sig ned som Købmand i Skive. Tyveri og Kæltringestreger synes at have været fremtrædende Bestanddele af hans Forretningsmetoder (se Side 31). Ved sine fra urene Kilder stammende Rigdomme skaffede han sig en Indflydelse, der naaede lige ind i Domstolene. Mod ham kunde Jens Findsen ikke staa sig, men maatte ynkelig ligge under, blev fradømt sit Embede og maatte flygte. Niels Lejrskov derimod dominerede i Byen. Han fik den efterhaanden i den Grad lagt under sig, at han af Byens og Braarups Hartkorn, der beløb sig til i alt ca. 30 Tdr., selv ejede de 12 Tdr. Saa længe han levede, turde man ikke røre ham, men efter hans Død 1714 forlangtes der nedsat en Kommission til at undersøge, hvorledes han var kommen i Besiddelse af sine Ejendomme i Byen. Man vilde undgaa, at de ved en Auktion over Dødsboet maaske for en ringe Pris blev solgt til udenbys Folk. Hvilket Udfald Undersøgelsen fik, kan ikke oplyses.

Men i Skive Kirke findes som Minde om denne „fremragende“ Købmand to Malmysekroner, som han og hans Hustru skænkede til Kirken Aar 1699\*).

Niels Pedersen Lejrskov havde haft en haabefuld Søn, *Peder Nielsen*, der efter sit Fødested kaldte sig Strande. Allerede som 25-aarig ansøgte Peder Nielsen Regeringen om Eneret til Vinhandel i Skive, og han begrundede sin Ansøgning med, at der daglig passerer rejsende gennem Byen, som ligger ved Adelvejen fra Viborg til Mors og Thy, og disse rejsende kan ikke i Skive — paa Grund af de der boende Købmænds Uformuenhed — vordre forsynede med Vin og fransk Brændevin (Cognac), ligesom heller ikke Kirkerne i Egnen kan faa Vin i Byen. Regeringen bevilgede ham den ønskede Eneret med den Vedføjelse, at han skal holde Vinen fal for billig Betaling og anlægge sin Forretning med særligt Hensyn til Kirkernes Fornødenhed.

Købmændene i Byen gjorde imidlertid snart Indsigelse mod dette Peder Nielsens Monopol, og Regeringen tog da Bevillingen tilbage og lod Peder Nielsen sidde med Smerten. Ikke længe efter døde han, kun 30 Aar gammel, og Niels Lejrskov blev derved barnløs.

En af de samtidige, men langt mere stilfærdige og hæderlig solide Købmænd i Skive var *Laurids Nielsen Winde*, der ejede Gaarden paa Hjørnet af Vestergade og Skolegyden (nu Nr. 7 i Vestergade). Det har aabenbart haft Betydning for ham og hans Familie, at Latinskolen laa umiddelbart bag ved hans Gaard paa

\*) Naar der i Indskriften paa den ene staaer: Niels *Andersen* Lærskou, er „Andersen“ sikkert fejlagtigt sat i Stedet for „Pedersen“.

Hjørnet af Skolegyden og Skolebakken, saaledes hed den østlige Del af den Gade eller Gyde, som dengang gik bag Vestergade (nu Reberbanen). Latinskolens Rektorer var i Regelen unge teologiske Kandidater, som kun nøjedes med den tarvelige Rektorstilling, indtil de kunde faa Præsteembede. 1684 blev *Gunder Nielsen Thorup* Rektor ved Skolen, og det varede ikke længe, inden han blev forlovet og gift med Laurids Windes Datter *Anna*, og 1687 forfremmedes han til Sognepræst for Børglum Fureby i Vendsyssel. 1698 blev *Niels Jensen Brøndum* Rektor. Han var Præstesøn fra Brøndum og muligvis i Forvejen bekendt med Købmandsfamilien; for kort efter sin Tiltrædelse blev han gift med Laurids Windes Datter *Maren*. 1708 blev han Sognepræst i Ikast. (Se Side 311.)

Laurids Windes Søn *Søren* blev 1687 gift med *Cathrine From*, en Datter af den rige Provst i Selde, Bertram From. Deres Søn, Bertram Winde, var Skive Latinskoles sidste Rektor, forinden den blev nedlagt 1739 († 1752). Efter Cathrines Død giftede Søren Winde sig anden Gang med *Mette Arctander*, Datter af Præsten i Jebjerg, Niels Arctander.

Et Uheld, der ramte Søren Winde, et Par Aar efter at han var blevet gift, viser, at de Skive Købmænd dengang drog med deres Kram til Markeder andetsteds i Landet. Søren havde været til det store Marked i Lerup i Vendsyssel og havde gjort god Forretning. Han var paa Hjemvejen med egen Hest og Vogn og deri et Vognskrin med flere Skæpper Lybskskillinger naaet til Hvalpsund og skulde sammen med flere hjemdragende Markedsgæster, hvoraf nogle medførte baade Heste og Kreaturer, sættes over med Færgen. Men ude paa Sundet kom der en saadan Uro mellem de sammenstuede Dyr og Mennesker, at Færgen kæntrade, og Sørens Vogn med Skrin og Lybskskillinger havnede i Sundets Dyb. Søren reddede Livet, men hans Skillinger ligger endnu og glimter paa Fjordbunden.

Laurids Winde døde 1702. Foruden Gaarden i Vestergade ejede han flere mindre Ejendomme i Byen i Forening med en Broder, *Anders Winde*, der var Forpagter paa Essenbækgaard, og desuden ejede han en Del Bøndergods, deriblandt Trevad Mølle, som hans Datter Anna arvede efter ham. De to Brødre solgte en Grund nederst i Østergade, „Dorrefald“, til Hans Farver i Brogaarden.

En anden af Laurids Windes Brødre, Niels, ejede en Gaard paa Østergade lige over for Amtstuegaarden (altsaa nu Hjørnet af Østergade og Torvestræde — en Del af den Olesenske Karré).

En anden af Slægten var *Rasmus Nielsen Winde*, der døde 1768. Han havde sin Købmandsgaard paa Adelgade (nu Nr. 12). Han drev — som de andre af Byens „store“ Købmænd — en meget



blandet Forretning med Glas, Stentøj, Isenkram, Bøger, Manufakturvarer af alle Slags, Grovvarer (det saakaldte Hørkram), Kolonialvarer osv., og ved Siden deraf havde han et ret stort Landbrug.

Foruden Gaarden paa Adelgade ejede han ogsaa den ovenfor omtalte Gaard paa Østergade overfor Amtstuegaarden og en Gaard paa Vestergades søndre Side (nu Nr. 11).

Ved hans Død købtes Gaarden i Adelgade og Forretningen af Anders Rønberg.

Rasmus Windes Datter Agnete blev gift med den rige Degn i Søby, Jacob Jørgensen Brøndum, der var Ejer af en hel Del Jordegods i Fjendsherred.

En anden Købmandsslægt var *Hesselbergerne*. Allerede i Chr. IV's Tid florerede de i Skive. *Niels Christensen Hesselberg* boede i Slutningen af 17. Aarhundrede i Nørregade i en Gaard paa Gadens Østside, ikke langt fra Nørreport. Han havde et Par Sønner, *Niels* og *Mads*, der begge drev Handel. Den første døde 1730, kun 40 Aar gammel. Den anden, der var 7 Aar ældre, synes sammen med Moderen at have drevet sin Faders Forretning og at have flyttet den ind til den nuværende Nr. 1 i Nørregade, hvilken Gaard de ejede 1715, medens Gaarden yderst i Nørregade var overtaget af Chr. Pedersen Svindt. Mads Hesselberg og Svindt synes at have handlet i Kompagni. De købte saaledes efter Branden Chr. Halds Gaard paa Torvet og solgte senere Grunden til Byen til Torveplads.

Mads Hesselberg havde en Søn, *Anders Hesselberg*, der i 1760'erne skabte en stor Forretning i Nørregade i en Gaard, der nu er delt i de to Ejendomme Nr. 9 og Nr. 11 (Hjørnet af Sallinggade). Han blev gift med den rige Christen Kaarsgaards Datter Giertrud. Anders Hesselberg naaede endogsaa frem til at blive „eligeret“; men hans Glanstid var forholdsvis kort. Henimod Aarhundredets Slutning forsvinder han og maa være død andetsteds. Hans Gaard overtoges af *Peder Højer*, og Forretningen nedlagdes. I Aaret 1800 tilbagekøbte Hesselbergs Enke Gaarden.

Blandt Byens fornemste Mænd i Begyndelsen af det 18. Aarhundrede var *Peder Husted*. Han ejede Gaarden ved Siden af Rasmus Windes (nu Nr. 14 paa Adelgade). 1712 blev han gift med *Inger Cathrine Emichsdatter* og synes paa dette Tidspunkt at have haft nok at gøre med sit Landbrug og sit Bondegods, som han havde en Del af baade i Fjendsherred og i Salling. 1715 siges det om ham, at han „endnu ikke har slaget sig til nogen Handel“. Sin første Hustru maa han have mistet ret snart; for da han ca. 1730 forsvinder (han maa være død paa en Rejse eller under et Ophold udenbys), efterlader han sig en Enke, *Maren Nielsdatter Bøg*, der 1731

gifter sig med den daværende Ridefoged paa Kaas, *Bertel Mogensen*. Denne forpagtede Konsumtionen af Byen. Efter Ulykkesaarene 1748—49 giver han for den kun 400 Rdl. om Aaret. Den Forretning maa sikkert have givet et godt Overskud; thi for Aarene 1755—57 maa han give 955 Rdl. aarlig.

I øvrigt handler B. Mogensen baade med By- og Landejendomme og staar i nær Forbindelse med Omegnens Godsejere. Hans Kautionister over for Staten er R. Stjernholm til Kjeldgaard og P. Damgaard til Nørgaard. Han paatager sig ogsaa større Arbejder i



Broen over Store Aa repareres (1871).

Entreprise, saaledes havde han i en Række Aar Kontrakt paa Vedligeholdelse af Skive Broer, af hvilke Halvparten tilhørte Amtsforsvalter Lund og den anden Halvpart Herregaarden Kaas; men da Kontrakten i 1746 udløb, kunde han ikke enes med Ejerne om dens Fornyelse. Af hans mange Landejendomme skal her kun nævnes Lyby Mølle og Lyby Sogns Kongetiende, som gik i Arv til hans Stedsøn *Jens Pedersen Husted*. Selv havde han ingen Børn, og Stedsønnen fik derfor de bedste af hans Ejendomme. Allerede 1760 overdrog han til ham Gaarden Nr. 10 i Adelgade, som han ogsaa ejede, og her fik Husted indrettet en Købmandshandel. Ogsaa den nuværende Nr. 12 i Tinggade fik Husted. B. Mogensens egen iboende Gaard, Nr. 14 paa Adelgade, var indrettet til Købmands-

handel, som han selv drev. Ogsaa i Nørregade havde han en Ejendom, som han en Tid selv synes at have beboet (den senere Bøgeskovske Gaard, nu Nr. 3, 5 og 7).

Ved Branden 1749 er der ingen, der kommer ham nær med Hensyn til den vurderede Brandskades Størrelse. Der er for ham brændt for 8100 Rdl. Den næsthøjeste, N. H. Riemanns, lyder kun paa 5200 Rdl.

Forinden sin Død, der indtraf 1768, oprettede han et Testamente, hvorved han bl. a. oprettede et Legat paa 200 Rdl. til Byens fattige (se Side 314). En ugift Søster, *Margrethe Marie*, skulde arve Gaard og Forretning paa Adelgade og flere andre Ejendomme i Byen. Et Par gifte Søstre blev ogsaa rigeligt betænkte. og hans gamle Tyende blev ikke forbigaaet. Til sin gamle tro Gaardskarl Thomas Jensen Sinding testamenterede han en Gaard i Egeris paa noget over 2 Tdr. Hartkorn.

Søsteren Margrethe Marie overlevede ham kun i 6 Aar. Inden sin Død stiftede ogsaa hun et Legat (se Side 315). Ved Auktionen efter hende købtes Gaarden i Adelgade af Organisten Jacob Riise Ring og Gaarden i Nørregade af Præsteenken Madam Bøgeskov.

Samtidig med B. Mogensen lever *Christen Pedersen Svindt*, vistnok den af Skivekøbmændene, som var kendt videst om. Allerede 1711 var han bosiddende i Skive; da blev han og *Bobil Knudsøtter Floutrup* viede „i deris egit Huus“<sup>\*)</sup>. I Anledning af Branden 1715 siges der om Chr. Svindt, at han var en Skipper „af maadelig Tilstand, nylig begyndt“, men da „maadelig“ i de Tider betyder „ganske ordentlig“, har han jo ikke været at beklage; han er 1720 stadigvæk „seylendis“, men rimeligvis har han tillige selv haft eller været Part-haver i en Forretning; han handlede i hvert Fald ofte i Kompagni med Mads Hesselberg.

Efterhaanden naaede han frem til en solid Velstand, og da Branden 1748 havde taget hans Gaard yderst i Nørregade, byggede han den flot op igen. (Se Side 82.) Kort efter overdrog han Forretningen til sin Søn *Peder Svindt*.

Endnu 2 Sønner havde han: *Knud Svindt*, der blev bosat i Aalborg, og *Jørgen Svindt*, der blev bosat i Løgstør. En Datter, *Anne Marie*, blev gift med Præsten Mikael Feld i Wammen. Slægten Svindt fra Skive har været og er vel fremdeles repræsenteret i Handelsstanden i de fleste Limfjordsbyer.

Som alle større Købmænd paa den Tid besad Christen Svindt ogsaa en Del Bøndergods, bl. a. Trevad Mølle, som hans Arvinger

<sup>\*)</sup> Hendes Fader, Knud Floutrup, havde været Skipper og ført sin egen Skude, men han var død Aaret i Forvejen.

efter hans Død solgte til Jens Feldingberg. — Sønnen Peder Svindt, som fik Forretningen i Skive, arvede vel noget af Faderens Anseelse. Han blev Byens første Brandinspektør og lod anskaffe Byens første Sprøjte. Men med hans Forretning gik det ikke saa godt. Allerede 1769 maatte han „bære sine Nøgler paa Raadstuen“, som det hed. Han havde i sin Nærhed faaet en Konkurrent, som tog Luven fra ham.

De første hundrede Aar under Enevælden frembyder for Skive By næsten slet ingen Lyspunkter. Alt er Fattigdom og Elendighed, og den ene Ulykke efter den anden rammer Byen. Det Billede, man faar af Beskrivelsen af Byens Ejendomme i Anledning af en ny Matrikulering 1682, 20 Aar efter Krigen, viser kun Øde og Forfald; der er intet Spor af en Genrejsning. 1706 giver en Forfatter følgende Skildring af danske Købstæder:

„Søg inden Dannemark og alle hendes Porte,  
gaa til hver By og Flæk i Øst og Vester Orte,  
se, om de ikke staa brøstfeldigt allermest,  
og hvor eet Hus er godt, bor øde Land dog næst,  
Raadhuse færdig er at dumpe slet i Smalder.“

Det kunde næsten se ud, som om det var møntet paa Skive. Da Aalborg i 1655 fik sit Privilegium paa Handel i hele Limfjorden, lagdes der en Hindring for de andre Limfjordsbyers Fremgang. Optræningen af Told for al Ind- og Udførsel i Fjorden henlagdes samtidig til Hals ved Fjordens Indløb, og her rejste sig nu snart en lille Handelsby.

Vi har tidligere set, hvor ringe et Antal indførte Varearter Fortoldningen omfattede. Vi maa dermed huske paa, at omtrent alt, hvad der fylder op i en Nutids Kolonialbutik, dengang var ganske ukendte Ting. Af oversøiske Varer var knapt nok Tobak endnu kommen i Handelen. Den første danske Avis, „Den danske Mercurius“ (paa Vers), giver i en Oversigt over, hvad der har tildraget sig i Aaret 1669, følgende Oplysning:

„Ved dette Pas man først til disse Nordens Lande  
fornehmer noget sært at føres over Strande.  
Man Sukkerlade, The, samt Kaffe kalder det.  
Men om sligt Dansken tjen, kan jeg ej sige ret.“

50 Aar efter var disse nye Nydelsesmidler nok nogenlunde udbredte i velhavende Kredse; men i mere end 200 Aar derefter vedblev de at betragtes som Luksusvarer, der ikke i nogen særlig høj Grad øgede Handelsomsætningen.

Henimod Aarhundredets Slutning synes der at være kommet Liv i Borgerne. De ansøger om og faar 1687 bevilget et nyt Marked, „Julemarkedet“, først i Januar Maaned med Heste, Korn og Trævarer; det skulde endogsaa holdes i 3 Dage.

Skivekøbmændene vilde ogsaa værne om den Smule Særret, de havde: I Vest- og Nordsalling var der flere Smaahavne og Anlægssteder, hvor Skippere fra deres Skuder handlede direkte med Be-



P. G. Holm (1827—1915).

folkningen. Særlig i Lysen Havn ved Indsejlingen til Harre Vig gik Forretningen strygende, og i det nærliggende *Hummelgaard* havde alle mulige omløbende Kræmmere og Handelsfolk et Samlingssted. Der blev af Skive By i 1688 foretaget en kraftig Aktion for at faa Havnen og den dertil knyttede Handel afskaffet, men Bønder, Præster og Proprietærer i Vestsalling værgede for deres Havn. (Se Skivebogen I, S. 84 ff.) Sagens Udfald er vel nok blevet det, at Byen har faaet Ret, og Havnen er blevet dømt ulovlig; for i Aaret 1720 indsendte „Salling Lands Beboere“ et Klageskrift til Kongen over deres Landsdels store Mangel paa Trævarer og Tømmer, saa at

deres Huse nu ikke er andet end Lerhytter. Tidligere havde de faaet fornøden Tømmer tilført ad Søvejen med Smaaskibe, som lagde ind her og der til Kysten, saa enhver for en billig Penge havde faaet sit Tømmer; men nu var det 22 Aar, siden denne Tilførsel hørte op, og Grunden dertil, mente de, var den, at Skive Borgere „geheimt“ skulde have faaet udvirket et Forbud mod, at Skibe kom til dem med Tømmer og andre Varer, for at de skulde være tvungne til at købe i Byen til den Pris, som Købmændene selv vilde sætte. De kunde nu ikke længer udholde disse Tilstande og bad Kongen unde dem samme Frihed som tilforn, at Skibe med Tømmer og andre Varer maatte søge til deres smaa Havne.

Det ses ikke, hvilket Resultat Bønderne har faaet af deres Ansøgning; men nogen Ændring i Forholdene har den næppe bragt.

En Sag af Betydning for Byen var ogsaa Torveforholdene. Pladsen ved Hjørnet af Vestergade og Søndergade var forlængst blevet for lille til Markedshandelen, og man var flyttet hen til det nuværende Torv, der imidlertid da var meget lille. Her laa der paa den sydlige Side af den nuværende Torveplads og ud paa en Del af den nuværende Tinggades øverste Del en Købmandsgaard, der omkring Aar 1700 tilhørte *Christen Jensen Halø*. Han vil ikke finde sig i uden Erstatning at levere Plads til Markedet. Pladsen er ved Matrikuleringen 1682 regnet med til hans Gaard, og han betaler Skat af dens Grundtakst. Sagen ordnes da saaledes, at han faar Statedpengene af de fremmede, som paa Markedsdage har Boder paa Torvet.

Ved Branden 1715 forsvandt imidlertid Chr. Halds Gaard. Den blev ikke bygget op igen, og Grunden erhvervedes af de to Købmænd *Christen Pedersen Svinøt* og *Maas Hesselberg*. Af dem købte Byen senere Pladsen og lagde den til Torvet. Forøgelsen var ca. 2000 □ Alen.

I over 100 Aar førte Skivekøbmændene en frugtesløs Kamp mod Aalborg. I 1708 rejser de Klage over, at Aalborgkøbmændene gør Indgreb i deres Handel; men Borgmester og Raad i Aalborg henviser kun til Limfjordsprivilegiet af 1655, og Klagerne opnaar næppe andet, end at de mest paagaende af Købmændene deroppe bliver en lille Smule forsigtigere. Efter Brandene 1715 og 1725 rejses Spørgsmaalet atter, men stadig med samme negative Resultat.

I Stedet for at faa bedre Vilkaar for deres Handel rammes de smaa Købstæder af en ny Indskrænkning, idet København i 1726 fik Eneret paa Indførsel af de saakaldte 4 Species: Salt, Tobak, Vin og Druebrændevin (Cognac). Det var netop til Dels disse Ting, som Købmændene før havde set deres Regning ved at lade Skipperne tage med hjem fra Lübeck, naar de fragtede dem til denne By med Landbrugsprodukter. Samme Aar blev det ganske forbudt at handle paa Hamborg, og dette Forbud opretholdtes i 10 Aar. Den formelle Anledning var en Strid om danske Penges Gangbarhed i Hamborg, men da det gjaldt om for Regeringen at drage al dansk Omsætning til København, var Lejligheden til Handelsforbudet næppe ukærkommen.

Landet i det hele sank i Aarene efter den store nordiske Krig saa dybt i Fattigdom og Elendighed som ingen Sinde før; navnlig var de 10 Aar fra 1725—1735 yderst ringe, fordi Priserne paa alle vore Udførselsprodukter gik ned til næsten ingenting. For at hjælpe Landbruget havde man tidligere lagt en stor Indførselstold paa Korn,



og i 1735 skred man til helt at forbyde al Indførsel. I 1733 indførte man Stavnsbaandet i den urimelige Tanke, at Tvangsforholdsregler kunde bedre Tilstandene. Byerne maa nu sulte og lide, fordi Bondestanden er kommen i den yderste Armod. Skive er tilmed ramt af store Brandulykker. Det er intet Under, at Byfogden *Dorschæus* i sin Indberetning til Regeringen 1735 giver et trist Billede af Byens Tilstand. Byens Købmænd — der er 13 i alt — har af Varer i Almindelighed kun Tømmer, Jern, Hør, Hamp, Salt, Tjære og Humle. Kun 3 à 4 af dem har derudover kun lidt Specerier (Kolonialvarer), Vin, fransk Brændevin (Cognac) samt lidt Isenkram og andre Smaa-ting, som altsammen købes her i Landet i andre Købstæder. En af Købmændene forskriver dog een Gang om Aaret lidt Varer fra Holland.

Af Produkter, som Landmændene har at afhænde, handler Købmændene med Korn, Smør, Huder, Voks, Talg og andet, samt med lidt Fisk, tør og saltet. Handelen er i det hele nærmest aftagende, skriver Byfogden. Smaa Fartøjer lægger til ved Udhavnene i Vest- og Nordsalling og sælger og køber. Endogsaa Købmændene i Skive køber Varer i Lysen Havn og fører dem til Vogns til Byen. I Skive er nok hjemmehørende 4 Smaaskibe fra 9 $\frac{1}{2}$  til 12 $\frac{1}{2}$  Læster, men Aaen er tilsandet, saa de ikke kan løbe op til Byen som før, men maa losse og lade ved Krabbesholm, hvor ingen Bro er, og Ejeren af Krabbesholm tager Betaling af dem. — Om Vinteren maa Skives Fartøjer lægge op i Nykøbing, Aalborg eller andre Steder.

Saavidt man kan se, har disse Tilstande været raadende, indtil de store Ildebrande 1748 og 1749 tilintetgjorde Byen, men tillige blev Indledning til en ny Æra.

Af stor Betydning var det, at Skive kort efter Branden fik en ny og handlekraftig Borgmester og Byfoged, *Caspar Peter Rothe*. Hans Formand, *Dorschæus*, der fra Ridefogedstillingen paa Rydhave var kommen ind i Embedet, interesserede sig mest af alt for Landboforhold og var ved sin Død 1758 Ejer af et udstrakt Bondegods i Salling og andetsteds.

Rothe tager straks efter sin Tiltrædelse kraftigt fat paa at op- hjælpe den By, han er sat til at styre. Først gaar han løs paa Aalborg-Købmændene, som han forviser fra Julemarkedet, da de som sædvanlig var mødt der med deres Kram. Men Aalborgmændene klagede til Regeringen og ansøgte om en ny Bekræftelse paa deres Privilegium, og den fik de da ogsaa, allerede en Maaned efter at Rothe havde mødt dem med sit Forbud. Dette blev altsaa et Nederlag for ham; men saa vender han sig til Regeringen angaaende det gamle Læbælte paa 2 Mils Afstand omkring Byen. Uden for dette

Bælte laa jo egentlig de to vestligste Sogne i Salling, Lime og Rødding, og hele Nordsalling efter en Linie fra Hjerk over Roslev til Thise. Men det tier Rothe klogelig stille med. Han forklarer, at der af Salling kun strækker sig nogle Halvøer og Odder uden for Læbæltet, og paa disse Odder havde Beboerne Udhavne og Anlægsbroer, hvorfra der til stor Skade for Byen dreves en udstrakt og ulovlig Handel. Han ansøgte derfor om, at Byens Privilegium maatte udvides til at omfatte hele Salling, og dette bevilgedes. Byen fik derved sit Handelsomraade fordoblet.

Rothe skildrer Markeds-handelen i Skive. Her kommer Holstenere med Kram som Silke, Uldent, Linned og Isenkram, lige saa ofte med ikke-tilladte som med tilladte Varer. Naar Kræmmerne er færdige paa Markedet, rejser de ud paa Herregaarde og Præstegaarde, og hvad de ikke kan komme af med der, lægger de hos Kromænd, Møllere og Bønder, som sælger det for dem ved Tid og Lejlighed. Denne ulovlige Trafik skal standses, og han gaar strengt til Værks mod alle saadanne ulovlige Omløbere. Saa tager han ogsaa fat paa Markedet i Balling.



C. P. Rothe.

Her havde fra Arilds Tid været afholdt et Marked; men det havde rigtignok aldrig været anerkendt som lovligt. Herren paa Bustrup, Otto von Lassen, havde engang søgt at faa det lovfæstet; men han havde faaet Afslag, og hans Ansøgning havde endog bevirket, at der blev nedlagt et skrappt Forbud mod Markedet. Men dette tog man nu ikke mere højtideligt derude, end at man roligt fortsatte. Nu vilde Rothe have det flyttet til Skive; men dette viste sig foreløbig lige saa vanskeligt som at faa det afskaffet. Først længe efter Rothes Borgmestertid blev det flyttet til Skive (i Aaret 1800), hvor det endnu afholdes midt i September Maaned.

Kampen mod Kræmmeres Omløben og imod Forprang gav kun et kummerligt Resultat, skønt den genoptoges den ene Gang efter

den anden Aarhundredet ud og langt ind i næste. Byfoged *Selmer* (1779—1822) tog denne Kamp paa sin egen Vis efter Formlen om de smaa Tyve og de store do. Muntre Historier kunde berettes om disse Forhold. Nogle af Sallings „gode“ Selvejerbønder drev omfattende Forretninger, f. Eks. Niels Kusk i Ramsinggaard, Esper Sørensen i Krejberg, „Ville i Haldborg“ o. fl. for ikke at tale om „Manden i Hummelgaard“. Det kunde jo hænde, at en og anden af dem engang imellem „kom for Retten“, men oftest kun til Nederlag for Angiveren.

Selve Brandene 1748 og 1749 havde fremkaldt en stor Virksomhed med Byens Genopbyggelse og havde kaldt mange fremmede til Byen, baade Haandværkere og andre, og selve Omsætningen blev øget derved. Det Liv, som derved kom over Byen, medførte, at man tog fat paa Opgaver, som i den døde Tid forud var bleven forsømt. Aaen blev oprenset, saa Skibe atter kunde gaa op til Bleghaven. Den øgede Skibsfart til Byen giver sig Udslag i, at ikke mindre end 10 Mænd i Løbet af de næste 25 Aar flytter til Byen og løser Borgerskab som Skippere. Ikke mindre end 6 af dem var fra Løgstør, og 2 var fra Nykøbing. Nogle af dem grunder tillige Forretninger i Skive. Det gaar nu i det hele ogsaa jævnt fremad Aarhundredet ud, særlig efter at de store Landboreformer har fundet Sted og har ændret Forholdene i Byens Opland. Udskiftning og Selveje viste sig at være fortrinlige Løftestænger.

Selv om der i en lille Købstad som Skive undertiden nok kunde grunde sig en Købmandsslægt, der i 2—3 Generationer kunde holde sig oven Vande og bevare Kundernes Tillid, saa rekruteredes Handelsstanden dog hovedsagelig udefra. De nye Mænd, som kom ind og gjorde Fremgang, udgik meget ofte fra den faatallige Selvejerbondeklasse. Vel var næsten alle Bønder i Skives Opland Fæstebønder, men enkelte gamle Selvejerslægter havde dog holdt sig, og de var haarde Konkurrenter til Købmændene i Byen. De havde alle som een Handelsblod i Aarerne, og selv om de hovedsagelig holdt sig til Heste- og Studehandel, saa forsmaaede de dog ikke at drive Handel med alle mulige andre Ting, blot det kunde give Fortjeneste, og de brød sig Pokker om Forbud og andres Privilegier. Ja, det synes endog ofte, at Handelen først rigtig havde Tiltrækning for dem, naar den var forbunden med en vis Risiko for at blive „nappet“ af en eller anden Øvrighed. I Limfjordsegnene havde de ofte Jagter og Kaage, og de havde egne Havne og Anløbssteder, hvor de fra deres Fartøjer handlede med Befolkningen.

Ikke sjældent slog et Medlem af en saadan Slægt sig ned i Byen, og ved Hjælp af sit nøjere Kendskab til Bondebefolkningen erhvervede han sig en udstrakt Kundekreds til Skade for den indfødte Handelsstand.

I det 17.—18. Aarhundrede var der i Salling særlig 3 saadanne Selvejerslægter, som fik Betydning for Skive, Slægterne *Abildgaard*, *Eskov* og *Kaarsgaard*. Abildgaardslægten ejede Gaardene i Sønder Andrup i Ramsing Sogn. Den havde Medlemmer som Købmænd baade i Skive og Holstebro. *Knud Abildgaard* var omkring 1700 Købmand i Skive; han døde 1714, kun 39 Aar gammel. Eskoverne hørte hjemme paa Gaarden Eskov i Selde Sogn. En Søn derfra, *Christen Eskov*, blev gift med Knud Abildgaards Datter og havde Forretning i Nørregade, men han døde meget ung 1740. Hans Forretning synes at være bleven overtaget af hans Fætter *Christen Kaarsgaard* fra Kaarsgaard i Aasted Sogn, og han forstod Geschæften. Han har været en haard Konkurrent for Naboen Peder Svindt. Selv var han meget formuende, havde et eller maaske flere Smaaskibe paa Søen, og foruden sin egen mægtige Slægt i Nordsalling havde han ved Svogerskab flere meget formaaende Mænd at støtte sig til, bl. a. Prokurator P. Lund, senere Ejer af Skivehus og Kyø, og Peder Espersen, en Bondesøn fra Brøndum, der havde svunget sig op til at blive Godsejer, først i Salling og siden paa Mors, var hans Svoger.

En Broder, *Eske Poulsen Kaarsgaard*, var Købmand i Vestergade, hvor han ejede og havde Forretning i den senere saakaldte „Smed Christensens Gaard“ (Nr. 12), som han byggede op efter Branden (Forhuset staar endnu, se Side 76). Eske Kaarsgaard, hans Hustru og hans Moder døde alle 3 med faa Dages Mellemrum i December 1750.

Kaarsgaard har aabenbart været en overlegen og selvraadig Herre. Han kom i en voldsom Strid med Byfogden Caspar Peter Rothe i Anledning af, at han — den rige Mand — havde opført et Stykke Hus i sin Købmandsgaard og trods Byfogdens Forbud belagt det med Straatag. Det Skudsmaal, som C. P. Rothe giver Kaarsgaard, er ikke flatterende. Rothe fortæller i et Privatbrev, at Kaarsgaard for nogle Aar tilbage var bleven grebet i at bruge falsk Tøndemaal ved sine Kornhandler. Af Hensyn til Købmandens Kone og Børn havde Rothe ikke ladet Kaarsgaard offentlig anklage, men havde nøjedes med en skriftlig Tilstaaelse og Erklæring fra Synderen, og Kaarsgaard paa sin Side insinuerer, at Rothe af et Dødsbo har tilvendt sig Penge, som aldrig er kommen ind i Boets Regnskab og saaledes er fravendt Arvingerne. Kaarsgaard havde — som flere

andre af Byens Købmænd — i flere Aar sejlet som Skipper, forinden han slog sig ned som Købmand, og selv efter den Tid foretog han ofte Rejser med eget Fartøj for at hente Varer hjem. Det var i Monopolernes Tid. Det var blevet overdraget til Kaarsgaard at have Tobaksoplaget for hele Skive By, og netop i den Anledning havde han ladet opføre Huset med det omstridte Tag. Selv havde han været borte for at hente Tobakken, da Huset skulde tækkes, og

Byfogden havde nedlagt sit Forbud mod, at det fik Straatag; men Kaarsgaards Kone, der af sin Mand havde strengt Tilhold om at have Huset færdigt, naar han kom med Tobakken, var mere ræd for Manden end for Byfogden og lod Straataget lægge op. Kaarsgaard vilde nu paa ingen Maade tage det ned igen, medmindre det blev paalagt hans Medborgere ogsaa at tage deres Straatage ned. —



Ths. Alstrup (1828—1912).

Umiddelbart ved Siden af Christen Kaarsgaards Købmandsgaard var der efter Branden 1748 bleven bygget en ny Købmandsgaard (nu Selchaus Gaard). Men da Ejeren, *Peder Vestergaard*, mistede sin Hustru 1753 og skulde udbetale Arv til Bør-

nene, kunde han ikke klare sig, og Gaarden blev da solgt til en ung Købmand fra Thisted, *Peder Christensen Høxer*, der i Løbet af faa Aar fik drevet en stor Forretning op. Saaledes laa da i 1760erne 3 af Byens største Købmandsforretninger Side om Side i Nørregade. Det gik — som før omtalt — snart ud over Peder Svindt, der maatte give op. Christen Kaarsgaard døde ikke saa længe efter, saa Høxers Chancer voksede. Han blev da ogsaa en anset Mand i Byen, var i nogle Aar Kæmner og Brandinspektør (Brandmajor, som det populært kaldtes). Men Forretningen blomstrede kun, saa længe Høxer selv levede. Efter hans Død blev Gaarden solgt og gik for lange Tider ud af Sagaen som Købmandsgaard.

Endnu en stor Købmandsgaard laa der paa Nørregades vestre Side (nu Nr. 1). Det var Hesselbergernes gamle Gaard. Her boede Købmanden *Peder Brøndum*, gift med Niels Hesselbergs Datter, og efter hans Død 1758 fortsattes Forretningen af hans Enke. Endnu i 1760erne ansaas Mad. Brøndums Forretning for at være den 3die største i Byen og stod altsaa kun tilbage for Bertel Mogensens og Christen Kaarsgaards.

I Vestergade var den afdøde Eske Kaarsgaards Forretning bleven fortsat og overtoges 1754 af *Chr. Schyum*, efter Navnet at dømme en Thybo. Efter hans Død 1762 dreves den af hans Enke og hævdede sig godt; men da den 1771 var bleven overtaget af Sønnen *Frederik Schyum*, gik den snart tilbage, og Schyum maatte 1779 erklære sig ude af Stand til at klare sin Gæld. Han fik senere en Stilling som Kontrollør ved Konsumtionen. Der dreves vel siden Forretning i Gaarden, men aldrig af nogen Betydning, og den gik ca. 1830 helt ud af Sagaen som Købmandsgaard.

Lige overfor paa den anden Side af Gaden laa Vestergades største Købmandsgaard (nu Andr. Andersen). Omkring 1700 ejedes den af *Jens Sørensen*, der omtales som „en meget fornemme Købmand“. Om dens Skæbne i de følgende 50 Aar vides meget lidt, men 1756 købtes den af *Henrik Reutz Lylow*. Han fik efterhaanden en stor Forretning, og han var paa den Tid vistnok den eneste af Byens Købmænd, der fra ung af havde faaet en virkelig købmændsmæssig Uddannelse. Saa vidt vides var han af gammel Købmændslægt fra Horsens eller Vejle.

Lylow døde forholdsvis ung, men hans Enke fortsatte Forretningen i mange Aar, og under hende voksede den til at blive Byens største og i mange Henseender førende Forretning; men under Sønnen, *Adam Lylow*, der fik den efter Moderen, gik den atter tilbage. 1785 blev Gaarden solgt ved Auktion til *Gregorius Krogh*, der 1792 atter afhændede den til Skipper og Købmand *Laurids Høderup*, som var meget nær forbunden med Rønbergerne. I Aaret 1800 overtog Købmand *Diderik Svindt* baade Gaard og Forretning, og han bragte den meget i Vejret. Svindt var gift med Ingeborg Rønberg og hørte altsaa til samme Kreds som Formanden. Da baade Mand og Hustru døde 1817, slog 5 af Byens Købmænd sig sammen om at købe Gaarden (Holm, Møller, Ring, Gjørup og Dige). De solgte Gaarden til Guldsmed Adolph Harder.

I alt var der 1769 16 Købmænd i Byen. Foruden de allerede omtalte kan der være Grund til at nævne den Forretning, der dreves i Gaarden Nr. 8 paa Adelgade, lige for Torvet. Den ejedes gennem hele første Halvdel af det 18. Aarhundrede af *Jens Andersen Batum*,



der omkring 1750 overdrog den til *Abraham Voss* og selv tog Ophold hos sin Svigersøn Niels A. Quistgaard, Forpagter paa Strandet, senere Ejer af Østergaard i Salling. Vosses Forretning naaede med Hensyn til Omsætning næppe frem blandt de første; men han var en fint dannet Mand, der i særlig Grad nød sine Medborgeres Agtelse. Han var i en Aarrække Kæmner og Kirkeværge (se Side 161), men døde, kun 46 Aar gammel, 1764. Hans Enke solgte Gaard og Forretning til *Jesper Dahm*.

I Aarhundredets sidste Fjerdedel overtoges Førerskabet i Byens Handelsliv af nogle Mænd, som kommer ude fra Bondelandet. Af dem naar Brødrene *Ole* og *Anders Rønberg* længst frem. De var Sønner af Landsbysmeden Niels Smed i Rønberg og var født henholdsvis 1735 og 1738. Ole kom til Skive umiddelbart efter Byens Brand, rimeligvis som Haandværker, men det blev ham, der skabte den tidligere ubetydelige „Brogaard“ om til Hjemsted for en stor Forretning. Brogaardens Oprindelse\*) synes at være følgende: Byens privilegerede Farveri var i 1680erne i Nørregade i Nr. 32 (Selchus Gaard). Dets Indehaver, *Hans Farver*, ønskede af Bekvemmelighedshensyn at faa det lagt ned i Nærheden af Aaen. Han byggede da nede ved Blegen en Gaard og indrettede der sit Farveri. Efter hans Død blev Farveriet dernede fortsat til 1709, da den sidste Farver døde. *Anders Biering* giftede sig med Enken og ernærede sig „maadelig“ ved lidt Handel og fornemmelig ved Ølsalg og Beværtning for Skippere og Arbejdere ved Byens Ladeplads ved Aaen.

Efter hans Død 1760 faar *Ole Rønberg* Borgerskab som Øltapper dernede. Han synes først at have arbejdet paa at udvide Gaardens Landbrug og køber efterhaanden i de følgende Aar en hel Del Agerjord og Eng hist og her af Byens Jorder, og tillige køber han, naar Lejlighed gives, en Del Bøndergods. Men ogsaa selve Købmandsforretningen i Brogaarden driver han op, brygger Øl og brænder Brændevin og naar efterhaanden frem paa Førstepladsen blandt Byens Købmænd.

Hans yngre Broder *Anders Rønberg* har rimeligvis gaaet ham til Haande ved Handelen. Da Rasmus Winde døde 1768, og hans Købmandsgaard i Adelgade (Nr. 12) blev solgt ved Auktion, købte Ole Rønberg den til Broderen, og denne fortsatte den gamle blandede Forretning, som R. W. havde drevet, men naaede aldrig til en saa stor Omsætning som den, Ole Rønberg havde. Derimod synes Anders Rønberg at have aabnet en ny Bane i Byens Forretningsliv, idet han, saa vidt vides, var den første i Skive, der førte Titelen Grosserer.

\*) Sml. S. 69.

Om de to Brødres Anseelse i Almindelighed vidner det, at de begge samtidig var blandt Byens „eligerede Mænd“, første Gang disse overhovedet findes nævnt.

Men ingen af dem havde Sønner, der vilde gaa i Fædrenes Fodspor. Ole Rønberg var barnløs. Ved hans Død 1791 gik Brogaarden i Arv til hans Søskenes Børn. I hans Testamente var det bestemt, at hans Søstersøn *Peder Jensen Rønberg* skulde overtage Gaarden m. m. mod at betale 2400 Rdl. til andre Arvinger. Peder Rønberg døde allerede i Aaret 1800, og Brogaarden kom til Auktion; men Peder Rønbergs Svoger, Købmand *Wisti Kjeldsen*, købte den da og overdrog den et Par Aar efter til Peders Broder, *Jens Jensen Rønberg*, der 1806 solgte den til *P. M. Woetmann*. Denne drev Forretning dernede til 1811, da han solgte Brogaarden med Tømmerplads og Have til *Snedker Peder Dige*, og hermed begynder en ny Æra i Gaardens Historie.

Anders Rønberg efterlod sig nok en Søn, *Christen Rønberg*, men denne gik ikke til Handelen. Efter fornøden Uddannelse fik han Ansættelse i Generalitets- og Kommissariats-Kollegiet og solgte efterhaanden sine Ejendomme i Skive.

Paa det Sted, hvor Frederiksgade munder ud til Adelgade og Nørregade, laa der i gamle Dage en stor Købmandsgaard. I Slutningen af det 17. Aarhundrede boede her *Jørgen Sørensen*, der i Begyndelsen af det 18. Aarhundrede efterfulgtes af *Laurids Hansen Haderup*, ham, der i sin Tid efter Branden har ladet den Tavle opsætte over sin Dør, som nu er anbragt paa O. Haslunds Hjørne\*). (Se Billedet Side 41). *L. Haderup* døde 1748, 78 Aar gammel, men



C. Olesen (1833—1907).

\*) Saavel O. Haslunds som S. Melgaards Hjørneejendomme ligger paa Rester af den gamle Købmandsgaards Grund.

Enken fortsatte ved Hjælp af gamle trofaste Folk Forretningen til sin Død 1760. Ejendommen kom da til Auktion og blev ved denne købt af Kusken *Niels Olufsen*, en Fæstebondesøn fra Vridsted, der var besvogret med Rønbergerne. Under hans Ledelse voksede Forretningen stærkt, saa at den en halv Snes Aar efter Overtagelsen var naaet frem i første Række. Niels Olufsen døde forholdsvis ung 1773, og Enken giftede sig da med *Thomas Møller*, en Møllersøn fra Høgild Mølle, der i flere Aar havde haft Ansættelse som Kornmaaler paa det kgl. Kornmagasin øverst i Tinggade. Baade Th. Møller og hans Hustru døde 1780, og ved Auktionen efter dem købte deres mangeaarige Gaardskar *Wisti Kjeldsen* Gaarden. Han var gift med en Broderdatter af Ole Rønberg og var vistnok ligesom Niels Olufsen og Th. Møller fra Fjendsherred. Forretningen vedblev under ham som tidligere at have sine Kunder ude øst- og sydfra og spillede i det hele for Fjendsherred samme Rolle, som senere hen Brogaarden kom til at spille i Digernes Tid. Som ovenfor sagt ejede W. Kjeldsen Brogaarden et Par Aar, men han havde vist kun købt den for at bevare den for Familien; selv flyttede han ikke derned.

Sin Forretning i Adelgade afstod han 1818 til sin Søn *Niels Kjeldsen*. Denne, der ligesom Faderen blev „eligeret“, blev 1824 gift med *Else Marie Giørup*, en Søster til Købmand C. N. Giørup i Amtstuegaarden.

Yderst i Nørregade laa der en Forretning i den Gaard, hvor nu Grosserer Mich. Nielsen har Kontorer. En Skipper fra Løgstør, *Zohne* (Sohne, Sonne) *Christiansen Rohde*, tog 1757 Borgerskab i Skive, og samtidig finder vi ham som Ejer af de yderste Ejendomme paa begge Sider af Gaden, endda af 2 paa hver Side, og dertil ejede han en Tid den senere Bøgeskovske Gaard (nu Nr. 3, 5 og 7 i Nørregade). Han har rimeligvis paa Spekulation købt alle disse Ejendomme straks efter Branden, inden de endnu var genopførte. Han begyndte en Forretning derude, som trivedes meget vel uden dog at naa frem blandt de største. *Zohne Rohde* døde 1805, 91 Aar gammel, og efterfulgtes af sin Søn *Søren Zohne* (Rhodenavnet hastes efterhaanden helt bort), der drev den til sin Død, hvorefter Gaarden 1844 ved Auktion blev solgt til en *Kobbersmed Becker*.

Baade Fader og Søn var velansete og blev begge „eligerede“.

En anden Forretning i Nørregade blev startet af Amtstuefuldmægtigen *Laurs Juul*. Han var af Bondeslægt fra Lild i Vester Hanherred. Som Fuldmægtig kom han i Forbindelse med Godsejere og Selvejergaardmænd i Distriktet, var dem behjælpelig med deres Pengeomsætninger og vandt snart en stor Position blandt dem. Han begyndte selv at spekulere i Ejendomme og købte 1772

en Gaard paa Nørregade, der laa, hvor Thomsensgade nu munder ud, og her begyndte han senere en Købmandsforretning. Hans Forbindelse med de store Ejendomsbesiddere bevirkede, at han hurtig fik en stor Omsætning, og hans Anseelse steg. En af hans Døtre blev gift med en Søn af Axel Rosenkrantz de Lasson til Astrup, Peder Rosenørn de Lasson, der, da Faderen solgte Astrup og flyttede til Skive, ogsaa købte en Gaard her (nu Nørregade Nr. 1). Men Laurs Juul havde i sin Forretning i stor Udstrækning arbejdet med Amtstuens Penge, og i 1793 gik det galt. Men, som det synes, slap han godt fra Svindelen, i hvert Fald vist uden at blive straffet. Det var ikke dengang Regeringens Sædvane at straffe sligt; dertil var Forsyndelserne for hyppige. — Laurs Juul synes først at være gaaet helt rabundus 1801. Hans Svigersøn flyttede til Juuls Hjemegn i Hanherred, hvor hans Kones Slægtninge tilsidst maatte støtte ham. Endnu lever der Rosenørn de Lassoner deroppe som Husmænd og Fiskere.

Gaarden paa Hjørnet af Adelgade og Vestergade tilhørte omkring 1700 en Købmand Peder Riis, der tilhørte en Slægt, hvis Medlemmer vi ofte træffer baade som Købmænd og Landmænd. Senere tilhørte den Byfoged Dorschæus, hvis Enke boede her. 1778 købte *Peder Christoffersen Wiibe* Gaarden og skabte her en stor Forretning. Efter sin første Hustrus Død giftede han sig med en Datter af den forlængst afdøde Anders Biering i Brogaarden, en noget ældre Dame med mange Penge, og solgte et Par Aar efter Gaarden. Hans Efterfølgere viste sig imidlertid ikke i Stand til at holde Forretningen oppe paa samme Højde, og Gaarden sank tilbage i Ubemærkethed.

Adelgade Nr. 2 købtes efter Branden ved Auktion af Byskriver P. Sommer, der genopbyggede Gaarden og solgte den til en Skipper Jens Jensen Bostrup. Denne afløstes 1764 af *Søren Pedersen Lund* fra Øster Hegnet i Thise Sogn, der foruden at være Skipper tillige løste Borgerskab som Købmand. Han blev gift med en Broderdatter af Ole Rønberg. Først efter 1780 mærker man noget til hans Forretning, men han naar da ogsaa efterhaanden højt op, selv om han ikke kan maale sig med sin Nabo og Svoger Wisti Kjeldsen.

Efter Lunds Død fortsatte Enken Forretningen i flere Aar; den vedblev at florere og overtoges efter hendes Død 1808 af en af Arvingerne, Snedker *Fredrik Bilgrav*, der var gift med hendes Broderdatter Elisabeth Rønberg. Efter Bilgravs Død 1826 dreves Forretningen af hans Enke og hans Søn *J. Chr. Bilgrav*. Omkring 1830 solgte sidstnævnte Gaarden. 1832 blev Postfører Chr. Bøstrup Ejer af den, og den indrettedes nu til at huse de store Postdiligencer og de mange Heste, som Postbefordringen dengang udkrævede.

Da den store Svindtske Købmandsgaard i Nørregade i 1769 blev stillet til Auktion (se foran Side 393), blev den købt af Amtsforvalteren M. Uttrup. Forretningen fortsattes vistnok med P. Svindt som Leder, men i en andens Navn. Uttrup døde 1773, og Svindt var da død i Forvejen, men hans Enke var i Stand til paa Auktionen efter Amtsforvalteren at tilbagekøbe Gaarden og fortsætte Forretningen. Hun solgte dog et Par Aar efter (1776) begge Dele til *Peder Olesen Obel*, en Præstesøn af Thyboslægt, som tidligere havde været Købmand i Thisted, men derefter havde slaaet sig paa at handle med Herregaarde. For Øjeblikket ejede han Kærgaardsholm, som han dog snart fik solgt, men rigtignok et Par Aar efter atter maatte overtage. I Mellemtiden havde han ogsaa købt Herningholm m. m. Obel gav sig nu tillige til at drive Købmandsforretning i Skive, og han købte og solgte ogsaa Ejendomme i Byen, naar Lejlighed bød sig. I Naboejendommen, Chr. Kaarsgaards tidligere Købmandsgaard, havde der efter Kaarsgaards Død 1773 siddet forskellige Ejere. Hans Enke havde giftet sig med en *Mogens Ganderph* fra Viborg, der drev Forretningen til 1777. Saa fulgte *Gregorius Krogh* til 1783, og efter ham havde to unge Købmænd, *C. H. Winther* og *Frants Møller*, Gaarden. Vistnok for første Gang i Byens Historie optræder her to Kompagnoner under eet Firmanavn. Frants Møller var dog, saa vidt man kan se, den, der ejede Gaarden, men han blev snart afhængig af sin Nabo, Peder Obel, der er Selvskyldnerkautionist for ham for meget store Beløb, og dette Forhold endte da med, at P. Obel overtog Gaarden, og Forretningen nedlagdes. Obel solgte Gaarden til Justitsraad Chr. Lange til Eskjær, og denne solgte den 1798 til Postekspeditør Nic. Riise Ring, og nu er Gaarden Postgaard indtil 1812.

I sin egen Gaard drev Obel Forretning til sin Død 1794. Kærgaardsholm havde han forlængst solgt igen, men mens han ejede den, havde han i Haasum Kirke ladet indrette en Familiebegravelse, hvori han nu blev bisat. Obel maa, mens han var Købmand i Thisted, være traadt i nær Forretningsforbindelse med Amtmanden der, Barthold Hauch. I en Del af hans Herregaardshandeler var denne sikkert interesseret, og efter Obels Død overtog Hauch Gaarden i Nørregade og flyttede efter at have faaet sin Afsked som Amtmand hertil. Han døde i Skive 1802. Hans to Døtre, der arvede Gaarden, solgte den til en Købmand *Dahl Lassen* fra Nibe, som drev en stor Forretning. Han døde 1830, men hans Enke fortsatte. 1841 købtes Gaarden af et Konsortium, som delte den og solgte den som 2 Ejendomme, og dermed var dens Rolle som fornem Købmandsgaard udspillet.

Da Nabogaarden i 1812 ophørte at være Postgaard, købtes den af en Købmand *Mathias Møller*, der synes at have været en meget driftig Mand. Han fik snart en stor Forretning og købte Halvpart i en Jagt, hvis anden Halvpart ejedes af en Hattemager *Mathias Gjedsted*, der ved Siden af sit Haandværk drev en lille Købmandsforretning i det nuværende Nr. 6 i Adelgade. Møller spekulerede ogsaa paa forskellige andre Omraader; men han begyndte uheldigvis under en Højkonjunktur, og da Krisen kom nogle Aar efter, maatte han gaa fallit. Han levede siden under meget kummerlige Forhold i et Hus ude paa Hedemarken, vistnok tilsidst forfalden til Drik. Gaarden købtes af Købmand *Fr. Bilgrav*, der senere efterfulgtes af *Fr. Beckmann*.

Købmand og Grosserer Anders Rønberg døde 1795. Hans Søn, Kancellist i det kgl. Generalitets og Kommissariats Kollegium, Christen Rønberg, solgte hans Gaard og Forretning i Adelgade (Nr. 12) til *Jens Thiørring*, en Søn af Sogndegnen Thiørring i Højslev. Et Par Aar efter købte Thiørring ogsaa Halvdelen af den store Grund paa Hjørnet af Adelgade og Tinggade, der strakte sig fra det nuværende



P. Hestbed (1837—1913).

Gregershus i Adelgade og ned til det nuværende Nr. 12 i Tinggade. Her havde Rønberg et stort toetages Pakhus; af dette fik Thiørring Halvdelen og ligesaa af det øvrige, der var Tømmerplads og Have. Købmand Thiørring holdt ikke alene Forretningen paa den gamle Højde, men drev den endogsaa yderligere op, saa den i en Aarrække ansaas for Byens fineste. Men i sine ældre Dage kunde han dog ikke holde Skridt med Tiden, og da han efter 45 Aars Virksomhed i 1840 solgte Gaarden til Guldsmed *Chr. Redelich Boserup*, var andre naaet langt forbi ham, og Stedet spillede nu i mange Aar ikke nogen større Rolle i Forretningslivet.



Flere nye Forretninger opstod i de opadgaaende Tider efter Aarhundredskiftet. I Aaret 1805 solgte Distriktskirurg Zetlitz sin Gaard paa Vestergade (nu Nr. 10) til privilegeret Farver og Trykker *J. Chr. Holm*. Zetlitz havde drevet noget Agerbrug og havde tillige givet sig af med Brændevinsbrænding. Holm laver Brænderiet om til Farveri, men tager tillige Borgerskab som Købmand og faar snart en meget stor Forretning. Han byggede Gaarden op i den Skikkelse, som den endnu havde, da H. B. Kloch og senere P. Hestbech i Mands Minde drev Forretning i den. I ca. 30 Aar havde Holm Gaarden. Hans Efterfølger var *L. H. Schiørring*, der i andre 30 Aar var Indehaver af Forretningen.

I Bertel Mogensens gamle Købmandsgaard paa Adelgade (Nr. 14) havde der i ca. 40 Aar ikke været drevet nogen Købmandsforretning. Gaarden havde skiftet Ejer nogle Gange og købtes 1809 af Guldsmed Jørgen Pauli Harder, der ved Siden af sit Haandværk drev Gæstgiveri og tillige var Branddirektør. I 1813 blev Harders Datter Rasmine Poulina gift med *Carl Wilhelm Ring* (se Billedet Side 380), og denne, der havde lært Handelen, overtog Svigerfaderens Gaard og begyndte en Købmandsforretning, og snart efter indrettede han tillige et Brænderi i Gaarden. C. W. Ring var Søn af Postekspeditør Nic. R. Ring og stammede gennem sin Bedstemoder, der var Datter af Peder Svindt, ned fra gammel Købmandsslægt, og det viste sig snart, at han havde godt Handelsblod i Aarerne. Hans Forretning hævede sig hurtigt, og han var ikke bange for at inklade sig paa større Forretninger, der vel var forbunden med Risiko, men paa den anden Side lovede god Gevinst. Han startede en Tobaksfabrik, vistnok den første i Skive, og sammen med sin Svoger, Guldsmed F. A. Harder, og Prokurator Chr. Øllgaard købte han Kærgaardsholm, som Konsortiet solgte igen med Fortjeneste. Denne Handel blev Anledning til, at Skive Mølle blev bygget, idet man først fik den Idé at flytte Kærgaardsholms Mølle hertil. Planen opgaves vel, men Tanken om at rejse en Mølle ved Skive realiseredes, og snart blev Ring Eneejer af Møllen og solgte sin Gaard og Forretning i Adelgade til den unge *Fr. Friis* fra København. Ring blev fra nu af Møller og skabte sig et ret stort Landbrug ved Siden af. Men skønt han paa en Maade derved traadte ud af Byens egentlige Handelsstand, bevarede han en meget stor Indflydelse inden for den. Han og J. Chr. Holm i Vestergade var i en Række Aar de Mænd, der gav Tonen an.

Ring byggede ogsaa en Mølle og anlagde et Farveri ude i Haasum („Aldershvile“), og efter at han 1851 havde solgt Skive

Mølle til *N. F. Jahnsen*, flyttede han derud. Han kom dog senere tilbage til Skive og døde her 1869\*).

I den Gaard i Nørregade, hvor Amtsfuldmægtig Laurs Juul havde haft sin Forretning, sad der efter Juuls Fallit skiftende Ejere, som ikke drev Handel. Fra 1800 til 1811 ejedes og beboedes Gaarden af Snedker Peder Pedersen Kronborg Dige, eller, som han kort og godt kaldtes, Peder Snedker eller Peder Dige. Da denne sidstnævnte

Aar købte Brogaarden, solgte han sin Gaard i Nørregade til Hattemager *Erik Sørensen*, der senere førte Tilnavnet *Hestbech* efter Byen Hestbæk i Alstrup Sogn, hvorfra han stammede. Hattemager Sørensen begyndte ved Siden af Haandværket at drive en lille Handel med forskellige Varer — saadan handlede paa den Tid mange andre Smaahaandværkere. — Imidlertid døde hans første Hustru, og han giftede sig 2. Gang med *Margrethe Lund*, en Datter af Jens Johansen Lund i Vestergade („Smed Christensens Gaard“). Jens Lund havde drevet Forretning i mange Aar, men paa meget gammeldags



Fru Lundsgaard (Ane Cathrine Hestbech).

Maner. Han havde et meget anseligt Landbrug og var samtidig baade Værtshusholder og Købmand, uden at man kunde skelne, hvor den ene af disse Virksomheder endte og den anden begyndte. Men Velstand var der til Huse, og da Lunds Datter var bleven gift med Erik Hestbech, voksede dennes Forretning snart op til en rigtig Købmandsforretning med en Omsætning, der ikke stod meget tilbage for Byens største. Familien blev meget velanset. En Datter blev gift med A. F. Lundsgaard, Estvadgaard, senere Langesgaard, en anden Datter blev gift med Dyrslæge Johannes Møller, og da hun

\*) Om Ring se udførligere Skivebogen 1920, S. 156 ff.

tidlig blev Enke, drev hun sammen med en tredje Søster, *Johanne Marie Hestbech*, en Manufakturhandel paa Hjørnet af Nørregade og Østergade (nu Bankens Ejendom). Sidstnævnte var dog Eneindehaver af Forretningen, da den 1876 overtoges af *J. Buemann*. A. F. Lundsgaard og Hustru, der var barnløse, oprettede ved deres Sølvbryllup et Par Legater, der for en Del ogsaa kom Skive til Gode (se Side 318), og Frk. J. M. Hestbech fulgte deres Eksempel og stiftede 1906, dels af Midler, som hun havde arvet efter sin afdøde Søster og Svoger, dels af sin egen Formue, et Legat, hvis Kapital rækker meget nær op mod 100000 Kr. (sml. Side 320).

Købmand *P. M. Woetmann* havde 1811 solgt Brogaarden (se Side 403) for at kunne købe Amtstuegaarden („Royal“) og her grundlægge en ny Forretning. Han blev dog ikke her ret længe, idet han allerede 1815 solgte Gaard og Forretning til Købmand *C. N. Giørup* fra Viborg. Baade Woetmann og Giørup interesserede sig mere for at gøre Forretning med større Landejendomme end for at lægge Skilling til Skilling i en Butik. Den Forretning, der dreves i Amtstuegaarden, var dog vist ingenlunde helt ringe, og Kunderne synes fortrinsvis at have været større Landmænd. Da Woetmann havde solgt Forretningen, købte han sig en større Landejendom i Silkeborgegnen, og Giørup fulgte snart hans Eksempel og købte Bajlumgaard i Salling. Amtstuegaarden solgte han nogle Aar efter (1831) i flere Parceller til forskellige. Hovedparcellen, Forhuset til Østergade og Sidelængerne til „den øvre Gaard“, købte Erik Hestbech, der Aaret efter solgte Gaarden til Skrædermester *Jens Grønning*, som ejede den lige overfor liggende Ejendom paa Hjørnet af Østergade og Torvestrædet. Jens Grønning flyttede over i Amtstuegaarden og indrettede her et større Gæstgiveri, som blev Begyndelsen til den Hoteldrift, der siden har haft hjemme i Gaarden.

Ved Siden af Amtstuegaarden paa Hjørnet af Østergade og Nørregade laa der i gamle Dage en meget stor Gaard, der indbefattede ikke alene Grunden, hvorpaa Skive Bank nu ligger, men ogsaa de nuværende første 5 smaa Ejendomme ned ad Nørregade. Gaarden havde i flere Slægtled efter hinanden tilhørt en Skipperslægt ved Navn *Colbøing* og havde rimeligvis været Hjemsted for en Købmandshandel. Omkring 1770 købtes den af den tidligere Selvejer i Haldborg, *Chr. Juulsen*. Skive Bys mest fremragende Haandværker var paa den Tid Tømremester Jens Møller, en Møllersøn fra Krarup Mølle. Imellem ham og Juulsen var der dobbelt Svogerskab, idet de var gift med hinandens Søstre. Chr. Juulsen drev en omfattende Handel med Heste og Kreaturer og havde vist tillige Gæstgiveri i sin Gaard. Efter hans Død overtog *Jens Møller* Gaarden og boede

der paa sine gamle Dage som Værtshusholder. Hans Datter blev 1821 gift med en Handelsbetjent *Otto Bram Jæger*, der med hende blev Ejer af Gaarden og der begyndte en Købmandsforretning, som hurtig kom i Vejret. Jæger købte ved Amtstuegaardens Salg 1831 en Del Jord bag „Nedergaarden“ og bag den nuværende Postgaard. Mange Aar efter hans Død, ja, nær ned mod vor Tid, kaldtes disse Grunde stadig „Jægers Toft“. Købmand Jæger døde allerede 1834, kun 37 Aar gammel. Hans Enke opretholdt ikke Forretningen ret længe; i 1837 lod hun ved Auktion Gaarden bortsælge i 5 Parceller, og saaledes opstod de mange Smaaejendomme om dette Hjørne.



Hjørnet af Nørre- og Østergade, før Shive Bank blev opført.

Selv købte hun dog ved samme Auktion selve Hjørneejendommen. Efter et Par Ejerskifter købte Frk. *J. M. Hestbech* Stedet, hvori hun drev sin Manufakturhandel (se Side 410).

## DE SIDSTE HUNDREDE AAR

Vi har nu fulgt de enkelte Forretninger og deres Indehavere ned til 1826. Med Hensyn til disse sidste lægger vi Mærke til, at de for en Del grupperer sig efter Familieskab. I sidste Halvdel af det 18. og Begyndelsen af det 19. Aarhundrede har den Kreds, der har Tilknytning til Brogaarden og den Rønbergske Familie, den største Indflydelse og i Regelen de bedste af Forretningerne. Hertil hører de fleste af de Skippere, som slaar sig ned i Byen og bliver Købmænd, og desuden de mange, der bliver besvogrede med Røn-

bergerne, f. Eks. Søren Lund, N. Olufsen, W. Kjeldsen, P. Wiibe, Thiørring, Haderup, Søren Zohne, Fr. Bilgrav, Diderik Svindt og flere. Men ved Siden heraf hævder flere sig ganske selvstændigt, ofte vel fordi de støtter sig til en særlig Kundekreds. Det er ikke let nu at se de Traade, som kan have knyttet nogle af disse Forretningsmænd sammen i disse længst forsvundne Dage, men undertiden skimtes de dog, og man ser, at der fra Tid til anden er ved at danne sig nogen Modvægt mod Rønbergerne. Helt isoleret formaar jo ogsaa sjældnen nogen enkelt at hævde sig. Af nogen almindelig Stands- eller Fællesfølelse kan man under saadanne Forhold ikke vente at finde Spor. —

En samtidig Forfatter, Chr. Olufsen, skriver (1820) om Provinskøbstederne i Almindelighed: „De altfor mange Smaastæder har udklækket en altfor stor Mængde Købmænd, der egentlig er Kræmmere og Høkere. De fleste er løbne ind i Standen uden Opdragelse, uden Kundskaber, uden Kapital, uden Handelsforbindelser, højst med et lybsk Handelsvenskab.“ Denne Karakteristik passer maaske ogsaa paa Skive, i hvert Fald før 1800; men Forholdet er nu ved at blive et helt andet. Netop fra ca. 1820 af er det i Regelen handelsmæssigt uddannede Mænd, der overtager gamle eller grunder nye Forretninger, naar man da ser bort fra de altid og alle Vegne eksisterende Smaabutikker, som man knap kan give Navn af Købmandsforretninger.

Og Vilkaarene har i Løbet af de foregaaende 50 Aar bedret sig uhyre meget. Jordernes Udskiftning og Fæstegaardenes Overgang til Selveje har frembragt Vidundere. Tidligere anbragte enhver større Forretningsmand det Overskud, han kunde undvære fra sin Bedrift, i Bøndergods, Møller, Tiender osv. og havde gerne nogle Fæstere eller Forpagtere under sig. Nu blev disse til Selvejere, og Købmanden blev Bankier; han maatte ofte skaffe Penge til Bønder af hans Kundekreds, som ønskede at købe deres Fæstegaarde. Til Gengæld lod Kunderne ofte deres Penge staa paa Rente hos Købmanden, naar de havde leveret Korn eller andre Produkter og ikke havde øjeblikkelig Brug for Kontanter. Der var jo dengang hverken Banker eller Sparekasser, hvori de kunde anbringe deres Penge. Vi kender Eksempler nok af den Slags her fra Skive: Købmand Fr. Bilgrav laaner Poul Christensen i Lund 800 Rdl., Søren Lund laaner Mikkel Jensen i Vinde 1100 Rdl., og Diderik Svindt laaner Laurids Nielsen i Vinde 1200 Rdl., altsammen til Gaardkøb, og saadan kunde man fortsætte længe.

Chr. Olufsen siger videre i sin Skildring af Købstæderne: „Provinskøbmanden er i Regelen tillige Kromand. Hans Dagligstue

er Kontor, Børs og Skænkestue paa een Gang. Brændevinsflasken er Mægler, og den jævner alle Vanskeligheder — sædvanlig paa Bondens Bekostning.“ Hans Iagttagelser og Skildring af Forholdene er uden Tvivl rigtige.

Ved Siden af Købmandsforretningen drev Købmanden endnu stadig Agerbrug, undertiden endogsaa et meget stort. I en Fortegnelse, som Amtsprovst Bregendahl 1817 har affattet over samtlige Borgere i Skive med Angivelse af deres Erhverv, opføres — foruden Apotekerne, der ogsaa handler med Kolonialvarer og andet — 12 Købmænd, og det siges om de 10 af dem, at de har anselige Avlsbrug. Om de to, J. Chr. Holm i Vestergade og C. N. Giørup i Amtstuegaarden, siges der, at de hver har et mindre Avlsbrug. Kun 2 brænder Brændevin, nemlig C. W. Ring og C. N. Giørup. Om Brændevinsbrænding gjaldt det nok, at den var en Slags Konjunkturforretning. Var Kornet billigt, eller laa man inde med et større Parti, som man ikke kunde afsætte med tilstrækkelig stor Fordel, blev der lavet Brændevin af det. De fleste Købmænd havde Brændevinstøj og brugte det i Ny og Næ. Med Toldvæsenet kom man let ud af det. De to Toldkontrollører Theil og Renner, som efter hinanden havde Embedet i Skive i disse Aar, saa ingenting og vidste ingenting, naar der blot faldt en lille „Diskretion“, som det dengang kaldtes, af til dem. Bønderne i Salling lavede og nød deres Brændevin i Fred og Ro, naar blot Tolderne fik deres „Skat“, som man kaldte det, og man fandt, at det kun var billig Gengæld for Elskværdigheden. Ved et rent Tilfælde fik selve Hans Majestæt Kong Frederik VI Færten af den Brændevinsdunst, der stod over Egnen, og han blev gram i Hu; men de syndige Toldere slap dog billigt.\*)

Alt i alt havde det været stærkt opadgaende Tider. De Vanskeligheder, som forvoldtes af Fastlandsspærringen, Krigen med England og senere af Pengekrisen, ramte vel ogsaa Forretningslivet haardt, men mange andre Steder meget haardere end i Skive. Det var de store Byers mere omspændende Forretninger, der rantes. I København var der i Aarene 1816—20 ikke mindre end 250 Fallitter; deraf ramte ca. 100 de meget store Handelshuse, og de rev mange mindre i Provinsbyerne med sig. Men i Skive er der kun 1 (een) Fallit, der kan henføres til disse Aarsager (Mathias Møllers). Derimod finder vi ofte i Købmændenes Dødsboer ret store Formuer, og vi ser, at Byen vokser, og Forretningslivet trives godt under den store Landbrugskrise 1818—1830.

\*) Om denne Sag se „Jyske Samlinger“ III. Række 6. Bind, Side 510 ff.



I øvrigt gryr allerede nu en ny Tid. Nye Mænd kommer til, og de er ofte paavirkede af Ideer udefra. Tekniske Fremskridt er i Anmarch. 1819 kommer det første Dampskib til København. Mens tidligere et ret ringe Tal af Befolkningen har kunnet bruge Pennen, er Oplysning og Skrivefærdighed bleven mere almindelig, og Korrespondance Mand og Mand imellem tager til. Postvæsenet faar saa meget at bestille, at der 1826 kan oprettes et selvstændigt Postkontor i Skive. Byens Folketal stiger og dermed ogsaa Omsætningen. Flere og større Skibe end tidligere bringer Varer til Byen. Der kommer Planer frem om at uddybe Aaen og lave en Havn ved Gl. Skivehus. Senere ansøger Borgerne i Thisted Regeringen om at lade Grundene ved Løgstør uddybe og beder Borgerne i Skive om at sende en lignende Ansøgning. Der er Optræk til et Samarbejde mellem de mindre Limfjordsbyer om forskellige Spørgsmaals Løsning; Ideerne synes i denne Tid særlig at udgaa fra Thisted. Efterhaanden vokser den Mængde Varer, der fra udenlandske Havne fragtes til Skive, saa stærkt, at Fortoldningen deraf kan bære et Kontor, og Skive faar da sit eget Toldkontor 1841.

Men store, fladbundede Kaage maa bringe Varerne fra og til Skibene, som ligger ude paa Fjorden nede ved Krabbesholm. En skønne Dag kommer en Damp, „Limfjorden“, i Gang mellem Aalborg og de mindre Limfjordsbyer. Det bliver nu for kostbart at lade Kaagejerne besørge Losning og Ladning eller for en enkelt Købmand selv at holde Kaag, som der kun er Brug for nu og da. Flere slutter sig da sammen i et Kaagselskab, og saaledes indledes der et Samarbejde til fælles Bedste. Der opstaar en Fællesfølelse, hvor Interesserne er fælles, og da Købmændene nu mere end tidligere er udgaaet fra det samme Lag og næsten alle har købmandsmæssig Uddannelse, finder de lettere hinanden. I Begyndelsen af 1841 dannes en Slags Købmandsforening, idet 11 Købmænd enes om en Gang ugentlig at mødes til Drøftelse af Spørgsmaal, som er af Interesse for Standen. Om disse Drøftelser i Praksis har medført Resultater, kan ikke paapeges, men de viser, at Standen er vaagen.

De politiske Rørelser virker med til at vække og stimulere. Da Tidens Fylde kom, og Døren var ved at aabne sig til den politiske Friheds forjættede Land, holdtes der umiddelbart efter de bevægede Martsmøder i København ogsaa et flere Dages Møde i Viborg (21.—23. Marts 1848), og her var af Skivekøbmænd mødt Møller C. W. Ring og Købmand P. Lund i Vestergade. Da kort efter Krigen kom, og Indsamlinger sattes i Værk, viste det sig, at Gaver til Fædrelandet flød særlig rigeligt fra Handelsstanden i Skive.

Den politiske Frihed kom 1849, men Handelsfriheden kom først ved Næringsloven af 1857. Ved den ophævedes fra 1862 Købstædernes Eneret paa Haandværksdrift og Handel. Det eneste, der bevaredes af den gamle Tids Privilegier, var Læbæltet, der dog indsnævredes noget.

Det hjalp ikke, at Haandværkerne over det ganske Land protesterede, eller at en „Næringsstandsadresse“ mod Loven fik 15000 Underskrifter. Ikke heller gik de mange Sortseeres onde Spaadomme i Opfyldelse. Købstæderne vilde forarmes, sagde man; de i deres Bygninger og andre Værdier anbragte Kapitaler vilde ikke kunne forrentes, og da Lavene skulde ophæves, vilde Mestre og Arbejdere blive en stor uorganiseret Masse, som uundgaelig maatte gaa til Grunde. Det viste sig imidlertid hurtigt, at Handel og Haandværk som al anden Virksomhed trives bedst under Frihed, og snart begyndte den Fremgang for Købstæderne, som hidtil ikke er gaaet i Staa endsige slaæet over i Tilbagegang.



P. I. Dige (1834—1899).

Af de Forretninger, som bestod for 100 Aar siden og siden stadig har blomstret,

maa først og fremmest nævnes *Diges* Forretning i Brogaarden. Egentlig blev den vel grundlagt, da den unge Anders Madsen Biering i 1710 ægtede Hans Rasmussen Farvers Enke i Brogaarden, hvis den ikke er endnu ældre. Biering efterfulgtes af Rønbergerne, og efter at Gaard og Forretning fra 1807—1811 havde været i P. M. Woetmanns Besiddelse, gik den over til Digerne. Peder Snedker, alias *Peder Pedersen Kronborg Dige*, var født i Gaarden Kronborgdige i Vejrum ved Holstebro 1775. Han kom til den dygtige Tømrermester Jens Møller i Skive, blev til Dels hans Kompagnon og købte saa 1811 Brogaarden. Han opgav derfor ikke sit Haandværk, men drev det ved Siden af Købmandsforretning, Brændevinsbrænding og

Værtshushold. Peder Dige døde 1824, kun 49 Aar gl.; men hans Enke, „Madam Dige“, fortsatte, indtil Sønnen *Peder Elisæus Dige* i 1831 kunde overtage det hele. Han giftede sig med *Gertrud Marie*, Datter af Købmand Diderik Svindt og Ingeborg Rønberg, begge da forlængst afdøde. Efter sine Forældre havde Jomfru Svindt en god Arv og endnu mere efter sin Grandtante, Søren Lunds Enke Gertrud Rønberg, efter hvem hun var opkaldt. Peder Dige blev derved let i Stand til at købe de 3 Skive Broer, til hvis Vedligeholdelse han kunde indkræve det betydelige Brokorn af hele Salling og af Folk, der passerede Broen, opkræve 1 Skilling af hver ridende og 2 Skil-



Den gamle Brogaard ca. 1904.

ling af hver kørende. For Optræningens Skyld byggede han det lille Brohus ved Acciseboden. Peder Elisæus døde 1859\*) og efterfulgtes af sin Søn *Peder Ingvarð Dige*, der førte Forretningen frem i det gamle Spor. Som sine Forgængere tog han Borgerskab baade som Købmand og som Værtshusholder, og navnlig efter at den gamle Kjeldsenske Forretning i Adelgade for Enden af Østergade var gaaet ind, blev saa godt som alle Bønder, der over Broen kom til Byen, hans Kunder. P. I. Dige blev svensk-norsk Vicekonsul. Han døde 1899. Et Par Aar før havde han afstaaet Gaarden og Tømmerhandelen, som han siden 1874 havde drevet i Forening med L. Bue-mann, til sin Søn *Albert Dige*, medens Kolonialhandelen overdroges

\*) Han var efter sin første Hustrus Død 2. Gang gift med hendes Søster Marie Elisabeth Svindt.

til *N. P. Chr. Outzen* og fortsættes af denne under Firma „Peder Diges Efterfølger“. Albert Dige, der ligesom Faderen er svensk og norsk Vicekonsul, har ladet den gamle Brogaard, der til Dels var opført af Ole Rønberg efter en Brand 1785, nedrive og har i Stedet ladet opføre den stilfulde „Brogaard“ (se Billedet Side 116), som nu er Hjemsted for den gamle Forretning og for et Par store nye, nemlig *J. P. Mikkelsens* Isenkramforretning og *H. J. Andersens* Herreekviperingsforretning (Engelsk Beklædningsmagasin) samt flere mindre.

*Den Olesenske Karré.* Blandt de mange Skippere, der efter Brandene 1748 og 1749 søgte til Skive, købte Ejendomme og begyndte Forretninger, var *Niels Nielsen Winther* fra Løgstør. Han tog 1756 Borgerskab i Byen og var da i Besiddelse af Gaarden Adelgade Nr. 6 og af største Delen af den Grund, hvor nu den Olesenske Karré staaer. Her havde han langs Adelgade et straatækt Pakhus. Men Winther var 1770 død, og Boet fallit. Gaarden blev ved Auktion solgt til Mikkel Sørensen, og Forretningen vist nedlagt; men Pakhuset og Grunden mellem Torvet og Østergade købtes af Ole Rønberg. Huset beskrives da saaledes: „Meget skikkelig Lejevaaning, bestaaende af 21 Fag, tækket med Straa. I dette Hus er i Midten Pakboder indrettede; men Værelser, bekvemme til Beboelse, i begge Ender; herhos en med Frugttræer beplantet Have.“ Rønberg, der stod i nær Forbindelse med alle Skippere, lod Winthers Enke bo i Huset og raade over det til hendes Død 1787. Han solgte det da til Jomfru *Mette Cathrine Grønnerup*, der giftede sig med Byens Fattigforstander, *Frederik Essemann*. Muligvis har Madam Winther og efter hende Jomfru Grønnerup haft en lille Forretning der. Frederik Essemann døde 1820; men først 1825 afstod Madam Essemann Ejendom og Forretning til Sønnen *Andreas Essemann*. Under ham kom Forretningen stærkt i Vejret; det gamle straatækte Hus afløstes af en mere tidssvarende Bygning, som lagdes med Facade til Torvet. Efter A. Essemann fulgte 1852 Sønnen *H. C. Essemann*, men allerede 3 Aar efter overdrog denne Gaard og Forretning til sin Broder *A. Essemann junior*. Forretningen var endnu en af de gammeldags blandede, hvor man kunde købe Klipfisk, Te, Salmebøger, Jern- og Glasvarer, islandske Trøjer og Silkevarer, kort sagt alt, hvad en Kunde maatte finde paa at forlange, og saaledes dreves den, indtil *C. Olesen* (se Billedet Side 403) i 1860 traadte til, og Forretningen deltes, saaledes at Olesen overtog Isenkram, Glas og Fajance m. m. A. Essemann byggede et Stykke af Ejendommen paa Hjørnet og hen langs Adelgade op i to Etager. C. Olesen overtog senere hele Forretningen. Kolonial- og Hørkramafdelingen nedlagdes. I 1880 købte

han ikke alene Essemanns Ejendom, men ogsaa den Del af Karreen, som ikke hørte hertil, nemlig Hjørnet af Østergade og Torvestræde, og byggede efterhaanden det hele op i den Skikkelse, hvori det staar den Dag i Dag. I 1901 afstod han Forretningen til *O. Paludan Seedorff*, gift med Anne Cathrine Buemann, Datter af Tømmerhandler Ludvig Buemann, og Seedorff afstod den 1924 til *Ove Harild*.

C. Olesen døde 1907.

I Gaarden Nr. 10 i Adelgade havde der i mange Aar ikke været drevet nogen Købmandshandel. Den ejedes i ca. 40 Aar af Landinspektør Fr. D. Flor; men ved Auktionen efter dennes Død 1825 købtes Gaarden af en ung Handelsbetjent, *Jacob Halø*, der her startede en Forretning. Halø synes at have været en baade driftig og smart Handelsmand, om hvem der taltes meget, baade godt og ondt. 1831 købte han tillige Nabogaarden, Nr. 8 (nu Sparekassens Gaard), og hans Forretning antog ret store Dimensioner. Snart kom han til at spille en stor Rolle i Byen, blev „eligeret“ og senere Borgerrepræsentant, tiltrods for at han havde mange imod sig (se Side 46). Sine Gaarde solgte han, den ene (Nr. 8) 1844 til Farver P. C. Kondrup og den anden (Nr. 10) 1846 til Farver Søren Nielsen. Begge Gaardene blev nu Hjemsted for Manufakturforretninger. 1846 kom to unge Sønderjyder til Skive og grundlagde i Kompagni en Manufakturhandel i Farver Niensens Gaard, *J. C. Møller* fra Skærbæk og *F. C. Behrens* (se Billedet Side 384) fra Ribe. 1851 købte Behrens Gaarden; men Kompagniskabet Møller & Behrens fortsattes til Møllers Død 1868. F. C. Behrens var derefter i nogle Aar Eneindehaver og afløstes saa af sin Søn *Chr. Behrens*. Efter ham kom *V. Klinge*, 1882, *S. A. Hasselbalch* med *Hans Ludvigsen* som Bestyrer, 1886, *I. C. Korsgaard*, 1900, *C. Serritzlev*, 1902. Serritzlevs Manufakturhandel efterfulgtes 1914 af Herremagasinet „*Perfekt*“.

Farver P. C. Kondrup solgte 1856 sin Gaard (Nr. 8) til *P. G. Holm* fra Lemvig, der allerede 3 Aar før havde begyndt en Manufakturforretning i Ejendommen. Holm blev gift med Caroline Vilhelmine Dige, Datter af P. E. Dige. Han byggede efterhaanden Gaarden op (se Billedet Side 100) og var i det hele meget virksom og interesseret ikke alene for sin egen Forretning, men for hele Stændens og Byens Vel. Han døde 1915. (Se Billedet Side 394.) Forretningen indehaves nu af *Axel Dahl*.

Gaarden Nørregade Nr. 32 (Selhaus Gaard) var i den første Fjerdedel af det 19. Aarhundrede først Præstegaard og derefter Postgaard. Den gamle Postekspeditør Math. Thonboe, som ejede Gaarden, fik noget efter 1820 en ung Mand med juridisk Uddannelse, *Mikkel*

*Christensen Thorup*, til Medhjælp. Da Skive i 1826 fik selvstændigt Postkontor, og Apoteker Beckmann blev Postmester, købte M. Thorup Gaarden af Thonboe og gav sig til ved Siden af Sagfører-virksomhed at drive Købmandshandel, og hans Forretning fik god Fremgang. Thorup nærrede stor Interesse for Byens Fremgang i det hele, havde mange Ideer og var Sjælen i forskellige Foretagender, som blev sat i Værk til Byens Bedste. Hans Plan om at faa bygget en Havn nede ved den store Bro kunde dog ikke gennemføres. Han var i mange Aar Byens Kæmner. Efter M. Thorups Død 1854 førtes Forretningen videre af hans Enke. Sønnen *Henrik Thorup* købte 1856 den lige overfor liggende Hestbedske Gaard og Forretning. I 1880 købte *Jens Riis* Enkefru Thorups Gaard og Forretning i Nr. 32. Efter hans Død 1904 drev hans Enke Forretningen, indtil den 1914 overtoges af Svigersønnen *Aage Selchau*.

Nabogaarden Nr. 34 var efter Mathias Møllers Fallit 1821 (se Side 407) bleven købt af Købmand *Fr. Bilgrav*, der vist en Tid selv drev Forretningen der; men efter hans Død finder vi denne overdraget til Købmand *Th. Beckmann*, der 1829 tillige købte Gaarden. Beckmann var livlig og stærkt interesseret for al Købmandsvirksomhed og i Besiddelse af megen Standsfølelse. Sammen med Thorup samlede han en Del navnlig af Byens yngre Købmænd til Drøftelse af Standens Interesser og af Dagens Spørgsmaal i det hele og lagde derved Spiren til en Sammenslutning af Byens Handelsstand. Vi kan desværre ikke forfølge denne Udvikling i dens Forløb, da der mangler Kilder til at paavise Sammenhængen ned gennem Tiden, men at denne Begyndelse har haft Betydning, er uden for al Tvivl.

Som Forretningens Indehaver finder vi fra 1860 *P. K. Faurshou*, der 1863 ogsaa købte Gaarden. Han efterfulgtes 1884 af *O. C. Godskesen*, der sammen med Jens Riis, begge fra Mors, oprindelig havde drevet Købmandshandel i Nr. 2 i Adelgade. Godskesen solgte en Del af Ejendommen til Anlæg af Nordbanevej, og i Resten har nu *Cort Trap* sin Forretning med Vin, Kaffe, Støbegods m. m.

For 100 Aar siden var vistnok samtlige Købmandsforretninger i Skive „blandede“; de førte alle mulige Slags Varer. Ganske vist var der en Del Smaabutikker, hvori der kun havdes Smaakramvarer, Traad, Bændler, Naale, Hægter osv. og en lille Smule Manufaktur, eller Luksusvarer og Legetøj m. m. (Galanteributikker). Men Følgen af denne stærke Sammenblanding af Varer var, at ingen i nogen Branche kunde have et større Udvalg. Det stod i den Henseende saa smaat til, at Severine Meldgaard, senere Købmand H. B. Klochs Hustru, i Aaret 1840, da hun skulde konfirmeres, ikke i Skive kunde købe Tøj til en standsmæssig Kjole. Men netop samme Aar kom



vist den første Manufakturhandel, idet Købmand *Carl Hansen* købte Ejendommen paa Hjørnet af Adelgade og Vestergade og der aabnede en Forretning, som foruden Manufaktur dog vist ogsaa omfattede andre Varer. Han efterfulgtes 1841 af *C. J. Skovgaard*, og denne igen 1866 af *Joh. Henrichsen*, der 1911 afløstes af sin Søn *Aage Henrichsen*. Denne solgte 1919 Ejendommen og Forretningen til Købmand *J. Suurballe*, som nu driver Forretningen der i Kompagni med *Chr. Mortensen*.

I Vestergade var Købmand Diderik Svindts Gaard efter hans

Død bleven solgt til Guldsmed *F. A. Harder* og var for en Tid gaaet ud af Sagaen som Købmandsgaard. Men 1836 solgte Harder den vestligste Halvdel af Gaarden til *Laurits Damgaard*, som her i Løbet af kort Tid fik en meget stor Forretning. Efter hvad der fra misfornøjede Konkurrenter ymtes, skulde hans store Fremgang skyldes den Omstændighed, at han nøjedes med en meget ringe Avance. Forretningen gik i mange Aar, om stadig med lige godt Resultat kan ikke ses. 1852 solgte Guldsmed Harder den anden (østlige) Halvdel af Gaarden til *Anders Jensen* fra Randers, der begyndte en Købmandsforretning her, som han



Hjørnet af Adelgade og Vestergade. Ældre Billede.  
(Bygningen har nu 3 Etager.)

drev i 16 Aar. Han solgte den da til *Niels Sund* og *F. A. Harder*, som havde den sammen i nogle Aar, hvorefter Sund traadte ud og drog til Hjørring. Harder drev derefter Forretningen som Eneindehaver (til 1904), da han solgte den til *Andreas Andersen* (fra Mors), der har ført den frem til at være en af Byens allerstørste. *F. A. Harder* døde 1908; han begyndte sammen med Købmand *F. Kielgast* den Kulhandel, som senere blev til Aktieselskabet „Skive Kulkompagni“, og anlagde sammen med Broderen *P. M. Harder* Teglværket Syd for Byen, som bærer deres Navn.

Vestergade Nr. 7 var i Slutningen af det 18. Aarhundrede i mange Aar Farvergaard, hvor Byens privilegerede Farver drev sit Haandværk. Men det maa ikke have været noget særlig indbrin-

gende Privilegium; for to Indehavere efter hinanden, *Nicolaj Spentrup* og *Boje Fejlberg*, gik fallit. Saa købtes Gaarden 1792 af Toldkontrollør *Renner* og senere af hans Efterfølger i Embedet, Krigsraad *Theil*, de to Herrer, der paa den foran (Side 413) omtalte Maade holdt deres Haand over Brændevinsproduktionen i Salling. 1836 solgte *Theil* Gaarden til Købmand *P. Lund*. Handelen omfattede ogsaa en paa den modsatte Side af Gaden liggende Plads (hvor nu Nr. 6 og 8 ligger), der af *Lund* anvendtes som Tømmerplads. *P. Lund* havde kun Ejendommen i 6 Aar, idet han 1844 solgte den til *Jens Sørensen*, som efterhaanden fik Forretningen til at blomstre stærkt op. Han grundlagde i 1852 i Gaarden en Tobaksfabrik og byggede Gaarden op, baade Forhuset til Gaden (i een Etage) og et Par store Pakhuse inde i Gaarden (to Etager). Efter *Jens Sørensen*'s Død 1867 overtoges Købmandsforretningen af *Jens Lund* og *H. N. Jørgensen*, mens Tobaksfabrikken overtoges af *Julius Henckel*, der 1876 ogsaa blev Ejer af Gaarden. Efter *J. Henckel*'s Død 1901 fulgte Sønnen *William Henckel* som Indehaver af Tobaksfabrikken.

Købmandshandelen drevs i en Aarrække af de to Kompagnoner, men senere traadte *Jørgensen* ud og blev Bestyrer af „Skive Smørhandel“, et Aktieselskab, som en Del Købmænd havde dannet, fordi det efterhaanden var bleven lidt vanskeligt for den enkelte at modtage, lagre og behandle de stigende Smørmængder, som kom ind fra Landet, og navnlig var det ogsaa vanskeligt for den enkelte at gennemføre en Kvalitetsbetaling for det tilførte Smør, hvis Godhed var højst forskellig. Smørhandelen fik Lokaler i Kælderen under *P. G. Holms* Ejendom paa Torvet; men gik i øvrigt ikke i ret mange Aar. Efter *Jørgensen*'s Udtræden fortsatte *Jens Lund* som Endeindehaver af Købmandsforretningen. Hans Efterfølger blev *Joh. Rilbahl* (1883) og derefter *P. M. Himmelstrup* (1892).

Den unge *Frederik Friis*, som 1834 havde købt *C. W. Rings* Gaard og Forretning Adelgade 14, drev en Tid samme blandede Købmandshandel som Forgængereren. Tiden var imidlertid nu inde til at specialisere sig, og *Friis* fulgte den Bevægelse, som allerede var begyndt, idet han opgav Kolonial- og Kornhandelen, som han 1851 overlod til *Peter Brix*, medens han selv beholdt Isenkramhandelen. *Friis* havde i øvrigt Jern nok i Ilden foruden. Han var meget initiativrig og foretagsom og har paa mange Maader haft stor Indflydelse paa Byens Udvikling. Faa af Byens Borgere har f. Eks. været Ejer af saa mange af Byens Ejendomme og Grunde som han, og ejede han en Tid en Ejendom, blev der gerne foretaget noget ved den, maaske helt af ny opbygget eller ombygget eller udstykket og

atter solgt. Han har saaledes bygget Gaarden Tinggade Nr. 8—10; han lavede om paa de gamle kgl. Kornmagasiner, og Pakhuset paa Hjørnet af Tinggade og Adelgade blev lavet om til Beboelse. Endelig var han efterhaanden bleven Ejer af saa godt som hele Bymandstoft, og hans Initiativ skyldes det, at der derover blev anlagt en ny Gade, hvortil han afstod den meste Jord. Gaden fik Navn efter Frederik d. VII; men en meget almindelig Forestilling var det hos den jævne Befolkning i lange Tider efter, at den havde faaet Navn efter Frederik Friis. I den nyanlagte Gade fremhjælp han Byggeriet paa forskellig



Fr. Friis (1810—1872).

Vis og anlagde selv et Jernstøberi der. Af Bymandstoft solgte han til Byen et stort Stykke til en ny Markedsplads. Han havde et ret stort Landbrug, og hans store Lade paa Toften vil endnu kunne huskes af mange gamle Folk som en af de sidste Bygninger med Straatag i Byens umiddelbare Nærhed. Fr. Friis var svensk-norsk Vicekonsul; han døde 1872.

*P. Brix* drev sin Forretning i Adelgade i Konsul Friises Ejendom til 1868, da han overdrog den til *Poul Hestbech*. Han havde i 1864 købt Ejendommen Nr. 9 i Vestergade; han byggede der det kendte Forhus med de rundbuede Vin-

duer, flyttede derop og boede der til sin Død 1887. Han var vist i sin Tid den af Byens Købmænd, der drev den største Kornforretning. 1889 blev *Carl Julius Schou* Ejer af Gaarden i Vestergade.

*P. Hestbech* (se Billedet Side 407) havde sin Forretning i Adelgade indtil 1878, da han flyttede den op i Vestergade i Købmand *H. B. Klochs*\*) Gaard. Den omfattede baade en Detail- og en en gros Afdeling. 1899 afstod han begge, en gros Afdelingen til *Michael Nielsen* og Detailhandelen til *H. S. Friis*, der 1913 afløstes af *C. Bohn Andreassen*. *Michael Nielsen* afstod i 1908 sin Forretning til Firmaet *Fr. Th. Adolphs Enke* i København og blev Direktør

\*) *H. B. Kloch* (se Billedet Side 387) havde 1864 afløst Kæmner *L. H. Schjørring* som Købmand i Gaarden Vestergade 10.

i dette Aktieselskab; men 1917 overtog han atter Forretningen for egen Regning.

Da P. Hestbed i 1878 flyttede sin Forretning fra Konsul Friises Gaard i Adelgade, optoges den ledige Plads der af *J. Jensen* og *John Louens*. Louens traadte efter faa Aars Forløb ud, og *J. Jensen* efterfulgtes 1889 af *Peter Nielsen* (til 1891), *Berthol Ludvigsen*, 1891—92, *Valdemar Tørsleff*, 1892—97, *C. Thaarup*, 1897—99, og *Johs. Schwartz*.

P. Hestbed døde 1913. Forinden havde han testamenteret en Gave paa 5000 Kr. til „Skive Købmænds Hjælpekasse“. Da den nye Kirke blev bygget, skænkede han den et Orgel.

Gaarden Nørregade Nr. 1 havde i sin Tid i flere Slægtled været Hesselbergernes Købmandsgaard. Men siden „Madam Brøndum“, født Hesselberg (se S. 401), var død 1766, havde der i ca. 80 Aar ikke været drevet Forretning der. I 1844 købte imidlertid *M. P. Kjersgaard* Gaarden og begyndte der en Købmandsforretning, men solgte allerede 1853 baade den og Gaarden til to unge Mænd, *N. E. Haunstrup* og *Th. Alstrup*. Sidstnævnte (se Billedet Side 400) var en Søstersøn af A. Essemann og var, da hans Moder døde, mens han kun var et lille Barn, kommen til Onkelen og havde der faaet sit Hjem. Allerede 1856 solgte Haunstrup sin Halvpart af Gaard og Forretning til Alstrup, og denne solgte straks det hele til *M. D. Bering*, Søn af Kammerraad F. W. Bering til Kjersholm, der havde faaet sin Uddannelse til Handelen i Randers. Th. Alstrup maatte dog nogle Aar efter atter overtage Gaard og Forretning, som han, da han 1871 blev Kæmner, bortforpagtede til *Andreas Sørensen*. Denne købte 1886 Gaarden af Alstrup, 1907 overdrog A. Sørensen Forretningen til *Benny Smith*, der havde den til 1914, hvorefter den gik over til A. Sørensens Søn, *Viktor Sørensen*. Senere har Indehaverne været *Chr. Geertsen* (1915—24), *Th. Grønning* og nu *Chr. Richardt*.

Th. Alstrup, der 1881 blev Direktør i Salling Bank, drev stadig, efter at han havde bortforpagtet sin Købmandsforretning, en betydelig Kommissionsforretning med Korn, Foderstoffer, Frø m. m. Fra 1886 til 1891 handlede han i Kompagni med Fr. Kielgast. Han havde efterhaanden en betydelig Mængde offentlige Hverv, som han røgtede med Iver og Interesse. 1892 blev han udnævnt til Kancelliraad. Han døde 1912.

*F. J. C. Kielgast*, Søn af en tysk Glaspuster, som en Tid opholdt sig her i Landet, var oprindelig bestemt til samme Haandværk som Faderen. Men den unge Kielgast forlod Glaspusteriet og fik Ansættelse paa Dampskibsekspeditionens Kontor i Aalborg

og kom derfra som Selskabets Ekspeditør til Skive 1861. Samtidig tog han Borgerskab som Købmand og drev en Kommissionsforretning, der med Tiden blev ret omfattende. I nogle Aar drev han den som ovenfor omtalt i Kompagni med Th. Alstrup, men fra 1891 atter for egen Regning. 1907 optog han sin Søn *Knuð Kielgast* i Forretningen, og 1919 blev denne Eneindehaver, men døde 1925.

En af de ikke faa nye Forretninger, som grundlagdes i 1850'erne, dreves i over 20 Aar af Grundlæggeren selv, men fortsattes ikke senere. Det var *H. Calundanns* Manufakturhandel paa Hjørnet af Adelgade og Slotsgade (1858—1881). Da Calundann opgav Forretningen, solgtes Ejendommen, som tilhørte forlængst afdøde Distriktslæge Lumholdts Arvinger, til Kreaturhandler J. Chr. Rosleff, og Lokalerne toges i Brug til Beværtning.



F. Kielgast, f. 1838.

Paa Hjørnet af Adelgade og Tinggade nedlagdes til Gengæld en Beværtning, og her grundlagde *John Petersen* en ny Manufakturhandel. Han lod Ejendommen til Dels ombygge og lavede Kælder under hele Gaarden, noget, man hidtil ikke havde set i Skive. Han efterfulgtes af *Fridberg-Nielsen*, og denne senere af *Jean Sachs*, der 1903 afstod Forretningen til *J. Suurballe* i Kompagni med

P. Odgaard, Tastumgaard. Efter P. Odgaards Død 1910 overtog J. Suurballe alene Forretningen under Firma „Suurballe & Co.“ 1914 ombyggedes Ejendommen, og 1918 udvidedes den med Naboejendommen i Tinggade. 1919 købte J. Suurballe dertil Aage Henriksens Forretning og Ejendom paa Hjørnet af Adelgade og Vestergade og er siden Parthaver i den der drevne Forretning.

*Jens Buemann*, der 1876, kun 25 Aar gammel, havde overtaget Marie Hestbechs Manufakturforretning paa Hjørnet af Nørregade og Østergade, flyttede 1882 denne over paa det modsatte Hjørne i C. Olesens Ejendom og oprettede tillige en en gros Afdeling. 1912 flyttede han atter, denne Gang til Adelgade 6, hvor Forretningen endnu er. Han døde 1913. Hans Svigersøn *Holger Worm* og

Sønnen *Aage Buemann* er nu Forretningens Indehavere. — Jens Buemann og Broderen Tømmerhandler Ludvig A. Buemann var Sønner af Skrædermester H. Buemann, der 1845 ægtede Sadelmager C. Chr. Albums\*) Datter Christine og blev Ejer af Svigerfaderens Ejendom Adelgade Nr. 18.

I Vestergade 3 grundlagde *Chr. Johnsen* 1857 en blandet Forretning (Kolonial, Isenkram m. m.), som senere overtoges af Brødrene *Rybner Petersen*, der ogsaa tillige drev Boghandel. 1869 overtoges Forretningen af *Henrik Kloch*. Kolonialforretningen skiltes ud og flyttedes 1875 til Adelgade 16, hvor den dreves af *I. Lorentzen*. Senere Indehavere var *Hans Th. Kloch*, fra 1885, *Karl Rajser*, fra 1905, *E. Ringmacher*, fra 1915. Nu har *G. Himmelstrup* Forretningen.

Til de i Treserne grundlagte Forretninger hører *L. N. Boserup* og *P. M. Harðers* Manufakturhandel i Konditor Harders Ejendom i Adelgade (nu Gregershus). Begge var de Guldsmedesønner fra Byen og arbejdede i en Aarrække godt sammen. 1881 traadte Boserup ud, fik sin egen Forretning i sin Moders, Enkefru Boserups, Gaard, Nr. 12 i Adelgade, som han senere overtog. Han købte tillige 1883 en Part af Gaarden tilbage, som tidligere af hans Fader var bleven solgt til Bager Borreschmidt (1851), og hvor Købmand *Chr. Borreschmidt* en Tid havde drevet en lille Købmandsforretning som en Slags Fortsættelse af Jens Thiørrings gamle Købmandshandel. (Se foran S. 407.) Efter Boserup overtog *Hans Ludvigsen* Aar 1900 Forretningen, der nu indehaves af *J. R. Cleemann* i Kompagni med Ludvigsen.

*P. M. Harðer* fortsatte efter Boserups Fratræden den gamle Forretning alene. Han købte 1886 en Del af den gamle Præstegaard og lod her opføre den Bygning, hvori Forretningen senere førtes og endnu er til Huse. Efter *P. M. Harders* Død 1902 gik den over til hans Søn *Jørgen W. Harðer*. 1913 overtog *Emil Tønder* Forretningen og efter ham *Chr. Iversen* (1919).

I 1884 begyndte *Jens H. Christensen*, der i flere Aar havde været Kommis hos Boserup & Harder, en Manufakturhandel i Adelgade 2. Han drev Forretningen til 1915, da den overtoges af *Carl C. Bach*, som flyttede den til Østertov. Jens Christensen var, forinden han afstod Forretningen, bleven Meddirektør i Skive Sparekasse.

I Nørregade, hvor i gamle Dage Forretningslivets Tyngdepunkt havde ligget, findes der nu ogsaa store Manufakturforretninger som

\*) Navnet Album er, saa vidt det kan skønnes, en Oversættelse til Latin af Slægtsnavnet *Hvið*. Hvidslægten havde langt tilbage mange Medlemmer i Skive og Omegn. (Se ogsaa Læderhandler Thomsen, Side 427).



*Bernhard Foghs* „Varehuset“, grundlagt 1910, Brugsforeningernes Fælleslager, oprettet 1919, og *B. Gantriis'* Forretning 1925.

Nye Isenkramforretninger opstod snart ved Siden af de ældre. I Frederiksgade var det af Fr. Friis oprettede Jernstøberi gaaet over til Nykøbingfirmaet N. A. Christensen. Selve Støberiet nedlagdes, men der oprettedes et Lager og Udsalg af Morsø Støbegods, og hertil føjedes snart almindelig Isenkram. *Th. Brandt* overtog denne Forretning. Efter ham fulgte *Casper Christensen* og senere *K. Saustrup Christensen*.

Ligesaa grundlagdes i Nørregade Nr. 1 i 1883 af *G. Fraas* en Isenkramforretning, som 1892 gik over til *Georg Nielsen* og 1907 til *P. Winther*, der siden 1903 havde været Georg Nielsens Kompagnon.

Efterhaanden som Byen udvidede sig, maatte der opstaa Forretninger uden for de ældre. En saadan, som har vokset sig stor, er den Forretning, som 1885 grundlagdes paa Østertorv af *A. Flarup*, samtidig med at Gaarden, hvori den oprettedes, blev indlemmet under Byen. Flarups Efterfølger var *Aug. Hansen*, og efter ham kom den nuværende Indehaver, *J. Chr. Stilling*. Og endnu længere ude, Braarupgade 14, er en lignende Forretning skudt stærkt i Vejret. Den indehaves af *Maads Jacobsen*.

I Byens yderste vestlige Del er der paa Hjørnet af Frederiksgade og Asylgade vokset en stor Forretning op, som ligner de to foregaaende. Den indehaves af *P. C. Jensen*. Dens tidligere Indehavere var *A. C. Ditlevsen* (nu i Nibe), *Flensted Andersen* og *Mehlsen Jensen*.

I Halvfjerdserne opstod i de fleste Byer en særlig Slags Specialforretninger, de saakaldte *Materialhandeler*. Det var en Slags finere Kolonialforretninger, som foruden almindelige Kolonialvarer tillige førte forskellige Kemikalier og andre Varer, som man tidligere sædvanlig maatte købe hos Apotekerne. Indehaverne af disse nye Forretninger var meget ofte pharmaceutiske Kandidater. I Skive grundlagdes en saadan Forretning af *A. Bolvig* paa Hjørnet af Adelgade og Frederiksgade. Dens nuværende Indehaver er *Ole Haslund*.

En anden Vareart, som ogsaa blev specialiseret ud, var *Trikotagen*. Den har sin egen Historie, idet den her i Jylland — og for Resten ogsaa paa Øerne — oftest har sit Udspring fra „Bindeindustrien“ i Hammerum Herred og fra denne Egns Privilegium paa Forhandling af de hjemmestrikkede Varer hvor som helst i Landet. Saa længe Varerne kun fremstilledes ved Hjælp af Strikkepindene, var Produktionen dog ikke større, end at den som Regel let kunde

afsættes af de omvandrede „Uldkræmmere“. Men da Strikkesmaskinen vandt Indpas, og der ved Hjælp af den kunde organiseres en Masseproduktion rundt om i Hjemmene, blev det muligt paa dette Grundlag at oparbejde store Forretninger, der ledede saavel Fremstillingen som Afsætningen. En saadan Forretning grundlagdes i Skive i Begyndelsen af Firserne af *Gregers Hansen*, der var fra Vejleegnen. Han købte Konditor Harders Gaard i Adelgade, og efter at han i nogle Aar havde drevet sin Forretning i de af „Boserup og Harder“ tidligere benyttede Lokaler, byggede han paa Gaardens Plads *Gregershus*. Selv flyttede han 1911 som Direktør til „Dollerup Møllens Fabrikker“ ved Viborg, og hans Forretning i Skive overtoges af *Johan Jepsen*.

Endelig skal det nævnes, at Forhandlingen af enkelte Fabrikata, der tidligere udelukkende fremstilledes af Haandværket, men nu er Genstand for en ren fabrikmæssig Masseproduktion, er rykket frem til at blive en indbringende Forretningsvirksomhed. Eksempelvis nævnes her Forhandlingen af *Skotøj*, der i Forretninger som *Alfred Sørensens* „Skotøjsbørs“ i Nørregade eller i *S. S. Juuls* Forretning i den gamle Skole i Østergade har naaet et ikke ringe Omfang.

Ogsaa *Handelen med Læder* er blevet tilstrækkelig omfangsrig til i Skive at bære et Par Specialforretninger. For et Par Menneskealdre siden dreves den her kun som almindeligt Haandværksudsalg fornemmelig af Garverslægten *Thomsen* i Nørregade, der i det mindste i fire Slægtled har drevet Forretningen paa samme Sted (Nr. 17). 1884 og 1890 købte *Th. Thomsen* de umiddelbart Nord derfor liggende Ejendomme (den gamle Hestbedske Gaard), hvorigennem Thomsensgade saa blev anlagt. Garveriet nedlagdes. Den nuværende Besidder, *L. Thomsen*, overtog Forretningen 1909 og byggede 1923 den smukke Bygning, hvori den nu er.

En anden Læderhandel drives af *P. Jespersen*, der nu har Butik i „Royal“s Ejendom. Jespersen købte 1891 Forretningen af *Chr. Brøndum*.

Den rivende Udvikling af Biltrafikken har ogsaa formaaet at bære Forretningsvirksomheder frem, der udelukkende er baseret paa dette Befordringsmiddel.

*Boghandelen* er først sent bleven af et saadant Omfang, at den kunde bære en selvstændig Forretning i en lille By som Skive. Bortset fra, at Katekismuser, Salmebøger, enkelte Opbyggelses-skrifter, Regnebøger og nogle faa andre Skolebøger i Regeln var at faa i de almindelige blandede Købmandsforretninger, var Boghandelen langt ned i Tiden i Hænderne paa de saakaldte Bogførere, der indfandt sig ved Markeder og andre Lejligheder, hvor der var

Udsigt til Afsætning. Naar den første egentlige Boghandel aabnedes i Skive, kan ikke oplyses; men allerede i 1860erne drev Frk. *Soetmann* Boghandel i Nr. 16 i Adelgade, der da tilhørte Postmester Holm. 1868 købte Frk. Soetmann selv Gaarden, der ved hendes Død 1872 — tilligemed Boghandelen — gik over til *Hans Bech Soetmann*. Denne solgte imidlertid samme Aar det hele til *H. Rybner Petersen*, der en kort Tid havde haft en Boghandel i Vestergade Nr. 3. H. Rybner Petersen afløstes af sin Søn *Rybner Petersen junior*. Efter ham kom *O. Neumann* og derefter *Otto Friis*. 1886 grundlagdes *Emil Jungs* Boghandel (Adelgade Nr. 14) og 1908 *N. Rydøfts* (Nørregade Nr. 7). Endvidere driver *Lauritz Pedersen* (Østertorv) nogen Boghandel. Ogsaa Byens Bogbindere handler med Bøger.

En Forretningsvirksomhed, der oprindelig dreves af omtrent alle Byens Borgere i Forbindelse med Handel, Haandværk eller Avlsbrug, var Gæstgiveriet. Først for omtrent 100 Aar siden havde Forholdene udviklet sig saaledes, at det i Skive kunde drives som en Virksomhed for sig selv. Grundlæggeren af Byens første egentlige Gæstgivergaard (nu „Royal“) var Skrædermester *Jens Grønning* (se S. 410). Efter hans Død fortsatte hans Enke i nogle Aar, men solgte saa 1853 Gaard og Forretning til Grosserer *Joh. Borchsenius* i København, der forpagtede Virksomheden bort. Den første Forpagter hed *Fredriksen*, senere var det *A. Larsen*. 1873 købte Købmand *Grandjean* Gaarden, men solgte den atter 1875 til *Holger Glud*, som drev Forretningen til 1885, da han købte Ny Skivehus. Gaarden („Gluds Hotel“) solgte han samtidig til *H. N. Jørgensen* og *F. Kielgast*, idet dog Købmand *Th. Alstrup* snart efter overtog Jørgensens Halvpart. Kielgast og Alstrup solgte senere Hotellet til *G. Lindøtner*, der drev det til 1892, da han solgte det til *N. P. Jacobsen*. Efter Jacobsens Død solgte hans Enke det 1918 til et Aktieselskab, som omdannede det til Afholdshotel. Dets nuværende Bestyrer er *J. Jensen*.

Som det vil ses, er den stærke Specialisering et Hovedtræk i Handelslivets Udvikling i det sidst forløbne Hundrebaar; men den stigende Kultur har tillige omformet saa meget paa alle mulige Omraader, saa det nu er vanskeligt at forestille sig, under hvor primitive Forhold de Handlende i vore Bedsteforældres Tid ofte udøvede deres Virksomhed. Vel kendte man allerede for et Par Hundrede Aar siden en Butiksindretning med Disk og Reoler, med Hylder og Skuffer; men noget saadant fandtes kun i de største og fineste Forretninger, og selve Butikslokalerne var med Hensyn til Vinduer kun udstyret som et almindeligt Beboelsesrum. Om nogen Udstilling af

Varer var der ikke Tale, undtagen for saa vidt som man paa Markeds- og Torvedage undertiden slæbte en Del Varer ud paa Fortovet foran Huset, og var Vejret og Forholdene til det, foregik da Salget ofte herude. Ofte var man endog indrettet paa at sælge ud af Vinduerne eller af dertil indrettede Glugger, der lukkedes med Lemme, saaledes at naar man slog Lemmen ned, dannede den et Slags Bord uden for Gluggen. Den Handlende stod da indenfor og benyttede Lemmen som Disk, medens Kunden stod udenfor. Endnu i Mands Minde kunde gamle Folk berette om en kendt Købmand i Adelgade, at han havde haft sin Butik indrettet paa den Maade, og da han var uden Medhjælp i Forretningen, plejede han, naar han af en eller anden Grund maatte forlade denne, at skrive med Kridt paa Lemmen: Kommer om lidt! eller: Lukker op igen Klokken 5!

Den kendelige Fremgang, som fandt Sted for omkring 100 Aar siden, medførte blandt andet, at Byen igen 1841 fik sit eget Toldkontor. Det Personale, som kom til at virke der, mindes endnu af mange gamle Folk i Byen, om ikke for andet saa for dets ualmindelige Livskraft. Tolderne *Wammen, Roefod, Lund,*



B. E. Schreder (1824—1905).

*Løhøe* og *Lillienskjold* skal tilsammen, siges der, have levet i 400 Aar, og da de — som den Tids Skik var — blev ved at fungere op i deres høje Alderdom, kunde det paa et bestemt Tidspunkt med en vis Ret siges, at Skive havde et meget gammelt Toldvæsen. Efter Lillienskjold fulgte som Toldforvalter *L. M. Meyer*, derefter *E. F. J. Wrisberg* og *H. P. J. Rock*.

Med Hensyn til Pengeomsætningen fandt der i samme Tidsrum en betydelig Forskydning Sted. Handelskrediten søgtes oprindelig i Lübeck, Hamborg eller senere i enkelte Tilfælde i Amsterdam. Den enevældige Regering arbejdede med Held paa i saa Henseende at knytte Provinsbyerne til København. Men saa kom Handelskrisen

1816—20 med de store Handelshuses Fallitter, og Købmændene i de fleste jydsk Byer genoptog da den gamle Forbindelse med Hamborg. Men den stærke Udvikling medførte en Trang til at faa egne Pengeinstitutter, og under den rivende Fremgang efter Trearskrigen fik flere smaa Købstæder og deriblandt Skive, egne Banker og Sparekasser. Hertil bidrog vel ogsaa flere Steder Modvillien mod at staa i et vist økonomisk Afhængighedsforhold til det rent tyske Hamborg. Efter et Par Aars Forarbejde aabnedes 1. Januar 1858 *Skive Bank* og næsten samtidig *Skive Sparekasse*. Dette var for Byen og Omegnen et Fremskridt af uberegnelig Værdi, idet det muliggjorde en Frugtbargørelse af de mange smaa Summer, som tidligere havde maattet ligge døde i Strømpeskafterne paa Kistebunden. De gik nu efterhaanden — om end maaske lidt langsomt — ind i Omsætningen og øgede Pengerigeligheden, og Lejligheden til at faa dem forrentet øgede hos Smaafolk Lysten til og Glæden ved Opsparing.

Skive Bank fik 1858 fem Direktører: Købmand *Jens Sørensen*, 1858—67 (derefter kun fire), Proprietær *J. C. Spliid*, 1858—59, han efterfulgtes af Proprietær *A. Gjedde*, 1859—77, Prokurator *S. Munksgaard*, 1858—77 (derefter kun to Direktører), Købmand *P. Brix*, 1858—83, og Købmand *F. C. Behrens* (se Billedet Side 384), 1858—89. *B. E. Schrøder* (se Billedet Side 429), der havde været Bogholder i Banken siden 1858, kom efter Brix, han efterfulgtes 1888 af *V. Müller*, der siden da har været Direktør i Skive Bank. Behrens Efterfølgere er flere i Tal: *Henrik Thorup*,  $\frac{1}{7}$  1889— $\frac{22}{10}$  s. A., *N. L. Boserup*,  $\frac{1}{11}$  1889— $\frac{1}{7}$  1890, *Jens Petersen*, 1890—1904. Derefter blev *Fr. Petersen*, der siden 1889 havde været Bogholder i Banken, Direktør.

Sparekassen lededes i Begyndelsen af Bestyrelsen. *L. L. Erichsen* var dog den egentlige Leder. 1872 indtræder *P. G. Holm* i Bestyrelsen, og han og Erichsen fungerer (Holm vistnok først fra 1877) som Direktører til deres Død. Erichsen døde 1889, Holm 1915. Sidstnævnte efterfulgtes af *Jens Christensen*. Efter Erichsen kom *J. C. Kjærgaard*, der hidtil havde været Bogholder, til 1902, derefter *G. Lowsen* til 1912. Efter Lowsen fulgte den hidtilværende Bogholder, *G. Knudsen*, som døde samme Aar, og derefter *H. Siboni*. Fra 1889 har Borgmestrene Thiele, Holm og Hastrup og Dommer Lemming fungeret som kontrollerende Direktører.

Salling Bank (Frederiksgade Nr. 6) oprettedes 1876. 1918 blev den en Afdeling af Landmandsbanken, og antagelig inden Udgangen af 1926 vil den blive overtaget af det nystiftede Aktieselskab „Landbo-banken i Skive“. Administrerende Direktører: Exam. jur. *S. Sørensen* 1876—81, *Ths. Alstrup* 1881—1912, *Chr. Werner* 1912—23. Fra

1923: *L. P. Werner* og *Johs. Hansen*. *Jeppe Boel* og *Chr. Knudsen* har en Menneskealder været knyttet til Banken som Meddirektører, de afgik 1923.

Andelsbanken oprettede 1915 Kontor i Skive i Skive Banks tidligere Lokaler (Hjørnet af Østergade og Torvestræde, Olesens Karré). Under Likvidationen foregaar Afviklingen (siden 1. Decbr. 1925) gennem Salling Bank. Den sidste Bestyrer var *J. Christensen*.

— For Handelsstanden skulde Banken medføre en betydelig Lettelse i Pengeomsætningen. Denne hæmmedes imidlertid i de første Aar efter Skive Banks Oprettelse i høj Grad af en Pengekrise, der i sit Følge havde saa stærkt faldende Sædpriser, at der var ved at udvikle sig en veritabel Landbokrise. For enkelte af Byens Købmænd havde disse Forhold store Tab til Følge. Tingene trak sig dog ret snart til Rette, men kun saaledes, at det følgende Aarti var præget af en meget stor Forsigtighed, der næsten grænsede til Stagnation. Ejendommeligt er det at se, at en Autoritet fælder følgende Dom over den Maade, Krisen blev taget paa: „Landmændene lægger mere Ro og Besindighed



Skive Bank (1926). Hadrup fot.

for Dagen under de uheldige Konjunkturer, end Handelsstanden gjorde for et halvt Aar tilbage“, siger han; men er Dommen rigtig — og det er den maaske nok — saa er Forholdet tillige psykologisk forklarligt ud fra de forskellige Forudsætninger, hvorunder de to Stænder virker. — Igennem Treserne arbejder Handelsstanden sig stærkere, og Samfølelsen stiger. Der staar vigtige Spørgsmaal paa Dagsordenen: Jernbanen, Havnen m. m., og Fællesinteresserne virker mere samlende, af jo større Betydning de er. Efter Havnens Fuldførelse giver Ophævelsen af det gamle Kaagselskab Anledning til Stiftelsen af „*Skive Købmænds Hjælpekasse*“ 1870\*). 1874 ophæver

\*) Se N. P. Bjerregaard: *Skive Købmænds Hjælpekasse 1870—1920*.



5 af Byens Købmænd de af dem drevne Tømmerforretninger og danner i Stedet Aktieselskabet „*Skive Tømmerhandel*“\*). 1883, <sup>12/4</sup>, stiftedes „*Handelsforeningen*“ med 50 Medlemmer. Navnet ændredes senere til „*Handelsstandsforeningen*“, og Medlemsantallet er nu ca. 100.

Om de mange Spørgsmaal, hvis Løsning denne Forening i Tidens Løb har taget sig af, skal her nævnes, at et af de første var Spørgsmaalet om de unge Handelslærlinges teoretiske Uddannelse. I dette Øjemed oprettedes 1887 *Handelsskolen*, hvis Elevtal nu svinger omkring 90. Handelsmedhjælpereksamen bestaas aarlig af godt en Snes unge Mennesker af begge Køn. — Mange af de store Sager, som forhandlede i Byens Raad, har Foreningen paa Standens Vegne taget Stilling til, enten i positiv eller negativ Retning, og har derigennem øvet en ikke ringe Indflydelse paa Byens Udvikling.

Mens Handelsstandsforeningen samler alle Byens Handlende, omfatter en mere speciel Forening: *Skive Manufakturhandlerforening*, kun Handlende af en enkelt Branche og er Led i en landsomspændende Forening af Manufakturhandlere, der har sine særlige Formaal.

Industrien er Haandværkets Arvtager, men ingenlunde altid som dets ægtefødte Barn. Den kræver vel endnu — ogsaa ved Maskindrift — en Haandens Opøvelse og haandværksmæssig Indsigt, men ved Siden deraf fordrer den — om den skal trives — en mere købmandsmæssig Ledelse og Drift, end Haandværket tidligere behøvede. Derfor er det naturligt, at det ofte har været Folk af Handelsstanden, der har oprettet og ledet industrielle Virksomheder. Ogsaa i Skive har dette været Tilfældet, og derfor kan Handelsstandens Historie ikke sluttes, før ogsaa Industriens er skrevet til Ende.

Men hvorom alting er, en Købstads Trivsel og Tilstand afhænger af dens Borgeres Driftighed og Indsigt og af dens Forretningstilværelse. Som Skive blomstrende gaar ind i sit nye Hundredeaar, taler den selv til Pris for sine Borgere, og af den velfortjente Ros maa Byens Handelsstand indkassere sin gode Del.

*J. C. Hansen.*

---

\*) Direktør for „*Skive Tømmerhandel*“ er siden 1889 *Joh. Jacobsen*.

## HAANDVÆRK OG INDUSTRI

Haandværk er enhver Tilvirkning af Genstande til Familiens og Hjemmets Behov; i den Forstand er Haandværk lige saa gammelt som Kulturen i sin Begyndelse, men Springet til at tilvirke ud over eget Behov, altsaa for fremmede, kan ikke have været stort; vi finder Haandværk i den Betydning langt tilbage i Stenalderen.

Nu kan der af gode Grunde næppe have været drevet en haandværksmæssig Tilvirkning af Stenredskaber paa det Sted, hvor Skive nu ligger; dertil forekommer Raamaterialet, Flinten, for sparsomt der i Eggen; men lige saa nødvendige som Stenredskaberne var de brændte Lerkar, hvori man tilberedte eller opbevarede Maden. Stenalderfolket har fundet fortrinligt Ler til at danne Karrene af i Bakke-skrænterne ned mod Engene, og her opstod da en Industri ved Fremstilling af de efterspurgte Kar.

Den ældste Omtale af Skive Bys Erhvervsliv, vi kender, er vistnok de faa Ord, der findes herom i Resens „Atlas Danicus“ (1677), og de lyder i Oversættelse saaledes: Byens Erhverv er Landbrug og Handel med forskellige Ting. Blandt disse Ting har Lerkar af sort Farve gjort denne By bekendt og berømt. De kaldes snart „Skive Gryder“, snart „Jydepotter“, og de er lavede af en Art Lerdejg, der ved Brændingen ikke bliver rød, som Ler ellers, men sort.

Mærkværdig nok døde denne ældgamle Industri ud ret kort efter, at disse Ord var skrevet, og senere er endog Navne paa Lokalteter i Byen, hvortil „Gryderiet“ var knyttet, helt forsvundet. „Gryderboderne“, som en Del af Sønderbyen kaldtes, er helt forsvundet, og „Ildgravene“, der betegnede et Terræn Syd for Kirkegaarden, hvor Brændingen fandt Sted, blev fordrejet til „Ildergravene“ og er vel ogsaa i denne Form nu næsten ukendt.

En ny Kultur, nye Moder, nye Opfindelser skubber ældre Brugs-genstande saavel som Luksus- og Pynteartikler til Side, og de Haandværkere, der nærrede sig hæderligt og godt ved Tingenes Tilvirkning, gaar i Graven og Haandværket selv med dem. For kun lidt over 100 Aar siden kunde der leve 3—4 Hattemagere i Skive og klare sig godt alle sammen; for godt 50 Aar siden var der kun een, og han spillede fallit.

Den Beskyttelse og de Privilegier, som fra Middelalderen af skænkedes Købstædernes Borgere, havde til Hensigt at fremhjelpe lige saa vel Haandværket som Handelen, og forskellige Lovbestemmelser tager direkte Sigte paa Haandværkets Tarv. Men ikke desto mindre er det langt fra, at man tænker paa at stille Handelens og Haandværkets Udøvere paa lige Fod. Det er Handelens Mænd, der

faar Byens Styre i deres Hænder. Ingen Haandværker maa sidde i Raadet, medmindre han opgiver sit „Embede“ (☉: Haandværk).

I de større Byer slutter Haandværkerne sig sammen efter Fag og danner „Lav“, ofte stærke Organisationer, der formaar at holde en streng Justits inden for deres egne Rækker. De fastsætter Priser, bestemmer, hvor mange Mestre i Faget, der maa være i Byen, og fordeler til Dels Arbejdet mellem Mestrene; men Lavene faar efterhaanden Stemningen mod sig, og Regeringen, f. Eks. Chr. IV, prøver ved skrappe Lovbud at faa dem opløst, fordi de hindrer Haandvær-

kets Fremgang ved at kvæle den fri Konkurrence. Dette Forsøg fra Kongens Side paa at hindre de faglige Sammenslutninger mislykkedes dog, og Lavsvæsenet bestod faktisk, indtil Næringsloven af 1857 bragte det ud af Verden — for en Tid.

Men det var, som sagt, kun i de større Byer, at Lavsvæsenet kunde faa nogen Betydning. I Skive finder vi kun meget svage Spor deraf, og Borgmester Dorschæus erklærer 1735, at der overhovedet ikke findes noget Lav i Byen. Dette er nu for de fleste Fags Vedkommende heller ikke saa underligt, da Antallet af Mestre i de enkelte Fag er saare ringe. Der fandtes

dengang i Skive 1 Guldsmed, 3 andre Smede, 1 Bødker, 3 Snedkere, 1 Muremester, 1 Sadelmager, 9 Skomagere, 1 Handskemager, 3 Feldberedere, 5 Skrædere, 1 Rebslager og 1 Væver. Det vilde da højst have været Skræderne og Skomagernes, der kunde have dannet Lav; men om noget saadant er der altsaa ikke Tale.

35 Aar senere har vi en ny Fortegnelse over Byens Haandværkere; da er Skomagernes og Skrædernes Antal steget til 11 og 7 og Tømrernes og Snedkernes til 6, og saa finder vi endvidere, at der af nye Fag er tilkommet 1 Barber, 1 Farver, 3 Hattemagere og 1 Parykmager.

Vi savner i disse Fortegnelser baade Bryggere og Bagere, hvad der viser, at Brygning og Bagning endnu hørte til den almindelige Husholdning i hvert Hjem. Vi kan heller ikke af Fortegnelsen se,



Gl. Haandværk: Gadedør. (Nørregade Nr. 13.)  
(Hugo Matthiessen fot.)

at de fleste af disse Haandværkere tillige var Landbrugere. Flere af dem havde endog et temmelig stort Landbrug, holdt Heste og dyrkede selv deres Jord; andre havde kun een eller to Køer og et Par Grise.

Det fineste Haandværk var vel nok Farveriet, der var privilegeret. Fra 1756 laa Farveriet i Vestergade Nr. 7. Det ejedes af *Nicolaj Spentrup* og købtes efter dennes Død 1764 af *Boje Fejlberg*; men hverken Spentrup eller Fejlberg kunde klare sig ved Farveriet, og efter den sidstes Fallit synes en Farver i Viborg at have faaet sit Privilegium udvidet til ogsaa at omfatte Skive.

Et Haandværk, som derimod syntes at give sine Udøvere god Fortjeneste, var Garveriet. 1763 løste *Niels Olufsen Falkenberg*, født i København, Borgerskab i Skive som Feldbereder. Selv klarede han sig godt, og af hans Efterkommere naaede enkelte frem til meget stor Velstand. Gaarden paa Hjørnet af Vestergade og Søndergade tilhørte Falkenbergerne i flere Slægtled. Den omfattede da de nuværende Nr. 1, 3 og 5 i Vestergade og var altsaa en meget stor Ejendom. Slægten var en Tid meget talrig i Byen og talte blandt sine Medlemmer Haandværkere af forskellige Fag. En anden Feldberederslægt var

*Ramborg*, der var langt ældre i Byen end Falkenbergerne og tillige ret talrig. Enken efter en Ramborg stiftede et Familielegat, som endnu uddeles. (Se Side 315.) Saa var der Slægten *Essemann*, der boede i Vestergade (nu Nr. 6). Christian Essemann og Nicolaj Essemann, Fader og Søn, var begge Kobbersmede. Slægten *Schaltz* holdt sig mest til Skomagerprofessionen; men Schaltzerne hørte ikke desto mindre til Byens fine Haandværkere, der omgikkes Købmandsfamilierne, og hvis Sønner gik i Latinskole. Schaltz i Østergade havde en stor Gaard lige neden for „Postgaarden“ og havde ogsaa et betydeligt Landbrug. *Harderne* var Guldsmede, baade Jørgen



Gl. Haandværk:  
Dør (i Portrummet Adelgade Nr. 16).  
(Hugo Matthiessen fot.)

Pauli Harder og Frederik Adolph Harder, Fader og Søn; det samme var *Chr. Redelich Boserup*, hvis Slægt dog ikke var saa gammel i Byen som Hardernes.

Tømrere og Smede var oftest tilflyttede fra Landet; de var i Regelen Sønner af Selvejrbønder eller Møllere. Det sidste gjaldt baade *Jens Christensen Møller* fra Sønder Mølle i Sevel Sogn og *Jens Nielsen Møller* fra Krarup Mølle, begge to fremragende Tømrere og Snedkere. Selvejersøn var derimod Snedker *Peder Pedersen Kronborgøige* fra Vejrum Sogn ved Holstebro, Købmandsslægten Diges Stamfader. Af Smede kan nævnes *Bilgraverne* fra Balling Sogn, der havde en Ejendom nederst i Østergade paa Sydsiden (nu Hjørnet af Østergade og Brogaardsgade). Terrænet ud til Brogaardsgade, der først for forholdsvis faa Aar siden er bleven bebygget, hed tidligere *Smedebakken*. Hattemagerne, der var fine Folk og havde tilsvarende Navne: *Colb, Kølsen, Sneðsted* og *Rohde*, og Parykmageren *Brasch*, er ganske forsvundne og deres Slægter ogsaa. De to sidste Hattemagere: *Hestbech*, der blev Købmand i Nørregade, og *Borup*, der byggede Ejendommen paa Hjørnet af Asylgade og Møllegade (nu Snedker Klochs), huskes dog maaske endnu af meget gamle Folk. Farveriet, som saa daarligt kunde trives i Byen i Slutningen af det 18. Aarhundrede, lykkedes senere meget bedre, og det uden Privilegium. Det dreves fra omtrent 1820 af *J. C. Holm* i Vestergade, der tillige var Købmand, og af hans Efterfølger, *L. A. Schjørring*. Senere kom *P. Chr. Konrøp* i Adelgade (Sparekassens Gaard), *Søren Nielsen* paa Hjørnet af Vestergade og Søndergade og *Thorstonsons* nederst i Tinggade (nu Dahls). Thorstonsons Slægt var indvandret fra Norge; hans Fader var Bødker i Skive, men havde hentet sig en Hustru i sit Hjemland. Til de gamle Haandværkernavne i Byen hører ogsaa *Lendum* (Skomager), *Bønøing* (Murer), *Flinøt* (Bager), *Borreschmiøt* (Bager) og naturligvis endnu mange flere.

Som et Kuriosum, der viser os den almindelige Haandværkers Stilling inden for Rangforordningen for 100 Aar siden, kan anføres et Dokument, forfattet af Amtsprovst Bregendahl. Til Brug ved en Indberetning laver han en Fortegnelse over samtlige Borgere i Byen, ordnede efter Erhverv og — Dannelse! Til de dannede hører Embedsmændene og de fleste større Købmænd samt 6 (seks) Haandværkerfamilier. Til de mindre dannede hører Haandværkernes store Flertal og nogle Landbrugere. Resten udannede. Blandt de 6 dannede Haandværkerfamilier er Bager *Jahn*, der forsøgte at drive et finere Konditori med Beværtning i Nørregade (nu Nr. 18), vist overhovedet

det første Forsøg paa at drive Konditori i Skive; men Forretningen vilde ikke gaa, og Jahn gik fallit.

I øvrigt er Forholdene nu ved at ændre sig, og Haandværkerne rykker frem. Deltagelsen i Byens Styrelse ved „eligerede“ Mænd havde hidtil været overladt til Købmændene. Nu sætter Haandværkerne en af deres egne ind (Feldbereder Joh. Falkenberg), og snart tager de endnu en Plads. Da de eligerede afløses af en Borgerrepræsentation, vinder de endnu

længere frem i Indflydelse. Af deres Repræsentanter skal her kun nævnes et Par, Smed *P. Axelsen* i Vestergade (Nr. 12) og Skomager *C. Werner*, Slots-gade; den sidste var endog en Tid Borgerrepræsentationens Formand. I de politisk bevægede Tider sidst i Fyrreerne er Haandværkerne de ivrigste, og ved Valg og andre Lejligheder, hvor Bølgerne kan komme til at gaa højt, kan det knibe med at tøjle Lidenskaberne. Synskredsen er snæver, og over for det nye er de smaa Borgere utrygge, naar det truer med at gribe ind i og ændre deres vante Tilværelse. Næringsloven af 1857 hang længe som en uhyggelig sort Uvejrssky paa manges Himmel, og ikke saa faa var der, som aldrig fik Øjnene op for, at Skyen opløste sig i en grødefuld Regn, der gav Vækst ogsaa for deres Virke. — Men dog ramtes det gamle Haandværk haardt, men rigtignok fra en helt anden Kant og først adskillige Aar efter. Det var den udviklede Maskinteknik, de mange sindrige nye Arbejdsmaskiner, som efterhaanden naaede frem til at kunne fremstille alt muligt, der enten slog et Haandværk ud eller omdannede det til noget helt andet, end det før havde været. Nu var der maaske ikke længere Brug for et møjsommeligt indøvet Haandelag eller for en Færdighed, som det havde kostet Aars Arbejde at opnaa. Ganske vist kom der ogsaa Maskiner og Redskaber, som i høj Grad lettede Arbejdet selv for



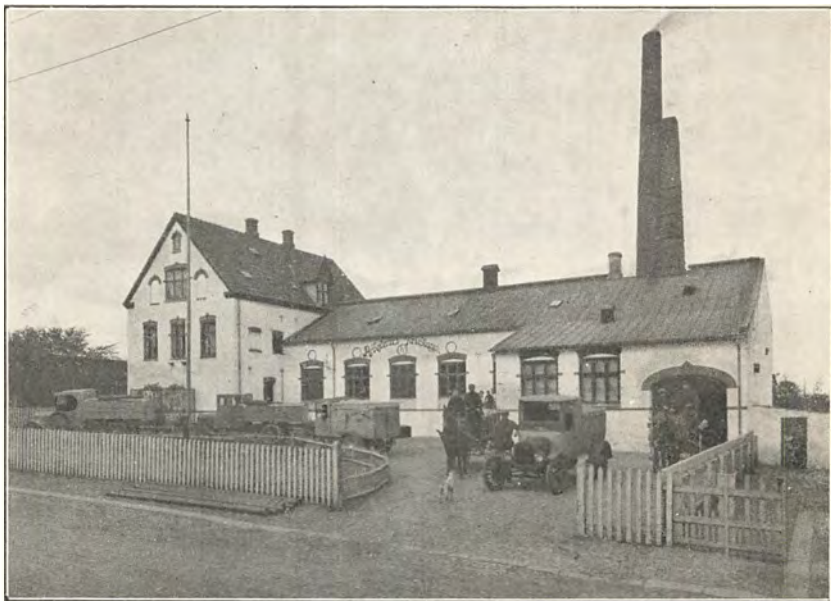
Smed P. Axelsen.  
(Fotografiet tilhører Skive Museum.)

den gamle Haandværk haardt, men rigtignok fra en helt anden Kant og først adskillige Aar efter. Det var den udviklede Maskinteknik, de mange sindrige nye Arbejdsmaskiner, som efterhaanden naaede frem til at kunne fremstille alt muligt, der enten slog et Haandværk ud eller omdannede det til noget helt andet, end det før havde været. Nu var der maaske ikke længere Brug for et møjsommeligt indøvet Haandelag eller for en Færdighed, som det havde kostet Aars Arbejde at opnaa. Ganske vist kom der ogsaa Maskiner og Redskaber, som i høj Grad lettede Arbejdet selv for



en virkelig Fagmand; men i mange Tilfælde kunde en Maskine, erhvervet for Penge, udrette mere og bedre Arbejde end den dygtigste Svend, og dette virkede nedslaaende paa mange. Men hvad der paa den Maade blev til Skade for enkelte, var dog til Gavn for den store Almenhed.

Haandværket blev til Industri, til Dels da, og i Stedet for mange smaa Værksteder kom faa store Fabrikker; men desuden opstod der en hel Del nye, industrielle Virksomheder, hvortil der ikke svarede noget Haandværk, altsaa noget helt nyt, f. Eks. Margarinefabrikker,



Arbejdernes Fællesbageri paa Godthaabsvej (1926).

Hdrup fot.

Mineralvandsfabrikker og lignende. Skive By har fulgt godt med i den Henseende. I de sidste 50 Aar er der med korte Mellemlum vokset nye Virksomheder frem, dels anlagt af Enkeltmand, dels af Aktieselskaber. Netop for 50 Aar siden begyndte Bryggeriet og Vandfabrikken „*Thoróahl*“ sin Virksomhed. 1881 grundlagde *Brødrene Johansen* et Jernstøberi paa Østerbro, der har udviklet sig til den store Maskinfabrik, der nu indehaves af *Siliam Bjerre*. En anden Fabrik fremstiller Tærskéværker; en Kaffemøllefabrik, „*Ideal*“, grundlagdes 1895, og endnu to Maskinfabrikker findes der i Byen. 1912 grundlagdes Margarinefabrikken „*Dania*“, Aktieselskab, men foruden den er der i Byen to andre Margarinefabrikker. 1898 grundlagde Fabrikant *A. Pedersen* sin Børstefabrik, der siden er

vokset frem til en omfangsrig Virksomhed. Fabrikant *Schades* Rullepapirfabrik, Aktieselskab, dannedes 1915. Sammes Papirposefabrik (grundlagt 1897 i Nykøbing) er ligeledes siden 1916 et Aktieselskab. Aktieselskabet „Skive Mølle“ dannedes 1920, og „Gammelgaards Dampmølle“ er ligeledes Aktieselskab siden 1921. I Byen findes endvidere 2 Tobaksfabrikker, 2 Trævarefabrikker, en Tagpapfabrik, en Lervarefabrik og umiddelbart udenfor 2 Teglværker og 3 Cementvarefabrikker, samt ved Havnen et Baadebyggeri. Dertil kommer de Virksomheder, Landmændenes Andelsforeninger har oprettet i Byen: et Mejeri (1893) og et Svineslagteri (1902), ligesom ogsaa Koopmanns Slagterier har en Filial her i Byen.

— — —

Mens alle disse Virksomheder er vokset frem dels ved Siden af og dels op over Haandværket, har dette stadig gaaet sin Gang og haft sine egne Maal, som nu ganske vist i mangt og meget er helt andre end i gamle Dage. Samling og Organisation har staaet paa Dagsordenen her som andre Steder. Den gamle „*Borger- og Haandværkerforening*“



Teknisk Skole (1926).  
(Hadrup fot.)

var i sin Tid vel mest en selskabelig Forening, men tog ogsaa alvorlige Spørgsmaal op til Behandling. Saa tidlig som i 1860erne fik den oprettet en Søndagsundervisning for Lærlingene, men da *Industriforeningen* stiftedes omkring 1870, overtog den Lærlingundervisningen og førte denne videre og videre frem saa godt det lod sig gøre med de Midler, der stod til dens Raadighed.

Et stort Fremskridt var det, da den i 1891 fik sit eget Skolehus, „Teknisk Skole“.

Skolen, hvis Elevtal i de senere Aar har ligget mellem 100 og 150, har for Tiden 13 Lærere: 8 Haandværkere og 5 Kommuelærere. Foruden almindennende Undervisning (Dansk, Regning, Skrivning og Foredrag), ydes der jo i særlig Grad faglig Under-

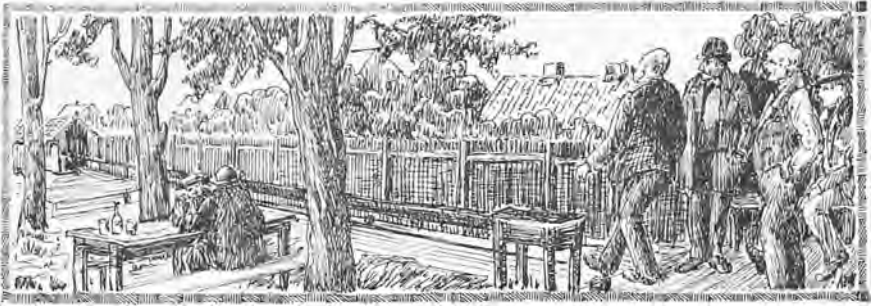
visning. Forberedende Tegning, Fagtegning og anden faglig Undervisning som Materiallære, Stillære samt Bogføring er obligatoriske Fag, medens Matematik, Fysik og Sprog er valgfri. Naar der er tilstrækkelig Tilslutning, afholdes i Januar og Februar Maaneder Dagskole for Malere (omtrentlig hvert andet Aar).

Teknisk Skole raader over en Del Legater, hvis Renter skal uddeles til dens flinke Elever. (Se under „Legater“ i Afd. V.)

Den samme Udvikling, som har ført til, at Maskinen er bleven Haandværket en god Hjælper, har ogsaa medført, at Kravene til den teoretiske Uddannelse er blevet større. Erfaringen har lært, at det er nødvendigt for den, der vil vinde med i Konkurrencen, at møde vel rustet i enhver Henseende, og Trangen til Fremdrift tvinger her som andetsteds Haandværkets og Industriens Mænd til at sætte sig stadig højere Maal.

*J. C. Hansen.*





## VIII.

# FORENINGSLIV OG FORLYSTELSER

Allerede i den tidlige Middelalder hører vi Tale om Sammenslutninger mellem Borgere i samme By, ja, ofte mellem Borgere i det ganske Land. Saadanne Sammenslutninger kaldtes Gilder.

I urolige Tider, hvor det kunde være saare vanskeligt for den enkelte Borger at beskytte sig og sine, i Tider, hvor man ikke kendte til Syge-, Brand- og Ulykkesforsikring m. m., fik disse Gilder en overordentlig stor Betydning. Vor Tids borgerlige Foreninger har vel ikke samme Formaal som Gilderne, men eet Lighedspunkt er der dog: deres Oprindelse gennem den samme Trang i Befolkningen til at løse Opgaver og drøfte Spørgsmaal, den enkelte ikke paa egen Haand kan klare.

Borgerne i vor Naboby, Viborg, sluttede sig i Middelalderen sammen om forskellige Gilder: St. Knuds, St. Kjelds, St. Birgittes o. a., og disse Foreninger bidrog i høj Grad til at styrke Borgernes Selvstændighedsfølelse. En Beretning fra 1581 meddeler, at det endnu dengang var almindeligt, at hver Mand i Viborg gik med en let Økse, hvis Skaft var saa langt, at det kunde bruges som Stok. — Borgere og Adelsmænd var paa den Tid altid bevæbnede og kunde naar som helst blive nødt til at tilkæmpe sig den Ret, Lovgivningsmagten mange Gange ikke kunde sikre dem. I saadanne Tilfælde gav det et godt Rygstød at vide Gildesbrødrene bag sig. Vi kender ikke lignende Beretninger fra Skive, men vi tør antage, at Borgerne her som i de øvrige af Landets Købstæder har værnet deres Interesser gennem Gilderne. En Levning af de gamle Gilder har vi endnu i *Fugleskydningsselskaberne*.

Foreningslivet blomstrede ret i det 18. Aarhundrede. Enevælden gav ikke Folket Del i Styrelsen, og Interessen for denne var derfor meget ringe. I Klubberne dyrkede man da først og fremmest Sel-

skabeligheden. Oplysningstiden bragte dog Forandring heri, idet Klubberne nu fik Betydning baade for den politiske og litterære Udvikling. Her som paa de fleste andre Omraader førte Hovedstaden an. Vi kender fra denne Tid den bekendte „*Drejers Klub*“, hvor Tidens Frihedstanker fandt et Arnested.

Med den vaagnende Interesse for det offentlige Liv fulgte hurtigt Enevoldsstyrets Frygt for, at denne Interesse skulde blive en Fare for Staten, og gennem strenge Love skrides der nu ind mod Bor-



Skive Fugleskydningsselskab 1900.

N. Nielsen fot.

gerne. Ved en Plakat af 20. Oktober 1819 paalægges der Klubberne en Afgift paa 2 Rdl. Sølv aarlig for hvert Medlem til Genopførelsen af Vor Frue Kirke i København\*). En saadan Bestemmelse maatte nødvendigvis virke hæmmende paa alt Foreningsliv.

Saa kom endelig Grundloven i 1849, og i dens § 92 (nu 85) stod, at „Borgerne have Ret til, uden foregaaende Tilladelse, at indgaa Foreninger i ethvert lovligt Øjemed“. Resultatet var, at der i de nærmest følgende Aar dannedes en Mængde Foreninger rundt om i vore Købstæder, og fra disse Aar stammer da ogsaa de ældste borgerlige Foreninger her i Skive.

\*) Afgiften af Klubberne i hele Danmark indbragte ca. 4000 Specier aarlig. (1 Specie = 2 Rdl. Sølv.)



### Klubben „Foreningen“

havde 1858 Lokale i Gæstgivergaarden, det senere Gluds Hotel, nu Royal. Overfor laa Sands Restauration, hvor senere A. P. Henriksen, populært kaldet Posthenriksen, havde Beværtning. I „Foreningen“s Klubsal var Byens Teater i mange, mange Aar, indtil „Den nye Borger- og Haandværkerforening“ fik sin egen Teaterbygning, der indviedes 1882.

„Foreningen“ var en eksklusiv Klub, og Medlemmerne Byens Honoratiores. Trods det herskede der dog en jævn og munter Tone ved Sammenkomsterne. I de Tider, hvor Samfærdselsmidlerne lod meget tilbage at ønske, og Samfærdselen derfor var ringe, og hvor Aviserne var faa og sjældne, drøftede man det offentlige Liv og „den store Verden derude“ i „Klubben“. Hyggeligt og rart var der inden Døre. Cigarer var endnu ikke rigtig paa Mode, men hver Mand havde sin Tobakspibe hængende i Lokalet og sin egen Tobaksskuffe, som han havde lejet paa sidste Generalforsamling. Og naar Piben var godt stoppet og tændt, Toddyen paa Bordet og Kortene kommet frem, ja, saa løstes Tungebaandene, og de gode Skiveborgere fik sig en hyggelig Passiar om den sidste Teateraften, hvor Mantzius havde gjort mægtig Lykke, eller om Klubsalen, hvis Renlighed — eller rettere Urenlighed — en Indsender i „Skive Avis“ stærkt havde kritiseret. Hyggelige Eftermiddage og Aftener med Kortspil, Avislæsning og Diskussion, det var Hverdagslivet i Klubben.

De store Festdage var Kongens Fødselsdag, Maskeballer, Oplæsning, Koncerter og Julefester. Især i Frederik den 7endes Tid var „Kongens Fødselsdag“ en stor Dag med Dinér og Festivetsbal.

Til Børne- og Juleballer kom der Musik fra Randers, Aarhus eller Viborg, men i 1881 flyttede Carl Møller hertil, og siden har Byen haft sit eget Orkester under forskellige Dirigenter.

I Tilknytning til „Foreningen“ var det saakaldte „Salonselskabet“. Det ejede en Danseestrate — Salonen — i Krabbesholm søndre Skov, og her holdtes der „Salonballer“. Foruden Medlemmerne af „Salonselskabet“ kunde kun fremmede og Medlemmer af „Foreningen“ faa Adgang. I de lune Sommeraftener gik Dansen her paa Estraden, og udenfor paa Grønsværet gik den ikke mindre livligt. Her dansede de unge, der ikke var og maaske ikke kunde blive Medlemmer, til Tonerne af den samme Musik. I Pavillonen „Enighedsværn“ var der Lejlighed til at nyde en Forfriskning efter Dansen, og her søgte da ogsaa mange Borgere hen efter den traditionelle Søndagstur i Skoven.

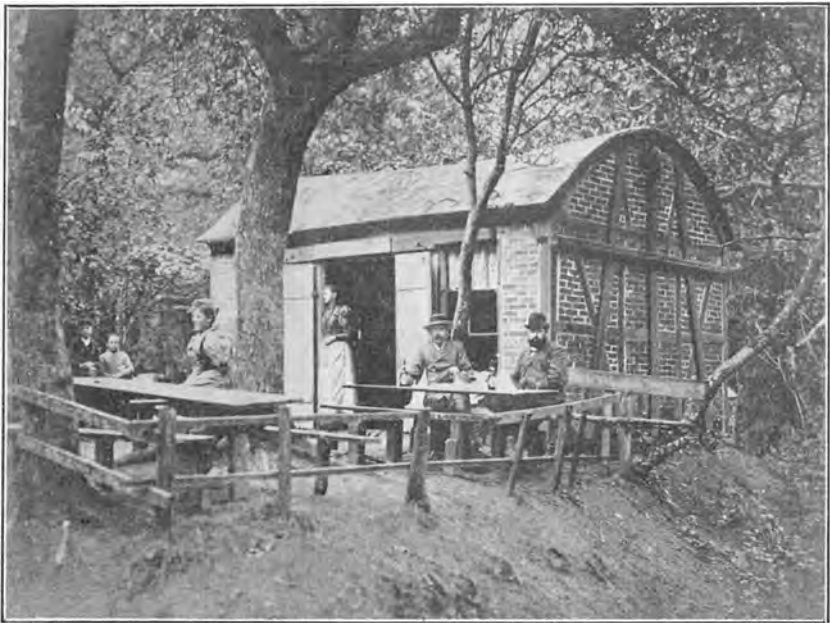
Megen Plads var der ikke i selve Pavillonen, og der opstod let Trængsel, naar Gæsterne krøb i Ly for en ordentlig Regnbyge. Men



i Almindelighed gik Folk kun i Skoven, naar der ikke var Udsigt til Regn, og saa anbragte man sig hellere hyggeligt ved Bordene paa Pladsen udenfor.

Her i „Enighedsværn“ var Konditor Harder Vært i mange Aar. Han efterfulgtes af nuværende Tobaksfabrikant Chr. Jespersen.

I 1883 stillede Skovbestyrelsen „Salonselskabet“ saadanne Betingelser, at det ikke mente at kunne opfylde dem, og „Foreningen“ overtog da Selskabets Interesser.



Enighedsværn.

*Gæstgivergaarden*, i hvis østlige Fløj „Foreningen“ havde Lokaler: Læse-, Spille- og Konversationsværelse, skiftede gentagne Gange Ejer. 1875 solgtes det af Kammerraad Grandjean til Holger Glud, Holstebro, for 50000 Kr. og kom til at hedde *Gluds Hotel*. Senere fik det sit nuværende Navn: *Royal*. (Se Billedet længere fremme.)

1880 blev Klubbens Teater udvidet. Trappen, der nu er fjærnet, førte op til „Klubben“ i Stueetagen og til Teatret paa 1. Sal. Det hjalp dog ikke meget med Udvidelsen. Brandfare og Mangler var der stadig, og snart begyndte „Foreningen“ at sygne hen for sidst i Halvfemserne at afgaa ved en blid og rolig Død, uden noget stort Tal af sørgende efterladte.

### *Borger- og Haandværkerforeningen.*

Havde Byens „finere“ Folk saaledes et Samlingssted i „Foreningen“, var det ikke mærkeligt, at ogsaa de mere „almindelige“ Borgere, af hvilke Haandværkerne var i afgjort Majoritet, følte Trang til at stifte en Forening, der kunde varetage deres faglige og selskabelige Interesser. Den 14. April 1857 afholdtes da efter forudgaaende Indbydelse i Viborgbladene\*) en Generalforsamling paa Raadhuset, og her vedtoges Love for „Haandværkerforeningen“.

Den første Bestyrelse kom til at bestaa af Murermester *Bønding*, Formand, Tømrermester *Jespersen*, Næstformand, Murermester *Kjærgaard*, Kasserer, Bødkermester *S. Jensen* og Slagtermester *R. Larsen*. Lokaler fik man i Gæstgivergaarden. For at blive Medlem krævedes Optagelse ved Ballotation samt at vedkommende var Haandværksmester.

Nu skulde da den unge Forening vise sin Levedygtighed. Opgaver var der nok af, og der toges straks kraftigt fat. Allerede den 21. Januar 1858 vedtages en Adresse til Provsten angaaende en Forbedring af *Skolevæsenet*. Men det bliver ikke ved det. Den 28. samme Maaned vedtages det at afholde Maskebal, hvori ogsaa Ikke-Medlemmer kan deltage. Politimesteren nægter imidlertid Andragendet, og Bestyrelsen henvender sig resolut til Amtet, faar Tilladelsen og afholder *Maskebal*. Der betales for Medlemmer: Herrer 4 Sk., Damer 2 Sk., for Ikke-Medlemmer: Herrer 6 Sk., Damer 4 Sk., — og Ballet gav et Overskud paa 20 Rigsdaler.

Det første *Julebal* i Foreningen afholdtes Julen 1858 paa Gæstgivergaarden. Der var gratis Adgang for Medlemmer, og Ikke-Medlemmer kunde deltage mod at betale 2 Mk. 8 Sk. Der deltog 34 Par, og Udgifterne beløb sig til i alt 15 Rigsdaler\*\*).

Hidtil var alt gaaet godt, men længe varede det ikke, før den unge Forening fik sine Børnesygdomme. Den 15. Februar 1859 modtog Bestyrelsen en Skrivelse fra 10 Medlemmer, der var utilfredse, bl. a. med Lokalerne. Det blev til en Generalforsamling den 21. Februar, og her førtes en meget livlig Forhandling om Lokalespørgsmaalet. Der ankes over, at der er utilstrækkelig Lys og Varme, og der forlanges mindst 1 Lys tændt, hvad enten der er Folk i Lokalerne eller ej. Men ikke nok med det. Der var mere Utilfredshed. Der klages over, at Bestyrelsen har overtraadt Lovene, at der har været Personer i Lokalerne, som ikke var Medlemmer, og at Bestyrelsen ved Ballotation har optaget Folk, som ikke har løst Borger-

\*) „Skive Avis“ begyndte først at udkomme 1858.

\*\*\*) 1924 kostede en Julefest i Borger- og Haandværkerforeningen med 625 Børn og 1200 voksne ca. 1400 Kr.

skab. Den kraftige Kritik fører til en Vedtagelse om, at det for Fremtiden ikke er tilstrækkelig Betingelse for Optagelse at have gjort Prøvestykke, der kræves tillige, at vedkommende har erhvervet sig Borgerskab. Efter denne Vedtagelse nedlægger Formanden sit Mandat.

I Maj 1860 arbejdes der sammen med Hobro, Viborg og Thisted paa at stifte et *Varelotteri* for de 4 Byer. En saadan Sammenlutning havde allerede da fundet Sted mellem Aalborg, Aarhus, Horsens og Randers, og i andre Egne af Landet fandtes lignende Varelotterier. I 1886 fandt endelig en Sammenlutning af alle Landets Varelotterier Sted og blev til „*Alm. dansk Vare- og Industtilotteri*“.

I 1862 forhandles der med Byfogden, Kancelliraad Smidth, om *Afholdelse af frivillige Svendepøver*, og i 1863 vedtages det paa en Generalforsamling, at Foreningen i Fremtiden ogsaa skal være en *Borgerforening*. Fra nu af optages Ikke-Haandværkere som Medlemmer.

I 1867 anskaffer Foreningen den Fane, der siden har været Samlingsmærket for Medlemmerne, og der tages samme Aar kraftigt fat paa at skabe et Grundfond til Opførelse af en Fribolig for Haandværkere og deres Enker. Der paalægges i den Anledning Medlemmerne et ekstra Kontingent paa 4 Sk. ugentlig. Foruden disse Bidrag indkom der ved Basarer til Fordel for Stiftelsen saa store Beløb, at der snart kunde tages fat paa Arbejdet, og i 1878 opførtes saa *Borger- og Haandværkerstiftelsen* i Frederiksgade<sup>\*)</sup>. Den staar den Dag i Dag som et smukt Vidnesbyrd om, hvad en Forening i de Tider formaaede at udrette.

1868 bemyndiges Bestyrelsen til at begynde en *Aftenundervisning for unge Lærlinge*. Paa et Møde den 15. Januar 1868 udarbejdes Planen for en saadan Aftenskole, Begyndelsen til en teknisk Skole i Skive. Der skal undervises 4 Timer ugentlig i Tegning, Skønskrivning, Regning, Retskrivning og Modersmaalets Sprog-lære. Lærernes Løn fastsættes til 32 Sk. pr. Undervisningstime, og der undervises hver Mandag og Torsdag Aften Kl. 7—9 i Friskolens Lokale i Skolebygningens underste Etage.

Samme Aar arbejdes der meget energisk, men forgæves, paa at starte en Brugsforening, og sammen med Ringkøbing Haandværkerforening indsender man et Andragende til Rigsdagen om at faa en Lov vedtaget, der ophæver Bestemmelsen om, at Byfogderne skal være *fødte Formænd for Byraadene*<sup>\*\*</sup>).

<sup>\*)</sup> Udvidet 1887.

<sup>\*\*</sup>) Som bekendt blev Skive den første By i Danmark, der fik en folkevalgt og hgl. udnævnt Borgmester (1914).

Men nu kommer der en Aarrække, hvor det gaar stærkt ned ad Bakke for Foreningen. 1874 melder en hel Del Medlemmer sig ud, og mange af disse gaar senere over i „Harmonien“, der stiftes 1875. I 1885 samles en Del af Byens Haandværkere og stifter en „*Haandværkerforening*“ til Varetagelse af Haandværkernes særlige Interesser, men de opdager dog snart, at mange Foreninger i samme By ikke gavner Borgernes Interesser, og allerede i Marts 1886 henvender de sig til Borger- og Haandværkerforeningen med Ønsket om en Sammenslutning. Den finder Sted, og det begynder saa smaat at gaa fremad for Foreningen. Saa toner nye Skyer frem i Horisonten. Da Stiftelsen i 1878 blev bygget, havde Foreningen sikret sig stor Indflydelse paa Stiftelsens Bestyrelses Sammensætning. Efter at en Sammenslutning med Haandværkerforeningen havde fundet Sted, og Lovene paa enkelte Punkter var bleven forandrede, meddeler Ministeriet i en Skrivelse Byraadet, at det anser det for rettest, at Byraadet sagsøger Borger- og Haandværkerforeningens Bestyrelse til at have Foreningens Medlemmer kendt uberettigede til at udøve den Stemmeret ved Valg af Medlemmer til Stiftelsens Bestyrelse, som ved Fundatsen af 11. Marts 1879, konfirmeret 7. Maj s. A., blev tillagt den daværende Borger- og Haandværkerforening.

Der føres nu en langvarig Proces. Underrettens Dom i 1890 gaar Foreningen imod, men ved Overretten vindes Sagen ved Dom af 25. Juli 1892.

Allerede før den Tid var dog Fremgangen godt begyndt. 1890 blev Bogtrykker *Mar. Jensen* Formand, og med ham begyndte det at lysne for Foreningen, som ikke siden har været udsat for lignende Rystelser.

*Lokalespørgsmaalet* er næsten et fast Punkt paa Generalforsamlingernes Dagsorden. Mangfoldige Steder i Byen har Foreningen efterhaanden haft Lokaler.

1879 bor Foreningen hos A. P. Henriksen\*), men samme Aar flyttes der til Maler Wischmanns Gaard i Frederiksgade hos Værts-husholder A. Pedersen. Ejendommen (Nr. 7), hvori bl. a. Odense Ægekspert nu har Lokaler, er senere blevet ombygget af Købmand Just. 1881 flytter man til nye Lokaler hos den gamle Vært, A. P. Henriksen. I den gamle Foreningsprotokol findes Kontrakten afskrevet, og der nævnes i den bl. a., at „Foreningen skal have et Lokale med Indgang fra Østergade og med Udgang til Gaarden og Adgang til Salen i den Bygning, der vender mod *Klubstræde*“. Af andre Steder, hvor Foreningen i Tidens Løb har haft Lokaler, kan vi f. Eks.

\*) Posthenriksen, se Side 443.

nævne: Gluds Hotel, Aggergaard (Børsen), Lynderup, „Phønix“ og „Royal“.

Efter 16 Aars Formandsvirksomhed trak Bogtrykker Mar. Jensen sig tilbage fra Hvervet (1906) og kunde da se tilbage paa en Række Aar, der begyndte med Splittelse og Uro, men endte med Fred og Fremgang. I 1907, da Foreningen fejrer 50 Aars Jubilæum, staar den som en stærk Organisation med 500 Medlemmer og som en levedygtig Forening, der virker til Gavn for By og Borgere.

Det var dog langt fra, at Foreningen nu hvilte ud efter Strabadserne. Ogsaa efter 1907 har den Gang paa Gang taget Del i Ar-



Torvegade. Til venstre Hotel Royal med den gamle Stentrappe.

bejdet for Haandværkernes og Borgernes Interesser. Af saadanne Arbejder kan vi nævne nogle faa Eksempler: Skive—Skjern-Banen, Vestsallingbanen, Forbedret Toggang paa Sallingbanen og Skive—Langaa Banen, Børns Arbejde uden for Skolen, Haandværkerdage og Udstillinger. I 1914 gjorde Foreningen et stort Arbejde for at faa de høje Mælkepriser nedsat. Et Arbejde, Foreningen har haft megen Glæde af, er den stadige Udvidelse af dens Bibliotek. Dette har i Øjeblikket den største Tilslutning, det nogensinde har haft.

Siden Mar. Jensens Tid har følgende været Formænd: Farver *Dahl*, Gasværksbestyrer *von Essen*, Kollektør *Nedergaard* og Slagter *Lund*. Den nuværende Formand er Gartner *Jørgensen*, Solvang.

I 1918 arbejdes der paa at købe Nordbanehotellet for at faa egen Ejendom, men denne Plan opgives snart igen, og Foreningen har nu Lokaler paa „Royal“.

Af Fremtidsopgaver er Dannelsen af et *Grundfond* til Oprettelse af en ny *Borger- og Haandværkerstiftelse* langt den vigtigste. Kan Foreningens Medlemmer nu vise en Offervilje og en Kærlighed til Sagen som de gamle i 1867, da følger de paa en køn og værdig Maade i Fædres Spor.

### *Den ny Borger- og Haandværkerforening.*

(Af C. Hendil.)

*Foreningens Tilblivelse.* „Den ny Borger- og Haandværkerforening“ — eller „Den ny“, som den i daglig Tale benævnes — er allerede oppe i Aarene, idet den stiftedes den 20. September 1881. Dens „Stamfader“ var en Klubafdeling under Industriforeningen. Denne Klub stiftedes den 28. August 1874 af en Række af Datidens kendte Borgere, der var utilfredse med Borger- og Haandværkerforeningen — „Den gamle“, som den kaldes.

I Klubbens Stiftelsesprotokol hedder det saaledes: „Paa Grund af de i Borger- og Haandværkerforeningen tilstedeværende Forhold er der fra flere Sider udtalt Beslutninger om Udmeldelser af denne Forening og Ønskeligheden af igen at kunne samles under Forhold, som man ikke maatte føle sig trykkede af“. Der gives ikke nogen nærmere Forklaring af, hvilke Forhold det var, man følte sig trykkede af; men den ny Klubs Formaal blev „at give Medlemmerne Lejlighed til at samles i et hyggeligt, daglig tilgængeligt og med Dagblade og Tidsskrifter forsynet Lokale, at udveksle Meninger og fatte Beslutninger, sigtende til Samfundets Vel, samt ved passende Forlystelser og Underholdninger bidrage til et selskabeligt Sammenhold“. Det var, som man ser, et indholdsrigt og godt Borgerprogram, man her havde opstillet.

Af nulevende Skiveborgere, der var blandt de utilfredse i „Den gamle“, findes Bødkermester *H. Kring*, der blev Medlem af Klubbens første Repræsentantskab. Det varede dog ikke længe, før Klubafdelingen under Industriforeningen helt blev udskilt som en selvstændig Forening. Forbindelsen hævedes under venskabelige Former paa en Generalforsamling den 18. Oktober 1875; her stiftedes den ny selvstændige Klub under Navnet „*Harmonien*“. Der lejedes Lokaler i Konditor P. Andersens Gaard (Nørregade Nr. 3). „*Harmonien*“s Formaaals-Paragraf forblev uforandret, som Klubafdelingens havde været, og „*Harmonien*“ blev hurtig en — efter Skive Forhold i Halvfjerdserne — virksom og betydende Forening, der optog mange forskelligartede Opgaver. Det fremgaar saaledes af Forhandlingsprotokollen, at man har taget Initiativet til en Fællesvirken med Bestyrelsen for Klubben „*Foreningen*“ og Borger- og Haandværkerforeningen i Anledning af et Byraadsvalg den 3. Januar 1876. Af de 5 Kandidater, man enedes om at bringe i Forslag, blev imidlertid kun de to valgt til Trods for, at man jo den Gang havde almindeligt



Flertalsvalg. Som Grunden til dette for de tre Foreninger mindre smigrende Resultat anføres „en meget ivrig Agitation, hvori de personlige Interesser spillede Hovedrollen“.

Blandt de i Lovene omtalte passende Forlystelser fandtes dengang, som de findes endnu: Baller, Karnevaler og Koncerter. Baltegnene kostede allerede i Halvfjerdserne 1 Kr. 50 Øre.

Havde man været til Bal i „Harmonien“ hele Natten, var det en yndet Skik ud paa Morgenstunden at gaa ind i Bageriet og spise 5 Øres Kager og varme Boller.

Til Pøsegilderne (à 1 Kr. 50 Øre pr. Kuvert) serveredes 3 Slags Pølser, fortæller gamle Medlemmer, nemlig: Sortpølse, Medisterpølse og Hvidpølse. Den sidste Slags var paa den Tid en meget yndet Spise, nu vist ret ukendt.

Om en „Harmoni“-Skovtur Søndag den 9. Juli 1876 berettes, at man kørte i Charabancs til Dølby Plantage, hvor der var Dans „til Musik af Viborg Brigademusici“. Man kørte til Dølby for 50 Øre, dansede til Kl. 2 Nat for 1 Kr. 25 Øre pr. Par og beværtedes med „holdt Bord“ med Øl og Snaps for 1 Kr. pr. Kuvert.

„Harmonien“ fik imidlertid heller ikke nogen lang Levetid. Den 26. Januar 1881 ødelagdes Klubbens Lokaler ved en Ildebrand, og man lejede indtil videre Lokaler hos Restauratør A. P. Henriksen. Spørgsmaalet om egen Bygning blev imidlertid rejst med stor Styrke, og det lykkedes i Løbet af kort Tid at tegne saa betydelig en Aktiekapital, at man i Foraaret 1881 kunde paabegynde Arbejdet med at rejse en Foreningsbygning, der stod færdig inden Aarets Udgang. Samtidig med, at dette Arbejde stod paa, vedtoges det paa en ekstraordinær Generalforsamling den 20. September at give „Harmonien“ Navneforandring uden egentlig Opløsning. „Harmonien“ blev da omdøbt til „Den ny Borger- og Haandværkerforening“ med 31 St. mod 8.

*Bygningens Historie.* Det nedsatte Byggeudvalg tegnede straks en Aktiekapital paa over 3000 Kr. Endvidere blev det vedtaget at henvende sig til „Den gamle Forening“ om Samvirken angaaende Opførelsen af en ny Bygning, men denne Henvendelse førte ikke til noget Resultat. Det lykkedes dog meget hurtigt at tegne den nødvendige Kapital, og den 11. Marts 81 købte Aktionærerne det Jordstykke, hvorpaa „Den ny“s Bygning nu ligger. Grunden tilhørte Jernstøber N. A. Christensen, Nykøbing, Mors, og maalte 7900 □ Al. Prisen var 1 Kr. pr. □ Al. Man godkendte de af daværende Murermester Jørgensen udarbejdede Tegninger til Bygningens Opførelse. Der blev købt Tømmermateriale, Tagsten, Tagpap og Cement for 4880 Kr. og 200000 Stk. helbrændte Mursten til en Pris af 25 Kr.

pr. Tusind. Tømrerarbejdet overdroges til Snedker W. Sørensen og Tømrer P. Hald for 1250 Kr., Snedkerarbejdet til W. Sørensen og N. Rogersen for 2300 Kr. Kalk kostede 2 Kr. 35 Øre pr. Td. Malerarbejdet androg 175 Kr., og saa maatte Malermesteren, J. Jacobsen, endda tage en Aktie i Bygningen som Betaling. Brolægningen kostede 1 Kr. 65 Øre pr. Favn. — Festsalens Indvielse fandt Sted ved en Højtidelighed Søndag den 1. Januar 1882. Heri deltog foruden nogle særlig indbudte ca. 250 Damer og Herrer.

Om denne Festlighed, der efter alt at dømme har været en stor Begivenhed for Skive By, skrev „Skive Avis“ bl. a.:

„ . . . . Salen, der er malet og smukt decoreret af Maler Jacobsen, tager sig anseelig ud og gjør et venligt og hyggeligt Indtryk paa Beskueren.

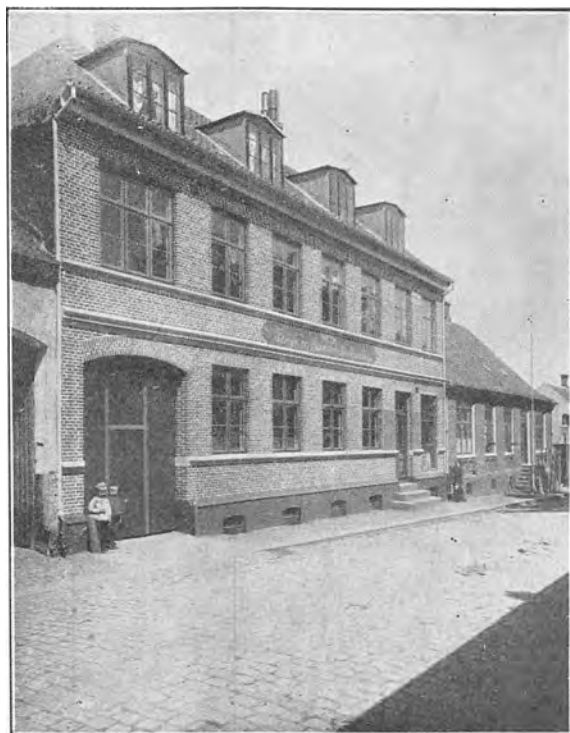
Festligheden aabnedes med, at Skive Sangforening og Hr. Carl Møllers Orchester udførte en Aabnings-Cantate, hvorefter Festmaaltidet tog sin Begyndelse. Ved dette herskede en livlig og gemytlig Stemning.

Buntmager William Thimm bød de Forsamlede Velkommen, hvorefter Borgermester Lauritzen talte for Foreningen

og ønskede, at en god Aand stedse maatte herske ved Foreningens Sammenkomster; endvidere udbragtes Skaaler for Hs. Maj. Kongen (af Pastor Lohmann), for Danmark (af Borgermester Lauritzen), for Bestyrelsen (af Organist M. Hansen), for Danebrog (af Pastor Lohmann), for Damerne (af Sagførerfuldmægtig Fischer), for Land- og Søkrigerne (af Fuldmægtig Nicolaysen), for Skive Sangforening, for Handelsstanden (af Bogbinder Møller), for Landboerne (af Garver Thomsen) m. m. fl.

Efter Bordet fandt et livligt Bal Sted, ligesom Skive Sangforening flere Gange glædede de Forsamlede ved at afsyngte Sange.“

Selve Teateret indviedes først den 25. Marts af Dir. Fred. Müller, der opførte Th. Overskous Lystspil „Pak“ for fuldt besat Hus.



Den ny Borger- og Haandværkerforenings Bygning 1882.  
(Ejendommen ved Siden af er Dr. Rings — senere Salling Bank.)  
(Martin Jensen fot.)

Indtil først i 1892 ejedes Ejendommen af Aktionærerne. Efter en Forhandling i Februar 92 vedtoges det, at Foreningen skulde købe Ejendommen af Aktionærerne for den indestaaende Pantegæld, 20000 Kr. + Aktiekapitalen 11000 Kr., saaledes at Pantegælden overtoges af Foreningen og Aktiekapitalen sikredes ved Panteret i Ejendommen og udbetaltes med 8 Aktier aarlig fra Juni Termin 1897. Denne Aktiekapital er nu helt udbetalt.

Bygningen er siden gentagne Gange bleven udvidet, saaledes vedtoges en Ombygning og Udvidelse i Foraaret 1904, og i 1906 foretoges en Tilbygning til Teatersalen samt Ombygning af Scene og Garderobes. I April 1918 købtes „Brandts Gaard“ for 45000 Kr. og der foretoges endnu en Udvidelse af Lokalerne, der nu er smukt udstyrede og rummelige.

„Den ny“s første Aar. Det første Børnebal med Juletræ fandt Sted i den nyindviiede Sal den 4. Januar 1882, og Søndag den 19. Februar 82 afholdtes det første Karneval i Foreningen. Til dette bevilgedes af Foreningens Kasse indtil 50 Kr. til forskellige Forlystelser. Prisen for Deltagelse i Karnevalet var forholdsvis høj, idet Billetterne kostede 2 Kr. for en Herre og 1 Kr. for en Dame. Det var dog ikke alle, der kunde tilstedes Adgang. I et Bestyrelsesmøde Dagen før dette Karneval nægtedes det saaledes at tilstede Adgang for „Damerne Mejerske Mortensen og Thejomfru Petrine Bentzen“. Den 29. April 1882 holdt Foreningen en vistnok enestaaende Generalforsamling, der er protokolleret saaledes: „Da der Intet forelaa at forhandle, og Ingen begjærede Ordet, hævedes Generalforsamlingen uden videre Diskussion“.

*Gendarmerne* har ogsaa deres lille Kapitel i Foreningens Historie. I Firsernes politisk bevægede Dage blev der selvfølgelig talt Politik i Foreningslokalerne saavel som alle andre Steder. Det synes derfor naturligt, at Foreningens Formand for at værne Medlemmernes Talefrihed inden for Foreningens Enemærker ønskede oplyst, hvor langt en Gendarms Pligter strakte sig, inden han vilde være med til at optage en saadan Politimand som Foreningsmedlem. I et Møde den 6. Januar 1886 foreslog nemlig et Repræsentantskabsmedlem en Sergeant ved Gendarmerikorpset i Skive til Optagelse i Foreningen.

Formanden, Buntmager *W. Thimm*, ønskede Spørgsmaalet om bemeldte Gendarmerisergents Optagelse udsat i 4 Dage, da han af Hensyn til Foreningens Interesser ønskede undersøgt, om Medlemmer af Gendarmerikorpset var *forpligtede* til at anmelde strafbare Udtalelser, hørte i Foreningslivet. Da en foretagen Afstemning nægtede at give Formanden den ønskede Udsættelse, nedlagde han sit Mandat som Formand. Som ny Formand valgtes Hr. C. Fischer, der dog

nedlagde Protest imod, at Gendarmerisergenten optoges som Medlem, forinden det nævnte Spørgsmaal var oplyst. Den pinlige Gendarm-Situation, der havde tvunget W. Thimm bort fra Formands-sædet, synes imidlertid at have faaet en ret fredelig Afslutning, idet Thimm allerede i April-Mødet atter indvilgede i at overtage Formandsstillingen.

I Foreningens første Leveaar havde man et saakaldt Tobakskab i Lokalerne. Dette Skab var forsynet med en Mængde Tobakskuffer, der hvert Aar ved Generalforsamlingen „bortauktioneredes“ til Medlemmerne. Den aarlige Leje varierede mellem 30 og 70 Øre pr. Skuffe. Interessen for disse Skuffer aftog dog med Aarene, og i 1898 solgtes Skabet.

*Notitser fra senere Aar.*

Det har i de forløbne Aar gentagende været paa Tale at sammenslutte de to Borger- og Haandværkerforeninger; dog har Stemningen herfor aldrig været tilstrækkelig stærk. Sidst, Tanken var fremme inden for „Den ny“, var ved Generalforsamlingen i Oktober 1899. Formanden lovede da at tage Sagen op til Overvejelse; men paa et Bestyrelsesmøde den 24. November 1899 vedtoges det med 7 St. mod 5 *ikke* at foretage sig noget for at opnaa



Buntmager W. Thimm.

en Sammenlutning. — Da Sallinggade blev gennemført til Nørregade, solgte Foreningen i Efteraaret 1906 det nordligste Stykke af Haven til et Konsortium, der havde nævnte Gades Gennemførelse til Formaal. Prisen var 5 Kr. pr. □ Al.

Den 18. Januar 1907 opstod der om Morgenen ved 8 $\frac{1}{2}$ -Tiden Ild i Forbygningens Loftetage. En Del af Tagværket og 2 Kvistværelser blev til Dels ødelagt af Ilden; men forøvrigt blev hele Bygningen meget medtaget af Vand. Skaden blev opgjort til i alt 3575 Kr.

Den moderne Dans blev inden for Foreningen som overalt modtaget med overvejende Modvilje. I Krigens første Aar debatteredes som bekendt denne Revolution inden for Danselivet meget stærkt.

Ved Foreningens Baller søgte Ungdommen at indføre „Vrikkedansen“, men denne Dansemetode blev straks forbudt. Herom hedder det i Forhandlingsprotokollen fra et Bestyrelsesmøde den 8. December 1914: „Det vedtoges med 7 St. mod 5, at de moderne Danse Boston, Tango og Vrikkedans absolut ikke maa opføres“. Det viste sig dog ret hurtigt, at man ikke kunde forhindre „Revolutionen“s Gennembrud, og allerede den 19. Juni 1915 gaves der Dispensation for Sommerballernes Vedkommende, og 1. Novbr. s. A. hævedes Forbudet helt.

*Foreningens Ledelse.* Den ny Borger og Haandværkerforening har forstaaet at samle Borgerskabet om sig. Den staar nu som Byens mest betydende og største borgerlige Forening. Medlems-tallet er ca. 850. Af større Opgaver, Foreningen i de senere Aar har løst, skal her blot nævnes den store Haandværks- og Industri-udstilling i Maj 1924.

Foreningen har gennem de mange Aar haft faa, men dygtige *Formænd*. Den første Formand var Buntmager *Will. Thimm* fra Foreningens Stiftelse til 18. Oktober 1886 og igen fra 23. Oktober 1903 til 31. Oktober 1912. Fra 20. Oktober 1886 til 17. Oktober 1891 var Urmager *N. C. Melgaard* Formand, og fra 20. Oktober 1891 til 20. Oktober 1903 beklædte Rebslager *P. A. Petersen* Formandsstillingen. Siden 31. Oktober 1912 har Guldsmed *Søren Melgaard* været Foreningens Formand. Foreningen har to Æresmedlemmer, den tidligere Formand, fhv. Rebslager *P. A. Petersen* og Foreningens tidligere mangeaarige Kasserer, fhv. Købmand *Levison*, Hellerup, der hver især har udført et betydeligt Arbejde i Foreningens Tjeneste.

### „Liselund“.

I Foreningerne kunde Borgerne mødes og virke for Byens Trivsel, men til Gengæld var det smaat bevendt med Plantninger og Anlæg, hvor man kunde samles til Friluftsmøder og Fester. Indtil Plantningen i Anlægget begyndtes 1877, havde Byen kun eet Anlæg, „Liselund“, beliggende Syd for Sønderbyen. Der findes endnu Rester af den gamle „Herlighed“.

Selskabet „Liselund“ holdt her hvert Aar Sommerballer for Medlemmerne og havde derfor faaet anbragt en Danseestrade paa Pladsen. Ved festlige Lejligheder oplystes Festpladsen af kulørte Lamper, og man saa i storslaaet Transparent Chr. den Niende eller „den tapre Landsoldat“.

Der var desuden en „Pavillon“, et lavt Træskur af uhøvlede Brædder. Gæstgiver *Hambach*, der havde Beværtning i Sønderbyen, var i en Del Aar Foreningens Vært.

Det var dog ikke alene Foreningen, som benyttede Anlægget. Her holdtes i mange Aar Have- og Høstfester, Grundlovs- og St. Hansfester. I 1886 begyndte man at holde Grundlovsfester og Møder i det nuværende Anlæg, og snart efter var „Liselund“s Saga ude.

### *Afholdsbevægelsen i Skive.*

(Af Elin Hansen.)

Den nuværende Afholdsbevægelse daterer sin Oprindelse fra Foråret 1879, da der dannedes Totalafholdsforeninger i Randers og Vejle.



Resterne af Liselund' (1925).

Hadrup fot.

Men overalt i Landet var der Trang til et Arbejde for større Ædruelighed, og derfor fik den ny Bevægelse hurtigt Vind i Sejlene, og allerede i Løbet af 80'erne voksede den — med en Hast, som maaske ingen anden folkelig Bevægelse — til at blive en betydende Faktor for vort Folks hele sociale og økonomiske Højnelse.

Næppe var de første Totalafholdsforeninger oprettede, før de gav Anledning til forskellige Bladfejder, og en saadan naaede i Sommeren 1880 til Bladene i Skive. Her læste Fiskehandler *L. P. Poulsen* om den mærkelige nye Forening, der endog skulde have et særligt Blad: „Totalafholdsbladet“. — Poulsen kom til at interessere sig for Sagen og vilde abonnere paa Afholdsfolkenes Blad, men — paa Posthuset kendte man det ikke!



Omsider kom Poulsen dog i Forbindelse med Bladets Redaktør, den kendte Afholdsagitator *Laurids Jørgensen Ethelberg*, som bl. a. sendte ham Plakater til Opslag paa Byens Lygtepæle og lignende Steder, men Byens Beværtere sørgede for, at de blev pillet ned lige saa hurtigt, som Poulsen kunde klistre dem op! Denne „Plakatkrig“ truede en Tid med at ende i Proces, men det blev dog lykkelig undgaaet.

I Oktober 1880 havde foruden Poulsen 6 Mænd i Byen underskrevet Afholdsløftet; men det følgende Foraar havde holdt sit Indtog, før det første offentlige Afholdsmøde blev afholdt i Skive, Skærtorsdag 1881. Raadhussalen var fyldt til Trængsel. Taleren, den førnævnte Laurids Jørgensen Ethelberg, maatte døje adskillige Afbrydelser og Tilraab, men han tog det altsammen med godt Humør, og Resultatet af Mødet blev trods den megen og højrostedede Modstand, at „Skive Totalafholdsforening“ kunde erklæres for stiftet 2. Paaske-dag den 17. April 1881.

Der indmeldte sig 14 Medlemmer. Skrædermester *A. F. Westerdahl* blev valgt til Formand, men der gik hurtigt Svind i Rækkerne, og da Efteraaret kom, var der kun fem Medlemmer tilbage i den unge Forening.

Fremgangstiden var dog ikke langt borte. Bogtrykker *Mar. Jensen* blev ved Nytaarstid 1882 Foreningens Formand, og under hans Ledelse steg Medlemstallet i hurtigt Tempo til ca. 300. (Se Billedet Side 100.)

Samtidig med denne Udvikling kom ogsaa *Loge-Bevægelsen* til Skive. Verdens-Storlogen af I. O. G. T. havde i 1880 faaet sin første Afdeling her i Landet, og i 1883 oprettedes den første Afdeling af denne Orden her i Skive paa Initiativ af ovennævnte Skræder *A. F. Westerdahl*. Denne første Loge, der endnu bestaar, fik Navnet „Holbergs Minde“, og den naaede hurtigt en smuk Position, navnlig under Ledelse af Skræder Westerdahls Søn *Henrik Westerdahl*, der gennem en lang Aarrække stod i Spidsen for den.

I 1892 skete der en Splittelse af Danmarks Storloge af I. O. G. T., idet et Flertal af Logerne — deriblandt „Holbergs Minde“ i Skive — traadte ud og dannede N. I. O. G. T. I det hjemlige Arbejde gjorde dette dog ikke megen Forandring. Efterhaanden som Medlemstallet steg, blev det ønskeligt at dele Organisationens, og i 1896 dannede saaledes en Del Medlemmer fra „Holbergs Minde“ en ny Loge under Navnet „Fredens Hjemms Minde“. Ogsaa denne virker endnu, hvorimod en tredie Loge, „Fælles Hjem“, der dannedes i 1902, senere er opløst. Paa samme Maade er det gaaet med en Børneloge, „Moders Haab“, og en Ungdomsloge, „Fremtidens Lykke“,

der begge oprettedes i 1895, men ogsaa fik en ret kort Levetid. — Ved Overgangen til N. I. O. G. T. i 1892 gik hele Logen med, men faa Aar efter (1894) genoprettedes Logen under det gamle Selskab I. O. G. T. Denne fik dog mange Vanskeligheder at kæmpe med. Den har undertiden ligget stille, men er nu (1925) atter i god Gænge.

Disse Loger holder regelmæssige ugentlige Møder. I mange Aar holdtes Møderne i lejede Lokaler, men siden 1901 har Logerne haft deres egen Bygning paa Nr. Allé. Blandt dem, der særlig var virksomme for Fremskaffelsen af Midlerne til Opførelse af denne Bygning, bør nævnes Former *Anders Kr. Pedersen* og Overportør *Petersen*. Ved stor Offervilje fra Medlemmernes Side i Aarenes Løb er man nu naaet saa vidt, at der ikke er anden Gæld paa Bygningen end Kreditforeningslaanet.

Logernes Arbejde omfatter i øvrigt ikke alene selve Afholdssagen, men har et videre Sigte mod Fremme af Broderskabsfølelsen mellem Mennesker og alt sandt og godt i det hele taget.

Medens de hidtil nævnte Afholdsselskaber alle krævede af deres Medlemmer, at de hverken maa byde eller nyde alkoholiske Drikke over en vis Styrkegrad, opstod der ogsaa herhjemme Selskaber, hvis Medlemmer vel forpligtede sig til ikke at *nyde* Spiritus, men hvem det var tilladt at byde Spiritus til Gæster saavel ude som hjemme.

Det første Selskab af denne Art, der fik en Afdeling i Skive, er „Det blaa Baand“, hvis Skiveafdeling oprettedes i 1897 og hvis ledende Mand og Formand gennem de første 25 Aar blev Mekanikus *H. C. Christensen*.

Ogsaa „Afholdssamfundet“, der stiftedes af Pædagogen og Politikeren *Hermann Trier*, nøjedes med at kræve personligt Afhold af sine Medlemmer. Det fik en Afdeling i Skive 1904. Afdelingens første Formand var Faktor *Carl Larsen*. Senere har Lærer *P. J.*



Afholdslogernes Bygning (1926).  
(Hadrup fot.)

*Pedersen*, Skoleinspektør *Kjems* og Husejer *S. Olesen* været Formænd for denne Forening.

Alle disse Afholdsorganisationer arbejdede oprindeligt hver for sig uden nærmere Føling med hverandre, men efterhaanden opstod der et naturligt Samarbejde mellem dem, da de jo dog alle arbejdede mod det samme Maal. Dette Arbejde udføres nu gennem den Institution, der bærer Navnet: *De samvirkende Afholdsorganisationer i Skive*.

Til at begynde med etablerede man Samarbejde om enkelte større Opgaver: Fester, Demonstrationstog, store offentlige Møder og lign., og efterhaanden, navnlig i Aarene 1903—06, bliver dette Samarbejde stærkere og stærkere, og endelig dannes paa Initiativ af N. I. O. G. T. en fast Samvirksomhed, hvis Funktioner udøves gennem et Repræsentantskab, hvortil alle Organisationerne vælger Medlemmer. Fra nu af bliver det denne Sammenslutning, der over for Offentligheden fremfører Afholdsbevægelsens Tanker, Ideer og Krav. Af Mænd, der har udført et stort Arbejde inden for Samvirksomheden, bør nævnes Tømmer *Chr. Pedersen*, der i mange Aar var Formand. Lærer *Willumsgaard*, Sadelmager *Geneser* og Slakteriarbejder *Walø. Hansen* (nuværende Formand).

Men selv om Opgaverne udadtil nu varetages af Samvirksomheden, saa er dog hver enkelt af de nævnte Organisationer i deres indre Foreningsliv fuldkomment frit stillet og udfolder sig paa forskellig Maade, hver efter sine Særegenheder.

Det bør ogsaa nævnes, at *Metodistmenigheden* i 1924 paa Initiativ af Pastor L. Berg er optaget som Medlem af Samvirksomheden.

Uden for denne staar derimod 2 Loger af Templarordenen: „Alvors Løfte“ og „Bredablik“, stiftede 1911, samt en Afdeling af det kristelige Afholdsselskab „Blaa Kors“, som oprettedes her i Byen i 1901 paa Initiativ af Købmand *Andr. Sørensen*.

Denne Forening, der udfra et kristeligt-religiøst Synspunkt har udført et stort Arbejde, navnlig for at redde Mennesker fra Drukken-skabslasten, har et meget betydeligt Medlemstal.

— — —

Fra en beskeden Begyndelse har Afholdsbevægelsen i vor By saaledes i Løbet af 45 Aar arbejdet sig frem i Medgang og Modgang til den Plads i Byens Liv, den nu indtager. Drivfjederen i Arbejdet er stadig den samme som for et halvt Aarhundrede siden: *Medfølelse med Alkoholismens Ofre*. De ændrede Forhold har i Tidens Løb medført, at Kravet om et Landsforbud mod stærke Drikke nu træder stærkere frem end tidligere, men det var dog dette Maal,

som allerede de første Afholdstalere, der gæstede Byen, stillede op, — dengang som noget fjernt! Senere er netop Landsforbudet blevet det centrale i den Del af Afholdsorganisationernes Virksomhed, der vender ud mod Offentligheden. Men jævnsides dermed udrettes der stadigt et godt og opofrende Arbejde for at afbøde de værste Virkninger af Alkoholmisbrugen samt udbrede sand Oplysning om Alkoholens skadebringende Virkninger.

### *Skive Idrætsklub.*

Blandt de mange Foreninger, der i Tidens Løb er stiftet i Skive, hører Idrætsklubben til de yngre; men den har trods sin forholdsvis unge Alder gennemlevet en Udvikling, som dens Fædre sikkert aldrig havde drømt om.

Forstaaelsen af Idrættens Betydning for den enkelte og for Samfundet var endnu sidst i det 19. Aarhundrede temmelig ringe.

I Almindelighed opfattede man „Idræt“ som

Narreværk og Pjank. Fornuftige Mennesker fik jo „tilstrækkelig Motion ved det daglige Arbejde“. Een Ting glemte de gode Folk: at Tiderne havde forandret sig, at meget Arbejde var blevet stærkt mekaniseret, og at mange Mennesker, beskæftiget med boglig og skriftlig Syssel, slet ikke fik nogen daglig Motion. At dette kunde naas bl. a. gennem Idrætten, tog det Tid at forklare.

Det var da i Virkeligheden et Vovestykke, der skete den 28. Marts 1901, da „Skive Gymnastik- og Boldklub“, Idrætsklubbens Ophav, stiftedes. Man valgte en Bestyrelse: Kommis *I. P. N. Schytte* (Fmd.), Bogholder *Hjorth* (Næstfmd.), *A. Ovesen* (Kasserer), Forretningsbestyrer *Christoffersen* og Typograf *Jacobsen* og tog derefter kraftigt fat paa at skaffe Klubben Tilgang af saavel aktive som passive Medlemmer. Til at begynde med var Antallet af aktive Medlemmer kun ca. 30.



Idrætshuset fra 1906.

*Gymnastik* og *Kricket* var det, der samlede Medlemmerne; men ret snart optoges andre Idrætsgrene som *Langbold* og *Fodbold*. Fodboldspillet dyrkedes paa Engen over for Banegaarden, senere toges Markedspladsen i Brug.

I 1906 fik Klubben sit nuværende Navn „Skive Idrætsklub“, og under det har den vokset sig stor og stærk og taget flere og flere Opgaver op. Medlemmerne begyndte nu ogsaa at drive „Fri Idræt“, og man fik bygget det første Idrætshus paa Markedspladsen, hvor Idrætsmændene tidligere havde klædt sig om bag Buske og Træer.

Ved Stævner og Fodboldkampe gav Publikums voksende Interesse sig tydelige Udslag, men ogsaa hos Autoriteterne sporede en begyndende Velvillie, der siden stadig er steget og har betydet overordentlig meget for Klubbens Trivsel.

Ledelse og Kammeratskab, Publikum og Myndigheder er de Faktorer, der hidtil har bragt Skive Idrætsklub saa mild en Skæbne. Ved fælles Virke blev Idrætshuset udvidet betydeligt i 1919, og inden for Foreningens Rammer mærkedes i disse Aar den kraftige Udvikling gennem Stævner, Sportsdage og Pokalkampe. *Boksning* og *Tennis* blev indført.

I Aar har Idrætsklubben fejret sit 25 Aars Jubilæum og gaar nu med et Medlemstal paa 761 Fremtiden i Møde\*).

— — —

Foruden de Foreninger, der er omtalt i det foregaaende, kan vi nævne en Del, af hvilke nogle endnu eksisterer, medens andre er ophørt: Velgørenhedsselskabet, der fik sine Indtægter ved ordinære Bidrag, Basarer og Dilettantforestillinger og for øvrigt arbejdede sammen med „de Fattiges Kasse“, Sangforeninger, Musikforeningen, Forsvarsforeningen (af 1881), Frimærkespareforeningen, Foredragsforeningen, Skytteforeningen, der ejer egen Skydebane i Resen (2 Tdr. Land), Vaabenbrødreafdelingen, Grundejerforeningen (stiftet 1906) o. m. a. Det fortælles, at der en Tid endogsaa var en „Æstetisk Forening“ med 3 Medlemmer, der alle sad i Bestyrelsen. En nærmere Omtale af de her nævnte Foreninger kan vi ikke komme ind paa, men kun fastslaa, at de sammen med de foran omtalte og mange andre, som ikke er nævnt, hver paa sin Vis har gjort en Indsats til Gavn og Fremme for vor By.

— — —

I de selskabelige Foreninger morede Folk sig med arrangerede Fester og Forlystelser, men ogsaa andre Steder fik Livslysten Lov

\*) Oplysninger om Klubbens Virksomhed findes i „Skive Idrætsklubs Festskrift“ (1926).

til at udfolde sig. Der var i fordums Tid ikke en saadan Mangfoldighed af forskelligartede Forlystelser som i Nutiden, men heller ikke saa megen Blaserthed.

Sankt Hans Aften blussede Baalene langs Karup Aa og Skive Fjord, og ved Flammernes Skær dansede Ungdommen sig glad og varm.

Til Skive Marked\*) stævnedes Folk langvejs fra for at købe og sælge — drikke og slaas — snakke og more sig, og de gamle Gader



Skive i Festdragt. Nørregade paa Chr. IXs Guldbryllupsdag (26. Maj 1892).  
(N. Jeppen fot.)

har været Vidne til noget af hver Slags. Her sloges Drakenberg som nogen ung Kæmpe, og saa vildt og voldsomt gik det ofte til, at Historien med Rette kan fortælle om „Mandedød og anden Usikkelighe“. Ja, mangt og meget hændte i de Tider paa et Skyw' Marked.

Fra fremmede Byer kom Godtfolk med deres Kram, og Vestergade, Adelgade og Nørregade lignede paa en saadan Dag en tyrkisk Basar med Bod ved Bod, hvorfra Frugt og Slik og Varer af alskens Slags lokkede og drog et købelystent Publikum.

I Konditor Harders Gaard i Adelgade optraadte „Akrobater og Luftdansere“, paa Berings Tømmerplads kørte Karrusellen, og rundt om i de talrige Gæstgiverier svingede Karlene deres Markedskærester til Musikkens Toner.

\*) Se Skivebogen 1924.



Men ogsaa Hverdagen kunde nu og da bringe Afveksling og byde paa saa spændende Ting som „De to vilde Buskmennesker fra Oraniefloeden“, „Trolderi-Forestilling“, „Stereoskopudstilling fra Paris“, Cirkus, „Akrobater paa Hestemarkspladsen“, „Voksfigur-Kabinet paa Torvet“ og „Klokkespillere og Bugtalere“.

Om Vinteren kælkedes der paa Gader og Veje, paa Møllebakken og ved Krabbesholm, og Fjord og Aa og Enge kaldte Byens Skøjteløbere frem til Daad. Ned ad de skraa Gader kælkede saa mangen modig Ungersvend; men de gamle og forsigtige rokkede harmdirrende af Sted i Angst for Liv og Lemmer, og en Indsender



Kælkning paa Møllebakken. (Ældre Billede.)

besværede sig i Skive Avis over den ulovlige Gadetrafik. Tider skifter, og Folk forandres! Hvem ved, om ikke en og anden af hine raske Drengene nu Anno 1926 tripper ned eller op ad Ting- og Slotsgade med en tilsvarende Skræk i Livet!

Mens noget nu som i gamle Dage er ens paa Forlystelseslivets Omraade, er der kommet saa uendelig meget til, som var ukendte Fænomener for vore Forfædre. Grammofon og Radio gaar deres Sejrsgang over Jorden, „Laterna magica“en er afløst af Filmen\*), Daguerreotypien af den moderne Fotografering.

En stille Sommeraften i 1923 gled pyntede og illuminerede Baade ad Aaen fra Lundbro til Østerbro, medens Tusinder af Tilskuere modtog et uforglemmeligt Skønhedsindtryk.

\*) Skive fik sit Kosmorama 1906 og sit Biografteater 1907.

Aaen var lige blevet uddybet, og man haabede paa at kunne gentage Regattaen i de kommende Aar. Vanskeligheder af forskellig Art har imidlertid lagt sig hindrende i Vejen; men Festen for 3 Aar siden staar med den skønneste Glans i de mange Tilskueres Erindring.

Carl Wiinberg.

## TEATER OG TEATERLIV

### SKUESPIL

Gennem alle Tider har Skuespilkunsten virket dragende paa Menneskene. Lysten til at agere giver sig Udslag i primitive som i kultiverede Folkeslag.

Stemning og Følelse, det høje og det dybe, det tragiske og det latterlige er søgt anskueliggjort gennem Skuespillet ned gennem Tiderne — fra den graa Oldtid til vore Dage.

Som Nutidens primitive Folk gennem *Krigsdanse* og *religiøse Danse* giver Udtryk for deres Stemninger, saaledes har ogsaa de gamle Kulturfolk paa et tidligt Stadium udtrykt deres Sorger, Glæder, Begejstring og Religiositet. Disse fra først af rent umiddelbare Udslag af Sindsstemninger blev, som vi ved, hos Oldtidens Grækere til en højt udviklet *Skuespiløigtning og -kunst*, der gik i Glemme under den tidlige Middelalders Omvæltninger, men som Renæssancens Mænd senere søgte tilbage til.

Om *vore* hedenske Forfædre ved vi, at de har benyttet Skuespil-kunsten som Led i deres Gudstjeneste og Offerfester\*); men der findes ingen *nordisk dramatisk Litteratur* fra den Tid; derimod har vi et Udtryk for Nordboernes aandelige Liv i de senere *Helteedigte* og i *Sagaerne*, der sammen med Middelalderens herlige *Folkeviser* (nedskrevne kort efter Reformationen) har været rige Kilder at øse af, særlig for det 19. og 20. Aarhundredes dramatiske Digtere.

Den europæiske Middelalder byggede kun i ringe Grad videre paa Oldtidens Kultur; dens Skuespilkunst begyndte saa at sige forfra og havde ligesom Oldtidens sit Udspring fra Gudstjenesten.

Særlig ved de store kirkelige Højtider kom det dramatiske i den katolske Gudstjeneste stærkt i Forgrunden. Ved Juletid fremstilledes Krybben i Bethlehem, ved Paasketid Frelserens Grav, og det blev snart til hele kirkelige Skuespil, hvori Præster og Munke agerede.

\*) Se Gudmund Schütte: Hjemligt Hedenskab.

Den lange Række af *Passionsskuespil* og *Mysterier* opstod efterhaanden<sup>\*)</sup>). Hertil kom saa senere *Moraliteterne*, der fremstillede Dyder og Laster, og *Fastelavnsspillene*. Disse handlede ofte om den bedragne Ægtemand (Hanrejen), der fremstilledes som en uhyre komisk og latterlig Person.

De ældste *ødske* Skuespil kender vi fra et Haandskrift af 1531. Det er Fastelavnsspillet „*Den utro Hustru*“, Moraliteten „*Paris' Dom*“ og Mysteriet „*Dorotheæ Komedie*“. Disse Stykker, hvis Antal forøgedes i den protestantiske Tid, spillede rimeligvis som *Skolekomedier* af Disciplene i Latinskolernes „Mesterlektie“. Højdepunktet naaede denne Kunst hos den Viborgpræst Hieronimus Justesen Ranch (Sognepræst ved Graabrødrekirken fra 1572 til sin Død 1607). Hans ypperste Stykke er vel nok „*Karrig Nidding*“, der saa sent som 1910 spillede af Studenter i Regensgaarden<sup>\*\*</sup>).

Skolekomedierne spillede som sagt af Latinskoleelever, en egentlig dansk Skuespillerstand fik vi først langt senere. Derimod kom der rejsende Skuespillerselskaber herind fra England (omkring 1580) og senere fra Frankrig, Holland og Tyskland.

Renæssancen havde bygget Bro til den græske Oldtid. Mestre som Englands *Shakespeare* og Frankrigs *Moliere* var opstaaet. Danmarks *Holberg* var den sidstes Lærling og blev Skaberen af *den ødske Skueplads* (oprettet 1722). Skolekomediernes Tid var omme.

Holbergs Stykker spillede mest af Studenter; snart fik vi imidlertid en Skuespillerstand, men først fra 1820 kan vi tale om *ødske Provinselskaber*. I Begyndelsen af 1830erne var der fire danske Selskaber foruden et tysk.

## TEATERET I SKIVE

Naar et Skuespillerselskab med Postvognen kom rullende ind i Skive ad Øster- eller Vesterport, blev der Liv i Gaden. Mange Fornøjelser var der ikke til daglig. En Kunstberider, en Jonglør eller en stærk Mand var en stor Opmuntring i den hverdagsagtige og jævne Tilværelse. Men nu kom der rigtige Skuespillere, der bragte et Pust med sig fra den store Verden derude, og nu gjaldt det om at kende sin Besøgelsestid og faa det mest mulige ud deraf. Mange af de gode Skiveborgere i Alderen 5—70 stillede da ogsaa ved Postgaarden for at hilse paa gamle Kendinge blandt Skuespillerne og for at se, om der var nye Ansigter iblandt.

<sup>\*)</sup> En Rest heraf har vi endnu i Passionsskuespillene i *Oberammergau*.

<sup>\*\*</sup>) En enkelt Forestilling blev givet i selve Viborg.

Et stolt Syn var det tit, naar Skuespillerne traadte ud af Vognen. De unge Mennesker var som Regel daarligt forsynede med Rejsetøj, og saa hjalp de sig, saa godt de kunde. Der kom nu Skuespiller *Ring* iført Jeppest Vadmelkofte, og var det ikke *Lindgreen* der i Henriks Lakajkjole! Jo, vist var det nogle snurige Fyre, de Kunstnere, og Liv og glade Dage bragte de med sig.

For Børnene var det en hel Fest. De sloges om Lov til at bære Bagage og løbe Ærinder. De vidste, hvad det gjaldt. En Fribillet til Teateret var Maalet. Og en Teateraften kunde der leves højt paa i mange, mange Maanedre.

Paa Grund af de vanskelige Rejseforhold blev Selskaberne her i Skive — som andre Steder — en 3—4 Uger ad Gangen, og saa spillede man en 3 Gange om Ugen, indøvede Stykker og gik paa Visitter. Som oftest boede Skuespillerne i private Hjem; det var baade det billigste og fornøjeligste. Og da der paa Teateret var daarlig Plads, havde de deres Bagage med sig i Logis'et. Hvad de skulde bruge om Aftenen blev bragt til Teateret om Eftermiddagen og tilbage igen efter Forestillingen. Her var der straks en Chance for en rask Dreng eller Pige. Fribillet. Af Sted med Kufferten i en Fart. Og saa mødte de til rette Tid og paa rette Sted og modtog et firkantet Blikstykke med paatrykt Nummer: Nøglen til det forjættede Land!

Selve Teateret var i Gæstgivergaardens (det senere Royals) Sal, hvor en lille interimistisk Scene i en Fart blev bygget. Til daglig

**THEATRET I SKIVE.**  
 Extra-forestilling.  
 Onsdagen den 1ste Mars 1865, Kl. 7.  
 afsluttet

**Hr. Grulle og hans  
 nyeste Biser,**  
 Vandteater i 2 Acter af Erik Høgh

Prisene

1ste Stom . . . . . 1 Mark 2de Stom . . . . . 1 Mark 3de Stom . . . . . 1 Mark 4de Stom . . . . . 1 Mark 5de Stom . . . . . 1 Mark 6de Stom . . . . . 1 Mark 7de Stom . . . . . 1 Mark 8de Stom . . . . . 1 Mark 9de Stom . . . . . 1 Mark 10de Stom . . . . . 1 Mark 11de Stom . . . . . 1 Mark 12de Stom . . . . . 1 Mark 13de Stom . . . . . 1 Mark 14de Stom . . . . . 1 Mark 15de Stom . . . . . 1 Mark 16de Stom . . . . . 1 Mark 17de Stom . . . . . 1 Mark 18de Stom . . . . . 1 Mark 19de Stom . . . . . 1 Mark 20de Stom . . . . . 1 Mark 21de Stom . . . . . 1 Mark 22de Stom . . . . . 1 Mark 23de Stom . . . . . 1 Mark 24de Stom . . . . . 1 Mark 25de Stom . . . . . 1 Mark 26de Stom . . . . . 1 Mark 27de Stom . . . . . 1 Mark 28de Stom . . . . . 1 Mark 29de Stom . . . . . 1 Mark 30de Stom . . . . . 1 Mark 31de Stom . . . . . 1 Mark 32de Stom . . . . . 1 Mark 33de Stom . . . . . 1 Mark 34de Stom . . . . . 1 Mark 35de Stom . . . . . 1 Mark 36de Stom . . . . . 1 Mark 37de Stom . . . . . 1 Mark 38de Stom . . . . . 1 Mark 39de Stom . . . . . 1 Mark 40de Stom . . . . . 1 Mark 41de Stom . . . . . 1 Mark 42de Stom . . . . . 1 Mark 43de Stom . . . . . 1 Mark 44de Stom . . . . . 1 Mark 45de Stom . . . . . 1 Mark 46de Stom . . . . . 1 Mark 47de Stom . . . . . 1 Mark 48de Stom . . . . . 1 Mark 49de Stom . . . . . 1 Mark 50de Stom . . . . . 1 Mark 51de Stom . . . . . 1 Mark 52de Stom . . . . . 1 Mark 53de Stom . . . . . 1 Mark 54de Stom . . . . . 1 Mark 55de Stom . . . . . 1 Mark 56de Stom . . . . . 1 Mark 57de Stom . . . . . 1 Mark 58de Stom . . . . . 1 Mark 59de Stom . . . . . 1 Mark 60de Stom . . . . . 1 Mark 61de Stom . . . . . 1 Mark 62de Stom . . . . . 1 Mark 63de Stom . . . . . 1 Mark 64de Stom . . . . . 1 Mark 65de Stom . . . . . 1 Mark 66de Stom . . . . . 1 Mark 67de Stom . . . . . 1 Mark 68de Stom . . . . . 1 Mark 69de Stom . . . . . 1 Mark 70de Stom . . . . . 1 Mark 71de Stom . . . . . 1 Mark 72de Stom . . . . . 1 Mark 73de Stom . . . . . 1 Mark 74de Stom . . . . . 1 Mark 75de Stom . . . . . 1 Mark 76de Stom . . . . . 1 Mark 77de Stom . . . . . 1 Mark 78de Stom . . . . . 1 Mark 79de Stom . . . . . 1 Mark 80de Stom . . . . . 1 Mark 81de Stom . . . . . 1 Mark 82de Stom . . . . . 1 Mark 83de Stom . . . . . 1 Mark 84de Stom . . . . . 1 Mark 85de Stom . . . . . 1 Mark 86de Stom . . . . . 1 Mark 87de Stom . . . . . 1 Mark 88de Stom . . . . . 1 Mark 89de Stom . . . . . 1 Mark 90de Stom . . . . . 1 Mark 91de Stom . . . . . 1 Mark 92de Stom . . . . . 1 Mark 93de Stom . . . . . 1 Mark 94de Stom . . . . . 1 Mark 95de Stom . . . . . 1 Mark 96de Stom . . . . . 1 Mark 97de Stom . . . . . 1 Mark 98de Stom . . . . . 1 Mark 99de Stom . . . . . 1 Mark 100de Stom . . . . . 1 Mark	1ste Stom . . . . . 1 Mark 2de Stom . . . . . 1 Mark 3de Stom . . . . . 1 Mark 4de Stom . . . . . 1 Mark 5de Stom . . . . . 1 Mark 6de Stom . . . . . 1 Mark 7de Stom . . . . . 1 Mark 8de Stom . . . . . 1 Mark 9de Stom . . . . . 1 Mark 10de Stom . . . . . 1 Mark 11de Stom . . . . . 1 Mark 12de Stom . . . . . 1 Mark 13de Stom . . . . . 1 Mark 14de Stom . . . . . 1 Mark 15de Stom . . . . . 1 Mark 16de Stom . . . . . 1 Mark 17de Stom . . . . . 1 Mark 18de Stom . . . . . 1 Mark 19de Stom . . . . . 1 Mark 20de Stom . . . . . 1 Mark 21de Stom . . . . . 1 Mark 22de Stom . . . . . 1 Mark 23de Stom . . . . . 1 Mark 24de Stom . . . . . 1 Mark 25de Stom . . . . . 1 Mark 26de Stom . . . . . 1 Mark 27de Stom . . . . . 1 Mark 28de Stom . . . . . 1 Mark 29de Stom . . . . . 1 Mark 30de Stom . . . . . 1 Mark 31de Stom . . . . . 1 Mark 32de Stom . . . . . 1 Mark 33de Stom . . . . . 1 Mark 34de Stom . . . . . 1 Mark 35de Stom . . . . . 1 Mark 36de Stom . . . . . 1 Mark 37de Stom . . . . . 1 Mark 38de Stom . . . . . 1 Mark 39de Stom . . . . . 1 Mark 40de Stom . . . . . 1 Mark 41de Stom . . . . . 1 Mark 42de Stom . . . . . 1 Mark 43de Stom . . . . . 1 Mark 44de Stom . . . . . 1 Mark 45de Stom . . . . . 1 Mark 46de Stom . . . . . 1 Mark 47de Stom . . . . . 1 Mark 48de Stom . . . . . 1 Mark 49de Stom . . . . . 1 Mark 50de Stom . . . . . 1 Mark 51de Stom . . . . . 1 Mark 52de Stom . . . . . 1 Mark 53de Stom . . . . . 1 Mark 54de Stom . . . . . 1 Mark 55de Stom . . . . . 1 Mark 56de Stom . . . . . 1 Mark 57de Stom . . . . . 1 Mark 58de Stom . . . . . 1 Mark 59de Stom . . . . . 1 Mark 60de Stom . . . . . 1 Mark 61de Stom . . . . . 1 Mark 62de Stom . . . . . 1 Mark 63de Stom . . . . . 1 Mark 64de Stom . . . . . 1 Mark 65de Stom . . . . . 1 Mark 66de Stom . . . . . 1 Mark 67de Stom . . . . . 1 Mark 68de Stom . . . . . 1 Mark 69de Stom . . . . . 1 Mark 70de Stom . . . . . 1 Mark 71de Stom . . . . . 1 Mark 72de Stom . . . . . 1 Mark 73de Stom . . . . . 1 Mark 74de Stom . . . . . 1 Mark 75de Stom . . . . . 1 Mark 76de Stom . . . . . 1 Mark 77de Stom . . . . . 1 Mark 78de Stom . . . . . 1 Mark 79de Stom . . . . . 1 Mark 80de Stom . . . . . 1 Mark 81de Stom . . . . . 1 Mark 82de Stom . . . . . 1 Mark 83de Stom . . . . . 1 Mark 84de Stom . . . . . 1 Mark 85de Stom . . . . . 1 Mark 86de Stom . . . . . 1 Mark 87de Stom . . . . . 1 Mark 88de Stom . . . . . 1 Mark 89de Stom . . . . . 1 Mark 90de Stom . . . . . 1 Mark 91de Stom . . . . . 1 Mark 92de Stom . . . . . 1 Mark 93de Stom . . . . . 1 Mark 94de Stom . . . . . 1 Mark 95de Stom . . . . . 1 Mark 96de Stom . . . . . 1 Mark 97de Stom . . . . . 1 Mark 98de Stom . . . . . 1 Mark 99de Stom . . . . . 1 Mark 100de Stom . . . . . 1 Mark
---	---

Een Skilling

**Pengeerisen**  
 eller  
**Den rige Onkel,**  
 Vandteater i 2 Acter af August Munch

Prisene

Sommer, Brofæter og Major . . . . . 1 Mark Natbilde, hans Datter . . . . . 1 Mark Kristen, Kjøbmand, hendes Gouvernante . . . . . 1 Mark Jacob, Kjøbmand, Sommer, Svoger . . . . . 1 Mark Weiermann, Kuffertbærer . . . . . 1 Mark Vær . . . . . 1 Mark Thorng . . . . . 1 Mark Skrinfører . . . . . 1 Mark Ulf . . . . . 1 Mark Jonas . . . . . 1 Mark Enkel . . . . . 1 Mark (Hver af forfatteren i Hæderbarn, anden Act paa 20c.)	1ste Stom . . . . . 1 Mark 2de Stom . . . . . 1 Mark 3de Stom . . . . . 1 Mark 4de Stom . . . . . 1 Mark 5de Stom . . . . . 1 Mark 6de Stom . . . . . 1 Mark 7de Stom . . . . . 1 Mark 8de Stom . . . . . 1 Mark 9de Stom . . . . . 1 Mark 10de Stom . . . . . 1 Mark 11de Stom . . . . . 1 Mark 12de Stom . . . . . 1 Mark 13de Stom . . . . . 1 Mark 14de Stom . . . . . 1 Mark 15de Stom . . . . . 1 Mark 16de Stom . . . . . 1 Mark 17de Stom . . . . . 1 Mark 18de Stom . . . . . 1 Mark 19de Stom . . . . . 1 Mark 20de Stom . . . . . 1 Mark 21de Stom . . . . . 1 Mark 22de Stom . . . . . 1 Mark 23de Stom . . . . . 1 Mark 24de Stom . . . . . 1 Mark 25de Stom . . . . . 1 Mark 26de Stom . . . . . 1 Mark 27de Stom . . . . . 1 Mark 28de Stom . . . . . 1 Mark 29de Stom . . . . . 1 Mark 30de Stom . . . . . 1 Mark 31de Stom . . . . . 1 Mark 32de Stom . . . . . 1 Mark 33de Stom . . . . . 1 Mark 34de Stom . . . . . 1 Mark 35de Stom . . . . . 1 Mark 36de Stom . . . . . 1 Mark 37de Stom . . . . . 1 Mark 38de Stom . . . . . 1 Mark 39de Stom . . . . . 1 Mark 40de Stom . . . . . 1 Mark 41de Stom . . . . . 1 Mark 42de Stom . . . . . 1 Mark 43de Stom . . . . . 1 Mark 44de Stom . . . . . 1 Mark 45de Stom . . . . . 1 Mark 46de Stom . . . . . 1 Mark 47de Stom . . . . . 1 Mark 48de Stom . . . . . 1 Mark 49de Stom . . . . . 1 Mark 50de Stom . . . . . 1 Mark 51de Stom . . . . . 1 Mark 52de Stom . . . . . 1 Mark 53de Stom . . . . . 1 Mark 54de Stom . . . . . 1 Mark 55de Stom . . . . . 1 Mark 56de Stom . . . . . 1 Mark 57de Stom . . . . . 1 Mark 58de Stom . . . . . 1 Mark 59de Stom . . . . . 1 Mark 60de Stom . . . . . 1 Mark 61de Stom . . . . . 1 Mark 62de Stom . . . . . 1 Mark 63de Stom . . . . . 1 Mark 64de Stom . . . . . 1 Mark 65de Stom . . . . . 1 Mark 66de Stom . . . . . 1 Mark 67de Stom . . . . . 1 Mark 68de Stom . . . . . 1 Mark 69de Stom . . . . . 1 Mark 70de Stom . . . . . 1 Mark 71de Stom . . . . . 1 Mark 72de Stom . . . . . 1 Mark 73de Stom . . . . . 1 Mark 74de Stom . . . . . 1 Mark 75de Stom . . . . . 1 Mark 76de Stom . . . . . 1 Mark 77de Stom . . . . . 1 Mark 78de Stom . . . . . 1 Mark 79de Stom . . . . . 1 Mark 80de Stom . . . . . 1 Mark 81de Stom . . . . . 1 Mark 82de Stom . . . . . 1 Mark 83de Stom . . . . . 1 Mark 84de Stom . . . . . 1 Mark 85de Stom . . . . . 1 Mark 86de Stom . . . . . 1 Mark 87de Stom . . . . . 1 Mark 88de Stom . . . . . 1 Mark 89de Stom . . . . . 1 Mark 90de Stom . . . . . 1 Mark 91de Stom . . . . . 1 Mark 92de Stom . . . . . 1 Mark 93de Stom . . . . . 1 Mark 94de Stom . . . . . 1 Mark 95de Stom . . . . . 1 Mark 96de Stom . . . . . 1 Mark 97de Stom . . . . . 1 Mark 98de Stom . . . . . 1 Mark 99de Stom . . . . . 1 Mark 100de Stom . . . . . 1 Mark
---	---

Billetter a 3 Mk. (Børn 24 c) faaes ved Indgangen, som omdrives  
 Kl. 6's, samt hos Hr. Gæstgiver Parken, hvor 4 Billetter faaes for  
 10 Mk. til Kl. 5 Forestillingsdagen.  
 NB. 2 Børn kunne ikke indlødes paa en Billet til en Vogn.  
 Den halve Netto-Indtægt er bestemt for  
 Høusarme i Skive.  
 C. F. Han.

Teaterplakat fra 1865, formindsket Gengivelse.  
 (Tilhører Skive Museum.)

benyttedes Salen til Møder, Dans og Fester. Scenen hvilede paa Bukke og var ikke hævet mere end een Alen fra Gulvet. Soffitter og Kulisser var det sparsomt med. Kulisserne rullede op ligesom Rullegardiner. Loftet var fast, og Rampelyset kom fra nogle Tællekasser, som belyste Teateret foran Tæppet. Det var nogle Blikkasser, der stod, hvor nu Lamperækken er. De var fyldt med smeltet Tælle, og i hver af dem var en 3—4 Væger. Naar Scenen skulde formørkes, blev Kasserne sænket ned gennem Huller i Gulvet. Bag hver Kulisse var der anbragt en Rende af to sammentømrede Brædder, der stod paa Højkant. De var indsat i Gulv og Loft med Tappe. I hver af dem var der Lys i Stager, og naar Renden drejedes, kunde man henholdsvis kaste Lys ind paa Scenen eller formørke den. Ovenlys var der ikke. Med denne Belysning in mente forstaar vi Manglerne ved den Tids Skive Teater. Sminke og Maskering kunde jo under disse Forhold ikke støtte eller forhøje Spillet, som de kan det i vore Dage. Dragternes Pragt og de „vidunderlige“ Smykker gjorde da heller ikke den Virkning paa vore Bedsteforældre, som tilsvarende Ting gør paa os, naar vi ser dem paa vor „moderne“ Scene, der ligger badet i et Lyshav fra de elektriske Lamper. Saa meget mere Vægt lagde baade Skuespillere og Publikum dengang paa selve Spillet.

Var selve Scenen og Hjælpemidlerne saaledes ringe, saa var Skive endda godt med. De rejsende Kunstnere fortalte om Steder, hvor de havde spillet i Lader og Vognremiser. Paa saadanne Steder blev de ofte akkompagneret af Køernes Brølen i Stalden ved Siden af!

Bedre var det paa Steder, hvor Raadhussalen kunde faas. Ofte var der bag denne et Par Smaastuer, der kunde bruges som Paa-klædningsværelser. Kom nogen af Personalet for sent, og Salen var fyldt af Publikum, kunde det dog have ubehagelige Følger. Saa maatte Skuespillerne sætte Brandstiger til Vinduerne for at komme op i Omklædningsrummene, og det var selvfølgelig til stor Fornøjelse for Gadens Ungdom, der ofte mødte op længe før Forestillingen for paa den Maade at faa en Part med. Var der ingen Stuer bag Salen, maatte Skuespillerne klæde sig paa hjemme i Logis'et og i Kostume vandre op til Raadhuset — tit ledsaget af en anseelig Skare Gadedrenge.

Angaaende den økonomiske Side af Skuespillertilværelsen fortæller den gamle Skuespiller *C. F. Rau*, at han paa det bedste Spisested i Aalborg havde Værelse, Varme, Lys samt udmærket Kost med 4 à 5 Retter Middagsmad og 3 Retter Aftensmad ved table d'hôte for — 3 Rigsdaler ugentlig! Han tilføjer dog, at baade Vært og Værtinde „havde lidt Venskab for ham“. Men selv om vi takserer

Venskabet til et Par Retter Mad, kommer vi alligevel til det Resultat, at en Skuespiller nok kunde leve jævnt godt for en 3 Rigsdaler om Ugen.

Af Skuespillere, som i denne Periode besøgte Skive, kan vi foruden Rau nævne *Pødenphanth*, der senere som Direktør i mange Aar gæstede Byen, *Christophersen*, *Lange*, der senere blev Direktør for Folketeateret, *Lewini*, *Orlamundt* og *Jomfru Henriette Andersen*. Betegnelserne Jomfru og Madam brugtes dengang og endnu et godt Stykke Tid længere. I 1862 indførte H. P. Holst som Direktør for Casino den Bestemmelse, at Teaterets Damer paa Plakater og i officielle Skrivelser blev kaldt Frøken og Frue; nogle Provinselskaber tog Moden op\*), men først fra 1/9 1870 blev det Skik for det kongelige Teaters Vedkommende.

Naar vi nævner Skuespillere fra denne Tid, maa vi ikke glemme *Printzlau*, som med det Müllerske Selskab besøgte Skive. Han havde som Elev ved det kongelige Teater gjort Lykke, men adskillige Forhold havde tvunget ham til at gaa til Provinsen. Det kvindelige Publikum i Skive — som andre Steder — forgudede ham, og der fortælles — „det er ganske vist!“ — at Damerne klippede hans Navn af Plakaterne og „spiste det paa Smørrebrød“!!

Et andet Selskab, som i disse Aar ofte besøgte Skive, var *Ehlers*. Han havde været tysk Skuespiller, men var blevet Korporal i den danske Hær. Senere blev han dansk Skuespiller og fik Bevilling. Hans Skuespillere fik kun 2 Rigsdaler om Ugen og Kosten, og saa kneb det endda for ham at skaffe det fornødne.

Vanskeligt var det at faa Gagen til at slaa til. Det hændte vel jævnlig, at Logis'et ikke blev betalt. Værten vidste, der intet var at gøre, og nøjedes med et Par Fribilletter nu og da. Smaa-udgifter til Vask, Cigarer o. l. dækkedes ligeledes ofte ved Hjælp af Fribilletterne, og paa den Maade kunde det saa nogenlunde løbe rundt.



Dilettanthomedie. Bandagist Christensen og Maler Larsen som Lapfamilie.  
(N. Jepsen fot.)

\*) F. Eks. W. Dahlbom.



Indtægterne fordeltes mellem Direktør og Skuespillere efter „Delingssystemet“, d. v. s. Overskudet deltes mellem dem i Forhold til Kvalifikationer, saa at f. Eks. Direktøren og de bedste Kræfter fik 8 Points, mindre fremragende 6 Points og Begynderne 4 Points. Desuden havde Direktøren ekstra for Bevilling, Garderobe m. m.

Før et Selskab kom til Byen, blev Forestillingerne bekendtgjort ved Plakater, og paa selve Forestillingsdagen „gik“ Trommen. I 1858 kom Skive saa godt med, at den fik sin egen Avis, og her blev Forestillingerne for Fremtiden bekendtgjort. Nogen Tid før Forestillingernes Begyndelse sendtes der en Liste ud, hvorpaa man kunde tegne Abonnement. I mange Tilfælde afgang det af Abonnenternes Antal, om Selskabet vilde spille eller ej. I *Skive Avis* for 24/9 1858 bekendtgør saaledes *Julius Olsen*, at han agter at give 4 Abonnements-Forestillinger, hvis et tilstrækkeligt Antal (5—600) tegnes. Saadanne Abonnementsbilletter kostede 15 Mark for 6 Billetter at benytte efter Behag. Ellers var Prisen paa 1. Plads: 3 Mark. 2. Pladserne kostede 24 Skilling, men paa dem kunde der ikke abonneres.

Udgifterne med Hensyn til Plakater og Annoncering var overkommelige. Naar Direktionen lod Plakaterne trykke paa *Skive Avis's* Bogtrykkeri — Byens eneste — kostede Annoncerne intet.

Der spilles i disse Aar i Klubbens Sal paa Gæstgivergaarden (nu Royal: Trappen, der nu er nedrevet, førte op til Teateret paa 1. Sal). Her spillede som tidligere omtalt bl. a. *Julius Olsens Selskab*. En Indsender skriver i *Skive Avis* 15/11 1858 følgende om disse Forestillinger:

„Det Olsen'ske Skuespillerselskab, som for Tiden giver Forestillinger her, tilsvarende fuldkommen den Roes, som Aalborg, Hjørring og Thisted — de Steder, Selskabet i denne Saison har besøgt — Aviser har ydet det, og bliver ogsaa lønnet ved et usædvanligt godt Besøg. Vi have ikke haft Lejlighed til at see ret mange af vore reisende Skuespillerselskaber, men vi troe at kunne paastaae, at hvis flere af dem kunne præstere, hvad vi her have seet af det Olsen'ske Selskab, vil faa, men slet ikke mange, af vore Provindsboere kunne beklage sig over, ikke at have de kjøbenhavnske Folke- eller Casino-Theatre for Øje; thi det Olsen'ske Selskab tæller flere gode Kræfter, og, hvad der er høist nødvendigt for et Theater, et særdeles godt Sammenspil. Og hvad har ikke et reisende Selskab at behæmpe paa et interimistisk Theater? Vi ville kun tilføie et Ønske, som vi have hørt yttre af mange Theaterbesøgende: at Hr. Directeur Olsen vilde forlænge sit Ophold her ud over den annoncerede, vistnok alt for korte Tid.“ —

Af ovenstaaende kan vi gøre os et Begreb om Publikums Mening om Provinsteater paa den Tid. Forekommer Sammenligningen med Casino og Folketeateret os end lidt dristig, saa har den dog sikkert ikke været helt ved Siden af. Der spillede — trods de slette Betingelser — allerede paa den Tid god Komædie i Provinsen.

I 1859 giver *Rau* og senere *Pødenphanth* Forestillinger her i Skive. Af andre Selskaber, som besøger os i de nærmest følgende Aar, maa vi desuden nævne *Lewinis*, *Müllers*, *Orlamunóts*, *Dahlboms* og *P. Petersens*.

Der spilles i disse Aar særlig Stykker af Overskou, Bøgh, Heiberg og Hostrup. Paa Klubsalen er der desuden Optræden af *Mantzius*, der snart optræder paa det kongelige Teater og snart som Oplæser i Provinsen, og af den norske Digter *Welhaven*. Det var Begivenheder af Rang for vor lille By.

En ikke helt almindelig Tourné havde vi Besøg af i 1868. Selskabet, *det Spierske*, bestod af *Camillo Spiers*, Skuespiller *Jacobsen*, Frk. *Marie Sørensen*, der senere blev gift med Spiers, og en Magnetisør, *Professor Hansen*. Professoren repræsenterede det overnaturlige ved at holde Foredrag om dyrisk Magnetisme og ved at „trolde“ for Publikum. Adskillige „Publikummere“ maatte agere Medier, og med nogle af dem opnaaede han forbavsende Resultater. En spiste en Kartoffel for et Æble, en anden drak Vand og troede skiftevis, at det var Blæk, Tjære eller Portvin. Professoren fortalte sine Medier, at der var Ild i Haaret paa dem, og da han derefter viste dem „et dybt Vand“, sprang de i det for at slukke Ilden. — Det var en grinagtig Forestilling, som fik Skibonitterne til at vride sig af Latter. Og et godt Trækplaster var det for Skuespillerne, som fik fuldt Hus til deres Forestilling bagefter. *Camillo Spiers* gæstede flere Gange Skive. Selv efter at han i 1872, 34 Aar gammel, var blevet blind, spillede han her med sit Selskab. Hans talentfulde og energiske Hustru, *Fru Marie Spiers*, indøvede Rollerne med ham og instruerede ham saaledes, at han kunde optræde paa Scenen med en Sikkerhed, der for de uindviede aldeles ikke røbede hans Blindhed.

Det var gode Aar for mange af de omrejsende Selskaber, og det skyldtes da først og fremmest det store Antal Tilskuere fra Landet. Selvfølgelig var det en Ulempe, naar Forestillingen af Hensyn til dem maatte begynde Kl. 6, men der var intet andet at gøre. Vilde man have Landboerne med, maatte man sørge for, at de kunde komme hjem i ordentlig Tid. Mange af dem havde en 2—3 Mil at køre, før de var hjemme efter en Teateraften. Og helst skulde Forestillingen være paa en Aften, hvor „der var Maane“.

Et Selskabs Ankomst var som sagt en stor Begivenhed. Hvor stor den var, kan vi bedst forstaa, naar vi hører, at man i mange Familier opsatte Familiefester og Selskabelighed, naar man vidste, at der i nær Fremtid kom Skuespillere til Byen. Blandt disse havde man ofte mange Bekendte, og hvad var da mere rimeligt end at

vente og tage dem med. Ved deres Nærværelse kunde de forhøje Feststemningen, ja, maaske gøre Dagen uforglemmelig.

Der var et personligt Forhold mellem de Skive Borgere og Skuespillerne. Man levede med i Stykkerne og huskede Forestillingerne mange, mange Aar efter, ja, man kunde gaa i Detailler og fortælle, hvilken Dragt den og den havde haft paa, og hvad der var sket af mærkeligt ved netop den Forestilling. Nu kommer Skuespillerne som Regel om Eftermiddagen, spiller om Aftenen og forsvinder igen



Dilettanthomedie.  
Rebslager Petersen som „Bjørn“ i „De lege Skjul“.  
(Martin Jensen fot.)

næste Dag pr. Tog eller Bil. Ikke mange Bekendtskaber! Ingen eller liden Genkendelsesglæde! Udbyttet har da sikkert ogsaa været større dengang end nu, hvor der raabes efter Udstyrsstykker og Operetter. Men Teknik og aandelig Kultur følges som bekendt ikke altid!

Vi havde som Regel Besøg af 3—4 Selskaber om Aaret: *Schäffer, Schmiøt, Daniel Hansen, Ryhl, Erslew, Julius Petersen, Cortes* o. a. I April 1875 gav *Julius Petersens* Selskab saaledes 9 Forestillinger, og i 1876 kom han igen og gav 7 Forestillinger. Det var et stort Repertoire, et saadant Selskab mødte med, og der var næsten hver Aften nye Stykker paa Programmet. Paa *Julius Petersens* Repertoire var

saaledes følgende Stykker: „*En Spurv i Tranedans*“, „*Capriciosa*“, „*Elverhøj*“, „*Fandens Overmand*“, „*En Fallit*“, „*Svend Dyrings Hus*“ og „*Tordennejr*“.

To andre Selskaber, der hyppigt besøgte Skive, var *August Rasmussens* og *Cortes'*. Allerede i 1870 stiftede Skive Bekendtskab med August Rasmussen, og han gentog i mange Aar sine Besøg og vandt her et baade stort og taknemmeligt Publikum. Han var en dygtig Teaterleder med et godt Personale, og han var ikke bange for at ofre betydelige Summer paa Udstyr for at tilfredsstille Publikum.

*Cortes' Selskab* var i mange Aar et af Provinsens allerbedste. Direktøren var selv en solid Skuespiller, der i sit Repertoirevalg

lagde Hovedvægten paa vor nationale Skuespildigtning. Her i Byen har han opført mange Stykker af Holberg, Heiberg, Hertz og Hostrup. Den, der samlede Interessen om sig, var imidlertid *Fru Emma Cortes*, i mange Aar en betydelig Kraft ved Provinsscenen. Som *Jomfru Meier* vandt hun sig et godt Navn i Provinsen, hvor hun gik under Navn af „*Provinsens Fru Heiberg*“. Sammenligningen med Fru Heiberg kom, efter at hun i 1845 havde debuteret paa det kongelige Teater som Julie (Fru Heibergs gamle Rolle) i „*Romeo og Julie*“. Som *Madam Sørensen* og senere som Fru Cortes befæstede hun yderligere sit Ry. Daarlige Udtale eller falsk Deklamation hørtes ikke, naar Fru Cortes var paa Scenen. Mange gamle Skiveborgere vil sikkert bekræfte dette og samtidig i deres Erindring fremkalde Minder om glade og festlige Teateraftener.

I 1880 gav Cortes, der da var Direktør for Aarhus Teater, 4 Forestillinger her i Byen og spillede bl. a. „*Cæsar Girodøts Testamente*“. Stykket gik over Scenen med Liv og Lyst, og det skyldtes først og fremmest *Albert Helsingreen* og *Fru Emma Cortes*, der spillede Jonas Girodot og Hustru. Skiveborgerne var da ogsaa meget glade over Selskabets Præstationer, og i Skive Avis opfordrede en Indsender Hr. Cortes til at opføre „*Kong Salomon og Jørgen Hattemager*“. Det gik Cortes ind paa, og „for at forhøje Nydelsen lader han forskrive Musikassistance, saa at der bliver fuldstændig Strygekvarter, Noget vi ikke tidligere har haft i Theatret“. (Skive Avis <sup>17/12</sup> 1880.)

Om en saadan Teateraften i det gamle Teater paa *Glücks Hotel* fortæller en gammel Ven af Skive By, *Teaterdirektør Albert Helsingreen*, følgende til *Bogen om Skive*:

#### *En Teateraften i Skive Anno 1880\*).*

„Scenen“ laa i Enden af den store Sal og bestod af lange Træplader, lagt paa Bukke, og paa Siderne af Prosceniet var hængt 2 store Dannebrogslag. Paa venstre Side var Flaget løftet for at give Plads til et Flygel, hvis bagerste Ende ragede ud mod Tilskuerne. Klaviaturet vendte altsaa ind i Kulisserne, d. v. s. *neðen for Scenen*, og 2 af Damerne — den ene klædt som Smededreng med Uldstrømper og Trætøfler, den anden i elegant Silkekjole, hvide Silkestrømper og højhælede Lakske — skiftedes til at akkompagnere til de mange Sange i „*Sivertsens Døttre*“ samt til at lave „Mellemaektsmusik“. Det var af særlig Interesse for de Skive-Løver paa Fauteuilles d’Orchestre-Pladserne at iagttage Changementet, hver

\*) Eftertryk forbudt i Henhold til Forfatterens Forlangende.

Gang de to Damer skiftedes til at tage Plads ved Flygelet, efterhaanden som Tiden nærmede sig, da de skulde ind paa Scenen.

Den drastiske Forvandling af Silkestrømperne og Lakskoene til Uldstrømper og Trætøfler skal have været af en gribende Virkning. *Fru Theodora Petersen* stak for øvrigt i Silkestrømperne med tilhørende Lak, og min unge Hustru, *Fru Agnes Helsingreen*, i de uldne og de fladbundede af Træ. For Resten var Klaveret nu ikke deres Domæne, men de spillede, saa godt de kunde — og der var ingen Skivenitter, der *skød* gennem Flaget. De Skiveboere har altid været et godmodigt og elskværdigt Folkefærd. —

Siden vi er ved den musikalske Side af Forestillingen, saa kan jeg bemærke, at paa samme Gludske Scene skulde den unge *Vilhelm Wiehe* synge en lille Sang paa 1 Vers, og ligesaa skøn hans Talestemme var, ligesaa mindre skøn var Sangstemmen; og saa kunde han ikke hele Tiden træffe de rigtige Noder paa det rigtige Sted. Han var desaaarsag lidt ængstelig for, hvorledes det skulde gaa ham, naar han nu ved Premieren paa det lille Slutstykke, der spilledes af ham, *Ferdinand Schmidt* og en ung Dama, skulde synge denne lille Romance paa et *lille* Vers. Sangen var aldeles nødvendig, den *kundte* ikke stryges. *Hans Orlamundt* og jeg trøstede ham paa bedste Maade: „Du skal se, det gaar nok, det er jo et elskværdigt Publikum“. — „Ja, men jeg er jo slet ikke kendt her — jeg har jo ikke engang spillet med i det store Stykke — jeg kommer dumpende her til Slut — og kommer oven i Købet ind med denne fordømte Romance . . .“

„Op med Humøret, Vilhelm“, sagde vi. „Du skal se, det gaar bedre, end du tror!“ — og Orlamundt og jeg gik saa ned og satte

**Theatret ndi Schive.**  
**Størr Holberg-fest.**

Cusdagen den tredie Decembris h. a. Mafften 7 vil der her ndi Staden blive en artig og laare fornønelig Fest, den satige Comœdie-Skrivere Baron Ludvig Holberg til Ankommele. og de Arne, som ndi Aulen haardst monne trænge, demem til Gavn. Dette, der skal ved denne Fest foretages, vil saalunde angaae:

Heril fremlignes:

**I. Prologus.**

hvoribi fasteligen berettes, hvad som ved denne Høstid præsteret bliver, og hvad som itte præsteret bliver.

Texter bliver til det Quætere Publicum's Foyed af Mr. Carl Wølters fiore Orchester spillet.

**II. Omvortalen til „Den hvide Dame“.**

Derom forehilles den meget nyde og lærdes angaaende Komedie i en Act.

**III. Balbaanen.**

som af Mr. Eric Wagh er til Dansten overlat og bearbejdet efter Francken, og nover den af Billettertaner af begge Høi fremstillet.

De Agerende ere:

Kammer-Raadens.  
Fræn.  
Lene, deres Dotters Datter.  
Carl Holmer.  
Victor Klante.  
Jens, Kammer-Raadens Tjener.  
(Actionen foregaar i Høen.)  
Nu opbæres Publicum atter med

**IV. Et Orchester-Stykke.**

Naar dette er tilendebragt, vil Publicum faac at høre

**V. En Holbergsk Oplæsning**  
**VI. Atter Musique.**

Og til Spende og Sivil overfettes til Publicum's Moro det meget oomske Stykke

**De fattigs Dørbæve,**

som handler om Søehøil og Hærlighed.

De Agerende ere:

Halle Hof. Raads-Mand ved Solnen.  
Grette, hans Kone.  
Ellen, deres Datter.  
Peter Holm, Stue-Mand.

(Actionen foregaar i et Væbningens-Local paa Kæll-Vænderiet.)

Naar alle disse Ting haffenen til Ende ere fæste, ville de, som Dands nyde, sine Kællighed til Dands at træde, inasom det stuetligen arrangeres

**BAL.**

som folter en Krone for hør daanfjende Hæere at dreitage ubt.

De, som sig Bladet ville lifte, kunne høre Billetter hos Mr. P. A. Peterien, Hærb-Sanger, om Cusdagen isa Mafften 9 til 12 maad en Førbetle af 25 Ere, ned Billet. Til ordinære Hæter selges Billetter i Theatris Billet-Comptoir fra om Eftermiddagen Kl. 8 demelte samme Cusdag.

Killetter kunne ved Indgangen, til Theatret udfæres.

Høi-Comiteen.

Announce i Shive Avis om  
Holbergfesten 1884 (formindsket Gengivelse).  
(Hadrup fot.)

os paa sidste Række i Salen, og der sad i Forvejen Teaterets Bilet-kasserer, den elskværdige Gæstgiver *Henriksen fra „Postgaarden“*, skraas over for Glud. Vi indviede ham i Sagen, og han lovede at være os behjælpelig med, hvad vi havde for, ja, han fik ogsaa Teaterets 2 Kontrollører til at tage Plads ved Siden af sig. Da Ferdinand Schmidt havde spillet den første Scene, traadte den for Skive Publikum ganske ukendte unge Wiehe ind, rystende af Angst: et bragende Bifald rungede fra Baggrunden af Salen (fra os 5 sammensvorne) — det blev mere og mere rasende, Publikum var først lidt desorienteret — men lod sig rive med — Bifaldet steg til en Orkan, saa stærk, at det gamle Hotel aldrig havde været udsat for noget lignende.

Wiehe bukkede og bukkede — forstod ikke denne overstrømmende Venlighed, forstod ikke, *hvorfor* den var der — men den *var* der — og han fik Mod. — Silkestrømperne med Lakskoene traadte paa Fortepedalen, medens Forspillets Bølger rullede ud i Salen. Sangen begyndte — aandeløs Stilhed — Publikum lyttede — det var jo i og for sig meget gode Toner, der blev stukket ud — men det var jo ganske vist ikke altid de *rigtige* — men lad gaa med *det*: Verset blev sunget til Ende — og fra Baggrunden af Salen drønedes Bifaldslarmen med en saa eksplosiv Kraft, at hele Publikum klappede og klappede og raabte Bravo — ildnet af den djævelske Larm paa sidste Række. Sangeren bukkede og bukkede — Bifaldet blev om muligt voldsommere — Silkestrømperne og Lakken traadte paa Fortepedalen og spillede Forspillet til Sangen igen, og Sangeren gav Romancen da capo — og denne Gang gik det vidunderligt nok helt godt. — Næppe var den til Ende, før sidste Række atter rungede, og *alle* Rækkerne og Staapladserne.

Orlamundt og jeg gik op paa Scenen, og da Wiehe kom ud, klappede vi ham paa Skuldrene: „Kan du se, Vilhelm — sikken Lykke du gjorde med Romancen“. — Han skævede lidt til os, og idet han atter løb ind paa Scenen, truede han smilende af os og sagde: „Ja, vent bare, I to Skurke, til vi har spist i Aften — det skal blive jer en dyr Omgang“.

Publikum havde jo meget rigtig forstaaet, at den unge Skuespiller skulde opmuntres, man syntes jo nok, at Opmuntringen kunde have ytret sig *lidt* mindre voldsomt — men man havde ladet sig rive med — og man fortrød det egentlig ikke: „for 2den Gang han sang, gik det jo helt godt — saa der var jo ikke noget at angre paa der“.

Vilhelm Wiehe fik nu alligevel Cortes til at lægge nogle Replikker ind og til at stryge Romancen, men saa gjorde han



rigtignok heller aldrig den Lykke i Rollen mere, som han havde gjort paa Gluds Teater i Skive.

— — —

Samme Aar som denne Episode fandt Sted, blev Klubbens Teater udvidet. Scene og Tilskuerpladserne blev gjort rummeligere og Siddepladserne betydeligt forøgede. Selv efter Udvidelsen var Forholdene dog smaa og utilfredsstillende, i hvert Fald for Skuespillerne. Og for de Folk, der hver Gang maatte slide med Scenens Opstilling og Nedpilning, var det et besværligt Arbejde. 1. Parket var forsynet med Stole, 2. Parket med Bænke. Det hele skulde stilles op før hver Forestilling og som Regel tages ned og lægges paa Loftet lige efter denne. *Dekorationerne* var faa: et Par Stue- og en Skøvdekoration. *Kulisserne* var store Rammer, stemmet sammen med Lister og forsynet med Tappe, saa de kunde drejes rundt. *Rampelyset* kom fra nogle Petroleumslamper, og man „lavede Mørke“ ved at hejse et Bræt op for Lamperne. Da Skive i 1882 fik sin Teaterbygning i Frederiksgade, solgte Klubben hele sit Teaterinventar til Nykøbing, Mors, og for Fremtiden lejede man et lille „Teater“ fra Viborg til Brug ved Dilettantforestillinger og Basarer i Klubbens Lokaler.

Naar en Teaterdirektør i disse Aar kom til Skive med et godt „Trækplaster“, kunde han være sikker paa at faa fuldt Hus. Saaledes kom *Ferd. Schmidt* hertil i 1881 med „*Cornevilles Klokker*“. Han havde opført det *15 Gange i Odense, 9 i Aarhus, 8 i Horsens og 3 i Viborg*. Ogsaa hos os hentede Ferd. Schmidt fuldt Hus, Bifald og Fremkaldelser. Det samme gjorde *N. F. Svenøsen*, der kom med et udmærket Selskab og i April 1881 gav ikke mindre end 6 Forestillinger her med „*Ridderen af Randers Bro*“.

### *Teateret i Frederiksgade.*

I 1882 skete der noget for Byens Teaterliv meget vigtigt: *Den nye Borger- og Haandværkerforening* fik sin egen Bygning med *Teater i Frederiksgade*. Der spillede dog i nogle Aar endnu af og til paa Klubbens Teater, men Brandfaren var stor og Sindene opskræmte. Kun ganske kort Tid i Forvejen (<sup>8/12</sup> 81) var det store „*Ringteater*“ i *Wien* nedbrændt, og flere Hundrede Teatergængere omkomne ved Branden. Kunde sligt hænde i en stor By som *Wien* og paa selve „*Ringteateret*“, hvor meget mere udsat var da ikke det gamle Teater i Skive, hvor der tilmed kun var een ordentlig Indgang. I samme Grad som Selskaberne tog det nye Teater i Brug, gik det da ogsaa tilbage for det gamle, der snart helt ophørte at eksistere.

Det nye Teater skulde indvies i Marts 1882, og en ny Æra dermed oprinde for Teateret i Skive. I Anledning af denne Indvielse rejste nogle af den nye Forenings Bestyrelsesmedlemmer til Aarhus og engagerede *Fr. Müller* til at give 4 Forestillinger for en Sum af 1600 Kr. Det var Meningen, at Aabningsforestillingen skulde finde Sted den 21. Marts, men paa Grund af forskellige Forhindringer blev den udsat til *Lørdag den 25. Marts*. Et stort og festklædt, begejstret Publikum tog Teateret i Besiddelse, og Aarhus Teaterpersonale skabte ved det smukke Spil en virkelig Feststemning. Paa en køn og værdig Maade indviedes da det Teater, der i over 40 Aar har været *Skive Bys Skueplads*.



Dilettanter i „For Alvor“.

De 4 Forestillinger, der spilleles, var: 1. Aften: „*Pak*“, 2. Aften: „*Andrea*“, 3. Aften: „*Tambourmajorens Datter*“, 4. Aften: „*Hvor man keder sig*“.

Det økonomiske Resultat var over al Forventning, idet der paa disse 4 Aftener indspilleles 2128 Kr. Saa gav Direktøren endda 2 Forestillinger bagefter for egen Regning og indspillede ca. 700 Kr.

I *Skive Avis* den 27/3 skrives om Teateret: „Skive ny Theater i „den ny Borger- og Haandværkerforening“s Lokaler indviedes i Lørdags Aftes af Aarhus Theaterpersonale. Theatret er smukt og gjør i det Hele et godt Indtryk. Pladserne er rigelige og bekvemme, og Theatret rummer henimod 500 Tilskuere.“

I den nærmest følgende Tid benyttes Teateret hyppigt. Vi faar saaledes Besøg af *Aug. Rasmussen* med „*Valdemar Sejr*“, hvori der optræder 50 Personer, af *Aarhus Teater (Verner)*, *Cortes*, „*Dania*“ og atter af *Aug. Rasmussen*.

Februar 1883 spillede *Jul. Petersen* med Aalborg Teaterpersonale. Det havde givet 40 Forestillinger i Aalborg og 32 i Randers, og det havde særdeles dygtige Kræfter, bl. a. *Louis Petersen*, *Chr. Hyltoft* og *Frk. Anna Nielsen*. Der spillede „*Det vildfarne Lam*“, „*Soldaterløjer*“ og „*En fattig ung Mand's Eventyr*“. Særlig Louis Petersen og Frk. Nielsen gjorde stor Lykke og blev fremkaldt. I Marts Maaned gav *kgl. Operasanger Nyrup* Gæstespil i „*Farinelli*“: fuldt Hus og mange Fremkaldelser, og i April hentede *Verner* (Aarhus) sig en solid Succes paa „*Lykkebarnet*“. Vi fortsætter, da 1883 er et typisk Teateraar i Skive, med at nævne de øvrige Forestillinger i dette Aar. Maj: *Cortes*: „*Elverhøj*“, „*Syvsoverdag*“, „*Min Svigermoder*“, „*Kong Salomon og Jørgen Hattemager*“. I Sommerens Løb: *kgl. Kammersanger Simonsen* og senere *det kgl. Teaters Ballet*. September: *N. F. Svendsen*: „*Ved Lygteskin*“, „*Stegekældereren*“, „*Landliv*“, „*Dina*“. I Oktober spillede et Selskab fra de københavnske Teatre: „*Gengangere*“. Sidst i Oktober kom saa Sæsonens store Begivenhed: *Aug. Rasmussen* (Odense Teater) med „*Kejserens Kurér*“ og „*Kalifen paa Eventyr*“. Han havde sit eget Orkester under Direktion af den senere saa bekendte *Carl Gottschalksen* og antog som Statister til begge Stykker ikke mindre end 50 Herrer, 10 Damer og 16 Børn. Der var da ogsaa lang Tid i Forvejen gaaet Ry af Selskabets Prøver paa det kgl. Hofteater. 71 Scene-, Ballet-, Musik-, Dekorations- og Belysningsprøver var blevet afholdt i Sommerens Løb. Gennem store Annoncer og pragtfulde Plakater oplystes det Skive-Publikum da ogsaa om, hvilken Begivenhed det havde i Vente. Stykkerne gjorde stor Lykke her, baade paa Grund af Udstyr, Iscenesættelse og Udførelse.

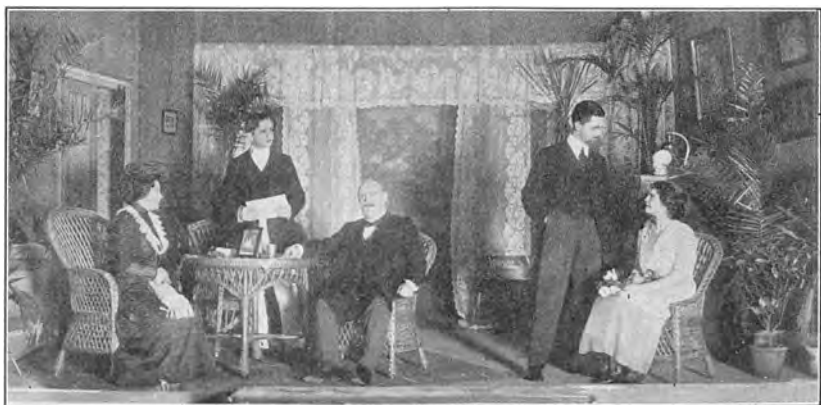
Under Opførelsen af „*Kalifen paa Eventyr*“ skete der for øvrigt det Uheld, at „*Guldflyen*“ (*Fru Elvira Gottschalksen*) faldt ned, idet Snoren, som holdt hende, brast. Det gik dog ikke værre, end at hun kunde fortsætte Spillet.

I December kom Aalborg Teaterpersonale (*Jul. Petersen*) igen, denne Gang med *Edv. Brandes'* og *Alex. Kiellands* nye 5 Akts Skuespil: „*Garman & Worse*“. *Jul. Petersen* havde et stort og godt Selskab, bestaaende af 19 Personer, hvorimellem flere af Provins-scenens bedste Kræfter: *Brandstrup*, *Hyltoft*, *Carl Henriksen*, *Frk. Betzonick*, *Fru Brandstrup* og *Frk. Anna Nielsen*.

De følgende Aar kom der mange Selskaber til Skive med gode Kræfter og godt Repertoire. Oftest blev de modtaget med Velvillie og Begejstring, men det modsatte kunde finde Sted. Da *Herman Bang* saaledes kom hertil i Juni 1884, formaede han trods al Forhaands-reklame kun at samle et lille Publikum, der vel nærmest var mødt

frem af Nysgerrighed og modtog ham ret køligt. Der skulde da ogsaa gaa mange Aar, før Teatergængere og litterært interesserede Mennesker i al Almindelighed begyndte at forstaa og værdsætte denne ejendommelige Digter.

I September 1885 spillede *N. F. Svenøsens Selskab*: „*En Engel paa 5. Sal*“, „*Rosalies Bortførelse*“ og „*Mordet i Krabbesholms Skov*“ (Farce med Sange i 1 Akt). Vi nævner det første Stykke som et Eksempel paa, hvorledes mangelfuld Instruktions, Ligegyldighed eller Uvidenhed kan faa Illusionen til at briste for den opmærksomme og tænksomme Tilskuer. Stykket er et lille Sangspil med Emne fra *den franske Revolutionstid*. Det virkede



Dilettanter i „En Advarsel“.

Hadrup fot.

derfor lidt(!) overraskende paa adskillige Tilskuere, da en af Personerne i Stykket tændte — en *Petroleumslampe* (!) med *svenske Sikkerhedstændstikker* (!)

Der kunde da ogsaa ske andre spændende Ting, saa spændende som, at *Suffløren* i den Grad gik op i Rollen, at man hvert Øjeblik ventede at se ham komme kravlende helt ud af „Kassen“.

Sligt kunde hænde, men hændte sjældent. I det store og hele arbejdedes der solidt og godt, ofte udmærket. En Sammenligning mellem Datidens og Nutidens Provinsskuespilkunst vil uden Tvivl falde ud til Fordel for den første. Det store Repertoire og den derigennem indvundne Erfaring gav stor Rutine. Og de gamle Teaterdirektører var som Regel selv dygtige og alvorlige Kunstnere, mange af dem glimrende Instruktører og Iscenesættere. De forlangte Respekt for Kunsten hos deres Skuespillere. De forlangte, at de skulde kunne deres Roller, saa at *Suffløren* kun blev — hvad han altid bør være — en Nødhjælp. Den dygtige og kunstinteresserede

Direktør opnaede paa den Maade at faa et godt og sammenspillet Personale, som — for manges Vedkommende — blev hos ham i adskillige Aar.

— Nu forlanges der „*Stjernekomedie*“, *Udstyrsstykker* og *Operetter*. Tiderne skifter. Smagen forandres. Selvfølgelig har ogsaa Publikum Krav paa at blive hørt, men i mange Tilfælde gaar det da ud over Resultatet. Helheden — den kunstneriske Helhed — lider Brist. Vi har i Skive set adskillig „*Stjernekomedie*“, hvori „en Stjerne“ fra det kgl. eller fra et andet københavnsk Teater spillede sammen med et Personale, hvoraf ikke faa slet ikke var paa Siden af denne enkelte. Og den gamle Regel blev bekræftet: Den store Stjerne taber ikke i Glans, fordi andre Stjerner glimrer.

Paa det nye Teater blev Sceneforholdene jo efterhaanden bedre og bedre; men det tog Tid. Rampelyset kom fra Petroleumslamper. Naar der skulde være mørkt, inden Tæppet gik op, blev Lamperne skruet ned, og foran Rampen trak man en Skærm for. Det var en Ramme med Lærred, og brandfarlig var den! Ved Siderne af Scenen var der anbragt Stativer med Lamper, og bag disse var der Blikplader, der kunde kaste Lyset ind paa Scenen.

I 1896 naaede man et Skridt videre. Der blev indlagt *Gas*, som var nemmere at betjene, men dog ogsaa havde Ulemper. Naar Lamperne blev skruet ned, udsendtes der nemlig en grim Gaslugt i Salen og paa Scenen.

En stor Udvidelse af Teateret fandt Sted 1906 under Ledelse af *Arkitekt Værum, Randørs*. Baade Scene og Tilskuersplads blev gjort større, og man regner med, at Teateret nu har *ca. 500 Siddepladser* og *ca. 350—400 Staaplads*. Der kan dog i ekstraordinære Tilfælde skaffes Plads til adskilligt flere.

Udlejning af Teateret foregaar efter bestemte Regler: fast Leje + Procentleje, det er, at Selskaberne betaler en fastsat Procentafgift af Spilleindtægten. I Forhold til Byens Størelse er Skive ogsaa i økonomisk Henseende en god Teaterby.

I 1914 afløstes Gassen af Elektriciteten, der siden da har sendt sit eventyrligt kraftige og undertiden mangefarvede Lys over Scene og Tilskuere med en saadan Glans, at den rent har fordunklet sine Forgængere. Det elektriske Lys er fri for de Ulemper, som Tællelys, Petroleum og Gas bragte med sig, og Faren for Ildebrande er blevet meget forringet. Skive Bys Brandkorps har da ogsaa kun faa Gange været i Aktivitet paa Teateret og da kun ved meget ubetydelige Ildebrande.

Af Teaterets Funktionærer kan 2 snart holde 25 Aars Jubilæum: *Billetkasserer Larsen* og *Teaterkontrollør Westerdaal*, der saa-

ledes begge har fulgt Teaterets Udvikling gennem et kvart Aarhundrede.

— — —

Inden vi slutter disse Optegnelser om Skive-Teaterliv, maa vi omtale et Selskab eller rettere en Direktør, der vil mindes med særlig Glæde og Tak af mange Skibonitter: *Albert Helsingreen*. Til *Bogen om Skive* har han givet sit særlige Bidrag: *En Teateraften i Skive Anno 1880*. Ikke desmindre var det den selv samme Albert Helsingreen, der 45 Aar senere — 1925 — spillede „*Rendegarn*“ i „*En Skærsommernatsdrøm*“. Den gamle og stadig unge Direktør havde tilmed selv været en energisk og interesseret *Iscenesætter*.



Dilettanter i „En Søndag paa Amager“.

Hadrup fot.

*sætter*. Det er da ikke underligt, at der gennem 45 Aar er opstaaet et gensidigt Venskabsforhold mellem Skive Bys Teaterpublikum og Albert Helsingreen.

Som *Teaterleder i danske Provinser* gæstede han vor By for første Gang i Foraaret 1897 og kom hertil med sit Personale indtil 1922. I 1925 gav han Gæsterolle og var *Iscenesætter* hos Thorvald Larsen. Albert Helsingreen kom altid med et godt Personale, og ofte aabnede han Sæsonen her i Skive, hvor Prøverne da fandt Sted. Af Skuespillere, der har spillet hos Helsingreen og saa at sige vundet deres Riddersporer hos ham, nævner vi: *Gerda Christophersen*, *Aage Garde*, *Alfred Stigaard*, *Axel Strøm*, *Carl Hjernø* og *Henrik Malberg*.

*Albert Helsingreen* var en uhyre flittig Teaterleder og Skuespiller, der levede og aandede for Teateret. Var Sæsonen forbi, satte han straks Kursen mod Syd for at se, høre og lære noget nyt,



der kunde anvendes i den næste og kommende Sæsoner. Ved Europas største Scener hentede han Erfaringer og benyttede dem ved senere Indstuderinger og Iscenesættelser. Som Skuespiller gennemførte han en fortræffelig Maskering og en omhyggelig Indstudering. Nogle af hans bekendte Roller er: *Bjørn Olufsen* i „Elverhøj“, *Peter Ravn* i „En Spurv i Tranedans“, *Assessor Svale* i „Eventyr paa Fodrejsen“, *Shylock* i „Købmanden i Venedig“, *Hjalmar Ekdal* i „Vildanden“ og *Kellermann* i „Hans Højhed“.

Sin Interesse for Skive By og dens Borgere har Albert Helsen-green bevaret, og med en af *hans* Udtalelser vil vi slutte vor Beretning:

„Den ny Borger- og Haandværkerforening“s Teater blev jo lidt efter lidt helt godt — efter Provinsforhold at dømme naturligvis; og spiller man et smukt Skuespil, i en smuk Udførelse og i et smukt Udstyr — med en fuldt besat Tilskuerplads i *fuld Belysning* — da er der festligt inden for Skive Teaters Mure. Disse Fester har jeg oplevet mange af i den gamle, hyggelige By. Der er et *fast*, kunstinteresseret Publikum i Skive, som det er en Glæde at give gode Teaterforestillinger for — det samme kan jo siges om de fleste Købstæder i Landet, men det er nu i særlig Grad Tilfældet i Skive.“

## DILETTANTKOMEDIE

I en By som Skive, hvor Interessen for Skuespilkunsten har været stor, var det ret naturligt, at Byens egne Sønner og Døtre undertiden fik Lyst til Optræden paa de skraa Brædder. For de indviede havde det tilmed den Charme, at man kendte de spillende og bagefter af Hjertens Lyst kunde rose eller kritisere sine egne.

Der er spillet megen — og ofte udmærket — Dilettantkomedie i Skive, ja, der har været Tider, hvor Dilettanternes Spil næsten kom paa Højde med adskillig professionel Skuespilkunst. Mange af Byens Borgere mindes sikkert en gylden Tid, hvor man havde to Kliker, der spillede henholdsvis paa „det kongelige“ og paa „Folketeateret“.

Paa vor „Vandring“ gennem Skive Avis's lokale Spalter træffer vi atter og atter Meddelelse om, at der spilles Dilettantkomedie i et eller andet veldædigt Øjemed. Snart gaar Indtægten til franske faldnes efterladte (1870), snart til Fordel for Teateret, Velgørenheds-selskabet eller Borger- og Haandværkerstiftelsen. Der spilles i „Klubben“, i „Harmonien“ og i „Haandværkerforeningen“. Senere ogsaa i „Den ny“ og i „Ildrætsklubben“.

I „Harmonien“ spillede Dilettanter i 1879 bl. a. et lille Stykke: „De lege Skjul“. Det var skrevet af nogle af Foreningens Med-

lemmer, bl. a. Rebslager P. A. Petersen. (Se Billedet Side 470.) — Samme Aar afholdtes en stor Basar i Klubsalen. Protektor var Købmand *Calundann*. Ved denne Lejlighed spillede „De fattiges Dyrehave“, en lille Komædie, der varede ca. 20 Minutter. 4 Herrer spillede de 2 Herre- og 2 Dameroller og gjorde en saadan Lykke, at Stykket maatte gentages 5 à 6 Gange pr. Aften i de 8 Dage, Basaren varede. Entreen var 25 Øre, og der indkom 2500 Kr., hvoraf den ene Halvdel gik til Borger- og Haandværkerstiftelsen, den anden til andre veldædige Formaal.

Der opførtes i disse Aar Stykker som: „Geniet fra Ods herred“, „Soldaterløjer“, „Intrigerne“, „Nei“, „Kanariefuglen“, „Paa Pension“, „Declarationen“, „En Tale“ og „Hansen“ (Studenterkomædie).

I Anledning af 200 Aars Dagen for Holbergs Fødsel afholdtes den 3die December 1884 en stor Holbergfest, fra hvilken det eventuelle Over-skud skulde gaa til de fattiges Juleglæde. Under Forestillingen var Holbergs Billede anbragt midt paa Scenen, omgivet af en smuk Dekoration i Grønt, Blomster og Flag og oplyst af kulørte Lamper. Selve Forestillingen bestod i en Prolog, Scener af „Jacob von Thyboe“ og Opførelse af nogle Smaastykker. (Se Annoncen Side 472.)

En anden stor Basar blev afholdt 1888, denne Gang i den ny Borger- og Haandværkerforening. Protektor: Apoteker *Norgaard*. Der spillede her en Revy, hvori Bandagist *Christensen* og Maler *Jul. Larsen* optraadte som „Lapfamilie“. (Se Billedet Side 467.)

Ved disse Forestillinger var i mange Aar *Fru Rybner Petersen* og *Fru Købmand Hestbech* Værtinder. Ofte trak Prøverne ud til hen paa Natten, og Gentagelse paa Gentagelse trættede de spillende. Saa kom det Tidspunkt, hvor de to elskværdige Damer „optraadte“ paa Scenen og inviterede paa frisklavet Kaffe og hjemmebagte Kager. Efter en saadan Opstrammer gik Spillet atter livligt.



Fru Rybner Petersen (t. v.) og Fru Hestbech „optraæder“.  
(Martin Jensen fot.)

En Stab af dygtige og rutinerede Dilettanter i Halvfemsaarene og Begyndelsen af det 20. Aarhundrede veg ikke tilbage for endog store Opgaver. Der spillede f. Eks.: Gustav Wieds „Skærmydsler“, Emma Gads „En Advarsel“, „Lazarilla“, „Teaterbanditterne“, Offenbachs „Frk. Gedehams“ og Vaudevillen „Før Alvor“. I „Plader“ spillede daværende Skoleinspektør *Hasseltriiis*, som var en glimrende Skuespiller, Rollen som *Ferdinand Jansen*. Hans Udførelse af Holbergske og Hostrupske Roller vil mindes af adskillige ældre Borgere.

Til Minde om Stormen paa København 1659 arrangerede man paa 250 Aars Dagen (11. Februar 1909) her som i de fleste Købstæder en stor Fest. Et festklædt Publikum fyldte den Aften Teateret til sidste Plads; et stort Sangkor og smukke nationale Tableauer vakte patriotiske Følelser, og Carit Etlars „Før Stormen“ spillede af Dilettanter.

De sidste Aars Dilettanthkomedie har ikke været paa Højde med hin „Guldalder“, og hvad Fremtiden bærer i sit Skød, ved ingen; men at denne „Kunstart“, drevet med Alvor og virkelig Fordybelse i Emnet, kan virke berigende baade for de ydende og de nydende, derom tvivler sikkert ingen selv meget kritisk Teatergænger.

*Carl Wiinberg.*





## IX.

# BYENS TIDLIGERE NABOER

## KRABBESHOLM OG SKIVEHUS

Man behøver ikke at gæste Skive i ret lang Tid, før man opdager, at Skivehus og Krabbesholm indtager en fremskudt Plads i vore daglige Omgivelser. De er kendt af alle, og paa forskellige Maader er Navnene taget i Brug, som om de gamle Borge, hvis Glanstid som saadanne forlængst er forbi, med Iver bestræbte sig efter at forkynde deres Tilstedeværelse. Og noget dominerende har der vel altid været over dem. Deres Historie har paa det nøjeste været knyttet til Egnens, ligesom denne i mange Maader har været afhængig af Forholdene der. Man forstaar derfor godt, at de gamles Tanker og Forestillinger ofte kredsede om Skivehus og Krabbesholm — Midtpunkterne, hvorom alting drejede sig, og i Sammenligning med hvilke Folks eget intet betød eller i alt Fald maatte forsvinde i Baggrunden. Naar Herremanden kaldte, saa var Bonden der. Hvo turde vel vove andet? Herremanden havde Magten og Midlerne til at tvinge den genstridige. Der lever gamle Folk endnu, som kan fortælle om Hoveriets Dage, hvorledes det saa at sige var i deres Tanker Dag og Nat. Hoveriets Strabadser levede de om igen i Nattens Drømme, og under Sygdoms Febervildelser fantaserede de om Hovarbejde paa Krabbesholm. Men de forrige Tider er forsvundne. Nu er Skivehus og Krabbesholm fredelige. Vi nærmer os dem i Tryghed og som frie Mænd. De er lutter Idyl, som de ligger der ved den stille, blinkende Aa, der som en Sølvstribe snor sig gennem grønne Enge, eller gemt under Skovens Krone i gamle Eges og Lindetræers Ly. Hvor før Lensmanden med haard Haand udskrev og inddrev Skatter og satte Skræk i det unge Mandskab ved Trusel om Soldatertjeneste, der bor nu jævne Borgere,

som øver deres Dont ved Siden af os andre; og hvor før Herremanden lod tilsige til Hovarbejde, der drager nu frivillig og med Glæde Skarer af unge ind til Opdragelse og Udvikling. Men gerne dvæler vi ved Mindet om de gamle Gaarde gennem Aarhundreders onde og gode Tider; og er det mon ikke noget af denne gamle Herregaardenes Magt over Sindene, der trods de nye Tider bestandig lever i os, saa vi engang imellem aandelig talt faar Huen under Armen og uvilkaarlig ser hen til de gamle Borge med en vis Respekt og Beundring, ikke for Herremanden, men i Ærbødighed for Borgenes Ælde som de Midtpunkter, hvortil vort Lands Skæbne har været knyttet gennem Tiderne.

Ansete Navne har forlængst, saa vidt det lader sig gøre, klarlagt Gaardenes Historie, saa det næppe lader sig gøre at fremdrage ret meget mere til Belysning heraf. Kun synes man for Skivehus's Vedkommende at savne en samlet Fremstilling, hvilket dog efterfølgende selvsagt heller ikke skal anses for at være.

Meget tyder paa, at Egnen her i tidlig Tid har været beboet. Sporene kan følges gennem alle Sten-, Bronze- og Jernalderens Perioder. En bred Strøm har sikkert fulgt Lavningen, der strækker sig fra Engene i Syd og Vest mod Nord gennem Vedmose, følgende Felding Bæk, som altsaa skulde være Resten, til Skovdalen. Er dette rigtigt, saa forstaar man de Bopladser, der endnu findes talrige Spor af baade i Lund, Vinde og Resen; thi paa begge Bredder af de fiskerige Vandstrømme var der udmærkede Betingelser for Bebyggelse. Et sikkert Vidnesbyrd om den tidlige Bebyggelse har vi i Køkkenmøddingen, der findes i Skoven. Foruden Dyreknogler af Vildsvinet, Kronhjorten og Kæmpeoksen er der her fundet forskellige interessante Benredskaber, saaledes 2 Økser af Hjortetak og en Pren med Siksakfigurer; af Stenalderens Redskaber er bl. a. fundet 2 smukt slebne Flintøkser og en Stridsøkse af Grønsten. Det er saaledes en mærkelig Blanding af Redskaber fra den saakaldte Benalder, den tidligste Stenalder og den paafølgende yngre Stenalder med de kunstfærdigt udformede Redskaber. Der kan endnu findes Flinteflækker og Flinteaffald i Køkkenmøddingen. I øvrigt er den næppe nogen Sinde blevet sagkyndigt undersøgt, og den ses ikke at have haft stort andet at betyde — ud over at Folk har hentet Skaller til Hønsene derfra — end at den gav Stødet til systematisk Undersøgelse af en Del af vore Køkkenmøddinger. Spredt i Egnen findes talrige Stenredskaber, som ofte er af simpel, usleben Art. Men i øvrigt maa det siges, at Skiveegnens Oldtidsminder i overvejende Grad hører Broncealderen til, og Gravhøjene, hvoraf der i sin Tid har været mange, er sikkert alle fra Broncealderen.

Man finder let Sammenhæng i dette, at hvor der fra de ældste Tider har været Bopladser, der maatte der senere fremstaa en Herregaard. Fæsteforholdet stammer mulig helt fra Oldtiden, og sandsynligvis er de to Skovshovedgaarde, som danner Grundlaget for Krabbesholm, de ældgamle Gaarde, der var Stammehøvdingens Sæde. Nu vel, ved Fantasiens Hjælp kan man komme langt, og i øvrigt lyder Beretningerne om Krabbesholms Tilblivelse og første Historie noget forskelligt. Men eet er i hvert Fald sikkert, at den gamle Gaard bærer Krabbernes Navn med Rette, idet den omkring det 16. Aarhundredes Midte er opført af Hr. *Iver* (eller *Erik*) *Krabbe* til Østergaard i Salling. Han blev gift med Fru *Magdalene Banner*, en Datter af Marsken Erik Banner til Asdal, der er kendt som Adelens



Krabbesholm. (Ældre Billede.)

Anfører mod Skipper Clement, og ved den Lejlighed kom Hr. Krabbe i Besiddelse af noget Jordegods i Resen Sogn. I Reformationstiden finder vi ham da ivrigt optaget af at skrabe saa meget Gods sammen, at han deraf kunde oprette Hovedgaarden Krabbesholm. I det hele synes det, som Krabberne har været ivrige efter Jordegods, og maaske er det den Omstændighed, der er Skyld i, at Slægten berømmes som Lutheranernes gode Støtte. Iver Krabbe roses endog af *Bughagen* for den Ihærdighed, hvormed han — rimeligvis som Lensmand paa Københavns Slot — visiterer i Roskilde Stift. Hvorvidt dette hans lutherske Sindelag har været helt oprigtigt, turde maaske være et Spørgsmaal. Forholdet var jo nemlig det, at i den katolske Tid var det lykkedes Gejstligheden at komme i Besiddelse af en Mængde Gods, der var skænket som Gave af Egnens mange adelige Slægter. Ogsaa Krabbernes Slægt havde fra Tid til anden ydet sin rigelige Gave. Paa den Maade var saaledes Slægtens gamle Fædrengaard, Lundegaard paa Fur, tilfaldet Domkapitlet i



Viborg, og saavel Kirker som Klostre ejede mange Gaarde i Salling, hvoraf Krabberne havde ydet en betydelig Del, og naar han nu sluttede sig til Reformationen, saa havde han god Udsigt til at faa dette bortskænkede Gods tilbage igen. Det lykkedes ham dog kun i ringe Grad, skønt han gik frem med største Voldsomhed og ofte laa i Strid desangaaende.

Omtrent samtidig med disse Begivenheder staar Striden om Resengaard. Den ejedes i sin Tid af *Niels Bugge* paa Hald, men var som saa meget andet kommet under Bispedømmet og senere anvist til Bolig for Sognepræsten. Imidlertid blev det ordnet saaledes, at Vikaren ved St. Nikolai Alter i Viborg tillige skulde være Sognepræst for Skive og Resen, men med Bopæl i Viborg. Nu forlanger Hr. *Oluf Libbert* at komme til at bo paa sin Gaard; det var jo i urolige Dage i Viborg. Biskop *Friis* nægter at udlevere ham Gaarden, og Hr. Libbert lod ham da indstævne for de kgl. Rettertingsdommere, blandt hvilke var førnævnte Erik Banner og Adelsmanden *Jens Hvas* til Kaas. De dømmer, „at naar Præsten selv vilde bo i sine Sogne, maatte Gaarden ikke forholdes ham af nogen“.

Den daadrige og kraftige Krabbeslægt er Krabbesholms interessanteste Ejere. Af de øvrige har kun faa været af Betydning; og deres Navne lever ikke mere. En enkelt Undtagelse danner dog Baron *Werner Rosenkrantz*, som 1743 købte Gaarden af Fru *Big. Sophie Sehested*, Enke efter Major Fr. Sehested til Rydhave, med hvis Datter han var gift. Med ham oprinder det gamle Herresædes Glanstid, for øvrigt vel den eneste, Krabbesholm har oplevet. Den kender mest til Armod og Usselhed. Men *Werner Rosenkrantz* havde Penge, som han paa sin Vis anvendte til Gaardens Fordel, idet dens nuværende Udseende i væsentlig Grad skyldes ham. Han byggede de lange Sidefløje og lod Hovedbygningens Indre festligt udsmykke, som det ses den Dag i Dag. Ogsaa paa anden Maade har Hr. *Rosenkrantz* bevaret sit Navn for Efterslægten, idet han „i den hellige Trefoldigheds Navn“ 1759 oprettede en Fundats, ifølge hvilken der skal henstaa 100 Rdl. som første prioriteret Gæld i hver af Hovedgaardene Skivehus og Krabbesholm. Renten heraf skal hver Nytaarsdag uddeles „til de paa hver sin eyende Gaards Gods befindende fattige Mennsker, som enten for Alderdom, Svaghed eller anden ulykkelig Tilfælde kand være kommen fra deres Næring, og ere Huus-Arme, naar de have ført og føre et ædruelig og christelig Liv og Levnet“. Til Sikkerhed for Legatets rette Forvaltning lod *Werner Rosenkrantz* indrette en igennemdraget og med hans Segl forsynet Bog, hvori der skal indføres, hvem der nyder, og hvor

meget enhver af dem nyder. Efter saaledes at have tilrettelagt og ordnet alt paa bedste Maade forventer Hr. Rosenkrantz, at ingen vil „forderve“ denne hans kristelige Kærlighed og Gavnildhed, „paa det at den retfærdige Guds Straf og Forbandelse, mine og de Fatiges Suk, ey skal komme over dem baade her og hisset“. — I Resen Kirke findes et Epitafium, som Rosenkrantz lod opsætte 1756, hans „afdøde Forældre og Broder til christelig Ihukommelse, Gud til Ære og Kirken til Prydelse“. Indskriften fortæller, at „herunder hviler det dødelige af den i Livet høyædle og velbyrdige Herre Jørgen Rosenkrantz“. „Til Ægtefælle havde Gud beskikket en dydfuldkommen meget gudsfrygtig Frue, den høyædle og velbaarne nu forlængst sal. hensovede Fru Marie Elisabeth de Roglunge“. „Udi deres Ægteskab vare de af Gud velsignede med 12 Børn“. Disses Navne nævnes, og om den yngste, Christian R., oplyses det, at han døde paa Krabbesholm 1749 „og hviler der ved hans Side“.

1773 solgte Werner Rosenkrantz Godset til *Grev Trampe*. Hans Tid er Afslutningen paa Godsets Storhedstid som Herresæde. Da han atter solgte det 1785, stod en ny Tid for Døren, og med den maatte Krabbesholm



Jens Dalsgaard.

saa at sige gaa ind i et nyt Afsnit. 1788 kom den Lov, der gjorde Bonden til fri Mand som alle andre i Samfundet. Dette maatte naturligvis faa stor Indflydelse paa Herremændenes Myndighed, og Krabbesholms Ejere er fra nu af jævne Folk, der selv deltagere i Gaardens Drift. Hoveriet vedblev at bestaa, men under meget ændrede Former. Først meget sent bortfaldt det paa Krabbesholm og er vel næppe helt forsvundet overalt endnu.

Grev Trampe har dog sikkert fortsat de gamle Traditioner; han var rigt gift og førte et stort Hus i de stilfulde Omgivelser, men hans Eftermand, *Hans Rasmussen*, der som nævnt købte Krabbesholm 1785, var en jævn Mand, der selv deltog i Gaardens Drift\*).

\* ) Jeppe Aakjær oplyser, at hans Søn *Rasmus* blev Førstelærer i Shive 1816.

Han tillægges Æren af paa sin Gaard at have oprettet det første Mejeri i Salling; i øvrigt formaaede hverken han eller hans Svigersøn *Jens Dalsgaard*, der blev Eneejer 1832, at sætte rigtig Skik paa Gaarden, og allerede dengang fandt en Udstykning Sted, idet 100 Tdr. Harthorn blev bortsolgt. Jens Dalsgaard var i en lang Aarrække Sogneforstanderskabets Formand, og de gamle Protokoller viser, hvilken Magt og Indflydelse han har haft. Han blev valgt som Suppleant til Stænderforsamlingen, og i Stændervisen hedder det noget spottende om ham:

Den lille Dalsgaard tier kvar  
og ser paa sine Fingre,  
men kom til Krabbesholm, min Far,  
der vil hans Stemme skingre.

Hvor Havnebyen nu ligger, byggede Jens Dalsgaard et Teglværk. Leret blev hentet oppe i Skoven; men Stenene var uholdbare. De følgende Ejere søgte ved Forbedring at holde det oppe; men det nyttede intet, og Virksomheden er nu fuldstændig forsvundet. — Dalsgaard døde 1870, og hans Arvinger solgte Krabbesholm til Ingeniør *N. C. Fugl* for 90,000 Rdl. Han har antagelig haft Spekulation for Øje, idet han ved Mergling og Dræning indvandt 40 Td. Land Agerjord, og desuden inddæmmede han en Eng paa 60 Td. Land, hvorved Gaardens Areal blev drevet op til 230 Td. Land dyrket Jord foruden 110 Td. Land Skov og Have. 1887 solgte han imidlertid Krabbesholm til Jægermester *T. R. Rosen* for 177,000 Kr. Rosen døde 1898 og efterlod Gaarden til Sønnen *C. C. Kr. Rosen*, der blev Krabbesholms sidste Privatejer. 1906 solgte han nemlig Gaarden til et Konsortium til Udstykning, og samme Aar afhændede Konsortiet Borg og Have med nærmest tilliggende Jorder samt Skovens søndre Del til Skive Kommune.

I Aaret 1907 gik Krabbesholm ind i sin sidste Fase: Hovedbygningerne blev indrettet til Højskole (se Side 140). Man kan sige, at der er noget vist vemodigt ved, at den gamle, stolte Borg skulde ende saaledes, men paa den anden Side kan man heller ikke, naar man vil bøje sig for de nye Tidens Krav, ønske den nogen bedre Anvendelse. Den er traadt i vort Aandslivs Tjeneste, og den er kommet ind under Forhold, hvor man kan vente, at der vil blive værnet og fredet om dens Fortidsminder, som de fortjener det.

— — —

*Krabbesholm Sanatorium* er oprettet af Andelsforeningernes Sanatorieforening. Nævnte Forenings Bestyrelse indhentede Tilbud fra Grundejere flere Steder i Landet, og blandt de indkomne Tilbud

var ogsaa Proprietær Rosens om Krabbesholm Nordskov. Aar 1904 købtes Skoven (40 Tdr. Land), Skive Byraad skænkede 15000 Kr. som Gave og Skive Landsogn 5000 Kr. Alt var saaledes klart til, at man kunde tage fat, og den store, smukke Bygning, der kostede henimod 350000 Kr. at opføre, lagdes i Skovens sydlige Udkant med vid Udsigt over Fjorden til Salling og Fjends Herreder. Sanatoriet blev indviet i November 1905. Dr. med. *Ivar Petersen* blev Sanatoriets Overlæge og har virket der siden. 1907 købtes to Tdr. Land,



Gl. Skivehus. Facade mod Gaden 1919.

Hugo Matthiessen fot.

beliggende Vest og Nord for Skoven. Det benyttes væsentlig som Køkkenhave.

Skoven og den foran Hovedbygningen liggende Park er yndet af Sanatoriets Patienter til Spadsereture. — I Sanatorie-Skoven staar et ejendommeligt Egetræ, som er kendt af mange. Det har faaet Navnet „Postkassen“. — I nordøstlig Retning fra Højskolen ligger ved en høj Skrænt „Offerstenene“, til hvilke der knytter sig talrige Sagn. I Nærheden deraf findes Gravhøjen „Bjørnehøj, hvor Sagnet fortæller, at Iver Krabbe ligger begravet.

— — —  
Det hænder ofte, naar et eller andet historisk Emne skal undersøges til Bunds, at man da netop kommer til at savne det, som

kunde gøre Billedet færdigt. Al Granskning synes ørkesløs; man maa give tabt eller maa nøjes med et „sandsynligvis“. Saaledes ogsaa, naar Talen er om Skivehus. Dets allerældste Fortid har ikke kunnet udredes. „Danske Atlas“ opgiver blankt og nøjes med at fremføre den tørre Kendsgerning, at „Skivehus er nu en ordinær Herregaard og i Particulieres Eje, men har i gamle Dage hørt til Kronen og været et kongeligt Slot, hvorpaa de kongelige Lensmænd over Skivehus Len indtil Souverainiteten residerede“, og det eneste



Gl. Skivehus (Gaard) 1919.  
Hovedbygning og Bindingsværkslænge. Indskriften (Side 492) findes over Vinduet  
t. v. for Døren. — (Hugo Matthiessen fot.)

„mærkværdige“, den ved at fortælle om Slottet, er, at Christoffer af Bayern efter Kroningen i Ribe paa sin Rejse gennem Landet har opholdt sig der.

Fra gammel Tid af har Slottet som Fæstning udgjort et af Landets faste Punkter. De gamle Volde og Grave fra den Tid er først i en forholdsvis sen Tid forsvundet. Den første Lensmand, der nævnes, er *Jac. Nielsen* (1375), og mulig er han Slottets første. Det er i Valdemar Atterdags Tid, og da blev der netop oprettet mange Len af Jordegods, som laa øde og udyrket hen. Digerdøden var jo faa Aar i Forvejen gaaet hen over Landet, hvorved hele Slægter og Landsbyer uddøde, og Lyngen skød frem paa forhen dyrkede Marker. Tilmed kunde Kongen i disse Ufredstider nok

trænge til at have befæstede Steder med paalidelige Mænd omkring i Landet. Faa Aar efter kaldes da Slottet ogsaa en Fæstning. Om Jac. Nielsen fortælles, at han, samme Aar som Valdemar Atterdag døde, deltog i et Møde, som holdtes i Lyby Kirke af Syslets fornemste gejstlige og adelige Herrer, „hvor de, for at afvende Guds Vrede og Grumhed, som de mente var underlig optændt imod Riget, svore med oprakte Hænder imod Himmelen, at de skulde stadelig og aldeles uden Svig og Skalkhed lægge Vind paa at forsvare Kirkens Personers Friheder og det, som dem tilhørte, og siden med Guds Naade godtgøre det, om der fandtes noget ved dem bedrevet, saa Kirken og hendes Personer og hvad dertil hører skulde nyde de Friheder, som de i alle bedste Maader havde faaet dem.“ — Hvad der ligger til Grund for denne Bodfærdighed, er ikke godt at vide, hvis man da ikke skal tænke paa „Den sorte Død“ og de i øvrigt strenge Tider, der gik over Landet. Saa vandrer da Slottet fra Lensmand til Lensmand. De fleste af disse er kun Navne, som for Nutiden har ringe Interesse. Skulde man fremhæve et enkelt, maatte det vel blive Fru *Magdalene Banner*, der i 10 Aar indtil 1572 var Lensmand paa Skivehus. Hun tilhørte vort Lands stolteste og fornemste Adelslægter, var en myndig og kraftig Dame, som paa den ene Side var god mod sine undergivne, men som paa den anden Side ogsaa uden Skaansel hævdede sin Ret. Som Enke efter Iver Krabbe, der ved sin Død 1561 var Lensmand paa Skivehus, beholdt hun Forleningen, og det i en meget vanskelig Tid, idet Syvaarskrigen udbrød 1563. Ikke alene skulde hun klare de økonomiske Sager paa sine udstrakte Godser, men hun skulde inddrive Skatter baade hos Borger og Bonde, opkøbe Slagtestude til Hærens Forplejning og forestaa Udskrivningen, Udrustningen og Mønstringen af vaabenføre Mænd i alle fire Herreder. Man forstaa derfor godt, om hun var træt og længtes efter mere Ro og Fred, da hun 1572 afgav Lenet til *Gregers Ulfstand* til Nørre Vosborg.

Den sidste Lensmand var *Mogens Arnfeld* til Rugaard. Landet var atter i Krig — og i yderste Armod. Fæstebønderne kunde ikke svare deres Afgifter, saa ogsaa Godserne kom i Nød. Under disse Forhold gjorde Kongen ved sin Befalingsmand Forsøg paa at bortforpagte Skivehus Jorder. Det førte ikke til noget, og samme Aar, 1661, er det saa, at Skivehus overgaar til *Rigsadmiral Gjeddes Arvinger*, og dermed ophører Slottet at være Lensgods. Siden har det været i privat Eje og ført en ret omtumlet Tilværelse. *Christian Gjedde* solgte Skivehus med Gods til Oberst *Verner Parsbjerg* til Eskjær. (Se Side 278.) Han byggede to Bindingsværkslænger; en Indskrift paa den ene fortæller:



„Ao 1719 lod Oberste Verner Parsbjerg og Frue Christiana Barbara Rantzou bygge disse 2de Huuse.

O Gud lad din Englevagt  
give paa denem Agt,  
at Ild og Fiendehaand  
dem icke skade hand.“

En Mur af svære Kampesten i denne Længes Kælder viser, at Bygningen er opført paa et solidt Kampestensfundament, der bliver bredere nedefter.

Gl. Skivehus's Glanstid falder vel sammen med Krabbesholms, idet *Werner Rosenkrantz* 1750 købte Gaarden af Gehejmerraad *Cl. Reventlov*, der efter Oberst Parsbjergs Død var blevet gift med dennes Enke. „En Herlighed er det for Ejeren“, siger „Danske Atlas“, „at disse to Gaardes Marker støder sammen og har Bøndergodset liggende blandt hinanden“. En senere Ejer, Justitsraad *Lange* til Eskjær, bortsolgte det meste af Bøndergodset og byggede Ny Skivehus 1792.

Gl. Skivehus's Historie i det 19. Aarhundrede er endnu kun mangelfuldt efterforsket. *Jeppe Aakjær* fortæller\*), at Gaarden omkring 1815 ejedes af en Løjtnant *J. Schucharót* og dennes Broder. Om nogle af dem, hvis Navne nævnes i Forbindelse med Gl. Skivehus, ved man ikke, om de har været Ejere eller Lejere, det er saaledes Tilfældet med en *Peter Jørgen Spliid*, der døde 1849.

I 1872 solgtes Gaarden af „afdøde *Proprietær Spliids* Arvinger til Enkefru *Ebbensgaard* fra Pallisbjerg for 13000 Rdl.“ Dr. *Sporon*, der var Sygehuslæge fra 1893 til sin Død 1897, købte Gl. Skivehus af Fru *Ebbengaards* Arvinger samtidig med, at en Del tilliggende Jorder blev solgt fra og indlemmet under Byen. Han gav Skivehus sit nuværende statelige Udseende, idet han paa det gamle Slots Grund opførte en 2 Etager høj Hovedbygning\*\*), der slutter sig til den foran nævnte gamle Bindingsværksslænge. Direktør *Fawkner*, Koopmanns Svineslagteri, er næste Ejer, indtil 1. Jan. 1910. I hans Tid forsvinder Resten af Hundehullet og de gamle Kældere, der laa i Haven bag Hovedbygningen. *Fawkner* tilbød at bygge op og restaurere, mod at Byen overtog den fremtidige Vedligeholdelsespligt. Men han fik Afslag, og saa forsvandt det hele. Ved *Fawkners* Bortrejse overtog Slagteriet Gl. Skivehus, men solgte Ejendommen nogle Aar senere til *Mar. Jensen*, der beboede den til sin Død 1923, hvorefter hans Enke solgte den til Konsul *A. Dige*.

\*) Se „Skive Folkeblad“ 30/10 1925.

\*\*) Gl. Skivehus ca. 1870, se Billedet Side 93.

En Indskrift over Indgangsdøren fra Forhallen til den egentlige Lejlighed i Hovedbygningen lyder:

„Enhver som Fred i Hierte har  
Hands Ind- og Udgang Gud bevar.  
Men haver nogen Ont i Sind  
Gid det gaaer ud før hand gaaer ind.

Herren skal bevare dig. Ps. 121.“

Justitsraad *Lange* (se foran), der 1792 opførte Ny Skivehus, tilskødede 1806 Ejendommen til Branddirektør *J. G. Dinesen* og *Fr. Stjernholm* til Keldgaard. *Lorens Lund*, der vistnok stammede



Ny Skivehus, set fra Haven. (Ældre Billede.)

fra Sebberkloster\*), var næste Ejer. Han afhændede den til *Tobias Lassen* for 64000 Rdl. og 20 holstenske Specier; det fik han imidlertid ingen Glæde af; thi ved *Tobias Lassens Død* 1817 kom Ny Skivehus under Hammeren og blev tilslaaet *Lor. Lund*, der saa et Aars Tid efter solgte den til *Chr. Gjedde*. Fra hans Enke gaar den i Arv til Sønnen *Anders Gjedde*, der 1873 ombygger den gamle Hovedbygning fra 1792, saa at den fik to Etager; det er den Bygning, som delvis staar endnu; al Jord er solgt fra den, og de gamle Udhuse, der var bygget sammen med Hovedbygningen og over Odgaardssvej, hvor der var en Port til Gennemfærdsel, er forsvundne.

Til Hovedbygningen hørte indtil for faa Aar siden en stor og smuk gammel Have. Allerede i *P. Odgaard's Tid* (se Side 113) var

\*) Hovedgaard i Sebber Sogn, Slet Herred, Aalborg Amt.

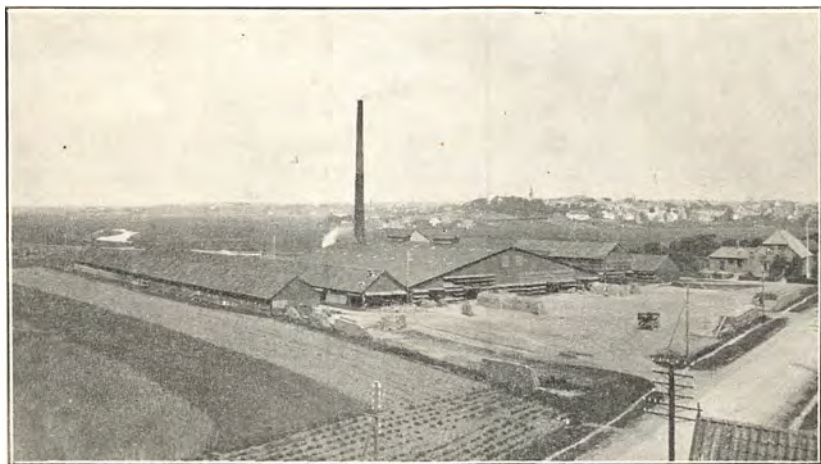
Dele deraf bleven solgt som Byggegrunde, og Skive Købstad, der 1920 købte Resten sammen med Hovedbygningen, har ment at maatte inddrage Haven under Dyrskuepladsen; kun nogle enkelte Træer har faaet Lov at blive staaende.

## SKIVE LANDSOGN OG RESEN

Den 9. Februar 1842 holdt Sogneforstanderskabet sit første Møde. Det var i Præstegaarden, hvor Formanden, Sognepræst *Aagaard*, havde givet Tilladelse til, at Møderne indtil videre maatte holdes. Forstanderskabet bestod af 7 Mand, hvoraf 2, nemlig Sognepræsten og Propr. *Dalsgaard*, Krabbesholm, var selvskrevne. Ved Valget den 8. Dec. 1841 var der 52 stemmeberettigede Mænd; af disse stemte 48, og de valgte blev *Christen Laursen*, Gammelgaard, *Ludvig Andersen*, Lund (se Billedet S. 22), *Christen Jacobsen*, Lund, *Peder Vinde*, Resen, og *Anders Olesen*, Vinde. Det nye Raad tager sig straks med Iver af alle Sognets Anliggender. I et af dets første Møder træffes der saaledes forskellige Bestemmelser angaaende Søndagens Helligholdelse, og man beslutter nøje at vaage over, at alle Omløbere bliver fordrevet fra Distriktet. En stadig Kamp fører Forstanderskabet mod det ulovlige Brændevinsbrænderi, og man beslutter at opfordre Beboerne til at aflevere alle Redskaberne, da der er stor Straf for at holde dem tilbage. Samtidig konstaterer Forstanderskabet „med Fornøjelse“, at der ingen hemmelige Kroer findes i Sognet. Med Vejene affandt det sig forholdsvis let, idet kun to blev sat under offentligt Tilsyn. Den ene var Vejen, som „drejer af fra Landevejen fra Skive til Tastum“. Den benyttes nemlig om Vinteren som Landevej fra Skive til Viborg, naar den nyanlagte Vej til Dommerby er oversvømmet. Den anden var Vejen fra Dølbyvad til Dølby. „Den bør som Købstadvej for flere Sogne sættes under det Offentliges Tilsyn“. Hem Hovvej, som løber forbi Sognets Fattighus, og Dølby Hovvej „ved Jens Madsens Gaard i Resen“ sættes ikke paa Regulativet, fordi Beboerne ikke mere „gøre Hove til Krabbesholm“. I 1848 faar Forstanderskabet travlt med at uddanne Mandskab til Hæren. I Resen blev udtaget 23 og i Skive Landsogn 38 vaabenføre Mænd, som skal møde til Øvelse hver Søndag fra Kl. 4—6. Det maa imidlertid være gaaet saa som saa med disse Øvelser; thi en Søndag lader Præsten en Formaningstale læse ved Kirkestævne. Den slutter saaledes: „Naar det hedder: „Fjenden staar for Døren“, er det for sildigt at komme. Gid da ingen af dem, der nu spotter, skulde komme til at græde! Derfor kommer for Alvor I danske Mænd og unge Karle!“ — Som frivillig Gave sendte Sognet

en Hest til Hærens Depot i Horsens for at „bidrage til Krigens heldige Gang for vort elskede Fødeland“. Den maa have været for daarlig; den kom tilbage igen. I Stedet for sendte man 100 Rdl. til Krigsministeriet med Ønsket: Gud velsigne Kongen og Fødelandet!

Saaledes kunde man fra de gamle Protokoller fremføre mange Smaatræk, der giver et ganske morsomt og interessant Billede af den Tids Forhold; men disse faar være nok. Endnu staar kun tilbage at nævne et Par Træk af Skolevæsenets Historie, der i øvrigt er behandlet andetsteds i Bogen\*). — 1817 faar Vinde, som ellers har hørt til Skive, sin egen Skole, hvor Læreren fra Resen skal under-



Gammelgaards Teglværk 1925.

Hadrup fot.

viser i den Tid af Aaret, da Vejret ikke tillader Børnene at søge Resen Skole. Denne Skole maa imidlertid være nedlagt 1839; thi da bestemmes det, at Børnene fra Vinde By skal gaa til Resen hele Aaret. Denne Ordning bestod helt til 1881, da der blev bygget en ny Skole paa Skivehus Mark ved Vindevejen, og 1895 omlægges Skoledistriktet i sin nuværende Form.

I Resen byggedes der en ny Skole, som højtideligt blev indviet den 22. Juli 1844 i Forældrenes og Børnenes Nærværelse, og for saa vidt var alt godt, men Læreren var man ikke tilfreds med. Navnlig klager Sogneforstanderskabet over, at Menigheden i 20 Aar har savnet en duelig Kirkesanger. Der blev derfor almindelig Glæde, da han 1848 blev forflyttet. Murermester *N. Bønding*, som forhen havde været Lærer i Sognet, nægter at overtage Undervisningen. Saa indretter man sig foreløbig saaledes, at Lærer *Christensen*,

\*) Se under „Skive Skolevæsen“.

Egeris, og *Peder Haløborg*, Lund, skiftevis skal lede Undervisningen. Samme Aar bliver imidlertid Seminarist *Søren Pedersen* ansat; men med ham kan man ikke blive enig om Lønnen, hvorfor Sogneforstanderskabet resolut bestemmer et Møde ved Resen Skole med Beboerne den 17. Maj Kl. 6 Morgen. Der opnaaedes Enighed, hvorefter Præsten indsatte Søren Pedersen i sit Embede, idet han formanede Børnene til „altid at besøge Skolen med Lyst, Flid og Skikkelighed“. Søren Pedersen døde 1877 og blev efterfulgt af *Jens Kristensen*, der i en Menneskealder var Sognet en dygtig Lærer.

1893 oprettedes for Skivehus Skoledistrikt, hvis Børn hidtil havde søgt Skive Skole, et selvstændigt Embede, hvori Seminarist *K. Pedersen*, Skolens nuværende Overlærer, blev ansat. Der begyndtes i lejede Lokaler i det gamle Hus langs Ophørselen til Skivehus Skole, indtil der i 1898 blev bygget.

— — —

De i denne Afhandling omtalte Egne og den der til enhver Tid bosatte Befolkning har gennem hendragne Aarhundreder været Skive Bys Naboer. Et nyt Afsnit af deres Historie er begyndt, idet en væsentlig Del af Landsognet — derunder den tættest befolkede — fra at være Nabo til er blevet en Del af Skive Købstad ved en Indlemmelse, der fandt Sted 1. April 1925. Det nuværende Skive Landsogn og Resen bestaar, fraregnet Gammelgaards Teglværk (se Side 495), væsentligst af større og mindre Landbrug.

*N. C. Bøgelev.*





## X.

### VÆGTERSANG OG BRANDALLARM

En Sommeraften i 1872 eller 73, sent, Klokken maa have været 11 eller 12, kom vi kørende fra Anders Ludvigsens i Lund, hvor vi havde været til Familjegilde, min Far og Mor, min Søster Camille og jeg, og som det forekommer mig, tillige min Faster Mette Kathrines Mand, Niels Pejsen i Fly. Min Søster og jeg sad hos vor Mor i bagerste Agestol, og da vi nu kørte ind i den smalle Vestergade, vakte vort Køretøj, som vi rullede rask frem over de toppede Brosten, en heftigt skraldende Lyd, hvis Ekko svarede klirrende igen fra de lave, sovende, gule Huse. Jeg ruskede min mindre Søster, som allerede var ved at slumre, for at hun skulde vaagne op og med mig dele Fornøjelsen ved den morsomme Skralden.

Inden vi naaede ind til Adelgade, hørte vi Vægteren begynde at synge. — Aah! kør stille, siger Mor til Far. Det lyder saa hønt i den stille Aften.

Min Far standsede da, og vi holdt stille paa Hjørnet ved Apotheke og lyttede til Sangen, der stadig fjernede sig fra os — vistnok ud ad Nørregade.

Mens vi holdt der, naaede Mogens Johansens i Thastum os. De hørte jo ogsaa til Familjen og kom sammesteds fra som vi, og der blev snakket fra Vogn til Vogn om den smukke Oplevelse, denne Aftensang beredte.

Omsider satte begge Køretøjerne sig dog atter i Bevægelse, og som for ikke at volde mere Spektakel end højst nødvendigt i den lille sovende By, hørte vi ganske langsomt nedad Slotsgade.



Da vi nu var kommen saa langt frem som ud for det lille, lave, gule Hus, hvor Skomager Eriksen i mange Aar boede, hørte vi pludselig Trommen larme og støj bag os: Brand! Brand! blev der raabt. Min Far, der kørte forrest, drejede da hastigt Vognen og kørte op paa Østertorv for muligt at faa Branden at se, eller høre, hvor den var. — Idet vi kørte forbi Mogens Johansen, udbrød han i stor Forbavselse og Beundring over, hvor let det dog gik for min Far at faa vendt. Min Far kørte nemlig i en Fjedervogn med Under-

løberhjul, mens Mogens Johansen kørte i en brunmalet stiv „Havvogn“, som ikke saadan lod sig vende paa et snævert Sted. Han blev da ogsaa holdende, M. J., uden at faa vendt.

Da vi nu holdt oppe paa Østertorvet, saa vi, hvordan Mændene kom ud fra Husene dér rundt om os og tog de rød-malede Tønder, der laa ved hver Mands Port eller Dør, og ilte afsted op i Byen med dem, — som det forekommer mig, to Mand om hver Tønde? Om de løb opad Thing-gade eller Østergade,



Else Hasselriis: Brandvæsenet rykker ud.

kan jeg ikke bestemt huske, men hvad jeg derimod ganske tydeligt mindes, er, at lige ud for, hvor vi holdt, og paa min højre Haand, saa jeg en vældig stor og tyk Mand i Skjortæærmer komme op af en Kælderhals, snappe en Tønde, der laa ved Trappegangen, og ved egne Kræfter løfte den store Tønde op foran sin svulmende Vom og saaledes ile afsted med stor Fart paa i samme Retning, alle de andre var løbet.

Et Øjeblik var det nu paa Tale mellem min Mor og Far at køre længere frem for muligt at faa noget af Branden at se, men af Hensyn til, at det var langt over min Søsters og min Sovetid, blev det dog ikke til noget. Vi kørte kort efter ud af den lille Købstad, der saa brat havde faaet sin Soveidyl forstyrret. Nu saa vi Mennesker myldre frem fra alle Kanter.

— Hvad er her fortalt, var jo allerede ret brogede Oplevelser for et Par Smaapiger at faa, — endda oven paa et stort Sommergilde og hvad dér fulgte med, og dog var Forholdet det, at der for min Søster og mig knyttede sig noget særegent tankevækkende til, hvad vi havde været Vidne til.

Nogen Tid forinden havde vi nemlig været med vore Forældre til „Battemæj“<sup>\*)</sup>-Marked, og her var da hændet os følgende:

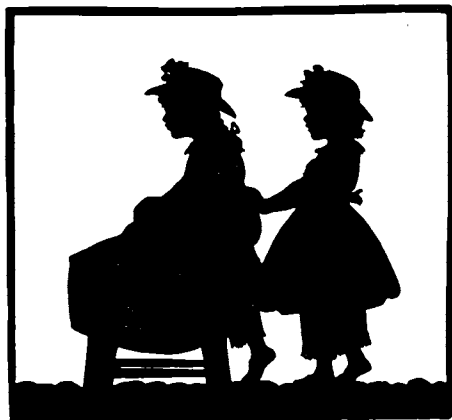
Efter, i det Værelse hos Konsul Dige, der var beregnet som et Slags Oplagsrum for Bønderne, at være bleven befriet for det svære Rejsetøj, man den Gang brugte, stod vi Smaapiger i vort allerfineste Markedspuds. Og vor Mor havde taget os i Hænderne og var vandret med os op ad Thing-

gade og op over Torvet. Hun skulde til en Træhandler for at gøre Indkøb af Grydeskeer og andet Husgeraad og vilde have dette Ærinde fra Haanden, før hun for Alvor kastede sig ud i Markedstumlen, hvor det den Dag især gjaldt om at søge det, der kunde more os Børn.

— „Battemæj“-Marked var jo særligt for de smaa. — Som hun nu stod og købslog ivrigt med Træhandleren, formodentlig Hans Stjernholm, listede min Søster og jeg os til at

kigge lidt ud ad den aabentstaaende Dør. Her fik vi Øje paa den morsomme rødmalte Tønde med hvide Tegn paa (Husets Matrikelnummer), der laa lige ved Døren, og vi blev snart i Stilhed enige om, at den kunde der blive en herlig Ridehest af. Et Øjeblik efter sad vi overskrævs paa den, vi red med Ansigterne mod hinanden, og min Søster blev af mig beordret til at holde fast med begge Hænder om den store, runde Træprop midt paa, selv holdt jeg i den lille Jernlænke, hvormed Proppen var gjort fast til Tønden, brugte den som et Bidsel, og vi jumpede afsted i strakt Galop, og som vi skulde langvejs fare.

Ret længe varede Fornøjelsen dog ikke. Under et Fortvivlelsens Hyl kom vor Mor's Hoved til Syne i Døren, og med meget ublide Rusk blev vi i stor Hast hevet ned af den vælige Ridehest.



Elsæ Hasselriis:

Hvad Brandtønden ogsaa kan bruges til.

\*) Bartholomæi-Marked.

Det var jo nemlig saadan den Gang, at nogle vide, ankellange, blondebesatte Mamelukker spillede en særlig fremtrædende Rolle i Smaapigers Pynt. Disse Mamelukker skulde jo hos pæne Folk præsentere sig i blændende Hvidhed, og formodentlig har min Søsters og mine ogsaa til Morgen opfyldt denne Fordring, men — det kunde de sandelig ikke nu. — Vor Hest maa have været slemt støvet paa Ryggen, for noget saadant bar vore Mamelukker tydeligt Spor af. De var nu alt andet end „blændende hvide“, og hvor meget end vor Mor skændte og jamrede over os og rystede og børstede paa Bukserne, det hjalp ikke; de var og blev skamferede — for den Dag da.

Vi kendte altsaa udmærket de røde Tønder, Søster Camille og jeg, men først denne Aften fik vi Klarhed over, at de var bestemt til et helt andet Brug end det, vi havde gjort af dem: At de var fyldte med Vand, som skulde bruges til Slukning, naar der kom Ildebrand paa. Denne Forklaring vakte en baade stor og levende Interesse hos os.

— — —

Jeg har nu her givet denne Erindring, saadan som den i 53, muligvis endda i 54 Aar har levet hos mig, og at den i alt væsentlig er rigtig, tvivler jeg ikke om. Kun eet Punkt har nu og da syntes mig mærkeligt: At Vægteren kunde gaa saa fredeligt og synge i den ene Ende af Byen, mens Trommen larmede Brand! i den anden, og jeg har da tænkt, at det muligt kunde være to Afteners Oplevelser, der i Tidens lange Løb var smeltet sammen til een for mig.

Jeg tror det ikke.

Men om nogen af de Borgere, der husker, hvordan Vægtersang og Brandallarm fungerede i Skive omkring Anno 1872, vil mene, at det maa forholde sig saadan, da tør jeg ikke bestride Muligheden af, at der *kan* være sket en Erindringsforskydning paa dette Punkt.

*Marie Bregendahl.*



## STUDE OG STORKE

I min Barndom var Skive By ikke større, end slog en rask Gut et Piskeskrald i Byens ene Ende, kunde det høres til den anden.

Set fra Højderne mod Syd, hvor jeg hørte hjemme, havde Byen et meget venligt, ja, næsten idyllisk Udseende. De lave, én-Etages Huse med de okkergule Vægge fra salig Frederik d. 6tes Tid og de valmuerøde Tage syntes at kappes om, hvem der over den stejle Skrænt mod Aaen først kunde naa op til den gamle, hvide Kirke, der stod højt paa Bakkens Tind og saa alvidende ud over Aa og Enge og alle de flade

Heder. Skive og Karupaaens Enge var i en vis indbyrdes Forstaaelse; hvilket uforglemmeligt Indtryk af disse Enge faar ikke den, der en tidlig Foraarsdag, naar Følfod og Løvetand begynder at bryde frem af Bakkernes Sydskrænter, stiller sig paa Stien forbi



Else Hasselriis: En Storke rede.

Kirkegaardsdiget med sin Ryg mod

Skives gamle Kirke, men med Front mod Aadalen! Det griber én om Hjærtet at følge Aaens smuktbugtede Løb, indtil det svinder henne omkring Lundhede for atter, som med et Fingerkys, at hilse et Farvel helt ude fra Estvadgaard. Den, der i sin første Ungdom er bleven trolldtaget af dette Syn, han vil komme tilbage fra alle sine Føjterier i den vide Verden og paastaa, at af alle de Floder og Strømme, han saa i Sol eller Regn, kom ingen paa Højde med dette Foraarssyn over Karup Aa; thi her alene var Hjærtet med i Spillet.

Denne Aa og disse Enge har gennem Tiderne forlenet Skive med endnu to Ting, som — især i min Barndom — uvægerligt hørte med til denne Bys Fysiognomi: det var *Studene*, og det var *Storke*. Disse sidste har ogsaa gjort Indtryk paa andre end dem, der har deres bedste Minder knyttet til denne Aadal. Saaledes kunde *Grundtvig* endnu som gammel Mand sidde og fortælle til

Pastor *Konradsen*, der havde været Præst i Nautrup, at det, der betog ham mest, da han i 1794 kom igjennem Byen Skive, var Synet af de mange Storke paa Byens Tage. Der var ikke mange Byer, den Fugl elskede som Skive. Mine første Erindringer om denne By er fra 80'erne. Gik man op ad den stejle Thinggade, kunde man stadig høre den mægtige Fugls dumrende Vingeslag over sit Hoved, naar den, uden at agte paa Byens sparsomme Færdsel, krydsede hen over dens krinklede Gyder for at finde *sin* Rede imellem Mylderet af andre Reder. Dens triumferende og sommerlyse Knæbren lød uden Ophør i ens Øren og svarede igjen i de gamle solfyldte Kjøbmandsporte og de vindaabne Butiksdøre, hvis ivrige Klokketoner harmonerede godt med de store „Flyveres“ iltre Kastagnetter.

Naarsomhelst man saa i Vejret, var der altid en Stork, der dybsindig gravitetisk gik og langtrinede over Tagene, ligesom den, grundende paa én eller anden Regneopgave, favnede Mønningen af for at skrive sig Resultatet bag Øret. — Men hvor gav de kjære Fugle ikke den lille røde By Liv og Ynde, fyldte den med deres Kampe og huslige Stridigheder fra Gry til Kvæld, essede deres lange Halse i overdaadig Klapren og viftede med deres mægtige Vingefjer Høduften ned i de knudrede Gader!

Studene havde vel ikke den Poesi over sig; men jeg tænker, at Byens Borgere i Almindelighed havde mere tilovers for dem end for Storkene. For Studene gav Profit, det gav Storkene næppe.

Begge Parter gik pænt Sommeren igjennem Side om Side nede i den milelange Aadal, hvor det hele gled sammen til det yndigste, mest idylliske Billede af dansk Sommer, Fred og Skjønhed. Broget var Storkene og broget var Studene, og der kunde aldrig blive Strid imellem dem, for Storkene aad ikke Græs og Studene ikke Frøer.

Men der kom en Adskillelsens Dag, en Dag imod Høst og Løvfald; da lettede de mange Storke og gik med susende Vingeslag mod Syd, og de brogede Stude fik et Reb om Øret, blev koblet sammen og trukket til „Battermè“-Marked. Det var en stor Dag baade for Studene og Skive. De gamle Fjandboer var jævne Folk; Husbonden trak gjennergaaende selv til Marked med sine Stude, mens Konen og Tjenestefolkene hengav sig til et blødagtigt Rejseliv paa en af de over al Beskrivelse *stive* Havvogne, der fremstilledes hos Landsbysmeden, mest med disse Markeder for Øje.

Naar den gamle Fjandbo saadan en Markedsdag kom ind til Skive med sin Studekobbøl, kunde han godt ha' baade Støvler og Hoser i et Sime paa Nakken, og en tre—fire Mellemmader havde han nok i Vadmelsfrakkens Inderlomme, hvis ikke han ganske nægtede at ta' fast Næring til sig, ligesom naar han gik til Alters. Men en

„bjedsk Dram“ eller to slap Kjøbmand *Dige* ikke for at yde ham, mens en velvillig Sjæl holdt ved Studene foran den aabne Butiksdør. Og det kunde Dige godt staa sig ved, for hos ham tog de fleste Fjandboer deres „Specerier“ og betalte samme kontant. Det var et kosteligt Syn at se de gamle Vadmelsmænd af grundfæstet Formue staa i Flokke foran Kjøbmandsdissen og vente paa en gratis Dram. Det kunde godt falde Kjøbmanden ind at drive lidt Løjer med dem, inden de fik den saa længselsfuldt ventede Snaps; han kunde skjæmte med, at de vist havde været der én Gang før — det tog man ham ikke ilde op, saasom han var en fornem og skjæmtsom Herre. Konerne — de kom til Kaffe hos „Madammen“, men den godtgjorde de med en 3 Pælflaske fuld af Fløde, og det tyk, hjemmeskummet Fløde af prima Kvalitet. Saa det kunde Fruen „saa møj wal“ være tjent med.

Hvilket Liv var der ikke i den lille By saadan en rigtig Solskins-Markeds-

dag. Byen var den Dag Studenes. Det var for deres Skyld, det Hele var arrangeret, det saas med et halvt Øje. De optog allevegne Gader og Torve og sommetider Fortovene med; Folk maatte la' sig klemme flade op ad Murene, naar Studene passerede, og fik en et uhøvisk Sprut fra en forbiskejtende Ko, det maatte man ta' til sit gode Nøje. — Og den blinde Kræn Povlsen sang i Boserups Port endeløse Viser om evig ulykkelig Kjærlighed, og Lirekasserne jamrede som i Barnsnød; og nyforlovede gik med drømmende Øjne, og med tunge, kejtede Arme om hinandens Liv; og Studene brølede efter de grønne Enge og Aaens Vand, mens deres Ejere klaskede hinanden i Hænderne, saa de var røde som Bankekjød, og tilslog hinanden hjelmede Stude i Kobletal, „fri for alle usynlige Fejler“.



Else Hasselriis: Studehandel.



Nu har det lige fra Arilds Tid været én af de uskrevne Love, at Fjandboen og *hans* Rode maa Markedsdagene ta Opstilling paa Torvhjørnet op ad Suurballes, mens Sallingboen vælger sit Stade i Egnen omkring Banken. I de 60 Aar, jeg har levet, er der ikke sket nogen Forskydning her. Der kunde ikke være dybere Kløft mellem Filistrene blandt Goliaths Flok og Israels Børn eller Sauls Mænd end mellem de to Markedsgrupper, saa jeg skulde være fristet til at tro, at mange Sallingboere aldrig har været saa langt mod Øst som ved *Skive Bro*, og mange Fjandboer aldrig ved Nørreport. „Ih, hvad sku de endda dér atter!“ Nej, Sønderbyen, den var deres; det var da ligesom lidt nærmere Hjemmen, naar det nu snart blev Aften og en skulde „til Snodren“ sønderpaa. — Hvis Fatter havde faaet solgt de brogede Stude, saa var der jo højt Humør, i modsat Fald hang Halen paa baade ham og Studene. — Saadan et Marked var jo vel en storartet Fornøjelse, men Gud forbarme sig, hvor blev man træt! især de ældre Kvinder, der var for gamle til at søge Adspredelser udenom. Hvis Manden havde Tilbøjelighed for Beværtninger, kunde Hjemturen trække slemt ud. Og hvor skulde saadan en gammel Kone gjøre af sig! Byen havde den Gang ingen Bænke eller Siddepladser; saa sad de i Klumper hos „Kjø'manden“ og var i Vejen for „Swenden“, naar han skulde i én af de mange Fustager, som de umageligt sad og gimpede paa, mens de tænkte paa Grisen derhjemme, og Trætheden af at gaa og stumle over Skives toppede Brosten surrede dem i Knæene. — Men Skive Marked var jo alligevel ikke til at undvære, og Studene var jo da ogsaa bleven solgt, Gud ske Tak! og naar nu Jens snart kunde komme vringlende fra det Værtshus, hvor han sad og drak Lidkjøb, saa var det ingen Sag. — Hjemturen kunde forresten godt ta' paa Nerverne, hvis Husband havde faaet en bitte Snisse; det var der Eksempler nok paa. — Turen til Marked foregik gjerne i stor Ærbarhed. Jeg har kjendt gamle Bønder, som kjørte til Skive 2—3 Mil fra det yderste Fjends Herred, uden at la' deres blomfede Øg løbe ét Trin. Det var en græsselig Tortur at være paa en saadan Vogn. I min Fødeby lagde Bønderne Vognlag til Skive Marked. Jeg har som halvvoxen Dreng tit kjørt de voksne ud. Men havde man et Føløg eller to for Vognen, saa var der flere Ting at iagttå'. For det første: de maatte ikke overiles, det vil sige: den uendelige Vej skulde nydes skridtvis. For det andet: der skulde tages varligt Hensyn til de forvænte Dyrs tynde Hove, at ikke de gik hen og fik en Sten i Skoen og blev springhjalt. Ude paa Fly Hede løb der en dyb Sandvej parallel med den gruslagte Landevej. Den drejede mangan Fjandbo ind paa for at linne Dyrenes Fødder eller maaske for ikke at slide for meget paa Skoene.

Naar man saa var kommen Skive saa nær, at man kunde høre hele Allarmen fra den løsslupne Stad, saa steg éns Selskab ud og labbede af tilfods Resten af Vejen for at skaane „de sølle Øg“ for den nervepirrende Hurlumhej ind gennem Byens højtlyrmende Østerport. At være den solforgjorte gode Stad saa nær, at man kunde se Flagene ligesaa grangivelig, høre Lirekasserne og Karussellernes Klingeling, og saa kommanderes tilbage til, hvor én kom fra — hvilke Prøvelser, ja, hvilke Tantaluskvaler for en livslysten Pøjke i Lømmelalderen! Aldrig har jeg set Fly Hede i saa triste Farver, og det bekjender jeg frimodigt tiltrods for, at det gaar haardt ud over min Kuskeære, at mit Vognhjul er ofte løben i „Wajsgroben“, fordi jeg blev ved at dreje mig omkring for med de længste Øjne og Øren at faa saa meget af Markedet med mig som muligt.

Hyppig tog jeg dog Revanche, naar jeg mod Aften kom for at hente Sel-

skabet hjem. Da magede jeg det gjerne saa snedigt, at Hestene maatte sættes paa Stald i Kjøbmandens Gaard, inden Hjemturen kunde gaa for sig, og jeg kunde da en liden Stund blande mig i Myldret, nyde Synet af den „vilde“ Mand og hans kanibalske Lader samt den tykt smurte røde Streg i Klownens illuminerede Ansigt. — Men som sagt: Aftenen blev sjældent Morgnen lig; thi den Bonde, der havde slæbt sig tilbys med Haandens Greb i en Studs buskede Rumpe, han kunde saa meget vel i Løbet af Dagen være sat saa højt op i Gear, at han vilde hjem som „Lyssen og Torden“. Den, der havde bælget sig med ti Kaffeknægte, han vilde med D'ævels Vold og Magt forbi den, der nøgtern havde holdt sig til et *Par*. Paa de gamle Fjandboveje ad Skive til var der ikke megen Plads at rutte med; mens Grøfterne ved Siden var ret rummelige. Den sindssyge skjærende Lyd, der var i saadanne gamle stive Havvogne



Else Hasselriis: Mens Konerne venter paa Fatter.

som savede sig forbi hinanden i samme Retning med Hjulene halvvejs ude over Grøfteranden, mens Mændene tog paa, og Fruentimmerne hylede, den har jeg endnu lidt af fra disse Markedsture i mit Øre.

Endnu er Studene ikke forsvundne hverken fra Karupaaens Enge eller fra Battedemarked, men Storkene knæbrer paa deres sidste Vers, med saa megen anden Poesi, der kastede en Forskjønnelseskappe om den gamle Bys zenoberrøde Skuldre.

*Jeppé Aakjær.*



## BARNDOMSERINDRINGER OM SKIVE

Mine tidligste Erindringer om Skive stammer fra Slutningen af 70'erne. Jeg er født i Skive i 1874. Min Fader var Overretssagfører *Enevold Borch Jacobsen* og min Moder *Christiane Dige*. Vi boede i Thinggade Nr. 17. Ved Siden af os, opad Gaden, boede Købmand *Chr. Therkiløsen*, og nedenfor Skorstensfejer *Hansen*. Lige overfor os boede Skræder *Thestrup*, og skraas overfor os opad Gaden Snedker *Bøjlesen*, hvis Hus, antagelig ved en Regulering af Gaden, paa en ejendommelig Maade var kommen til at ligge godt et Par Alen under dennes Niveau.

I mine yngre Dage har jeg et Aar boet paa Landet. Min Vært var Lærer, og hans Passion var Fjerkræ. Jeg morede mig ofte med at iagttage Livet i Hønsesgaarden og søge at udforske de uskrevne Love i Hønsenes Samfund. Jeg husker, hvorledes jeg en Dag saa en Høne



Else Hasselriis: Fra Hønsesgaarden. Ejendomsretten.

komme ud med sine nys udrugede Kyllinger. Der var kastet noget Korn ud til Hønsene. Jeg saa da en Spurv, der betragtede det som „god Jagt“, komme flyvende for at tage for sig af Retterne; aldrig saa snart opdagede en af Kyllingerne dette, før den lille Æggeblomme gik løs paa Spurven med løftet Næb. Bevidstheden om Ejendomsretten, om dette at værge eget Gods, gav den Mod og Styrke, og Spurven blev jaget paa en hastig Flugt. Dette med Ejendomsretten, hvad der er mit og dit, er noget, der ligeledes er Menneskene i Kødet baaret, og som Børn paa et overordentlig tidligt Tidspunkt har Forstaaelsen af. Noget af det, jeg tydeligt husker fra min tidlige Barndom, er da ogsaa Grænsestridigheder med Naboejendommens Børn. Vi kæmpede om Retten til et Blommetræ, som stod i Skellet mellem vor Have og den tilgrænsende Ejendom mod Nord. Et Par Alen fra Skellet var der opført et Hus, hvor der var Maler-

værksted, og Blommetræet ludede ind over dette Hus's Tag. Nu kan jeg jo godt forstaa, at naar Malerdrengene hørte Blommerne trille ned ad Taget, kom de i en Fart ud gennem de lavt siddende Vinduer og neglede de dejlige blaa Blommer. Men den Gang ansaa mine Søskende og jeg det for en Forbrydelse, og vi søgte at forekomme denne Tingenes Udvikling ved at klatre op i Træet og med dette som Støttepunkt entre op ad det skraa Tag for at bemægtige os Blommerne, saa snart de var saa bløde, at man med Fingrene kunde klemme en Bule i dem. Hvert Efteraar vendte disse Stridigheder, som ligeledes gjaldt nogle store Nøddebuske, der stod i Skellet, tilbage og affødte allehaande interessante og spændende Situationer, Udveksling af Noter, der ikke altid var udpræget akademiske i Formen, og ved en enkelt Lejlighed en Spand Vand i Hovedet paa en „Malerklat“, da han under en Noteveksling tonede frem over Kanten af det lave Plankeværk, der skilte os fra hinanden.

Naar vi saaledes rettede Blikket mod Nord, var vort Standpunkt dette, at Frugten under alle Omstændigheder maatte tilfalde Træets Ejer. Men saa snart vi rettede vort Blik mod Øst, hvor der i den tilgrænsende Have stod et herligt, gammelt Æbletræ, som med en Del af sine Grene ragede ind over vor Have, anlagde vi med den bedste Samvittighed et helt andet Synspunkt. Nu var det Naboen, som ved at lade sit Træ lude ind over vor Have gjorde sig skyldig i noget ganske ulovligt; Frugten, der faldt ned i vor Have, maatte derfor tilfalde os som vor rette Ejendom. Og for at Træets Ejer ikke skulde plukke Æblerne og dette vort lovlige Bytte falde i hans Hænder, ansaa vi det for hensigtsmæssigt at regulere Tingene lidt ved at ryste Træet, saa at Æblerne faldt ned, før de var modne. Var de altfor haarde, blev de bankede kraftigt imod Plankeværket, og naar de paa denne Maade var bragte til en hastig, om end ikke fuldt ideel Modning, blev de fortærede med god Appetit. Jeg husker endnu, hvor herligt de smagte, naar man satte Tænderne i deres Kød, der var blevet ganske brunt af Slagene.

I vor Have stod der nær ind mod Haven mod Øst — den tilhørte Frøkerne *Ring Petersen* — et Par store Kirsebærtræer. Nu saa vi engang, hvorledes der inde i Nabohaven ligeledes var kommet et lille Kirsebærtræ, der bar akkurat den samme Slags smukke Syltekirsebær som vore, og vi blev hurtigt enige om, at det selvfølgelig var en Rod fra vore Træer, der var vandret ind til Naboen og havde beriget ham med dette Træ; vi saa jo Rødderne fra vore Træer, der pegede præcist i den Retning. Men hvem tilhørte nu dette Træ, som vi paa denne Maade var Forældre til? Selvfølgelig tilhørte det os; og Kirsebærrene ligeledes! Og da vi en Dag skønnede,

at de var modne, gik vi, væbnede med en stor Torvekurv, over Gærdet ind i Haven, høstede de skønne Frugter og kom straalende af Stolthed op i Køkkenet til Moder med den rige Høst. Vi blev yderst forbløffede over, at Moder knapt var saa henrykt over vor Bedrift som vi selv; vi fik mildest talt lidt Utak for vor spidsfindige Lovfortolkning og vor Nævenyttighed; vi blev sporenstregs sendt ind til Ring Petersens med Kirsebærrene og maatte bede om Forladelse for vor Synd. Vi syntes, det var blodig uretfærdigt, for Træet var nu et Barn af vore Træer; det kunde man se med et halvt Øje!

Det var forbudt at komme ud paa Gaden. Vi havde at holde os i Gaarden og Haven.

Men lige udenfor Porten stod paa Fortovet en rød-malet Vandtønde, og den hørte jo for saa vidt til vore egne Enemærker, som den hørte til Huset. I alt Fald mente vi at være paa Lovens Grund, naar vi gik ud og tog en Ridetur paa den for fra dette bekvemme Stade at iagttage, hvad der passerede i Thinggade. Dengang havde man ikke det moderne Brandvæsen som nu. Enhver Husejer skulde



Else Hasselriis: Brand!

uden for sin Ejendom have staaende, eller rettere liggende, en Tønde, der til Stadighed skulde være fyldt med Vand, og som, naar der var Ildebrand, blev afhentet for med sit ikke særlig rigelig Indhold at hjælpe med til Slukningen. Ilden havde gode Dage dengang. Inden Sprøjtemandskabet, der blev vækket til Daad ved, at Trommen gik igennem Gaderne med Raabet „Brand paa Skive Mølle“, eller hvor det nu var, og inden Vandtønderne var samlede sammen, var Huset brændt ned. — Overskrævs paa denne Vandtønde, der var anbragt paa et Underlag, saa den laa fast, har jeg tilbragt mange glade Timer. Tønden var en vælig Ganger, den lille Jernkæde, hvormed Træproppen, der sad i Tønden, var fæstet til denne, var Tøjlen, og jeg selv var en Riddersmand, der galloperede ud i den vide Verden og oplevede allehaande mærkelige Eventyr. Og alt imens var der Tid til at iagttage den virkelige Verden og dens Foreteelser. Nu kom Snedker *Bøjlesen*



og hans Lærling slæbende paa et Klædeskab, som han havde lavet, og som de læssede paa en Trækvogn; det skulde bringes hen til Maler *Himmelstup*, som skulde male det med Egetræsmaling, saa det kunde komme til at se ud, som et hæderligt og ordentligt Klædeskab dengang skulde være. Saa kom Skorstensfejer *Hansen* hjem; han havde været ude at feje Skorstene; han kom med Kost og Kugle over Nakken og var sort, som en rigtig Skorstensfejer skal være den Dag i Dag. Og Skomager *Jespersens* Dreng kom løbende med et Par Støvler, som Mester havde forsaalet; var det Vinter, blev der Tid til at tage sig en Tur paa en af de mange Glidebaner, som vi

lavede paa Fortovet, og var det Foraar, musicerede han lystigt med sine Kneberpinde og standse for at betragte ligesindede, der spillede Kridtstilk eller Knap, og mulig selv tage en Chance med.

Nu kom gamle *Jens Poulsen* kørende med sine sindige Stude. Han solgte Sand; alle Folk købte en



Else Hasselriis: Der sælges Sand.

Skæppe Sand eller to; man skulde bruge det til Gulvene i Butikken, i Stuerne, eller man skulde have det til at opbevare Gulerødder og Sellerier i i Kælderen; lidt Sand skulde man jo ogsaa have til Spyttebakkerne, de smaa sorte Jernbakker, der fandtes i ethvert Hjem; de blev først forsynede med lidt hvidt Papir, klippet i sirlige Tunger; oven paa det lagde man lidt Sand — saa var Hygiejnen i fin Orden.

Saa kom der en Mand med en Stige over Skulderen. Det var Lygtetænderen. Han standsede uden for vort Hus, hvor der var anbragt en Lygte, stillede Stigen op mod Lygtepælen, entrede op og hældte Olie paa Lampen, pudsede Lampeglasset og tørrede Ruderne i Lygten af — saa var Lygten parat til at tændes, naar Mørket brød frem.

Lidt efter kom Urmager *Eye* hjem fra sin Formiddagstur. Han var en smuk gammel Mand; med sit ærværdige Udseende, sin altid

yderst sirlige Paaklædning og den høje Silkehat paa Hovedet med det snehvide Haar saa han ud til at høre til den højere Gejstlighed. Jeg troede, at det var „Biskoppen“. Jeg havde aldrig spurgt nogen om det, men saadan syntes jeg, en Biskop maatte se ud.

Men hvad var nu det for en Støj, man hørte nede fra Østertorv? Der maatte være noget ekstraordinært paa Færde; man saa da ogsaa straks Farver *Torstensen*, der boede i Ejendommen neden for Skræder Thestrups, i en Fart faa sit Vindue aabnet paa Klem — det skete mindst tyve Gange hver Dag, saa snart der passerede det allermindste i Gaden — hans Hovede kom frem med Brillerne paa den lille Næse;

hastigt drejede han det fra højre til venstre og raabte Naboen, Bager *Dahl*, der var kommen frem i sin Dør i hvid Bagerdragt, an for at drøfte Sagen med ham. Jo, det var et Par Mænd, der kom drivende med en stor Flok Gæs; der var flere Hundrede; de skulde ud i Salling for at fedes til Mor-



Elsæ Hasselriis: Gæssene skal ud i Salling at fedes.

tensaften og Julen. Der var en Gækken og en Raaben. Gæssene fyldte Gaden i hele dens Bredde, og Driverne havde deres Hyre med at holde sammen paa dem, naar en Afdeling brød ud og vilde ned ad Skraaningen til Snedker Bøjlesens Hus, hvor de øjnede lidt Græs, og andre søgte at slippe ind ad Købmand Therkildsens Port. —

Saa hørte man Døren til Værtshusholder *Vestergaards* Beværtning gaa op, og ud kom *Niels Pejser* fra Fly; hans Skridt var noget vaklende, og han slog nogle Slag, inden han rigtig fik Kursen sat; han havde været inde at sælge sit hjemmelavede Smør, og da han saa havde faaet Penge paa Lommen, havde han følt Trang til at vederkvæge sit Legeme og faaet sig nogle ganske faa Punscher, først hos *Kræn Hundehovede* i Nørregade og saa hos *Vestergaard*. Nu styrede han Kursen ned ad Thinggade efter *Diges*, hvor han havde spændt fra; det gjaldt om at huske, hvad han skulde købe nede hos

Dige: Gryn, Mel, Sukker, Svesker m. m.; ellers kunde der let vanke en Omgang af Ane Kjestine, naar han kom hjem.

Nu kom der en ung Bondekone med et venligt Smil gaaende op ad Gaden med to smaa Spande med Fløde. Det var *Rirsten Hejlskov* fra Haldskov. Hun havde været tidligt oppe; det var hun hver Morgen, for hun kom hver Dag gaaende til Byen med sin Fløde; hun havde først været oppe om Morgenen at malke, lavet Morgenmad til Niels og Hjorddrengen og gjort Huset i Stand; saa gik hun til Byen med sin Fløde, forrettede sine Indkøb, og saa skulde hun være saa tidligt hjemme, at hun kunde have Middagsmaden færdig til Kl. 12. Der blev ikke Tid til Svinkeærinder eller til Kaffedrikken i Byen.

Nedad Gaden kom der nu en umaadelig høj Mand gaaende; han kom oppe fra Raadhuset. Det var Herredsfuldægtig *Lowsen*, mit store Ideal; det var mine Drømmes Maal engang med Tiden at blive lige saa høj som han. Herredskontoret var i Stueetagen i Faders Ejendom, og han var nu undervejs ned til Kontoret, smaaflyjtende en Melodi af Farinelli. „Naa, Krillesen“, sagde han, da han saa mig sidde paa Vandtønden, „pas nu godt paa, at Hesten ikke slaar dig af, inden du naar til Viborg“. — Lidt efter kom gamle Prokurator *Munksgaard* gaaende forbi; han havde altid Bukselommen fuld af 2-Ører, og det at møde den gamle Herre var for hans yngre Bekendte lige saa godt som at faa en 2-Øre. Saa stak man ind til Købmand Therkildsen ved Siden af, og der blev den nyerhvervede Rigdom omsat i Brystsukker; dengang kunde man, i alt Fald hos Therkildsen, faa et stort Kræmmerhus for 2 Øre.

Det hændte ogsaa, at Stadens Politibetjent, *Frandsen*, kom forbi. Saa befandt man sig ikke rigtig vel. Han var den strenge Retfærdighedens Vogter, og selv om man ikke havde større Forbrydelser paa Samvittigheden, kunde der jo dog være et eller andet Punkt med Naboens Æbler eller lignende, hvor den ikke var absolut pletfri; man vidste aldrig, hvad der kunde ske; man befandt sig bedst, naar han var passeret.

Nu fik Torstensen atter i en Fart sit Vindue lindet en Kende og den lille Næsetip nysgerrigt stukket ud; men det var der heller ikke noget at sige til, for ikke langt borte hørte man Trommen nærme sig; det var Trommemanden, Skomager *Vedø*, som med høj Røst læste op af et Stykke Papir, at der var indkommet en Pæreskude i Havnen, og at man for en billig Penge kunde faa Pærer ægte Gravenstener, Flaskeæbler og Kalviller. Det var noget, der satte et Barnesind i Bevægelse. Nu vankede der en herlig Ekspedition til Havnen med Legevognen, som man fik fuld af dejlig

Frugt; og saadan en Dag gik det ikke saa nøje til med en Pære eller et Æble.

Det var Middag; jeg begyndte at kunne høre nogle af Drengene fra Borgerskolen i Østergade komme i Trav, klamprende i deres Træsko. Desuden saa jeg gamle Retsvidne *Schönau* tone frem; saa var det altsaa Lørdag; denne Dag spiste han altid hos os; han gik paa Omgang hos forskellige Familier i Byen. Jeg afventede hans Komme, og vi fulgtes ad op for at faa vor Middagsmad. Vi gik op paa første Sal, hvor vi boede, ind i Spisestuen, der vendte mod Gaarden, og hvorfra man dengang endnu havde en køn Udsigt over Haverne og Byen ud til Fjorden. Vi gik til Bords; Fader og Moder sad ved hver sin Bordende; saa var vi 6 Børn, Lærerinde, Fuldmægtig og Schönau — det var en større Familie, selv om det var Smaating mod mine Oldeforældre i Korsør, hvor de havde været 22 Børn og havde taget 4 Plejebørn til sig. Vi fik den Dag Risenvandgrød og opvarmet Kalvesteg, og Schönau var ikke den Mand, der lod Maden staa urørt. Schönau var en stor Spiser og holdt meget af god Mad. Vor Lærerinde, Frk. *Jacobæus*, spurgte ham: „Hvad holder De egentlig mest af, Schönau, Kalvesteg eller Oksesteg?“ „Jeg holder mest af Gaasesteg“, svarede han tørt. Gaasesteg var hans Livret, og det var en Fornøjelse at se, hvorledes han kunde behandle et Gaaseskrog. Dette hans Forhold til Gæssene var forøvrigt et Problem, som han til sin Dødsdag ikke naaede at faa fuld Klarhed over. Vor Fuldmægtig, *Lehmeyer* (senere Inspektør paa Forsørgelsesanstalten i Randers), og for Resten ligeledes Frk. *Jacobæus* og Fader, var slemme til at drille ham, og jeg kan huske, at de flere Gange, naar der var Gaasesteg paa Bordet, bragte det Spørgsmaal paa Bane, om Schönau var Gæssenes Ven eller deres Fjende. Schönau holdt selv paa, at han var deres Ven, men deroverfor blev med Styrke gjort gældende, at man jo dog ikke plejede at spise sine Venner. Det maatte han indrømme, men han syntes alligevel, at han maatte være deres Ven; han nærede jo da kun de varmeste Følelser for dem, særlig naar den stegte Gaas kom ind paa Bordet, og han mærkede den liflige Duft. — Schönau kom igen og spiste til Aften hos os, og derpaa fik han en Cigar og en Cognacs-Toddy; jeg kan endnu se ham sidde inde i Dagligstuen og røre i den for at faa Sukkeret smeltet; saa tog han mig op paa sit Knæ og gav mig et Par Teskefulde af den dejlige Drik; jeg tilstaar — Harald Bergstedt og Carl Hansen tilgive mig min Synd — at jeg syntes, det smagte dejligt!

Schönau var et Arvestykke fra gamle Herredsfoged, Kancelliraad *Smiøth*, hos hvem Fader var Fuldmægtig i 5 Aar fra 1864, da han

som ung juridisk Kandidat kom til Skive. Ved det samme Bord, hvor vi nu sad, præsiderede dengang gamle Kancelliraad og hans Kone, og ved Siden af ham sad Fader, der boede hos dem. Schönau havde dengang den samme Appetit paa Livets materielle Goder som senere, og kom der Bekkasiner eller andre lækre Sager paa Bordet, vilde han gerne tage Løvens Part; Fru Smidth, der var en myndig Dame, havde imidlertid en egen indtrængende Maade at betragte Schönau paa, naar et saadant Fad nærmede sig ham, og dette Blik havde en udmærket opdragende Indflydelse paa Schönau; hans Haand lammedes, naar han havde faaet det første Stykke, og han lod om end med Sorg i Sinde Fadet gaa videre til sin Nabo. — Ikke sjældent kom i de Tider den sidste Aar afdøde Pastor *Gluø* fra Jebjerg paa Besøg og deltog i Maaltidet. Han var dengang kun „æ Kappellaan“, som han kaldtes. Med ham fik Far sig ofte en Debat om religiøse Spørgsmaal, og ret iltre af Sind, som de begge var, blev den i Reglen temmelig heftig, saa Fru Smidth til Slut mente det raadeligst at sætte dem hver ved sin Side af Bordet, for at det ikke skulde ende med, at „de to Kamphaner geraadede i Haardrag“.

Men tilbage til gamle Schönau. — Medens Fader var Fuldmægtig hos Smidth, hændte det engang, at der udbrød „Oprør“ i Skive. En Skare Tumultuanter under Anførsel af en halt Skomager, der gik under Navnet *Jesper Knoldfod*, mødte op uden for Herredskontoret og lavede et uhyre Spektakel. Kancelliraaden, der var en dygtig Jurist, men som med sin pylrede, lidt ængstelige Optræden vistnok var saa lidt som muligt egnet til at være Politimester, kom yderst raadvild ind til Fader og sagde: „Hør, Jacobsen, hvad skal vi stille op med de Mennesker?“ Fader, der ikke følte sig meget imponeret af „Oprørerne“, foreslog Herredsfogeden, at han (Fader) skulde gaa ud og sige dem et borgerligt Ord; „Politi Frandsen“ var ikke til Stede, og der var jo ikke noget, der hed Telefon, saa Fader maatte ligesom Jacob v. Thyboe ordne det hele alene. Da Jesper Knoldfod nu havde faaet saa kraftig en Tiltale, som Situationen udkrævede det, og Mængden i Kongens og Lovens Navn og med andre virksomme Formularer havde faaet Ordre til at spredes, drog efterhaanden enhver til sit. Da Fader atter kom ind paa Kontoret, var Schönau, der dengang foruden at være Retsvidne tillige var Kontorist, sporløst forsvunden. Der var ikke Skygge af Schönau at se. Lidt efter dukkede han imidlertid op; han havde taget Retræten og salveret sig under sin Pult. Efter dette gav Fader ham Tilnavnet „Baiard, Ridderen uden Frygt og Dadel“, og dette Navn beholdt han. Vi hørte ofte som Børn Fader kalde ham „gamle Ven Baiard“, og lige saa ofte skændte Moder paa ham for det — men det hjalp ikke! Vi syntes

ligesom alle andre, at det var morsomt at drille Schönau lidt, og vi titulerede ham ogsaa tit „Barjar“ uden dog paa nogen Maade at ane Betydningen eller Oprindelsen af Ordet.

Medens vi sad og spiste, saa vi pludselig Døren ganske sagte blive aabnet for atter at blive trukket til og derpaa ligeledes ganske langsomt og saa lydløst som muligt blive aabnet helt. Det var gamle *Mette*, som var gift med Arbejdsmand *Chr. Luðvigsen* og boede ovre i Gaarden. Hun bankede aldrig paa Døren, men hun iagttog altid den Høflighedsform at aabne den i disse „to Tempi“, for ikke alt for pludseligt at falde med Døren ind i Huset. Hun kom i Reglen mindst een Gang om Dagen for at tale med Moder, berette om det ene eller andet, der var passeret, eller søge hendes Raad og Bistand angaaende dette eller hint. I Dag var Mettes Humør langt nede; Christian havde ligget syg i nogle Dage, og i Nat havde det været rent galt; han havde haft høj Feber, og „han havde lagt og ferniseret hele Natten“. Vi blev enige om, at hun maatte se at faa fat i Dr. Schou og faa ham derned inden Aften. — *Mette* og *Christian* havde boet ovre i Gaarden i mange Aar; de boede der i over 30 Aar, og deres Søn var en af mine trofaste Legekammerater. Utallige var de Gange, jeg vandrede op ad deres Trappe for at hente ham, og lige saa ofte blev jeg af den gode og rare *Mette* trakteret med en Sveske eller et Stykke Kandis.

Nogle Dage efter skulde vi have „Klub“. Mine Forældre havde en L'hombre-Klub sammen med *Diges* (Konsul P. Dige, en Broder til Moder), *Holms* (Manufakturhandler, senere Sparekassedirektør P. G. Holm, gift med en Søster til Moder) og Pastor *Kierumgaard's*. Gæsterne kom til Te Kl. 7, og vi Børn var altid inde i Stuen, naar de arriverede. Der var lagt Kongerøgelse paa Kakkellovnen, og Gæsterne duftede fint af „esprit de Valdemar“, naar de kom ind ad Døren. Medens der spistes til Aften, opholdt vi os inde i Børneværelset, men bagefter fik de større blandt os Lov til at komme lidt ind i Dagligstuen og se, hvad der passerede. Saa begyndte Herrerne at spille L'hombre, medens Damerne passierede. Jeg husker, at Pastor *Kierumgaard's* havde deres Hund med sig; de var barnløse, og i saadanne Familier kommer Hunden jo altid til at spille en stor Rolle; den laa inde under Spillebordet; den hed „Donna“, og den havde den ejendommelige Vane at slikke Blanksværten af Herrernes Støvler.

Pastor *Kierumgaard* var en livlig Mand. Jeg husker endnu, hvordan der undertiden blev en Pause i Spillet, naar *Kierumgaard* havde en Historie at fortælle. Han havde en udmærket Evne til at fortælle en Anekdote, og utallige var de Historier, han kunde huske, ikke mindst om sine Kaldsfæller. Han skal have været en



ypperlig Lejlighedstaler. Han var literært interesseret og havde oversat Lamartine's Jocelin paa Vers. Denne Oversættelse blev noget stærkt kritiseret af Professor Winkelhorn; Kierumgaard tog ham det meget ilde op og skældte ud over „dette Stykke Hornkvæg, der ikke havde Forstand paa, hvad han skrev om“. Han var udpræget højkirkelig, af den gammeldags Skole, og han var skattet som en veltalende Prædikant.

Han kunde til sine Tider være en Del distraet. Under Konfirmandsforberedelsen kunde han saaledes undertiden falde i Tanker og spadsere op og ned ad Gulvet med Hænderne paa Ryggen, fuldstændigt glemmende Konfirmanderne. Da han en Dag saaledes havde vandret frem og tilbage i nogen Tid, standsede han pludselig foran en af Konfirmanderne, en Kusine til mig, og spurgte med et Smil paa Læben: „Sig mig, Marie, hvad er egentlig en Per Tot for noget?“ Ja, Marie Holm mente, at det vistnok var saadan en, der hverken gjorde godt eller ondt. „Ja, det er meget rigtigt“, sagde han fornøjet, og saa begyndte han igen sin Vandring.

En anden Dag, da han havde Konfirmander, blev Døren pludselig aabnet, og hans Kone kom ind med en stor Kurv Æbler, som hun væltede, saa Æblerne trillede ud over hele Gulvet. „Men Adamine dog, hvad er det nu, du finder paa?“, udbrod Præsten ærgerlig. Alt blev vild Forvirring, Konfirmanderne glemte ganske Herrens Ord og kastede sig over Æblerne, som Adamine — der jo egentlig lige saa kønt kunde have heddet Eva — bød dem.

Præstegaarden laa den Gang paa Adelgade, og jeg kan huske, at jeg en Dag har været paa Besøg deroppe med mine Forældre. Jeg saa ved den Lejlighed en Klase grønne Druer, der satte mit Sind i stærke Svingninger; den laa inde under en Glasklokke, der var anbragt midt paa Dagligstuebordet; saadan noget havde jeg aldrig set før. Om det var en Prydgenstand, eller om det var ægte Druer, fik jeg desværre ikke Lejlighed til at konstatere. — En anden Gang var jeg til Børneselskab hos Præstens. Vi legede og spillede til Slut Lotteri om forskellige Slikkerier, og jeg husker, hvorledes de største af Børnene paa snedig Vis fik det arrangeret saaledes, at de smaa, til hvilke jeg hørte, kun fik det ganske gemene Brystsukker, medens de store gemte de langt fornemmere Marzipangenstande til sig selv. Mit Sind var oprørt, og jeg udøste min Harme for min Barnepige, da jeg paa et alt for tidligt Tidspunkt blev hentet hjem og maatte se de store Børn blive tilbage i de festligt oplyste Stuer med alle de mange Herligheder.

Pastor Kierumgaard forstod at vurdere Bordets Glæder, og han kunde tale om det i en meget irriteret Tone, naar han havde været

ude for noget mindre veltillavet Mad. „Og saa blev vi trakterede med en gammel tør Oksefilet med en rigtig sjofel Sauce til!“ Det var en Synd, som han havde vanskeligt ved at tilgive.

Efter at have taget sin Afsked i 1880 levede han i nogle Aar i København. Han var temmelig til Aars den Gang, og naar den gamle Herre, der ikke var vant til Livet i den store By, skulde ud alene uden at have „Adamine“ med, var hun altid noget ængstelig for ham; naar saa Drosken kom efter ham, sagde hun altid til Kusken: „Aah, lille Droskekusk, nu maa De endelig love mig at passe godt paa Carl“.

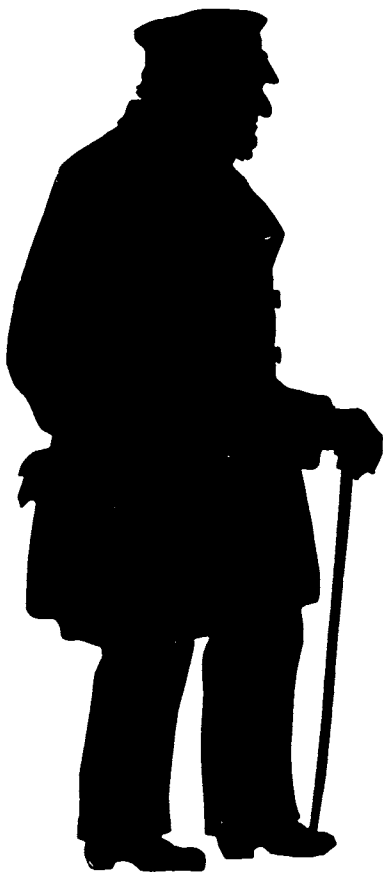
Naar han var syg, var han en noget utaalmodig Patient. Da han en Dag havde været temmelig urimelig, skændte hans Husholderske — Fru Kierumgaard var paa det Tidspunkt død — paa ham og formanede ham til at være noget mere elskværdig; han maatte jo huske paa, at han nu efter al menneskelig Beregning snart skulde „gaa ind til et skønnere og bedre Liv“. „Ja Godmorgen!“, svarede han tørt. Den gode Dame korsede sig over hans hedenske Tale; de, der kendte Pastor Kierumgaard, var mindre forfærdede og morede sig over dette barokke Udslag af hans Vid; de vidste, at han var en oprigtig troende og god Kristen, de forstod, at „han nu vilde have Ende paa dette Fruentimmervrøvl“; de saa Blinket i hans Øje og forstod, at han selv sikkert havde moret sig kongeligt over at forfærde Husholdersken med sin gudsforgaaende Tale.

Der er en anden Person, der staar uløseligt forbunden med Erindringerne om mit Barndomshjem. Det er gamle Distriktslæge Schou. Han var Huslæge hos os, indtil han døde i 1895, og Honoraret var yderst beskedent; det var 30 Kr. for hele Husstanden. Og saa fik vi Børn tilmed paa vor Fødselsdag hver 2 Kr. af ham, en dejlig, blankpoleret Tokrone. I Begyndelsen huskede han vore Fødselsdage og kom selv og overbragte Tokronen; da han blev ældre, kom han efter Nytaar, naar han havde faaet sit Honorar tilsendt, og sagde: „Se nu lidt, se nu lidt, maa jeg abonnere?“ Og saa deponerede han hos Moder det fornødne Antal Tokroner til Fordeling paa Aarets Fødselsdag.

Dr. Schou kom meget ofte, ogsaa til Tider, hvor ingen af Familien fejlede noget. Men med saa stor en Børneflokk — vi har været i alt 8 — var der selvfølgelig ofte et eller andet i Vejen. Var det en Forkølelse, blev de i Reglen foreskrevet Lakridsmikstur eller Kermessaft, en Medicin, som var overordentlig populær blandt os Børn. Havde vi Pletter i Halsen, blev vi penslede med Karbololie og skulde gurgle os med Salviete. En af mine Søskende havde engang Lungebetændelse, og hun fik en „spansk Flue“ paa Ryggen;

den anvendte Dr. Schou vistnok altid i det Tilfælde; den var meget lidt yndet, men den skal ogsaa have gjort forbistret ondt, ikke mindst, naar den skulde fjernes.

Dr. Schou var klædt paa sin egen Facon. Om Vinteren bar han en bredskygget Kasket, neden for hvilken man saa hans kraftige, hvide Nakkehaar, og en langskødet Frakke, af hvis Baglomme man undertiden kunde se Snippen af hans rødternede Lommetørklæde stikke frem. Om Sommeren gik han med en hvid Kasket eller en Panamahat med et sort Baand om, hvis smaa, korte Ender bagtil flagrede lystigt i Vinden, en langskødet Frakke af gult Nankin eller Lærred, Benklæder af samme Stof og Fjedersko.



Else Hasselriis: Dr. Schou.

Han skulde engang paa en Rejse til Italien, og da en af hans Vennerovre i København en Aften var sammen med en Bekendt, der ligeledes skulde til Italien, sagde han til ham: „Træffer Du Dr. Schou dernede, saa maa Du hilse ham fra mig“. Ja, mente den anden, Italien var jo ikke saa lille, og desuden kendte han slet ikke Dr. Schou, saa det skulde jo gaa ganske mærkeligt til, om han fik Lejlighed til at aflevere den Hilsen. Imidlertid fik han Dr. Schous Signalement med en Tilføjelse, svarende til den, en stedkendt Mand altid giver en, naar han har meddelt en Vejen til Rødovre eller Bajlum: „Han er i

det hele taget ikke til at tage fejl af!“ Den paagældende drog til Italien og skænkede ikke Dr. Schou en Tanke, førend han en Dag i Uffizierne i Florents pludselig faar Øje paa en ældre Herre, der staar og betragter et Maleri, ivrigt raadførende sig med sit Katalog. Han glemte ganske at se paa Tizian og Raffael, han saa kun paa den gamle Herre, der paa en yderst forbløffende Maade svarede til den Beskrivelse, han havde faaet af Dr. Schou; han kredsede noget omkring ham, og da han til Slut havde set ham tage et rødternet Tørklæde op af Baglommen og pudse Næsen, styrede han sine Skridt

hen imod ham og spurgte ham, om det ikke var Distriktslæge Schou fra Skive; jo, det kunde han ikke nægte; ja, saa havde han en Hilsen at bringe Doktoren fra N. N. Da Dr. Schou havde informeret sig om N. N.s Befindende, og de havde udvekslet de sædvanlige Høflighedsformularer, vilde han selvfølgelig have Besked om, hvorledes den fremmede kunde regne ud, at det var ham; da han fik Sammenhængen at vide, lo han hjerteligt og morede sig kosteligt over, at „Dr. Schou ogsaa var kendt i Florents“.

Hans Sygebesøg faldt i Reglen om Morgenens. Naar han saa havde set til Patienten og givet sine Ordinationer, der ofte indskrænkede sig til: „Se nu lidt, se nu lidt, bliv ved med det samme“, eller naar han havde forvissat sig om, at ingen fejlede noget, kom han ind til Kaffebordet. Som han havde sin egen Maade at klæde sig paa, havde han ogsaa sin egen Facon at nyde Kaffen paa. Han stoppede alt Brødet ned i Kaffen og æltede det rundt, til det blev til en Slags Grød, og spiste det saa med Sheen — et Eksperiment, som det absolut ikke var os Børn tilladt at efterligne! Alt imens gik Passiaren livligt med Fader og Moder, om den sidste nye Bog af Bjørnson eller Ibsen, om hans Rejser, om den politiske Situation, hans Drenges Studier m. m. Han var en Mand med mange Interesser og megen Humor, en livlig Fortæller, som det altid var morsomt at lytte til. — Messingkaffekanden stod og holdt sig varm paa Fyrfadet, Temaskinen snurrede nok saa hyggeligt, og Samtalen gik fornøjet, indtil Fuldmægtig Lehmejer kom og meddelte, at der var Folk paa Kontoret, der vilde tale med Fader, eller Trine kom ind fra Køkkenet og sagde, at der var Bud efter Dr. Schou; der holdt en Vogn derhjemme, der vilde have ham med ud til Smeden i Balling. Saa brød man op, Dr. Schou fik Kasketten paa og gik hjem til den ventende Vogn, som allerede havde faaet Doktorstolen anbragt bag ved Agestolen. I en Fart fik han det store uldne Klæde snurret nogle Gange om Halsen. Kavajen paa, det lille Reb, som holdt den sammen, bundet om Livet — og saa gik det af Sted ud paa Landet. Doktorstolen gyngede i sine Remme, medens Vognen skumplede af Sted hen ad Landevejen; Dr. Schou lukkede Øjnene og tog sig en lille Lur; havde han ikke været paa Sygebesøg sidste Nat, kunde det hænde, at han skulde ud den kommende Nat, og saa var det ingen Skade til at tage den Søvn, man kunde faa, naar der var Lejlighed til det.

Dr. Schou havde en stor Praksis med mange og lange Landture. Der var dengang kun faa Læger paa Landet, saa hans Landture var ofte paa mange Mil. Vogn efter Vogn kom og hentede ham, og i Perioder, hvor der var meget at gøre, fik han bogstaveligt ikke anden

Hvile og ikke mere Søvn, end hvad han kunde bjærge sig, naar han sad paa Vognen. Men han havde et Jernhelbred, og han havde den lykkelige Evne virkelig at kunne sove, naar han sad i sin Doktorstol. Han var uhyre pligtopfyldende; man kunde altid faa ham med, hvor meget han end kunde trænge til et Hvil. En Vinternat, da han skulde ud paa et Sygebesøg i Vestsalling, væltede Vognen med ham, og i Faldet fik han den ene Skulder af Led. Da Vognen var kommen paa ret Køl, forklarede han Kusken, hvorledes denne skulde bære sig ad med at faa hans Arm sat i Led, og det lykkedes virkelig Kusken at give den det rette Sving, saa den kom i Leje. Den gjorde bitterlig ondt, men Dr. Schou gav ikke op. Han kom atter til Vogns, tog ud og saa til den syge Kone og hørte hjem igen. Da han nu ud paa Natten kom hjem, var han selvfølgelig ude af Stand til ved egen Hjælp at komme af Tøjet, saa han kunde komme i Seng. Men han vilde ikke vække Familien paa den Tid af Døgnet, og saa satte han sig ind paa sit Kontor og læste, indtil Dagen gryede.

En anden Gang var han kommen godt 2 Mil ud paa Landet; det var Snevejr, og da han efter et temmelig langvarigt Sygebesøg skulde hjem, var det blevet et saadant Herrens Vejr, at ingen turde vove sig ud med et Køretøj. Det passede ikke Dr. Schou; han blev gal i Hovedet og erklærede, at turde ingen køre, saa turde han gaa. Og saa gik han paa sin Fod til Skive; dengang var han over 70 Aar gl.

Han var af Patienter og, hvad der betyder mere, af Kolleger anset for en Dygtighed. Han var grundig i sin Undersøgelse, han havde et sundt Judicium, og man kunde lide paa hans Diagnose. Vi Børn holdt meget af ham, og vi kendte ikke til dette at være bange for Doktoren. Jeg ser ham endnu, naar han kom hen til Sygesengen og med et fornøjet Smil sagde: „Naa, hvordan har Patienten det? Skal vi saa se Tungen? — Se nu lidt, se nu lidt, den er noget belagt!“ Saa følte han Pulsen, imedens han sad og gumlede med Munden, der kun havde faa Tænder tilbage. Og saa hørte han en paa Ryggen og Brystet, idet han lagde Øret direkte til; jeg kan endnu mærke de smaa, hastige Ryk af hans hvidhaarede Hovede, naar han flyttede det frem og tilbage for rigtig at blive klar over, om der var noget at høre, og min Næse fornemmer endnu den særlige Lugt, der var ved Dr. Schou. — Han var en overordentlig omhyggelig Læge; var der noget alvorligt paa Færde, var han utrættelig og kom af sig selv flere Gange om Dagen. Jeg havde en lille Søster, der døde i 9 Aars Alderen af en hurtigt forløbende Tuberkulose. Under hendes Sygdom kom han tidlig og silde. Jeg

lagde Mærke til hans alvorlige Ansigt, naar han kom ud fra Sygeværelset, og til mine Forældres bedrøvede Miner. Med mine 7 Aar forstod jeg, at Sygdommen var farlig. Og da jeg en Dag havde hørt vor Lærerinde kalde min ældre Søster ind i en anden Stue og set, at min Søster græd, da hun lidt efter kom ud, var jeg klar over, at der ikke var Haab mere. Jeg spurgte ingen, men jeg var ikke i Tvivl om, at det forholdt sig saaledes. Og jeg husker, hvorledes jeg blev greben af Samvittighedsnag over, at jeg en Dag, da jeg legede inde i Sygeværelset, og min syge Søster havde bedt mig være stille, havde givet hende et uartigt Svar, fordi hun var saa urimelig. En Morgen kort Tid efter døde min Søster. Fader kom og fortalte mig det; han tog mig ved Haanden og førte mig ind i Sygeværelset, hvor hun laa. Det var første Gang, jeg saa Døden.

Dr. Schou elskede Bøger, og han købte mange. Han efterlod sig en Bogsamling paa 13000 Bind. Han laante dem gerne ud, og man saa hjemme hos os næsten altid ligge en eller flere af hans Bøger med hans karakteristiske Navnetræk. De fleste af Bøgerne blev pakkede ned i store Kasser, som han havde staaende ovre i „Salen“, og det var derfor ikke altid nemt for ham at finde den Bog, han vilde have fat i. Jeg husker, at Moder engang bad ham om at maatte laane Tolstojs „Anna Karenin“. Dagen efter kom han med et helt nyt Eksemplar, som han havde købt hos Rybner Petersen — han kunde ikke finde den blandt sine egne Bøger!

I 1895 døde Dr. Schou af Lungebetændelse. Han fulgte Sygdommens Forløb, og da han saa, at den kritiske Dag gik, uden at Feberen faldt, sagde han: „Se nu lidt, se nu lidt, nu er jeg kaput!“ Forinden han døde, gik han sine Regnskabsbøger igennem med en af sine Sønner, og hvor der var Anledning til det, naar det var en Debitor, der sad smaat i det, sagde han til Sønnen: „Slaa en Streg over ham“. Det hændte, at de stødte paa nogle Navne, hvor den gamle Doktor tænkte sig lidt om og sagde: „Ja, hvad skal vi sige? Det er egentlig en snavs Karl; naa, slet ham alligevel!“

Det er over 30 Aar siden, Dr. Schou døde; men hans Navn lever endnu i Befolkningen, og han mindes med Taknemmelighed af mange. Med sit ejendommelige Ydre og sine forskellige Særheder, alt i Forbindelse med hans fremragende Egenskaber som Læge, maatte han blive en populær Mand. Han var en af dem, man lagde Mærke til, og som man ikke glemte.

— — —

Opretholdelsen af Ordenen besørgedes om Dagen af „Politi Frandsen“, der tillige var Arrestforvarer, og om Natten af 2 Væg-



tere. Vægterne begyndte deres Gang om Aftenen Kl. 10. De forkyndte hver Time, hvad Klokken var slaaet, og sang den gamle Vægtersang:

„Om Du vil Tiden vide,  
Husbonde, Pig' og Dreng,  
da er det paa de Tide,  
man føjer sig til Sengs.  
Befal Dig Herren fri!  
Vær klog og snild!  
Vogt Lys og Ild!  
Vor Klokke er slagen ti.“

Jeg mindes, hvor jeg følte mig hyggeligt til Mode, naar jeg undertiden var saa heldig at vaagne paa det Tidspunkt, da de kom forbi, og hørte dem; naar Sangen var forbi, vendte jeg Hovedet om paa den anden Side og sov videre i en vidunderlig tryk Følelse af, at de nok skulde holde Tyve og Røvere og andet Skarnsfolk borte. Paa hver Side af Raadhuset stod der et rundt Skilderhus, hvor Vægterne kunde søge Tilflugt i ondt Vejr.

Nede i Skoven regerede „Peter Harre“. Ham var vi mere bange for end Politi og Vægtere tilsammen. Skoven tilhørte dengang Ingeniør Fugl paa Krabbesholm, og kun de, der betalte et lille Kontingent, det var vistnok 1 Kr. om Aaret, havde Adgang til Skoven. Saa fik man udleveret en Nøgle til de to Skovlaager og kunde komme ind i Paradiset. Her holdt som sagt „Peter Harre“ Justits, og han gjorde det med myndig Haand; han saa umaadelig bister ud, og den Synder, der lokket af Skovens Herligheder var gaaet uden for Gangene for at plukke Blomster eller, hvad endnu værre var, klatret op i et Nøddetræ for at fylde sine Lommer, var ikke stor Karl, naar han pludselig saa „Peter Harre“ tone frem med den berygtede Knortekæp i Haanden. Saa kunde der godt, som det hedder nu til Dags, „falde nogle Brændestykker ned“.

I Skoven fandtes en lille Pavillon, der hed „Enighedsværn“, og hvor man kunde faa Kaffe, Øl m. m. Man kunde særlig ogsaa, hvad der for os Børn spillede en stor Rolle, faa Limonade og 5-Øres Kager. En Gang om Aaret plejede vi at faa Lov til at komme med ned i Skoven, naar der var Orkester-Koncert under Anførsel af Musikdirektør Carl Møller; saa fik vi en Kage hver og delte en Flaske Limonade; det var en eventyrlig dejlig Drik! — Pavillonen var yderst diminutiv, og der var slet ikke Plads til Gæster. Man fik serveret i det grønne ved de forskellige Borde, der fandtes rundt omkring i Nærheden.

— — —  
Vinteren nærmede sig. Mette kom op til Moder om Formiddagen og meldte, at det havde frosset stærkt om Natten, og at der om

Morgenen laa tyk Is paa Vandet i de to store Tønder oppe i Gaarden, i hvilke der samledes Regnvand til Stovvandsken. Saa blev man enig om med det samme at faa Vandposten bunden ind; det var ikke værd at risikere, at den skulde fryse til. Om Eftermiddagen gik Christian i Lag med Arbejdet; Vandposten blev ombunden med et godt Lag Halm fra øverst til nederst; den saa saa tyk og værdig ud, som den stod der med sin lune Vinterdragt paa. Nu kunde Frosten godt komme; man var parat til at tage imod den. —

Slagtedagen meldte sig. Vi fik slagtet en Gris, og det var noget, der gav Arbejde til alle Hænder. Der skulde saltes, der skulde laves sorte Pølser, hvide Pølser, Medisterpølser og Spegepølser. Tarmene blev rensede, skrabe og skyllede ganske urimelig mange Gange, syntes jeg; Trine stod paa Hovedet i det store sorte Lerfad og æltede Pølsedejg; hun havde slet ikke Tid til at synge den Dag; og ellers vilde hun dog saa gerne synge for mig Sangen:

„Kan Du huske, hvad Du lofte mig,  
den Gang vi sad ved Strand“

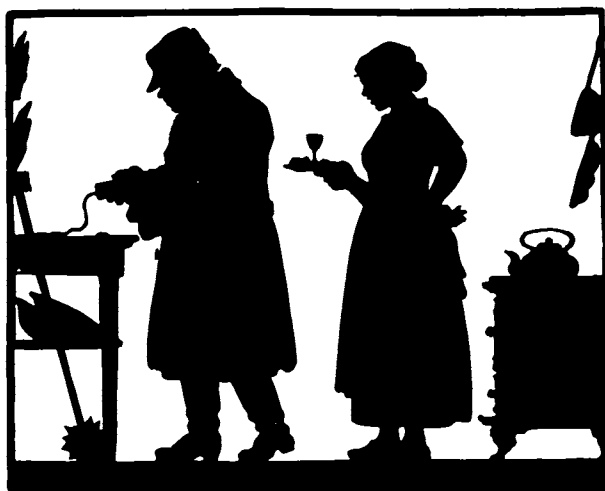
med det smukke moraliserende Vers:

„Trov derfor ej, a firer Dig,  
fordi Du riger er;  
thi Rigdom den forsvinde kan,  
men Kærlighed blir aldrig kold,  
naar den oprigtig er.“ —

Naar Dejgen var færdig, kom Pølsehornene frem, og gamle Jomfru Møller, der var kaldt til Hjælp i Dagens Anledning, begyndte at stoppe den i Tarmene; det tog Tid; hun sad og puttede den i Pølsehornene med en Teske, og hver lille Skefuld maatte med venstre Haand føres videre ned gennem Tarmene. Det var yderst interessant at se paa. Naar man saa var naaet hen mod Aften, var det festlige Tidspunkt kommet, da nogle af Pølserne skulde paa Panden, for at man kunde sætte Smag paa dem. Hvor duftede der herligt i hele Huset! Og hvor smagte Pølserne vidunderligt, særlig Blodpølserne og de hvide Pølser med Risengrynene i!

Julen stod for Døren; der skulde bages, og det var noget, der varede fra Morgen tidlig til Aften sildig. Der skulde bages brune Kager og Klejner, Prinsessekager, Vanillekranse og Pebernødder — og det i store Portioner, for der var mange Munde at mætte. Det var en herlig Dag, næst efter Juleaften den bedste af dem alle. Kagerullen kom frem og blev gnedet ind med Mel; en Klump af den faste Brunkagedejg blev skaaret løs og lagt paa Bordet, og saa kom den under Behandling af Rullen, til den laa som en dejlig, stor,

jævn Flade. Nu tog Moder et Rødvinsglas, Bægerets Kant blev dyppet i Mel, og saa blev der sat de dejligste cirkelrunde Kager af; de blev forsynede med en halv Mandel i Midten og sat paa Panden. „Aah, Trine, se til Prinsesserne, at de ikke brænder paa!“ Og Trine fik i en Fart Ovndøren aabnet og Pladen halet lidt frem; nej, Prinsesserne havde det godt; om 5 Minutter vilde de være færdige og kunde give Plads for de næste Plader. — Klejnedejgen blev rullet ud, og med et højst interessant lille Apparat med et takket Hjul blev den skaaret i lange Strimler, der blev skaaret over paa skraa; og hver af disse „Rhomber“ fik saa sluttelig med Hjulet



Else Hasselriis: Vægteren hjælper til med Vanillekransene.

skaaret et Hul i Midten, for at Klejnerne med den ene Ende kunde gaa igennem sig selv, som en honnet Klejne skal gøre det. Saa kom de i den store Gryde med Klaret, som det var forbudt at komme i Nærheden af, og kogt, for endelig at blive fiskede op og lagt paa det tykke graa Karduspapir, hvor

de straks satte en mørk Fedtplet. — Pebernødderne blev rullet ud i lange, fingertykke Strimler, og jeg blev sat til at skære dem i smaa Stykker, et Arbejde, som jeg følte mig meget stolt ved at kunne udføre. Men det allermorsomste var dog at operere med den Klump Dejg, som man fik udleveret til fri Raadighed. Ved det lille Legebord stod man saa og lavede Mænd og Koner, Køer og Faar og meget andet; og stadig blev Dimensionerne mindre, for engang imellem maatte man jo tage en lille Bid af det dejlige Stof; og sortere og sortere blev Dejgen. Til sidst var der kun en ganske lille Klat tilbage, lige stor nok til at faa en velvoksen Pebernød af. Saa blev man puttet i Seng. Men de voksne blev ved med at bage til langt ud paa Aftenen. Man var ved at blive træt; særlig var det et haardt Stykke Arbejde at faa Dejgen til Vanillekransene presset ud gennem Kagesprøjten med Hullet, der var takket, for at Kransene kunde blive smukt rillede. Nu kom Vægterne ned ad Thinggade, syngende, at

Klokken var slagen ti; Trine faar en lys Idé; hun løber ned ad Trappen, raaber Vægterne an og faar dem op at hjælpe med de forbistrede Vanillekranse; nu kommer der frisk Gang i Arbejdet og festligt Humør; Vægterne stemmer Sprøjtens Haandtag mod Brystet og klemmer til, saa Dejgen sprutter ud af Hullet, og snart er alle Kransene færdige til at sættes paa Panden. Vægterne sætter Smag paa Kagerne, faar et Glas Portvin, og hele Familien velsigner dem, da den efter endt Gerning er kommen til Sengs og ved Tolvtiden hører dem vandre forbi, syngende:

„Det var ved Midnatstide,  
 vor Frelser han blev født,  
 til Trøst al Verden vide,  
 som ellers var forødt.  
 Vor Klokke er slagen tolv;  
 med Tunge og Mund  
 af Hjertens Grund  
 befal Dig Gud i Vold!“

Saa kom da endelig Julen, som vi havde længtes saa hjerteligt efter og talt Dagene til. Jeg havde været med Moder oppe hos Købmand *Bolwig* („Haslunds Hjørne“) for at købe Caroline-Ris til Risengrøden, Kathrineblommer og mange andre gode Sager. Bolwig stod bag sin Disk og smilede paa det venligste, naar vi kom, og han indledede altid Forhandlingerne med at gnide sig i Hænderne og sige: „Det er sandelig koldt i Dag“. —

Juletræet var købt, og Christian havde Dagen før Juleaften bragt det op i Stuen, hvor det skulde staa, og ved Hjælp af forskellige smaa Trækiler faaet det anbragt i Træfoden, saa det stod nogenlunde sikkert. Og lille Juleaften var det blevet pyntet; vi havde set den graa Papæske komme frem med alle Herlighederne til at pynte det med og selv været med til at lave Kræmmerhuse, Kurve og Himmeltiger til det. Nu stod det derinde i al sin Herlighed, men Døren var lukket, og det var strengt forbudt at gaa derind eller blot kigge derind. Dagen sneglede af Sted; det var da forfærdelig, saa længe det kunde vare, inden det blev Aften. Men det hjalp jo noget, at der hele Tiden skete et eller andet interessant. Saa kom der et Bud fra P. G. Holm eller fra Isenkræmmer Olesen oppe paa Torvet med en Pakke, hvis Form forjættede, at man fik et af sine dyreste Ønsker opfyldt. Nu blev Frokostbordet dækket; der kom Trine med Grisesylten, et Fad med Bøf og den nybakte Leverpostej, som den foregaaende Dag havde fyldt Køkkenet med saadan en vidunderlig Duft; saa kom den røde Sildesalat, som jeg overlod til de voksne at spise, medens jeg derimod nærrede en levende Interesse for det

salte Kød og Gaasefedtet — det var det, som sidst blev sat paa Bordet, for at det ikke ganske skulde være smeltet, inden man fik begyndt paa det. Saa gik der Bud ned paa Kontoret til Fader og Lehmejer, at Maden var paa Bordet. — Mens vi sad ved Frokostbordet, kom Postbud *Michaelsen* belæst med Pakker; det var noget, som satte Liv i Gemytterne; man skulde hen at føle paa dem, om man ikke kunde gætte sig til, hvad Bedstemoder eller Tante Mine denne Gang havde fundet paa. — Eftermiddagen kneb det at faa Ende paa; man ventede og man ventede, og Viserne flyttede sig næsten ikke paa det store Ur oppe paa Væggen; der var da saa skrækkelig længe imellem, at man hørte dets alvorlige, dybe Slag. Jeg blev utaalmodig og gjorde mig ud til Bens, og det endte med, at man for at stoppe Munden paa det Pokkers Barn gav mig et lille Forskud paa Aftenens Herligheder; jeg fik en Noahs Ark! Da tøde mit Hjerter; jeg betragtede det vidunderlige Skib med det røde Skrog og den høje Overbygning, forsigtigt fik jeg Laaget løftet op, og se, der laa Noah og Noæh Hustru, fint drejede og malede med runde Beghatte paa ligesom engelske Sømænd, og omkring dem laa Køer, Faar, Heste og Træer med dejlige irgrønne Kroner. Jeg stod ved en af Spisestuestolene, pakkede det hele ud og fik Arkens hele Besætning stillet paa Benene; nu havde Sjælen Fred!

En liflig Duft mødte min Næse, da Døren ud til Køkkenet blev aabnet; det maatte være Gaasen, der blev stegt; altsaa ud i Køkkenet for at anstille Undersøgelse! Jo, ganske rigtigt, der stod Trine og havde aabnet Ovndøren for at se til Gaasen, der laa dejlig brun i Stegepanden og brasede; hun stak i den med en Gaffel og syntes at være tilfreds med Tingenes Udvikling. I en stor Gryde stod Risengrøden og kogte og sagde nok saa hyggeligt puf-puf-puf. „Nu skal vi ind og dække Bord, lille Mand“, sagde Trine, og saa gik jeg med hende ind og hjalp med at lægge Skeer og Gaffler paa Bordet. De voksne var i Kirke; de kunde snart ventes hjem, men nu var ogsaa alt parat; det eneste, der manglede, var Gaven til den, der var saa heldig at faa Mandelen i Grøden; Moder kom med den, lige før vi skulde til Bords, og den blev omhyggelig skjult under en Serviet.

Familien var nu samlet og gik til Bords. Risengrøden kom ind, og i Anledning af Julen fik vi Saft og Vand til den i Stedet for som ellers Husholdningsøl med Sukker i. Grøden blev øst op, og Spændingen var stor: hvem vilde faa Mandelen? Man begyndte at spise, alt imens man med Skeen prikkede rundt i sin Portion for at se, om man havde været den heldige. Da lyder høje Fryderaab fra en lille Søster, der triumferende holdt Mandelen frem og derpaa fik

overrakt Præmien: en Marzipanpølse. Almindelig Mathed blandt os andre Børn; Resten af Risengrøden smagte ikke nær saa godt nu.

Gaasen kom nu frem, og Fader skar den for med øvet Haand. Det begyndte efterhaanden at knibe lidt med at holde Styr paa Ungerne, der kun tænkte paa at komme ind til Juletræet. Endelig var man ved Slutningen af Maaltidet; Moder og Lehmejer gik nu ind for at tænde Lysene, og saa kom omsider det store Øjeblik, da Fløjdørene til Dagligstuen blev slaaet op: der stod Juletræet i al sin Herlighed, straalende af Lys og pyntet med Stjerner og Englehaar, Kurve og Kræmmerhuse, Himmelstiger og Glimmer, smaa Marzipanfigurer, ildrøde Pigeoner og meget andet. Der var almindelig Tavshed og Betagelse, indtil en af de mindste raabte: „Den er til mig“ og styrede hen mod en Dukkevogn, som hun havde faaet Øje paa og vilde bemægtige sig; men det gik ikke; først skulde vi danse om Træet. Hun blev fanget ind, og saa dansede vi alle med hinanden i Haanden om Træet og sang den gamle Salme: Julen har bragt velsignet Bud. — „Naa, Børn, kan I saa finde eders Gaver?“ sagde Moder; jo, det gik; men det kan jo heller ikke nægtes, at man engang imellem under Salmesangen havde ladet Blikket strejfe lidt rundt og gaa paa Opdagelse. Og saa samlede man til Bunke; en anbragte sine Erobringere i en Lænestol, en anden i et Hjørne af Sofaen, en blæste i en Trompet, som en ubetænksom Tante havde givet ham, en anden trak med stor Forsigtighed sin lille Træhest paa Ruller hen ad Gulvet, og en tredie var godt i Gang med at faa ødelagt en mekanisk Frø, der kunde hoppe, naar den blev trukket op. Man var ved at blive ør i Hovedet af al denne Herlighed, alle de mange Begivenheder, der stormede ind paa en, og man fik næppe Tid til at smage paa Kagerne og Nødderne, som man til andre Tider dog nok vidste at værdsætte. — Saa kom Tidspunktet, da vi skulde i Seng. Jeg havde faaet en dejlig Spilledaase, der sagde „Klingblinkelin“, naar man drejede paa den, og saa kom der samtidig Riddere og Damer, der var anbragt paa et Baand, vandrede forbi. Jeg kunde ikke skille mig ved den; den skulde sove sammen med mig. Jeg slumrede ind med Spilledaasen ved Siden og med Hovedet snurrende fuldt af alt, hvad jeg havde oplevet. Ud paa Natten vaagnede jeg. Jo, Spilledaasen var der; jeg fik fat i den og indsnusede med Velbehag Duften af Malingen. Og saa begyndte jeg at spille paa den, ganske stille; den sagde Klingblinkelin lige saa fint som om Aftenen; det var yndigt at høre den dejlige Musik. Men det varede ikke længe; Fader vaagnede og protesterede: jeg skulde lægge Spilledaasen til Side og sove! Det var dog nogle mærkelige



Ideer, de voksne undertiden kunde faa; at de nu ikke kunde høre, hvor kønt min Spilledaase kunde musicere!

Julen svandt. Jeg husker, hvorledes jeg altid syntes, at der var noget uendelig vemodigt ved det, naar selve Juleaften var forbi. Der stod Juletræet nede i Gaarden som et Memento om Lykkens Omskiften: i Gaar straalende i al sin Herlighed oppe i Stuen, i Dag kastet til Side, plyndret for alt og glemt af alle! Og gik man op i Byen, var der saa underligt stille; al den festlige Spænding var borte, og kom man forbi Bolwigs Vinduer, saa man de tiloversblevne Marzipangrise og -Nissemænd staa derinde og fryse; hvem brød sig nu om dem? — Som et sidste svagt Ekko af Julen kom Helligtrekongersaften. Saa kom Manden med den store Julestjerne, der var illumineret og smykket med Billeder af Kristi Fødsel og de hellige tre Konger; han stod ude i Køkkenet og sang Salmer, alt imens han drejede rundt med Stjernen, som var anbragt paa en høj Stang. Han gik, det sidste Lys var slukket, og man begyndte atter paa den graa Hverdag.

Man ser ofte, hvorledes Folk, der kun for en kortere Tid har Bopæl i Skive, slaar Rod her i Byen, kommer til at holde af den og vedligeholder Forbindelsen med den, efter at de er rejst bort. I endnu højere Grad gælder det naturligvis dem, der har levet en væsentlig Del af deres Liv her i Byen. Naar de efter at have trukket sig tilbage fra deres Gerning har bosat sig i København, kommer de en skønne Dag til at længes efter Limfjordsbyen med de stejle Gader, og de begynder at tvivle om, hvorvidt det nu ogsaa var rigtigt at rejse bort. Og naar de saa en Dag møder en gammel Skibonit, som det er gaaet paa samme Maade, bliver de helt varme om Hjertet ved at se ham, selv om de, da de boede i Skive, ikke havde det mindste med hinanden at gøre og gik forholdsvis ligegyldige forbi hinanden paa Gaden. Man smiler glad ved at se det kendte Ansigt, man standser, taler sammen, spørger nyt hjemme fra Skive osv. Man bliver enig med sin Kone om, at N. N.s dog egentlig er prægtige Folk, man inviterer dem til Eftermiddagste, og inden man ser sig om, har man Bridgeklub sammen, tager i Skoven sammen om Søndagen og i Teateret om Aftenen. Saaledes sidder derovre i København en hel Koloni af Skiboniter, der kommer sammen og holder sammen, forenede ved de fælles Minder om Skive og den stadig levende fælles Interesse for deres gamle By — og vi, der sidder tilbage, glæder os over deres Trofasthed!

Er der da noget særligt tiltrækkende, noget ekstraordinært ved Skive, som kan forklare denne Trofasthed? Ja, selvfølgelig maa vi

holde paa, at Skive er noget for sig! Vi ved jo nok, at der er andre i og for sig meget agtværdige Byer ved Limfjorden, saasom Thisted, Nykøbing, Løgstør o. a. Men vi vil dog bede os fritaget for at blive slaaet i Hartkorn med dem! Vi maa hævde, at vi har vort eget Ansigt. Hvad er det da, der særlig kendetegner Skive? Ja, skal man give dens Karakteristik i faa Ord, tror jeg, det maa være denne, at Skive er en frisk, foretagsom og usnobbet By. Der er en egen munter og frejdig Tone over Skive; den er først og fremmest ikke kedelig, som den ligger der med sine ejendommelige stejle Gader, med Udsigt over den blaa Fjord og Skoven, den blinkende Aa og de grønne Enge, i en sjælden Grad begavet fra Naturens Haand. Ak, hvilket Vidunder af en By kunde den ikke være bleven, hvis den paa et tidligere Tidspunkt havde indført nogen Plan i Bebyggelsen og haft Arkitekter til at bygge Husene. Som den er nu, maa man desværre erkende, at den er en af de daarligst byggede Provinsbyer.

Men som sagt, kedelig er den ikke. Og det er Befolkningen heller ikke — som By, saa Borger! Der er noget frejdigt og muntert over Skiboniten, han er lysvaagen, han er en dygtig Forretningsmand, som ikke vil lade sig køre agterud af Nabobyerne. Han er flittig, han vil gerne tage en ordentlig Tørn, men saa vil han ogsaa nok bag efter have Lov til at nyde Livet — og det er han heller ikke daarlig till!

Naar det lider lidt ud paa Eftermiddagen, og Klokken nærmer sig 5, begynder der at blive livligt i Haandværkerforeningen: „Værket“, som dens Kælenavn er. Saa kommer den ene Borger efter den anden; snart er alle Bordene besat, man faar sig en Tepunsch — eller to — og spiller „Lige ud“, „Hjerterfri“, „Skjærvindsel“, „Fjedtmule“ eller andre interessante Spil, indtil det lakker hen mod Aftensmadstid, og man skal hjem til Kone og Børn. Kommer man nu ved Syvtiden gaaende op ad Frederiksgade, kan det hælde, at man ser nogle forsinkede Gæster i en Fart komme ud af „Værket“s Dør, trækkende Frakken paa, idet de gaar ned ad Trappen; og saa Kraven op om Ørene og hurtigt hjem til Mutter; den er bleven sen i Aften; men naar man først er kommen til at spille „Lige ud“ med Peder sen, saa er det ikke saa nemt at slippe væk!

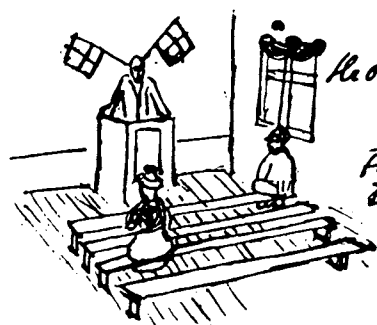
Om Aftenen kan det hælde, at der er Gaase- og Andespil i Værket. Ja, saa maa man derop igen; det er ganske nødvendigt, for der er jo virkelig en Chance for at vinde en gratis Steg til Søndag Middag; det maa altsaa nærmest sammenstilles med Arbejde, en Pligt, man opfylder — uden at knurre!

Næste Aften er der Première i Biografteateret eller i Kosmorama med Norma Talmadge eller Milton Sills i Hovedrollen; den

maa man hen at se, det er saa ganske selvfølgeligt. Den paafølgende Aften spilles der paa Teateret „Grevinde Maritza“, en Operette, meget pikant, flot Udstyr osv. Hvor man egentlig har meget at gøre med at passe det altsammen! Den samme Aften taler i Folkelig Universitetsforening en Foredragsholder om „De økonomiske Forhold under og efter Napoleonskrigene“. „Nej, det skulde da Fanden gaa hen og høre paa“, siger han; og hans Kone synes det samme. „De har naturligvis haft akkurat det samme Valutavrøvl dengang som nu“, tilføjer hun. Det bliver altsaa til „Grevinde Maritza“, og kun nogle faa gaar til Foredraget, hvorfor Formanden for Universitetsforeningen, da han kort Tid efter er til en Middag, hvor der

ved hver af Kuverterne laa en lille Tegning, ved sin Kuvert fandt hosstaaende.

Man vil altsaa gerne ud, men er det et belærende Foredrag, der van-



*He overnets dagfore  
Borch-Jacobsen  
Fuld. f. Folkeuniversi-  
tetet i Skive*

ker, eller noget, der smager for meget af det klassiske, noget med Oehlenschläger, Schiller eller Shakespeare, en Musikaften med Beethovens Sonater eller lignende, ja, saa er det, ligesom Modet svigter: man vil saa nederdrægtig nødtigt kede sig, naar man er kommen ud for at more sig!

Men er der Nytaarsbal i Haandværkerforeningen, er der Karneval i Idrætsklubben eller en af de mange andre Foreninger, der hvert Aar har Maskebal, er det Europas fineste Harmonika-Orkester, der giver Koncert med efterfølgende Bal, eller er der Dilettant-komedie, saa svigter man ikke.

Skiboniten vil gerne være, hvad man kalder: med paa Noderne. Der er intet, han mindre kan lide end dette, fordi han er fra Skive, at blive betragtet som et Mæhæ fra Landet: Herregud, er De fra Rødby? Nej, han ved særdeles godt, at Verden gaar længere end til den anden Side af Præstens Have. Han er ingen Hjemmeføding, han vil ud at se den store Verden, og han kommer ud. Kommer man til København, er det en given Ting, at man træffer Bysbørn derovre; der kommer de, som Sallingboen siger, „hwer Tagen“. Men de kommer ogsaa videre omkring. Jeg talte engang med en Haandværkssvend fra Skive, der havde været ude at rejse; han

sagde: „Jo, Danskerne, de kommer over det hele. Det er lige meget, hvor man kommer hen, om det saa er til Kapstaden eller Ny Zeeland, man træffer altid Danskere; og det skal fanneme aldrig slaa fejl, der er altid en af dem, der er fra Skive eller har en Kæreste der eller saadan noget“. Der er vist noget om det. Der er lidt af det gamle Vikingeblood i os; naar Foraaret kommer, begynder det at krible i Benene, Udlængslen vaagner, Eventyret og det fremmede lokker. Og talløse er de Skiboniter, som er draget ud i den vide Verden og nu sidder derude og har erobret sig en god Stilling eller kæmper for at faa en „Tjans“. Rundt omkring i Europa sidder de. Men man finder dem ogsaa i Algier, paa Java og Sumatra, i Sibirien, i Brasilien og Argentina, i Canada og naturligvis først og fremmest i U. S. A. Eller de flakker omkring uden blivende Sted, og saa kan der ske, hvad der passerede for nogle Aar siden: Til en lille Sydhavsø kom der sejlende to Skibe; de kom hvert fra sit Verdenshjørne. Mandskaberne paa Skibene traf hinanden, og det viste sig, at der paa hvert af dem var en Dansker. De kom naturligvis snart i Passiar sammen, og den ene spurgte den anden, hvor han var fra. Ja, han var jo fra Skive. „Saah“, sagde han, „det er jeg ogsaa. Hvad hedder du?“ „Jeg hedder Jensen“. „Det var svært, det gør jeg ogsaa. Hvad er din Fader?“ „Han er Slagter“. „Det var da som Fanden, det er min den gamle ogsaa; men sig mig, hvor bor din Fader?“ „I Nørregade“. „Nej, nu har jeg min Sæl og Salighed nok af det, saa er vi jo Brødre“. Det viste sig altsaa virkelig, at de var Brødre; der var saa stor Aldersforskel paa dem, at de egentlig aldrig havde kendt hinanden. Den store var draget ud og havde ikke været hjemme i mange Aar. — Den Slags hænder jo ikke hver Dag; og der skal vist i det hele taget Skiboniter til, for at der kan ske noget saa ekstraordinært!

Skiboniten er anlagt for det moderne. Gaar man hen ad Strøget, vil man se, hvorledes de gamle Dages smaa Butiksvinduer er forsvundne og har givet Plads for mægtige Spejlglasruder; der er anvendt store Summer paa at gøre Butiksfacaden køn ved at bringe Skilte og Udhængsskabe ind under en fast Orden. Hvert Aar sker der Forandringer, som virkelig maa betragtes som Forbedringer, naar man har gjort sig klart, at vi for længst har opgivet at være den lille, hyggelige, gammeldags Provinsby, som Skive dog i nogen Maade havde Præget af i min Barndom. Saa kommer der en Buntmagerbutik, der kan staa Maal med nogle af Hovedstadens bedste af den Slags; saa kommer der en Slagterbutik med Fliser og Marmor fra øverst til nederst, saa en Fiske- og Vildtforretning, der er up to date med Akvarier til Fishene o. s. v. — Alt er ind-

stillet paa at friste Kunderne; i Manufakturhandlernes Vinduer stilles de sidste Modelkjoler fra Hovedstaden til Skue med dertil hørende Silkestrømper, i Modeforretningernes Vinduer er der de nyeste Hatte fra Paris og London, Delikatessehandlerne frister med alle de dejligste Konfekter og Frugter fra alle Verdens Lande, Likører o. s. v., Isenkrømmerne med Porcellæn, Krystal, Lædervarer, Skotøjshandlerne med det sidste Skrig: Russerstøvler o. m. a., og alle er de velforsynede i en forbavsende Grad. Man kan faa praktisk talt alt her i Byen. Naar man en Lørdag Aften gaar gennem Byen, straalers den i et Lysskær. Butikkerne har alle Blus tændte, og en Mængde Mennesker er paa Benene, dels for at gøre Indkøb, dels for at se — og for at ses! Det er noget af en Festaften for hele Byen. Som sagt, alt er anlagt paa at friste og lokke; og den er let at lokke, som gerne vil hoppe!

Det kan ikke nægtes, at naar alle de straalende Butiker kan trives i Skive, hænger det sammen med et Træk hos Skiboniterne, som de for Resten har tilfælles med vore Venner ude fra Salling og Fjends: de vil gerne være godt klædte, spise godt og have et kønt og velforsynet Hjem. Med andre Ord, det asketiske ligger dem noget fjernt, de har lidt vanskeligt ved at renoncere. Dette gælder vist nok ikke mindst de unge Damer. Er Sæsonen ved at gaa paa Hæld, maa Købmændene sætte den nu ikke helt moderne Kaabe eller lignende ned til en rent latterlig lille Pris for overhovedet at komme af med den. Den lille Skivefrøken vil være moderne. Da det kom paa Mode at lade Haaret klippe, var der straks en Frisør, der i Forbindelse med sin Barberstue indrettede en Salon for Klipping af Damer med alt til Faget henhørende, Manicure, Mudderbad m. m. Han handlede klogt; han kendte sine Folk!

Skiboniten vil gerne være med paa alt det nye, der kommer frem. Da man — det er jo snart længe siden — begyndte at køre i Bil, var Skiboniten ikke længe om at komme med. En forbløffende Mængde Mennesker fik efterhaanden Biler. — So ein Ding muss ich auch haben! Det kunde passende være en af Skiboniternes Deviser. Da man for nylig begyndte med Radioapparater, var de heller ikke længe om at komme med, og man har dem nu snart i hvert andet Hus. Det var netop noget, som passede dem, at faa dette friske Pust ude fra den vide Verden, at faa Nyhederne, naar de kun er en halv Time gamle, og at kunne danse One-Step til Musik fra en Jazzband i London eller Bryssel, ligesom det nu passede en. — Da man begyndte at kunne flyve, skulde man selvfølgelig hurtigst muligt have det demonstreret herovre, og saa snart Passagerflyvning kunde lade sig etablere, kom Skiboniterne paa Vingerne — det maatte man da ogsaa prøve! For et Par Aar siden holdtes der

en stor Ringriderfest i Sønderborg. Det maatte da ogsaa kunne lade sig arrangere i Skive. Nix verknoten! Behjertede Mænd paatog sig Arbejdet med det; de udførte det med Snille og Dygtighed, alt klappede, som det skulde, Solen straaede over de 100 Ryttere og de 15000 Tilskuere, man havde faaet samlet — og der kom mange Penge i Kassen!

Jeg har fremhævet forskellige Karaktertræk hos mine Bysbørn. Men der er et Træk hos dem, et meget væsentligt, som man ikke maa glemme, hvis Billedet skal være nogenlunde fuldstændigt. Det er dette, at de er overordentlig hjælpsomme. Man appellerer ikke forgæves til deres Godgørenhed, naar der er nogen, der trænger.

Der er en Mængde Lejligheder, hvor man paakalder deres Offervilje, og dertil kommer saa alt det, der undrager sig Offentligheden, og som man kun lejlighedsvis faar en lille Anelse om. Et af de smukkeste Udslag af deres Trang til at gøre andre en Glæde er den Udflugt, som man hvert Aar arrangerer for de gamle. Alle, der har

Biler, stiller dem saa vidt muligt til Raadighed denne Dag; de samles paa Torvet, festligt pyntede til Ære for Gæsterne, og saa drager de paa rigtig gammeldags Skovtur med de gamle, for hvem denne Dag staar som et Lyspunkt i deres ofte noget ensomme og ensformige Tilværelse.

Jeg talte i Sommer med en Dame, der stammer her fra Skive, og som bor i Udlandet. Hun var paa Besøg herhjemme og havde hørt om, hvordan en Mand hver Dag kom og gav to gamle Folk, der sad smaat i det, et Æg. En anden, der havde hørt herom, en Restauratør, syntes, at han ogsaa maatte være med til at glæde de gamle, og han inviterede dem saa engang imellem — de kom hver Dag gaaende forbi hans Dør paa deres Tur ud ad Østerbro — ind til en Kop Kaffe. Og en tredie lavede en lille Bænk til dem paa et Sted, hvor han vidste, de gerne gik hen, og hvor de nok kunde have Lyst til at sidde og hvile sig lidt. — Mit Bysbarn var meget



Else Hasselriis: En Ringrider.



rørt over at høre dette, og hun sagde: „Jeg tror nu heller ikke, der er andre Steder paa Jorden end her i Skive, at Folk er saa gode“.

Maa man saaledes sige, at Skiboniterne ikke glemmer de gamle, er det en Selvfølge, at de ogsaa nærer en levende Interesse for Ungdommen, for deres Børn. Et tydeligt Indtryk heraf faar man den Dag, da Skolen drager paa Skovtur. Det er en stor Dag for Børnene, men det er vistnok paa sin Vis lige saa stor en Dag for Forældrene. Om Morgenen tidlig samles hele Styrken paa Skolepladsen. Noget af det vigtigste paa saadan en Tur er at have Fetaljen i Orden. Og det kan man være sikker paa, at de har allesammen, ligesom ogsaa at den bliver undersøgt og delvis fortæret, inden man er naaet saa langt med Toget som til Højslev. Det vigtigste af det hele er næsten Citronsodavanden; den ser man overalt stikke frem af Pakkerne og Taskerne. Børnene er nu samlede, de er stillede op i Geledder, klassevis under Kommando af en Lærer eller Lærerinde, der nok i Dagens Løb faar sin Hyre med at holde sammen paa Flokken. Til Slut kommer Inspektøren for at se, om alt er i Orden, Musikkorpset, der er i Spidsen, faar Tegn til at begynde, det sætter i med en flot March, og af Sted drager saa alle 800 Børn ned igennem Byen til Banegaarden, efterfulgt af Forældrene, der vil bivaane Afrejsen. Det kan nok være, Folk kan komme til Vinduerne, naar Børnene kommer forbi med Musiken i Spidsen. Købmanden og hans Lærling kommer frem i Døren, Snedkeren lader Høvlen hvile, og Skomageren slipper sin Læst for at faa hele Stadsen at se. Bagerjomfruerne kommer frem fra Disken og smiler sødt til Ungerne, og det samme gør alle de hvidklædte unge Piger ude paa Margarinefabriken, naar man passerer den. — Man naar til Banegaarden, Børnene bliver efterhaanden stoppet ind — i Kupé sammen med Lærerne, til hvem de den Dag siger Ting, som til daglig vilde være utænkelige — og af Sted ruller Toget, mens Ungerne hænger ud af Vinduerne og raaber Hurra af fulde Lunger. Og naar de saa om Aftenen kommer tilbage, er der endnu flere samlede for at modtage dem end om Morgenen til at følge dem — paa det Tidspunkt kunde ikke saa mange Forældre løsgøre sig fra Arbejdet. Men nu er de der alle for at hente lille Jens eller Marie, og der er stor Gensynsglæde paa begge Sider. Og en Ting kan man være sikker paa; det kan have været Solskin og Varme eller Blæst og Kulde eller Regn: en vidunderlig Dag erklærer alle Børnene det har været.

— — —  
Tidene skifter. Min Barndoms By er bleven en anden. Forlængst har Jens Poulsens Stude kørt deres sidste Tur op ad Thing-

gade; nu er det Bilerne, der besøger det hele. Forlængst har Lygte-tænderen gjort sin sidste Runde og slukket de gamle Petroleumslamper; nu regerer det elektriske Lys. Vægternes Sang er forstummet, deres Skilderhuse ved Raadhuset er borte, og gamle „Politi Frandsen“ er forlængst stedet til Hvile og bleven afløst af et helt Politikorps. Den gamle Borgervæbning, der en Gang hvert Aar holdt Parade paa Torvet, naar den under Anførsel af den myndige Chef, Skomager Alstrup, havde været til Øvelse i Glattrup Bakker — forsvunden er den; forlængst har gamle Alstrup kommanderet det sidste: Træd af!

Tiderne skifter. Slægt vokser op, og Slægt dør bort. Men som en Varde gennem de skiftende Tider staar deroppe paa Bakken den gamle Kirke. Der har den staaet fra Biskop Absalons Dage eller saa omtrent og talt sit stille Sprog til Slægterne. I Glæde og Sorg, ved Barnedaab, Bryllup og Begravelse har man tyet til den. Gennem Aarhundreder har Salmesangen tonet under dens Hvælvninger; og naar man en stille Aftenstund staar deroppe og ser ud over Aaen og Engene, er det, som man inde fra Kirken endnu kan høre de fjerne Toner af den gamle Korsfarersang:

Tider skal komme,  
Tider skal henrulle,  
Slægt skal følge Slægters Gang;  
aldrig forstummer  
Tonen fra Himlen  
i Sjælens glade Pilgrimssang.

*C. V. Borch Jacobsen.*



# REGISTER

(Ved Charles Thiesen)

Væsentligst Person- og Stedregister. Angaaende Bogens forskellige *Emner* henvises til Indholdsfortegnelsen. — *Personer*, der ikke har haft nogen særlig Tilknytning til Skive, er, hvis de blot nævnes en enkelt Gang og i Forbigaaende, som Regel ikke medtaget, det samme gælder f. Eks. Skuespillere, der har gæstet Skive. — *Stednavne* uden for Købstaden og dens Opland er kun medtaget, hvis de har Betydning i Forbindelse med Personnavne.

\* efter et Tal betegner, at der paa Siden (tillige) er et Billede eller et Kort.

- Aaen 42 43 51 66 114\* 121\* 200 207 272  
462 501  
Aagaard, Peter Deichmann 257 302 494  
Aagade 111  
Aakjær, Jeppe 24 128 133 492  
Aand, Niels 26 381  
Aarbjerg 102 125 151  
Aarbjerg Gaard 209  
Abildgaardslægten 399  
Accisebod 92  
Adelgade 38 42 60 65 74 75 76 77 79  
80\* 88 95 96 100 213\* 461  
Adelgade Nr. 2 372 405 419 425  
" Nr. 6 407 417  
" Nr. 7 (Skole, Konditor Harders  
Gaard, Gregershus) 46 73 74 88 115\*  
116 212 213 425 427 461  
Adelgade Nr. 8 100\* 369 401 418 421  
" Nr. 9 80\* 301 369  
" Nr. 10 372 391 418  
" Nr. 12 389 407 425  
" Nr. 14 77\* 314 390 391 408  
421 428  
Adelgade Nr. 16 78\* 79 370 425 428  
" Nr. 18 425  
Adelg.—Frederiksg. Hjørnet 41\* 73 403 525  
Adelg.—Slotsg. Hjørnet (se ogsaa „Bør-  
sen“) 79 116 192 299 387 424  
Adelg.—Tingg. Hjørnet 72 73 76 86 114  
295 407 422 424  
Adelg.—Vesterg. Hjørnet 369 405 420\* 424  
Aftenskole, Arbejdernes 237  
Ageskaaret 77  
Aggergaard 448  
Album, Christine 425  
Alderdomshjem 117 132 145 190 328\*  
Allégade 113 146  
Alpedalen 131  
Alstrup, A. E. 86 201 535  
Alstrup, Frk. 261  
Alstrup, T. 341  
Alstrup, Ths. 142 180 185 191 217 400\*  
423 428 430  
Amtstuegaarden (se ogsaa Hotel „Royal“)  
69 80 96 101 369 404 410  
Andelsbanken 431  
Andellslagteriet 114 439  
Andersdatter, Bodil 144 145 146 310 326  
Andersdatter, Maren 312  
Andersen, Andr. 401 420  
Andersen, Flensted, 426  
Andersen, H., 143  
Andersen, H. J. 417  
Andersen, L. 167  
Andersen, Laurs 369  
Andersen, Ludvig 22\* 24 494  
Andersen, Marie 320  
Andersen, P. 449  
Andreasen, C. Bohn 422  
Anlæg 107 108 117 121 128 138 142 143\*  
144\* 455  
Anlæg paa Kirkebakken 120 133  
Anlægsgade 113  
Anthonisdatter, Else 380  
Apotek 105 348\* 349  
Apotekerens Hjørne 52 60  
Apotekertorvet 52\*  
Arbejde adler 332  
Arbejderhjem 112 145 260 321 326 327\*  
Arctander, Hendrich Nielsen 26  
Arctander, Mette 389  
Arctander, Niels 389  
Arenfeldt, Magnus 59 491  
Arntzen, J. V. 349  
Arrestgangen 199\*  
Arresthus 65 86 94  
Asyl 106 133 321 329 330\*  
Asylgade 106 133 218  
Axelsen, P. 437\*
- Baastrup, Skat 340  
Bach, Carl C. 425  
Badekælder 236\*  
Bag om Byen 88 113  
Bahner, P. S. 370 371  
Bahnsen, Carl Tolstrup 134 218 302\* 304  
Banegaard 7 137 364\* 365  
Bank, Salling 103 430 431 451  
Bank, Skive 116 265 430  
Bank, Andels- 431  
Banner, Erik 485 486  
Banner, Magdalene 27 485 491  
Bannerne 275  
Barner, T. 257  
Bartholomæus, Maier 300  
Baslum, H. C. 341

Batum—Bøstrup

- Batum, J. A. 401  
 Beboelseshuse, Kommunens 119 120 129  
 132 136 145 146 148 149 152 190  
 Becker, Kobbbersmed 404  
 Becker, P. 219 245\* 246 247  
 Bechmann, J. D. 44 349 370 419  
 Beckmann, Th. 177 257 407 419  
 Behrens, Chr. 418  
 Behrens, F. C. 96 180 183 185 384\* 418 430  
 Below, Laur. 29  
 Bendix, Fr. 305  
 Berg, L. 308 458  
 Berg, Sagfører 134  
 Bering, M. D. 423  
 Berings Tømmerplads 461  
 Berthelsen, Peter 325 345  
 Bibliotek 214 262  
 Biering, Anders 69 402 405 415  
 Bilgrav, Fr. 405 407 412 419  
 Bilgrav, Fr.s Enke 24 44 120 405  
 Bilgrav, J. Chr. 405  
 Bilgrav, Smed 47 436  
 Bille, Sten 29  
 Bilstrup 125 129 209  
 Bilstrupvejen 149  
 Biografteateret 101 462  
 Bjerno, C. 308  
 Bjerre, Siliam 108 371 438  
 Bjørnehøj 489  
 Bleghaven 66 98 111 398  
 Bloch, Christen 379  
 Boas, Gartner 111  
 Boel, Esper 257  
 Boel, Jeppe 431  
 Boiesen (Bøjsen), Læge 257 341  
 Boligforen.s Bygn. 119  
 Bolwig, A 426 525  
 Bommene 88 92  
 Bonnevie, P. F. V. 369\* 370 372  
 Borchsenius, Joh. 96 428  
 Borgergade 113  
 Borger- og Haandværkerforen., Ny 104  
 450 451\*  
 Borg, Skive 53  
 Borreschmidt, Bager 425 436  
 Borreschmidt, Chr. 425  
 Borresen, Oline 260  
 Borring, exam. jur. 176  
 Borup, Hattemager 106 436  
 Boserup, C. R. 407 436  
 Boserup, N. L. 425 430  
 Bostrup, J. J. 405  
 Braad, 286  
 Braarup 25 58 123\* ff. 125 137 147 149\* 151  
 Braarup By 124  
 Braarup Eng 137 315  
 Braarup Forsamlingshus 127\* 223  
 Braarupgaard 127  
 Braarupgade 120 127 147  
 „ Nr. 4 372  
 „ Nr. 14 426  
 „ Nr. 20 148  
 Braaruphus 127  
 Braarup Kær 30 124  
 Braarup Planteskole 128\*  
 Braarup Skole, se Skole  
 Braarupvej 119 127 129\*  
 Brahe, Tyge 19 283  
 Brandt, Th. 426  
 Brandts Gaard 452  
 Brasch, Parykmager 436  
 Bregendahl, A. P. 44 212 301 413 436  
 Breth, Laur. Knudsen 279  
 Breth, Laur. Olsen 34 292 293 295  
 Brix, P. 100 184 421 422 430  
 Brobakkehusene 68  
 Brobakken 67  
 Brogaard, E. C. 166  
 Brogården 43 69 93\* 116\* 402 403  
 416\* 417  
 Brogaardsgade 100 120 436  
 Brogade, se Slotsgade  
 Brohus 92  
 Bro i Anlægget 143  
 Bro over Aaen 8 114\* 391\* 416  
 Bro over Skovbæk 138\*  
 Bro, Trækbane- 93\*  
 Brun, Severin 25  
 Brøndum, Chr. 427  
 Brøndum, Christen 208  
 Brøndum, Gasmester 134  
 Brøndum, Niels Christensen 29  
 Brøndum, Peder 41 401 423  
 Brøndum, Niels Jensen 134 311 389  
 Brøndumsgade 113  
 Buchholtz, O. Chr. 243  
 Buemann, Aage 425  
 Buemann, Anne Cathrine 418  
 Buemann, H. 180 425  
 Buemann, J. 283 320 321 410 424  
 Buemann, L. 100 283 416 418 425  
 Buemann, Nielsine 321  
 Busch, Bogbinder, 355  
 Busch, Jomfru 260  
 Byested, Bodild Jensdatter 313  
 Byested, Jens 313  
 Byfogedlod 137  
 Bymandstoft 57 99 100 106 109 133 422  
 Byraadet Aar 1925 173\*  
 Byraadsmedlemmer, se Kommunalbestyrelsen  
 Byrum, Kobbbersmed 77  
 Bæch, Chresten 208  
 Bæk (Skovbæk, Møllebæk, Felding Bæk)  
 140 357 484  
 Bækkevej 360  
 Bøg, Maren Nielsdatter 390  
 Bøgeskovs Enke 315 322 392  
 Bøgeskov, Søren 322  
 Bøjlesen, Snedker 507 509  
 Bønding, Murerm. 436 445 495  
 Børnehjem, Sabroes 122 136 190 321 331  
 „Børsen“ (se ogsaa Adelg.-Slotsg.) 116 187  
 192 347 448  
 Bøstrup, Chr. 405

Calundann—Fattiggaard

- Calundann, H. 319 325 345 424 481  
 Canuti, Laurentius 279 291  
 Carlsen, A. 198  
 Cementstøberi 127  
 Christensdatter, Maren, se Ravn.  
 Christensen, Casper 426  
 Christensen, Christen 208  
 Christensen, Eske 379  
 Christensen, Esper 379  
 Christensen, Frk. 261  
 Christensen, Fru 260  
 Christensen, G. B. N. 349  
 Christensen, Gyrithe 260 318  
 Christensen, H. C. 457 467\* 481  
 Christensen, J. 431  
 Christensen, Jens 93  
 Christensen, Jens H. 425 430  
 Christensen, Jeppe 366  
 Christensen, Jesper 311 320  
 Christensen, J. P. 346  
 Christensen, Lærer 495  
 Christensen, Mads 279  
 Christensen, N. 370  
 Christensen, N. A. 450  
 Christensen, N. Chr. 270  
 Christensen, Ole Chr. 199  
 Christensen, P. 199  
 Christensen, Poul 23  
 Christensen, Saustrup 426  
 Christensen, Svend 26 379 381  
 Christiansgade 112 113 307  
 Christoffersen, Forretningsbest. 459  
 Christoffersen, Peder 379 381  
 Chur, se Kuur  
 Clausen, H. 336  
 Cleemann, J. R. 425  
 Clement, Skipper 25 127 485  
 Clemetzten, Niels 288  
 Clemmensdatter, Karen 39  
 Cold, Hattemager 436  
 Colding, 410  
 Consumptions-, se under K.  
 Daa, Claus 27  
 Dahl, Axel 418  
 Dahl, Bager 105\* 511  
 Dahl, Farver 448  
 Dahl, Jomfru 260  
 Dahm, Jesper 166 402  
 Dalsgaard, Chr. 278 355  
 Dalsgaard, Jens 355 357 487\* 488 494  
 Damgaard, Lauritz 178 420  
 Damgaard Møller 113  
 Damtoft, Fuldm. 192  
 Dansesalon 142 143  
 Daugbjerg, Mads 289  
 Deichmann, Biskop 284 295  
 Didriksen, Enke 333  
 Dige, Alb. 116 134 416 417 492  
 Dige, Caroline Vilhelmine 418  
 Dige, Christiane 507  
 Dige, Madam 44  
 Dige, P. E. 92 177 180 416  
 Dige, P. J. 100 257 329 415\* 416 499  
     503 515  
 Dige, P. P. K. 167 401 403 409 415 436  
 Dinesen, J. G. 493  
 Ditlevsen, A. C. 426  
 Dommerbyvej 494  
 Dommerkontoret 194\*  
 Doolewerdt, Skomager 332  
 Dorrefald 389  
 Dorschæus 79 160 396 405  
 Dronning Louisevej 142  
 Dybek, Ane Kirstine 314  
 Dyrskue- og Markedsplads 99 106 113  
     120 130 132 133 134 189 216 218  
     223 324 329 422 460  
 Dølby Hovvej 494  
 Ebbensgaard, Fru 143 492  
 Egeris 125 149 209  
 Egeris Skole, se Skole  
 Elektricitetsværk 114 147 189  
 Eller, E. R. M. 243  
 Emichsdatter, Inger Cathr. 390  
 Eng, Bøgeskovs Legat 137  
 Eng, Johnsens 138 189  
 Eng, Matr. 1 a 137  
 Eng, Matr. 52 c 134  
 Eng, Matr. 74 131  
 Eng, Matr. 81 131 132 251 252  
 Eng, Mogensdatters Legat 137  
 Eng, Skivehus's 136 189  
 Eng, Sønderkær 134  
 Eng ud for Gasværket 148 152  
 Eng Øst for Skive Nord 138  
 Engeborggaard 209  
 Engelland, Dorthe 381  
 Enghavevej 113  
 Engvej 120 137  
 Enighedsværn 107 443 444\* 522  
 Epidemihus, se Karantænehus  
 Erichsen, J. C. 98  
 Erichsen, L. L. 185 430  
 Eriksen, Skomager 498  
 Eriksen, Kristen 294  
 Eriksen, Morten 252  
 Eskovslægten 39 399  
 Esfelt, E. G. 349  
 Esmann, Chr. 41  
 Essemann 100 109 180 183 257 417 423  
     435  
 Essen, von 116, 448  
 Ethelberg L. J. 456  
 Eye, Urmager 510  
 Faber, J. D. 291  
 Fabricius, Povl 30 33 38 71 79 157 293  
 Falkenberg, Bødker 229  
 Falkenberg, J. (Feldbereder) 167 177 369  
 Falkenberg, J. (Vægter) 199 200  
 Falkenberg, Niels Olufsen 435  
 Falkenberg, Ole 46  
 Farverhus 69  
 Fasting, Overretssagf. 339  
 Fattiggaard 99 138 144 146 190 333\*

Fattighaven – Handelsskole

- Fattighaven 134  
 Fattighuse 86 90 94 136\* 190 323 332  
 333  
 Faurshou, P. K. 419  
 Fawkner, Direktør 492  
 Fejlberg, Bøje 421, 435  
 Feld, Mikael 392  
 Fibæk, Guldsmed 77  
 Findsen, Jens 31 387  
 Fine, Hans Mogensen de 284  
 Fischer, C. 451 452  
 Fisker, Anders 161  
 Fisker Peder 161  
 Fiskehallerne 96 118 147  
 Fisker, Chr. 190  
 Fjordbadeanstalt 223 360  
 Fjordvej 360  
 Flarup, A. 426  
 Flindt, H. 167 436  
 Flor, Fr. D. 418  
 Floutrup, Bodil Knudsdatter 392  
 Floutrup, Knud 354 392  
 Fog, Henrik 269  
 Fogh, Bernh. 426  
 Folkekøkken 238  
 Fraas, G. 426  
 Frandsen, Politibetjent 197 198\* 512 521  
 Fredensgade 113 119 122  
 „ Nr. 11 136 321 331  
 Frederiksdal 119  
 Frederiksdal Allé 131  
 Frederiksen, Hotelforpagter 428  
 Frederiksgade 97 98 104 106 110 111 120  
 132 133 369 422  
 Frederiksgade Nr. 6 430  
 „ Nr. 7 447  
 „ Nr. 15 259  
 „ Nr. 19, se Stiftelse  
 Frederiksg.—Adelg. Hjørnet, se Adelg.  
 Frederiksg.—Nørreg. Hjørnet 73 403  
 Frederiksgades Forlængelse 114  
 Frelsens Hærs Bygn. 308  
 Friis, Chr. Fr. L. 321  
 Friis, Fr. 96 97 98 109 133 177 178 183  
 257 321 408 421 422\*  
 Friis, H. S. 422  
 Friis, Jep. 27  
 Friis, Jørgen 15 289 486  
 Friis, Otto 428  
 Friis, Zacha 116  
 Frisenborg 152  
 From, Cathrine 389  
 Fugl, N. C. 488  
 Fussing, A. 282  
 Fællesbageri, Arbejdernes 438\*
- Gadekær 54  
 Galge 66  
 Galgebakken 66 118 130 131\*  
 Galletoft 57 66 143 144 312  
 Galschiøt, Peder 291  
 Gammelaa 66  
 Gammelgaard 209 210\* 240 387
- Gammelgaards Mølle, se Mølle  
 Gammelgaard Sø 149  
 Gandorff, Jens Madsen 367  
 Gandorph, Mogens 406  
 Gantriiis, B. 426  
 Gasværk 112 147 189 217  
 Geertsen, Chr. 423  
 Geneser, Sadelm. 458  
 Georgius Ager 149, 217  
 Gerber, Salomon 367  
 Givskov, Fru 245\*  
 Givskov, Købm. 198  
 Giørup, N. C. 44 404 410 413  
 Giørup, Else Marie 404  
 Gjedde, Anders 430 493  
 Gjedde, Chr. 491  
 Gjedde, Chr. (ikke samme som foran-  
 staaende) 493  
 Gjedde, Ove 59 491  
 Gjeddens (Gieddes) Toft 113  
 Gjedsted, Mathias 407  
 Gjern, Kapellan 42  
 Gjørup, G. M. 320  
 Glattrup Gaard 209  
 Glattrup Hede 201  
 Glud, Fru 113 132  
 Glud, Holger 428 444  
 Gluds Hotel, se Royal  
 Godskesen, O. C. 108, 419  
 Godthaabsvej 113  
 Gorgius, J. P. 347  
 Gorm, A. S. L. (Fru Kierumgaard) 303  
 Gorm, O. I. L. 303  
 Grandjean 428 444  
 Gregersen, Severin 290  
 Gregershus, se Adelgade Nr. 7  
 Grisetrov 106  
 Gryderboderne 38 60 72 75 433  
 Grønnegade 113  
 Grønnerup, Mette Cathrine 417  
 Grønning, G. 191 346  
 Grønning, J. 167 177 257 410 428  
 Grønning, Th. 423  
 Gudenaacentralen 148  
 Gudiksen, Gudik 366  
 Gymnastikhus og -sal 215 217 218 220\*  
 221 223 229\* 237 241 249 258  
 Gæstgivergaarden, se Royal
- Hadderup, Knud 354  
 Haderup, Lars 314  
 Haderup, Laurids 401  
 Haderup, Laurids Hansen 73 403  
 Hald, Chr. 369  
 Hald, Christen Jensen 395  
 Hald, Jacob 46 47 167 176 180 418  
 Hald, Poulina, f. Boserup 96 316  
 Haldborg, P. 451  
 Haldborg, Peder 496  
 Hald Slot 289  
 Hall, C. 365  
 Hambach 454  
 Handelsskole 237 432



Handskemagerhus—Industriforening

- Handskemagerhus 69 92  
 Hansdatter, Bodil 283  
 Hansdatter, Kirsten 379 381  
 Hansen, Aug. 426  
 Hansen, A. G. E. 371  
 Hansen, Carl (Købm.) 176 180 420  
 Hansen, Carl (Redaktør) 270  
 Hansen-Dam 269  
 Hansen, Ensign 308  
 Hansen, Erik 307  
 Hansen, Forstander 307  
 Hansen, Fuldmægtig 192  
 Hansen, Gregers 116 427  
 Hansen, Hendrich 354  
 Hansen, Johannes (Kantor) 244 245\* 246  
 Hansen, Johs. (Bankdirektør) 431  
 Hansen, M. Organist 451  
 Hansen, N. C. C. M. 372  
 Hansen, P. C. 346\*  
 Hansen, Skorstensfejer 507 510  
 Hansen, Toft 283  
 Hansen, Wald. 458  
 Hans Farver 292 402  
 Harbou, Major 182  
 Harder, Chr. cand. theol. 255 257  
 Harderne 93 107 177 178 185 213 401  
 408 420 425 435 444  
 Harild, Ove 418  
 Harre, Peter 522  
 Hartelius, J. C. 247  
 Hartten 250  
 Haslund, Ole 426  
 Hasse, J. L. 36 40 75 298 299  
 Hasselbalch, S. A. 418  
 Hasselriis, C. W. 102 246 247 248\* 257  
 258\* 261 482  
 Hastrup, Borgm. 173 181 185\* 430  
 Hauch, Barthold 406  
 Haunstrup, N. E. 423  
 Havn 98 140 200 329\* 353 354\* 356\* 376  
 Havneby 360 488  
 Havnevej (Krabbesholmvejen) 81 107 111  
 114 119 138\* 139 142 145  
 Havnevej—Nørre Allé. Hjørnet 145 261  
 Hedeagrene 151  
 Hedefald 151  
 Hedemarken (se ogsaa Braarup) 124 407  
 Heden 124 130  
 Heiberg, Christofor 348  
 Hejde, M. S. 312  
 Hejlskov, Kirsten 512  
 Helmich, Byfoged 79  
 Hem 207  
 Hem Hovvej 494  
 Hemmer, Morten Nielsen 143 144 145  
 151 312 326 328  
 Henckel, Julius 421  
 Henckel, William 421  
 Hendil, Carl 270  
 Henrichsen, Aage 420  
 Henrichsen, Joh. 420  
 Henriksen, A. P. 443 447 450 473  
 Heselberg, Maren 299  
 Hesselberg, Anders 161 166  
 Hesselberg, Mads 395  
 Hesselberg, Niels 31 33 292 401  
 Hesselbergslægten 390  
 Hesselbjerg 209  
 Hestbech, Ane Catr. 318 401\*  
 Hestbech, Erik Sørensen 46 167 321 409  
 410 436  
 Hestbech, Fru 481\*  
 Hestbech, Joh. Marie 320 321 410 411  
 Hestbech, P. 77 283 407\* 408 422  
 Hestbechs Gaard 368 419  
 Hestemarksplads, se Mølletoft  
 Hillertz, Chr. 198 199  
 Himmelbo, Anders 46  
 Himmelstrup, G. 425  
 Himmelstrup, Maler 510  
 Himmelstrup, P. M. 421  
 Hindse-Nielsen, Svend 340  
 Hirth, V. 349  
 Hjorth, Bogholder 459  
 Holdepladsen, se Nordbanegaard  
 Holm, Borgm. 181 184\* 218 282 430  
 Holm, H. J. 280 282  
 Holm, I. B. (Postm.) 79 257 370  
 Holm, J. C. (Købm.) 44 92 347 401 408  
 413 436  
 Holm, J. Kr. 268\* 269  
 Holm, M. A. 340  
 Holm, P. 199  
 Holm, P. G. 99 281 394 418 430 515  
 Holstebrovej 114 120 132  
 Horn, Byfoged 47 159\*  
 Hoxer, Peder Christensen 161 162 390  
 400  
 Hude, Villum van der 26 381 385  
 Humle, Hans 90  
 Hundehovede, Kræn 511  
 Husted, Jens Pedersen 161 391  
 Husted, Olesen 182  
 Husted, Peder 74 390  
 Husum Kvægmærket 267  
 Husvildeboliger, se Beboelseshuse  
 Hvas, Jens 486  
 Hvid (Slægtsnavn) 425  
 Hvid, Chr. 292  
 Hvidbjerg, Jens 163  
 Hvidbjerg, Laurits Madsen 297  
 Hvitfeldt M. W. 163  
 Høg, Jakob 278  
 Høg, Jørgen 26  
 Høg, Niels 18 139 275  
 Høgerne 273 275  
 Høirup, Chr. 247  
 Højspændingsværk 129\*  
 Hønetofte 145  
 Høyros, Chr. 299  
 Hæsselberg, Dorthe 73  
 Idrætshus 459\*  
 Ildkast 311  
 Ildgravene 60 61\* 292 433  
 Industriforening 439

Ingerslev—Kirkesti

- Ingerslev, P. A. 243  
Istid 2\* 3\*  
Iversdatter, Vibeke 386  
Iversen, N. M. 372  
Iversen, Chr. 425
- Jacobsen, Chr. 494  
Jacobsen, Enevold Borch 507  
Jacobsen, Frk. (Assist.) 192  
Jacobsen, J. (Malerm.) 451  
Jacobsen, Joh. 432  
Jacobsen, Læge 344\* 345  
Jacobsen, Mads 426  
Jacobsen, N. P. 428  
Jacobsen, Peder 93  
Jacobsen, Thue 27 381  
Jacobsen, Typograf 459  
Jahn, Bager 436  
Jahnsen, N. F. 97 409  
Jegstrup 149 150  
Jens Glarmester 20  
Jens Handskemager 69  
Jens (Præst) 380  
Jens Skipper 46  
Jensdatter, Mariane 379  
Jensen, A. (Købm.) 184 185 420  
Jensen, Anders (Skolemester) 27  
Jensen, Anders 379  
Jensen, Carl 259  
Jensen, Chr. (Gartner) 101 111  
Jensen, Chr. (Murerm.) 369  
Jensen, Christen 379  
Jensen, Hans 370  
Jensen, J. (Hotelbest.) 428  
Jensen, J. (Købm.) 423  
Jensen, J. Chr. (Pedel) 229  
Jensen, J. Chr. (Bilstrup) 252  
Jensen, L. 266\*  
Jensen, Lars 116  
Jensen, Mar. 269 321 325\* 332 447 456  
492  
Jensen, Mehlsen 426  
Jensen, Peder 379  
Jensen, P. C. 426  
Jensen, S. 445  
Jepsen, Johan 427  
Jepsen, N. C. 307  
Jernbanegade 114 127 137  
Jernbanegennemskæring 143  
Jerndorff, A. 283  
Jernstøberi 108 438  
Jesper Knoldfod 514  
Jespersen, A. C. 341  
Jespersen, Chr. 126 152  
Jespersen, Fru 261  
Jespersen, J. C. 96  
Jespersen, N. 167  
Jespersen, P. 427  
Jespersen, Skomager 510  
Jespersen, Tømrerm. 445  
Joensen, Søren Christensen 162  
Johansen, Brødrene 108 438  
Johnsen, Chr. 425
- Johnsen, S. 138  
Juel, Jens 25  
Juel, Peder 25 290  
Jung, Emil 428  
Just, Jens 447  
Just, N. 178  
Justesen, Mads 46  
Juul, Laurs 404  
Juul, S. S. 427  
Juul, V. A. 341  
Juulsen, Chr. 410  
„Jylland“ 100  
Jæger, O. B. 411  
Jægerris, se Egeris  
Jægers Toft 411  
Jørgensen, C. A. 257 349  
Jørgensen, Gartner 448  
Jørgensen, H. N. 421 428  
Jørgensen, I. M. 370  
Jørgensen, Jens 354  
Jørgensen, Murerm. 450  
Jørs, Chr. 322
- Kaaeber, von 42  
Kaarsgaard, Chr. Poulsen 162 401 406  
Kaarsgaardslægten 399 801  
Kaas, Jens 29 353  
Kajser, Karl 425  
Kalkmalerier (se ogsaa under Kirke, gl.)  
17 285\* 287\* 288\* 290\* 292\* 293\*  
296\*  
Kamp, J. 347  
Kamph, Nicolai 46 301  
Kapellaner 306 307\*  
Kapellanbolig 122  
Karantænehus 145  
Karolinegade 111 120  
Nr. 13 261  
Karré, Olesens 109 291 389 417 431  
Kateketer 243  
Kateketbolig 212 214  
Kielgast, F. 281 420 423 424\* 428  
Kielgast, Knud 424  
Kielgastvej 113 145 329  
Kierumgaard, Carl 228 297\* 302 515 ff  
Kierumgaard, Fru 303 516 517  
Kierumgaard, Vilhelm 317  
Kiilsgaard, Agnes 259  
Kiilsgaard, Lærer 245\* 259  
Kildahl, Joh. 421  
Kilde 141  
Kirke 4 8 17 20 61 64 112 272  
Kirke, gl. 35 53 99\* 133\* 271 ff 275\*  
300\* 501  
Kirke, ny 280 ff 303\*  
Kirkebakke 3 53 54\* 120 133\* 134  
Kirkegaard 8 9 53 200 279 323  
Kirkegade (-stræde) 53 71\* 92 99\* 256\*  
257 260 261  
Kirkeklokke 61  
Kirkelaage 64 273  
Kirkeport 53 64  
Kirkesti 122

- Kirketoften 323  
 Kirke i Thorupsgade 307  
 Kjeldsen, Chr. 291 \*  
 Kjeldsen, Mad. 320  
 Kjeldsen, N. 167 180 404  
 Kjeldsen, Wisti 166 171 369 403 404 405  
 412  
 Kjems, Hj. 174 247 458  
 Kjersgaard, M. P. 423  
 Kjærgaard, J. C. 430  
 Kjærulf, Jens 33  
 Kjærulff, P. 191  
 Kjølsten, Hans 43  
 Kleffel, V. C. L. 230 243 245\* 258  
 Klerche, Walter 30 380 386  
 Klinge, V. 418  
 Klingsberg, Poul 367  
 Klippens Mark 57  
 Kloch, H. B. 77 185 387\* 408 419 422  
 Kloch, Hans Th. 425  
 Kloch, Henrik 425  
 Klubbygning (Royal) 102  
 Klubstræde 447  
 Knoldager 149  
 Knoldtoft 144  
 Knoth, Chr. 177 178  
 Knub, Jens Lucassen 295  
 Knud, Latinskoleelev 25  
 Knudsen, Chr. 431  
 Knudsen, G. 430  
 Knudssøn, Laurids 293  
 Kock, H. P. J. 429  
 Koefod 429  
 Kok, Niels 163  
 Koldingvej 114  
 Kolonihaver 117 142 146  
 Kommunalbestyrelsen 1838—1926 173\*  
 179  
 Kommunekontor 187\*  
 Kompagnigade 146  
 Konditor Harders Gaard, se Adelg. Nr. 7  
 Kondrup, P. C. 418 436  
 Kongemonument 117 144  
 Konst, Søren 208  
 Konsumptionsplankeværk 71  
 Korsgaard, I. C. 418  
 Kosmorama 462  
 Krabbe, Borgm. 169\* 181  
 Krabbe, Iver 139 485 489  
 Krabbesholm 18 29 36\* 44 45\* 49 98 117  
 140 286 307 313 353 ff 483 ff 485\*  
 Krabbesholms Allé 360  
 Krabbesholm Højskole 140 488  
 Krabbesholm Sanatorium 117 140 488  
 Krabbesholm Skov 5 6\* 106 117 121  
 139 ff 152 189 443 522  
 Krabbesholmsvejen, se Havnevej  
 Krag, Erik 28  
 Krag, Palle 38  
 Kragh, Frederik 295  
 Kreaturmarkedspl., se Dyrskue- og . . .  
 Krejbjerg, Jens 269  
 Kring, H. Bødker 269 449  
 Kristensen, Jens 496  
 Kristiansgade, se under C.  
 Kroer, R. Chr. 191  
 Krog, Gregorius 166 401 406  
 Krog, Niels Nielsen, 291  
 Krogen 113  
 Krogh, E. P. 307  
 Krogh, Gregers 369  
 Krumpen, Otto 289 294  
 Krumpen, Stygge 15  
 Kruse, Forstander 307  
 Kuur, Jacob 40 160 205  
 Kæmpegaard, Læge 332 343 345  
 Kærgaard, Murerm. 445  
 Køkkenmødding 6\* 484  
 Kølsten, Hattemager 436  
 Ladeplads 67 98  
 Landmandshotellet 98  
 Landsogn 206 207 209 494 ff  
 Landting 312  
 Lange, Chr. Justitsraad 406 492 493  
 Langhof 283  
 Lars Foged 379 380  
 Larsen, A. 428  
 Larsen, Billetkasserer 478  
 Larsen, Carl 457  
 Larsen, Julius 467\* 481  
 Larsen, K. 445  
 Larsen, Lars Chr. 229  
 Larsen, Lærer 181  
 Lassen, A. R. 369  
 Lassen, Dahl 368 406  
 Lassen, Tobias 493  
 Lassen, Axel Rosenkrantz de 81 405  
 Lassen, Peder Rosenørn de 405  
 Lassen, Rosenkr. de 80  
 Latinskole 20 35 62 64 204  
 Lauritzen, Borgm. 168\* 181 318 329 451  
 Laursen, Chr. 494  
 Laursen, Fr. 138  
 Laust Nielsens Toft 146 189  
 Legathus, Bøgeskovs 137 151 322 323\*  
 326 327  
 Lehmeier, Fuldm. 513  
 Lejrskov (Lærskov) Niels Pedersen 31  
 33 279 387  
 Lemming, L. A. 202 430  
 Lendum 177 436  
 Lergrav 131 137  
 Leth, Jens Høyer 205 ff 300 314 333 347  
 369  
 Leths Grav 206\*  
 Leths Opdragelsesanstalt 254  
 Levison, Købm. 454  
 Libbert, Oluf 289 486  
 Liehmann, L. 357  
 Lien 118  
 Ligningskommission 1917 178\*  
 Lihme, Erik 319  
 Lillienkjöld 429  
 Lind, Arkitekt 108 116  
 Linde, A. 116

- Linde, Læge 345  
 Linde, Niels 312  
 Lindemann, Carl 343 347  
 Lindtner, G. 428  
 Liselund 93\* 117 454 455\*  
 Logebygn. Nr. Allé 457\*  
 Logebygn. Sallingg. 116  
 Lohmann, J. J. 228 274 281 299\* 303 451  
 Lorentzen, I. 425  
 Louens, John 423  
 Lowsen, G. 430 512  
 Ludvigsen, Berthol 423  
 Ludvigsen, Chr. 515  
 Ludvigsen, Hans 418 425  
 Lumholdt J. A. 347  
 Lund 20 23 209 484  
 Lund, A. M. 40 81 391  
 Lund, Frk. 245\*  
 Lund, F. W. 347  
 Lund, Jens 421  
 Lund, J. J. 369 409  
 Lund, J. M. 81 391  
 Lund, Lauge 321  
 Lund, Lorenz 212 493  
 Lund, Margrethe 409  
 Lund, P. 177 178 414 421  
 Lund, Peder 43  
 Lund, S. P. 405 412  
 Lund, Slagter 448  
 Lund, Th. 283 316\* 321  
 Lund, Toldforvalter 429  
 Lundbro 462  
 Lundegaard 485  
 Lundhede 4 149  
 Lundhede Gaard 209  
 Lund Skole, se Skole  
 Lundsgaard, A. F. 318 409 410  
 Lundsgaard, Fru 283 321 409\*  
 Lyby Kirke 491  
 Lykke 139  
 Lykke, Anne 289  
 Lylow, A. 401  
 Lylow, Henrich 160 161 401  
 Lynderup 448  
 Lüttichau, Kaptajn 80  
 Lærerbolig, 214 217  
 Lærere og Lærerinder 1925 250\*  
 Lærere v. d. priv. Realskole 258\*  
 Løhde 429  
 Løstemand, A. B. 386
- Maess, Stephan 171  
 Magasin, kgl. 40  
 Majoner, Cathrine 291  
 Maltisdatter, F. E. 278  
 Margarinefabrik 137 438  
 Markedsplads, se Dyrskue- og Markeds-  
 plads  
 Maren Farverpige 69  
 Markussen, Politibetjent 198  
 Martin, E. 270  
 Maurits Snedker 160  
 Mejeri 112 439
- Meldgaard, Severine 419  
 Melgaard, Drejer 44 177 180  
 Melgaard, N. C. 454\*  
 Melgaard, S. P. 252  
 Melgaard, Søren 454  
 Mentze, F. V. 372  
 Meyer, L. M. 429  
 Metodistkirke 308  
 Michaelsen, Postbud 526  
 Mikkelsen, Bertel 368  
 Mikkelsen, J. P. 417  
 Mikkelsen, Sine 229  
 Mikkel Skrædder 40 41  
 Mindetavle om Branden 1715 41 403  
 Missionshus 307  
 Mogensdatter, M. M. 149 312 315 392  
 Mogensen, Bertel 160 161 314 391 401  
 408  
 Monument, Konge- 117 144  
 Mortensen, Chr. 420  
 Mortensen, Peder 27  
 Mortensen, Søren 47  
 Mosefund 5\*  
 Munksgaard, Christine 257  
 Munksgaard, S. 96 183 319 430 512  
 Musiktribune 144 190  
 Müller, Henrik 79 387  
 Müller, V. 174 430  
 Myrhøj, Lærer 139  
 Møinichen, Chr. 298  
 Mølle, Gammelgaards 126\* 127 439  
 Mølle, Skive 89 90\* 96 97 122\* 371 439  
 Mølle, Skov- 66 355  
 Møllebakken 462\*  
 Møllebakjorderne 143  
 Møllegade 106 120 332  
 Mølletoft 53 57 92 118 132 329  
 Møller, Apoteker 349  
 Møller, Arnold 331  
 Møller, Bogbinder 451  
 Møller, Carl 443 451 522  
 Møller, Ditlev 302  
 Møller, Frants 406  
 Møller, Frk. 245\*  
 Møller, J. C. 418  
 Møller, Jens 160 166 368 410 415  
 Møller, Jens Christensen 436  
 Møller, Jens Nielsen 436  
 Møller, N. H. 315  
 Møller, Mathias 407 413 419  
 Møller, Provst i Breum 205  
 Møller, Thomas 404  
 Mørch, Chr. 368
- Nedergaard, Kollektør 101 448  
 Neumann, O. 428  
 Nicolajsen, Fuldm. 184 451  
 Niels Skipper 33  
 Niels Smed 19  
 Niels Smed i Rønberg 166 402  
 Niels Snedker 19  
 Nielsdatter, Bodild 279  
 Nielsen, Aa. 340

- Nielsen, A. 116  
 Nielsen, Chr. 371 372\*  
 Nielsen, F. W. 374  
 Nielsen, Fridberg 424  
 Nielsen, Georg 426  
 Nielsen, Jac. 491  
 Nielsen, Laust 138 146  
 Nielsen, Mich. 174 404 422  
 Nielsen, Mikkel 205  
 Nielsen, N. (Apoteker) 349\*  
 Nielsen, N. (Fotograf) 201  
 Nielsen, Niels 151  
 Nielsen, Nørhøve 270  
 Nielsen, Peder 388  
 Nielsen, Peter 423  
 Nielsen, Søren 418 436  
 Nielsen, Vægter 199 200  
 Nittrup, P. Andersen 162  
 Nittrup, Willads 160  
 Nordbanegaard 108 365\* 419  
 Nordbanehotel 448  
 Nordbanevej 101 108 109\* 312  
 Nordbanevej—Nørreg. Hjørnet 300 347  
 Nordbanevej—Voldg. Hjørnet 308  
 „Nordpolen“ 360  
 Nordsallingbane 143  
 Norgaard, G. 7 281\* 282 283 318 321  
 326 329 344 349 481  
 Norgaards Arbejderhjem, se Arbejderhjem  
 Ny Borger- og Haandværkerforening, se  
 Borger-, og Haandv., Ny  
 Nygaard, C. S. 243  
 Nykjøbing, N. Madsen 385  
 Nørgaard, Bertel 181 182  
 Nørgaard, P. 167  
 Nørre Allé 108 261 312 325 457  
 Nørre Allé—Havnevej. Hjørnet, se Havne-  
 vej—Nørre Allé  
 Nørregade 40 60 65 74 76 81 82 84 85  
 97\* 105 110 111 116 201 260 369  
 404 405 419 461\*  
 Nørregade Nr. 1 390 401 405 423  
 „ Nr. 3, 5 og 7, 386 392 404  
 428 449  
 „ Nr. 9 390  
 „ Nr. 11 390  
 „ Nr. 20 96 97\*  
 „ Nr. 21 322  
 „ Nr. 22 349  
 „ Nr. 27 82\*  
 „ Nr. 32 300 369 402 418  
 „ Nr. 36 260  
 „ Nr. 40 261  
 Nørreg.—Adelg. Hjørnet, se Adelg.—  
 Nørreg.  
 Nørreg.—Frederiksg. Hjørnet, se Frede-  
 riksg.—Nørreg.  
 Nørreg.—Thomsensg. Hjørnet 85\* 122  
 Nørreg.—Østerg. Hjørnet 74 410 411\*  
 Nørremark, Skive 142  
 Nørreport, gl. Hus 145\*  
 Nørrevejle 128  
 Obel, P. O. 406  
 Odgaard, P. 113 148 424 493  
 Odgaardsvej 113 493  
 Odinkar 11 271  
 Olesen, Anders 494  
 Olesen, C. 109 184 403\* 417 418  
 Olesen, M. 339  
 Olesen, S. 458  
 Olesens Karré, se Karré  
 Olufsdatter, Karen 380  
 Olufsen, Erik 279 380  
 Olufsen, Niels 404 412  
 Olufsen, Thorn 379  
 Olsen, Frk. 261  
 Ostenfeld, Jens 294  
 Outzen, N. P. Chr. 217  
 Overlægebolig 146 241  
 Ovesen, A. 459  
 Pallesen, Bødker 259  
 Paludan, H. A. 108 281 338  
 Parsbjerg, Verner 30 71 278 298 491  
 Pasbjerg, F. A. 184 319  
 Peder Tøffelmager 379  
 Pedersdatter, Else 293  
 Pedersdatter, Lisebet 380  
 Pedersen, A. 438  
 Pedersen, A. (Værtshusholder) 447  
 Pedersen, A. Kr. 457  
 Pedersen, Børstefabrikant 222  
 Pedersen, Chr. 458  
 Pedersen, Jacob 270  
 Pedersen, Jens (Johannes Petri) 274 288  
 Pedersen, K. 496  
 Pedersen, Laurits 428  
 Pedersen, P. J. 458  
 Pedersen, M. 245\*  
 Pedersen, Niels 74  
 Pedersen, Søren 259  
 Pedersen, Søren (Lærer) 496  
 „Perfekt“ 418  
 Petersen, Aug. 198 199  
 Petersen, Chr. 198  
 Petersen, Fr. 430  
 Petersen, Frk. 261  
 Petersen, Henrik 332 343\*  
 Petersen, Ivar 489  
 Petersen, Jens 430  
 Petersen, John 424  
 Petersen, Overportør 457  
 Petersen, P. 346  
 Petersen, P. A. 454 470\* 481  
 Petersen, P. C. 258\*  
 Petersen, P. Chr. 332  
 Petersen, P. (Frk.) 192  
 Petersen, Ring 508  
 Petersen, Rybner 79 425 428  
 Petersen, Rybner (Frue) 481\*  
 Petersen, Sophus 201  
 Petri, Johannes 274 288  
 Pfeiffer, Barber 344  
 Phønix 448  
 Pibhyt, Jens 42

Plantage—Schrøder

- Plantage 126 150\* 151 152 189  
 Plantage, Vesterled 131  
 Politistation 197\* 198  
 Pontoppidan, Erik 63  
 Porshøjvej 120  
 Porskær Bakke 144  
 Postgaarden 81 101 116 369 370 372  
 Poul, Latinskoleelev 25  
 Poulsen, Fru 261  
 Poulsen, J. 370  
 Poulsen, Jacob 257  
 Poulsen, Jens 510  
 Poulsen, L. P. 455  
 Poulsen, Oluf 379  
 Poulsen, Urmager 257  
 Povelsen, Niels 311  
 Povel Smed 160  
 Povisen, Ole 161  
 Privatskoler, se under Skoler  
 Privilegier, Skive Købstads 12 13\* 377  
 Præstegaard (se ogsaa Adelg. Nr. 9) 80  
 108 287 289 302 304  
 Prykstrud, Peder 56  
  
 Quist, Ole 368  
  
 Raadhus (se ogsaa Arresthus) 33 42 65  
 74 76 86 93 95 147 156 190 193\*  
 197\* 199\* 351  
 Raadhusstræde 114  
 Raadmandstoft 57  
 Ramborg, Jens Nielsen 163 294  
 Ramborg, Just 315  
 Ramborgslægten 435  
 Ramløss, G. B. 357  
 Rantzou (-zau), Christiane 278 492  
 Rasmussen, Hans 487  
 Rasmussen, Rasmus 487  
 Rasmussen, Niels 312  
 Ravn, Maren (Christensdatter) 120 260  
 Ravn, Peder 97\* 120  
 Ravn, Provst 207  
 Reberbanen 39\* 54 63 64\* 93 111 113  
 260  
 Reedtz, Karen 29 353 ff  
 Reimer 369  
 Rendesten 97\*  
 Renholdelsesanstalt 127 148 190  
 Renner 413 421  
 Resen, Peder Hansen 61 63 67  
 Resen (Sogn) 204 205 206.207 209 484  
 494  
 Resengaard 486  
 Resen Kirke 487  
 Resen Skole 495  
 Resenvej 90 97 111 119 146 304  
 „ Nr. 2 145 328\* 371  
 „ Nr. 20 146  
 „ Nr. 28—30—32 146  
 Reventlov, Cl. 492  
 Reventlov, Henneke 27  
 Revsgaard, Møller 257  
 Richardt, Chr. 423  
  
 Riemann, N. H. 392  
 Ring, C. W. 44 47 53 89 92 167, 177 180  
 183 256 368 380\* 401 408 413 414  
 Ring, Caspar 256 281 323 341\* 342 451  
 Ring, J. R. 368 392  
 Ring, N. R. 171 191 368 406 408  
 Ring, Peter 257  
 Ringmacher, E. 425  
 Ringsgade 329  
 Riis, Jens 281 419  
 Riis, Peder 292  
 Riis, P. P. 345  
 Rode, S. 167  
 Rode, Zohne, se Zohne  
 Rogersen, N. 451  
 Rogleng, Marie Elisabeth de. 487  
 Rohde, Hattemager 436  
 Rosen 139 358 488  
 „Rosenhøj“ 107 117 141\* 142 190  
 Rosenkrantz, Chr. 487  
 Rosenkrantz, Ivar 38 39  
 Rosenkrantz, Jørgen 487  
 Rosenkrantz, Werner 36 286 313 486 492  
 Rosenstand, Byfoged 44 45 79 158\* 176  
 177 178 355  
 Rosing Hansen, Carl 339 340  
 Rosleff, J. Chr. 424  
 Rothe, C. P. 42 79 160 161 162 314 396  
 397\*  
 Rothe, E. 278  
 Royal (Gæstgivergaarden, Klubbygningen,  
 se ogsaa Amtstuegaarden) 101 102  
 428 443 444 448\* 465 468 471  
 Rydhave 486  
 Rydtoft, N 428  
 Rønbergerne 43 69 161 166 315 390 401  
 402 403 404 405 407 415 417  
  
 Sachs, Jean 424  
 Salling Bank, se Bank  
 Salling, Oldsager fra 7\*  
 Sallinggade 113 116 120 260 453  
 Sallingholm 4  
 Sanatorieskov 117 140 360 489  
 Sanatorium, Krabbesholm, se Krabbesholm  
 Sandgrav 131  
 Sands Restauration 443  
 Sangstævne 231\*  
 Schade, Fabrikant 439  
 Schaltz, J. 167 177 178 180  
 Schaltz, Slægten 435  
 Schierbeck, Sekretær 42  
 Schjørring, L. 178 183 191 408 436  
 Schjøth, Læge 345  
 Schmidt, V. 283  
 Schou, C. M. 337 339 342 347\* 515 517 ff  
 518\*  
 Schou, Frk. 258\*  
 Schou, Carl Julius 218 283 422  
 Schouboe, Claus 36  
 Schoubye, J. R. 331  
 Schrøder, B. E. 429\* 430

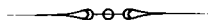


- Schuchardt, J. 492  
 Schumacher, Maren Joachimsdatter 291  
 Schwartz, Johs. 423  
 Schytte, I. P. N. 459  
 Schyum, Chr. og Fr. 160 166 401  
 Schönheyder, Stiftamtmand 45  
 Schönau, Retsvidne 513  
 Seberkloster 493  
 Seedorff, O. P. 324 418  
 Sehested, Birgitte Sophie 486  
 Sehested, Else Margrethe 313  
 Sehested, Fr. 486  
 Sehested, Mogens 26  
 Selchau, Aage 419  
 Selchaus Gaard, se Nørregade Nr. 32  
 Selmer, E. H. 191  
 Selmer, Ole 42 43 44 79 155\* 202 333  
 369 398  
 Serritzlev, C. 418  
 Siboni, H. 173 174 430  
 Siemsen, Apoteker 348  
 Simonsen, J. Kr. 128 240  
 Sinding, Thomas Jensen 392  
 Skarpenberg, Gotskalk 56  
 Skarpenberg, Johan 56  
 Skatteborgere Aar 1873 268  
 Skibsted, Maren Nielsdatter 315  
 Skive 62\* 63\* 70\* 83\* 87\* 93\* 121\*  
 135\* 363\* 377  
 Skive Bank, se Bank  
 Skivehus 30 55 59 60 71 124 278 286  
 313 483 490 ff  
 Skivehus, Gl. 19 20\* 27 28\* 30\* 43 58\*  
 90 93\* 109 113 136 143 209 239 240  
 489\* 490\*  
 Skivehus, Ny 113 122 132 190 209 239  
 240 428 493\*  
 Skivehuskvarteret 119  
 Skolebakken 389  
 Skolegaard 216\* 234  
 Skolegyden 63 389  
 Skoleinspektørens Bolig (se ogsaa Kateket-  
 bolig) 215 217  
 Skolelod 251 252  
 Skolens botaniske Have 221 222\*  
 Skolens Klosetter 214 221
- Skoler:**  
 Adelgade 46 88 212 213\*  
 Alstrup, Frk. 261  
 Asyl- og Frederiksgade 7\* 99 106 116  
 133 212\* 215 216\* 218\* 222\* 229\*  
 234 236\* 237 258 263 351  
 Barner, T. 257  
 Borresen, Oline 260  
 Braarup 127 128 129 149 217 221 223  
 239\* 240 241\*  
 Busch, Jomfru 260  
 Christensen, Frk. 261  
 Christensen, Fru 260  
 Dahl, Jomfru 260  
 Døtreskole 259  
 Gyrithe 260  
 Harder, Chr. 255 ff  
 Hasselriis 102 257  
 Jespersen, Fru 261  
 Kiilsgaard, Agnes 228 259  
 Landsognet (undt. Skivehus Skole) 207  
 209 224 238 240  
 Latinskole, se under L.  
 Munksgaard, C. 257  
 Olsen, Frk. 261  
 Petersen, Frk. 261  
 Poulsen, Fru 261  
 Ravn, Maren 120 260  
 Skive Hedemark, se Braarup (ovenfor)  
 Skivehus 146 223 241 242\* 496  
 Smidth, Adjunkt 257  
 Sørensen, Frk. 102 217 228 237 258  
 259  
 Sørensen, Frk. (Skole for Smaabørn)  
 260  
 Teknisk-, se under T.  
 Winther, Maren 260  
 Østergade 75 96 213 219\* 221 223 227  
 234 235\* 237 263 351 365 427 446
- Skolerne 190 191  
 Skovbakken 66  
 Skovbækken, se Bæk  
 Skovdalen 484  
 Skovdammen 140\* 141  
 Skoven, se Krabbesholm Skov  
 Skovgaard, C. J. 180 183 420  
 Skovlaage 138\* 140  
 Skovmølle 66 355  
 Skovmøllefald 143  
 Skovstien 81 101 107 108  
 Skrivertoften 57  
 Skytte, Jens P. 199  
 Skærbæk, Amtsforvalter 355  
 Sloth, Mejeriejer 321 331  
 Slotsgade (Brogade) 38 60 67 75 76 80  
 85 90 92 105 108 257 260  
 Slotsg. — Adelg. Hjørnet, se Adelg. —  
 Slotsg.  
 Slotsmarken 66  
 Slugt langs Kirkegaardens Nordside 52  
 54\*  
 Smedebakken 436  
 Smidt, Chr. Pedersen 395  
 Smidt, Hermand 300  
 Smidth, Adjunkt 257  
 Smidth, E. Ph. (Byfoged) 163\* 181 337  
 446 513  
 Smith, Benny 423  
 Snedsted, Hattemager 436  
 Soetmann, Frk. 79 428  
 Soetmann, Hans Bech 428  
 Sparekasse, Skive 430  
 Spellerberg, Fiskeeksportør 201  
 Spentrup, Nic. 41 421 435  
 Spliid, J. C. 109 430  
 Spliid, P. J. 492  
 Sporon, Læge 113 338\* 339 345  
 Sportsplads, se Dyrskueplads

## Springvand—Tornsnøn

- Springvand paa Østertorv 105 351  
 Sprøjtehus 106 133 190  
 Staal, Jacob 116  
 Steenberg, Niels 42 211 348  
 Steenbloch, Inger, se Bøgeskovs Enke  
 Stengel, J. C. 44 347  
 Stengel, Skarpretter 160  
 Stiftelse, Arbejdersygekassens 112 325  
 Stiftelse, Beværterforeningens 117 327\*  
 328  
 Stiftelse, Borger- og Haandværker- 106  
 215 218 321 324 446 480 481  
 Sti, Toldernes 71 88 92 94 109  
 Stilling, J. Chr. 426  
 Stjernholm, Hans 499  
 Stjernholm, P. J. 184  
 Strandet, Niels 354  
 Strandvej 121  
 Sund, Niels 420  
 Suurballe, J. 420 424  
 Svanberg, Skomager 96 176 180  
 Svanbergs Hus 97\*  
 Svanedam, se Skovdam  
 Svansøegaard, 207 209  
 Svend Snedker 161  
 Svendborg, Hans Thomsen 291  
 Svendehjem, 132 332  
 Svendsen, Niels 292  
 Svindt, Anne Marie 392  
 Svindt, Diderik 167 401 412 420  
 Svindt, Christen Pedersen 82 390 392  
 Svindt, Gertrud Marie 416  
 Svindt, Jørgen 392  
 Svindt, Knud 392  
 Svindt, Marie Elisabeth 416  
 Svindt, Peder 314 392 393 408  
 Svindtske Gaard 82 368 392 393 406  
 Svinekær 131  
 Svinestagterier 439  
 Sygehus 10\* 93\* 108 109 146 190 336  
 337\* 339\* 351  
 Søfald 149 315  
 Sømandshjem 332  
 Sønderbyen 38 60 64 72 75 85 97 109  
 112\* 134 260 333  
 Sønderbyen, Gyde i 103\*  
 Sønderbyens Tværgade 136  
 Søndergade 73\* 136 260  
 Søndergades Forlængelse 119  
 Sønderkær 134 311  
 Søndermarken 57  
 Søndertoft 57  
 Sørensdatter 294  
 Sørensen, Alfred 427  
 Sørensen, Andr. 423 458  
 Sørensen, Chr. 116  
 Sørensen, Frk. 260  
 Sørensen, Frøknene 102 257 259  
 Sørensen, Jens 30 283 292 401  
 Sørensen, Jens (Købm.) 98 180 421 430  
 Sørensen, Jørgen 403  
 Sørensen, Mikkil 40 42 69 417  
 Sørensen, M. Chr. 101 108  
 Sørensen, S. 372  
 Sørensen, S. exam. jur. 430  
 Sørensen, Th. 357 358\*  
 Sørensen, Ulrik 222  
 Sørensen, V. 247  
 Sørensen, W. 451  
 Sørensen, Viktor 423  
 Søvang 150  
 Taarnborg 118 122  
 „Taarnet“ 106  
 Tambohuset 93  
 Tastum 125  
 Tastum Sø 149 150  
 Tastumvejen 494  
 Teater 102 104 443 474 475  
 Teglværk, Gammelgaards 495\*  
 Teglværk, Harders 8 57 134 420  
 Teglværk, Krabbesholm 488  
 Teknisk Skole 112 237 312 322 439\* 446  
 Telegrafbyggn. (se ogsaa Resenvej Nr. 2)  
 97 117 146  
 Tetens, F. W. 177 178 347  
 Thaarup, C. 423  
 Theil, Krigsraad 44 413 421  
 Therkildsen, Chr. 507  
 Thestrup, Skrædder 507  
 Thiele, J. 181 183 430  
 Thimm, W. 451 452 453\* 454  
 Thjørring, J. 92 407 412 425  
 Thomesen, Chr. 386  
 Thomsen, Fr. Th. 357  
 Thomsen, L. 425 427  
 Thomsen, P. 116  
 Thomsen, Th. 281 427 451  
 Thomsensgade 7 108 112 113 146 427  
 Thonboe, se Tonboe  
 „Thordal“ 438  
 Thorsen hos Dige 318  
 Thorstonson 436  
 Thorup, Gunder Nielsen 389  
 Thorup, Henrik 419 430  
 Thorup, Mikkil Christensen 47 177 180  
 181 182 257 419  
 Thorupsgade 146 307  
 Thorupsgade Nr. 13 145\* 147  
 Thorupsgade Nr. 19 146  
 • Thøger 46  
 Timme, Vald. 339 340  
 Tinggade 68 76 86 94 96 104 260\* 404  
 422 502  
 Tinggade Nr. 1 261 386  
 „ Nr. 3 386  
 „ Nr. 12 391  
 „ Nr. 17 507  
 „ Nr. 21 336  
 Tingg. — Adelg. Hjørnet, se Adelg.—Tingg.  
 Tingpladsen 65  
 Toke 271  
 Toldplankeværk, se Sti, Toldernes  
 Tonboe, Chr. 368  
 Tonboe, Mathias 368 369 418  
 Tornsnøn, Oluf 279 379

- Torstensen, Farver 511  
 Torv, Skive 25 42 65 85 95\* 99 100 151  
 386 390 395  
 Torvegade 7 81 101 108 114 312  
 Torveg.—Østerg. Hjørnet 101\* 116  
 Torvestræde, (se ogsaa Raadhusstræde) 65  
 114  
 Torvestræde—Østerg. Hjørnet 254\* 410  
 Trampe, Grev 139 487  
 Trap, Cort 419  
 Trap, Rasmus Cortsen, 39 ff  
 Trimhøje, 10\* 66  
 Troelsesfald 151 313  
 Trækbane 357  
 Tychonius, Chr. Lassen 31 34 35 37 ff  
 72 73 74 293 294 ff 309  
 Tømmerhandel, Skive 100 106 432  
 Tønder, Emil 425  
 Tørsleff, H. 167 176 180 257  
 Tørsleff, Valdemar 423
- Udsigtstaarn 142\*  
 Uldall, F. 274  
 Ulfstand, Gregers 491  
 Ullestad, Skomager 322  
 Ungdomsskole 236  
 Urne 8\*  
 Uttrup, M. 406
- Val 272  
 Valdemar Eriksen 12 55 377  
 Valgdag 182\*  
 Valgliste 1838 174  
 Valgprotokol 176\*  
 Vammen 429  
 Vandtaarn 121 132\* 149 150 151  
 Vandværk 114 139 147\* 189  
 Vedel, Højskoleforst. 307  
 Vedmose 484  
 Vedø, Skomager 512  
 Werner, Chr. 180 183 437  
 Werner, Chr. (Bankdirektør) 430  
 Werner, Fred. 178  
 Werner, L. P. 431  
 Westerdahl, A. F. 456  
 Westerdahl, Henrik 456  
 Westerdahl, Kontrollør 478  
 Vesterfælled 57 130 131  
 Vesterfælledvej 99\*  
 Vestergaard, Beværter 511  
 Vestergaard, Peder 400  
 Vestergaard, S. M. 304  
 Vestergade 38 54 65 75 76 77 88 98 100  
 107\* 401 421 436 461  
 Vestergade Nr. 1 435  
 „ Nr. 3 369 425 435  
 „ Nr. 5 435  
 „ Nr. 7 369 388 420 435  
 „ Nr. 9 263 422  
 „ Nr. 10 347 408 422
- Vestergade Nr. 11 390  
 „ Nr. 12 76\* 369 409  
 Vesterled Plantage 131  
 Vestsallingbanen 137 143  
 Viadukt 127 129  
 Wiborg, Blom 116  
 Viborg Latinskole 204  
 Viborgvej 114 120 137  
 Wiibe, P. Christoffersen 405 412  
 Wildhagen, C. 298  
 Villadsen, Chresten 333  
 Villadsen, Chr. 199  
 Villemoes, Byfoged 162\* 181  
 Willumsgaard, Lærer 458  
 Villum van der Hude 26 381 385  
 Vilstrup, Læge 345  
 Wind, Fr. Vilh. 80 205 286 299  
 Vinde 4 209 484 495  
 Winde, Anders 389  
 Winde, Bertram 35 204 312  
 Winde, Laurids Nielsen 33 311 388  
 Winde, Niels 389  
 Vinde, Peder 494  
 Winde, Rasmus Nielsen 389 402  
 Winde, Søren 389  
 Vindevej 113  
 Winding, P. 258\*  
 Winther, C. H. 406  
 Winther, Maren 260  
 Winther, Niels Nielsen 417  
 Winther, P. 426  
 Vium, Palle 160  
 Woetmann, P. M. 81 403 410 415  
 Voldgade 101 111 113 259 308  
 Voldg.—Nordbanevej. Hjørnet, se Nord-  
 banevej—Voldg.  
 Volkersen, P. 202  
 Worm, Holger 424  
 Worsøe, V. A. 80 299  
 Voss, Abraham 161 402  
 Wrisberg 429  
 Wændel, Maren 313  
 Værum, Jensen 116 478
- Zetlitz, H. A. M. 347 408  
 Zohne 166 404 412
- Øllgaard, Chr. 92 181 183 191 199 257  
 283 408  
 Ørum 369  
 Østerbro 108 116 127 371  
 Østerfælled 130 137  
 Østergaard (Gaard) 485  
 Østergade 68 74 76 80 85 86 96 260 332  
 436  
 Østergade Nr. 4 81 257 258  
 Østerg.—Nørreg. Hjørnet, se Nørreg.—  
 Østerg.  
 Østertorv 69 105\* 116 150 335\* 374 426  
 428



## RETTELSER OG TILFØJELSER

- Side 40 Linie 8 fra oven: Nørregade; læs: Adelgade.
- 63 — 3—2 fra neden: et Navn, vi nu ikke kender.  
Gadens nederste Del, fra Skolegyden til Søndergade, hed „Skolebakken“; den øverste (vestlige) Del hed „Kirkegyden“. (Smlgn. Side 389.)
- 64 Linie 7 f. o.: Sønderbyens navnløse Gade; læs: Skolebakken.
- 73 — 4 f. n.: Dorthe Hæsselbjergs Gaard var det nuvær. Nr. 1 i Nørregade.
- 74 — 14 f. o.: 50 Aar; læs 15 Aar.
- 74 — 1 f. n.: Niels Pedersen; læs N. Christensen.
- 79 — 14—13 f. n.: Karnap . . . kaldtes); læs: Karnapper (2) og Frontespice (Kvist, som det dengang kaldtes).
- 79 Linie 10 f. n.: 1754; læs 1758.
- 86 — 16 f. o.: hvor Snedker Nørhløvs Gaard senere laa; læs: hvor Ejendommen Nr. 10 nu ligger.
- 92 Linie 18 f. o.: „men han ejede . . . Adelgade“ udgaar.
- 112 — 4 f. n.: 1892; læs: 1890.
- 144 — 7 f. o.: „og Stedet benyttes ikke mere som Festplads“ udgaar.
- 366 — 3 f. n.: 1733; læs: 1633.
- 407 — 17 f. o.: Fr. Beckmann; læs: Th. Beckmann.
- 416 øverst: Madam Diges Pigenavn var Marie Kirstine Buemann. — Skive Broer, som P. E. Dige havde købt 1832 for 8000 Rdl., solgte hans Enke 1861 til Amtet for 14000 Rdl. Kbmd. Holm havde købt Broerne 1821 (ved en Konkursboauktion) for 1606 Rdl. Indtægterne ved Brobyg og Passérpenge ansloges til 100 à 120 Tdr. Byg aarlig. 1821 var Kornpriserne abnormt lave, hvad der var Aarsag til, at Holm kunde faa Hammerslag for et saa ringe Bud.
- 416 nederst: Konsul A. Dige er Medindehaver af Kolonialforretningen, og Firmaet hedder Peder Diges Efterfølgere.
- 421 Linie 9 f. o.: 6 Aar; læs 8 Aar.
- 422 Noten ændres til: Købmand P. Lund havde efter i 1844 at have solgt Gaarden Nr. 7 til Jens Sørensen (se foregaaende Side) overtaget Forretningen i Farver Schiørrings Gaard. P. Lund var selv Farver. Efter hans Død 1854 overtog hans mangleaarige Kommis H. B. Kloch Forretningen, og 1864 købte han tillige Gaarden af Schiørring.
- 428 øverst: 1841 købte Organist og Boghandler *N. Svendsen* en Ejendom paa Nørregade, nær Hjørnet af Østergade (nu Nr. 2 og 4 i Nørregade) og indrettede der sin Boghandel.
- 435 Linie 7 f. n.: (nu Nr. 6); læs: (nu Nr. 10).

